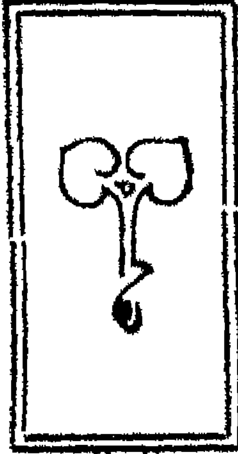
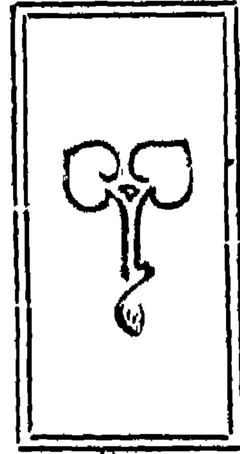
శ్రీరస్తు.

శ్రీమదాంధ్ర భారతము.

శాంతిపర్వము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

1915.

V. Ramaswamy Sastrulu & Sons, Madras.

విషయసూచిక.

శాంతిపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము

తృతీయాశ్వాసము.

విషయము. పుట.

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

విషయము.		పుట.

పంచమాశ్వాసము.

షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము.

సంక్రామణనిపుణవి
లాసకటాక్షా నివృత్తిలంపటచిత్తో
ల్లాసనదక్షా వేద
వ్యాసవచోవిభవలక్ష హరిహరనాథా. 1

మహర్షులు పాండవులం జూడ వచ్చుట.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సకలబంధుమిత్త్రజనంబులకు నుదకకర్మం బాచరించి పాండవులు గంగాతీరంబున నశుచిత్వం బపనయించుటకయి యొక్కసమస్థలంబునం బటకుటీరసంవిధానంబు సేయించి ధృతరాష్ట్రవిదురసర్వభరతభార్యానమేతంబుగా నచ్చట మాసమాత్త్రంబు నిలిచి రట్టియెడం గృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల దేవస్థాను కణ్వులు మొదలుగాఁ గలమునీంద్రు లనేకులు శిష్యవర్గసహితంబుగా ధర్మనందనుసందర్శనంబునకుం జనుదెంచిన సజ్జననాథుండు ప్రత్యుత్థానప్రణామపాద్యాసనాకలనంబులను దత్కాలోచితార్చనంబులను నమ్మహాత్ములం బ్రీతులం గావించి కృష్ణనిజానుజయుక్తంబుగా వారల నుపాసించి యుండ వారలు బహువిధంబు లగు ప్రియవచనంబుల నక్కురుకులసత్తము సంభావింప నారదుం డమ్మహనీయద్విజులం గలయం గనుంగొని యక్కౌంతేయాగ్రజుతోడం దాను గుశలప్రశ్నంబు లగుమాట లాడం గలవాఁ డగుట వారి కెఱింగించి యమ్మహీపతియాననం బాలోకించి. 2

శా. గోవిందుం డనిశంబు శోభన మొదం గోరంగఁ బార్థుండు [1]ద
ర్పావేశోజ్జ్వలబాహుసారమహనీయస్ఫూర్తి శోభిల్లగాం
నీవో[illegible] సమరంపాండిత్యంబు పాటింప సం
భావింపం [illegible] రాజ్య మిటు లొప్పం [2]గొంటె రాజోత్తమా. 3

చ. భు[illegible] పోరులఁ దమ్ములతోడఁ గూడ నీ

1 దర్పావేశంబున బాహు...స్ఫూర్తి సంశోభిగాం. 2 గొంటె.

వు వెడలఁబాటు లెన్న యలవుం జలమున్ వెలయించుచోట ధ
ర్మువున కొకింతయుం దొలఁగఁ ద్రొక్కమి యొంతయు మేలు దీనఁ గౌ
రవకులముఖ్య యుష్మలిక గాంచితె చిత్తము ప్రీతిఁ బొందెనే. 4

వ. అనిన విని యజ్జనవిభుం డమ్మునివిభున కిట్లనియె. 5

సీ. కృష్ణుండు మామీఁదఁ గృప సేయుటయు బ్రాహ్మ, ణానుగ్రహంబున ననిలపుత్త్ర
పార్థులపటుబాహుబలమున మేదిని, యంతయుఁ జేకుఱు నట్టి దయ్యె
నైనను నతిఘోర మగునఖిలజ్ఞాతి, వధ మొనరించుటవలన నధిక
గుణుని సౌభద్రునిఁ గులభూషణంబుఁ బాం, చాలతనూజపంచకముఁ గోలు
తే. పోకఁజేసియు గెల్పు గెల్పుగ మదీయ, బుద్ధి కైకొన దయ్యెడు సిద్ధముఖ్య
యదియుఁగాక వేఱొక్కండుమదిఁ గలంచు, చున్నయదిదానినేర్పడవిన్నవింతు.

చ. ఘనభుజవిక్రమోన్నతుఁడు గౌరవకోటికిఁ బట్టుఁగొమ్ము మ
మ్మనిమొనఁ దూలపుచ్చినమహాత్ముఁడు గర్ణుఁడు గొంతితొల్తచూ
లని యుదకప్రదానసమయంబున నాయమచేత వింటి నా
తని కుదకంబు లిచ్చుటకుఁ దా మముఁ బంచుట గోరి చెప్పినన్. 7

వ. అప్పుడు దొడంగి యంతరంగంబు నిప్పులం [1]బొరఁటినట్లయ్యెడి నక్కుంతీమహా
దేవి దాను దివాకరువరంబున నప్పూరుషవరుం బడసి పాఱవైచుటయుం బిదప
నతండు ధార్తరాష్ట్రులపాల దొరయై యుండ మాకును వారికిం గలహంబు
పుట్టిన నది మాన్పించుటకై యక్కొడుకుకడకుం జని యేకాంతంబునం బుట్టు
వు దెలుపుటయు లోనయినతద్విషయవార్తలనుదినంబునుం జెప్పుచుండు 8

సీ. ఆయమ దనపుత్త్రుఁ డవుట యెఱింగించి, తమ్ములలోనికి రమ్ము నీవు
నావుడు నాతండు నాకుఁ గృతఘ్నత, వాటిల్లదే కురుపతిఁ బొఱంగి
వచ్చిన నది గాక వాసవితోడిక, య్యంబున కతఁ డోడె ననరె యతఁడు
బెరయ నొండెను నన్ను బెరసియుండెను నేవు, రింతియకాని నీ వెపుడు నీకుఁ
ఆ. దనయు లార్వురనకు మనియె నద్దేవి ద, క్కనుజులెల్లవారి కభయ మొసఁగు
మనిన నట్లకాక యని మమ్ము నలువురఁ, బట్టఁ గాని తెగఁడ ప్రాణములకు. 9

ఆ. తొల్లి తాన దాఁచెఁ దల్లి పదంపడి, యతఁడు సెప్ప వలవ దనఁగ దాఁచె
నిట్లు గాన యెఱుఁగ [2]మేవురమును నతం, డిట్టిఁ డగుట దాన నింత పుట్టె. 10

క. ఆతఁడు దుర్యోధనునకుఁ, బ్రీతిగ జూదంబునాఁడు పెక్కాడెను ధ
ర్మేతరములు వానికి మ, చ్చేతోగతి కోపభరము సెందక యుండున్. 11

ఆ. అతనిమేను కుంతియట్టులకై వడి, యరయ నేను జూచి యాత్మ సెద్ది
కారణంబొ యిట్లు గా ననుచుండుదు, నేమి సేయువాఁడ నింకఁ జెపుమ. 12

క. కౌరవులు సేయునవమతి, కారణముగఁ గోప మెత్తుఁ గర్ణునివదనాం

---

1 బొరపినట్లయ్యెడి; బొరలినట్లయ్యెడి. 2 మే మేవురము నతం

భోరుహాముం గనుఁగొన శమ, మూర్ఛ నావశము గాక యంతన బుద్ధిన్. 13

ఉ. గాండివి నొవ్వఁ బల్కి [1]తిటు గర్ణునిఁ జంపక వచ్చితేని త
మ్ముండవు గావు నాకు నని మూర్ఖత సోదరఘాతి నైనక
ష్టుండ మనంబునం [2]బెఱుగుశోకము నెట్లు సహింతుఁ దప్పె నా
తండును నేము నైన విబుధప్రకరంబును మాకు నడ్డమే. 14

వ. అని పలికి మునీంద్రా యమ్మార్తాండనందనురథచక్రంబు భూమిం గ్రుంగుటకుం గారణం బెద్ది దాని నవ్వీరుండు పరశురామునిచేత శప్తుం డయిన తెఱంగును నెఱింగింప వలయు భువనంబులవర్తనంబులు నీకుం దేటపడనియవి లేవు గావున నిన్నడిగెద నని ప్రార్థించుటయు నవ్విధం బంతయు వివరించెద విను మని యమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 15

నారదుండు ధర్మరాజునకుఁ గర్ణునిచరితంబు సెప్పుట.

సీ. మునిదత్త మగుమంత్రమున గొంతి కన్నియ, నాఁడు వేడుక దిననాథుఁ దనకుఁ
బ్రత్యక్షముగఁ జేసి పడయుటఁ దా సిగ్గు, పెంపున సుతు వెలయింప దయ్యెఁ
గన్యాత్వవికలత గా కుండ నాసూర్యు, వరము గల్గుటఁ జేసి వంశవర్యు
డై పొల్చె దేవరహస్య మిత్తెఱఁ గిట్లు, పాఱ వైనఁగఁ బడ్డపట్టి సూతుఁ
తే. డెత్తికొనిపోయె సూతజుం డితఁ డనంగఁ, బెరిఁగి కర్ణుండు నీనేర్పు భీములావు
నరునివిలుబల్మి యతనికి హరికిఁ గలుగు, చెలిమిగని తద్దవగఁ బొందుఁ జిత్త మెరియ.

క. నకులసహదేవనయశా, స్త్రకళావేదిత్వమునకు జను లనురాగా
ధికులై మిమ్ముం గొనియా, టకు నాతఁడు మనసు [3]చేద్వడం జింతిల్లున్. 17

వ. అది తదీయస్వభావం బట్లుం గాక దైవఘటనంబు నట్టిద యమ్మాత్సర్యంబున నక్కర్ణుండు మీయెడ నీసు గలవాఁ డయి దుర్యోధనుం గూడికొనియెఁ బదంపడి ధనంజయుధనుర్విద్యాతిశయం బుపలక్షించి కుంభసంభవుపాలికిం జని యేకాంతంబునం దనకు బ్రహ్మాస్త్రంబు సాంగోపాంగంబుగా నుపదేశింపవలయు నని యడిగి యేను సమరంబున సవ్యసాచికి సమానుండ నగుటఁ గోరి వచ్చితి నీవు సర్వశిష్యసమాదరుండవు భవత్ప్రసాదంబునం గృతాస్త్రుండ నయి వెలయ వలదే యనవుడు నద్దిననాథనందనునకు నగ్గురుం డి ట్లనియె. 18

తే. వ్రతసమన్వితభూసురవర్యుఁ డొండె, నిరుపమానతపఃపుణ్యనృపతి యొండెఁ
గాని యన్యులు బ్రహ్మాస్త్రదానమునకుఁ, బాత్రములు గారు నీకు నీఁబాడిగాదు.

వ. అనుటయు నట్లకాక యని నిజమందిరంబునకుం జని మఱునాఁడు గదలి మహేంద్రమహీధరంబున కరిగి పరశురామునిం గాంచి వినయంబునం బ్రణమిల్లి యేను బ్రాహ్మణుండ భృగువంశజాతుండ నస్త్రవిద్యాపేక్ష ని న్నాశ్రయింప వచ్చితి ననిన నమ్మునివరుండు ప్రీతుం డై కర్ణుం బరిగ్రహించి పరిశ్రమంబు

1 తిట ; యిట. 2 బరఁగు. 3 గీడ్వడం.

సేయించు చుండె నట్టియెడ నాశ్రమపరిసరంబున నొక్కచో దనయంతన లాఘ
వాభ్యాసంబు సేయు చుండ నొక్కమహాద్విజునిహోమధేనువువత్సం బడ్డంబు
వాటి బాణగోచరంబై మృతిం బొందినం గని యవ్విప్రుండు గోపంబున శాపం
బిచ్చిన దానం దేరు ధరణిం గ్రుంగె జామదగ్న్యుండు శపించిన తెఱంగునుం
జెప్పెద నవ్వీరుం డతనికి భక్తుం డై పరిశ్రమం బాచరింప నతండు బ్రహ్మాస్త్రంబు
లోనుగా ననేకాస్త్రంబు లొసంగెఁ బదంపడి యొక్కనాఁడు. 20

తే. కర్ణునుత్సంగమున మస్తకంబుఁ జేర్చి, గురుఁడు నిద్రింప వికృతాతిఘోరరూప
మళకమనియెడునొకకీట మద్దినేంద్రి, తనయుక్రొందొడఁ దొలిచెనత్వరముగాఁగ.

వ. అతండును గురునకు నిద్రాభంగం బగుట కోర్వక ధైర్యంబునం గీటకృత్యంబున
కోర్చి యచలుం డై యుండె నెత్తురొండొండ పఱగి పరశురాముశరీరంబుఁ జోఁ
కిన నమ్మహాత్ముండు మేల్కాని రక్తం బెక్కడి దని యడిగినఁ దొడ యెత్తి కీటంబుం
జూపి యిది దొలుచు చుండ మీనిదుర సెడుటకుం జాలక కదల కుండితి ననియె
నమ్మని గనుంగొనిన నక్కీటంబు. 22

క. మృతిఁ బొంది రాక్షసుం డై, క్షితలంబుననుండి పలుకుఁ గరుణాకర నీ
కతమున దారుణశాప, ప్రతిహతి వాటిల్లె నిపుడు ప్రకృతి వడసితిన్. 23

వ. గ్రస్తుం డనుపేరం బరఁగునొక్కరక్కసుండ భృగుపత్ని నపహరించి తదీయ
శాపంబునం గీటంబ నై యుండి భవదీయవిలోకనామృతసేకంబున సుఖి నైతి నని
చెప్పి నమస్కరించి నిజేచ్ఛం జనియె రాముండు రాధేయుధైర్యంబు మనంబున
నిరూపించి యతనితోడ. 24

క. ఈతాల్మి లేదు బ్రాహ్మణ, జాతికి నీ వెవ్వఁడవు నిజం బనవుడు నే
సూతజుఁడ ననియె వెఱచుచు, నాతం డామునివరేణ్యుఁ డతికుపితుం డై. 25

వ. నీవు బ్రాహ్మణుండ నని కపటంబున మత్పరిగ్రహంబు వడసితి తత్ఫలం బనుభ
వింపు మని యస్త్రవిభవంబు [1]వికలంబుగా శపియించెఁ గర్ణుండునుం జేయునది
లేక వగచుచు వచ్చి దుర్యోధనుం గాంచి. 26

ఆ. అధిప పరశురాము నాశ్రయించితిఁ గృతా, స్త్రుండ నైతి నన్ను భండనమున
మార్కొనంగ లేరు మగ లిజ్జగంబున, ననుడు నతఁడు ప్రముదితాత్ముఁ డయ్యె.

వ. ఇవి మీాయన్నవోయినపోకు లిట్లు దుర్యోధనునకు ననుం గై యుండం గళింగపతి
యగుచిత్రాంగదుండు శుభాంగి యనునిజపుత్రికి స్వయంవరమహోత్సవంబు
సేయించువాఁ డై చాటించిన శిశుపాలుండును నీలుండును జరాసంధుండును
రుక్మియు లోను గా రాజు లనేకులు తదీయరాజధాని యగురాజపురంబునకుం
జనిరి దుర్యోధనుండును దోహలంబున సముచిత చతురంగబలన మేతుండును గల్పి
తరథారూఢుండును గర్ణసహాయుండును నై యరిగె నట్లు గూడిన భూపతులకుం

1 విఫలంబుగా.

దగుసంవిధానంబు లాచరించి. 28

సీ. కాళింగుఁ డాత్మీయకన్యాస్వయంవర, కార్యంబు నడప నక్కన్యసఖులు
దాదులు [1]పేర్వేర ధరణీపతులఁ జూపి, చెప్పంగఁ జూచుచుఁ జేతఁ బుష్ప
మాలిక యొప్పఁ దన్మధ్యవీథికి నల్ల, నడచుచోఁ గురుపతిఁ గడచి పోవు
నతఁ డల్గి యచ్చపలాక్షిఁ బోనీ కాఁగి, పట్టి రథంబుపైఁ బెట్టఁ [2]బనిచి

ఆ. యేఁగుచున్న రాజు లెల్ల సంక్షోభించి, కూడుకొని యుదగ్రఘోరభంగిఁ
దాఁకి రవ్విభుండుఁ దలఁకక బలశౌర్య, ములు పొగడ్త కెక్కఁ బోరె నధిప.

వ. అట్టియెడ. 30

శా. భల్లంబుల్ పరఁగించి యుగ్రముగ భూపాలోత్తమాంగంబులన్
డొల్లం జేయుచుఁ జిత్రలాఘవము నాటోపంబు దర్పంబు రా
జిల్లం గుంభిఘటారథవ్రజహయశ్రేణీపదాతిప్రతా
నోల్లాసంబుల రూపుమాపుచు నవార్యుం డయ్యెఁ గర్ణుం డనిన్. 31

వ. ఇవ్విధంబున విక్రమించునవ్వీరవర్యునిశౌర్యబాహువీర్యంబులకు భయంబుఁగొని
హతశేషు లయినభూపతులు పఱచినం బ్రీతుం డగుచు నక్కురుకుమారుండు
గన్యారత్నంబుఁ గొని కరినగరంబున కరుగుదెంచె నప్పగ మనంబునఁ బెట్టికొని
పదంపడి జరాసంధుం డక్కమలబంధుపుత్త్రు నెక్కటిపోరికిం బిలిచినం బోయి. 32

సీ. ఎక్కటెక్కటి పోరి యిద్ధదివ్యాస్త్రసం, చయవంతుఁ డగుజరాసంధుబాణ
ధనురాదివివిధసాధనములు దనచేతఁ, దనయస్త్రశస్త్రసంతాన మెల్ల
నాతనిచే మడియంగ రథంబులు, డిగ్గి పెంపారెడు నగ్గలికల
నాతండుఁ దాను బాహాసంగరమునకుఁ, జొచ్చి పెనంగఁగ నొచ్చి యతని

ఆ. యంగసంధి వికల మగుటయుఁ బోరు సా, లించి యతఁడు గారవించి తనకు
మహితవిభవ మైనమాలినీనగర మీ, నధికతేజ మొనఁగ నరుగుదెంచె. 33

వ. ఈరెం డవదానంబులు నీవును గొంత యెఱుంగు దిట్లుప్రసిద్ధబలపరాక్రముం డైన
కర్ణునుదీర్ణత్వంబు సెఱుచుటకు నై కవచకుండలంబులు భిక్షించి పుచ్చుకొని
నాకలోకపతి నీకు హితం బాచరించె దానంజేసి ధనంజయుం డతనిం దెగటార్పం
జాలె నని చెప్పి వెండియు. 34

చ. వినుము నరేంద్ర విప్రుఁ డలిగెన్ జమదగ్నిసుతుండు శాప మి
చ్చె నమరభర్త వంచనముసేసె వరం బని కోరి కుంతి మా
న్చె నలుక భీష్ముఁ డర్ధరథుఁ జేసి యడంచెఁ గలంచె మద్రరా
జనుచిత మాడి శౌరి విధి యయ్యె నరుం [3]డనిఁ జంపెఁ గర్ణునిన్. 35

వ. అట్లుం గాక. 36

క. హరసురపతియమవరుణులుఁ, గురుకృపులును దివ్యబాణకోటు లొసఁగుటన్

1 వేర్వేఱ 2 బనిచె, సెఱఁగియున్న; బనుచు, లెఱఁగి యచటి 3 డటఁ; డటు.

నరుశక్తి కర్ణతేజ, స్స్ఫురణము నార్పంగఁ జాలెఁ జువ్వె నృపాలా. 37

వ. అనిన విని శోకవ్యాకులుండై యన్నరపతి కన్నీ రొలుక నిట్టూర్పు నిగిడించినం దత్సమీపంబున నున్న కుంతి గనుంగొని యడ లుడుపుటకై యతనితో ని ట్లనియె. 38

చ. జననముఁ [1]దెల్పి యేఁ బిలువ సత్యము సుమ్మర కుంతిభాషణం
బని తనుజత్వజాతకృప నంబుజమిత్త్రుఁడు వల్కె నేమిటన్
గొనకొన నేరఁ డయ్యె నినుఁ గూడ సుయోధనుఁ బట్టి యట్టిక
ర్ణునకయి నీకు నేటికి మనోవ్యథఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్త్రకా. 39

వ. అనుటయు నవ్వచనంబులు దనకు నసహ్యంబులైనం గటకటంబడి యద్దేవి నాలోకించి భవదీయమంత్త్రకార్యగోపనంబునం గాదె యింత పుట్టె నని పలికి యంత నిలువక. 40

ధర్మరాజు స్త్రీలకు రహస్యరక్షణంబు లేకుండ శపియించుట.

తే. అంగనాజనమ్ములకు రహస్యరక్ష, ణంబునందలిశక్తి మనంబులందుఁ
గలుగ కుండెడు మెల్లలోకముల ననిశ, పించె నాధర్మదేవతాప్రియసుతుండు.

వ. ఇట్లు మహాతేజోధనుం డగునజ్జననాథుం డట్లు శపియించి కుంతి చేసినకర్ణగోపనంబు ప్రసంగంబుగా నంతరంబు గృతపడినకార్యంబులదెస నిగుడం దనకతంబున మృతిఁ బొందినయుభయపక్షబంధుమిత్త్రకోటులం దలంచి యుమ్మలించి విశేషించి కర్ణుచావునకుఁ దూర వగచి విహ్వలించి వివ్వచ్చునాననం బాలోకించి యి ట్లనియె. 42

క. మన కేటి రాజ్య మొండొక, జనపదమున కేఁగి భైక్షచర్యావిధి జీ
వనము నడపికొని యుండుద, మనఘా యట్లయిన సుఖుల మవుదుము సుమ్మీ.

వ. అని వెండియు. 44

సీ. జ్ఞాతుల నందఱఁ జంపితి మది యాత్మ, వధము కాదే రాజవర్తనంబుఁ
గాల్పు మహింస నిక్కము దాల్మి మత్సర, వర్జన మిది వనవాసజనుల
కాగమవిహితంబు లటె యింత యొప్పునే, వనమున వసియింప వలయు నింకై
యసుఖదం బైనరాజ్యామిషంబునకుఁ గుక్కలభంగిఁ దమలోనఁ గాటులాడి

తే. కులము నెల్లను బొలియింపఁగుత్సితంపు, బ్రదుకు వచ్చెనె యనువగపాలువడఁగఁ
బ్రమద మొసఁగదు త్రైలోక్యరాజ్యమైనఁ, గానయేనొల్ల మహి మీర కైకొనుండు.

మ. ధృతరాష్ట్రుండు దనూజుకీడు సమబుద్ధిం జూడ కన్నీచుఁ డే
గతిఁ జన్నం జన నిచ్చెఁ గాని మగుడం గాఁ దివ్వఁ డయ్యెన్ [2]నిరా
కృతశీలుం డగునాసుయోధనుఁడు సంక్షీణంబు సేసెం గులం
బతనిం జంపఁగఁ గోపమాఱె మది శోకాక్రాంత మయ్యెం దుదిన్. 46

1 జెప్పి యేఁ దెలుప. 2 నిరాకృతిశీలుం.

వ. ఆదుర్జనుండు గర్జం బెఱుంగక దుర్మానంబు వాటించిన సైరించి తొలంగనైతి రాజ్యపరిగ్రహపరత్వంబు మచ్చిత్తంబునం గలిమింజేసి కిల్బిషం బత్యంతంబు నాచరింపవలసెఁ బరిగ్రహదోషంబు పరిగ్రహత్యాగంబునం గాని పోదు పరిగ్రహత్యాగశీలుండు జన్మమరణదుఃఖంబులం బొరయం డని శ్రుతులు సెప్పెడు నొకనికి సకలధర్మంబులు ననుష్ఠింప శక్యం బగునే యపరిగ్రహం బొక్కటన శుద్ధుండ నయ్యెద మీరు భూమిపాలనపరిగ్రహతత్పరత్వంబున వర్ణాశ్రమరక్షణంబు సేయుం డేను గాననంబునకుం జని మునిజనసంకాశంబున సుఖనై యుండెద ననిన విని యింద్రాంశసంజనితత్వకలిత తేజోధనుం డగునద్ధనంజయుండు దన యూమ్మలత్వంబున నవ్వాక్యంబులు దుస్సహంబు లైనం బదరి దరస్మితంబునఁ దద్వికారంబుఁ గప్పి యప్పుడమితేని కిట్లనియె. 47

అర్జునుఁడు ధర్మజున కుచితవచనంబుల మనస్తాపోపశమంబు సేయుట.

క. ఓహో యిట్టివి గలవే, బాహాదర్పమునఁ బరులఁ బరిమార్చి తుదిన్
మాహాత్మ్యం బెడలఁగ భిక్షాహారత నొందఁ దలఁప నగునె నరేంద్రా. 48

సీ. ధర్మపథంబున ధరణి సేకుఱినఁ బాలింపక సత్త్వంబు పెంపు మాలి
విడుచుట యొప్పునే విను మిట్టు లైనము, న్నేల భూపాలుర నెల్లఁ జంపి
తడలిరాజ్యము దక్కి యడవికిఁ జనిన [1]చే, లందురు గాక మే లండ్రె జనులు
కిల్బిషశంక గల్గిన నశ్వమేధాది, పుణ్యకర్మంబులఁ బోదె వంశ

ఆ. ధర్మ మెడలఁ గృపణకర్మంబుఁ గోరి తర్థంబు సువ్వొ సకలధర్మకారి
యొడమి లేనివాఁడ నడపీనుఁ గనునహా, షోక్తి వినమె దాని నూఁదవలదె.

క. సరిగా నెన్నుదు రార్యులు, దరిద్రునిం బతితునిం [2]గృతఘ్నుని జడునిన్
దొరకొను ధర్మముఁ గామముఁ, బరమగతియు నర్థమునన పౌరవముఖ్యా. 50

క. కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం, గలిమియ చెలులను ఘటించుఁ గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁ డనిపించుం గలిమియ, పలువురు సద్బుద్ధి యనఁగఁ బరఁగం జేయున్.

క. ఏవానిబంధుమిత్త్రులు, జీవధనంబులును దప్పెఁ జెందును గృశునిం
గా వాని నెన్నఁగాఁ దగుఁ, గేవలతనుకార్శ్యయుతుఁడు గృశుఁడె నరేంద్రా.

వ. కావున నర్థోపార్జనంబును బంధుమిత్త్రపరితోషణంబును భూపతులకుం బరమ
పురుషార్థం బదియునుం గాక. 53

తే. జ్ఞాతినాశనమునఁ గాదె సకలదేవ, తలు ప్రవర్ధన మొందుట ధనము లడిచి
పొడిచి యొప్పనివారిచేఁ బుచ్చికొనక, యడఁగియుండంగఁ జేరునే యంద్రు బుధులు.

వ. వేదంబులు నిట్లు సెప్పఁ బృథివి బలువునం గైకొని పార్థివు లర్థంబు లుపార్జించి పర్జన్యాదు లగునాదిత్యుల నధ్వరక్రియాజాతంబునం బ్రీతులం జేసి యుత్తమలోకంబులు వడయుదు రిత్తెరువు వట్టి దిలీప నృగ నహుషాంబరీష మాంధాతలు

1 చే, లంద్రు గాకేల మేలండ్రు. 2 కృతప్రజ్ఞులకున్.

నడచుట వినమె తత్పదవి నీకొదవి యున్నయది తదీయప్రకారంబున బహుళ
దక్షిణావిధానంబుగాఁ బ్రభూతంబైన యజ్ఞంబు సేయవైతేనిఁ జూవె సకిల్బిషుండ
వగుట యశ్వమేధంబు సేసినరాజులెల్ల నవభృథంబునం బరిపూతాత్ములగుదు
రని పలికిన నయ్యజాతశత్రుండు. 55

క. వెడవెడ యప్పలుకులు చెవి, నిడికొండొకసేపు చింత యెసకంబునపా
ల్పడి యూరకుండి చిత్తం, [1]బడలునఁ జిక్కువడ నిట్టులను నర్జునుతోన్. 56

క. సేమపుఁదెరు వొక్కటి గల, దే మెచ్చితి దాని నడుగు మెయ్యది యని సు
త్రామసుత యడుగ కున్నను, నేమి వినుము చెప్పెదను మునీంద్రుల కెక్కన్.

సీ. సారహీనము లగుసంసారసుఖములు, విడిచి యేకాకినై యడవి కేఁగి
తాపసవాక్యామృతములు వీనులఁ గ్రోలి, చెలిమి వేర్పాటను చిరమరలకుఁ
జొరక నిందాస్తుతుల్ సరిగాఁ గొనుచుఁ గత్తి,నొకఁడు వ్రేసినను వేఱొక్కరుండు
చందనం బలఁదిన డెంద మయ్యిరువుర, యెడ సమంబుగ మూఁగ జడుఁడనఁగ

తే. మెలఁగి తగువేళఁ బర్ణశాలలకు నరిగి, యెత్తగా భిక్ష యెవ్వార లెట్టు లేమి
యిడినఁ గైకొని నాలుగే నెడల మాత్రఁ,గన్నదానఁదృప్తుండ నైయున్న మేలు.

క. అటు గాక కర్మగతిలం, పటుఁడ నగుదు నేని నల్పఫలభాగితమై
నట యిట దిరుగుచు మోక్షుని, కటవృత్తికి బాహిరుండఁ గాని కుమారా. 59

వ. కావున నాకు దొరకొన్నవిమల[2]ప్రజ్ఞామృతం బనుభవింపక తక్కుదు నే యిది
శాశ్వతపదప్రదం బనిన విని యనిలతనయుం డతని కిట్లనియె. 60

క. శ్రుతివిహితకర్మజాత, స్థితి యోగ్యుఁడ వైననీకుఁ జేయఁగ వశమే
యతిలోకజ్ఞానసమ, న్వితయతిజనకృత్య మటు వివేకింపు మెదన్. 61

చ. అడలున రాజధర్మములయందు జనించె నసూయ నీకు ని
ప్పుడు మును నిస్పృహుండ వయి పోవఁగఁ గన్నఁ గులంబువారు ని
ప్పుడమినృపాలురై బ్రతికి పోదురు నెమ్మది నట్టులైన నే
ముడుగుదు మన్త్రజీవనసముద్ధతిఁ జొత్తుము భైక్షవృత్తికిన్. 62

క. వాఁడి యగునలుక లోకము, పోఁడిమి సెడఁ గయ్య మట్లు పొడిచి వానటమై
నేఁ డింక నడవికిం జను, వాఁడం గా కనినఁ బుడమివారలు నగరే. 63

సీ. పనివడి త్రవ్వి కూపమునందు నుదకంబు, పానంబు సేయనివానిభంగి
యున్నతతరు వెక్కి జున్ను సేకుఱఁ గొని, తేనియ యాననివానిభంగి
యాఁకొని యొడఁగూర్చి యన్నంబు తళియకు, వచ్చినఁ గుడువనివానిభంగి
తమకించి యొకభంగిఁ దనవశంబుగఁ జేసి, మానినిఁ గవయనివానిభంగి

ఆ. గాదె కురువరేణ్య ఘనశక్తిశౌర్యసం, పన్నులైనపగఱ ఖండనమున
నోర్చి పూజ్యరాజ్య మొల్లక యడవికి, నేఁగు టీవ యెఱుఁగు దిత్తెఱంగు. 64

1. బడలడి, బడవడి. 2 జ్ఞానామృతం.

క. నీ వడవి కరుగ నోడఁబడి, నీవెనుకన వచ్చునపుడు నిందింతురు మ
మ్మీవెఱ్ఱు లితని మాన్పం, గా వలఁతులు గార యని జగజ్జను లధిపా. 65
క. భోగములఁ బాపి నిందా, భాగులఁగాఁ జేసి యడవిపా ల్వఱిచెదవే
నీగారవంపుఁదమ్ముల, సాగరవృతధరణిఁ గలుగు జనములు వగవన్. 66
వ. అని వెండియు. 67
క. కేవలనిష్కర్మత మో, క్షావహ మగునేని గిరులు నవనీజములున్
భూవర ముక్తిం బడయుం, గా వలవదె యడవి నునికి కైవల్యదమే. 68
క. ఫలములయెడ బ్రహ్మార్పణ, కలనపరుం డగుచుఁ గార్యకర్మము నడపన్
వలయుం [1]దత్త్వజ్ఞానము, దలకొనినం గర్మశమము దానై కలుగున్. 69
వ. కావునం గర్మహీనత్వం బపవర్గకరంబు గా దనవుడు నర్జునుండు ధర్మనందను
నుద్దేశించి దేవా యొక్కయితిహాసంబు గల దవధరింపు మని యిట్లనియె. 70
సీ. కొందఱు బ్రాహ్మణుల్ గొందుక లాత్మకు, లోచితాచారంబు లుడిగి కాన
లకుఁ జన్న వజ్రి వారికిఁ గృప చేసి ప, తత్త్రిరూపమునఁ దత్పార్శ్వమునకు
నరిగి మీకై కొన్న తెరు వొప్ప దనవుడు, విని వా రఖిలమార్గవేది యద్భు
తాస్పద మీపక్షి యని దాని కభిముఖు, లై సత్పథం బెద్ది యనఘ చెపుమ
తే. యనిన [2]నలుగాలివాన గోవును నశేష, శబ్దములమంత్రమును లోహజాతిఁగాంచ
నమును [3]మనుజుల విప్రుండు సమధికత్వ, భాజనము లండ్రు వేదప్రపంచవిదులు.
వ. ఇట్లుత్తముం డైనవిప్రుం డుత్తమమంత్రోపాశ్రితంబు లగువిహితకర్మంబులు
నడపుట రత్నకాంచనసాంగత్యంబునుంబోలె సంస్తుత్యం బై యుండు నాలస్యం
బునఁ గ్రోధంబున శోకంబునఁ దదనుష్ఠానంబు విడుచుట పాతకం బజ్ఞాను లగునర్థ
హీనులు సన్న్యాసకాలవివేకంబు లేక వేగిరపడి యుభయభ్రష్టు లగుదురు గృహ
స్థధర్మంబున వర్తించి యతిథి దేవ పితృసంతృప్తి సేయుచు శిష్టాన్నభోజనపరు
లగుపుణ్యులకుం బుణ్యలోకంబు లఱచేతిలోనివి గావె బ్రహ్మార్పితం బయిన
సత్కర్మకలాపంబు మహానందంబుఁ జేయు ననుటయు. 72
క. విని వారు దెలిసి మరలం, జనిరి గృహస్థత్వధర్మసదనుష్ఠానం
బునకు నటు లగుట నేలుము, జనవల్లభ పుడమి నడపుజన్నము లెలమిన్. 73
వ. అని చెప్పె నప్పుడు నకులుండు నరనాథున కిట్లనియె. 74

నకులుఁడు ధర్మజునకు మనస్తాపోపశమంబు సేయుట.

సీ. దేవతల్ వేదవిధిప్రవర్తకులు బ్రా, హ్మణులును వారలయట్ల శ్రుతుల
కింకరు లై కాదె కిల్బిషంబులఁ బాసి, వారిచందమున శాశ్వతవిభూతి
నొందుట యజ్ఞాదు లుడుగుట సంపరి, త్యాగమే పాడిమై నర్థముల ను
పార్జించి దేవతాబ్రాహ్మణపూజగా, నిడుచుఁ దత్ఫలకోటి విడుపు గాక

1 దత్త్వమ్మానము. 2 నలుకాళ్ళిలోన. 3 జనులందు,

ఆ. క్రోధశోకహర్షకోటుల గృహముతో, విడిచి యోగ [1]మూఁది వృక్షమూల
వాసనిరతి నుండు [2]వాఁ డొకసంపరి, త్యాగి నృపుల కది సమర్హ మగునె. 75

క. తక్కినమూఁ డాశ్రమములు, నొక్కదెస గృహస్థధర్మ మొకదెసఁ దులయం
దెక్కింప వానితోన, య్యొక్కటి సరిదూఁగె నందు రుర్వీశ బుధుల్. 76

వ. కావున గృహస్థధర్మంబ యాచరణీయం బట్లుం గాక. 77

క. జతనంబున నర్థము సం,చితముగఁ గావించి క్రతువిశేషంబుల దే
వతలం దృప్తులఁ జేయమి, యతికిల్బిషకారి యందు రాగమవేదుల్. 78

చ. వినుము తమోమయం బయినవిశ్వముఁ దా వెలిఁగించు నీశ్వరుం
డన నొకరుండు వర్ణతతి నాశ్రమకోటిని వాఁడు గాదె చే
సె నిఖిలకర్మయోగసవిశేషత గల్గుటయుం దదీయక
ల్పనమ తదాజ్ఞకుం దొలఁగఁ బాడియె శోకము గారణంబుగన్. 79

వ. హింస దోషంబు గలుగు ననుశంకకుం బని లేదవధరింపుము. 80

క. పరుల వధింపక యెవ్వఁడు, ధర యేలెం జెపుమ పూర్వధరణీశులలోఁ
బొరయరు పాపము సుగతిక, యరిగిరి వారీవు నట్ల యగు టొప్పు నృపా. 81

క. రక్ష ప్రజ గోరు నిజయో,గక్షేమార్థముగ జనసుఖస్థితి నడపఁ
దక్షుఁ డగురాజు నడప కు,పేక్షించినఁ బాప మొందదే కురుముఖ్యా. 82

తే. గోవులను ఘోటకంబులఁ గుంజరముల
దాసులను బ్రీతి నిమ్మెల్ల ధాన్యములను
గ్రామముల మందిరముల నిష్కముల వేడ్క
నొసఁగు తత్తత్సుపాత్రత్వయుక్తవిధుల. 83

వ. వీని నిన్నింటి రిత్త పోవిడిచి పోయెద ననుట నీయట్టిమహానుభావునకుం
దగునే యని పలికినం దదనంతరంబ సహదేవుం డమ్మహీపతి కిట్లనియె. 84

సీ. [3]వెలివెలి వస్తువుల్ విడిచెఁ బో నరుఁడు గ,ర్మిష్ఠతం గాదె శరీరయాత్ర
నడపువాఁ డది మోక్షణంబు గా నేరదు, శారీరసౌఖ్యసంసక్తి వదలి
బాహ్యపదార్థముల్ పాటించి నిజవంశ, ధర్మముల్ వదలక తగఁ జరింపు
మమత బంధంబు నిర్మమత మోక్షంబును, జేయు నింతయెఱింగి చేసి రధిప

తే. రాజ్య మెలమి మన్నాదు లరణ్యమునకు, నరిగినీవందువలయుద్రవ్యములమీఁదఁ
జేయవలదె మమత్వంబు వేయు నేల, యదియు సంసారచక్రవాహకముగాదె.

తే. నీవ చుట్టంబుఁ బక్కంబు నీవ చెలియు, నీవ తల్లియుఁ దండ్రియు నీవ గురువు
నీవ దైవంబుఁ గావున నావిషాద,భాషణంబులు సైరింపు భరతముఖ్య. 86

క. తథ్యము లైనను దలఁప న,తథ్యము లైనను సభక్తితాత్పర్యములై
తథ్యంబుఁ బొరయకుండఁగఁ, బథ్యంబుగఁ గొనుము నాదుపలుకులు కరుణన్.

---

1 మొంది. 2 వాఁడొకో. 3 వెడవెడవస్తువుల్ వీటిఁబో... గాక శరీరయాత్ర.

వ. అనియె నిట్లు దమ్ము లందఱును బోధించుపలుకులు విని ధర్మనందనుం డూరక
యుండె నతనియెడ సవిశేషబహుమానయు నతనిచేత సంతతోపలాలితయు
ధర్మాధర్మనిదర్శనశీలయు నగుపాంచాలి భద్రగజప్రతిమాను లైనయప్పవమాన
తనయధనంజయనకులసహదేవులమధ్యంబునయూథపతివో లెనున్నయన్నరేంద్రు
నల్లన చేరి యేనును నాయెఱింగినంత సెప్పెద నని యనుజ్ఞఁ గొని యవ్విభు
వదనంబున నిజవిశాలలోచనరోచులు పఱఁగ వినయం బాననంబున నతిశయిల్ల.

ద్రౌపది ధర్మజునకు హితవచనంబుల మనస్తాపోపశమంబు సేయుట.

సీ. శోకాగ్ని దనికిన [1]సాఁగయునీతమ్ముల, నుపపన్నవాక్యామృతోపయుక్తిఁ
దేర్పుము గానలం ద్రిమ్మరునాఁడు నీ, రాయాసములఁ బడు టవధరించి
సమయకాలము సన్నఁజనిసుయోధనుఁజంపి, భోగంబులను బహుత్యాగములను
యాగంబులను సద్విహారముల్ సలుపుద, మని యూఱడింపవే యరిగణంబుఁ
తే. ద్రుంచిరాజ్యంబు [2]సేకొంటితో ఱఁగిపోదుఁ, గాకయని యిప్పుడుడికింపనీకుఁ దగునె
ధర్మమును సత్యమును నుచితంబునిన్నుఁ, గడవ నెఱిఁగెడువారలు గలరెయధిప.
వ. అని ముట్ట నాడి మఱియును. 90
క. వేదమన నగుట ధర్మువు, గాదు నరేంద్రునకు జగము గావం బ్రోవం
గాదె నృపు లోకపాలాం, శోదితుఁ గాఁ జేసెఁ బద్మయోని చతురతన్. 91
క. నరరూపంబునఁ [3]బరఁగెడు, పరదేవతగాక నృపుఁడు బాలుఁడయిన న
ప్పురుషునెడ నేమి వో మ్మని, తిరిగినదుర్మతులఁ బొందదే కీ డధిపా. 92
ఉ. నేరక చేర నొక్కనిన నీఱుగఁ జేయుఁ గృశానుఁ డిద్ధధా
త్రీరమణాగ్ని గాల్చు నతితీవ్రత వంశము నెల్ల నిట్లుగాఁ
గౌరవకోటి దర్పమునఁ గానక నిన్నుఁ బరాభవించి దు
ర్వారభవత్ప్రకోపశిఖిఁ గ్రాఁగె మదిన్ వగ పేల దీనికిన్. 93
సీ. నృపునందు విధి దండనీతి ప్రతిష్ఠించెఁ, గావున నపరాధగతి యెఱింగి
దండించునృపతికి రెండులోకంబులుఁ, జేకుఱు దోషంబు సేయ నుదుట
నశ్వొత్తి వెడలంగ నడుచు విప్రుని నైన, భూవరుం డిది మెచ్చు దేవకోటి
సభ కేకవస్త్రి రజస్వల యనక నన్, దల వట్టి యీడ్చినతప్పుఁ దనదు
తే. తొడలు సూపినతప్పును దుష్టకష్ట, తరవచనములఁ బలికినతప్పు [4]ననుజు
నందు దుర్యోధనునియందు ననుఁగునందుఁ, గాంచి దండించి తిట్టిది కల్మషంబె.
క. గరదుని గృహదాహకు మం, త్రరహస్యవిభేది వధవిధాయిఁ బరసతీ
హారు బంధుఘాతిఁ బరధన, హారణపరునిఁ జంపి పుణ్యుఁ డగు నృపుఁ డనఘా.
క. దండార్హు లైనవారల, దండింపక యున్నఁ జువ్వె ధాత్రీవిభు నా
ఖండలసన్నిభు నైనఁ బ్ర, చండపుఁగిల్బిషము వొందు జగతీనాథా. 96

1 సాఁగియుం. 2 సేకొని. 3 దిరిగెడు. 4 గర్జు...ననుజునందు

క. పేదలకును సాధులకును, వేదములకుఁ దాపసులకు వే యేల సమ
స్తాదిత్యులకును దండము, కాదె బ్రిదుకుఁ జేయు రాజు గావింపంగన్. 97

వ. కావున. 98

ఆ. ఉచితదండవృత్తి నుర్వీప్రజాభిర,క్షణము నోపి చేఁత గాక రాజ
వంశజునకు ధర్మ వా భూసురార్హంబు, లైనశమదమాదు లాత్మనిడుట. 99

వ. అని యంత నిలువక చనవు మెఱసి మేలంపుఁజందంబున. 100

ఉ. వైదికధర్మచారి జనవత్సల నీమదిఁ బట్టుకొన్నయు
న్మాదము హీనమానవుమనంబునఁ బుట్టినవెఱ్ఱిపోలె న
స్యాదులఁ దీర్చు టొప్పదు నిజానుజవర్గముమీఁదఁ గల్గున
త్యాదరసాంద్రసారకరుణామృత మానఁగ నిమ్ము [1]నెమ్మదిన్. 101

వ. అని పలికి యిట్లనియె. 102

క. నాయట్లు వడినయంగన, లేయెడలం గలరె యిట్టియేనును ధర్మా
పాయము నీ కగు ననువెఱఁ, బాయన గృహధర్మ [2]వృత్తిఁ బౌరవముఖ్యా. 103

వ. అని వెండియు. 104

క. కౌరవులు దమదురితమునఁ, [3]దారెరిసిరి కల్మషంబు దానఁ గలదె భూ
భారము వహింపు బహుయ, జ్ఞారంభణ మాచరింపు మఖిలహితముగన్. 105

క. సురగురుఁడును శుక్రుండును, బరిపాటిగ దండనీతిఁ బలికిరి దానం
బరిణతుఁడవు నీ వనుజులు, పరికరముగ నడపు ధర్మభాసుర దానిన్. 106

వ. అనినం బాంచాలితో మఱుమాట లాడక యున్నయన్నరేంద్రునకు నింద్ర
నందనుం డిట్లనియె. 107

సీ. దక్షుఁడై భూపతి దండనీతి నయింప, కున్న సన్న్యాసులు నుత్పథప్ర
వర్తను లగుదురు వావిరి నన్యోన్య, ధనధాన్య పశు భూమి దారహరణ
మాచరింతురు జను లప్పాప మవ్విభు,నొందు దండము హింసయుఁగఁ దలంప
వలదు దుర్వృత్తుల వధియించురుద్రుని, గోవిందు వాసవు గుహునిఁ జూడు

తే. మా మహాత్ములు దక్కు నున్మార్గచరుల,దండితులఁ జేఁత వినమె యధర్మమడఁగు
ధర్మ మెసఁగుదండముననర్థంబుగామ, మునునదూష్యంబులై సిద్ధిఁబొందునధిప.

వ. దండంబున సకలజనశ్రీరక్షణంబు సేయం బూనినభూనాథునక **యేల యోగ్య**
హింసకుం దొలంగ నెట్టివారికి వశంబు గా దవధరింపుము. 109

ఉ. కాయలఁ బండ్ల నీళులను గల్గవె సూక్ష్మపుజంతువుల్ మునుల్
సేయరె హింస [4]వాని నుపజీవితఁ ద్రివ్వరె కందమూలముల్
నీయెడఁ జూడు ప్రాణములు నిల్వఁగ నేర వహింప నేరికిన్
వేయును నేల భక్ష్యముగ వేధ విధింపఁడె ప్రాణిఁ బ్రాణికిన్. 110

1 బుద్ధికిన్. 2 యుక్తిఁ. 3 దార చెడిరి. 4 వాని నుపజీవితఁ; వారు నుపజీవిగ.

క. విను పశుహింసాకృతయా, గనియాఘుని ధర్మపరునిఁ గా వేదంబుల్
గొనియాడెడు సముచితహిం, సన మఱయ నహింస గాన జగతీనాథా. 111
క. అరివీరుల ఘోరం బగు, దురమున వధియించు టేల దోసం బయ్యెన్
ధరణీశ పాండుపాలిత, ధరావలయ మాసపడుట దగదే నీకున్. 112
క. ఇల నీకై కొన్న తెఱఁగు, దలపఁగఁ ధర్మంబొ కాదొ దైవం బెఱుఁగున్
వలవనిచింత యుడిగి ధృతి, దలకొని పాలింపు యజ్ఞదక్షుఁడ వగుచున్. 113
క. అని పలుకుపార్థుపలుకులు, విని పలుకక యున్నమనుజవిభుదెసఁ గోపిం
చినతనమది వెడఁ గుడుపుచు, ననిలసుతుం డిట్టు లనియె నాతనితోడన్. 114
ఉ. నీవు సమస్తధర్మపరినిశ్చయవేదివి నీచరిత్రమే
మే వసుధేశ వంకయని మెచ్చక చక్కఁగఁ జేయువార మే
[1]నీవచనప్రపంచముల కింకఁ జొరం జొర నంచు నుండియున్
వావిరిఁ జెప్పఁగా వలసె వాలినదుఃఖము దాల్మిఁ గ్రాఁచినన్. 115
వ. అవధరింపుము. 116
క. ఒడఁగూడినసామ్రాజ్యము, నడలున దిగఁద్రావి చనిన నఖిలజనులు నిన్
గడుఁ బేదమనసువాఁ డని, చెడ నాడుదు రనిన మము నిసీ యను టరుదే.
మ. కపటద్యూతమునం బరాభవము రాఁగా సూనృతం బూఁది భూ
మిప మమ్ముం జులుకంగఁ జేసి నినుఁ బేర్మిం బాపికొంచున్ దురం
తపుదుఃఖంబుల కోర్చి పోయి తది యుద్ధక్రీడ నప్పాపక
ర్మపుజాతిం దెగటారఁ జేయఁగఁ బ్రకీర్త్యం బయ్యె లోకంబులన్. 118
వ. దుర్జయు లగువిరోధుల నిర్జించి యుపార్జించినపృథివీప్రముఖపదార్థంబులు నిర
ర్థకంబులు సేసి వనంబునకుం జనుచులుకఁదనం బేమిటం బాపికొనువాఁడ
వట్లుం గాక. 119
సీ. ఆసభలోఁ బడి నట్టిబన్నంబును, నడవులఁ దిరిగెడునపుడు దుష్ట
దైత్యులచేత సైంధవునిచే [2]నొఱవులఁ, బడ్డవిషాదంబుఁ బరమదైన్య
మునకోర్చి కొలిచి మాత్స్యనిపాల నున్నదుఃఖంబును ద్రోహులఁ గనుపుగొట్టి
వెలువరించెద నని తలఁచి కృష్ణునినిశ్చ, యం బూఁది ధర్మంబ యగుటఁ దెలిసి
తే. రణ మొనర్చితి నిను ధార్తరాష్ట్రు లొండె, నీవు వారల నొండెను జావఁ జూడ
వలయు టప్పు డెఱుంగవే వసుమతీశ, యిప్పు డడలుట నింద్యంబ యింత నిజము.
క. పను లేము సేయఁగా దుర్జనులం జెఱుచుచును సాధుజనుల మనుచున్
జననాథ మహాయజ్ఞము, లొనర్చుచును వెలయు కురుకులోత్తంసమ వై. 121
వ. అనిన విని ధర్మతనయుం డిట్లనియె. 122
చ. మదమును రాగమున్ భయము మానము లో నగుకిల్బిషంబులన్

1 యీవచనప్రపంచమున కింకఁ. 2 నొరవులఁ.

హృదయముఁ జొన్పి భూజనుల నేలుట మే లని పల్కె దార్తి కా
స్పద మని రార్యు లామిషము పైతగు లిమ్మహి యెల్ల నేలినం
దుది నరకం బొకండ నృపతుల్ సుఖులే యుపశాంతి యొప్ప దే. 123

తే. కామభోగముల్ మేలనఁ గాదు వాని, విడిచి చూడుముపొందెడువిపులసుఖము
కాయ లాకులు నీళ్లును గాలి యనుభ, వించి యున్న మునీంద్రులు వెఱ్ఱివారె.

క. దుర్మతు లామిషగత మగు, కర్మము వాటించి బంధకలితు లగుదు ర
య్యూర్మి గడచి సువిచారులు, నిర్మమతను ముక్తివడయ నేర్తురు వత్సా. 125

వ. జనకునివచనంబులు విన మే వాని నేనుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 126

ఆ. ఒకటిదెసను దృష్టి యొలయదు గావున, నేమియర్థములును లేమి లేదు
కాలఁ జొచ్చె మిథిల గాలదు నాకు నం, దొక్కఁడైన నింత నిక్కువంబు. 127

క. అని పలుకుజనకుఁ దెగడిరె, జను లుల్లము శాంతిఁ బొంది సంసారం బొ
ల్లనివాఁడు నింద కర్హుం, డని పలుకుట నీక యొప్పు నధికవిచారా. 128

తే. వినుము ప్రజ్ఞాధిరూఢుఁడై వనట చక్కి, సంసృతిక్లేశపరుల భూస్థలిఁ జరించు
వారి నచలంబుమైనున్న వాఁడుసూచు, నట్ల చూచుట నూవె నేర్పుమలహృదయ.

—— జనకున కతనిసతితో నైనసంవాదం బర్జునుఁడు ధర్మజునికిఁ జెప్పుట. ——

వ. అని పలికి మఱి పలుక కున్న యప్పుడమిఱేనికిం గవ్వడి యిట్లనియె. 130

క. జననాథ నీవు సెప్పిన, జనకనృపాలునకు నతివిశదమానస యా
తనిభార్యకు నీక్రియ న, య్యెను సంవాదంబు దాని నేర్పడ వినుమా. 131

వ. అమ్మహీపతి పూజ్యరాజ్యంబు [1]విడిచి భిక్షావృత్తికి వెడలఁ జూచినం దదీయ
భార్య యతని కిట్లనియె. 132

సీ. పుడమి యేలుట డిగ్గవిడిచి భిక్షార్థివై, పోయిన నతిథిసంపూజనంబు
దేవతర్పణపితృదేవతర్పణములుఁ, గలుగునే కాషాయములు ధరించి
ముండుఁడైనతఁ డన్నమునకు గృహంబుల, కరుగక యున్నె గృహస్థుఁ డెల్ల
వారికి నన్నంబు గారుణ్యమునఁ బెట్టు, నన్నదానము సేత యధికధర్మ

ఆ. మనుట వినమె పెట్టు నతనిఁ జేయొడ్డెడు, వానిఁ దలఁప నందు వరుఁడు పెట్టు
వాఁడ యగుట నిక్కువం బింత నూడక, యిట్లు దీనవృత్తి [2]కేఁగఁ దలఁతె.

క. త్రైవిద్యు లగుమహాత్ములు, నీవలనన బ్రదుకఁ దలఁప నిష్క్రియతమెయిఁ బ
నీ వింద ఱఁ జెఱిచెద విది, దేవా ధర్మంబు గాదు దీని నుడుగవే. 134

తే. అధిప మీ [3]తల్లియుల్లంబు నడలువెల్లి, ముంచి సతి శోకసంతాపమూర్తిఁ జేసి
వంశవిహితధర్మంబుల వదలి వెడలి, పోయి యేగతిఁ బొందెదవో యెఱుంగ.

క. చలిపందిరిచందంబున, ఫలభరితం బైనతరువుభంగిఁ బ్రజలడ
ప్పులు దీర్ప నమరి యుండెడు, నలఘుచరిత్రునకు లఘుత యగునే కోరన్. 136

---

1. నొల్లక భిక్షావృత్తి వెడలం. 2. నేఁగఁదలఁతె. 3. తల్లి వందుర్తిల.

వ. ఇది ధర్మవిరోధంబు దీన మోక్షంబు గలుగు ననుట నాకుం జూడ సందియం బని
చెప్పె ననవుడు నయ్యజాతశత్రుండు పురుహూతపుత్త్రున కిట్లనియె. 137

మ. శ్రుతివాక్యంబులు కర్మనిష్ఠ [1]వినుతించుఁ నిష్క్రియత్వంబు స
ద్గతిఁ గావించుట యూఁది చెప్పు నిటు చిత్తప్రక్రియన్ రెండుఁ [2]జో
డితముల్ వానిని వింటి [3]మన్నకలుచన్ దీపించునే తత్త్వసం
గతబోధంబు సుకర్మతం గలుగు నాకం బార్త్తవీరవ్రతా. 138

తే. తత్త్వబోధంబు గలుగునతండు నన్నుఁ, దెగడనేరఁడు నీవు భ్రాతృత్వసౌహృ
దమునఁగర్మంబువిడుచుటధర్మ్మవనిన, పలుకు ప్రియమ[4]జగన్న్యాయపథముగనుట.

సీ. వడముడియును నీవు వాయువాసవులశ, క్తులు ధరియించిన దుర్జయులరు
హరికరుణాతిశయమునఁ దత్తేజంబు, మీయందుఁ దగ సంక్రమించి యుండు
మీరు సంగరశాస్త్రసారపారగులరు, గాక తత్త్వజ్ఞానఘనమతులరె
యనఁటికంబమునట్ల యనిరి నిస్సారత, సంసార మనఁగ నిస్సంప్రబుద్ధు

తే. లది ప్రసిద్ధము విను తృష్ణ యడఁచి కర్మ,వృత్తి విడిచి నిరాలంబచిత్తుఁ డైన
యాతఁడో సుఖి దోషదుఃఖాకరంబు, లగుధనంబులు గోరెడునతఁడో చెపుమ.

ఉ. ఆదటఁ బూర్వశాస్త్రములయర్థము లారఁగఁ గ్రోలి తత్త్వసం
వేదసుధారసంబునఁ జవిం జిరసౌఖ్యముఁ బొంద నేరకి
మ్మేదిని నెందునుం దిరిగి మే లని కర్మము చెల్లఁ జెప్పుచుం
గా దని శాంతి యొప్పనిదిగాఁ జెడ నాడుదు రల్పబోధనుల్. 141

క. విమలజ్ఞానులు శమమును, దమమును ద్యాగంబు శాశ్వతప్రచురానం
దమునకు మూలము లండ్రు ని,జముగాఁ గైకొందు రవి ప్రసన్నవివేకుల్. 142

వ. అనిన విని దేవస్థానుం డమ్మానవపతి కిట్లనియె. 143

దేవస్థానుం డనుముని ధర్మజునకు హితోపదేశంబు సేయుట.

సీ. ధనము లుత్కృష్టంబు లనుధనంజయుమాట, పాటిగాఁ గొనుము సోపానభంగి
నున్నది మార్గంబు యోగసమారోహ,ణమునకు దానన నడచి కాక
వడి నుర్కి పడ నీకు వచ్చునే ధనసంగ్ర,హంబు భోగార్థకృతంబు దుష్ట
మగుటయుఁ గలదు యజ్ఞార్థకృతం బైన, నదియ నిచ్చెన బ్రహ్మపదము నొంద

తే. యజ్ఞపరిశిష్టధనభోగ మాత్మకలఁక, యుడుపు నమ్మెయి శమదమయుక్తి గలుగు
శమము దమమును దత్త్వవిజ్ఞానదములు, గాన దక్షిణాధికయజ్ఞకర్త వగుము.

చ. హరుఁడును సర్వమేధ మనుయాగమునం బ్రచురప్రకాశతం
బొరయఁగ వేడ్కఁ జేసె విధిపూర్వదిగీశముఖామరుల్ మహా
ధ్వరములఁ గాదె పేర్కొనుట ధాత్రి సధర్మత నేలి యజ్ఞత
త్పరత వెలుంగరే నృపులు పార్థివముఖ్య మరుత్తముఖ్యులున్. 145

---

1 వినిపింపుచున్. 2 బోధితముల్. 3 మన్నఁగలఁచున్. 4 జగన్మాన్యపదమునగుట.

వ. వినుము దివస్పతి యడుగ బృహస్పతి సన్మార్గని ర్దేశకుం డై చెప్పినమార్గంబు. 146

ఉ. కామముఁ గ్రోధమున్ మనసుఁ గాడఁగఁ బాఱుట మాన్చి యింద్రియ
స్తోమవిమార్గవర్తనము ద్రుంచుచు నెవ్వగ లేక రక్షణం
బేమఱ కెవ్వరిం జెనకి యించుక నొంపక లోక మేలఁగా
నామహితాత్ము సర్వమహిమాతిశయంబును జెందు వాసవా. 147

వ. అనియె మఱియు నాకర్ణింపుము. 148

ఉ. కర్మము మేలు [1]నా విగతకర్మము మే లన రెండు నొప్పునే
కర్మఫలంబు నర్పితముఁ గాఁ దగ నీశ్వరునందుఁ జేత స
ద్ధర్మము గా కనంగ వివిధం బగుధర్మపథంబులోన మేల్
ధార్మికవర్య యేర్పఱుపఁ దా వశమే వగ బుద్ధి గుందఁగన్. 149

ఉ. కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల వికారముఁ బొందక ద్రోహ మెయ్యెడ
న్వావిరిఁ జేయ కేలు భువనంబు భవత్కులధర్మ[2]రక్షి వై
భూవరు లిట్లు సేసి తుదిఁ బుత్త్రుల గద్దియలందు నిల్పి కా
దే వనవాసు లైరి దృఢదీప్తనిరంజనబోధసంపదన్. 150

వ. అనిన విని నిర్విణ్ణమానసుం డై యున్న యన్నకు నర్జునుం డి ట్లనియె. 151

సీ. క్షత్త్రియధర్మనిష్ఠాపరత్వంబున, సమరంబు సేసితి శత్త్రునిహతిఁ
బూతాత్ములై రిపుల్ వోయిరి సద్గతి, కమ్మెయి రాచకర్మ మ్మొనర్చు
విప్రునకై నను సుప్రశస్తం బది, రౌద్రం బగుట బాలురకును దెల్ల
మైనను ని ట్లుండు నార్యోక్తి నృపనీతి, దురితంబు సేయునే యొరుఁడు వెట్టఁ

ఆ. గుడువ నృపతిమాత్రకునకును గా దన్నఁ, గౌరవాన్వయాగ్రగణ్యుఁ డైన
నీకుఁ దగునె విడువ శోకంబు వజ్రస, న్నిభము గాదె నృపుల నెమ్మనంబు. 152

వ. అట్లుం గాక. 153

ఉ. వైరివధంబు నీకును నవశ్యముఁ జేయక పోవరాని దై
వైరులకున్ భవత్సమరవాంఛన సద్గతి కేఁగఁ బాలి దై
చేరె విధాతృసంఘటనఁ జింతకుఁ గారణ మేమి ధర్మవి
స్తారవిదుండ వీ వకట ధైర్యసమగ్రుఁడ వై వెలుంగవే. 154

వ. రాజధర్మోపాత్తం బై భవదాయత్తం బైనపూజ్యసామ్రాజ్యంబుఁ బరిపాలిం
చుచుఁ బుణ్యక్రియానుష్ఠానపరుండ వగు మని పలికిన మఱుమాట వలుక కున్న
యన్న రేంద్రునకు మునీంద్రవర్యుం డగుపారాశర్యుం డి ట్లనియె. 155

సీ. అర్జునుపలుకు సత్యంబు సమీచీన, మార్యజనంబు గృహస్థధర్మ
ము త్తమం బని చెప్పు నుర్వీశ పశుపక్షు, లాదిగా జీవుల కాశ్రయంబు
నృపులకు నది దక్కఁ దపమును దమమును, బ్రహ్మచర్యమును ధర్మములు గావు

---

1 నాగను నకర్మము. అ. ప్ర. 2 రక్షకై.

ధనములఁ దనియుట యని కోహటించుట, ప్రజల రక్షింపమి రాజకోటి
ఆ. కరయఁ బాతకంబు లండ్రు నీ వక్కట, వేదచోదనాప్రవీణ మయిన
మనసు నేల యి ట్లమార్గవృత్తికిఁ జొర, నిచ్చె దోపి ధరణి యేలు మనఘ.
క. నీ వార్యబోధితుండవు, గావే వర్ణాశ్రమప్రకారములు వినం
గా వలయునె ధర్మంబులు, భూవరునకు దండనీతిఁ బోలం గలవే. 157
వ. సుద్యుమ్నుం డనుధరణీశుండు దండనీతిన కాదె యపవర్గంబు వడసె ననుటయు
నజాతశత్రుం డాసుద్యుమ్నవృత్తాంతంబు విన వలతు నాన త మ్మనిన నమ్మహీపతి
కమ్మునిపతి యి ట్లనియె. 158

—పారాశర్యుండు సుద్యుమ్నచరితంబు ధర్మజునకుఁ జెప్పుట.—

క. విను శంఖుండును లిఖితుం, డన నిరువురు విప్రవర్యు లన్నయుఁ దమ్ముం
డును గలరు బాహుదాతీ, రనివాసులు ధర్మతత్పరమనోవృత్తుల్. 159
సీ. వారియాశ్రమముల భూరిపుష్పఫలాభి, వృద్ధి నొప్పారెడివివిధభూరు
హంబులు గల వొకయపుడు శంఖుండు గృహమ్మున లే కుండ ననుజుఁ డచటి
కరిగి యం దొకమ్రాన నారఁ బండినపండ్లు, గని వేడ్కమైఁ గోసికొని తినంగ
నయ్యన్న యే తెంచి యనుజ యీఫలము లెక్కడియవి చెప్పు నావుడును వార్చి
తే. ప్రణతుఁ డై యిచ్చటిన యని పలికె లిఖితుఁ
డాతఁ డనుమతి లేక కోయంగఁ దగునె
మ్రుచ్చిమియ కాదె యిది పాప మచ్చుపడియె
నృపతిచే దండితుండ వై నీఁగికొనుము. 160
వ. రయంబున రాజసన్నిధికిం జని భవత్కర్మం బుపన్యసించి దండించుట వేఁడుమని
పలికినం దెలిసి యట్లకాక యని లిఖితుండు సుద్యుమ్నుఁ గానం బోయి నగరి
వాకిట నిలిచినం బ్రతిహారు లమ్మహాత్ము నరుగు దెంచుట యమ్మహీపతి కెఱింగించిన
నతండు సంభ్రమంబున సామాత్యుం డై యాసంశితవ్రతుం డున్న యెడకుం జని
వినయంబు సేసి మీార లిచ్చటికి[1] వేంచేసిన ప్రయోజనం బేమి యానతిండు మీారు చె
ప్పినట్ల చేసెద నని విన్నవించిన నావిప్రవర్యుం డాతని కి ట్లనియె. 161
ఆ. చెప్పినట్ల యేను జేసెద నని యొడం, బడినవాఁడ వింకఁ బలుకు దిరుగఁ
గామి మఱవ కుండఁ గా నీకు వలయుఁ జు, మ్మయ్య దండధారకాగ్రగణ్య.
వ. అని యూఁది పలికి మద్గురునియనుమతి లేక తదీయతరుఫలంబులు గోసికొని
యుపయోగించితి నది మ్రుచ్చిమి మ్రుచ్చుల దండించు తెఱంగున దండించి నన్ను
గతకల్మషుం జేయుము రాజదండితునకు యమదండంబు లే దని పెద్దలు సెప్పు
దురు నిన్నును దండధారణవైకల్యకిల్బిషంబు వొరయ కుండ వలయు నని తేట

1 విజయంచేయుటకుం బ్రయో.

పడనాడిన నమ్మాటలకు మనంబున విషాదంబు నొంది యమ్మేదినీవరుండు భూసురవరుం బ్రార్థించి. 163

ఆ. అనఘచరిత యిట్లు నను నియోగించుట
యుడుగు మని యమాత్యయుతము గాఁగ
భక్తి మెఱసి యెన్నిభంగులఁ జెప్పిన
నియ్యకొనక యున్న నెట్టకేని. 164

—॥ లిఖితుండు సుద్యుమ్నునిచేత నికృత్తకరుం డగుట. ॥—

వ. నిశ్చయించి సముచితదండనీతివ్రతశీలుం డగునన్నరపాలుం డమ్మహాద్విజునిం గరయుగచ్ఛేదనంబున దండితుం జేసిన నతం డతని దీవించి మగిడి చని శంఖునిం గని నికృత్తంబు లైనహస్తంబులు సూపి సమ్యగనుభూతదండితుండ నైతి ననిన నాతండు బ్రీతుం డై. 165

తే. ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ దగదు గాన
వలసె నిష్కృతి కుల మెల్ల వెలసె నీక
తమున సురమునిపితృతర్పణములు సేయు
మరిగి బాహుదాపుణ్యతోయముల ననఘ. 166

వ. వినుము. 167

తే. కల్లు ద్రావుట గురుపత్ని గవయుటయును
విప్రుఁ జంపుట బ్రహ్మస్వవిషయ మైన
ముచ్చిలుటయును నివి గలక్రూరజనులఁ
బ్రీతిఁ బొందుటయును మహాపాతకములు. 168

వ. ఇమ్మహాపాతకంబు లేనింటిలోన నెద్ది సేసిన నేజాతివాఁడును దండనీయుండ విశేషించి తస్కరుండు శారీరదండయోగ్యుండు రాజదండితులు సుకృతవంతుల భంగిఁ బుణ్యలోకప్రాప్తు లగుదురు నీ వమ్మహారాజుచేత దండింపంబడుటం బుణ్యాత్ముండవును వంశోద్ధరణసమర్థుండవు నైతివి సంతోషింపుము పొమ్మనినం బోయి లిఖితుండు. 169

తే. బాహుదానదియం దవగాహనంబు, సేయఁ బ్రభవించె నాతనిచేతు లపుడు
విస్మయం బంది యతఁడు వేవేగ వచ్చె, నన్నపాలికి మగుడఁ బ్రహర్ష మెసఁగ.

వ. వచ్చి యరుణకమలంబులం దెగడుతనకరంబులం జూపిన నతండు దీనికి నచ్చెరువడ నేల యిది మదీయతపోవిభవంబున దైవకృతం బైనవిశేషంబు నీవు శుచి వగుట దైవంబున కెక్కె సుద్యుమ్నుండును నీపుణ్యానుష్ఠానంబున నిజపితృవర్గసహితంబుగా నిర్మలాత్ముం డయ్యె ననియె న ట్లగుటం జేసి. 171

చ. జనసుత నీవునుం దగఁ బ్రజాపరిరక్షణ మాచరింపు నీ
యనుజునిమాట వేదవచనార్థనిరూఢము రాజనీతి ధం

డనమునఁ గాని [1]యొండున నోడంబడ దెన్నఁడు నార్యకోటియం
దును వగ దక్క మేలు మిలఁ దుష్టిగఁ జేయుము మేటిజన్నముల్. 172

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 173

సీ. అడవుల మీ రున్నయపుడు సీతమ్ములు, వివిధమనోరథావేశకలిత
హృదయులై యుండుదు రదయత వీరి ను,పేక్షింప కిల యేలి యెల్లభోగ
ములకును భాజనంబులఁ గా నొనర్పుము, తురగమేధాదిక్రతుప్రయుక్తిఁ
బరఁగుము వీరలు బహుయజ్ఞములు సేయు, వా రటమీఁద నిర్ద్వంద్వవృత్తి

తే. వెడలెదవు గాక విను మేము వెఱ్ఱివార, మే మహీశ్వర నీమది మేలు గంటి
మతిథి సుర పితృవిషయమునప్పు [2]చిక్క,గలిగియుండంగ నది నీకుఁ గాదుగాని.

ఆ. న్యాయశాస్త్రవేది వై యింగితాకార, చేష్ట లెఱిఁగి జనుల శిష్టదుష్ట
తావిశేష మరసి దండనీతి యొనర్చు, పతికి నెల్ల మేలుఁ బడయ వచ్చు. 175

క. అరి యాఱవపాలు గొనుచుఁ, గరుణ గలిగి ప్రజలఁ దండ్రిగతి మధ్యస్థా
చరణంబునఁ బాలించుట, పరమపదముఁ జేర్చు విడుచు భయసంశయముల్.

ఆ. ఇవ్విధంబు గాక క్రొవ్వి కామక్రోధ,కలితచిత్తవృత్తిఁ దొలఁగ నడచు
పతికి నగుఁ జతుర్థభాగంబు ప్రజసేయు, పాపములఁ గులప్రదీపచరిత. 177

చ. క్రమమున నైన శాత్రవుల [3]గ్రమ్మన నైనను జావఁ జేఁత ధ
ర్మము విను పాపకర్ము లగురాజులతోఁ దగ సంధి సేఁతఁ దో
షము విభుఁ దుర్వి [4]యమ్ముకొని సంగరముం దొలఁగింపఁ గూడునే
సమరజితావనీభరణశాలితఁ బోలునె యొండుధర్మముల్. 178

వ. కావున. 179

క. పో రుడుగను సమకూరద, కౌరవపతి యపుడు సంధి గావింపక హిం
సారుచి నైతి ననుట యవి, చారత నృపవంశకలితజని యగునీకున్. 180

శా. భూవిస్తారము నాక్రమించి ప్రజలం బ్రోవంగ దండింపనుం
గావన్ నేర్చి మఖక్రియల్ నడపి సంగ్రామాగ్ని కాజ్యాహుతుల్
గా వైరిక్షతజంబు వ్రేల్చి తనుషంగక్షేపకుం డై హాయ
గ్రీవుం డుత్తమసిద్ధిఁ బొందె రణముల్ [5]గీడే నృపశ్రేణికిన్. 181

వ. సంగరంబునం జంపుటయుం జచ్చుటయును బ్రజాపరిపాలనంబును దగినతెఱం
గున దండించుటయును నుత్తమక్షత్రధర్మంబులు గావున హింసాశంక విడిచి
యాన్వీక్షకీ త్రయీ వార్తా దండ నీతు లనురాజవిద్యలయందును బ్రవీణు లగు
సహాయులతోడం గూడి సర్వవ్యవహారంబులు నిర్వహింప నిర్వాణం బనతిదూరం
బగుఁ గలంక దక్క మని పలికె సకలలోకగ్రాహ్యవచనుం డగునమ్మహాముని
యిట్లు సెప్పం దెలివొందక యున్నధర్మనందనుం గనుంగొని పురందరనందనుం

1 ముండడన నొడంబడ. 2 త్రిక్క. 3 గ్రందున నైనను. 4 యోహమికొని. 5 గ్రీడల్.

డుల్లంబునం గోపంబు గదుర మొగంబునం దోఁప నీక యుండె నప్పాండవాగ్ర
జుం డత్తపోధనవర్యువదనంబునం జూడ్కి నిలిపి నిభృతంబుగా ని ట్లనియె. 182

క. పతులు మృతు లైనఁ బొగిలెడు, సతులవిలాపములు శోకసంతాపం బు
త్థితముగఁ జేయఁగ నే వసు, మతి [1]యేలిసకలుచఁ గలఁక మానునె బుద్ధిన్. 183

వ. అనుటయు నమ్మునివరుం డతని కి ట్లనియె. 184

సీ. దుఃఖంబుఁ బొమ్మని త్రోవ సుఖంబు ర, మ్మని తెచ్చికొన నశ మయ్యె వానిఁ
దొలుబాముసందలిదుష్కృతంబును సుకృ,తంబు హేతువులుగఁ దగిలి చేయుఁ
బురుషునికాలంబు లిరములు గా వవి, పొరిఁ బొరి వచ్చుచుఁ బోవు చుండు
నర్థముల్ దుర్బుద్ధి కైనను సిద్ధించు, నగుకాలమున నార్యు లయ్యుఁ గాని

ఆ. కాల మవి ఘటింపఁ గా నేర రనిలవ,ర్షాతపేందురుచులు నభవకాల
కల్పితములు మంత్రశిల్పౌషధంబులు, మేలు సేత కాలకలితంబు. 185

క. కమలంబులుఁ దొవలు వికా, సముఁ బొందుట లతలుఁ దరులు సకుసుమఫలభా
వముఁ బొందుట పక్షులును మృ,గములును[2]మదకలము లగు ట కాలకలితముల్.

వ. మఱియు జననమరణంబులును హానివృద్ధులును లోనుగా నకలంబును గాలాధీ
నంబ కావున నీకు శోకింపం బనిలేదు తొల్లి సేనజిత్తనుమానవపతి శోకాక్రాంతుఁ డై
యుండి తనలోనన తెలిసి సజ్జనసన్నిధి నుపన్యసించినవాక్యంబు లాకర్ణింపుము.

పారాశర్యుఁడు ధర్మజునకు సేనజిత్తువాక్యంబు లుపన్యసించుట.

సీ. తారు గొందఱకు బాధకు లయి నడచుట, పరులచే బాధలఁ బడుట గలుగు
నివి కాలభావ్యంబు లెఱుక గల్గిన నొరుఁ, బఱిచితి నొరునిచేఁ బఱిచి ననుచుఁ
బురుషుండు ప్రియశోకములఁ బొందఁ డర్థదా, రాపత్యబాంధవహాని కాత్మఁ
గుందంగ నడలుట మందబుద్ధిత్వంబు, వగఁ గీడు మానునే వలవ దడల

తే. శోకభయకారణంబులు లోకమున న
నేకములు దానఁ దలసూపు శోకములకు
భయములకు బుద్ధి సెడ యీఁడు పండితుండు
మూఢుఁ డవి త్రోవ నేరండు మునుఁగు వగల. 188

క. వినుఁడీ సుఖమును దుఃఖము, ననిత్యములు గాన వానియాగమకాలం
బున ముదమును శోకము మొగ, కొనమియ చు మ్మిలవుశాంతిగోరుజనులకున్.

తే. మూఢతమబుద్ధు లగువారుఁ బ్రౌఢతమవి, వేకులును సుఖు లట్టులు గాక కొంత
ప్రజ్ఞ గలవార లైయప్రతిభు లైన,జనులు దుఃఖార్తు లగుట నిస్సంశయంబు.

వ. అనియెనా సేనజితుం డుదాత్తవివేకనిరూఢుం డతనివచనంబులువిద్వాదరణీయం
బు లిందలియర్థంబులు నీచిత్తంబుననలవరింపుము వగ యుజ్జగింపు మని వెండియు.

తే. వర్ణముల నాశ్రమంబులవలను మెఱసి, యరసి చక్కని తెరువున నరుగఁ జేసి

1 యేలినఁ గలఁచుకలఁక. 2 మదయుతము లగుట

ధరణి పాలింపు సముచితదండధరణ, మాచరింపుము నీ కిది యర్హవృత్తి. 192
క. దివికిం జనినను నెవ్వని, వివిధగుణము లఖిలజనులు వినుతింతురు వాఁ
డవనీశ్వర సత్పురుషుం, డవు నని కయికొండ్రు బుద్ధి నార్యజనంబుల్. 193
వ. కావున సకలజనప్రియహితం బగుపృథ్వీపరిరక్షణంబు నీకుం గులధర్మం బై కర్తవ్యం బగుట యుఱవు గాదె యనినయమ్మునీంద్రునకు నమ్మనుజేంద్రుం డిట్లనియె.
తే. మఱవ వచ్చునె నా కభిమన్యు బ్రాప, దేయులను గర్ణు మత్స్యభూనాయకుండు ద్రుపదనృపతియుధృష్టకేతుండుమాన,సమునఁబాయుదు రేయెట్లుశాంతిఁగలుగు.
సీ. తొడలపై నర్మిలి నిడికొని న న్నప,లాలించు చుండు బాల్యమున నట్టి
భీష్ముని జంపితి బీభత్సుభల్లముల్, దనువు సెక్కఁగ నాతఁడు శిఖండిఁ
జూచుచు నుండుటఁ జూచితి నది యుల్ల, మలమటఁ బెట్టెడి నట్లుఁ గాక
యాభంగి నున్నవ్వా డాతఁ డాద్రుపదజు, నేయమి దలఁచిన నెరియు మనసు
తే. పరశురాముని నోర్చినబల్లిదుండు, కాశిరాజకన్యకలకుఁ గాఁగఁ బుడమి
నరపతులనెల్ల గెలిచినబిరుదు [1]గలన, నాఱడియ పడు టూహింపనడలుగదురు.
ఆ. అల్పకాలభోగ్య మైనరాజ్యమునకుఁ, గా ననల్పకీర్తిఘనుని జరఠ
సింహాకల్పు వంశశేఖరజన్ముఁ ద్రుం, చితి మనంబు వగలఁ జివుక కున్నె. 197
మ. జనసంపూజ్యపదారవిందుఁ డగునాచార్యుండు శోకించి నం
దనుచొ ప్పారయ వేఁడి పెద్దయు ననుం దా నమ్మి యర్థింపఁ జా
వనివానిం గరిచావు బుద్ధి నిడి యశ్వత్థామ నచ్చెన్ నిజం
బని యే బొంకితి మేదినీభరణ మర్హంబె గురుద్రోహికిన్. 198
ఆ. రాజ్యలాభలోభరతుఁడ నై కడుఁ బాప, మైనబొంకుమాట లాడి గురునిఁ
గూల్ప [2]నేర్చినట్టిక్రూరాత్ముఁ డేగతిఁ, బోవువాఁడు సెపుమ బుధవరేణ్య.
క. భ్రాత మహాత్ముఁడు గర్ణుం, డాతనిఁ జంపించి యేలునవనీరాజ్యం
బాతురత సేయుఁ గాక సు,ఖాతిశయము మతికి నొసఁగు నయ్య మునీంద్రా.
చ. కడిఁదిమగండు కుంభజుఁడు గానఁగ [3]నొడ్డినమంటవోలె నుం
డెడిమొనఁ జూచి చూచి యిది డెప్పర మన్వగ లేక పంచితిం
గొడుకుఁ జొరంగ నత్తెఱఁగుక్రూరత సైఁప సుభద్రయట్లుఁ గ
వ్వడిక్రియ నేర్తురే యొరులు వల్లభుఁ డే లగు [4]నట్టిఁ దుర్విశికిన్. 201
చ. [5]అడలడిఁ బొందఁగాఁ దగనియట్టిది ద్రోవది మేరుకల్పులం
గొడుకుల నేవురన్ జముఁడు గొన్న నలందురఁ జూడ నేర్తునే
పుడమి గిరీంద్రపంచకము [6]పొల్సినఁ బా డఱినట్టు లున్నయ
ప్పడఁతుక యెట్టు లోర్చు గృహభారము నెమ్మది నిర్వహింపఁగన్. 202

---

1 మగఁడు, నాఱడియ పోక నూహింప. 2 నోర్చినట్టి. 3 నొట్టినమంట. 4 కట్టిఁ దుర్విశికిన్. 5 అడజడి. 6 వోయినఁ.

క. [1]ప్రాయోపవేశమున ని, క్కాయంబు దొఱంగుతలఁపు గదిరెడి నంతా
పాయత్తచిత్తు నకటక, టా యని పో నిండు నను దృఢవ్రతయుక్తిన్. 203

వ. అని పలికి బంధుమరణశోకవ్యాకులుం డయి యున్నయన్నరనాథవరేణ్యుతో
నమ్మునినాథవరేణ్యుం డి ట్లనియె. 204

ఆ. ఇ ట్లనంగఁ దగునె యిమ్మెయి [3]నడల నీ, యట్టిధైర్యఘనున కగునె యనఘ
బుద్ధి సెప్ప వలసెఁ బునరుక్తభాషలఁ, జెవులు మదియుఁ గూడఁ జేర్చి వినుము.

తే. పొదలుఁ దఱుఁగుటకై పొడ[8]వొదవుఁ బడుట, కై కడుం జేరుఁ బాయుటకై జనించుఁ
బోలియుటకునై సుఖంబులఁ బొందు దుఃఖ, మొందుటకునైపదార్థము లెందు నధిప.

ఉ. మిత్రుల [4]చెయ్దులన్ సుఖము మేకొను నంటయుఁ జెందు దుఃఖముల్
శత్రులచెయ్ది నంటయును సన్మతి దా ధనమూల మంటయున్
గోత్రవరేణ్య భోగములకున్ ధనముల్ గరణంబు లంటయుం
జిత్రచరిత్రుఁ డైనవిధిచేష్ట దొఱంగిన నీటివ్రా లగున్. 207

వ. కావున నెవ్వగ నొందం బని లేదు. 208

ఆ. ధాత నిన్ను నేమిధర్మంబు నడపుట, కై సృజించె దాని నాచరించి
యుండు నీవు నీక యొడయుండవే ధాత్రి, [5]నోదితప్రవర్తనుఁడవు గాక. 209

వ. అని పలికి యప్పారాశర్యుండు వెండియు ని ట్లను విదేహరాజగుజనకుండు
వివేకపరిపాకంబు నొందక మున్నొక్కసమయంబున బంధువియోగంబు వా
టిల్ల విషాదంబు నొంది గృహంబు దొఱంగి వెడలువాఁ డయ్యె నట్టియెడ నతని
పాలికి నశ్మకుం డనువిప్రవర్యుండు వచ్చిన నవ్వసుమతీపతి సముచితప్రకారంబు
నం బూజితుం జేసి. 210

జనకున కశ్మకుండు సెప్పిననీతి వ్యాసుఁడు ధర్మజునకుఁ జెప్పుట.

తే. అర్థములు బంధువులుఁ గల్గినపుడు తద్వి, యోగమైనట్టియెడను మర్త్యునకు నెద్ది
తలఁపుమై నున్న మదవిషాదంబు లడర, కుండుఁ జెప్పవె యదికృపాయుక్తి ననఘ.

వ. అని యడిగిన నాతం డి ట్లనియె. 212

సీ. దుఃఖంబు సుఖమును దోడివ సంసార, మునకుఁ దద్వశగతిఁ బోవునరుని
యాత్మ నంబుదము గా ద్నపహరించినవిధం, బున నవి సెఱుచు నేపున సుఖైక
భాగియు దుఃఖైకభాగియు లేమి లో, కంబునం దెలియంగఁ గనుట మందు
వానికి విను జర రా నీక త్రోవంగఁ, జావక యుండ వశంబె జలధి

తే. వలయవేష్టితక్షితి నేలువాని కైన, నధిప యెద్ది వాటిల్లిన ననుభవించు
నపుడు ప్రాప్తవ్య మిది యని యంతరంగ, విభ్రమము లేక యునికి వివేకసరణి.

క. నరవరసరసాన్నంబులుఁ, బరిమళసద్వస్తువులును బరమశయనవి
స్తరములుఁ గాలాధీనత, నరుఁ బొందుం బాయు వాని నమ్మమియ యుచున్.

1 ప్రాయోపవేశనంబునఁ, గాయంబు. 2 నడవ. 3 వెఱుగుఁ. 4 చేఁతలన్. 5 చోదితప్రవర్తిజాఁడవు.

చ. వల నధికంబుగాఁ గలుగువైద్యులు శాస్త్రము లభ్యసించి మం
దుల నొడఁగూర్ప నేర్చి తనుదోషము లారయుబుద్ధి గల్గి యా
ర్తులకుఁ జికిత్స సేసెదరు రోగము వాయమి లేదె వారు రో
గు లగుట గాన మెట్లు ప్రతికూలవిధిన్ నరునేర్పు దోఁచునే. 215

సీ. సద్వంశజన్మంబు సౌందర్యమును బలం, బును సుభగతయును భోగములును
భవితవ్యతానురూపంబులు పేద లై, పెంచుట కలయంగఁ బెల్లు పుట్టు
దురు ప్రజ లెంతయు సిరి గలవారు గో,రంగఁ బుట్టరు దరిద్రపుజనంబు
లాఁకటం దిని ఱాలు నఱిగించుకొందురు, భోజ్యసంపన్నులు భోజనంబుఁ

తే. జీర్ణముగఁ జేయఁ జాలరు భూపవర్య, వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁటయతిని
[1]సేవితములు గాఁదగ దని చెప్ప వినుచు, వలను గలవార చెడుదురు వానివలన.

వ. అట్టివి దైవకృతంబులు గావున నిష్టానిష్టప్రాప్తులకుం గారణంబులు గనికొనలేవు బాంధవలాభంబును దద్వియోగంబును వఱదం గాష్ఠంబులు సంగతంబులై పదంపడి పాసినచందంబు. 217

తే. మాతృపితృదారపుత్త్రకభ్రాతృశతస, హస్రకంబులు సంసృతి ననుభవింపఁ
బడియె నందులో నెవ్వరికడలువాఁడు, నరుఁడనిత్యతయూహించుటరయనుఱవు.

క. జననజరామరణగ్రా, హనిబిడకాలాబ్ధిమగ్న మని జగము నెఱిం
గినవాఁడు ధర్మవర్తన, మున నుండుం జింత దక్కి భూపవరేణ్యా. 219

క. తనయొడ లెర వని నినుమను, జనకును బంధుతతి సతమె శోకించిన వ
చ్చునె చచ్చినజంతువు నెమ్మన మధికము నొచ్చుఁ గాక మహితవివేకా. 220

ఉ. కావున నెవ్వగల్ విడువు గైకొను మాత్మకులార్హకర్మసం
సేవనతత్పరత్వము విశిష్టజనంబులసంగతిన్ భవ
ద్భావము కల్మషంబు దెగఁ బాచి [2]శుచిత్వముఁ బొందు లోకసం
భావితకీర్తి వయ్యెదు నృపాలక నాపలు కూఁదు [3]పాటిగాన్. 221

వ. అనుటయుం దెలిసి జనకుం డమ్ముని నామంత్రితుం జేసి నిజకర్మతంత్రనిర్వాహణాంబునకై గృహంబున నిలిచె నీవు నట్ల యుష్మలికం బుజ్జగింపు ముత్తమక్షాత్త్రిసరణిసాధితం బైనభూవలయంబుఁ బాలింపుము తక్కటితలంపులు దక్కుమని పలికిన విని పలుక కున్నయగ్రజుం జూచి సవ్యసాచి జనార్దనుతో ని ట్లనియె. 222

క. బహుబంధుమరణశోక, ప్రహతవివేక మయి ధర్మరాజునకు మనో
మహిమ వికల మయ్యెం బర, మహితవచోవృత్తిఁ దేర్పు మహితవిచారా.

వ. అనిన నచ్యుతుండు పాండవాగ్రజుఁ జేరం జని యభివందనం బాచరించి యతని కరంబు పట్టికొని వదనంబు విరిదమ్మిచందంబు నొంద మధురాక్షరవిన్యాసంబుగా ని ట్లనియె. 224

1 సిద్ధములుగాన దగ వని. 2 సుఖిత్వముఁ. 3 పాడిగాన్.

మ. పురుషవ్యాఘ్రి మనంబు గుంద వగలం బొందంగ నీ కేల సం
గరకేళిన్ భవదీయబంధు లతిలోకం బైన [1]పెం పొప్పఁ బో
యిరి నాకంబున కట్లు గాక కలగాదే రాజవృత్తంబు దా
నరయన్ రాజుల యేల యేజనులు [2]నిత్యాయుష్యులే సెప్పుమా. 225

వ. అని పలికి వెండియు. 226

తే. తొల్లి సృంజయుఁ డనుమహీవల్లభుండు, పుత్రశోకాతురత్వంబుఁబొంది యున్న
నుపశమంబుగఁ బ్రాక్తననృపులఁ జెప్పి, తెలిపె నిమ్మౌని యంతకుబలిమి కలిమి.

వ. అని యెఱింగించి నారదుం జూపి యిమ్మహాత్ముం డట్లు మరుత్తసుహోత్రాదు లగు రాజులపరమోత్కృష్టకర్మంబులును నట్టివారికిం గాలవశత్వంబునం బొంద కుండ రామియుం దెలియ నుపన్యసించినవాక్యంబు లభిమన్యుమరణశోకవ్యాకులుండ వగునీకుం దాపోపశమంబుగాఁ గృపాతిశయంబునం బరిపాటి వీరలు సెప్పి రని పారాశర్యమునీశ్వరు నిర్దేశించి వీరివచనంబుల యేనునుం జెప్పెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 228

ధర్మరాజునకుఁ గృష్ణుఁడు షోడశరాజులచరిత్రంబులు సెప్పుట.

సీ. సంవర్తుఁ డనుమహాసంయమి దేవతా, గురుతోడియీసున నరుగుదెంచి
పూని యుపద్రష్టయై నడపంగ హి,మాచలపాదంబునందు శక్ర
వరుణప్రభృతు లైనసురలు మహామునీం,ద్రులును సహాయులై మెలఁగుచుండ
శాలాప్రముఖభవ్యసాధనమ్ములు గన,కమయంబులుగ వస్త్రకాంచనాజ్య

ఆ. దధిపయఃఫలాదితర్పణద్రవ్యస, మృద్ధి సకలజనులు మెచ్చఁ బెక్కు
లధ్వరములు సేసె నట్టిమరుత్తుండు, నిత్యపదవి నుండ నేర్చెనయ్య. 229

సీ. సన్మార్గమున రాజ్యసంపద నొంది భూ, సురపూజ లొనరించి సువ్రతముల
బృందారకులఁ బ్రీతిఁ బొందింపఁ దన కర్థిఁ, బర్జన్యుఁ డేఁటేఁటఁ బసిఁడివాన
కనకమయము లైనకర్కటఝషనక్ర, కూర్మచయముతోడఁ గురియుచుండ
నయ్యర్థ మెల్ల ధనార్థుల కిచ్చుచుఁ, గురుజాంగలంబునఁ బరమనిష్ఠ

ఆ. నశ్వమేధముఖము లైనరాజార్హయ, జ్ఞములు పెక్కు సేసి సకలజనులు
పొగడునట్టిపాట నెగడె సుహోత్రుఁ డ,వ్విభుఁడు దెగియె ననుట వినమె యధిప.

సీ. కాంచనాలంకారకాంతంబు లైరూఢి, కెక్కినగజములు పెక్కువేలు
జవసత్త్వరూపాదిసకలగుణములఁ బెం, పెసఁగినహయము లనేకలక్ష
[3]లమలినస్వర్ణమయము లగుకొమ్ములం, గొమరారుపశువులు గోటు లూర్జి
తాంగకవిలసదజావికంబులు గణ,నాతీతములు గన్య లప్రమేయ

ఆ. లఖిలరత్నవిరచితాభరణంబు ల,నల్పములు మహీసురావళులకు
నిచ్చి చేసెఁ గ్రతువు లెన్నియేనియు నంగుఁ,డతఁడు నన్యలోకగతుఁడు గాఁడె.

1 తెం పొప్పఁ. 2 నిత్యాయుర్ధనుల్. 3 లమలసువర్ణమయము లగు.

సీ. ఏడుదీవులయందుఁ గ్రీడాగతులఁ దన, రథము చరింప నరాతు లనఁగ
వినియు నెఱుంగక విభవమూర్జించుచోఁ, బ్రజల నొప్పింపనిపరమపుణ్య
కర్మంబునకు మెచ్చి గారవంబునఁ దన, కక్షయధనము ఫాలాక్షుఁ డొసఁగ
నశ్వమేధములు జాహ్నవిపొంత శిష్టజ, నాకీర్ణములుగఁ బెక్కాచరించెఁ
ఆ. దారకములు వృష్టిధారలు లెక్కింప, వచ్చుఁగాని యతని యిచ్చుగోవు
లెన్నఁ గొలఁది గాదు సన్నుతిపాత్రమా, శిబికి నుర్వినునికి సెల్లె నెట్లు. 232
సీ. యౌవనంబునఁ దప మాచరింపఁగఁ దండ్రి, పంపున నరిగిన పెంపుకలిమి
సేతువు జలధిఁ బ్రఖ్యాతంబుగా నొన, ర్చినమర్త్యలోక [1]పావనవిభూతి
త్రైలోక్యకంటకు దశముఖు బంధుయు, క్తంబుగాఁ జంపిన కలితనమ్ము
బాలురమరణంబు వాటిల్లకుండఁగఁ, జేసిన యత్యంతచిత్రమహిమ
ఆ. గలిగి యశ్వమేధములు మున్ను గా నసే, కాధ్వరము లొనర్చి యఖిలజనులఁ
దల్లివోలె నరసి దశరథరాముండు, గాలవశత నొందెఁ గాదె యధిప. 233
సీ. పూర్వవంశ్యులఁ గావఁ బూని వియద్గంగ, నవని భాగీరథి యనఁగఁ బఱపి
శక్రుండు మెచ్చఁ బరాక్రమంబునఁ బేర్చి, యప్రతిహతముగ నశ్వమేధ
యాగంబు లొనరించు నప్పుడు వేయువే, లరదంబులందుఁ గన్యల నలంకృ
తలఁ జేసి యునిచి రథంబు రథంబున, కిభములు నూఱు నూ [2]ఱుసి యేనుఁ
తే. గేనుఁగు నకుగుఱ్ఱములు వేయేసి పాటి, హాయమునకు హాయమునకట్లగోచయము మర్చి
భూరిభూరియుతంబుగ భూసురులకు, నొసఁగినట్టిభగీరథుం డున్నవాఁడె. 234
సీ. అర్థి విశ్వావసుం డాదిగాఁ గలుగుగం, ధర్వులు హృద్యవాదన మొనర్ప
నప్సరోనికురుంబమాటలుఁ బాటలు, నై వినోదింపంగ నమరగణము
బహువిధాలంకారంభంగుల [3]విన్నాణ, వులు నూప దివ్యమునులు నుతింప
మనుజలోకం బెల్లఁ గనకాన్నవస్త్రభూ, మణదానములఁ దృప్తి నసఁగ నశ్వ
ఆ. మేధవదితిఁ జేసి మెప్పించె నింద్రుని, శతతమాధ్వరమున నతఁడు హాయము
నానపడిన నిచ్చె నాదిలీపునిఁ జూవు, మా ధరిత్రి నిపుడు మనుజనాథ. 235
సీ. జననా మాదిగఁ బాకశాసనుకరమునఁ, బ్రభవించు నేయును బాలుఁ ద్రావి
ద్వాదశదినము లాతఁడు గారవింపఁగ, వర్ధిల్లి పండ్రెండు వత్సరముల
ప్రాయమై రాజ్యసంప్రాప్తికి నేతెంచి, యుస్కాసియుదయంబు నస్తమయము
నగుపట్లు పొలిమేర లైనమహాక్షేత్ర, మంతయు నొక్కండ యనుభవించె
ఆ. నన్నపర్వతముల నాజ్యనదుల విప్ర, భోజనము లొనర్చి రాజసూయ
ములును నశ్వమేధ ములుఁ జేసె మాంధాతృఁ, డిందనిలిచె నేనరేంద్రముఖ్య. 236
సీ. అనిమిషాసురయుద్ధమున నసురావలి, సమయించి వర్ణాశ్రమముల నేర్ప
రించి భూమి యలంకరించి యగ్నిష్టోమ, హాయమేధ వాజపేయాతిరాత్ర

1 పాలన. 2 ఱిచ్చి...జేయేసి వాసి. 3 విన్నాణములు.

పౌండరీకము లనఁ బరఁగినయధ్వరం, బు లనేకములు సేసి భూసురులకు
నఖిలభూములఁ గల యర్థంబు లెల్లను, దన కని యేమియు నునుప కిచ్చె
ఆ. శుక్రునల్లుఁ డనఁగ శోభిల్లి తనయందు, ధర్మతత్త్వ మూర్జితముగ నియమ
నిష్ఠుఁడై యయాతి నెగడె శాశ్వతుఁ డయ్యె, నే నృపాల యమ్మహీశ్వరుండు.
సీ. ఓర్వక పెక్కండ్రు రుర్వీశు లొక్కటఁ, బైనెత్తి వచ్చిన భండనమున
వారిహేతిచ్ఛత్త్రవాహనధ్వజములు, నఱికిన నడునడ నడిఁకి వార
లభయంబు వేఁడిన నందఱఁ గృపఁ గాచి, యేచి యీపెన్నేల యెల్లఁ దాన
కొని యధ్వరములు [1]పెక్కొనరించి వేడుకఁ, బాయసంబులు నపూపములు మోద
ఆ. కములు లోనుగాఁగఁ గలవంటకముల ను, ర్వీసురావళులకుఁ బ్రీతిఁ జేసి
దక్షిణలుగ మణివితానంబు లిచ్చిన, యంబరీషుఁ డేమి యయ్యెఁ జెపుమ.
సీ. లక్షభార్యల నుపలాలించి యొక్కొక్క, వెలఁదికి వేవురు వేవు రాత్మ
జులు గాఁగఁ బదికోటులలఘుమూర్తులఁ గాంచె, వారును దోర్బలోజ్జ్వలులు నార్య
చరితులు నై పేర్చి తురగమేధంబు లం, దఱు బహుదక్షిణోదాత్తభంగిఁ
జేయుచుఁ దనపంపు సేసి వర్తింపంగఁ, దానును విశ్రుతాధ్వరము లొప్పఁ
తే. బెంపుసొంపును నువర్జితసంపదయును
నిర్మలశ్రద్ధయును గర్మనిపుణతయును
నెఱయ శశిబిందుఁ డొనరించి నెగడె నతఁడు
నడయఁ జాలెనె యెన్నఁడుఁ జెడనియొడలు. 239
సీ. అధికతపంబున నగ్ని నారాధించి, ప్రత్యక్ష మగుటయు బ్రహ్మచర్య
వృత్తంబు దమమును వేదవిత్త్వము నహిం, సయుఁ బాత్రదానంబు శమము వరము
గాఁ గోరికొని వేదికాస్థలి మణికన, కాత్మకమై ముప్పదాఱు యోజ
నముల దైర్ఘ్యము నంత కమరు విస్తారంబుఁ, గలుగంగ నొనరించి క్రతువు సేసి
తే. విప్రవితతికి [2]దాని నతిప్రియమున
నిచ్చెఁ దనపేర గయ నుతి కెక్కవటము
పొగడు వడయంగఁ బుణ్యుఁడై నెగడె గయుఁడు
భూవరోత్తమ యతఁ డెందుఁ బోయెఁ జెపుమ. 240
సీ. ఇరువదివేవురు పరిణతపాచకు, లభ్యాగతులకును నతిథులకును
బాటించి క్రొత్తగాఁ బవలును రేయును, వలయు నన్నము లిడ వెలసె పశువు
లర్థి నుత్తమగతి కై తార చనుదేర, [3]విశసించు చమరులు వేడ్కతోడఁ
బొడసూపి కడుపారఁ గుడువ హవిర్భాగ, ములు వెట్టు చివ్విధంబున మహాద్భు
తే. తముగ నొనరించె సత్త్రయాగము తదుత్స, వంబు గొనియాడ వచ్చినవార లెల్లఁ
బ్రచురపుణ్యాత్ముఁ డన నొప్పె రంతిదేవుఁ, డవ్విభునకును వలసె లోకాంతరంబు.

1 పెక్కు లొనర్చి. 2 దాన మతిప్రియమున. 3 విశసించు నమ...వెట్టు నివ్విధం.

సీ. శరభసింహోత్యుగ్రసత్త్వచయంబుల, నేడిక లెట్టట్ల యెక్కి యాడి
కట్టుచు విడుచుచుఁ గణ్వాశ్రమంబున, దమియింపఁగా సర్వదమననామ
మిడిరె నమ్ముని పదంపడి మహారాజ్యప, దస్థుఁడై కాళిందితటమునందు
భాగీరథీతీరభాగంబునను సర, స్వతిసమీపమునను వాజిమేధ
తే. రాజసూయాదివివిధాధ్వరము లొనర్చి, కనకనిర్మితకరితురంగమరథంబు
లసదృశప్రీతి విప్రుల కొసఁగె భరతుఁ, డన్నరేంద్రచంద్రుండును జన్నవాఁడ.
సీ. మిట్టుఁ బల్లంబు నై మెలఁగంగఁ దనరథ, ప్రముఖవాహనములఁ బఱప ననువు
గా కున్న మేదినిఁ గని సమస్థలియుగ, వెరవున నొనరించి విశ్రుతముగఁ
దనపేరఁ బృథివి నాఁ జనఁ జేసి గోరూప, మైనయుర్వ్వనుమతి నమరనగముఁ
బనిచి యోషధులును బహురత్నములుఁ బిదికించి[1]జనంబుఁబోషించెఁబృథుఁడు
తే. సేసె నానాధ్వరము లవి సెప్ప నేల, సకలధాత్రి బ్రాహ్మణులకు సాత్కరించె
నమ్మహానుభావునకును నతులయశము, కాక సుస్థిర మయ్యెనే కాయ మనఘ.
సీ. బ్రహ్మవిద్వేషంబుఁ బరికించి కోపించి, యపిజేయుఁ డైనసహస్రబాహుఁ
బరిమార్చి నృపతులఁ దర మిడి తునుమాడె, నిరుపదియొక్క[2]మా ఱెల్లచోట
నందఱయేలెడునన్నిభూములుఁ దాన, యేలె ధర్మోజ్జ్వలపాలనమున
రాజ్యభోగ్యములు ధరాసురాహ్వాంబులు, నగునధ్వరములు పెక్కాచరించెఁ
ఆ. గశ్యపునకు నిచ్చి కాశ్యపి యనుపేరఁ, జనఁగఁ జేసె నుర్వి జామదగ్న్యుఁ
[3]వినమె యామహాత్ముఁడును సనంతోషవి, భ్రాంతి గలిగెనేని బ్రదుక లేఁడు.
వ. అని చెప్పినయప్పుండరీకాక్షునితోఁ బాండవాగ్రజుండు సృంజయసుతుం డైన సువర్ణష్ఠీవిజన్మంబును వాఁడు మృతుం డయినవిధంబును వినినది యయినను సువ్యక్తంబుగా విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతం డతని కిట్లను నీకు నాఁడు కృష్ణద్వైపాయనుఁం డక్కుమారువృత్తాంతంబు నారదునధీనం బగుటం జేసి తద్వ్యవహారంబు సెప్పఁ బర్వతునిం జెప్పండు గాని పర్వతుండును సహాకారి యత్తెఱం 245
గాకర్ణింపుము.

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకుఁ బర్వతనారదులవృత్తాంతంబు సెప్పుట.

సీ. అధిప నారదుచెలియలికొడు కప్పర్వ, తుం డిద్దఱును మహీమండలమునఁ
ద్రిమ్మరువేడుక దివినుండి యొక్కటఁ, జనుదెంచి తమలోన సమయ మధిక
నిష్ఠమైఁ జేసిరి నిజచిత్తవృత్తు లొం, డొరులకు దాఁపక యుండువార
మటుగాక దాఁప శాపార్హత వాటిల్లుఁ, గలయది యని యిట్లు గలయఁ బలికి
తే. యుచితవర్తనమున నుండి యొక్కనాఁడు, సృంజయునిఁ గాంచి యతఁడువిశిష్టభక్తి
నర్చనము సేసినను భవదాలయమున, ననఘ వసియింతుమే కొన్నిదినము లనిరి.
వ. అని పలికిన నాపృథ్వీపతి ప్రియం బంది, సుకుమారి యను పేరం బరఁగిననిజ

---

1 జగమ్ము. 2 మాఱెల్ల. 3 వినవె యామహాత్ముఁడును బరితోషవి, భ్రాంతి.

నందన రావించి యిక్కన్నియ మీకుం బరిచర్య సేయ సమాధానంబున నుం డుం డని యన్నెలంతతో నీవు దేవోపచారంబుల వీరి నారాధింపు మని నియోగించి వలయువస్తువులు సమగ్రంబులుగా సమకట్టినం బ్రీతులై యమ్మునులు సుఖం బున్న సమయంబున. 247

సీ. అల్లఁదనంబునయనువు మైకొనఁ జూచు, నడపు కాంతికి వింతతోడవు గాఁగ
వెడవెడ [1]నూఁగారి వింతయై యేర్పడు, దేరనివళులలో నారు నిగుడ
నిట్టలు ద్రోచుచు నెలవులకలమేర, లెల్లను [2]బిగి యెక్కి యేర్పడంగఁ
దెలుపును గప్పునువెలయంగ మెఱుఁ గెక్కు, తారకంబులఁగల్కితనముదోడరఁ

ఆ. జరణములును నడుముఁ జన్నులుఁ గన్నులు, జవ్వనంబుచెన్ను నివ్వటిల్లు
చునికిఁ దెలుప సృంజయునిపుత్త్రి మెలఁగువి,ధంబు నారదునకుఁ దగు లొనర్చె.

క. నారదుఁడు మదనబాణా, సారము దనుఁ బొదువ ధైర్యసార మొదలి దు
ర్వారమనోవ్యథ వంతం, గూరి క్రమంబునఁ గృశాంగకుం డయ్యె నృపా. 249

వ. అట్లు కాముబారిం బడి నలంగియుఁ దనతో నుగ్గడింప సిగ్గువడి. 250

చ. వెనుఁబడుచిత్తవృత్తియును వెల్వెలఁబాఱెడునాననంబు నై
యనిశముఁ గుందుమామఁ గని యల్లుఁ డితం డిటు లేల వంతఁ బొం
దెనొ యనుచింత నొంది తనదివ్యమతిం బరికించి కాంచి కూ
డును సమయంబు దప్పఁగఁ గడుం గుటిలాత్ముఁడ వైతి నామెడన్. 251

ఆ. రాచకూఁతుమీఁద రాగంబు వుట్టుట, నాకుఁ జెప్పవైతి నీకు శాప
మిత్తు నమ్మృగాక్షి నీవు వరింపక, నిలువ లేవు మరుఁడు బలియుఁ డగుట. 252

వ. పాణిగ్రహణా[3]నంతరంబ వానరవదనుండ వగు మానవుడు నారదుండు నీకు నాకలోకంబునకుం జనుట లేకుండెడు మని ప్రతిశాపం బిచ్చినం బర్వతుం డచ్చోటు వాసిపోయి భూజనంబులు పూజింపఁ బ్రవర్తిల్లుచుండె. 253

శా. శాపప్రాప్తికి నోర్చి తా నడిగి యాచంద్రాస్య నన్నారదుం
డాపృథ్వీపతి యీఁ బ్రియంబున వివాహం బయ్యె నమ్మాత్రలో
భూపా యమ్ముని వానరాననతమైఁ బొల్చెద నక్కాంత త
ద్రూపప్రాప్తి విరక్త గాక తగఁ బ్రీతుం జేయు చుండెం బతిన్. 254

వ. ఇట్లు పతివ్రతయై సుకుమారి నారదు నారాధించు చుండెఁ బదంపడి యొక్కనాఁ డేమేనియుం బనికి వనంబునకు నారదుండు వోయినయెడం బర్వతుండు డబ్బాటు గాంచి నమస్కరించి నా కిచ్చినశాపంబు మరల్పవే యనుటయు నారదుండు నీవు గావె మున్ను శపియించినవాఁడవు ముందర మరల్పం దగు నని పలికిన నతం డట్ల కాక యనియె నివ్విధంబున నొండొరువుల శాపంబులు మరల్చి రయ్యిల్లుండును మామతోడన వచ్చి మందిరప్రవేశంబు సేయుసమయం

1 నూఁగారు...యేర్పడు, టారనివళులతో; యేర్పడఁ,దారినివళులతో. 2 జిగి. 3 నంతరంబున.

బున నారాజనందన నిజపురుషుం జూచి పరపురుషుం డకాఁ దలంచి మఱి చూడక మాఱుమొగంబు వెట్టికొని పోవుటయు. 255

ఆ. నగుచుఁ బర్వతుండు నాతి నీపతి యగు, విశ్వసింపు మని సవిస్తరముగ
శాపములును మోక్షసంవిధానములును, జెప్పి తేర్చె దానిచిత్తవృత్తి. 256

వ. ఇట్లు నారదుండును బర్వతుండును బరస్పరప్రియకారు లైరి కౌరవోత్తమా నీయడిగినసువర్ణష్ఠీవివృత్తాంతంబు నిమ్మునివరుండు దేటపడం జెప్పెడు నని సృంజయపుత్త్రచరిత్రకథనంబు నారదుకృత్యంబుఁ గాఁ బలుకుచు నతనిం జూపిన నాతం డిప్పుడు శౌరి చెప్పినంతయు నిట్టిద యక్కుమారుతెఱంగుఁ జెప్పెద నాకర్ణింపు మని యప్పాండవాగ్రజున కభిముఖుం డై యిట్లనియె. 257

సీ. అవ్విధంబున నేను నల్లుండు సంప్రీతి, సృంజయుపాల వసింపఁ గొన్ని
సంవత్సరంబులు సనినఁ దదాశ్రిత, బ్రాహ్మణోత్తములసంప్రార్థనంబు
గలుగంగ మాకును గమనేచ్ఛ పుట్టంగ, నారాజునకు నుపకార మొకటి
సేయఁ దలంచి యే మాయనసన్నిధి, కరిగి కోరుము వర మంటి మనిన

ఆ. నతఁడు మీరు ప్రీతు[1]లయినకంటెను నొండు, గలవె వరము లనిన గారవించి
యనిమిషులను మిగుల్చుతనయునిఁ బడయంగ, వలచి యుండు దట్టివానిఁ గనుము.

వ. అంటి మట్టియెడ నింద్ర తేజోరక్షణాయత్తచిత్తుం డగు నప్పర్వతుం డప్పుడమితేని తోఁ వీను మక్కుమారుండు దీర్ఘాయురుపేతుండు గాకుండు ననియె దానికి నమ్మానవపతి యుమ్మలించి యమ్మహాత్మునాననంబునం జూడ్కి నిలిపి యిట్లేల యుష్మదనుగ్రహం బనూనంబుగా వలవదే యసి ప్రార్థించిన నమ్మాట కమ్ముని మఱుమాట వలుక కున్న నే నన్నరనాథుపైఁ గలుగుకరుణావిశేషంబున. 259

తే. వలదు శంకింప నింద్రునివలనఁ బుట్టు, నెడరు వొందక యుండంగఁ గొడుకు నోపి
నంత గావుము గావంగ నైనచావు, నపుడు నన్నుఁ దలంపు మే నది మరల్తు.

వ. అక్కుమారుండు నిజనిష్ఠీవనాదులు సువర్ణమయంబు లగుటం జేసి సువర్ణష్ఠీవి యనం బరఁగుఁ బ్రమోదంబునం బొందుము. 261

క. అని యమ్మాటలు డిల్లఁ బలికిన, విని యాతఁడు సంతసంబు వెల్లింం దేలెం
జని యే మీప్సితవర్తన, మున నుండితి మవ్విభుండు పుత్త్రునిఁ గాంచెన్. 262

వ. వాఁడును మలమూత్రలాలాశ్రుస్వేదంబులు గనకమయంబు లయి తోరుఁగం బెరుఁగు చుండె నాసమయంబున [2]వేచి వెంగలు లగుమ్రుచ్చు లబ్బాలుం బట్టి నోరం జీర దుఱిగి యడవికిం గొనిపోయి యొడలు జల్లించి పసిండి గానక పీనుంగు వైచి పోయిరి సృంజయుండును దనకొడుకు నింద్రుం డపహరించె ననుతలంపున శోకార్తి నొంది పలవించుచు నన్నుం దలంచినం బోయి నీకుం బుండరీకాక్షుం డిప్పుడు సెప్పినయాదిరాజవిషయంబు లగుశోకోపశమనవచ

1 లయినంతకంటెను, గలవె. 2 పెడదువేచి.

నంబులు సెప్పి యంకిలి దేర్చి యవిచారు లగుతస్కరు లాశిశువుం జంపుట
యెఱింగించి. 263

క. మ్రుచ్చులమూఢత్వమునం, జచ్చి నరకవాసమునకుఁ జనినతనయు నేఁ
దెచ్చి మగుడంగ వే నీ, కిచ్చెద వగ పుడుగు మింక నేనియు నధిపా. 264

వ. అని చెప్పి యేనును. 265

మ్రుచ్చులచేఁ జచ్చినసువర్ణష్ఠీవి నారదువలనఁ బునర్జీవితుఁ డగుట.

క. భావమున నమ్మెయికిఁ దగు, దీవన యిచ్చుటయు నరుగుదెంచె సువర్ణ
ష్ఠీవి గడు నద్భుతమ్ముగ, నావిభుఁడుఁ బ్రమోదసంభృతాత్ముం డయ్యెన్. 266

తే. అతని వీడ్కొని సంప్రీతి నరుగుచుండి, యింద్రుచేత గాదిది వినుమిక్కుమారుఁ
జంప నింద్రుండు వేచురక్షణము మఱవ, వలదు నీ వని చెప్పితి వసుమతీశ. 267

వ. ఏను బోయిన కొండొకకాలంబునకు నాఖండలుం డక్కుమారుండు దన్నుమిగులు
నని శంకించి చంపింపం దలంచి నన్నుం బర్వతునిం దలంచి పుయిలోడి బృహ
స్పతితో విచారించిన నతం డతనిభయం బుడిపె నతండును దివ్యం బగుట
నబుద్ధికం బైనవజ్రంబు నాలోకించి నీవు శార్దూలరూపంబున సృంజయసుతుం
డగుసువర్ణష్ఠీవిం జంపు మనుటయు నప్పని పూని యది సనుసమయంబున. 268

సీ. సృంజయుం డుజ్జ్వలశ్రీసముల్లాసప్ర, హర్ష మొప్పంగఁ బ్రియాంగనలును
దానుఁ గుమారయుక్తముగ భాగీరథీ, తీరకాంతారప్రదేశనిత్య
వసనేచ్ఛ మెయి నుండి కుసుమాపచయముఖ, బహువిధకేళితత్పరత నొంది
యొండుదలంపు లేకుండ నద్దంభోళి, వంచన నయ్యెడఁ బొంచి నిలిచి

తే. తెఱపిగాంచి శార్దూల మైయుఱికి వార, ణేంద్రసమయాను నమ్మాన వేంద్రతనయు
వ్రచ్చియంతర్హితం బయ్యెఁ జచ్చెవాఁడు, దాది[1] యాక్రోశమున యార్తనాదమెసఁగ.

క. విని సృంజయుండును బ్రియా, జనములు వే పాఱుదెంచి చచ్చినబాలుం
గని బహులశోకపూరం, బున మునిఁగిరి విప్రలాపములు పెల్లెసఁగన్. 270

ఆ. అట్టియవసరమున నమ్మహీపతి నన్నుఁ, దలఁచె నప్పు డేను బలవిరోధి
మదివిరోధ ముడిపి మసలక వచ్చియు, బ్బాలుప్రాణ మెత్తి ప్రమద మెసఁగ. 271

వ. ఉచితసల్లాపంబుల నించుక సేపు నిలిచి యన్నరపతి యనుమతి సేయ నరిగితి సు
వర్ణష్ఠీవియుం దండ్రికి సంతసం బెసంగు తెఱంగునం బ్రవర్తిల్లి యతనిపిమ్మటం బృ
థ్వీభారంబు పూని శిష్టానుగ్రహదుష్టనిగ్రహంబులు నడపుచు జన్నంబులు సేయు
చు శతాధికసహస్రవర్షంబులు రాజ్యంబు సేసె నని చెప్పి నారదుండు వెండియు.

చ. హరియుఁ బరాశరాత్మజుఁడు నాదరణాతిశయంబునన్ సవి
స్తరత నుపన్యసించినవచఃప్రకరంబు మహార్థగాథ మి
ప్పరమహితోపదేశములు పాటిగఁ బట్టి [2]వసుంధరాధురా

1 యాక్రోశనార్త నాదంబుసెలఁగ. 2 మహావసుంధరా.

ధరణ మొనర్పు మయ్యెడు నుదాత్తయశంబును ధర్మవృద్ధియున్. 273

వ. అనిన నజాతశత్రుం డూరకున్నఁ బరాశరపుత్త్రుండు పరమకరుణావిధేయచిత్తుం
డై యతని నుద్దేశించి. 274

సీ. క్షత్త్రియులకుఁ బ్రజాసంరక్షఁ గడచిన, ధర్మంబు గలుగునే దానివలన
వేదసంచోదితవిప్రకర్మంబులు, లెస్స లయ్యెడు నవి లేక యున్నఁ
జెడియెడు లె స్సైనఁ జెడినను రాజున, కగుఁ బుణ్యపాపంబు లగ్గలములు
గాన [1]జనాభిరక్షణ మొనరింపుము, నావుడు నన్నరనాథుఁ డిట్లు

తే. మీరు సెప్పంగ నురియాటమేలె రాజ్య, కాంక్ష మిగిలి యేఁ జంపంగఁగానియట్టి
వారిఁ బలువురఁ జంపినక్రూరతావి, శేష మాత్మ దహించుటఁ జేసి కాక. 275

వ. అనిన విని యమ్మునిపతి యమ్మహీపతి కి ట్లనియె. 276

చ. మనుజులు సేయ నెవ్వరు సమస్తము నీశ్వరునాజ్ఞఁ జెల్లెడు
న్వినుము కుఠారపాణి ధరణీరుహముల్ నఱకంగఁ బాప మొం
దునొకొ కుఠారముల్ జనులు దోసముఁ బొందరు కర్త యీశ్వరుం
డనియెడినిశ్చయంబు దృఢమై మది నిల్చినఁ జాలు భూవరా. 277

వ. కర్మఫలం బీశ్వరునియందియ తదర్పణబుద్ధిసహితంబుగాఁ బ్రబుద్ధులు వేదచోదిత
కర్మంబు లనుష్ఠింతురు. 278

తే. ఒప్ప కున్నను నాత్మకులోక్తకర్మ, మూర్ధ్వగతిఁ జేర్చుఁ బరకర్మమొప్పెనేని
నార్యజనములు గిల్బిష మందురు దానిఁ, గాన నడపుము నిజవంశకర్మ మధిప.

క. అరివధము పాప మని మది, మెరమెర గలిగినను దగినమెయిఁ జేయుము భూ
వర ప్రాయశ్చిత్తము గృహ, [2]ధుర యుడుగుట మేలె కీడుతోఁ జన నగునే. 280

వ. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రజుండు సాత్యవతేయునాననం బాలోకించి పుత్త్రులుం
బౌత్త్రులు నన్నలుం దమ్ములు జనకులుం దాతలు మామలు గురువులు సంబం
ధులు సఖులు నల్లురు బావలు మఱందులు మఱియుఁ బవిత్త్రులగు ధాత్రీపతులు
నాచేత మడిసిరి తదీయస్త్రీజనంబులు పతి సుత సోదర పితృమరణశోకసంతాపాతి
శయంబునం బలవించి పలపించి ప్రాణంబులు విడుతురు గావున దాని సూక్ష్మం
బుగా విచారించిన వనితావధపాతకంబునుం బాటిల్లు నెయ్యది కడగా నిష్కల్మ
షుండ నగుదు నను [3]వెగడున మునింగినమనంబు మహీభరణంబున కెట్లు సొచ్చు
నుగ్రంబైనతపంబునం దనువు దొఱంగుట దక్క నొండువిధంబు నాకుం జూడ
లే కున్నయది యనిన విని యమ్మునీశ్వరుండు నిజబుద్ధినిపుణంబుగా నిరూపించి
యన్నరపతి కి ట్లనియె. 281

సీ. విడువు ముమ్మలికంబు వినుము నీ చెప్పిన, యందఱు భూముల కానపడియుఁ
బెంపును దేజంబుఁ బేరును గోరియు, నీసున సమరంబు సేసి చచ్చి

1 బ్రజాభిరక్షణ. 2 ధుర ముడుగుట...జా నగునే. 3 వెడంగున.

రాపని కిల్బిషం బగునె నీ కట్లును, గాక వారల నెట్టి కర్మగతులు
మృతులఁ గావించెనో మతి నెఱుంగుదె వాని, నెఱుఁగుఁ గాలుఁడు చావనేరి కెద్ది
తే. తఱి యత్నం డప్ష దెగటార్చు దాని నీవు, నేసినాఁడవుగా మదిఁ జింత సొనిపి
యుడుకు టొకవెట్టి దీనిపై నొల్ల గృహము, విడుతుఁగాకను టిది పెద్దవెట్టియధిప.
క. నేర్పరి పెక్కువిధంబుల, నార్పఁగ బొమ్మలు గడంగి యాడెడుచందం
బేర్పడఁ గాన్పుము కాలస, మర్పితకార్యకరు లైనమానవులదెసన్. 283
వ. నీకుం బాపంబునకుం బని లేదు పని గా కుండుంగాక. 284
క. [1]ఇచ్చుకృపకల్మి యొప్పదె, చచ్చిననరపతులయేలు జనపదములు నీ
విచ్చెదవు గాక మనమునఁ, బొచ్చెము లేక తగ వారిపుత్త్రుల కధిపా. 285
ఆ. కొడుకు లేనిచోటఁ గూఁతుఁ బ్రతిష్ఠింపు, దానఁజేసి వారితల్లు లధిక
హర్ష మొందుదురు ప్రియంబును నీకగుఁ, బుణ్యమును యశంబుఁబొందు నిన్ను.
మ. అనుమానింపకు తోడఁబుట్టువులు గారా తున్మి తూఁటాడె నెం
దును గ్రొన్నెత్తురు లేఱు లై పఱవ నింద్రుం డుగ్రతఁ దైత్యులఁ
మును ల వ్వీరు భజింపరే క్రతువు లామోదంబుతో నమ్మహా
త్మునిఁ జేయింపరె యూర్ధ్వలోక మది గాదో యేలఁడో నాకమున్. 287
శా. నీవుఁ ధర్మవిరోధు లైనజనతానింద్యాత్ములం బుణ్యమా
ర్గావష్టంభము దేజరిల్ల నృపవంశాచార మొప్పారఁ దో
డై వీరానుజు లుల్లసిల్లఁగ మహోగ్రాజిం దెగం జూచి తా
దేవాధీశుఁడపోలె శిష్టపరిషత్సేవ్యుండ వై తాపనిన్. 288
ఆ వలయు నేని యధిప వానవుచాడ్పునఁ, గ్రతుపరుండ వగుము రాజధర్మ
కలిత మైనపుడమిఁ గైకొమ్ము తొలిదొలి, యశ్వమేధయాగ మాచరింపు.
వ. అనిన విని యంకిలి దేఱినడెందంబుతో ధర్మనందనుం డెట్టికర్మంబులు పాపంబు
లేపాపంబున కెద్ది ప్రాయశ్చిత్తంబు మునీంద్రా యెఱింగింపవే యనుటయు నతనికి
నమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 290

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజునకు ధర్మాధర్మంబు లెఱింగించుట.

ఆ. ఆగమోక్తకర్మ మాచరింపమియు ని,షిద్ధ మైనదానిఁ జేయుటయును
బ్రాజ్ఞజనులు ధరణిపాలవరేణ్య చె,ప్పుదురు పాపములుగ బోధ్యతతికి. 291
వ. ఇది కల్మషసామాన్యనిర్దేశంబు విశేషంబు వినుము. 292
సీ. ఆదిత్యునుదయా[2]స్తమయకాలములనిద్రఁ, బొందుటయును బాత్రభూతుఁ డింటి
కరుగుదెంచినఁ బూజ యాచరింపమియును, బరదారగమనంబు గురుల కెదురు
సేఁతయు గ్రామంబు సెఱుచుటయును వేద, విక్రయంబును రసవిక్రయంబు
భృత్యుఁ బ్రోవమియు నసత్యోపచారంబు, గహనదాహము నన్యకర్మకృతియుఁ

1 ఇచ్చుఁగృపకల్మి. 2 మగుకాలముల.

తే. దనదుకర్మంబు విడుచుటయును వృథాప
శుప్రహారణంబు మేదినీసురులకలిమిఁ
గొనుటయును శరణార్థిఁ జేకొనమి విప్ర
వధయుఁ బాపంబు లందురు బుధజనములు. 293

వ. పాపంబులుంబోలె నుండియు దూష్యంబులు గానివానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

క. దురమునఁ గైదువుఁ గొని తనుఁ, బొరిగొన నేతెంచునట్టిపురుషుని వేదాం
తరహస్యవేది యయినను, బొరిగొనినను [1]గిల్బిషంబు వొందదు వత్సా. 295

క. ధరణీసురవిత్తము నప, హరింపఁగాఁ గని వధించునతఁడు దురితముం
బొరయఁ డొకయించుకయు నని, నరేంద్ర చెప్పుదురు ధర్మనానార్థవిదుల్.

క. జీవితసంశయవేళను, భూనర యొం డన్నపానములు దొరకమిఁ గల్
ద్రావినఁ గల్లగు టెఱుఁగక, త్రావిన నద్దురిత మధికధర్మమునఁ జెడున్. 297

క. గురుసంరక్షణమునకును, బరమాపద యైనయెడను బ్రాహ్మణధనముల్
విరహితములు గాఁ బెఱచోఁ, జొరఁగా నగు మ్రుచ్చిమికి వసుమతీనాథా. 298

తే. ప్రాణహాని దప్పించుచోఁ బరిణయంబు, నందు గురుజనకార్యార్థమయ్యు సంగ
నాజనముతోడిసంభాషణమున సర్వ,ధనముఁ జెడియెడునెడ బొంకఁజనునృపాల.

క. కలలోనఁ జరమధాతు, స్ఖలనము గలిగినను బ్రహ్మచర్యము సెడ దు
జ్జ్వలవహ్ని నేయి వేల్చినఁ, దొలఁగుం గిల్బిషము దురితదూరచరిత్రా. 300

ఆ. అన్న పతితుఁ డైన నటుగాక సన్న్యాసి, యయ్యెనేని తమ్ముఁ డాతఁ డుండ
దారసంగ్రహంబుఁ దాఁజేసి పాపంబుఁ, బొరయఁ డండ్రు బుధులు కురువరేణ్య.

తే. అడవి గోవులకై కాల్చుటధ్వరమునఁ, బశువుఁ [2]జంపుట దాన మపాత్రభూతుఁ
డగు టెఱుంగక యిచ్చుట దగనిబంటుఁ, బ్రోవకుండుట గీడులు గావు వత్స.

వ. తపంబుల దానంబుల మఱియునుం దగినపుణ్యకర్మంబులనుం బాపంబులు పరిక్షీ
ణంబు లగు నని విసామాన్యవచనంబులు ప్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱింగించెద.

— వ్యాసుఁడు ధర్మజునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱిఁగించుట —

సీ. విరుమూ కర్మము దెల్పుచును గపాలంబున, నెత్తినభైక్షాన్న మేకకాల
మశనంబు గొనుచు ఖట్వాంగచిహ్నము బ్రహ్మ,చర్యంబునై యధశ్శయన మాచ
రించుచు నిట్లు పండ్రెండువర్షంబులు, వ్రతవృత్తి నడపంగ బ్రహ్మహత్య
కిల్బిషంబు దొఱంగుఁ గృచ్ఛ్రముల్ నడపిన, నాఱువత్సరముల నడఁగు మూఁడు

తే. హాయనంబులు నడపఁ జాంద్రాయణములఁ, బోవు నిష్ఠానిరతి మాసభోజి యైన
నబ్దమునఁ బాయు నటుగాక యశ్వమేధ,యాజి యగునేని వలదు భిక్షాదులధిప.

క. అవనీశ యశ్వమేధము, నవభృథమునసీరఁ గ్రుంకి యన్యుఁడు శుద్ధుం
డవుఁ బాపుఁ డైనఁ దత్క్రతు, విశేషము లోకపూజితం బగు టరుదే. 305

1 పాతకంబు 2 జంపుటయును దానపాత్రి.

తే. పుష్టగోలకు యొండెఁ గాంభోజవాజి, శతక మొండెను భూసురతతికి నొసఁగఁ
బాయు [1]బ్రాహ్మణార్థాహవప్రాణహాని, యైన నొండెను జెడు బ్రహ్మహత్యకీడు.
సీ. కల్లుద్రావినపాతకం బడి యగ్నివ, ర్ణము గాఁగఁ గాఁచి పానంబు సేయఁ
గను మూసి యుఱుకంగననలంబుఁజొర మహా, ప్రస్థానమాచరింపంగఁ బాయు
నట్లును గాక బృహస్పతిసవన మ, నక్రతు వొనరించిన నతివిశిష్ట
భూమిదానమునను బోవు [2]నక్కి ద్గురు, తల్పగుం డనలపరితప్త మైన
ఆ. యాయసాంగనాంగ మాలింగనము సేసి, యైనఁ గోసి కరమునందు మేహ
నము ధరించియంబరముఁ జూచు చరిగియే, నియును జచ్చియఘముని స్తరించు.
క. గురుతల్పగుండు రణమున, గురునకు నై చచ్చియేని కురువర ధరణీ
సురులకు సర్వధనము భ, క్తి రతి నొసఁగి యేని పాతకిత్వముఁ దొఱఁగున్. 308
క. ధరణీసురుస్వర్ణము నప, హరించినతఁ డంతకనక మట్టిద వినయో
త్తరుఁ డై మగుడఁగ నిచ్చినఁ, బరిహృత మగుఁ గల్మషంబు పౌరవముఖ్యా.
క. అనృతోపచారకలనం, బునఁ బుట్టినపాతకంబు వోవుం దా నె
వ్వని నపచరించెఁ దగ నా, తనిఁ బ్రీతుం జేయ ధర్మతత్త్వప్రవణా. 310
క. గురువునకు మాఱు వల్కుటఁ, బొరసినకల్మషము వాసిపోవు నతనికిం
బరితోషముగా వినయవు, వెరవున నుపహార మిచ్చి వినతుం డయినన్. 311
క. పరదారగమనదోషము, పరిహృత మగు నొక్కయేఁడు పరమనియతుఁ డై
చరియించినఁ గృచ్ఛ్రంబులు, గురుకులజలనిధిశశాంక గుణమణినికరా. 312
ఆ. వావి గానియట్టివనితఁ బొందినపాప, మాఱునెలలఁ బాయు నార్ద్రవస్త్ర
ధరణభస్మశయనపరతఁ బాటించుచు, నియతి నుండె నేని నృపవరేణ్య. 313
క. పరపురుషసంగమంబునఁ, బరిహృత యై యున్నయట్టిభామిని శుద్ధిం
బొరయు రజస్వల యై కం, చరయఁగ భస్మమున శుద్ధ యైనవిధమునన్. 314
ఆ. నఱకఁ దగనివ్రాను నఱకినఁ దిర్యగ్వ, ధంబుఁ జేసినను నఘంబుఁ బాచి
కొనునరుండు మూఁడుదినములు దనచేఁత, పలుకుచును సమీరభక్షుఁ డయిన.
వ. అని చెప్పి వెండియు. 316
క. మితభోజి యై వివిక్త, క్షితి సావిత్రీజపంబు సేయునది యహ
స్స్థితియు నిశాసీనత్వము, మతి నేమఱ కట్టు లైన మాను నఘంబుల్. 317
తే. పుణ్యకర్మముల్ సేయుచు భూసురులకు, వివిధధనములు ప్రీతితో వినయ మొప్ప
నొసఁగు చుండెడువారు పూర్వోపచితము, లైనకిల్బిషములఁ బాతురవనినాథ.
క. విను మాస్తికతాశ్రద్ధా, వినయంబులు గలుగువారు వీనికి నెల్లన్
జననాథ యర్హు లవి లే, నినరులు పాపములఁ దొలఁగ నేర్తురె యెట్లున్. 319
వ. ఆస్తికతాశ్రద్ధావినయంబులు నీకు సహజంబులుగావే కావునఁ బ్రాయశ్చిత్తంబు

1 బ్రాహ్మణార్థము నిజప్రాణ. 2 బాపము గురు,

లల్పంబు లైననుం బాపంబులం బాపనోపుఁ బాపంబోయని శంకించుకర్మంబున భారతయోధవధంబ గాదె యది యాత్మ రక్షణంబునకై చేయుటంజేసియు నుత్తమక్షత్త్రియధర్మం బగుట నిరూపింపం [1]బాపత్వంబుం బొరయకున్న యది యట్లుంగాక భవదంతఃకరణంబున జనియించినకరుణయుం బశ్చాత్తాపంబును నిన్నుం బరిశుద్ధునిం జేసె నీవు ప్రాణబాధకంబు లగుతపశ్చరణంబులకుం జొరఁ జూడకుము కురుకులచూడామణిత్వంబునకు మూలం బయినమహీపాలనఁ బాచరింపు మనిన నబ్బాదరాయణుతో నమ్మేదినీరమణుం డపేయంబులు నభోజ్యంబులు నెయ్యవి యపాత్రభూతపురుషు లెట్టివారు మహాపురుషా యెఱిం గింపవే యని యడిగిన నతం డి ట్లనియె. 320

క. తురగియు నుష్ట్రియు ఖరియును, గురిసినదుగ్ధములు నింద్యకోటిగణితముల్
ధరణీసురాదిజను ల,ప్పొరువునఁ బోయిన నఘంబుఁ బొందుదు రధిపా. 321

సీ. మానుషీక్షీరంబు నీనినపదినాళ్ల, లోనిధేనువులపాలును నపేయ
ములు ప్రేతవిషయాన్నమునుసూతకాన్నంబుఁ,దలవరియన్నంబుఁగులటయన్న
మును వనితోపజీవనశీలునన్నంబు, నాడెడు పాడెడునట్టివాని
యన్నంబు జూదరియన్నంబు సూనరి,యన్నంబు బహివెట్టినతనియన్న

ఆ. మును నిజాగ్రజునకు మును పెండ్లియాడిన, పురుషునన్నమును నభోజ్య మండ్రు
నందియన్న మధికనింద్యాస్పదంబు ప,ర్యుషితశుష్కములను నుడుగ వలయు.

క. విను సురతోఁ గూడఁగఁ దె,చ్చినయట్టిది యెద్దియును భుజింప రభోజ్య
త్వనిరూపణనిపుణత గల, మనుజోత్తము లఖిలలోకమాన్యచరిత్రా. 323

క. పులగముఁ బాయస మట్టులుఁ, బలలము నర్చనకుఁ గాక పక్వము లయినం
గలుగు నభోజ్యత్వము వి,చ్చలవిడి వంటకము సేసి చనదు భుజింపన్. 324

వ. అని వెండియు. 325

తే. అతిథిపితృదేవతాపూజలాచరించి, కాని గృహమేధులకు భోజ్యమైనఁ గుడువఁ
దగదు యజ్ఞశిష్టం బమృతంబు గాఁగ, నార్యజనములు సెప్పుదు రధిపవర్య.

క. ఆలును బిడ్డలు బంధులు, నై లీలఁ జరించుచును గృహస్థుఁడు దత్త
ల్లోలత్వరహితచిత్తత, మేలుగ నలవఱుప వలయు మీఁ దెఱిఁగి నృపా. 327

— కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజునకు నపాత్రపురుషుల నెఱింగించుట. —

వ. అని యిట్లు చెప్పి యపాత్రభూతపురుషుల నాకర్ణింపు మని పలికె. 328

సీ. పాడియు నాడియు బ్రదుకువారలఁ బరి,హాసకు దుర్జను నంగహీను
మత్తుని మ్రుచ్చు నున్మత్తు నపుంసకు, జెనఁటిమాటలఁ దేల్చుమనుజుఁ గులము
చాలమి వేదంబు చదువమి నిజవృత్తి, హాని దుర్వృత్తి గలట్టివాని
దానపాత్రంబులు గా నియ్యకొనరు పె,ద్దలు దీనుఁడును విపద్బాధితుండు

1 బాపంబు బొరయ.

తే. నీగి కర్హులు దయపేర్మి నిచ్చుచోట, [1]నైన నవగుణ మెక్కుడై కానఁబడిన
నిందితాత్ముల కిచ్చుట నిష్ఫలంబు, పాత్రనిశ్చయ మిట్టిది పౌరవేంద్ర. 329

క. శిల చేవమ్రాను దెప్పగ, జలనిధిఁ గడవ దొరఁకొనినచా డ్పగుఁ బాత్రం
బులు గానియెడల దానం, బులఁ బాపము నిస్తరింప బుద్ధిఁ దలఁచినన్. 330

ఆ. పునుకఁ గుక్కతిత్తిఁ బోసినపాలు నీ, శ్లధికనిందఁ బొరయు నట్లు దుష్ట
మై యపాత్రవిషయ మగునీగివృథపోవు, నిచ్చుచోటఁ బాత్ర మెఱుఁగవలయు.

తే. షండునకు బిడ్డ నిచ్చినచంద మొందు, బూదిలో నేయి[2] వేల్చుటఁ బోలు నోటి
కడవనీళ్లులు వెట్టినకరణి యగు న,పాత్రజనులకుఁ బెట్టుట పౌరవేంద్ర. 332

క. దానవిధి యరయ ననమి,చీనం బగునేని కీడు సేయుం గురుధా
త్రీనాథ మఱియుఁ బాత్రం, బైనను గొన్నతని కిచ్చునతనికి నెట్లున్. 333

క. కావున విను పాత్రము మే, లై విహితాచరణసౌమ్య మగుదానము ధా
త్రీవర దాత్రాదాతలఁ, దా వెలయించు భువనద్వితయరంజకతన్. 334

వ. అని చెప్పి యేను నీకు బుద్ధులు సెప్పం జొచ్చి సంక్షేపరూపంబునం గీడు మే లెఱిం
గించితి నిష్ఫలుకులు పాటిగాఁ గొని విహితానుష్ఠానపరుండ వగు మనుటయు
నమ్మనుజపతి యమ్మునిపతితో మహాత్మా భవదనుగ్రహీతంబు లైనయివ్వాక్యం
బులు హర్షంబు నావహించె నెప్పాట ధర్మం బగుమార్గం బవలంబించి రాజ్య
తంత్రంబు నడపి యశుభంబునం దొడరక జయింతు నట్టితెఱంగు గలుగం
గృప సేసి రాజధర్మంబులుం దక్కనుం గలుగు వర్ణాశ్రమధర్మంబులు నాపద్ధర్మంబు
లును లోనుగా నెఱుంగం దగుధర్మంబు లెల్ల నెఱింగింపవే నాకుం జూడ రాజ్యం
బును ధర్మచర్యయును బరస్పరవిరుద్ధంబు లయిన ట్లున్నవి గావున నివ్విధంబున
విన్నవింప వలసె నని చెప్పుటయు నత్తాపసోత్తముండు ప్రీతచిత్తుం డై యతండు
విన నారదుతోడ నీభూపతి భీష్ముపాలికిం బోవలయు నయ్యార్యవర్యుచేత సకల
ధర్మంబులు వినువాఁ డగుట యర్హప్రకారం బనవుడు నారదుం డిది లెస్స
యని పలికిన నప్పరాశరపుత్త్రుం డయ్యజాతశత్రున కి ట్లనియె. 335

ఆ. కురుపితామహుండు గురుబుద్ధి నింద్రాదు, లకును మాననీయుఁ డకుటిలాత్మ
కుండు పరశురాముకోదండవిద్యాది, సుగుణములకు నెల్లఁ జొచ్చినిల్లు. 336

క. సురతటినీపుణ్యతమో,దరమున జన్మించినాఁ డుదాత్తవ్రీతత
త్పరుఁ డతని కెల్లధర్మముఁ, గరస్థలామలకసన్నికాశం బధిపా. 337

క. చ్యవనుఁడు మార్కండేయుఁడు వసిష్ఠుఁడు లోనుగాఁ బటుప్రాజ్ఞులు గా
రవమున వినిపింపఁగఁ దెలి,య వినియె ధర్మప్రపంచ మతఁ డఖిలంబున్. 338

తే. శాంతమానసుఁ డైనయా శాంతనవుఁడు, విస్మయావహచరితుండు వినుమువలసి
నపుడువిడుచుట కై ప్రాణమాఁగినాఁడు, గాదెయొరులంతవా రెందుఁ గల రెవరులు.

---

1 గాక యవగుణ. 2 వేల్చిన పోల్కి.

చ. అతనికి నీపయిం గరుణ యగ్గల మల్లగుటం గురుత్వమా
పతివర పొమ్ము నీ వతనిపాలికి నాతఁడు నిన్ను సంప్రబో
[1]ధితుఁడుగఁ జేయు ధర్మములు దేటపడంగ నుపన్యసించు మా
మత మిది దీనఁ గీర్తియు సమంచితధర్మముఁ బెంపు నొందెడున్. 340

వ. అయ్యుత్తమోత్తమునకు నూర్ధ్వలోకగమనంబునకు సమయం బాసన్నం బగుచు
వచ్చెం దడయ కట్లు సేయు మనిన విని యవ్వసుమతీపతి మునీంద్రా బహు
బంధువధపాతకం బాచరించి యమ్మాననీయాత్మునెదిరి కెట్లువోదు నట్లుం గాక
యకృత్రిమసమరశీలి యగునగ్గుణశాలిం గృత్రిమసమరంబునం గూల్చి క్రమ్మఱ
నమ్మహాత్ము మొగంబు సూచి నాకు ధర్మంబు లుపదేశింపవే యని యడుగనేర్తునే
యనుటయు నజ్జననాథునకు జనార్దనుం డి ట్లనియె. 341

తే. ఇంతనిర్బంధ మేటికి నిమ్మునీంద్రు, పనుపు సేయుము గాక యిప్పాట నెల్ల
పెనుపులకుఁ బాత్రమయ్యెదు వనటతోడ, నెద్దియును నేలపురమున కేఁగుమిపుడు.

వ. మరల గాంగేయుకడకు వత్తు వది మేలు లెమ్మని పలికి వెండియు. 343

తే. తమ్ములును విప్రవరులును ధరణిఁ గల్గు, బహువిధంబుల ప్రజలును బార్థివేంద్ర
చాతకప్రకరములు పర్జన్యుఁ గోరు, నట్లు నినుఁ [2]గోరు టతికృప నాదరించి. 344

వ. ఈసర్వజనంబులమనోరథంబులు సఫలంబులు సేయు మని ప్రార్థించె నివ్విధంబు
నం గృష్ణకృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల దేవస్థాణువిష్ణులులోనుగాఁ బెక్కండ్రు
పెక్కుదెఱంగులఁ జెప్పినవాక్యంబులఁ జిత్తంబు కలంక దేఱి కౌంతేయాగ్రజుండు
రాజ్యభారనిర్వహణోత్సాహం బంకురింప శిశిరాపగమసమయకమలంబు ననుక
రించునాననంబుతో నప్పరాశర్యప్రముఖమునివరులకుం బ్రదక్షిణంబును బ్రణా
మంబును నాచరించి వారలవలన వసుమతీవహానుజ్ఞయు వివిధాశీర్వాదంబు
లుం బడసి వెలింగె వారును నిజస్థానంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ. 345

సీ. దేవభూదేవపూజాదిశేషము లాచ, రించి యక్కురుకులశ్రేష్ఠుఁ డుర్వి
నెడనెడ బ్రుంగుడుపడి యున్నరాజులు, ననుదెంచి కనునవసరము వేచి
యునికి కృష్ణునిచేత విని పూసి తొడి కట్టి, కొలువిచ్చి మణిహేమకుంజరాశ్వ
కాంతాదు లగుతగుకానికల్ గైకొని, యానృపాలురకుఁ బ్రియం బొనర్చి
తే. యమ్ముకుందుండు వారును దమ్ముగమియుఁ
దక్కఁ గలబంధుమిత్త్రులు ధౌమ్యముఖ్య
సూరిజనములు [3]బలయంగఁ దారకముల
మధ్యమునఁ బొల్చుచంద్రునిమాడ్కిఁ బొలిచె. 346

వ. మఱునాఁడు [4]కల్యంబునం గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి ధవళానులేపనమా
ల్యవస్త్రాభరణంబుల నలంకృతుం డై. 347

---

1 ధితునిఁగఁ. 2 గోయదురు కృపనాదరించి. 3 బెరయంగఁ. 4 కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి ధవళా.

క. నవ మగురథమున షోడశ, ధవళహయులఁ బూన్పఁ బనిచి ధరణీపుఁడు విధుం
డవిరళసుధారథం బెక్కు విధము దోఁపంగ నెక్కెఁ గురువంశనిధీ. 348

శా. సారథ్యంబు వహింప భీముఁడు సితచ్ఛత్త్రంబు గాండీవి సె
ల్వారం బట్టఁగఁ జామరల్ గవ లిడన్ హారిప్రభం బయ్యె న
త్తేరం దేవురు నగ్నిపంచకము వేదిం బొల్చునట్లొప్పి రం
భోరాశిధ్వనిపోలెఁ దూర్యనికరంబుల్ మ్రోసె నొక్కుమ్మడిన్. 349

— ధర్మరాజు సపరివారంబుగాఁ గరినగరంబు ప్రవేశించుట. —

వ. ఇట్లు నితాంతకాంతప్రకారుం డై పాండవాగ్రజుండు పాండురాజాగ్రజు నతని దేవిం బ్రభూతాందోళికారూఢులం జేసి పురస్కరించుకొని శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్ప వలాహకంబు లనువాహంబులు బూనినరథంబున సాత్యకిసహితుం డయి వెలుంగువెన్నునిం బిఱిందిదెసం బెట్టికొని యతనికెలన మనోజవంబు లగు హయంబులం బూన్చినయువదాతస్యందనంబున యుయుత్సుం డరుగు దేర నుచిత వాహనారూఢుం డై విదురుండు కుంతీప్రముఖకురుస్త్రీజనంబుల నందలంబుల నిడికొని వెనుక నడవ నరేంద్రులు నానాముఖంబులం దమతమసేనలతోడం గూడఁ గొలిచి చనుదెంచు చుండం జనునప్పుడు. 350

క. ద్విగదంబుల నరదంబులఁ, దురగంబులఁ గాల్బలములఁ దూర్యంబుల [1]సీ
గిరులన్ గొడుగులఁ బడగల, బరిస్ఫురిత మయ్యె నతనిపయనంబు గడున్. 351

వ. మఱియును. 352

క. వందిజనులుఁ [2]బాఠకులుం, గ్రందుకొనం బొగడఁ జదువఁగా మాగధు లా
నందముగఁ బాడ నుచితపు, మందత్వము గమనమునకు మహిమ యొనర్పన్.

వ. అన్నరనాథుండు నడచి నాగనగరంబు ప్రవేశించె నంతకు మున్న యందలిజనంబులు [3]గలువడఁగలను దోరణంబులను క్రముక కదళీస్తంభపూర్ణకుంభస్థాపనంబులను గస్తూరికలయంపులను గర్పూరపుముగ్గులను బుష్పోపహారంబులను బ్రాలంబమాలికలను నొప్పు మిగుల నప్పురం బలంకరించి యాబాలవృద్ధంబుగాఁ బరమాంబరానులేపనమాల్యభూషణంబులం బొలిచి బహుళప్రమదంబున సమదంబు లగుసంచారంబులం జారుత్వవిశేషంబుల వహించి రక్కురురాజోత్తముండు రాజమార్గంబు దఱిసి చనుసమయంబున. 354

తే. హర్మ్యములనుండి పణ్యపుణ్యాంగనాని, కరము లక్షతయుతమౌక్తికముల సేస
[4]లలుకఁ గల్పలతానిచయములు పుష్ప, వృష్టి పెల్లుగఁ గురిసినవిధము దోఁచె.

వ. అట్టియెడఁ జూడం బఱతెంచినపౌరజానపదజనంబులు. 356

సీ. దిగ్విజయంబునం దేజస్వి యయ్యె న, జాతశత్రుం డనఁ జను నితండె
రాజసూయమహాధ్వరము సేసి విప్రులఁ, గనకరత్నాదులఁ దనిపె నితఁడె

1 సీవిరులం. 2 బఠాకులు. 3 కలువడములను. 4 లొలుకఁ గల్పలతాచయంబులు సుప్రప్ప

నిత్యవ్రతంబుగా సత్యంబు పాలించు, నిష్ఠ యస్ఖలితగా నెఱపె నితఁడె
ధర్మైకనిరతుఁ డితం డొక్కరుఁడ చువ్వె, యని పల్కుటకుఁ బాత్రమయ్యె నితఁడె
తే. బలముఁదగవును ధర్మంబు వెలయఁ బగఱ, ననవశేషంబుగాఁ దెగటార్చె నితఁడె
యనఁగ మఱియును వివిధకీర్తనలహర్ష, వచనముల నుల్లసిల్లురవంబు మిగిలె.
క. లావులు వెరవులుఁ దాల్ములుఁ, జేవలు నస్ఖలితములుగఁ జెల్లుపనులు నా
నావిధములఁ బేర్కొనుచుం, బావని నరుఁ గవలఁ బొగడుపటురవ మెసఁగెన్.
క. వ్రతచర్యయు భాగ్యంబును, ధృతియు మతియు నరయ ద్రౌపదికి నెన యగుభూ
పతివల్లభా[1]జనము లీ, క్షితిఁ గలరే యనురవంబు సెలఁగెం గలయన్. 359
వ. ఇట్లు పెల్లయినమోదితను దరంగితంబులైననెరవులపెంపునఁ బురంబు చంద్రో
దయఘూర్ణమానం బైనమహార్ణవంబు ననుకరించె నాధర్మరాజు రాజమందిర
ద్వారంబు సేరం జనియె నప్పుడు బహువిధంబు లగుశోభనద్రవ్యంబులు గరంబు
లం గొని భవ్యభూసురులును బుణ్యాంగనలును నెదుర్కొన వాని నెల్లం గైకొ
నుచుం బ్రవేశించి యతం డేనుంగుమొగసాలనరదంబు డిగ్గి ధౌమ్యధృతరాష్ట్రపుర
స్సరంబుగా నభ్యంతరనివాసంబు సొచ్చి గృహదేవతలం బూజించి మగుడ బహి
రంగణభూమికి వచ్చి [2]నగరదేవతాపూజలు సేయింపం దగువారలం బనిచి బ్రా
హ్మణసంఘంబులం గానిపించుకొని కనకంబులును గోవులు మొదలైనవివిధవస్తువు
లు నొసంగె నప్పు డాశీర్వాదనాదంబులను శంఖభేరీప్రముఖమంగళతూర్యరవం
బులను రోదసి పిక్కటిల్లెఁ దదనంతరంబ నిశ్శబ్దం బై యున్నసకలజనంబులును
నజ్జనపాలునాననం బాలోకించుచుండ నట్టియెడ దుర్యోధనసఖుం డైనచార్వాకుం
డనునొక్కరక్కసుండు విప్రాకారంబు గైకొని త్రిదండివేషం బలవడ నయ్యవనీ
దేవతాకోటిలో నిల్చి యన్నరనాథున కిట్లనియె. 360

—చార్వాకుం డనురాక్షసుఁడు బ్రాహ్మణనిగ్రహంబునఁ జచ్చుట.—

చ. వినుము నరేంద్ర సర్వ మగువిప్రజనంబును గూడి నన్నుఁ బం
చినవిధ మీతఁ డేటిపతి సేసినపాపము పెద్ద చంపుచో
జనకుఁడు భ్రాత పుత్త్రుఁ డనుశంక యొకించుక లేదు సద్గురుం
డనియెడికొంకు బుద్ధి నిసుమంతయుఁ బుట్టదు వీనిఁ గాల్పనే. 261
వ. అను మని రని పలికి వెండియు. 362
ఆ. ఇట్లు శిష్టజనము లేవగింపఁగఁ జేయు, రాజ్య మేల బంధురాజి నెల్లఁ
బొలియఁ జేసి [3]యెట్టి భోగంబు లనుభవిం, చెదవు కల్మషంబు చిక్కె నీకు.
వ. అనిన విని యవ్విప్రు లత్యంతవ్యథితాంతఃకరణు లగుచు నొండొరులమొగం
బులు సూచి యిట్లు వుట్టం బని యేమి యనువచనంబులతోఁ దిరుగుడువడిరి ధర్మ
నందనుండు లజ్జావనతవదనుం డై యూర కుండి వారలవలను గనుంగొని కేలు

1 జనం బీ, క్షితిఁ గలదే. 2 నగరంబున దేవతాపూజనంబులు సేయింపం. 3. తెట్టి.

మొగిచి ఫాలభాగంబునఁ గదియించి యిట్లనియె. 364

తే. మ్రొక్కి వేఁడెద ననుమీఱు ధిక్కరింప, కాదరింపుఁడు మునిసమూహానుమతుఁడ
నై వినిశ్చయపరికలితాంతరంగ, వర్తనముతోడ నిచటికి వచ్చినాఁడ. 365

వ. అనవుడు భయసంభ్రమభరితు లగుచు నాభూసురులు దేవా యీవాక్యంబులు మావలనం బుట్టినవి గా విది యేమియో కాని నీ వుత్తమక్షత్త్రియధర్మంబున సముపార్జించి[1]నయుజ్జ్వలశ్రీ సుస్థిరతం బొందెదు మని యతనికి నాశ్వాసం బొనర్చి యమ్మాయాభిక్షువు నాలోకించి పరమబోధంబున నప్పురుషాధము నెఱింగి యమ్మహీపతితో వీఁడు దుర్యోధనసఖుం డగురాక్షసుండు సన్న్యాసి వేషంబున నేతెంచి యతనికి హితం బాచరించువాఁడై యీదుర్వచనంబు లాడె నీకుక్క మొఱఁగినయంతన పాలమున్నీరుం బోనినీకుం గలంగ నేల ధర్మాత్ము లగుతమ్ములు పనుపు సేయం బూజ్యం బగుసామ్రాజ్యంబు వహింపు మని యాదరించి. 366

క. ఆరాక్షసుఁ గనుఁగొని కో,పారంజితనేత్రు లగుచు నవ్విప్రులు హుం
కారముఖరు లగుటయు నతి, ఘోరాకృతితోడ వాఁడు గూలెం బుడమిన్. 367

తే. బ్రహ్మతేజోనిహతి నిట్లు పడి మహాశ
నిప్రహతిపాతితోర్వీజనిభత నొంది
యున్నయద్దానవునిఁ జూచి యన్నరేంద్రుఁ
డెలమిసొంపు వహించెఁ దమ్ములును దాను. 368

వ. ఇట్లు ప్రీతుం డై యజాతశత్రుం డవ్విప్రసమూహంబునకు నవిశేషార్చనం బొనర్చి వీడుకొలిపె నప్పు డచ్యుతుండు బ్రాహ్మణస్తుతి సేసి యజ్ఞపతితో నిట్లనుఁ గృతయుగంబునం జార్వాకుం డనుదైత్యుండు తపం బొనరించి పద్మభవుండు ప్రత్యక్షం బయిన నఖిలభూతంబులవలనను నభయంబు వేఁడిన నద్దేవుండు భూదేవతల[2]కనిష్టంబు లైనపనులు సేయకుండువాఁడవు చేసి తేని యదియ నీకుఁ దుది యని పలికి యవ్వరం బొసంగె నట్లు లబ్ధవరుం డై వాఁడు గర్వించి గీర్వాణుల బాధింపం దొడంగిన వారు విరించిం గాంచి యారక్కసుండు సేయుబాధలు సెప్పిన నమ్మహాత్ముం డేను మున్న యెఱింగి యొనర్చినవాఁడ దుర్యోధనుం డనురాజునకు నెచ్చెలి యై యచ్చపలుండు తత్కార్యం బాచరింపం జొచ్చి మహీసురులకు మనోవ్యథాకరం బగుకర్మంబు సేయు నప్పని కారణంబుగా వారలకోపంబునం [3]గూలం గలవాఁ డని పలికె నద్దానవుండు నేఁ డిట వచ్చి తనదుర్వినయంబున బ్రహ్మదండనిహతుం డై పడి యున్నవాఁ డని చెప్పి యప్పీనుంగు వెడల వైపించి యాభూపాలు నుద్దేశించి వెండియు. 369

ఆ. మాఱుకొన్నవారి నీఱు సేయుము ప్రజ, నరసి మనుపు ధరణిసురులఁ బ్రోవు

1 సముజ్జ్వలశ్రీసుస్థిరతం బొందెదవని యతనికి నాశీర్వాదంబు లొనర్చి. 2 కరిష్టంబు లైన 3 గూలునని.

మఖిలబంధుజనుల నాశ్రితులను సుఖ, వృత్తి నునుపు పెంపు వెలయ నధిప.

వ. రాజ్యాభిషేకశోభనం బనుభవింపు మని పలికి [1]యాభిషేచనికద్రవ్యానయనం
బునకుం దగువారిం బనిచి బయలిపెద్దకూటంబున నమ్మహీపతికి మహోన్నత
హేమమయసింహాసనంబు వెట్టించి వలయువారల కెల్ల సముచితసమంచిత
పీఠంబులు పచరింపఁ గవ్వడి నియోగించిన నప్పాండవాగ్రజుం డుల్లంబుకలంక
యెల్ల డిగ్గఁద్రావి యుచ్చుం దెలి వొంది చెలు వొందునిజపీఠంబునం బూర్వాభి
ముఖుం డై కూర్చుండె నతనికట్టెదురం గనత్కాంచనాసనంబున సాత్యకిసమే
తంబుగా శౌరియు వలపటను దాపటను [2]మణిపీఠంబుల వడముడియుఁ గవ్వడి
యును వెనుకం గనకాయతకుబ్జాసనంబులం గవల నిరుపక్కంబుల నునిచికొని
కుంతీమహాదేవియు దామోదరుదక్షిణదిక్కున [3]నర్చితసముజ్జ్వలం బగునాసనం
బున ధృతరాష్ట్రుండును దదీయప్రాక్ప్రదేశంబునం బ్రస్ఫురితపీఠంబుల విదురుం
డును ధౌమ్యుండును ధృతరాష్ట్రునిపిఱుంద నర్హపీఠంబుల గాంధారీయుయుత్సు
సంజయులునుం గూర్చుండి రాసమయంబున నంబుజాక్షుండు గృపావిశేషంబునఁ
గృపాచార్యుం దగుతెఱంగున నయ్యజాతశత్రుం గానిపించి యోగ్యాసనంబున
ధౌమ్యుసమీపంబున నతని నునిచె నంత నప్పుడమితేఁడు సితకుసు మాక్షత
కాంచన రజత రత్నగర్భాస్పర్శనం బాచరించెఁ దదనంతరంబ. 371

సీ. విద్వత్సమూహంబు వివిధదేశాధీశ, సంఘంబుఁ గార్యవిచారపరులు
నర్థార్జనాదికృత్యంబులవారలు, బహుపరిచర్యలఁ బరఁగుజనులు
వైశ్యప్రముఖపౌరవర్గంబులును ముఖ్య, హాలికాదిజానపదావలులును
వైణికగాయక వాంశికాదివినోద, కరులును వారసుందరులు లోను

ఆ. గాఁగఁ దగినవారు గాంచి యవ్విభునిస, త్కారములఁ బ్రమోదితంబు లగుచు
భావములు దలిర్ప సేవించియుండ న, క్కొలువు సాల నొప్పెఁ గురువరేణ్య.

ధర్మరాజు పట్టాభిషేకమహోత్సవము.

వ. అంత నాభిషేచనికద్రవ్యసంచయంబు సన్నిహితం బగుటయు మాధవాను
మతుండై ధౌమ్యుండు ప్రాగుదక్ప్లవనం బైన వేదికాతలం బలంకరించి యందు జా
తరూపనవరత్నఖచితంబును దృఢపాదంబు నగుభద్రపీఠంబు ప్రతిష్ఠించి శార్దూల
చర్మాస్తరణశోభితంబు సేసి యర్చించి కాంచనదామజుష్టం బగునుత్కృష్టఘన
శంఖంబు నమంచితస్థండిలంబున నిలిపి పూజించి దానును దానిచుట్టునుం బార్థి
వంబులు హైమంబులు రాజతంబులు రత్నమయంబులు నగుకుంభంబు లొనర్చి
వానను గాంగంబు లగుజలంబులు నినిచి యన్నింటికి రత్నమంగళతరుత్వక్పల్లవ
కుసుమంబులను బంచగవ్యంబులను సమంత్రకముగా సంస్కారంబు నిర్వర్తించి.

1 యభిషేచనాదికద్రవ్యాయతసంభారంబులు సమకట్టింపం దగువారిం. 2 మణిమయాసనంబులు. 3 నమర్చినసముజ్జ్వల సమున్నతాసనంబున.

సీ. వీర్యవంతము లగువివిధమంత్రంబుల, తోడఁ గూడ సద్ద్విజస్తోమపరివృ
తునిఁ జేసికొని రాజుఁ దోడ్కొని యేఁగి యా,వినుతపీఠంబున నునిచి శోభ
నాలంకరణమున నభిరాము నైనవాఁ, చాలిఁ దద్వామపార్శ్వమున [1]సహాస
మాసీనఁ గావించి యగ్నిముఖము సేసి, కొని హోమతంత్రవర్తన మొనర్చి
తే. నంత నూర్జితశుభవేళ యగుడు శంఖ, చక్రధరుఁ డాసమర్చిత శంఖ మెత్తి
పృథివి కధిపతి వగుమని ప్రీతి నాప్ప, ధాసుతుని నభిషిక్తునిఁ జేసె నధిప.
వ. అప్పుడు చిత్తంబుత్తమప్రకారం బై యాంబికేయుండు ప్రసన్నవదనుం డగుచుం
బ్రతిష్ఠితంబు లయినకలశంబులలో నుజ్జ్వలం బగునొక్కటి ధౌమ్యుం డంది
యీనెత్తి యాభూపోత్తము నభిషేకించె మఱియుం బ్రభూతాత్ము లగురాజు
లును బ్రకృతులలోనం దగువారును దదభిషేకశోభనం బాచరించిరి శంఖానక
దుందుభిప్రభృతిమంగళతూర్యంబులు గంభీరనాదంబులం జెలంగె నివ్విధం
బున సుహృజ్జనహృదయంబు లానందింప ధర్మనందనుండు సామ్రాజ్యపదస్థుం
డై భూసురదీనానాథప్రముఖపాత్రంబులకు వివిధబహుధనంబు లొసంగె నట్టి
యెడ విద్యావిశిష్టబ్రాహ్మణాదిపురుషసత్తము లక్కురుసత్తమున కభిముఖు లై
దేవాదైవమానుషంబులకలిమినతిమానుషం బగునీవిజయంబునువసుధాధిపత్య
సంప్రాప్తియు నింత యొప్పునే యనిన విని వారలతో నవ్వసుంధరావల్లభుండు.
సీ. కలిగె లేకుండె [2]ని ట్లలఘుగుణంబులు, వాక్రుచ్చి మీయంతవార లిట్లు
గొనియాడఁ బాండునందనులు ధన్యాత్ముల,యని పల్కి యంబికాతనయుఁ జూపి
తండ్రియు గురువును దైవంబు నీతఁడ, మాకు మీరెల్ల నీమనుజవిభుని
పనువు సేయుటయు నీతనికిఁ బ్రియంబు గా,వించుటయును మమ్ము వేనవేల
తే. విధులఁ బ్రీతులఁ జేఁత యుర్వీజనములుఁ,బౌరులును మీరలునుదొంటిభంగిఁ దప్ప
కిమ్మహారాజునెడ వినయమ్ముతోడ,నడచుచుంటయ యెంతయు నాకుఁ బ్రియము.
క. జ్ఞాతివధ మట్లు సేసియు, నీతనిఁ గొల్చుటకుఁ గాఁగ నీగృహాధర్మో
పేతత్వముఁ బొరసితి [3]భూ, భూతికి నునకు విభుఁ డీప్రభువ మఱవకుఁడీ. 377
వ. అని చెప్పి నిజేచ్ఛ వర్తించి సుఖం బుండువారుగా వినయంబుతో ధృతరాష్ట్ర
గాంధారుల నగరిలోని కనిచి పౌరులను జానపదులను టోవం బనిచి పగౌర
వంబుగాఁ గృపాచార్యు నిజనివాసంబున కరుగ వీడ్కొలిపి యువరాజపదం
బున భీమసేను నిలిపి కర్తవ్యవిచారంబునకు దదీయనిశ్చయంబునకును సంధివి
గ్రహాదిషాడ్గుణ్యచింతనంబునకును విదురునిం బ్రియవచనపూర్వకంబుగా ని
యోగించి వలయుపనులు వెనుక ముంద రరసి యెఱింగించుటకును నాయవ్య
యంబు లెఱిఁగించుటకును సంజయుం బొనిపి సేనలకొలందులను గనుంగొనుటకు
భృత్యులకు జీవితంబులు వెట్టుటకుఁ గర్మకలాపంబులు సేయించుటకు నకులు నాజ్ఞా

1 సహాసుఖాసీనఁ. 2 నిట్టలఘుగుణం. 3 నీభూతికి.

పించి దర్పితుల మర్దించుటకుఁ బరచక్రంబు లాక్రమించుటకు నర్జును నిర్దేశించి బ్రాహ్మణకార్యంబులకు శ్రౌతస్మార్తకృత్యసమనుష్ఠానంబునకు ధౌమ్యుం జాలించి సహదేవుం జూచి నీవు మదీయగోపనపరుండవై సర్వావస్థలయందును మత్సమీపంబున నిల్చునది యని పలికి మఱియుం గరణీయంబు లగునధికారంబుల నెల్లను [1]గల్పించి వారలమీఁదన పెట్టి యయుత్సుం గనుంగొని విదుర సంజయుల నాలోకించి మీర లనుదినంబును నవధానంబు గలిగి రాచవారి యోగక్షేమంబు లే నెట్లట్ల నిర్వహింప వలయుఁ బురజనంబుల భూజనంబులకర్జంబులు రాచవారి కెఱింగించి పంచినట్లు నడపం గలవార లని యప్పగించి యభ్యంతర మందిరంబునకు విజయంచేయు మని కుంతీదేవినిం బాంచాలీసహితంబుగాఁ బుచ్చి. 378

తే. ప్రేమసంప్రీతివినయమిశ్రితవిలోక, నంబు గృష్ణునిముఖకమలంబునందు
మాసరం బగువికసనమధువునకు మ,ధువ్రతం బయి నిగుడ నానువ్రతుండు.

వ. అమ్మహాత్ముని సాత్యకిసహితంబుగా వీడుపట్టున కనుప ననుజన్ముల ననిచి యుచితవర్తనంబున నుండి పదంపడి భండనంబునం జచ్చినవారిం జిత్తంబున నిరూపించి తొడంగి. 380

తే. బ్రాహ్మణానుజ్ఞతోఁ గూడ బంధుజనుల, కందఱకు వేఱువేఱ మహావిభూతి
వెలయ నంచితశ్రాద్ధక్రియలుసభ,క్తికముగ రత్నహేమాదిదానములు మెఱయ.

వ. అనుష్ఠించి ద్రోణాచార్య ద్రుపదతద్బంధువిరాటతదీయజ్ఞాతులకును బ్రత్యేకంబ కర్ణాభిమన్యుప్రభృతుల కెట్లట్ల సర్వదక్షిణసామగ్రి వెలయం బరలోకక్రియలు నిర్వర్తింపం జేసి దుర్యోధనాదులకు నంతకంటె విభవం బెసంగ ధృతరాష్ట్రుం డౌర్ధ్వదైహికవిధు లాచరించునట్లుగా నొనర్చి తా నెఱింగినవారల కెల్ల లగ్గు సేయుటకుఁ దగుబంధులు లేనివసుంధరాధిపుల నెల్ల నుద్దేశించి యంచితదానంబులతోఁ జేయ ధౌమ్యుం బనిచె మఱియును. 382

క. [2]చలివందిరులును సత్త్రం,బులుఁ బెట్టించెను దటాకములు దేవగృహ
మ్ములుఁ గల్పించెను బంధుజ,నులకు సుగతి యగుటకై వినుతభంగి నృపా.

క. లోకమునఁ గలుగుభూసుర,లోకమునకు నెల్ల గోవులుం బసిఁడియు నా
నాకల్పంబులు బంధుల,కై కోటివిధముల నిచ్చె నతులితభక్తిన్. 384

వ. ఇట్లు సకలబాంధవసుహృజ్జనంబులకుం బారలౌకికక్రియలు సేసి యనృణత్వంబున వెలింగి జగంబులచేతం బొగడు వడసి కృతకృత్యతం బొందె నివ్విధంబునం బ్రాప్తసామ్రాజ్యుం డయినపాండవాగ్రజుం డొక్కసముచితావసరంబున గోవిందున కభిముఖుం డయి వినయంబునం గేలు మొగిచి. 385

---

1 గలాపించి వీరలు వీరలని వారివారిమీఁదన (వారలమీఁదన) పెట్టియుండక యయుత్సుం గనుంగొని నీవును నిర్వహింపు మని పనిచి, 2 సలివిందిళులు; సలిపందిరులును.

ధర్మజుఁడు శ్రీకృష్ణు నుచితవచనంబుల స్తుతియించుట.

తే. అమల భవదీయసుప్రసాదమునఁ జేసి, పితృపితామహక్రమయోగ్యపీఠ మైన
వినుతసామ్రాజ్యమున కేను విభుఁడనై కృ,తార్థతానందపూర్ణుండనైతిఁ గృష్ణ. 387

వ. అని మఱియును.

క. బావలు మఱఁదులు ననుచును, నీవు కృపాతిశయ మెసఁగ నెమ్మది మమ్ముం
గావను బ్రోవను దలఁచి ర,మావర కలిపికొని తిరిగి [1]మన్నించుటలన్. 388

వ. తేఁకువ లేక మెలంగితిమి గాక భవదీయమహానుభావం బున్నరూ పెఱుంగను
దగం గొని యాడను నే నెంతటివార మని పలికి వెండియు. 389

క. ఆదిమపురుషుఁడ వగుటను, వేదంబులు సెప్ప నవియు వెఱచుఁ బలుకఁ [2]గా
నీదృక్ప్రకారుఁ డని దా,మోదర నీపెం పెఱుంగ నోరుల కలవియే. 390

క. దురితములఁ జెఱుప శుభములఁ, బెరిఁగింపం జాలునట్టిపేళ్లులు నీకుం
బురుషోత్తమ కడుఁబెక్కవి, పరమార్థద్యోతకములు భావింపంగన్. 391

తే. ప్రియతము లగుసద్ద్విజులు వానిఁ బరమభక్తి
యుక్తి నెపుడుఁ బఠించుచు భుక్తిముక్తి
దాయి వగునిన్ను సతతంబుఁ దలఁచుచును న
మస్కృతులు సేసి యవ్యయమహిమఁ గంద్రు. 392

వ. అని విష్ణువిశ్వాత్మజిష్ణుశర్వహంసదామోదరశంభుప్రముఖంబు లగుప్రభూత
నామంబులం బ్రస్తుతించినఁ బ్రీతుం డై పుష్కరాక్షుండు పుష్కలం బైనవా
గ్విశేషంబుల నాధర్మనందను నభినందించెఁ దదనంతరంబ కొల్చి యున్నజనంబుల
నిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి యక్కురుసత్తముండు దమ్ముల నాలోకించి.

మ. అటవీదేశములందు బాధబహులాయాసంబులం గంది దు
ర్ఘటమత్స్యేశ్వరుసేవఁ గుంది బహుసంగ్రామంబులన్ విద్విష
త్పటునానాస్త్రమహోగ్రశస్త్రచయనిర్భగ్నాంగతం బొంది యు
త్కటదుఃఖంబుల మీర లొందితి రభేద్యస్థైర్యులై నాకుఁగాన్. 394

వ. నన్నుం గృతకృత్యునిం జేసితిరి కృష్ణప్రసాదలబ్ధం బయినయీవిజయశోభనంబు
నిజేచ్ఛాకలితసుఖావాప్తిలీల ననుభవించుచు నాత్మప్రియప్రకారంబుల వర్తిం
చుచు నవధానంబుతో రాజ్యాంగసప్తకం బరయుం డని చెప్పి యాంబికేయు
ననుజ్ఞతోడ. 395

సీ. బహురత్నమయఘనప్రాసాదమండప, దాసదాసీజనోద్భాసితంబుఁ
దత్తుల్యవైభవతదధికధనధాన్య, ముఖవస్తుసంచయసుఖకరంబుఁ
గిన్నరవల్లభగృహసమానత్వమ,హావిభూతిస్ఫురణాంచితంబు
సర్వసంపత్స్ఫూర్తిచారువామాక్షీప్రి,చారసంశోభితస్థలచయంబు

1 మరగించుటలన్. 2 నేతాదృక్ప్రకారుఁడని.

తే. నైనవాని రారాజుని ల్లనిలజునకు, దుస్ససేనుమందిరము పార్థునకు వరుస
తోడ దుర్మర్షణునియును దుర్ముఖునియు, నిండ్లు గవలకు సంప్రీతి నిచ్చె నృపతి.

వ. మఱియు విదురయుయుత్సుసంజయధౌమ్యులవదనంబు లాలోకించి మీమీనికే
తనంబులు మీరలు గైకొనుం డని నియోగించి పెద్దనగరిలోన ధృతరాష్ట్రుండు
మున్నువున్నగా వసియించుహర్మ్యంబున నజ్జనపతి నునిచె నివ్విధంబున గృ
హంబులు విభజించి యిచ్చి కృష్ణసాత్యకులు సవ్యసాచిసదనంబున నిల్చునట్లుగా
నిర్దేశించి యందఱం బోవం బనిచి యభ్యంతరమందిరంబున కరిగె నాభీమసే
నాదు లమ్మహనీయవాసంబులు సేకొని యందుఁ బ్రభూతాన్నపానాద్యనుభవం
బుల సుఖించియుండ నవ్విభుండు నిజేచ్ఛ విహరించె నని యిట్లు ధర్మపుత్త్రు
చరిత్త్రంబు సెప్పిన విని యబ్బంగిం బ్రాప్తసామ్రాజ్యుండై పాండవాగ్రజుండు
పదంపడి యెత్తెఱంగున వర్తించె సకలజగద్గురుం డగుకృష్ణుండు మఱి యెట్లుండె
నెఱింగింపు మనుటయు. 397

శా. భక్తాంభోరుహబాలసూర్యదనుజప్రధ్వంసనాచార్య సు
వ్యక్తావ్యక్తనిజప్రకార సదయవ్యాపార దాంతిక్షమా
సక్తస్వీకృత నిత్యవేదపరిషత్సంస్తుత్య మాయావిని
ర్ముక్తద్యోతన తార్క్ష్యశాక్వరమహామూర్తిస్ఫురత్కేతనా. 398

క. భవదుఃఖభరనిరాస, [1]ప్రవీణనానాభిధాన పారాశర్య
స్తవనీయగుణనిధాన [2]స, మవబోధనిరంతరావిదాత్మాధీనా. 399

మాలిని. ప్రకృతిపురుషయోగీ భక్తతాత్పర్యరాగీ
సకృపహృదయపద్మా శాంతచిత్తైకసద్మా
వికృతిరహితమూర్తీ విశ్వభూతప్రవర్తీ
సుకృతఫలమయాత్మా సుస్థిరానందవర్త్మా. 400

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి
తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము. 401

---

1 ప్రవణప్రగుణాభిధాన. 2 సమవబోధ నిరంతరావిధాత్మాధీనా (నిరంతరాచ్యుతాత్మాధీనా).

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము.

శుచితా[1] ధృతికరణక
లాశ్రాంతకటాక్షలీల లౌల్యరహితలో
లా శక్తిత్రయసమయు
క్త్యాశోభితరూపహేల హరిహరనాథా. 1

ధర్మనందనుని ప్రవర్తనము.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సమధిగతసామ్రాజ్యుం డై ధర్మనందనుండు తేజోవిశేషంబున మహోజ్జ్వలత్వంబు నొంది మహీసురుల నాశ్రితజనంబుల నర్థులం గృతార్థులం గావించి ధృతరాష్ట్రగాంధారీవిదురులకు రాజ్యంబు సమర్పించి మీర లింతటికి నొడయుల రేను మీపనిచినపని సేసి పెట్టినయట్లు గుడిచి యుండం గలవాఁడ నని పలికి నిత్యంబును వారలయనుమతిఁ గాని భవ్యమార్గంబునం బ్రజలం బాలించుచు వారికిం బూర్వప్రకారంబు కంటె నతిశయిల్ల నెల్లవర్తనంబులు సంప్రీతిం జెల్లించుచు విపతులైనసతులకుం గౌరవామాత్యులకు మన్ననలు సలుపుచుఁ గృప యుయుత్సు సంజయుల నుమ్మలికంబు వోరయ కుండం గరుణ నరయుచుఁ గుంతీదేవికి శుశ్రూష యాచరించుచుఁ బాంచాలికి సౌమనస్యం బాపాదించుచు ధౌమ్యునకు సగౌరవంబుగా సకలసంపదలు నొసంగి తన్ముఖంబున దేవపితృపూజనంబులు నతిథితర్పణంబులు వైదేశికవిప్రార్చనంబులు దీనానాథపోషణంబులుం బరమసంతోషంబుతో నడపుచుం గృష్ణు నారాధించుచు సమస్తపౌరజనపదకోటులమనంబులం బ్రమోదంబు పరిపూర్ణం బగునట్లుగా నివ్విధంబునం బ్రవర్తిల్లుచుండి యొక్కనాఁడు రేపకడ కృష్ణునియున్నమందిరంబునకుం బోయి. 2

ధ్యానాసక్తుఁ డైనశ్రీకృష్ణునిం గని ధర్మజుఁడు సంభాషించుట.

సీ. మణిహేమపర్యంకమహితోపవేశను, సురుచి[2]రాభరణవిస్ఫురితగాత్రుఁ
గౌస్తుభరత్నవికాసివక్షస్స్థలుఁ, బీతకౌశేయ[3]సంవీతమూర్తి

1 దృతి...శాంతకటాక్షలీల...యుక్త్యాశోభితరూపహేల. 2 సంసురుచిరాభరణ. 3 సంపిహిత.

మేరుతటీగత మేఘసంకాశు న,క్షత్రగణావృతగగనసదృశు
నూతనోదితరవిద్యోతితోదయగిరి, నిభు రుక్మబద్ధేంద్రనీలతుల్యు
ఆ. నమ్మురారిఁ గని కృతాంజలి యై భక్తిఁ, జిత్తవృత్తి గరము జొత్తిలంగ
నంత కంత కాననాంబుజ మలరంగ, నిట్టు లనియెఁ దియ్య మెసక మెసఁగ. 3
తే. కడపితే రాత్రి సులభసౌఖ్యంబుగా మ,నంబు గాఢప్రసన్న మే యంబుజాక్ష
దైవి యగునీదుబుద్ధికతమునఁ గాదె, ధర్మగతిఁ బ్రాభవంబుఁ బొందంగఁ గంటి.4
వ. త్రిభువనవ్యాప్తవిక్రముండ వగునీకటాక్షంబునకలిమిం గాదె జగత్త్రియసంభావనీయుండ నై వెలింగితి ననుచుం జేరంబోయి. 5
క. తనయుచితాలాపములకు, మనుజేశ్వర మాధవుండు మఱుమాట యొకం
డును బలుకక భవ్యధ్యా,ననిరూఢత నున్నయపుడు నరపతి యతనిన్. 6
వ. నిరూపించి యి ట్లనియె. 7
సీ. పంచాత్మకం బైనపవనంబు నిగ్రహీంత, మైనది భవదింద్రియములు మనము
నం దాఁగఁబడ్డవి యవియును నదియును, బుద్ధియం దొదిఁగించి శుద్ధ మైన
నాలవ తెరువున లోలతారహితముల్, గాఁగ నిన్నియును సంకలితములుగ
నంచితక్షేత్రజ్ఞునందుఁ గూర్చినవాఁడ, వీపరమధ్యాన మేమికతన
తే. నొలసెనొకొ లోకములకు నొం డొక్కచింత, లేక నెమ్మది యున్నది [1]యేకరంబు
విస్మయముఁ బొందె నామది వినఁగ నర్హ, మేని వినిపింపవే నాకు నిత్తెఱంగు.
వ. అని యిట్లు ధర్మనందనుండు నివాతనిశ్చలదీపప్రకారంబున నున్నయప్పరమపురుషుం బ్రార్థించి మఱియును. 9
తే. క్షరము నక్షరమును నీవ కర్తయును వి,కర్తయును నీవ యాద్యంతగతులు నీవ
యొక్కఁ డై వెలిఁగెడుపురుషోత్తమాభి,ధానవాచ్య వినమ్రవాత్సల్యకల్య. 10
వ. ప్రసన్నుండ వగుము నాడెందంబునందియంబు వాయంజేయవే యని విన్నవించినం బాంచజన్యధరుండు బుద్ధియు మనంబు నింద్రియంబులును గోచరత్వసంప్రాప్తంబులు గావించి కొంచెపునగవున నెమ్మొగం బొప్ప నప్పుడమితేని నాలోకించి యి ట్లనియె. 11
సీ. గంగ యెవ్వనిఁ దనగర్భంబునం [2]దతి, శ్లాఘానమేత యై సంభరించె
భార్గవుం డెవ్వనిఁ బరమశిష్యుఁడు గాఁగఁ, బడసి గురుత్వ మెక్కుడుగ నెగడె
నా రాముఁ డెవ్వనితో రాసి యిరువది, మూఁడుదినములకు వాఁడి దఱిఁగెఁ
గాశీశుకన్యలు గారణంబుగఁ బోరి, యెవ్వని కోడి రనేకనృపులు
తే. వేదములు నాలుగును ధనుర్వేదమును మ
హాస్త్రములుఁ జెంది యెవ్వనియందు వెలిఁగె
నట్టిభీష్ముండు న న్నిప్పు డాత్మఁ దలఁచు

1 ఏకతంబు. 2 దడి శ్లాఘా...శిష్యునిఁ గాఁగ...డెవనితోఁబోరాడి యిరువది.

చునికిఁ దద్గత మయ్యె నామనము నధిప. 12

క. అనలము శమించుచాడ్పున, [1]ననఘు యతం డుపరమోన్ముఖాత్ముం డై తా
నను దలఁచె నింద్రియంబులు, మనమునఁ దగ నిగ్రహించి మహితసమాధిన్.

క. శరతల్పగతుం డతఁ డే, శరణంబుగ నాశ్రయించి సద్భావవ్యా
ప్తిరతుం డగుటను విను త,త్పరత నతనియందు నాదుభావం బెలసెన్. 14

వ. ఇది మదీయధ్యానంబు తెఱంగమ్మహాత్ముండు వసిష్ఠశిష్యుండు భూతభవిష్యద్వర్త
మానవేది సర్వవిద్యాధారభూతుం డాతం డస్తమించిన ధాత్రి యస్తమితసుభాగ
భస్తి యగురాత్రియుంబోలె నగు సకలజ్ఞానంబులు ననాశ్రయంబు లై పోనుం
గుపడుం గావున నీ వతనిపాలికిం బోయి నీయడుగం దలంచినయఖిలధర్మంబులు
నడిగి చెప్పించుకొని నిశ్శేషనిరస్తసంశయుండవు గా వలయు నని యానతిచ్చిన
నమ్మానవపతి గద్గదకంఠుం డగుచు నావైకుంఠున కి ట్లనియె. 15

ఉ. శంతనుసూనుగౌరవము సర్వము మున్నును వింటి విప్రుల
త్యంతము వేడ్కఁ జెప్ప నతఁ డట్టిఁడ యాతని నీవు మున్నుగా
నెంతయు భక్తిఁ గాంచుటకు నేమదిఁ గోరెద నమ్మహాత్ముఁడుం
సంతస మందు నీ దయినసన్నిధిఁ గాంచిన భక్తవత్సలా. 16

వ. ఉత్తరాయణంబు వేచికొనియున్న యన్నరోత్తముండు బ్రహ్మమయనిధి యయిన
నీసందర్శనంబుగోరు నామీఁదియనుగ్రహంబునను నతనియెడం గలుగుపరిగ్ర
హంబునను దేవా నీవిట్లు సేయవలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనుండు సమీప
గతుం డగుసాత్యకిం గనుంగొని రథంబు సమకట్టు మని దారుకునకుం జెప్పుము
భీమార్జుననకుల సహదేవులను గృప యుయుత్సు సంజయులను రావింపు మనిన
నతం డట్ల చేసె దారుకుండునుం దేరాయితంబు గావించె. 17

క. అది రత్నరుచులపెల్లున, నుదితార్కునిఁ బోలి వెలుఁగుచుండెను జవనం
పదుదీర్ణసత్త్వసారా, స్పదసుగ్రీవాదిరథ్య సంశోభిత మై. 18

వ. ఆసమయంబున నక్కఁడం బారాశర్య నారద దేవల దేవస్థాను వాత్స్య దేవరాత
ప్రభృతిపరమమునీంద్రపరివేష్టనంబు గలిగి గాంగేయుండు గ్రహగణపరివృతుం
డైనచంద్రుండునుంబోలెఁ దల్పీభూతశాతశరశతంబులచేత శోభిల్లి సందర్శ
నీయగభస్తివితానుం డగునస్తమయసమయభానుం గ్రేణిసేయుచుఁ గృష్ణుం
జిత్తంబున నిరతిశయనిష్ఠ నిలిపికొని యుండి చేతులు మొగిడ్చి సుపుష్టస్వరంబున
ని ట్లని స్తుతియించె. 19

— భీష్ముఁడు శ్రీకృష్ణుని భక్తియుక్తుం డై స్తుతించుట. —

. శుచియును హంసుండు శుచిషత్తుఁ బరముండుఁ
బరమేష్ఠియును నగుభవ్యుఁ గొలుతు

1 ననఘుఁ డాతఁడు పరోన్ముఖాత్ముం డై.

మునులును సురలు నెవ్వనియున్నరూపెఱుం
గరు సర్వవిదుని నప్పురుషుఁ గొలుతు
శ్రుతులు సెప్పఁగ మహామతులు దుఃఖౌషధం
బుగ నెఱింగెడుపుణ్యమూర్తిఁ గొలుతు
లోపంబు లెల్లఁ గల్గుట నిల్చు [1]టొదుఁగుట
తనయంద యగుమహోత్తరునిఁ గొలుతుఁ
తే. పక్షిరత్నచయంబుఁ బుష్పవ్రజంబుఁ, బంజరముత్రాడు నార యుపాశ్రయముగ
నుండుచాడ్పున విశ్వంబు నుండుటకు సు,ఖాస్పదం బగుపుండరీకాక్షుఁ గొలుతు.
ఆ. హరి సహస్రశీర్షుఁ బరము సహస్రాక్షు, వేదమయు సహస్రపాదు నలఁతు
లైనవారికంటె నలఁతి పెద్దలకును, జాలఁ బెద్ద యగుదయాళుఁ గొలుతు. 21
క. అమృతమయు ఋగ్యజుస్సా, మములయుపనిషద్వచస్సమాజములకు వా
చ్యమయినపురుషోత్తము ని, క్కము రూపగువాని భక్తిగమ్యుఁ దలంతున్. 22
ఆ. అరణి నగ్ని వొడముకరణి దేవకియందు, విప్రకర్మయజ్ఞవేదగుప్తి
కై జనించె నెవ్వఁ డవ్వాసుదేవనం, దను భజింతు నేకతానిరూఢి. 23
తే. ఒకఁడు పండ్రెండుమూర్తులై యుండునట్లు, గా హిరణ్యవర్ణం బగుగర్భ మదితి
దాల్చియెవ్వానిఁగనియె దైత్యఘ్ను నట్టి, దేవుసూర్యాత్మకునిఁ బ్రణుతింతువిష్ణు.
క. సురపితృకోట్లం బూర్వా, పరపక్షదినముల నమృతపానప్రీతిం
బొరయం జేయుచు వెలిఁగెడు, హరి సోమాత్మకునిఁ గొల్తు నాత్మేశ్వరునిన్.
తే. విశ్వసృజు లనుమునులచే వితత మగుస, హస్రవత్సరకలితమహాధ్వరమునఁ
గశ్యపబ్రహ్మ యెవ్వానిఁగనియెఁ గనక, పక్షుఁ దార్క్ష్యాత్ముఁ దలఁతు నప్పద్మనాభు.
క. సువ్యక్తక్షేత్రంబున, నవ్యక్తాకృతినిరూఢి నాసీనుం డై
భవ్యత [2]నుండెడుక్షేత్రా, త్మవ్యపదిష్టుఁ బ్రణుతింతు దామోదరునిన్. 27
క. ప్రకృతివికృతు లనుషోడశ, వికారముల బెరసి ప్రకృతివికృతిత్వము లొం
దక యుండఁ గాంతు రెవ్వని, సకలమునులుఁ దలఁతు నట్టిసాంఖ్యాత్మహరిన్.
క. అంతశ్చరమారుతములు, శాంతములుగఁ జేసి యనలసత్త్వము శమముం
దాంతియుఁ గలజనములు గను, నంతర్హ్లాతుఁ గొలుతు జలశయను యోగాత్మున్.
క. [3]ఉపరమముం బ్రాపించిన, యపుణ్యాపుణ్యములు గలుగునతిశాంతులు భ
వ్యపుగతిఁ బొందెదుసానం, దపురూపుని విష్ణుఁ దలఁచెదను మోక్షాత్మున్. 30
తే. చరణనాభిశీర్షంబులు ధరయు నంత, రిక్షమును దివమును జగచ్చక్షురగ్ని
దిశలు దృఙ్ముఖశ్రోత్రముల్ దీప్తులెమ్మ, హాంగునకు నట్టిహరిని లోకాత్ముఁ దలఁతు.
క. భూతముల మ్రింగి లోక, వ్రాతము జలమయముఁ జేసి వశ్యాత్మత ని

1 టడఁగుట. 2 నొందెడు. 3 అపరభవముఁ బ్రాపించిన, నపుణ్యపుణ్యములు దలఁగు నతి శాంతులు.

ద్రాతిశయంబున బాలుం, డై తేలెడువానిఁ దలఁతు హరి మాయాత్మున్. 32

తే. అంబుదంబులఁ గేశంబులందు నదులు, సర్వతనుసంధులందును జలధు లుదర
దేశమునయందు నున్నట్టి దేవదేవుఁ, గొలుతుఁ దోయాత్ము దేవకీకొడుకుఁ గృష్ణు.

తే. వదనబాహూరుపదములె వ్వాఁడు విప్ర, రాజవైశ్యశూద్రులకు సంప్రభవ దేశ
ములుగ వెలుఁగొందు నమ్మహామూర్తి విభవ, దీప్త వర్ణాత్మకునిఁ బ్రణుతింతు విష్ణు.

క. మానసత్త్వయనాబ్దమయో, ద్భాసితరూపుఁ డయి సృష్టిఁ బ్రళయంబుఁ దగం
జేసి పొలు పారు శౌరి ను, పాసింతును యోగిభోగ్యబలుఁ గాలాత్మున్. 35

క. మునిదివిజాదికలోకము, లనంతుఁ డన జగతి కెల్ల నాధారం బై
పెను పొందెడు శేషాత్ముని, వినుతింతుఁ విష్ణుభక్తివిభవవిధాయిన్. 36

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల నవయవరూపో
త్పాదకలితు లెవ్వానికి, నా దేవుని సంస్తుతింతు హరి దేవాత్మున్. 37

క. సర్వమునందును దానుఁ, సర్వముఁ దనయందు నుండు సంచారంబుఁ
సర్వమునకుఁ దనవలనన, సర్వాత్మకు నట్టివృష్ణిసత్తముఁ దలఁతున్. 38

క. మీనయి తా నతలగతం, బై ననిగమచయముఁ దెచ్చి యజునకు నొసఁగం
గా నేర్చినసుమనస్స, [1]మ్మానితవిగ్రహు భజింతు మత్స్యాత్ము హరిన్. 39

క. అమృతమథనమున మంథన, గము లీలోద్ధరణకేళిఁ గైకొని సురసం
ఘమునకుఁ బ్రియ మొనరించిన, యమేయుఁ గూర్మాత్ము నంబుజాక్షుం గొలుతున్.

క. వారాహరూపమునఁ బెం, పారి సతనదంష్ట్రి నొకట నవని సగిరికాం
తారంబుగ నెత్తినయా, శౌరిం గ్రోడాత్ముఁ దలఁతు సమ్యగ్భక్తిన్. 41

ఆ. నారసింహవపుదారభావమునొంది, ఘను హిరణ్యకశిపు [2]ఖరనఖముల
వ్రచ్చి దీప్తమూర్తి వఱలునృసింహాత్ము, నాత్మభవుని భక్తి నాశ్రయింతు. 42

క. వామనరూపంబున ను, ద్దామబలుఁ బలి నడంచి త్రైలోక్యాతి
క్రామితఁ బేర్చినయద్భుత, ధాముం గ్రాంతాత్ముఁ దలఁతు దామోదరునిన్. 43

ఆ. పరశురాముఁ డనఁగ భవ్యుండు జమదగ్ని, కుద్భవించి యిరువదొక్కమాఱు
మనుజపతుల నెల్లఁ దునిమినక్రోధాత్ము, నధికభక్తి శార్ఙ్గి నాశ్రయింతు. 44

క. క్షత్రాత్ముఁ గొలుతు దశరథ, పుత్రుఁ శ్రీరాముఁ డనఁగఁ బొలిచిన దేవుఁ
శత్రుభయదు రావణు నొక, మాత్రం దునుమాడినట్టిమధుసూదనునిన్. 45

క. హలముసలధరునిఁ గరుణా, నిలయహృదయు రాము రౌహిణేయు సితాంగుఁ
జలదనిభాంబరు[3]ని శుచిం, దలఁతును గోవిందు శౌర్యధను భోగాత్మున్. 46

మ. యదువంశంబున వాసుదేవుఁ డనఁ గ్రీడార్థంబు జన్మించి దు
ర్మదదైత్యావలిఁ గూల్చి పార్థునకు సారథ్యంబు త్రైలోక్యన
మ్మద మారంగ నొనర్చి దేవముని[4]సమ్మానోద్ధతిఁ భూభరం

1 మ్మానసతత్పరు. 2 గరనఖముల. 3 నీశుం. 4 సమ్మానోద్ధతిఁ.

బు దొలంగించినచక్రి నంబురుహనాభుం గొల్తుఁ గృష్ణాత్మునిన్. 47
క. కలకాలచలితధర్మము, నిలుపం గలయట్టివిష్ణునిం గల్కాఖ్యత్మం
దలఁతుఁ దురగవాహను మ్లే, చ్ఛుల నెల్లం గీటడంచు శుభచారిత్రున్. 48
ఆ. క్షరము లైనభూత సంఘంబులం దెల్ల, నక్షరస్వరూపుఁ డై వెలుఁగు
సకలబుద్ధివృత్తి సాక్షి సాక్ష్యాత్ము న,స్పందబోధఘను ముకుందుఁ దలఁతు.
సీ. పరమేశ పుణ్య సుబ్రహ్మణ్య భక్తవ,త్సల మహాదేవ [1]విశ్వప్రకాశ
కరణ వ్యాపీకేశ వరద నారాయణ, రాజీవనయన హిరణ్యనాభ
యఖిలలోకనమస్కృతాంఘ్రిసరోరుహ, యజ్ఞాంగ యచ్యుత యమృతరూప
నీకు మ్రొక్కెదఁ గరుణింపవే యతసీకు,సుమవర్ణ పీతాంబరము ధరించి
ఆ. యున్ననిన్ను నెవ్వ రుల్లంబునందుఁ ద,లంతు రట్టివారలకు భయంబు
గలుగ దెందు నేమికార్యంబులం దెప్డు, వినుతమంగళాయతనమ వగుట. 50
క. మంగళము విష్ణుదేవుఁడు, మంగళ మెమ్మెఁ దలంప మధురిపుఁ డుద్య
న్మంగళ మంభోజాక్షుఁడు, మంగళ మఖిలము విహంగమధ్వజుఁ డరయన్. 51
క. నారాయణపరములు నిజ, మారయ బ్రహ్మంబుఁ బరము నంచితసత్యో
దారతపంబులుఁ గావున, నారాయణపరత వీని నాల్గిటి నిచ్చున్. 52
తే. విష్ణుమయమగ్ని వాయువు విష్ణుమయము, విష్ణుమయముసర్వంబును విశదబుద్ధి
నిట్లగుటఁ గందుఁ గావున నించుకేనిఁ, గల్మషము నాకు లే కున్కి గానవచ్చు.
క. శరణాగతుండ భక్తుఁడఁ, బరమపదవి గోరెదను శుభంబుగ నన్నుం
బరికించి యేది మే ల,య్యరవు దొరకొనంగఁ దలఁపవే కమలాక్షా. 54
తే. తపమునకు విద్యకును జనుస్థాన మైన, జననరహితుని యజ్ఞాత్ము శౌరి వాఙ్మ
యాధ్వరార్చితుఁ జేసితి నాజనార్ద,నుండు మద్భజనమునఁ బ్రీతుండు గాత.
క. అని యి ట్లతులస్తోత్రం, బున హరిఁ బూజించి గంగపుత్త్రుఁడు మదిలో
న నమః కృష్ణాయ యనుచు, [2]వినతశిరస్కుఁ డయి మ్రొక్కె విశ్రుతభక్తిన్.
వ. అని పలికె నని చెప్పి వైశంపాయనుం డి ట్లనియె. 57
క. స్తవరాజం బనఁగ ముని, స్తవనీయం బైనయీవృషాకపిభవ్య
స్తవనామృతార్ణవము సం, స్తవనంబున నిచ్చు సుగతి జగతీనాథా. 58
క. విను జనమేజయభూవర, యనుత్తమం బయినయిమ్మహాస్తవము పఠిం
చిన వినినను వ్రాసిన శ్రీ, యును నాయువుఁ బెంపుఁ బేరు నొసఁగు జనులకున్.
వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు ని ట్లనియె. 60
తే. అట్లు హరిఁ బ్రస్తుతించి శాంతాత్మవృత్తి,నూరకున్న శాంతనవుని భూరితేజు
నమ్ముకుందునిఁ గీర్తించి రచట నున్న,పరమమునులు గద్గదికతోఁ గురువరేణ్య.
వ. అంత నిక్కడ. 62

1 విశ్వప్రకార, శరణు. 2 వినుతించుచు నలరి మ్రొక్కె.

ఉ. ఆదివిజాపగాతనయు నంచితభక్తికిఁ బ్రీతిఁ బొంది దా
మోదరుఁ డప్పు డన్నరవరోత్తముచిత్తమునందు సర్వలో
కాదృతదివ్యబోధమహిమాతిశయం బుదయింపఁ జేయుచుం
దా దయతోడ నెజ్జ డిగి ధర్మజుమోమునఁ జూడ్కి పర్వఁగన్. 63

వ. భీష్ముపాలికిం బోదము రమ్మని పలికి కృతపరికరబద్ధుం డై వెడలి రథం బెక్కి సాత్యకిం దనపిఱిందివలనం బెట్టికొనియె ధర్మనందనధనంజయు లొక్క తేరును మారుతినకులసహదేవు లొక్కయరదంబును గృపయుయుత్సుసంజయు లొక్క స్యందనంబును నెక్కి తదీయంబు లగునేమినినాదంబులు దిక్కులం బిక్కటిల్ల నుచితపరివారపరివృతు లై నడచి రట్లరిగి యస్థికేశబహుళంబును బహుద్విప [1]కుంభఖండనరకపాలపాళీనిబిడంబును నై ప్రేతపత్యనుభూతోద్ఘాతం బైన యాపానభూభాగంబు ననుకరించుకురుక్షేత్రంబు దఱియుసమయంబున నయ్యంబుజాక్షుండు పాండవాగ్రజుతోడ. 64

తే. దూరమున నైదుమడువులు దోఁచుచున్న, యవి నరేశ్వరమునువీనియందుఁ గాదె
పరశురాముండు సేసెఁ దర్పణము నృపుల, రక్తమున భూరితరపితృభక్తి వెలయ.

మ. క్షితి నెందుం జరియించి భూపతుల నిశ్శేషంబుగా నేకవిం
శతివారంబులు ద్రుంచి యాతఁడు దుదిన్ శాంతత్వముం బొందె సు
వ్రతుఁ డై నావుడు నమ్మహీశుఁ డతఁ డీకార్యంబు సేయంగ నే
లతోడం గెన్ నృపు లెట్లు గల్గి రిల యెల్లం గైకొనం గ్రమ్మఱన్. 66

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు నప్పరశురాముజన్మప్రపంచంబును దదీయక్రోధకారణంబును నృపలోకమారణంబును భూపాలవంశపునస్సంభవప్రకారంబును మునులవలన వినినచొప్పునం జెప్పెద నని యజ్ఞపతి కిట్లనియె. 67

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకుఁ బరశురాముని చరిత్రంబు సెప్పుట.

సీ. కలఁడు జహ్నుం డనఁగాఁ దొల్లి యొకమహీ, పతి యజహ్నుం డమదత్సుతుఁడు వాని
కుదయించెఁ బల్లవుం డుర్వీశ యాతని, కొడుకు తపోనిష్ఠఁ గుశికుఁ డింద్రు
మెచ్చించి జగముల మేటి నాఁ దగుపుత్త్రు, వేఁడిన దాన నవ్విభున కుద్భ
వమ్మయి కౌశికుఁ డిమ్మహి గాధినా, మమ్మునఁ బరఁగె నమ్మనుజవిభుఁడు

తే. సత్యవతి యనుతనకన్య సంప్రమోద, మున ఋచీకున కిచ్చె నమ్మౌని సుకర్మ
నిరతి సంతానవాంఛమైఁ జరుయుగంబుఁ, దనకు మామకు నై కల్పితముగఁ జేసి.

వ. ఆభృగునందనుం డచ్చరువులు నిజభార్యముందట నిడి క్షత్త్రియాశేయుం డును క్షత్త్రియసూదనుండును నగుక్షత్త్రియోత్తముం డిచ్చరువున జన్మించు దీని నీతల్లికి నిమ్ము తపోధృతిశమంబుల నుత్కృష్టుం డగుద్విజశ్రేష్ఠుండు దీనివలనం బుట్టు నిది నీవుపయోగింపు మని వాని నేర్పరించి భవజ్జననీజనకు లిప్పుడ

1 కుంభతురగాంగరథావయవనవరత్నకనకమయభూషణగణఖండ.

వచ్చెద రని చెప్పి నదీస్నానార్థి యయి యరిగెం దదనంతరంబ తదాశ్రమం
బునకుం దీర్ఘయాత్రాపరుం డయి గాధిగృహిణీసహితంబుగాఁ జనుదెంచిన సత్య
వతియు నిజభర్త గావించినచరుద్వయంబు మాతకుం జూపి తత్ప్రభావభేదం
బుపన్యసించినం బ్రీత యై యద్దేవి పరమపావనస్నానం బాచరించి చరు వుపయో
గించునప్పు డజ్ఞానంబునం దనచరువు కూఁతునకిచ్చి కూఁతుచరువు దానుపయో
గించె నయ్యువతియుం దలంపు లేమి నా లేమ యిచ్చిభంగిన కుడిచె నంత భార్గవుం
డు వచ్చి పత్నిం జూచి దివ్యబోధంబున నెఱింగి క్షత్రియాంతకరం బగుగర్భంబు
ధరియించినదాన వనవుడు న త్తరుణియుఁ దత్పాదంబులకుం బ్రణత యై మీ రి
ట్లాన తీఁ దగునె యని వడవడ వడంకుచుఁ గేలు మొగిచి నిలిచిన న త్తపోధనుం
డత్తెఱవతో న త్తెఱంగు నాతలంపున వచ్చినది గాదు భవన్మాతృబుద్ధిహానిం జేసి
చరువ్యత్యాసంబున నయ్యె నీకుఁ గ్రూరకర్ముండును మహాబలుండును నగుపు
త్రుం డుద్భవించు నాయమకు బ్రహ్మభూతుండును దపోధనుండును నగువాఁ డుద
యించు నేను దపంబున విశ్వబ్రహ్మంబు నచ్చరువున నావహించినవాఁడ నని
పలుకుటయు. 69

క. అమ్ముగ్ధ యతని కిట్లను, నిమ్మూఁడుజగములు మీఱ లితరంబులుగాఁ
[1]గ్రమ్మనఁ జేయఁగఁ జాలుదు, రెమ్మెయి నైనఁ గృప సేయరే నామీఁదన్. 70

వ. క్రూరుం డగుకొడుకుం గనుట కోర్వ ననుటయు ననుగ్రహాతిశయంబున నమ్మహా
ముని యవ్విశేషంబు నాపుత్రునకు లేకుండెడుఁ బౌత్రునియం దావహిల్లెడు
నీ కెట్లు ప్రియం బట్లు కాఁ గలయది యనియె నట్లు య త్తన్వి తపోనిరతుండును
దాంతుండును శాంతుండును నై నజమదగ్నిం గనియె బ్రహ్మర్షిసదృశుం డగు
విశ్వామిత్రుని గాధిపత్ని గాంచె. 71

క. జమదగ్ని సర్వవిద్యా, సమేతుఁడు నుదారగుణుఁడుఁ జాపాగమవే
దిమతియు నగురామునిఁ గాం,చె మహీపతిహననశీలు శిఖినిభమూర్తిన్. 72

వ. అక్కాలంబునందు హైహయవంశవరుండు. 73

ఉ. దుర్జయవిక్రమోజ్జ్వలుఁడు దోషవివర్జితబుద్ధి కార్తవీ
ర్యార్జునుఁ డేడుదీవులు నయాన్వితశూరత నేలు చుండు ధ
ర్మార్జనలోలబుద్ధియు మహాస్త్రబలంబు సహస్రబాహుతా
స్ఫూర్జనమున్ వెలుంగఁగ నృపుల్ దనయాజ్ఞఁ దలన్ వహింపఁగన్. 74

క. ఆరాజు నగ్నిదేవుఁడు, గారవమున నడుగ నతఁడు గడుఁ బెంపున నా
హారముగ నిచ్చె గిరినగ, రారణ్యగ్రామఖర్వటాదు లతనికిన్. 75

వ. ఇచ్చిన నగ్నిదేవుం డాహారంబుగాఁ [2]గొనుతరువాత మిత్రావరుణనందనునాశ్ర
మకాననం బతండు లేనిసమయంబున [3]సమసిన నమ్మహాత్ముం డెఱింగి వచ్చి

1 గ్రమ్మఱఁ. 2 గొనుతఱి మిత్రా. 3 సమయించిన.

యాసర్వభక్షకునకు రక్షణం బాచరించుచు వర్తించుకార్తవీర్యునిం గని కనలి నీవు మదీయతపోవనంబు పరిహరింపక గహనసామాన్యబుద్ధిం గాల్చితి నీ బాహులు రాముండు నఱకువాఁడని శాపం బిచ్చె సహస్రబాహుండును దానికి విషాదంబునొంది యధికతాత్పర్యంబుతో ధర్మకార్యంబుల నడపు చుండె. 76

క. శాపము గారణముగ నా, భూపతి కవినీతు లైనపుత్త్రులు సబలా
టోపాత్ములు పలువురు సిం, హోపములు జనించి ధాత్రి నుద్భటవృత్తిన్. 77

వ. ఎందునుం జరియించువా రొక్కనాఁడు జమదగ్న్యాశ్రమంబునకుం బోయి యతండును జామదగ్న్యుండును నయ్యెడ లేకుండ హోమధేనువును వత్సంబునుం దమమందిరంబునకుం గొని వచ్చి రిట్లు దెచ్చుట సహస్రబాహుం డెఱుంగండు. 78

క. అట రాముఁ డెఱిఁగి పరమో, ద్భట మగుకోపమునఁ జాపపరశుముఖమహో
త్కటశస్త్రాస్త్రంబులతోఁ, బటుగతి వచ్చెను సహస్రబాహునిమీఁదన్. 79

పరశురాముఁడు గార్తవీర్యార్జునిఁ జంపుట.

ఆ. వచ్చి ముట్టి కయ్య మిచ్చిన నవ్విభు, నొంచి బాహువనముఁ జంచదుగ్ర
పరశుఘోరధారపాల్ సేసి పోయి ని, జేచ్ఛ నుండె మేదినీశవర్య. 80

చ. అతఁడు సమిత్కుశాభిహరణార్థము గానకు నేఁగి యుండఁగా
నతికుపితాత్ము లై కడఁగి యర్జునసూనులు వోయి ముట్టి త
త్పితృశిరమున్ వెసం దునిమి ప్రీతిమెయిం జనుదెంచి రమ్మహో
ద్ధతుఁ డట వచ్చి వారిచరితం బెఱిఁగెం దమతల్లి సెప్పఁగన్. 81

వ. అ ట్లెఱింగి. 82

శా. రాముం డుద్ధతరోషపావకశిఖాప్రస్ఫీతుం డై తున్మదుర్
భూమీశాలిఁ గుఠారధారఁ దని విస్ఫూర్జద్గతిన్ హైహయ
స్తోమం బాదిగఁ జొచ్చి రాజకులముం దున్మాడి చేసెన్ సము
ద్దామక్రీడను రౌద్ర మొప్ప నిల రక్తస్యందసంసిక్తఁ గన్. 83

వ. ఇట్లు సేసి పరమకృపావిష్టహృదయుం డై తపోవనంబునకుం జనియెఁ. బదంపడి బహుత్సరంబులు సనిన విశ్వామిత్రపౌత్త్రుం డైనపరావసు వనురాజు దుర్వినీతుం డై గర్వోద్రేకంబునం బరశురాము నధిక్షేపించి రాజులకు వెఱచి డాఁగి యున్నవాఁడ వని విశిష్టజనసన్నిధిం బలికి బాలవృద్ధభావంబున నుపేక్షితు లై యతనిచేత మున్ను చావక యున్నప్రతర్దనాదుల నుగ్గడించి. 84

ఆ. నృపులు గారె వారు నీవు మిథ్యాప్రతి, జ్ఞాభిమాని వనుఁడు నతఁడు మగుడ
రోష మెత్తి కడఁగి క్రూరత నాబాల, వృద్ధముగ నరేంద్రవితతి నఱకె. 85

వ. గర్భంబుల నున్నయర్భకులను మఱియు వివిధప్రకారంబులఁ బోరం దప్పి పోయి పుడమి యేలురాజులం గాలాంతరంబుల వెదకి వెదకి వధియించి నిట్లిరువదియొం

క్కుమాఱు నేల నిఃక్షత్త్రంబుఁ గావించి యశ్వమేధయాగంబు సేసి దక్షిణగా
నీక్షితి యంతయుం గశ్యపున కిచ్చెఁ బదంపడి యమ్ముని యాజామదగ్న్యుతో
ని ట్లనియె. 86

తే. అశ్వమేధయాగంబున నవనియెల్ల, నాకు దక్షిణగా నిచ్చినాఁడ వింక
నాధిపత్యంబు నీకు లే దరుగు దక్షి,ణాబ్ధిపార దేశమునకు ననఘచరిత. 87

వ. అని పలికి యెందేని నేమేనియుం దెఱంగున శేషించిన[1] రాజపింఛంబునకు నిశ్శేష
త్వంబు వాటిల్లకుండం బరిహరించుబుద్ధిం బలికిన నప్పురుషసింహుండు నట్లకాక
యని పోవ నతనివలని వెఱపున నవ్వేలనిసముద్రుండు శూర్పాకారప్రదేశంబు
బెరయం గొంత దేశం బతనికి విహారస్థానంబు గావించె నివ్విధంబునం గశ్యపము
నీంద్రుండు పరిగ్రహించి భూమి భూసురప్రకరంబుల కిచ్చి తపోవనంబున కరిగె
భూమియు నతని పేరఁ గాశ్యపి యన నెగడెఁ గొండొక కాలంబునకు వైశ్యశూ
ద్రప్రముఖులు దర్పితు లై వివిధప్రకారంబుల విప్రదారధనధాన్యాదు లపహ
రింపం దొడంగిరి. 88

సీ. పదపడి విప్రులు పథము దప్పి వధంబు, మద్యపానంబు సన్మార్గవర్తు
లైనసాధులధన మపహరించుటయును, మొదలు గాఁగ నకృత్యములకుఁ జొచ్చి
రధ్వరాదికసత్క్రియల్ ప్రవర్తింపక, తెక్కలి బంది యేదిక్కులందుఁ
దఱుచయ్యె నిమ్మెయి ధర్మంబు సెడి యధ,ర్మంబు వర్తించి యరాజకత్వ

ఆ. దోషజాత మైన దురితబాహుళ్యంబు, గుతిలపెట్ట భూమి యతలమునకుఁ
బోవ నెఱిఁగి కశ్యపుఁడు నిజోరువు నెఱి, గ్రుచ్చి దాపు గాఁగ నిచ్చి యెత్తె. 89

వ. అది కారణంబుగా ధరణి యుర్వి యనం బ్రసిద్ధి వహించె నయ్యుద్ధరణసమయం
బునం గాశ్యపి గశ్యపుని వేఁడుకొని యుత్తమక్షత్త్రియులు దండనీతిప్రయోగం
బునం జేసి ధర్మంబు రక్షించి తన్ను సురక్షితం జేయువారు గా వరంబు వడయు
టకై యమ్మహామునితో ని ట్లనియె. 90

భూదేవి గశ్యపునితోఁ బరశురామునిచేఁ జావనిరాజులఁ జెప్పుట.

క. హైయుం దచట నచట రా,న్మాయతబాహావిభూతి కగపడనిఘనుల్
ధీయుక్తులు గల రన్నర,నాయకులను వినుము పనుపు నను రక్షింపన్. 91

వ. అని పలికి యద్దేవి దనసురక్షితత్వంబున హైహయులు గొందఱు చావునకుం దప్పి
టయుఁ బౌరవాన్వయప్రభవుం డగువిదూరథసుతుండు ఋక్షవత్పర్వతంబున
ఋక్షంబులచేత రక్షితుం డగుటయు సౌదాసవంశజనితుం డొక్కరుండు పరాశర
సంయమివరు నధ్వరకాలంబునం జేరినఁ గారుణ్యాతిశయంబున నమ్మహాత్ముండు వాని
శూద్రప్రవర్తనంబున సర్వకర్మంబులుఁ జేయించుకొని రక్షింప సర్వకర్ముం డనం
బరఁగుటయు శిబిమనుమఁడు గోపతి యనువాఁడు వనంబున గోవులు రక్షించిన

1 రాచపీఁచంబునకు; రాజవంశంబునకు.

బ్రదికి యునికియుం బ్రతర్దనపుత్త్రుండు వత్సాభిధానుండు వత్సంబులు గోష్ఠంబున రక్షణం బాచరింప సంచరించుటయు దివిరథతనయుం డగుదధివాహనుఁ డను కంగుండనువాఁడు గంగాకూలంబున గౌతమమునీంద్రునిరక్షం జేసి నిర్భయుండై వర్తిల్లుటయు [1]బృహద్రథకులజాతుండు భూరినామధేయుండు గృధ్రకూటశైలంబున గోలాంగూలంబులు రక్షించుటవలనఁ గలిగి యుండుటయు మరుత్తసంతానసంభవులు చతుర్వర్షవయస్కు లగువారు మువ్వురు సముద్రుండు రక్షకుండై పెనుపం దత్తీరంబునం బెరుఁగుటయుం జెప్పి వా రుత్తమక్షత్త్రియులు వారలు సమ్యక్పరిపాలనంబున నన్నరయువారు గా ననుగ్రహించిన నచలిత నై యుండెద.

క. వారలపెద్దలు నాకై, పోరఁ బరశురాముచేతఁ బొలిసిరి నాకుఁ
వారి నధిపతులఁ జేయుట, గోరం దగుఁ గాన యిట్లు గోరితి ననఘా. 93

తే. అనిన విని వారి రావించి యమ్మునీంద్రుఁ, డందఱనుజూచి యాధిపత్యమున కిమ్మ
హాభుజులు దగువారని యవనిఁ దగిన, యట్లు విభజించి యభిషేక మాచరించె.

క. ఆనృపులవంశముల నా,నానృపతులు వుట్టి రిట్లు నరవర నృపసం
తానములు పెక్కు గలిగి మ,హీనాథత్వమున వ్రాలె నెందును గలయున్. 95

క. అప్పరుసునఁ బెరిఁగిననృపు, లిప్పుడు భారతరణోపహ్రుతులై పలువుర్
గుప్పలు గొనఁ బడి రనికిం, దప్పినవాఁ డొకఁ డొకండ ధర నంతంతన్. 96

వ. నీ వడిగినపూర్వవృత్తాంతంబు చిత్తాయత్తంబుగా నెఱింగించితి ననవుడు ధర్మనందనుండు గోవిందునితోడఁ బరశురాముఁ డింతటివాఁ డగునే కోపంబును విక్రమాటోపంబును జిత్రంబుగా ధాత్రి నిఃక్షత్త్రంబు సేసె నని పలికి వెండియు. 97

తే. ధరణియును ఋక్షములుఁ బరాశరుఁడు గోస
మూహములు వత్సములు గౌతముండుఁ గపులుఁ
దోయధియు నింతపుణ్యంబు సేయునే జ
నంబుభాగ్యంబు నభివర్ణనమున కెక్కె. 98

వ. అని యిట్లు సల్లాపంబులు సేయుచు మాధవధర్మజు లరిగి యోఘవతీతీరంబున శరతల్పగతుం డై గాంగేయుం డున్నెడ కనతిదూరంబున రథావతరణంబు సేసిన భీమసేనప్రముఖులుం గృపాదులు నరదంబులు డిగ్గి రిట్లందఱు నంతరంగంబు లేకాగ్రంబులు సేసికొని చేరం జని సాత్యవతేయప్రభృతిమునీంద్రులకుం బ్రణమిల్లి మఱి భీష్ముం గాంచి రట్లు సముచితప్రకారంబునం గని యతనిం బరివేష్టించి యాసీను లై రప్పు డచ్యుతుం డమ్మహాత్ము నాలోకించి యుమ్మలించుచు నతనితోడ.

సీ. నీకు మున్నోలె నవ్యాకుల మై యున్న, యదియె చిత్తంబు దేహంబుపీడ
ఘనము మనఃపీడకంటె నందురు బుధు, లొకముల్కి యొడలిలో నున్న నలఁత
సేయు నెమ్మెయి బహుసాయకకీలిత, మైనయంగంబునొ వ్వడుగ నేల

1 బృహద్రథనామధేయుండు భూరిభూతిపరిష్కృతుండై.

యిట్టు లుండియు నించు కేనియు దుఃఖంబుఁ, బొరయుమి పితృవరస్ఫూర్తిఁగాదె
ఆ. దేవతలకు నైన నీ వుపదేశింతు, కలిమిలేములకు వికారమొంద
కుండ [1]బోధవృద్ధు లారులు నిగ్గ దేర్పంగ, వలవ కునికి నిజ మవార్య తేజ. 100
క. భూతంబులసంసరణము, భూతభవద్భావికార్యములు గర్మసము
ద్ద్యోతనభంగియు నీయఱ, చేతివి కావె కురువంశశేఖరజన్మా. 101
వ. అని వెండియు. 102
ఉ. రాజవె రాగహీనుఁడవె రాజితసుందరమూర్తియట్టె వి
భ్రాజితసంపదున్నతివిభాసితవర్తనుఁడట్టె కామినీ
రాజిమనోజ్ఞభంగిచతురత్వధనుండవె బ్రహ్మచర్యదీ
క్షాజితమన్మథుండు నవె జన్మము లిట్టివి యెందుఁ గల్గునే. 103
క. సురలును నసురులు యక్షులు, నురగులు గంధర్వులును మహోద్ధతిఁ బైపై
నురవడి వచ్చిన నొకఁడవ, పరాజితులఁ జేయు దుగ్రబాహాస్ఫురణన్. 104
చ. దమమును సత్యముం దపము దానము వేదములందుఁ జాపవే
దమునను గల్గునైపుణియు ధర్మవిధిజ్ఞతయుఁ విరోధిభూ
రమణవిమర్దనక్రమవిరాజితశౌర్యము నీకుఁబోలె నై
జము లగువాఁడు వేఱొకఁడు శంతనునందన పుట్టఁ డెన్నఁడున్. 105
క. వేయేల సంభవించునె, సాయకతల్పముననుండి చావఁగ నొల్లక
నాయిచ్ఛఁగాక యనునరుఁ, డేయుగమునఁ జూడ వినఁగ నెచ్చట నైనన్. 106
తే. వసువులందును బెద్దవు వాసవాది, సురుల మిగులుదు గుణముల ధరణిసురులు
సెప్పవిందు నీమహిమ నాచిత్తమునను, గందు ననుపమ తేజ గంగాతనూజ.
వ. అని పలికి పాండవాగ్రజుం జూపి. 108

కృష్ణుఁడు ధర్మజునకు ధర్మము లుపదేశింప భీష్మునియమించుట.

ఉ. నీవు తపోవిశేషమహనీయతఁజేసి జగంబు లన్నియుఁ
భావమునం గనుంగొని నృపాలమహోత్తర చాలు దీతఁ డ
త్యావిలచిత్తుఁడయ్యె సుహృదాప్తమృతిన్ [2]దురటిల్లు నెవ్వగం
బోవఁగఁ ద్రోవు నీ దయిన పుణ్యతమస్ఫుటవాక్యపద్ధతిన్. 109
వ. నాలుగువర్ణంబులకును నాలుగాశ్రమంబులకు నిట్టిట్టివి యర్హంబు లని నాలుగు వేదంబులం జెప్పినధర్మంబులు నీకు విదితంబులు ప్రవృత్తినివృత్తులును సాంఖ్య యోగంబులును బురాణేతిహాసంబులు ధర్మశాస్త్రంబులు నవగతంబులు సర్వసంశయచ్ఛేదనదక్షుండ వీ వీక్షితిపతి నాదరింపుము శోకమోహాగ్రస్తంబగుజనంబు నిస్తరింపం జేయుటగదా మిముబోఁటులబుద్ధివిస్తారంబునకు ఫలం బనిన విని మొగం బించుక యెత్తి కృతాంజలి యై గాంగేయుండు గోవిందున కిట్లనియె.

1 బోధవృత్తు..,నిన్నేర్పంగ. 2 దురపిల్లు.

క. కర్తయును భర్తయును సం,హర్తయు జగములకు నీవ యాశ్రితజనఘో
రార్తినిరాసనిపుణసం, కీర్తన యోగీశ్వరేశ కృష్ణ వరేణ్యా. 111

వ. అని మఱియు ననేకప్రకారములం బ్రశంసించి నాకు మేలెయ్యది దానిని నీదివ్య
చిత్తంబునం దలంపు మనవుడు నద్దేవుం డిట్లనియె. 112

తే. అచలభక్తి నిత్యంబు నాయందు నీకుఁ, గలిమిఁ జేసి నీయంతరంగమున నాదు
దివ్యరూపంబు [1]నొలయించితిం బ్రమోద, భాజనం బైతి భీష్మతపస్స్వరూప. 113

వ. మేలు వేఱ తలంప నేల యని వెండియు. 114

క. భక్తియు నార్జవమును సం, యుక్తము లై యున్నయట్టి యుల్లంబున నా
సక్తి నిలుతు నిం దొకఁడు వి, యుక్తం బైనను వసింప నుర్వీనాథా. 115

తే. అనఘ యినుఁ డింక నేఁబదియాఱుదివస
ములకుఁ దా నుత్తరాయణమునఁ జరింపఁ
దొడఁగు నీ వప్డు దేహంబు విడిచి యేఁగు
దపునరావృత్తిపదమున [2]కభినుతముగ. 116

వ. వీరె వసువులు విమానంబులతో నంతరిక్షంబున నంతర్హితు లై నీరాక ప్రతీ
క్షించి యున్నవా రది యట్లుండె నీవు సన్న నీలోకంబున నెఱుక పోనుంగుపడుం
గావున వీరెల్ల సకలధర్మవివేకలబ్ధికి నయి యరుగుదెంచి పరివేష్టించి యున్నవా
రని తత్కాలసమాగతయోగ్యజనంబులం జూపి ధర్మపుత్త్రు నుపలక్షించి శోకోప
హతబహుశ్రుతుం డగునితండు దెలి వొందునట్లుగా ధర్మార్థసమాధియుక్తంబు
లగుసూక్తివిశేషంబుల ననుగ్రహింప వలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనునకు దేవ
వ్రతుం డిట్లనియె. 117

క. శివ నారాయణ యచ్యుత, భవదీయము లైనమధురభాషణములు నా
చెవు లానిన నమృతరస,ప్లవనంబునఁబోలెఁ బ్రమదభరితుఁడ నైతిన్. 118

తే. వాగ్విభుఁడ వైననీవచోవైభవంబు, లో సమస్తంబు నుండుట లోకనాథ
నీదుసన్నిధిఁ బలుకంగ నేర రాదు, పద్మభవునకు నే నెట్లు పలుకువాఁడ. 119

వ. విషానలసదృశంబు లగుశరంబులు సేయువేదనం జేసి యంగంబులు నంతరంగంబు
నవశంబు లై యున్నయవి ప్రతిసంభాషణక్షమ లేదు దౌర్బల్యంబున నెలుంగును
నాలుకయుం బ్రస్ఫుటవర్తనంబులు గావే నెవ్విధంబున భాషింప నుత్సహింతుఁ
బ్రతిభాషాశక్తి లేమి సహించి నాదెసం బ్రసన్నుండ వగుము ధర్మపుత్త్రునకెయ్యది
హితం బది నీవ చెప్పుము నీవుండ నేను జెప్పుట గురుం డుండ శిష్యుండు సెప్పిన
విధంబు గాదె యనిన విని భక్తార్తిహరుం డైనహరి యతనితో ని ట్లనియె. 120

క. కురువంశధురంధరుఁ డగు, [3]పరమార్థజ్ఞునకు వినయఘణితిం దగు ని
ర్భరశరవేదన సెప్పితి, వరములు మూఁ డిత్తుఁ గొనుము వసుధాధీశా. 121

1 నెలయించితిం. 2 కభిమతముగ; కభిముఖముగ. 3 పరమార్థజ్ఞానవినయఘణితిం దగ ని.

క. శరములవలనను మూర్ఛం, బొరయక యొక్కింతడప్పిఁ బొరయక నొప్పిం
బొరయక యవిద్ధగాత్రుని, కరణి సుఖాత్ముఁడవు గమ్ము కౌరవనాథా. 122

ఆ. అనఘ నీరువట్టు నాఁకలియును నెప్డుఁ
బొరయ కుండునట్టి భూరిశక్తి
నీకుఁ గలుగ నేను నెమ్మనంబునఁ దలం
చితిఁ దదీయపీడఁ జెంద కుండు. 123

క. విను సకలభూతములవ, ర్తనములు గనునపుడు బుద్ధి దవులఁబడక యెం
దును బరఁగి దివ్యబోధం, బున నలవడునట్టపెంపుఁ బొందు మనింద్యా. 124

వ. మత్ప్రసాదంబున నీదృశప్రభావనిరూఢుండ వయి నెగడు మని పల్కుటయుం బారాశర్యాదిపరమార్యు లప్పద్మనాభుం బ్రశంసించిరి దివంబున దేవదుందుభులు మొరసె మురారిభీష్మధర్మజులమీఁదం గుసుమవర్షంబు గురిసె నప్సరోగణగానంబు వీతెంచె నచ్చటియందఱు నాశ్చర్యప్రమోదభరితహృదయులై రితడనంతరంబ యంబుజాప్తుం డపరగిరిశిఖరం బలంకరించె నప్పు డమ్మును లచ్యుతగాంగేయకౌంతేయాగ్రజుల నామంత్రితులం జేసి గమనోన్ముఖు లగుటయు నమ్మాధవయుధిష్ఠిరులును సాత్యకియును భీమార్జునయమళులును గృపయుయుత్సుసంజయులును వారలకుం బ్రణమిల్లిరి వారలును రేపు వచ్చెద మని నిజస్థానంబులకుం జనిరి కృష్ణాదులును దేవవ్రతున కభిముఖు లగుచు నట్ల పలికి వలగొని యరిగి యరదంబు లెక్కిరి వారిపిఱుంద మున్ను వచ్చినవారణరథతురగపదాతులు బలసి కొల్చి పోవం బురంబునకు వారు వోవుసమయంబున. 125

చ. దినమున నెల్ల నుష్ణకరదీప్తులు పర్వి రసంబుఁ బీల్వ వం
దినసకలౌషధిప్రవితతిం దెలి వొందఁగఁ జేయునేర్పు గ
ల్గినతనరశ్మిజాలమున లీలఁ జకోరములన్ మదింపఁ జే
య నుదయమై వెలింగె నమృతాంశుఁడు సేనకుఁ దన్పు సేయుచున్. 126

వ. ఇట్లుదయించిన సుధామరీచి లోచనప్రీతి యాచరింపం బెంపు సుభగంబుగా శౌరిప్రముఖులు పురప్రవేశంబు సేసి నిజనివాసంబుల నుచితవర్తనంబుల నారాత్రి గడపిరి ప్రభాతం బగుటయు. 127

తే. మంజుపాఠకరవమును మధురమాగ, ధస్వనంబును వినుచు మాధవుఁడు మేలు
కాంచి తత్కాలసముచితకర్మజాత, మాచరించి భూసురులకు నర్చ లిచ్చి.

వ. మంగళప్రకారంబున నలంకరించి నిజాకృతి యాదర్శంబునందు దర్శించి యప్పుడు సన్నిహితుం డైనసాత్యకివదనం బవలోకించి భీష్ముపాలికిం బోవుటకుం బాండవాగ్రజుం డాయితం బగుట యెఱింగి మన వెలువడు చునికి యెఱింగింపు మని పనిచె నంతకు మున్న యక్కురుపుంగవుండుఁ బుణ్యసంకీర్తనాశీర్వాదంబులను భద్రగాననాదంబులనువీనులు వికసిల్ల మేలుకాంచి సమయకృత్యంబు లనుష్ఠించి

యుండ నాకృష్ణానుజుం డతనిం గని గాంగేయుకడ కరుగుటకై రథంబు సన్న
ద్ధంబు సేయించి నీరజనాభుఁడు నీరాక వార్చి యున్న వాఁ డనిచెప్పుటయు నమ్మ
నుజపతి పార్శ్వగతుం డగు పార్థుం గనుంగొని మనయరదంబు సంఘటింపుము
నేఁడు మొదలుగా నయ్యెడకు సైనికుల రానీకు మంతఃపరివారంబు వచ్చు టుడు
పుము శాంతనవుండు సందడింబడ నర్హుండు గాఁడు విశేషించి పరమగుహ్యార్థంబు
లగు వాక్యంబులు మనకు ననుగ్రహింపం గలవాఁడుగావున నిస్సమ్మర్దంబుగా నుపా
సింప వలయు నని పలికి యొక్కింత విచారించి తగు రాజులం గొందఱం బేరుకొని
ధృతరాష్ట్రవిభుండును వారును వచ్చువారు వారిం బిలువం బంపు మనవుడుఁ
బిలిపించి యతండు. 129

ధర్మరాజు కృష్ణాదులతోడ భీష్మపాలికిం బోవుట.

క. అరదము వన్నిన నాభూ,వరుఁ డతఁడును దాను నెక్కి వడముడి వేఱొ
క్కరథమునఁ బిన్నతమ్ముల, నిరువురఁ గలపికొని యెలమి నేతేరంగన్. 130
క. వినుము మహాభూతము లే,నును సమధికరూపమున వినుతభంగిఁ దగం
జను తెఱఁగు దోఁప నెలమిం, జనియెను వసుదేవసుతుని సదనంబునకున్. 131
వ. రథగమనరవంబునం గృపయుయుత్సుసంజయులుం గూడుకొని రంత. 132
క. దారుకుఁడు వన్ని తెచ్చిన, తేరను వెలువడియె వాసుదేవుండును న
త్తేరులు నాలుగు నేమిక, లారవ మెసఁగంగ బెరసి యరిగె నరేంద్రా. 133
క. జనమేజయనృప యంతకు, ముని నారదముఖ్యులైన మునివర్యులు శాం
తనవుని పాలికి వచ్చిరి, వనజభవునికడకు సురలు వచ్చువిధమునన్. 134
వ. అట్లు సంయమివరపరిషత్పరివృతుం డైయున్నయద్దేవవ్రతునికడ సేర నరిగి
శౌరిప్రముఖులు రథంబులు డిగ్గి. 135
ఆ. తత్సమీపమునకు ధర్మనందనపుర,స్సరత నరిగి తొలుత సకలమునులఁ
బ్రణతిఁ దెలచి కదిసి బలసి యుపాసించి, రన్నదీతనూజు నధికభక్తి. 136
వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కి ట్లనియె. 137
మ. శరతల్పంబునఁ బొల్చుభీష్ముకడకుం సంప్రీతి నక్కౌరవే
శ్వరుఁడుం దమ్ములుఁ గృష్ణుఁడుం జని మునివ్రాతంబుతోఁ గూడ న
ప్పరమోదాత్తునిచుట్టు నున్నయెడ నెబ్భంగిం బ్రవర్తించె వి
స్తరమాధుర్యమనోజ్ఞసత్కథలు విస్పష్టంబుగాఁ జెప్పవే. 138
వ. అని యడిగిన నమ్మహీవిభునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె మున్ను ధర్మపుత్త్రుండు
రావించిన ధృతరాష్ట్రుండును రాజులు నతనిపజ్జ నరిగి వారును గాంగేయు నుచిత
ప్రకారంబునం గాంచి కొల్చి యుండి రట్టియెడ నారదుండు ధర్మపుత్త్రాదుల
నమ్మేదినీపతులం గలయం గనుంగొని. 139
క. శంతనునందనుఁ డపరది,గంతప్రాప్తరవియట్టిఁ డయ్యె నితఁడు లో

కాంతరగతుఁ డగుటకు ము, న్నంతఃకరణముల సంశయము వాయంగన్. 140

వ. సకలధర్మప్రకారంబులు నడిగి తెలిసికొం డనినఁ బ్రశ్నపాటవంబులేమి నందఱు నొండొరువుల మొగంబులు సూచు చుండఁ బాండవాగ్రజుండు పుండరీకాక్షున కిట్లనియె. 141

తే. నీవు దక్కంగ మందాకినీతనూజు, తోడిసల్లాపములకు[1]నుక్తులు ముకుంద
కలరె యెందును ధర్మవేదులకు నెల్ల, గురుఁడ వీవ సంభాషణపరుఁడ వగుము.

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు భీష్మున కత్యాసన్నుం డై శారీరమానసకుశలప్రశ్నంబుఁ జేసిన నతండు. 143

ఉ. దేవభవత్ప్రసాదమునఁ దీఱె శరీరమునొప్పిడప్పి మ
ద్భావము నింద్రియంబులును బాటవసంపద నొందె వేదవి
ద్యావిభవంబు నాకుఁ బరతత్త్వపరిస్ఫుటబోధయుక్త మై
భావిత మయ్యె నాత్మఁ బరిపక్వదయాకరచిత్త మాధవా. 144

వ. దేవర దివ్యచిత్తంబున నన్నుం దలంచినదానం జేసి బృంహితుండ నయ్యును గొండుకప్రాయంబువాఁడునుం బోలె నయితిఁ జెప్పవలయువాని నెల్లం జెప్పెదఁ బాండవశుభకరం బైనదాని నీవేల చెప్పవు నీతలం పేమి సెప్పవే యనినఁ గృష్ణుండు గాంగేయున కిట్లనియె. 145

తే. అనఘ శ్రేయస్సునకు యశంబునకు నేను, మూలకందంబ వినుచంద్రుముండు శీత
కిరణుఁడనుమాటవిస్మయకరమె చెపుమ, యశము పార్థింపఁ గొ్త్త పెంపగు నెనాకు.

క. పరమ మగుయశము నీకును, ధరణిం గలిగింపఁ బూని తాత్పర్యమునం
బురుషవర నాదుబుద్ధి, స్ఫురణము నీమనమునందుఁ జొనిపితి నెనయన్. 147

తే. ధరణియెందాఁక నుండు సుస్థిరతనీదు, కీర్తి యందాఁక నక్షయస్ఫూర్తిఁ దాల్చి
నడవఁగలయది నీవు సెప్పెడిసువాక్య, ములును వేదతుల్యంబు లై వెలయుచుండు.

క. ధర్మజునకు నీచెప్పెడు, ధర్మస్థితివాక్యసమితి తాత్పర్యముతో
నిర్మలు లై కొనియాడెడు, ధార్మికులకు నుభయజగదు[2]దాత్తత కలుగున్. 149

వ. కావున నిట్లు సేసితి భవదీయధర్మవేదిత్వంబును సవిశేషప్రకారంబుగా నీమనుమలు ధర్మజభీమార్జుననకులసహదేవులు భద్రభాజనంబులుగా నీయున్నమహీపతులు విని కృతార్థజన్ములు గా నఖిలధర్మప్రకారబోధకంబు లగువాక్యంబులు సెప్పు మనుటయు శాంతనవుం డట్ల చేసెద నని పలికి యాదరభరితుం డయి యిట్లనియె. 150

సీ. ఎవ్వఁడు పుట్టిన నెల్లమునీంద్రులు, నత్యంతసంప్రమోదాత్ము లైరి
పరమధార్మికు లైనభరతులయందును, నెవ్వరు నెవ్వని నెనయ లేరు
సత్యంబు దాంతియు శౌచంబు శాంతియు, నలవడి యెవ్వనియందు వెలయుఁ

1 శక్తులు. 2 దాత్తగతు లగుణ.

బాత్రిదానాధ్వరబంధురత్వాదిధర్మంబు లెవ్వనికిఁ బ్రియంబు లెపుడుఁ
తే. కామమున నైన విపులార్థకారణమున, నైన భయమున నైనను నపథవర్త
నంబునకుఁ జొరఁడె వ్వాఁడు నన్ను నేమి, యడుగఁదలఁచె నాధర్మజుం డడుగుఁగాక.
వ. అనుటయు నతనితో నచ్యుతుండు. 152
చ. గురులను బంధుమిత్రులను గ్రూరశరంబులఁ గూల్చె నుగ్రతన్
నరుల ననేకకోటుల రణంబునఁ దాఁ దెగటార్చెఁ గాన యి
క్కురుపతి నీసమక్షమునకుం గదియం బుయిలోడెడుం గృపా
విరహితకార్యకర్ముఁడు వీఁడని యాడుదో యని తలంపునన్. 153
వ. అనిన విని వాసుదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె. 154
సీ. విప్రుల కధ్యయనప్రదానాధ్వరా, ద్యము లగుకర్మము లట్ల రాజు
లకు సంగరము తండ్రులను బుత్రపౌత్రుల, గురులనైనను బాపపరులఁ బోరఁ
జంపుట ధర్మంబు సమయంబు విడిచి లో, భంబున నన్యాయపథమునందు
వర్తించువారి నెవ్వరి నాహవంబున, బోరివుచ్చఁ గలిగినఁ బుణ్యకృతియ
ఆ. యట్లుఁగాక శోణితాంబుపూరముఁ గేశ, శైవలంబుఁ గాఁగ సమరభూమి
నక్కజపునదీచయం బొనర్చిన రాజు, ధర్మవిదుఁ డనంగఁ దగు ముకుంద. 155

భీష్ముఁడు ధర్మరాజును సప్రేమంబుగా గారవించుట.

చ. అన విని ధర్మసూనుఁడు కృతాంజలి యై తగ భీష్ము డాయ న
ల్లన చని కేలఁ బాదకమలంబు లమర్చి శిరంబు సోఁక వం
దన మొనరించినం బిలిచి తా నభినందితుఁ జేసి మస్తకం
బునఁ గడు నర్మిలిం దనదు మోమిడి మూర్కొని సాదరంబుగన్. 156
వ. భీష్ముం డాభీమాగ్రజుం గూర్చుండం బనిచి శంకింపక నన్నేమియైన నడుగుమ
నిన నమ్మహీపతి మాధవునకుం బ్రణమిల్లి పారాశర్యప్రభృతిమునివర్యులకు నభి
వాదనం బాచరించి సర్వకౌరవులయనుమతి వడసి యప్పితామహునకభి
ముఖుండై నమస్కరించి యి ట్లనియె. 157
చ. అరయఁగ రాజధర్మము సమాశ్రయ మై నడపుం ద్రివర్గముం
గురుతరమోక్షధర్మమునకుం దలఁపం దనప్రాప యూఁత భూ
వర విను ఘోటకంబునకు వాగెయు దంతికి నంకుశంబు నే
కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాను నెమ్మియిన్. 158
క. వ్యాకులతఁ బొంది రూపఱు, లోకస్థితి తొంటిరాజలోకముచే నం
గీకృత మగుధర్మ మనం, గీకృత మగునేని పీతకిల్బిషచరిత్రా. 159
క. తరణి వొడిచి తమము సెఱుచు, కరణిని లోకమునఁ గలుగుకల్మష మెల్లన్
ధరణిపతి ధర్మ [1]మాత్మ, స్ఫురణంబున జెఱుచు విమలబోధనచరిత్రా. 160

1 మార్గ, స్ఫురణంబునఁ... బోధచరిత్రా.

ఆ. అనఘ నీదుబుద్ధి యతిలోక [1]మగుటయుఁ, దెలిసికొనఁగ నాకు వలయునట్టి
ధర్మకోటి నీవ తగఁజెప్ప వినవల,యుటయుఁ జెప్పె సంబుజోదరుండు. 161
ఆ. ధర్మవిదులు రాజు ధర్మస్వరూపుఁగాఁ, జెప్ప విందుఁ దద్విశేషవృత్తి
భరముగాఁదలంతు నరవర చెప్పవే, మున్న రాజధర్మముల తెఱంగు. 162
చ. అనుటయు నాపగేయుఁడు మహత్త్వసమంచితమైనధర్మము
న్వినుతవిధాతృభావమహ[2]నీయుఁడు గృష్ణుని వేదమూర్తి నాఁ
జనుధరణీసురావలిఁ బ్రసక్తిఁ దలంచి నమస్కరించి య
జ్జనపతివక్త్ర మాదరరసప్లుతదృష్టిని జూచి యిట్లనున్. 163
క. నృపధర్మము లన్నియు నీ, కుపదేశించెద వినంశయోక్తుల మఱియున్
విపులఫలవంత మగుధ,ర్మపథంబును [3]నడిగినెడఁ గరము వివరింతున్. 164
వ. అవహితమతి వై యాకర్ణింపుము, 165
ఆ. మేలు దనకుఁ గోరు మేదినీశుఁడు మున్న, దేవతలకు భూమిదేవతలకుఁ
బూజ యాచరించునోజ యత్నముఁ జేయ,వలయు రెండుఁ గార్యఫలకరములు.
మ. విను ముద్యోగము రెంటియందుఁ బర ముర్వీనాథ యుద్యోగవం
తునకున్ దైవము దోడ్పడంగ ఫలసిద్ధుల్ సేకుఱున్ మానుషం
బున కొక్కొక్కెడ సిద్ధి దప్పిన వగల్ వొందంగ రా నీక య
ప్పని దైవోపహతంబుఁగాఁ గనుట భూపాలార్హవృత్తం బగున్. 167
క. దాంతియు [4]విజితాత్మత్వము, శాంతియు శీలంబుఁ గలుగు జగతీశుఁడ శ్రీ
మంతుండు యశస్వియు నై, యెంతయు సౌఖ్యంబు నొందు నిభపురనాథా.
తే. ప్రకృతు లేడింటి నెఱి నడపంగ వలయు, దాని కార్జవసత్యముల్ దావలములు
దండనీతివిధాన మంతటికి రక్ష, యర్హ మగుమెల్పుతోఁ జేయ నది వెలుంగు.
వ. అదియును బుద్ధిమంతులు బ్రాహ్మణులవలనం బ్రయోగింప రయ్యర్థంబునకు మను
వాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము. 170
ఆ. ఇనుము ఱాత నీర ననలంబు విప్రుల, వలన రాజు లుద్భవంబుఁ బొందు
టిదీ నిజంబు తత్సమిద్ధ తేజము లెందుఁ, జెల్లుఁ బుట్టినెడలఁ జేటు నొందు. 171
క. శిలఁ ద్రెంపఁబోయి యినుమును, జలములు గొని కాల్పఁ గడఁగిచని యనలంబుం
బొలియును రాజును విప్రుల, కలిగి చెఱుపఁ బోయి తాన యనయంబుఁ జెడున్.
శా. ఈవాక్యంబులు రెండుఁ జిత్తమున నీ వెల్లప్పుడున్ నిల్పి భూ
దేవశ్రేణియెడం గృపాన్వితుఁడ వై దీప్తార్హదండంబు స
ద్భావం బొప్పఁగ నొండెడన్ నడపు శాంతత్స్వాసురోదారజి
హ్వావిశ్రాంతము బ్రహ్మ మట్లగుట దైవం బండ్రు విప్రున్ బుధుల్. 173
వ. విప్రుని దండించునెడలునుం గలవు శుక్రుండును జెప్పినవాఁడు వినుము. 174

1 యగుటయుఁ. 2 నీయునిఁగృష్ణుని. 3 నడుగునెడ. 4 ప్రియవాదిత్వము.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు విప్రులలో దండార్హుల నిరూపించుట.

క. శాంతుఁడు గాకని నాయుధ,వంతుం డై కవియువిప్రు వసుధేశుఁడు వే
దాంతి నయిన హింసించుట, యెంతయు ధర్మంబు శ్రుతులు నిట్లని చెప్పున్.

క. గురుతల్పగు [1]భ్రూణహనున్, నరేంద్రవిద్వేషి బ్రాహ్మణఘ్నునిఁ బెలుచన్
ధరణి వెడల నడువవలయు, శరీరనిగ్రహము సేయఁ జన దెయ్యెడలన్. 176

వ. దుర్గంబు లనేకవిధంబులు గలవు వానియందు నరదుర్గంబు వరిష్ఠంబు గావున వర్ణంబులు నాలిగింటిమీఁదను మేదినీశ్వరుండు దయ గలుగ వలయుఁ గేవల క్షమావంతుం డగుటకు సాదుటేనుంగు చందంబై యుండు నివ్విషయంబున బృహస్పతివచనంబులు గలవు తదీయార్థంబులు వివరించెద. 177

సీ. మేదినీపతి యతిమృదు వైన మావంతుఁ, డేనుంగు నెట్లట్ల యెక్కి యాడఁ
జూచుఁ దేఁకువ సెడి నీచపుఁబ్రజ క్రూరుఁ,డగునేని లోకంబు బెగడు గుడుచుఁ
గాన వసంతంబుభానునిచాడ్పునఁ, దగియెడుపాటితో ధరణిప్రజల
నుచితవర్తనముల నొందించునది యిది, రాజధర్మములకు రాజు సుమ్ము

ఆ. కౌరవేంద్ర యదియుఁ గాక దండము పరీ, క్షావిశుద్ధిపూర్వకముగ వలయుఁ
దనతలంపువెంటఁ దమకించి ప్రజకు నొ, వ్వఁగఁ జరించుటయును దగదు పతికి.

క. విను గర్భిణి ప్రజబ్రదుకున, కనురూపము లైనయట్టి యాహారంబుల్
గొనుగతిఁ బతి ధరణీప్రజ, మనికికిఁ దగ నడచునది తనుకి గా కెపుడున్. 179

మ. పరిహాసంబునఁ దేలి భృత్యులయెడం బ్రహ్లాదముం బొందుభూ
వరునాజ్ఞం జన రీగి మెచ్చరు పనిం వంచింతు రెగ్గాడఁ జొ
త్తురు కౌతూహలవేషభాషణములం దుల్యత్వముం బొంది [2]యే
తురు వా రెల్లపదంబు వేఁడుదురు సింతుర్ భూమి మాఱొడ్డులన్. 180

వ. కావున భృత్యులయెడ నత్యంతహర్షంబునం దేలి తేఁకువ సెడఁ జరింపవలదు సప్తాంగంబులయెడ విరోధం బాచరించువాని నెవ్వని నైనను విడువ వలయు నని చెప్పి వెండియు. 181

క. అవలేపంబునఁ గర్త,వ్యవివేకము లేక వలసినట్టుల యెవ్వం
డవినీతి సేయు ధరణీ,ధవుఁడు విడువవలయుఁ దన కతఁడు గురుఁ డైనన్. 182

వ. అని మరుత్తుం డనుమహారాజునకు బృహస్పతి యొడంబడం బలికె నట్లగుట గురుండు మిత్త్రుండు పుత్త్రుం డని మన్నింప వలవదు తప్పు గలిగిన ధరణీపతులకు దండింపవలయు సగరుండు దనకొడుకు నసమంజసునిం బౌరబాలబాధకుండుగాఁ దెలిసియు నుద్దాలకముని నిజతనయు శ్వేతకేతుని విప్రులయెడ మిథ్యోపచారకుం డని యెఱింగియుఁ బరిత్యజించి రన వినమె యిట్టిచరితంబుల రాజు [3]ప్రజారంజకుండు గావలయు నిక్కంబును జక్కటియునుం గలిగి జనులచిత్తంబులు

1 భ్రూణహనున్. 2 హెత్తురు...గొందుర్ భూమి మాఱొడ్డుటన్. 3 ప్రజారక్షకుండు.

నొప్పింపక పెట్టవలయు నట్టివి దఱితోన పెట్టుచు సైరణ గలిగి వర్తిల్లు భూవల్లభుం
డభివృద్ధి నొంది యతిశయిల్లు. 183

క. తనకీడు వైదికపువ, ర్తనములఁ గొని యడఁప వలయు దానిం గడవన్
జనపతికి మేలు గలదే, వినుము చతుర్వర్గపరత విహిత [1]మతనికిన్. 184

ఆ. సకలవర్ణధర్మసంకరరక్షయు, సంధివిగ్రహాదిషడ్గుణములు
నలయ కరయుటయును నర్థసమ్యగుపార్జనమును నృపతి యెపుడు నడపవలయు.

క. పొనరిచి యాడెడుమాటలఁ, గొనఁ దలఁపక దుర్వినీతకోటిధనంబుల్
దన కెక్కినట్టితప్పులఁ, గొని సుజనుల కీగి నృపతి గుణ మండ్రు బుధుల్. 186

క. కడు నమ్మి యునికియును నెక్కుడునమ్మమియును సుశీల కుశలత గాదె
య్యెడ నైనను బుద్ధి సొనిపి, తడవి కనికొనంగ వలయుఁ దగవుఁ దగమియున్.

క. ధన మపహరించుటయు తన, కనిశముఁ బని గాఁగ బ్రదుకు నతిలుబ్ధునకున్
విను శత్రులచే నాటకు, మును దనప్రజచేన చేటు మూఁడు నరేంద్రా. 188

ఆ. ధర్మరతులు నర్థనిర్మాణచతురులు, లౌల్యరహితులును నలంఘితాజ్ఞు
లును సునీతినిపుణులును గులజులు నగు, పరిజనములఁ బెనుపు పతికి హితము.

చ. కపటము లేక వైభవము గప్పక యొండొరుమీఁద రాజుపై
నపరిమితప్రియం బెసఁగ నల్గక యుండు ముదంబుఁ బొంది యే
నృపువిషయంబునం బ్రజ వినిర్మలవృత్తతఁ బుత్త్రభంగి నా
నృపు నృపుఁ డండ్రు గాకితరునిం దగువా రెద నియ్యకొందురే. 190

క. ధనదారాదికముల నెవ్వనికిని రక్షించికొనఁగ వసమే రక్షా
ఘనుఁ డగుపతి గల్గినఁ గా, కనఁడే శుక్రుండు సుమతు లభినందింపన్. 191

క. [2]అనధీయానుం డితఁ డనఁ, జనుబుత్త్విజునట్ల చూవె సంరక్షాక
ల్పనహీనుఁ డైననృపుఁ డని, మనువు పలికెఁ గాదె బుద్ధిమంతులు మెచ్చన్.

వ. మఱియు బృహస్పతి మహేంద్ర భరద్వాజప్రముఖు లగు రాజధర్మానుశాసకులు
రాజత్వమూలకారణంబు ప్రజాసంరక్షయ యనిరి గావున నెత్తెఱంగున నైనను
లోకరక్షణంబు రాజున కవశ్యకర్తవ్యంబు. 193

తే. సంతతోత్సాహవంతుఁ డై శత్రుకోటి, నార్జవంబున నైన ననార్జవమున
నైనఁ జెఱుపన వలయు నత్యల్పుఁ డైనఁ, బగతుఁ డగ్నివిషంబులపగిది నొంచు.

క. విను నృప రాజ్యామిషముం, గొనఁ [3]బలువురచేతఁ బ్రాణగొడ్డం బై యు
న్నను ధీరుఁ డేమఱమి నది, దనకును దక్కించుకొను బుధస్తుత్యముగన్. 195

వ. అని చెప్పి భీష్ముం డేను రాజధర్మప్రకారంబు సంక్షేపరూపంబున నెఱింగించితి
నీకు సందేహంబు గలయట్టిది యెయ్యది యడుగు మనిన ధర్మనందనుం డప్పు

1 యతనికిన్. 2 అనధీతాధ్యయనుం డనఁ. 3 బలువురు వేపఁ; బలువురు వేచిఁ.

హాత్మునితో నరుణగభస్తి యస్తగిరి సేరెడు నేఁటికిం బనివినియెద రేపు వచ్చి య
డిగెద ననుచుం దత్పాదంబులకుం బ్రణతుం డై వీడ్కొనియెఁ బద్మనాభప్రము
ఖులును వీడ్కొనిరి వార లందఱును మునులకు నభివాదనంబు లాచరించిరి ము
నులు నిజస్థానంబుల కరుగం దారును దృషద్వతి యనుమహానదిం గృతసంధ్యా
వందను లై చని కరిపురప్రవేశంబు సేసి సుఖవృత్తి నారాత్రి గడపి కల్యంబునం
గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి భీష్ముపాలికిం బోయి యంతకు మున్న వచ్చి యు
న్నమునిలోకంబునకు నమస్కరించి సవినయంబును సకుశలప్రశ్నంబునుంగా న
గ్గాంగేయునిం గదిసి బలసి కూర్చుండి రాసమయంబునఁ బాండవాగ్రజుండు
ప్రాంజలి యై యతని కిట్లనియె. 196

సీ. రాజనామమునకు భాజనం బై మహాద్భుతచరిత్రుం డగుపురుషుఁ డొకఁడు
గలిమికి మూలంబు ఘనవిశేషము గల్గ, నోపుఁ గౌరవకులదీపజనన
యది యెఱింగింపవేయవయవంబులుఁ బ్రాణ,మానసంబులు జన్మమరణములు శ
రీరయాత్రలు నెల్లవారికి నెట్లట్ల, కాని [1]విభేదంబు గాన మిట్టి
ఆ. రాజొకండు [2]శూర తేజస్వి బుద్ధిమ
జ్జనుల నెల్ల దనవశంబు సేయ
నిలుపఁ జెఱుప నెల్లయిలయును నేల దై
వనిభుఁ డగుచు. మ్రొక్కుగొనఁగఁ జాలె. 197

భీష్ముండు ధర్మజునకు దండనీతిజన్మప్రకారం బెఱింగించుట.

వ. అదియును వినవలతు నని యడిగిన నమ్మనుజపతి కమ్మహాత్ముం డిట్లనియె. 198
క. విను తొల్లి కృతయుగంబున, మనుజులయెడ దండనీతిమంతుం డై రా
జన నొకఁడు గలిగి యరయుట, మనుజేశ్వర లేదు ధర్మమతి మంత్రు తగన్.
క. ఒండొరులకు రక్షకు లై, యుండుదు రట్లుండ దైన్య మొదవిన లోభం
బొండొండ పెరిఁగి ధర్మము, ఖండిత మై మొదలుకొని రకార్యంబులకున్. 200
క. క్రమమునఁ గామము రాగము, దమమనముల నొదవఁగా మదం బెక్కిన వి
భ్రమ మొందుచు విచ్చలవిడి, విమార్గచరితముల వేదవిధ్వంసకు లై. 201
క. మనుజులు ధర్మముఁ బొడవడఁచిన వేదముఁ గర్మములును జెడుటకు భయమం
దినయింద్రాదులు గమలా, సనుఁ గానఁగ మునులుఁ దారుఁ జనిరి నరేంద్రా.
వ. చని యద్దేవునిం గని మనుజలోకంబున వేదంబులు ధర్మంబులుం బొడ వడంగిన
నధ్వరరాహిత్యంబున నేమును దుర్బలుల మై భయం బంది వచ్చితిమి రక్షింపు
మని యవ్విబుధులు విన్నవించిన విరించి దానికిం బ్రతివిధానంబు సేసెద మీరు
వెఱవవల దని పలికి స్వామ్యమాత్యరాష్ట్రదుర్గకోశసుహృద్బలంబులు నాన్వీ
క్షకీత్రయీవార్తాదండనీతులును నరిమిత్త్రోదాసీనాదికద్వాదశరాజమండలం

1 విశేషంబు. 2 భూరితేజస్వి.

బును సంధివిగ్రహ యానాసన ద్వైధీభావ సమాశ్రయంబులును మొదలు
గా వలయువానికిం బ్రబోధకంబు లగునానావయవంబులుం గలిగి ధర్మార్థకా
మమోక్షంబులకు సాధకంబు లయి యుండునట్లుగా నూఱువే లధ్యాయంబుల
నఖిలలోకహితం బగునీతిశాస్త్రంబు రచియించి యిది లోకచరిత్రనిర్మలీకర
ణంబునకుం గారణం బగు నని యనుగ్రహించె నాలోకపితామహులలాటంబున
ననాదినిధనుండును విశ్వజగత్కర్తయు సర్వభూతాత్ముండును సనాతనుండును
నగువిరూపాక్షుండు విశాలాక్షుం డనునామంబున నావిర్భవించి యాగ్రంథం
[1]బధిగమించి దాని నభ్యసించుటకు మర్త్యుల కాయుర్బుద్ధులు సాల వని యుమ్మ
లించి యమ్మహనీయతంత్రంబు సంక్షేపరూపంబునం బదివే లధ్యాయంబుల వై
శాలాక్షం బన నిర్మించె. 203

ఆ. హరునివలనఁ బడసి యాశాస్త్ర మమరేంద్రుఁ
డయిదువేలు సేసె నమరగురుఁడు
చేటపడ నొనర్చెఁ ద్రిసహస్రకాధ్యాయ
రూపసమ్మితముగ భూపవర్య. 204

వ. దాని శుక్రుండు సహస్రాధ్యాయపరిమితంబుఁ గావించె మఱియు మనుష్యులశక్తి
యెఱింగి మునులు క్రమంబున సంక్షిప్తరూపంబులుగా గ్రంథంబులు గావించి
రిది నీతిశాస్త్రప్రవర్తనప్రకారం బట్లు సురలమ్మేలు వడసి విశ్వలోకేశ్వరుం
డగు విష్ణుపాలికిం జని తగం గని కార్యంబు విన్నవించి నీతిశాస్త్రసముద్భవం
బెఱింగించి దీని నధిగమింపను దదీయాచారంబు నడపను శక్తుం డగువాని నొ
క్కరుని నిర్దేశింప వలయు నని యభ్యర్థించిన నద్దేవుండు నిజతేజోమయుండు
గా నొక్కమానసపుత్త్రు నిర్మించి విరజుం డను పే రిడియె నతండు భూమికిం బ్ర
భువు గా నొల్లకుండెఁ దత్సుతుండు కర్దముండు ననపేక్షితరాజ్యుండై తపంబున
కరిగెఁ దదీయపుత్త్రుం డనంగుండు దండనీతి నయించి భూప్రజలం బాలించె నతని
కొడుకు నీతియనువాఁ డమ్మహారాజ్యంబున కభిషిక్తుం డై యింద్రియవశత్వంబు
నొంది మృత్యుపుత్త్రి సునీథ యనుకామినిం గమనీయాకార నతిమనోహరగుణవి
భాసినిం బరిణయం [2]బైన దానియందు వేనుండు గలిగి మాతామహదోషంబు
నం జేసి రాగద్వేషంబులం బ్రజకు విరుద్ధుం డయ్యె నట్లగుటయు మహామునుల్
గూడి రయ్యేతెంచి మంత్రపూతంబు లగుకుశసంచయంబుల నతనిం బ్రశమితుం
జేసి తద్దక్షిణోరుతలంబు మథించిన. 205

క. విను కాలినకొఱవితెఱం,గున నల్లఁదనంబు [3]మిగులుకుఱుచయొడలు నె
ఱ్ఱనికన్నులు నై యశుచి,త్వనిరూఢుం డొకఁడు పుట్టె ధర్మతనూజా. 206

1 బధికరించి. 2 బై దానియం దాసక్తుం డయ్యె నయ్యత్యాసక్తిం జేసి రాగ. 3 మిగులఁ.
గుఱుచ.

వైన్యుం డను రాజుచరిత్రంబు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుం జెప్పుట.

వ. వానిం జూచి యాఋషులు నిషీద యని పలికి వర్జించుటం జేసి తత్సంతానజాతులు నిషాదు లనం బరఁగి వింధ్యాదిగిరివనప్రదేశంబులఁ గ్రూరత్వంబున వర్తిల్లి రమ్మునులు మఱియు నారాజుదక్షిణబాహువు మథించిన నుజ్జ్వలత్కవచశరశరాసన భాసమానుండును వేదవేదాంగధనుర్వేదపారగుండును నగుపరమాకారవంతుం డుదయించె సకలదండనీతియు నప్పురుషు నాశ్రయించె నతం డమ్మహాత్ముల కభిముఖుండును బ్రాంజలియు నై వినయంబున. 207

తే. వినుఁడు ధర్మార్థతత్త్వప్రవీణ యగుచు, సూక్ష్మదర్శిని యైనది సుకృతులార
నాదు బుద్ధి మీ కెప్పని నడప వలయు, [1]దీనఁ గొని నన్నుఁ బనుపరే దాని కనిన.

వ. వారునుం దత్సమయసమాగతు లయినవిబుధులును నవ్వైన్యాభిధాను నభినందించి. 209

సీ. మానలోభములఁ గామక్రోధములఁ [2]బాసి, సర్వజంతువులకు సముఁడ వగుచు
నియతధర్మము నీవు నిశ్శంక నడపుము, ప్రియము నప్రియము ను పేక్షఁ గూర్పు
దండనీత్యాశ్రయధర్మంబు నాపని, దీనిఁ జేయుదు సావధానవృత్తి
రక్షింతు శ్రుతుల వర్ణముల సంకరములు, సొరఁ నీ నదండ్యులు ధరణిదివిజు

తే. లరయువాఁడ నే భూప్రజ నని ప్రతిజ్ఞ
యనుమహోన్నతపద మెక్కి మనుడు నాతఁ
డవనిసురులు సహాయత్వ మాచరించి
రేని న ట్లగుఁ గా కనియెం గుమార. 210

వ. అనిన విని వారలు ప్రీతచిత్తులై యతనికి మహీసురులు సహాయత్వం బాచరించువారుగా ననుమతి సేసి రయ్యవసరంబున వాత్సల్యంబున సకలదివ్యపరివృతు లై వచ్చి విష్ణువిధాతలు నమ్మునీశ్వరులును నక్కుమారు నఖిలధరణీసామ్రాజ్యాభిషేకంబు నిర్వర్తించి రవ్విభునకు శుక్రుండు పురోహితుండును వాలఖిల్యులయందు సారస్వత్యగణం బమాత్యులును గర్గుండు సాంవత్సరికుండు నై నడచిరి మున్ను మహి విషమ యగుటయు నమ్మనుజపతి సమమూర్తి గావించుటయు విందుము కరచరణాద్యవయవంబులతో నవనియు సాగరంబులును మహాగిరులును నగ్గురుప్రభావుని భజియించె. 211

క. సురపతి విభవము మేరువు, హిరణ్యమును గిన్నరేశుఁ డీడితసంప
ద్గురుతయు నొసఁగిరి రథకరి, తురగభటావళులు దలఁపుతో నొదఁగూడెన్.

వ. ఇట్లు మహనీయప్రభుత్వపదస్థుం డై యమ్మహాత్ముండు శాస్త్రోక్తమార్గంబున దండనీతిపరిపాలనంబు ధర్మతాత్పర్య సమీచీనంబుగా నాచరించె. 213

క. ఉరగాదులవలనిభయముఁ, బొరయక యొండొరులతోడఁ బొసఁగి రుజలుఁ జి

1. దీనిఁ గొని నన్నుఁ బనుపుఁ డెద్దానికైన. వ. అనిన వారునుం... 2 బాచి.

త్తరుజలు లేక యతనితతి, ధరణీప్రజ సస్యసంపదయుఁ గల్గి మనున్. 214

తే. బ్రాహ్మణక్షత్రత్రాణతత్పరతఁ జేసి, క్షత్త్రియాభిధానంబు రంజనము నెల్ల
ప్రజకుఁ జేయుటకతమున రాజనామ, మును బ్రవర్తిల్లె నానృపాలునకు నధిప.

వ. తత్సంతతిజాతు లెల్లను దత్కల్పులై రాజత్వంబు వహించి దండనీతి పాలించిరి రాజని యొకండు గలిగిన తెఱంగును రాజ్యస్థాపనంబును రాజు మిగిలి వర్తింపం దక్కినజనంబులకు రాకుండుటయు విష్ణువిహితంబులు విష్ణుండు రాజులనిజతేజోంశంబులం బ్రవేశించి యుండు నట్లగుటం జేసి దైవనిభుం డగుచు రా జెల్లవారిచేతను మ్రొక్కుం గొనం జాలుఁ దద్రక్షణంబును నాచరించు నొక్కని వశంబున లోకం బంతయు వర్తిల్లుటకు దేవసంబంధకలితం బయినగుణంబు వెలిగా నొండుకారణంబు గలదే యాకర్ణింపుము. 216

మ. హరిఫాలంబునఁ బుట్టి ధర్మమున కాలై యర్థ మన్పుత్రకుల్
సిరి గాంచెన్ దగ వారు ముప్వురును సుస్థేమోన్నతిన్ సంశ్రయిం
తురు భూపాలకు నాతఁ డన్యజనతాతుల్యోద్భవుం డెట్లు ని
ర్జరలోకార్హసమగ్రపుణ్యవితతిప్రాప్తుండు గా కారయన్. 217

వ. దివంబుననుండి దండనీతి నయించుటకు వచ్చి వాను దేవమహత్త్వభావితుం డైన మహానుభావుండుగావున వర్ణంబులు నాశ్రమంబులుం దదాచారప్రవర్తనంబులైన వేదపురాణేతిహాసంబులును రాజున కధీనంబులు తదీయమాహాత్మ్యంబున నతని యందు సౌందర్యశౌర్యచాతుర్యాదిగుణంబులు గలుగ జనంబులు దలంతురు తదాజ్ఞకు లోనై వర్తింతు రిది రాజులు దేవసము లైన తెఱంగు మఱియు నడుగ వలయువాని నడుగు మనిన నయ్యాపగానందనునకుం బ్రణమిల్లి యప్పాండునందనుం డిట్లనియె. 218

తే. అనఘ నాలుగువర్ణము లాశ్రమములు, నెన్నిగల వెవ్విధంబుల నన్నిటికిని
వర్తనమ్ములు వేర్వేఱ వానిఁ దెలుపు, విశ్వరాజధర్మములను విస్తరింపు. 219

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు వర్ణాశ్రమధర్మంబు లెఱింగించుట.

వ. అని యడిగిన నా దేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కిట్లనియె. 220

క. కోపంబు లేమి సత్యా, లాపము నిజదారపరవిలాసము శుచితా
గోపన మద్రోహం బవనీపాలక సర్వవర్ణనియతగుణంబుల్. 221

ఆ. బ్రాహ్మణునకు దమము పరమధర్మం బవశ్యంబుఁ గృత్య మధ్యయనము దాన
సర్వకర్మములును శాసితంబులు వాని, నడప వలయు నిష్ఠ యొడప కతఁడు.

ఉ. కానిపథంబునం జనక కారుణికత్వము గల్గి శాంతిమైఁ
దా [1]నడవంగ విప్రున కుదాత్తధనం బొడఁగూడె నేని సం
తానముఁ [2]గూర్ప నర్థులకు ధర్మనిరూఢతఁ బంచి పెట్ట దు

1 నడపంగ. 2 గూర్చకర్థు...బంచి పెట్టి.

ర్మానవిదూరుఁడై పరఁగఁ బ్రాప్తుఁడు కౌరవవంశదీపకా. 223

చ. యజనము దానకర్మమును నధ్యయనంబును దస్యుహింసయుం
బ్రజ కనురాగమొందఁ బరిపాలన సేఁతయు సంగరంబున
న్విజితవిభీతిమై నురవణించుటయున్ నృపధర్మముల్ గురు
వ్రజతిలకాయమాన సమరంబు సుధర్మువు వీనిలోపలన్. 224

తే. అధ్యయనదానయజ్ఞంబులధిపవైశ్యు, నకునుగృత్యముల్ శుద్ధార్జనమున ధనము
సంచితవ్యంబు పసుల రక్షించువాఁడ, తండు వానికి నిది మహాధర్మ మనఘ.

క. ఈమూఁడువర్ణములకును, దా మంచిగఁ బనులు సేఁత ధర్మువు కురుధా
త్రీమహిళేశ్వర శూద్రున, కామెయి జీవనము వాని కజుఁడు విధించెన్. 226

క. ధనధాన్యంబులు గూర్చుట, జనపతి యనుమతము లేక చన దతనికి దా
ననిరూఢి శ్రద్ధ గలిగినఁ, జను నది సుపవిత్ర యగుట జగతీనాథా. 227

తే. అధిప త్రైవర్ణికులకును యజ్ఞవిధుల, శ్రద్ధ గలిమికి మిగులు ధర్మంబులేదు
యజ్ఞమునకంటె నధికమైనదియుఁ గలదె, యజ్ఞకర్తయ చూవె సర్వాధికుండు.

వ. ఆశ్రమధర్మంబు లాకర్ణింపుము. 229

మ. గురుశుశ్రూషయు నాగమాధ్యయనముల్ గోష్ఠీనిరాసంబుఁ ద
త్పరతన్ [1]మేన్ దోడయంగఁ దాఁ జొరమియున్ భైక్షాశనత్వంబు ష
డ్వరకర్మంబులయందు రాగభరగాఢద్వేషముల్ లేక యె
వ్వరితోడం బగ గాక యున్కియును భవ్యబ్రహ్మచర్యోక్తముల్. 230

మ. నిజదారైకపరత్వముం గరుణయున్ నిక్కంబునుం దాల్మియున్
సుజనాసంగము దేవపిత్రతిథిసంశుద్ధార్చనల్ హవ్యభు
గ్భజనంబున్ సకలాశ్రమస్థులను శక్యప్రక్రియం బ్రోవుఁ బం
కజగర్భుండు గృహస్థధర్మములు గాఁ గల్పించె నుర్వీశ్వరా. 231

శా. తానున్ భార్యయు నేఁగుఁ బేరడవికిం దా నొక్కఁడైనం జనున్
మానాహంకృతు లూడ్చి నింద్రియములన్ మర్దించు నచ్చో జడల్
పూనుం దాపసశాస్త్రముల్ సదువుఁ జల్పున్ గోష్ఠి తజ్జ్ఞాళితో
వానప్రస్థవిధాప్రవిష్టుఁడు ప్రజావాత్సల్య [2]నిఘ్నాత్మతన్. 232

శా. ఎచ్చోనైనను నిల్చు నాఁకటికి నేమేనిం గొనున్ రాత్రియై
నచ్చో నెమ్మి శయించు నగ్నిపరిచర్యం బాసి వర్తించుఁ దా
నిచ్చం గోరఁ డొకండు నింద్రియజయం బేపారుభోగంబులన్
మెచ్చున్ [3]మ్రొక్కును నొల్ల కుండు యతి పేర్మిన్ నిర్మముండై నృపా. 233

క. ఈనాలు గాశ్రమములకుఁ, బూని చొరం దగినవాఁడు భూదేవుఁడు రా

1 బొం దొరయుంగఁ. 2 నిష్ఠాత్మకా. 3 గ్రుక్కును లేకయుండు.

జైనను వీనను వైశ్యుం, డేనియు వర్తించు శుద్ధహృదయతఁ గల్మిన్. 234
తే. సుమతిఁ ద్రైవర్ణికులకు శుశ్రూష సేసి, యాప్తసంతానుఁ డయ్యు నిలాధినాథు
ననుమతంబున శూద్రున కాశ్రమాంత,రంబు దగుఁ గాదు యతిగాఁగ రాజముఖ్య.
క. నిజధర్మవర్తి యగు సద్ద్విజుఁ డగుఁ [1]బాత్రంబు దానవిధిమఖముల క
ట్లి జనేశ్వర నృపముఖులకు, నిజవిత్తము లీయ మాననీయత గలుగున్. 236
తే. వర్ణములు నాశ్రమంబులు వసుమతీశుఁ, డుక్తపథమున నడపించి యుభయలోక
సిద్ధి గనుఁ దప్పఁ ద్రొక్కనిశిష్టజనులు, గలనరేంద్రున కింద్రుండుఁ దలఁప సరియె.
వ. అదియునుం గాక. 238
సీ. ఏనుంగు[2]హాజ్జలో నెల్లసత్త్వంబుల, హాజ్జలు నడఁగినయట్లపోలె
రాజితక్షత్త్రధర్మమునకు లోనయి, సర్వధర్మంబులుఁ జను మఖములు
వేదంబులును శుభవృత్తంబులును దండ, నీతి మాసినఁ జెడు భూతలంబు
సంస్కారరహిత మై చాల హీనతఁ బొందు, నట్లైనఁ బ్రజకుఁ జేటావహిల్లు
తే. రాజు లరసిన నెమ్మది బ్రదుకుఁ గాన, రాజు సర్వోత్తముఁడు ధర్మరాజియందు
రాజధర్మంబ యెక్కుడు రాజనంగ, ధర్మదేవత యన వేఱె ధర్మతనయ. 239
వ. ఆకర్ణింపుము. 240
తే. తొల్లి మాంధాతృఁ డనుమహీవల్లభుండు, విష్ణుసందర్శనము సేయ వేఁడి యొకమ
హాధ్వరమునిష్ఠమైఁ జేయ నమరవిభుఁడు, సన్నిహితుఁ డయ్యెఁ బ్రీతి నజ్జనవిభునకు.
వ. అట్లింద్రుండు ప్రత్యక్షుం బగుటయు. 242
క. అన్నరపాలుఁడు దానున్, జన్నమునకు వచ్చి నట్టిజగతీశులు భ
క్తి న్నమ్రులైరి దేహము, లున్నెలయు ముదము మనములుం గలయంగన్.
వ. అట్లు దండప్రణామంబులు సేసి లేచి చేతులు మొగిచి నిలిచిన సురేంద్రుఁ
డన్నరేంద్రునితో ని ట్లనియె. 244
ఆ. విష్ణుఁ జూడ నీవు వేడుక పడితి నా, కైన నజున కైన నరిది విష్ణు
దర్శనంబు నీదు తలఁ పెద్ది యెఱిఁగింపు, మది యొనర్చెదను మహానుభావ.
క. అనవుడు సాంసారికవ,ర్తన ముడుపుము భైక్షచరణతత్పరత మనం
బున దృఢముగ నొందింపుము, ననుఁ [3]జరితార్థునిఁగఁ జేయు నావుడు నగుచున్.
మ. ధరణీశా నృపధర్మముత్తమము సద్ధర్మంబులం దెల్ల నే
తెరువున్ రా జరయంగఁ గాదె తగ సిద్ధిం బొందుఁ గామంబుఁ గ్రో
ధరయంబున్ మగిడించి దండము సమత్వవ్యాప్తిఁ జెల్లించుచున్
ధరఁ బాలించినరాజు పొందుగతిఁ బొందన్ శక్యమే యేరికిన్. 247
వ. అని పలికి పురందరుం డందఱు రాజులం గలయం గనుంగొని. 248

1 బ్రాహ్మండు; బాత్రుండు. 2 సంజలో... యంజలు నడఁగిన. 3 జరితార్థుఁడుగ.

తే. లోకపాలాత్ములరు మీరుమీకు భైక్ష, చరణ మర్హమే ప్రజఁ బ్రోవుసమరముక్త
దేహు లగుటయు నమ్మేలుదెచ్చునంశ, యంబు వలవదు మీపద మధికతరము.
వ. అని చెప్పి దేవేంద్రుండు దివంబునకుం జనియె. 250
చ. అదియొకఁ డేల వేదములయందుఁ బురాణములం బ్రసిద్ధకో
విదులు బహుప్రదేశముల వేమఱుఁ గాంచి మనుష్యు లెల్లభూ
మిదయితుకంటెఁ దక్కువ యమేయసుధర్మము లేదు గావు ని
ర్మదకృతదండనీతి కనరా మన మెల్ల వినంగ నెప్పుడున్. 251
ఉ. కావునఁ గామరోషములఁ గ్రాఁచుచు నాశ్రమకోటిఁ గాచుచుర్
భూవలయప్రజర్ సమతఁ బ్రోచుచు రాజ్యము సేఁత మేలు భి
క్షావిధిలోను గాఁ గలుగు సారపుధర్మములర్ ఘటించు మేల్
వావిరి నప్రయత్నమున వానికి వచ్చు నృపాల యెమ్మెయిన్. 252
చ. అతిథుల దీనకోటుల ధనార్థిత లేనియతివ్రజంబు న
మ్మతిఁ బరికింపు హర్షమదమానవిషాదములం జొరంగ నీ
క తొలఁగఁద్రోవు నాయొడలు గావక భూప్రజఁ గాతు నన్విని
శ్చితదృఢబుద్ధి గల్గు మిది సేయు సమస్తసుధర్మసిద్ధులన్. 253
వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు మహాపురుషా వర్ణాశ్రమవిధంబులుం దద్రక్షణంబు
చొప్పును దాన వచ్చు పెంపును నెఱింగించితి రాష్ట్రజనంబు లెయ్యది యాచ
రించి సుఖు లగుదు రెఱింగింపవే యని యడిగిన నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం
డిట్లనియె. 254

—— రాష్ట్రజనుల కర్తవ్యధర్మంబులు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ జెలుపుట. ——

సీ. రాజు నుత్తమగుణభ్రాజిష్ణు నభిషిక్తుఁ, గావించుకొని యెల్ల కార్యములును
దన్ముఖంబునఁ జెల్లఁ దద్దయు సుఖముండఁ, బడయుదు రొకఁడు భూపాలనంబు
సేఁత లేకున్న దుశ్చేష్టితు లైజను, లన్యోన్యదారధనాపహరణ
మాచరింతురు మీలయట్లుల బలవంతు, లల్పులఁ దమకు నాహారములుగఁ
తే. గొండ్రు భూపతి లేకున్నమంద్రె జనము, లధిపకృషి సేయుటయును బేహారమాడు
టయును గోరక్ష గావించుటయును మొదలు, గాఁగ బ్రదికెడు తెరువులుగాసి గాఁ వె.
వ. వినుము. 256
సీ. జనులొక్కతఱిఁదొల్లి సమయంబు దమలోనఁ, జేసిక్రూరతయుమ్రుచ్చిమియుఱంకు
సైఁపక యట్టిదుర్జను నందఱును గూడి, శాసించువారుగాఁ జాలి తమకు
నధిపతియొఁగ నొరు నాసపడక యుండి, నడవడి బహుకారణములఁ జిక్కు
వడిన విషణ్ణులై బ్రహ్మగానఁగఁ బోయి, మాకు రక్షకుఁడుగ మహిపుఁ డొకఁడు
తే. వలయురూపింపుమాతనిఁగొలిచి బ్రదుకు, వార మనుటయు నజుఁడును వారివలని

కరుణమనువునిరూపించెనరు లసత్య,[1]చరితు లనిపాలనమునకుఁజోరఁడయతఁడు.
వ. చోర కున్న నజ్జనంబు లమ్మహాత్మునితో నీకుం బుయిలోడ నేల ప్రజలచేతఁ బశువులయందును బసిండిని నేఁబది యగునంశంబును ధాన్యంబున దశమభాగం బును భండారంబుగాఁ బుచ్చికొని శస్త్రోపజీవుల నెల్ల నీవారిం జేసికొని బలవం తుండ వై దుష్టనిగ్రహశిష్టప్రతిపాలనం బాచరింపుమేమందఱము ననుసరించి నీ పనుపు సేయం గలవార మధర్మవర్తనులు నీచేతంజెడువారు ధర్మవర్తనులు సేసిన ధర్మంబున నాఱవపాలు నిన్నుం జేరం గలయది గా నొడంబడితి మింద్రుండు దేవతల రక్షించుమాడ్కి మమ్ము రక్షించుకొని సుఖంబుండు మనుటయు. 258
క. అతఁ డొడఁబడి యత్తెఱఁగున, నతిబలవంతుఁ డయి నీతి నంచిత మగును ద్ధతవిక్రమమునఁ దగ నీ, క్షితిఁ బాలించె సుఖు లై రశేషజనములున్. 259
ఉ. కావున మేలు సేయదె జగజ్జనకోటికి రాజునాజ్ఞమైఁ
బోవుట యాతనిం దగినపూజలఁ దృప్తునిఁ జేత దేవసం
భావనఁ [2]గొల్వతం డొకటఁబాడి దొఱంగిన సైఁచు టిట్లు సం
భావితుఁ జేయఁగా నతనిపం పొనరింతురు మ్రొక్కి శత్రులున్. 260
క. తనవారు పెద్ద సేయని, మనుజేశు నరాతిజనులు మదిని సరకుగాఁ
గొన రది భూప్రజ కొప్పదు, విను కావునఁ బతికిఁ బ్రజలు వెఱచుట యొప్పున్.
తే. వాహనాసనశయ్యానివాసములును, భోజ్యగంధమాల్యాంబరభూషణములు
గుప్తియునునరపతికినెక్కుడుగవలయు,నను[3]తలంపుతో మనుటభూజనులగుణము.
చ. అతఁడును మందహాసనహితాలపనంబును సత్యభాషణ
వ్రతమును సంవిభాగనిరవద్యతయుక్ సమభావముం గృత
జ్ఞతయు జితేంద్రియత్వముఁ బ్రసాద[4]ఫలంబును గల్గి భూమికిం
బితృసముఁ డై విరోధిజనభీషణసారత నొప్పఁ బెం పగున్. 263
వ. అనుటయుం గాంతేయాగ్రజుండు మనుష్యుల కెల్ల రా జధిపతియును దైవం బునుం గా విప్రులు సెప్పి ర ట్లగుట యేమిటనో యని యుండుదు నది మీ వ లనం బ్రస్ఫుటంబు గా వింటి నని పలికిన గాంగేయుం డింకనుం జెప్పెదఁ నొల్లి వసుమనుం డనుమానవేంద్రుఁడు నీవపోలె వితర్కించి బృహస్పతి నడిగిన నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగి యాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. 264

బృహస్పతి వసుమనుం డను రాజునకుం జెప్పిన రాజధర్మప్రకారము.

తే. లోకములు లోకధర్మంబులును నృపాల, రాజమూలముల్ రాజవిరహిత మైన పుడమి జనులకు నింకినమడువులోని, జలచరంబులు పడుపాటు సంభవిల్లు.265
క. తరణిశశాంకుల తేజ, స్స్ఫురణము లే కున్నయట్లు భూజనములు ని

1 నిరతులని...జొరఁ డతండు. 2 గొల్వ నాతఁ డొకపాడి. 3 తలంపునఁ బ్రజలకు మనుట గుణము. 4 గుణంబును.

ర్భరదురితతఁ జేడ్పడుదురు, నరపాలకవిహితపాలనము లేకున్నన్. 266
క. తనధన మిది యని యూఱడి, మనఁ బరిణయ మాది యైనమహితోత్సవముల్
గొనియాడ నెవ్వరికి వచ్చునె జనపాలుండు లేనిచో నిర్భయతన్. 267
తే. విభుఁడు లేకున్న జనములుసభయహృదయు,లగుచుహాహానినాదంబులడరఁదల్ల
డిల్లుదురు రాజులేమియ యెల్లవారు, లేమి కల్మియ కల్మి దుర్లేపరహిత. 268
క. యాగములును భోగములును, ద్యాగములును బహువిధములధర్మములు మహా
భాగా నరపతిరక్షా, యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు నుల్లాసముగన్. 269
క. ఒకరునికి నలిగి యాతని, సకలహిరణ్యంబు రత్నసంచయమును బు
చ్చుకొనుం దనవలచినవా,నికి నిచ్చు ధనేశుఁ డంద్రు నృపు నట్టితఱిన్. 270
తే. చారచక్షుఁ డై కను నెల్లజగము నపుడు
సూర్యుఁ డంద్రు నరేంద్రు నకార్యకరులఁ
దునుము నయ్యెడ జముఁడు నాఁ జను నతండు
దేవతాత్మకుఁ డగుట సందియమె యధిప. 271
క. విను నృప సమ్రాట్టు విరా, ట్టనియెడుశబ్దములఁ బొగడు నాగమములు నె
ట్టన భూపాలకుననిన న,తనిఁ దగ నర్చింప కుండఁ దగునె యొరులకున్. 272
క. నియతిమెయి నెవ్వఁ డింద్రియ, జయమును భక్తియును జిత్తసారము దృఢసం
[1]శ్రయతయుఁ గలిగి కొలుచు నృపు,నయసంపన్నుఁడుఁగ జేయునధిపతియతనిన్.
క. రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము, రాజు ప్రజకు నాత్మగాన రాజుం బ్రజయుః
రాజోత్తమ యన్యోన్యవి,రాజితులై యుండ వలయు రక్షార్చనలన్. 274
వ. అని యిట్లు బృహస్పతి యుపదేశించినం గౌసల్యపతి యగువవ్వసుమనుండు ప్ర
యత్నంబునం బ్రజాపాలనం బాచరించె నని చెప్పుటయు ధర్మనందనుండు రాజు
జనపదపరిపాలనంబును శత్రువధంబును మొదలైన కృత్యంబులు నడపు తెఱం
గెఱింగింపవే యనుటయు భీష్ముం డిట్లనియె. 275
క. తనుఁ దాన తొలుత గెలువఁ, మనుజపతికి వలయుఁ బిదప మార్తుర గెలువఁ
మనమునఁ దలంచునదియును, దను గెలువనిపతికి గెలువఁ దరమే పగఱన్.
ఆ. వినుము తన్ను గెలుచుటన వేఱొకండె పం,చేంద్రియములఁ [2]దూలనీక కొలఁది
నాఁగుటయ జితేంద్రియత్వంబు గలరాజు, రిపులఁ జెఱుపఁ జాలు నృపవరేణ్య.
క. ఆరామాదికనిజసం,చారస్థలములకు దేశసంధులకుఁ బురీ
ద్వారములకు నగరికిని ధ,రారమణుఁ డొనర్ప వలయు రక్షలు నియతిన్. 278
తే. అరులకడ నిజభూమియం దనుజతనుజ, బాంధవామాత్యమిత్త్రులపాల వేష
ధరుల వేగులఁగాఁ బెట్ట ధరణిపునకు,వలయు నొండొరు నెఱుఁగనివారిఁగాఁగ.
క. తను హీనుం డని యెఱుఁగక, మును ప్రబలునితోడ శీఘ్రమున సంధానం

1 శ్రయముఁ గలిగి కొలుచుం గృప,నయసంపన్నునిఁగ. 2 బాఱనీక.

బొనరింప వలయు నతనికి, ధనం బొసఁగి యైనఁ బతికిఁ దగు నిలఁ గావన్. 280
క. మత్తుఁ బ్రమత్తుని విషయా, యత్తుని దుర్బలునిఁ జూచి యట్టిపగతుపై
నెత్తునది శిఖివిషాదుల, నుత్తలపెట్టునది యతనియుర్విఁ గడంకన్. 281
ఆ. కయ్యమునకు వలదు కాల్ద్రివ్వ నధిప సామమున భేదమునను మార్దవమును
మెత్తఁ జేసి [1]చెఱుచుమెయివడిఁ దప్పించు,కొను తెఱం గెఱింగికొనుట మేలు.
చ. జనకుఁడుఁబోలె నర్మిలిఁ బ్రజం బరికించుచు షష్ఠభాగముం
గొనునది వారిచేత నరిఁ గోటివిధంబుల నాప్తదత్తులం
గని వనగోకులాకరనగప్రముఖార్థకరంబు లారయుం
బనుచుచు నన్నిటం ధరణిపాలుఁడు గన్నిడి యున్నఁ బెంపగున్. 283
సీ. కోట యేమఱ కెప్డుఁ బాటించి గడ్డియు, ఖాణంబుఁ గొల్చును గట్టియలును
నేయునూనియయునునాయుధమ్ములు నౌషధములునాఖిలయంత్రములుఁగూప
ములు లోనుగా నందు వలయువాని సమగ్రములుగ సంపాదించి భూరిధైర్య
శౌర్యాదిగుణముల సడిసన్నయాప్తయోధులఁ బెల్లమర్చుట యలఘునీతి
ఆ. పగతుఁ డలిగి నడచుపథమునఁ దృణకాష్ఠ, ములును ధాన్యతోయములును లేక
యుండఁ జేసి మిత్రమండలేశుల నెత్తి, యరుగు దేరఁ బనుచునది విభుండు.
వ. మఱియు రాజునకు రక్షింపవలయునది స్వామ్యమాత్యజనపదకోశసైన్యమిత్రి
దుర్గంబు లనురాజ్యాంగసప్తకంబు గన్నిడి యరయవలయునది సంధివిగ్రహ
యానాసనద్వైధీభావసమాశ్రయంబు లనుషాడ్గుణ్యంబు నడపవలయునది
ధర్మార్థకామంబు లనువర్గత్రితయంబు పాటింపవలయునది మంత్రప్రభుత్వో
త్సాహంబు లనుశక్తిత్రయంబు నిజవశవర్తిం జేయవలయునది సత్త్వరజస్తమంబు
లనుగుణత్రికంబు విశేషించి ధర్మసేవ సంతతంబు నాచరింపవలయునది ప్రమా
దంబున నర్థకామంబులు హీనంబులైనను ధర్మనిష్ఠం జేసి ధరణీపరిపాలనంబు
సుస్థిరంబై చెల్లు నాంగిరసభార్గవాదు లగుపెద్ద లిట్లని చెప్పిరి త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్ర
త్రజిహ్వాఘ్రాణంబు లనుబుద్ధీంద్రియంబులును వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబు
లనుకర్మేంద్రియంబులును మనంబునుం గూడ నేకాదశసంఖ్యం బైనయింద్రి
యజాతంబు జయించి కామజంబు లగునక్షమృగయాస్త్రీపానార్థదూషణంబు
లునుం గ్రోధజంబు లగువాక్పారుష్యదండపారుష్యంబులును నైనసప్తవ్యసనం
బులం దగులక యజ్ఞాధ్యయనదానతత్పరుం డగుచు దుర్మంత్రులకుటిలవాక్యంబు
లకు లోను గాక నయవిక్రమక్రమజ్ఞులైనయమాత్యులతో దైవమానుషచిం
తనంబు సేయుచు దేవబ్రాహ్మణప్రణామతర్పణరక్షణంబులం జేసి యశుభని
రాసనంబును శుభాధానంబును నొనర్చుచుఁ బ్రజలం బాలించుభూపతి యుభ
యలోకసిద్ధులం బొందు. 285

---

1 చెఱిచి.

తే. అనిన విని ప్రీతి ధర్మనందనుఁడు రాజు, దండనీతియు ననఁగ నుదాత్తయుక్త
వస్తువులు రెండు నార్యప్రశస్తకార్య, సిద్ధి గావించు[1]తెరములు సెప్పు మనఘ.
వ. అని యడిగిన నప్పుడమిఱేనికి సరిత్సూనుం డిట్లనియె. 287
క. భూరమణుఁడు గాలమునకుఁ, గారణ మెట్లన్న ధర్మగతి పూర్ణత నొ
ప్పారంగ దండనీతిస, మారంభము నడపుఁ గృతయు[2]గాగతి నధిపా. 288
వ. అందు. 289
క. ధర్మంబు వెరుఁగు వైదిక, కర్మఫలము లెసఁగు ఋతునికాయము ప్రజకున్
శర్మం బొనర్చు నాయువు, పేర్మిఁ బొరయు [3]దునక పెద్ద పృథివి ఫలించున్.
తే. రాజు మూఁడుభాగముల ధర్మంబునడపుఁ, ద్రేత నమ్మెయినది ప్రజాప్రీతిసలుపు
ద్వాపరంబున నర్థంబ యోపి చెల్లఁ, జేయు నక్కాల మమ్మాత్రఁ జెందు మేలు.
క. నరపతి ధర్మోపేక్షా, పరుఁ డగుఁ గలియుగమునందుఁ బాయును ధర్మ
స్ఫురణ మధర్మం బెందును, బరఁగును వర్ణాశ్రమములపథములు దప్పున్. 292
వ. కాలప్రభావం బిట్టిద యైనను. 293
ఆ. విభునిసకలధర్మవృత్తి నత్తఱి కృత, యుగముఁ బోలు ధర్మయుక్తిమాత్రి
లరయ విభుల కెట్టు లయ్యె [4]నయ్యైతఱు, లవులయుగములట్ల యగు నృపాల.
వ. అనుటయు నెట్టివాఁ డైన విభునిశుభంబులు వొందు ననుటయు ధర్మనంద
నునకు మందాకినీనందనుం డిట్లనియె. 295
మ. అరయుం దప్పు కృతం బెఱుంగు మదలోభావేశముల్ లే వము
ష్కరుఁ డాత్మస్తుతి లేదు సేయు నియతిం గార్యంబు లీగుల్ ఘన
స్థిరముల్ శూరుఁడు గర్వి గాఁ డశఠుఁ డస్త్రీలోలుఁ డక్రోధనుం
డరి [5]నొవ్వం గొనఁ డన్పెగర్తుఁ గనురా జత్యంతదీప్తుం డగున్. 296
వ. అని చెప్పి వెండియు. 297
ఆ. సాంగవేదవేది యగుపురోహితుఁడెప్డు, నగరమెలఁగ నలయుఁ దగవుఁ గృపయుఁ
జక్కటియును గలుగు సచివునప్పనములు, నరులు నరయఁబనుచునది విభుండు.
క. పరుసఁదనముమెయి నరిగొనఁ, జొరఁదగ దదిపొదుఁగు గోయుచొప్పగు విను పా
ల్గురియించుకొనఁ దలంచిన, నరయ వలదె గోవుఁ బ్రజయు నట్టిద యధిపా.
ఆ. కోరి తోఁటవాఁడు కుసుమఫలంబులు, గోయునట్లు రాజు గొనఁగ వలయు
[6]నప్పనములు నఱికి యంగారములు సేయు, భంగి యైన భూమి పాడు గాదె.
క. దయఁ బ్రజ రక్షించుటకు నె, నయె తపములు నధ్వరములు నరవర దానం
జయమును లక్ష్మియునుం గీ, ర్తియు సుగతియుఁ గలుగు వసుమతీనాథునకున్.

---

1 తెఱఁగులు. 2 గాకృతి. 3 దున్నకయును బృథివి. 4 నట్టితెఱంగు. 5 నొవ్వంగఁ గొనం డనం బరఁగురా. 6 నప్పనంబు నఱికి.

వాయుదేవుఁడు పురూరవునకుఁ జెప్పినరాజధర్మప్రకారము.

వ. విశేషించి పురోహితుం బాటింప వలయు వినుము తొల్లి యైలుం డగుపురూరవుండు వసుధ విప్రక్షత్త్రియులం దెవ్వానిధనం బై యుండు నని వాయుదేవు నడిగిన నమ్మహాత్ముండు చతుర్ముఖునిముఖబాహూరుపాదంబులు బ్రాహ్మణక్షత్త్రియవైశ్యశూద్రులకుఁ బ్రభవస్థానంబు లగుట సెప్పి యి ట్లుత్కృష్టప్రభవుం డై సర్వవర్ణంబులకు నీశ్వరుం డగుబ్రాహ్మణుం డీపృథివీధనధాన్యాదిసమస్తవస్తువులునుం దా ననుభవింపను నొడ్లకు నొసంగను [1]నూక్తుం డగుట దండనీతిధారణంబునకు క్షత్త్రియుం జొనిపె బ్రాహ్మణశాంతిపరత్వంబున క్షత్త్రియాధిపత్యప్రాప్తి పతిలేమి నంగనదేవరునిం బ్రతిగ్రహించిన ట్లున్నది యిది భూమి తెఱంగి ట్లగుటం జేసి నిజధర్మతత్పరుండును విద్వాంసుండును శాంతుండును నగుపురోహితునకు సర్వసంపదలును సమర్పించి జనపతి శుశ్రూషాపరుండును నహంకారరహితుండును నై దండనీతి నయించి యుభయలోకంబులనుం బెంపు వహించు.

క. రసగంధాద్యనుభవములు, పొసఁగవు భీత మగుచిత్తమున భయముం బా
ప సమర్థుఁడు గావున నృపుఁ, డసమానప్రభుతఁ బొందె నవనీనాథా. 303

క. అని వాయుదేవుఁ డిట్లు, జనపతి బోధించె ననుడు శాంతనవున క
మ్మనుజపతి యిట్టు లను నే, పనులఁ బురోహితుఁడు మాన్యభావము నొందున్.

వ. అనిన నాధర్మతనయుతో నద్దేవవ్రతుండు పురోహితవిషయంబులుగా శుక్రుండు సెప్పినవాక్యంబులు గల వుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. 305

తే. అమరగరుడగంధర్వవిద్యాధరాది, దివ్యులకు నధ్వరంబులఁ దృప్తి సేసి
పరమశుభములఁ బొందుభూవరుఁడు దాని, కెల్లమూలంబు దగుపురోహితునిబుద్ధి.

క. రక్షఃపిశాచ[2]గుహ్యక, యక్షాదులు బాధ వెట్టు నవనీనాథుం
డక్షుపురోహితమంత్రను, రక్షాసంస్కారవిధివిరహితుం డైనన్. 307

క. వివిధోత్పాతంబులకుం, నవళులలోఁ దోఁచుకీడునకుఁ దోడ్తో శాం
తివిధానంబున నిరసన, మవును బురోహితునిచేత ననవద్యముగన్. 308

వ. ఈవాక్యంబులం దాత్పర్యంబు గలుగుము బృహస్పతియును శాంతికంబును బౌష్టికంబును శత్రునాశంబును మంత్రాఢ్యపురోహితసాధ్యంబు లనియెం గావున నీవును సంభావితపురోహితుండ వగుము. 309

క. పరిశుద్ధి లేనికుత్సిత, పురోహితులు నీచదశలఁ బొందుదురు మహీ
వర యల్పమె శుద్ధుం డై, పురోహితత్వంబు సేఁత భూపతినగరన్. 310

క. ఆరోగ్యము గలయుత్తముఁ, బౌరోహిత్యంబు నడపఁ బనుచు నది ధరి
త్రీరమణుఁ డతఁడు దాను స, మారంభము లెల్ల నేకమతిఁ గను టొప్పున్.

క. బ్రహ్మక్షత్త్రము లొంది య, జిహ్మము లై కృత్యములు విశిష్టత నడపన్

1 యుక్తుండు దండ. 2 జృంభక.

బ్రహ్మాదులు హర్షింతురు, బ్రాహ్మణముఖవర్ణ సమితి ప్రమదముఁ బొందున్. 312
వ. ఈయర్థంబునం దైలకశ్యపసంవాదం బనునితిహాసంబు గలదు విను మైలుండు గశ్యపుని బ్రహ్మక్షత్త్రప్రకారం బడిగిన నమ్మనుజపతికి నమ్మునీంద్రుం డిట్లనియె.
ఆ. క్షత్త్రమునకుఁ బుట్టఁ గాఁ బట్టు బ్రహ్మంబు, బ్రాహ్మణునకు యోని రాజు గాన యుభయవర్ధనంబు నొండొంటి విడువము, వెలుఁగు రెండు మాయు విడిచెనేని.
క. తమలోనఁ బొందు గలవి, ప్రమహీశులఁ బ్రజయుఁ బొదువుఁ బ్రజచే మాన్య త్వము వడయఁగ నేరరు భేదము గలిగిన నలఁతు రొలసి దస్యులు ప్రజలన్.
తే. అట్టిదశఁ బుట్టు రుద్రునియలుక దాన, సకలమునకు వినాశంబు సంభవిల్లుఁ గాన యెల్లవిధంబులఁ గలసి యుండ, వలయు నృపుఁడుఁ బురోధయు వసుమతీశ.
క. వినుము విశేషించి జనన, జనితోన్నతి విప్రుఁ డతని జనపతి వినయం బున నడప వలయు దానను, మనుగడ యిరువురకుఁ బ్రజకు మహనీయ మగున్.

కుబేరునకు ముచుకుందునకుఁ గలిగినసంవాదము.

వ. అని చెప్పి [1]పురోహితునివిశేషంబు ముచుకుందుం డనురాజునకు వైశ్రవణునకుం గలిగినసంవాదంబునం బ్రకటం బయ్యె నక్కెఱం గెఱింగించెద. 318
మ. విను మా రాజు సమస్తదిగ్విజయముల్ విస్ఫూర్తిమైఁ జేసి తాఁ దనలావారయుబుద్ధి వైశ్రవణుమీఁదం బోవ నాతండు దై త్యనికాయంబులఁ బంచినం దెరువునం దత్సైన్యముల్ రాజుమూఁ క నతిక్షుభ్యము గాఁగఁ జేయుటయు సుక్షిప్రం బద్ధచిత్తంబుతోన్. 319
క. నృపతి పురోహితు దూఱినఁ, దపముల మంత్రముల దేవతాపూజల వీ ర్యపటుత్వ మతనిసేనకు, నపరిమితము సేసె నమ్మహాత్ముం డధిపా. 320
ఆ. బ్రహ్మశక్తిఁ బేర్చి రాజుసైన్యము దైత్య, సేన బడలువడఁగఁ జేయ నాతఁ డతిరయమున ముట్టె నలకఁ గుబేరుండు, ననికి వెడలె నిజబలాన్వితముగ. 321
వ. వెడలి సమరంబు సేయుసమయంబునం గిన్న రేశ్వరుం డన్న రేశ్వరు నాలోకించి.
శా. దక్షుం డై తిటు బ్రహ్మశక్తిన భవద్బాహావిలాసం బమి త్రక్షోభం బొనరించెనే యనుడు నాతం డిట్లు నీ వంటి బ్ర హ్మక్షత్త్రంబుల కేకయోనిజననం బవ్వేధ [2]గల్పించె యో గక్షేమాకలనంబు సంగతము లై కావింపఁ బంపండొకో. 323
వ. అనుటయు ధనదుండు సాంత్వనస్వరంబున. 324
ఉ. నాకును నీకు నేటికి రణం బొనరింపఁగ నేను బంప నీ వేకముఖంబుగా ధరణి యేలుము నావుడు నవ్వి యవ్విభుం డీకుపతిత్వ మొల్ల నొరుసీగి మహత్త్వకరంబె విద్విష ద్భీకరమద్భుజార్జితమ పెం పొనరంగ భుజింతు దిక్పతీ. 325

1 పురోహిత విషయంబు. 2 గల్పించి.

వ. అనిన విని పౌలస్త్యుండు నీ వధికుండ వట్లు సేయు మని గారవించిన ముచుకుం దుండు ముదితుం డై చని సకలోర్వియు నిర్వక్రవిక్రమంబున నేలె నని చెప్పిన విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబులయం దైశ్వర్యప్రీతిపుణ్యలోకంబులు నిరతిశయంబుగాఁ జేయం జాలునది యెయ్యది యని యడిగిన. 326

ఆ. అతని కిట్టు లనియె నమరతరంగిణీ, సూనుఁ డధికభీతు లైనసజ్జనులకు నభయ మొసఁగి యలఘుసౌఖ్యాత్ములఁ, జేత యెంతయును విశిష్ట మధిప.

వ. అని వెండియు. 328

క. విను పర్జన్యుఁడు భూతము, లను బండినమాఱ్ఱ్రి పక్షులను బ్రోచువిధంబును నీవు బంధువుల స, జ్జనయుతముగఁ బ్రోవు మది ప్రశస్తం బనఘా. 329

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు విప్రప్రభృతులకు నిజధర్మవర్తనంబుల జీవనంబులు నడవక తక్కిన నెట్లని యడిగినఁ బితామహుం డతనితో నాపద [1]దనికిన నితర జాతివృత్తంబు గర్హితంబు గా దట్లయినను నాయుధోపజీవనాదిక్షత్త్రియధర్మంబులం జేసి బ్రాహ్మణ్యంబు [2]వట్రపడి బ్రాహ్మణులు క్షత్త్రియము లగుదురు వాణిజ్య ప్రముఖవైశ్యక్రియ లాచరించి వైశ్యసము లగుదురు నిత్యానుష్ఠానంబులు లోనుగాఁ గలయవి డిగవిడిచి దనలోభతాత్పర్యంబున [3]శూద్రప్రాయులై చరించి శూద్రసము లగుదురు దక్కినజాతులవా రందఱుఁ దమతమతారతమ్యంబులతో నిట్ల నిజజాతివిహీను లగుదు రట్టివారు జాత్యుత్తమకృత్యంబులకుఁ బాత్రంబులుగారు భూకాంతుం డింతయు నెఱింగి యర్హప్రకారంబులం బ్రజ నడపి రక్షించినం బ్రజాకృతం బగుధర్మంబునందుఁ జతుర్థాంశంబునకు నుక్తుం డగుఁ బ్రజలఁ బాతకంబులం బొరయ కుండ నరయం జాలక [4]దండ్యదండనరహితుం డైనమహీవిభుని వారలచేసినపాతకంబుల నాలవపాలు వొందుఁ గొందఱు బుధులంతయుం బొందు నని చెప్పుదు రనుటయు నమ్మనుజనాథుండు. 330

ఆ. వినుము వివిధసుఖము లనుభవింపఁగ రాజ్య, విభవయుక్తిఁ దిరుగ వేడ్కలేదు నాకు ధర్మరక్షణముమీఁదిభరముఁ ద, ల్లోపభయము మనములోనఁ బెద్ద. 331

వ. కావున: 332

చ. అనఘ యనేకదోష మగునట్టిమహీవహనంబు నొల్ల దం డనపరువత్వ మేటికి దృఢప్రశమంబున నేను గానకుం జనియెద నన్న భీష్ముఁ డిది జాడ్యము గాక నృపాలధర్మమే మనుజవరేణ్య నీమనముమార్దవ మగ్గల మిట్టు లొప్పునే. 333

వ. ని న్నార్తి చెప్పుటకుఁ బాండువిచిత్రవీర్యశంతను లున్నవారే నాబుద్ధి వినుము.

ఆ. ఈఁగ కాలియంత యేనియు మీసర, పోవ కుండ ధర్మమునన నడచి

---

1 గలిగిన. 2 పట్టువడి; వల్లపడి. 3 సేవావృత్తి నడచిన శూద్ర. 4 దండ్యులయెడ దండనీతి రహితుం డైనమహీవిభుని.

రయ్యెఁ దొంటిరాజు [1]లక్రోధకామప్ర,యుక్తదండధరణ మొప్పఁ గాక. 335

క. దానాధ్యయనయజనముల, తో నుర్వీజనులఁ గావఁ దొడఁగుట పతికిం
దా నజకల్పితధర్మము, దీనివిడుపు నరకమునకుఁ దెరు వగు నధిపా. 336

క. కావున వర్ణాశ్రమముల, నేవిధమున నైన నడపు లెడలక యుండం
గావంగ నోపునృపతికి, లే వలజ ఘ్నభయలోకలీలలయందున్. 337

వ. ఇట్లగుటం దెలుపునది యొక్క యితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. 338

కేకయరాజరాక్షససంవాదప్రకారము.

క. పరమనియతిమైఁ గేకయ, నరపతి యధ్యయనవిధి యొనర్పఁగ నటవీ
పరిసరమునఁ గేఁగినయెడ, ధరణీశ్వర పట్టె నొక్కదానవుఁ డతనిన్. 339

వ. పట్టినఁ బ్రబలుం డగునద్దనుజునిం ద్రోచిపోవం జాలక యమ్మహీపాలుండు వాని
కి ట్లనియె. 340

సీ. మున్ని చ్చిమియును అంకు నెచ్చోట నైన నా, భూమిలోపల లేదు భూమిసురులు
వేదాధ్యయనయజ్ఞవిధిదానతత్పరుల్, రాజులు బ్రాహ్మణారాధనంబు
జన్నముల్ సేతయు సమరానివర్తన,వ్రతమును గలరు గోరక్షణాది
వార్తావినీతులై వైశ్యులు నడపుదు, రమ్మూఁడుజాతుల కధికభక్తి
తే. తోడ శుశ్రూష సేసి శూద్రులు చరింతు, రేమిరంధ్రింబు గాంచి నీ విట్లు వెరవు
మాలి పట్టి తత్ప్యద్ధత లీల నన్నుఁ, దలఁప నిది నీకుఁ బథ్య మే దానవేంద్ర.

చ. అనుటయు నమ్మహాదనుజుఁ డాతని కి ట్లను నట్టివానిఁ గా
నినుఁ గని వర్ణరక్షణము నిర్మలచిత్తతఁ జేయురాజు కీ
డునఁ బడ కున్కి దెల్పఁగఁ గడుం బ్రియ మై చనుదెంచితిన్ మహీ
జనపరిరక్ష యస్ఖలితసౌమ్యత నిట్ల యొనర్పు భూవరా. 342

వ. అని పలికి సఖ్యంబు సేసి చనియె నని చెప్పినం గాంతేయాగ్రజుండు సంతోషించి
జీవనాభావం బైనచో క్షత్త్రియకర్మానుష్ఠానంబునకు నశక్తుం డగువిప్రుం డెట్లు
బ్రదుకువాఁ డని యడిగిన భీష్ముం డి ట్లనియె. 343

చ. మనఁ జను నుప్పు నువ్వులును మాంసము గోవు వృషంబుఁ గూడుఁ గ
ల్లును ఘృతతైలమాక్షికములున్ ధృతకేసరమైనజంతువుల్
ధన మధికంబుగాఁ బడయుదానికినేనియు విక్రయింపఁ గా
దనుమతి యూఁది వైశ్యకృతి నైనను విప్రున కాపదాగతిన్. 344

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు యజ్ఞంబు లెట్లయిన సమీచీనంబు లగు నని
యడిగిన ననిమిషనదీనందనుం డతని కి ట్లనియె. 345

ఆ. శ్రద్ధ వలయు మిథ్య చనదు వేదంబులఁ, బరిభవింపఁ దగదు భవ్యయజ్ఞ
కర్త కెపుడు నదియుఁ గాక దక్షిణలు మం,త్రార్థహోమకంబు లందు రధిప. 346

[1] లక్రోధకామత్వ, యుక్త... మొప్పెఁ.

క. ఈగతి యెఱింగి చేసిన, యాగము సోమాప్తిఁ జేయు నప్పురుషునిఁ ద
ద్యోగ మొనర్చు మహాసుఖ, యోగము సోమాధిరాజ్యయుక్తము శ్రుతులన్.
ఆ. అధ్వరంబుకంటె నధికంబు దపము ద,పం బనంగ మేని ప్రన్నఁదనము
నివురఁ జేత గా దహింసయు సత్యవా,క్యంబు దమము దయయుఁగానియరయ.
వ. అనిన. 349
చ. ప్రియమున ధర్మనందనుఁడు భీష్మునితో నృపుఁ డెట్టిభంగివా
నియెడఁ గరంబు నమ్మఁదగు నిక్కపుమిత్త్రుఁడు లేనిభర్తకున్
నయగతి సెల్ల నేర దనినన్ విని యిట్లను నాతఁ డేక బు
ద్ధియుతుఁడ వై వినన్ వలయుఁ దెల్లముగా నెఱిఁగింతు భూవరా. 350
క. నమ్మమి మృత్యువు పెద్దయు, నమ్ముట యపమృత్యు వగుట నరపతి [1]నమ్మి
నమ్మక పని గొనునది ని,త్యమ్మును సూక్ష్మమతిఁ దాను నరయఁగ వలయున్.
తే. తనకు మేలొనరించు నాతండు మిత్త్రుఁ, డతఁడు నడపంగ నెల్ల కార్యములు శుభము
నొందు నేమిటనేమఱకునికితోడ, నృపుఁడు మిత్త్రుపైఁ గార్యముల్ నిలుపవలయు.
ఉ. మన్ననకున్ మదింప కవమానము వచ్చిన స్రుక్క కొక్కభం
గి న్నెఱిఁ గార్యముల్ విగతకిల్బిషుఁ డై తగఁ జేయునట్టిమి
త్త్రు న్నరనాయకుండు దనరూపు[2]గ నగ్గల మైనశ్రీయు న
త్యున్నతియున్ ఘటించి మహిమోజ్జ్వలుఁ జేత సుఖావహం బగున్. 353
క. విను మట్టి మంత్రి గామం, బునఁ గ్రోధంబునను లోభమున భయమునఁ గా
ర్యనిరూపణంబు వదలక, వినీతుఁ డై నడచు టధికవిభవముఁ జేయున్. 354
వ. అని చెప్పి వెండియు. 355
క. అన్నలుఁ దమ్ములుఁ గలుగుట, యున్నతుఁ [3]జేయు నృపు నెంత యొఱపిళ్లయినన్
మన్ననయు నీగియును సం,పన్నంబులు గాఁగ వారిఁ బాటించు టురున్. 356
వ. అది యెట్లంటేని. 357
క. బలఁగము గలభూపాలుఁడు, గెలనిమహీశ్వరులబుద్ధికిని వ్రేఁ గగుచున్
బలియుఁ డగు లేనివానిం, జులుకంగాఁ జూతు రెట్టిశూరుం డైనన్. 358
క. ఎక్కువతక్కువమాటలు, నుక్కివములు బంది గీడు లొందించుటలుం
బెక్కు దనయన్నదమ్ముల, దిక్కున నన్నియును సైఁపఁ దేజము సేయున్. 359
క. లోపల [4]రాఁజుచుఁ బొగయుచుఁ, బాపంబులు దలఁతు రోపి బలిమియు వెఱవుం
జూపక తక్కరు కెలనికి, నేపాటను వారి నడపు టెంతయు నొప్పున్. 360
తే. చాలుదురు వారు నృపతికి మేలు సేయఁ, గీ డొనర్పంగఁ గావునఁ గిల్బిషములఁ
బొరయకుండంగ వారలనరసికొనుచుఁ, బొదివి నడపుటకార్యంబు భూవిభునకు.

1 'మిత్రుకున్, నమ్మి పనులు గొనునది' అని పెక్కుప్రతులు. 2 న కగ్గల మైన. 3 గాఁజేయు నెంతయును నృపతిం దా... బాటించుటగున్, 4 రాయుచుఁ బొగులుచుఁ... వెఱవుం.

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధనార్జనం బేమిటం బ్రస్ఫుటం బై నడచు నని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డి ట్లనియె. 362

కాలకవృక్షీయక్షేమదర్శిసంవాదప్రకారము.

క. ఆయతి కాఁడు వలయు నర,నాయకునకు వాని కెల్ల నరులుం జేటుం
జేయఁ దలంతురు దా నవ,ధాయకుఁ డై కావ వలయు ధరణిపుఁ డతనిన్.

వ. ఈయర్థంబున నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము కాలకవృక్షీయనామధేయుం డగు నొక్కముని క్షేమదర్శి యనియెడు కోసలభూవిభునిభూమికిం బంజరస్థంబుఁ జేసి కొని యొక్కకాకంబుఁ దెచ్చి యిప్పక్షి త్రైకాల్యవేదియని యెల్లజనంబులకుం జెప్పుచుం దిరిగి క్రమంబున రాజుం గని యతని కక్కాకంబుఁ జూపి నీయం దర్థార్జనాదినృపకార్యంబులవలన నేమఱుట గలదు దానం బుట్టిన సేగి యెల్ల నిప్పులుఁగు సెప్పి నీకుం దప్పినమ్రుచ్చులం బట్టింపఁ జాలు ననుపలుకు వలికి యమ్మహీవరునాదరంబు వడసి వీడుఁబట్టున కరిగిన. 364

క. ఆరాత్రి యవ్విభునియధి,కారులు సంపి రొకభంగిఁ గాకము మఱునాఁ
డారాజున కవ్విప్రుఁడు, గోరి రహస్యంబుఁ జేసికొని యెఱిఁగించెన్. 365

వ. అట్లు నియోగులకపటోపాయంబునం గాకి మృతం బగుట సాభిజ్ఞానంబుగా నెఱింగించి తనపేరు సెప్పి యేను మీతండ్రిసఖుండ నతనిపిమ్మట నిచ్చట నిలువ నొల్లక వనంబున కరిగి తపంబు సేయుచుండి నీమీఁది యధికస్నేహంబునం జేసి నీదగు యోగక్షేమంబు లరయ వేఁడివచ్చి యీరాష్ట్రంబునం బురంబునను వర్తించుచు భవదీయరాజ్యలక్ష్మి మధురభంగి యయ్యును నధము లగు నానియుక్తుల వలనం జోరజనసంవృతం బైనకావేరియుంబోలె నుపయోగ్య గాకునికి యెఱింగి నీ కెఱింగించుట కై మిథ్యాభివర్ణితం బైనకాకంబు నెపం బిడి చొచ్చితి దుర్మతు లైనద్రోహులు దానిం జంపుటకతంబున లోనం గీడు గలుగుట నీకుం గొంత గాన నయ్యెఁ గను గలిగి యరసిన నింకనుం దేటపడియెడు నాయాప్తియును గార్యవివేకంబు కలిమియు నమ్మి మదీయోపదేశంబు నాదరింపు మిప్పుడు నన్నాదరింపక విడిచినవాఁడ వగుము వంచకు లైనయధికారపురుషులకు నేర్పుమైఁ గ్రమంబునఁ బరస్పరవిరోధంబుఁ గలిగించి సంప్రీతి సెఱిచి నీవలసిన ట్లొకనొకని దండింపు మని వారలం బేరు గ్రుచ్చి యుపదేశించిన. 366

క. ఆరాజు నట్ల చేసి మ,హారాజ్యస్థితికి నెల్ల నవ్విప్రు మహో
దారగుణు మంత్రిఁ గాఁ గొని, సారధనప్రీతిసుఖయశంబులు వడసెన్. 367

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు మంత్రి యెట్టివాఁడు గావలయు నెఱింగింపు మనుటయు గాంగేయుం డతని కి ట్లనియె. 368

సీ. జ్ఞానపరుఁడుఁ బౌరజానపదాప్తుండుఁ, గార్యజ్ఞుఁడును ధైర్యశౌర్యఘనుఁడు
నక్రూరుఁడును విశుద్ధాత్ముండుఁ బతియెడ, భక్త్యనురాగసంభ్రమము లెనఁగ

సమసుఖదుఃఖుఁ డై చెమరు నెత్తురుగాఁగఁ, దలఁచుచు [1]నరయక తప్పమీఁదఁ
బెట్టిన నలుకమైఁ దిట్టినఁ గలఁక దా, నొందక తేర్చుచోఁ బొందు సెడక
తే. మెలఁగువాఁడును నిజరంధ్రములకు మాటు
సేయఁ బరరంధ్రములు గని చిక్కువఱుపఁ
జాలునిపుణుండు నై [2]నవిశాలబుద్ధి
గావలయు మంత్రిముఖ్యుండు గౌరవేంద్ర. 369

వ. అని చెప్పి. 370

క. మృదుమధురవాక్యముల నిం, పొదవెడుచిఱునవ్వుతోడ నుర్వీశుఁడు స
మ్మదము సచివులకుఁ బ్రజలకు, నొదవింపఁగ వలయు నది మహోన్నతిఁ జేయున్.

తే. ఈగియును బ్రియవచనసంయోగమునన, కాని జనులకు సంతోషకారి గాదు
పుచ్చికొనునష్టపల్కులపొందుకలిమి, యెదిరిమదిఁ గందనీదింత యెఱుఁగుమధిప.

వ. అనుటయు ధర్మతనయుండు జనంబులవివాదం బుడుపునప్పుడు పుడమిఱేఁడు దూఱునుం బాపంబును బొరయ కుండు తెఱంగు దెలుపవే యనిన దేవవ్రతుం డిట్లనియె. 373

సీ. వ్యవహారశుద్ధి సర్వప్రజాప్రియకారి, యదియ భూపతికి ధర్మాతిశయముఁ
గీర్తియుఁ జేయు నక్షీణసత్యులు ధర్మ, పరులును నైనభూసురులు నీవుఁ
బ్రాజ్ఞులుం బూనిచిత్తంబులతోడుతఁ, బ్రజవివాదము లెడఁ బక్ష ముడిగి
విని ధనవాంఛమై ధనికులదెస వ్రాలి, తీర్పక ధర్మంబు తెరువు దప్ప
ఆ. కుండఁ బాడిఁ దీర్చి దండింపఁ దగునెడ, ననుగుణంపుదండ మాచరింపు
మొఱఁగఁ బలికితేని నుండదు ప్రజ దేఁగఁ, గనినపులుఁగుపిండుకరణిఁ జెదరు.

వ. దండించుట దానును. 375

క. నఱకుట యర్థముఁ గొనుటయుఁ, జెఱ నునుచుట కట్టి యడిచి చేడ్పాటొందం
బఱచుట మొదలుగఁ గలపలు, దెఱఁగులఁ దగవుమెయి నడచు ధీరవిచారా.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లనియె. 377

క. తనకీడకు వచ్చి మొగ మో, డనివాఁ డగుదూత వల్కుటకుఁ గోపింపం
జనదు జననాథునకు దూ, తునిఁ జంపిన నరక మగుట ధ్రువ మని రాజ్యుల్.

తే. కులము శీలంబు హితవాక్యములును నేర్పుఁ, గార్యవాదిత్వసద్వచోగౌరవంబుఁ
దలఁపుగలుగుట దక్షతయలఘుగుణము, లండ్రు దూతకు నియ్యెడునార్యజనులు.

క. మొన [3]దీర్పువెరవు యంత్రము, లనేకము లొనర్పునేర్పు నాయుధములవి
న్ననువును [4]బోటులకర్జం, బును సేనాపతికి నైజములు గావలయున్. 380

క. తనయుల నైనను నమ్మిన, జనపతి సిరి గోలుపోవుఁ జతురతమై న
మ్మినవాఁడపోలె నమ్మక, యునికి సకలజనులయెడల నుర నై యుండున్. 381

1 నలయక. 2 సువిశాలబుద్ధి. 3 లేర్పు. 4 బోటును గర్జంబును.

తే. అనిన విని పాండవాగ్రజుం డనఘ పురము, భంగి యెట్లైన మేలు సెప్పంగ వలయు
ననుడు నమ్మహీవిభునకు ననిమిషాప,గాతనూభవుఁ డిట్లనుఁ బ్రీతితోడ. 382
సీ. పరపు లోఁతును గలపరిఖతోఁ బొడవును, ఘనమును నగుకోట గలిగి తగిన
వాకిళ్లు బలుపుఁగావలి నొప్ప రమ్యగృ, హవ్రాతములు గొమరారువీథు
లందంబు లగు మేటియంగళ్ల నెల్లవ, స్తువులును శోభిల్ల సుజనబహుళ
మై ధాన్యములును ఘృతాదిరసద్రవ్య, ములును నానాయంత్రములును బహువి
ఆ. ధాయుధములు బిరుదు లగుయోధులును బండి
తులు విలాసినులును దూతముఖ్య
పరిజనములు నెఱయఁ బరమోత్సవంబులు
మెఱయఁ బురము చెలువు మిగుల వలయు. 383
ఆ. అట్టిపురవరంబునందు రత్నస్వర్ణ,ముఖము లగుపదార్థములకు బంధు
తతికిఁ బతి సురక్షితస్థితి [1]సేయునాఁ, డధిప వినుము భూమి యరయు తెఱఁగు.
వ. అని పలికి మఱియు. 385
క. స్థలముఖ్యము లయ్యేడుపే, ర్కొలయూళ్లల నెల్ల వెరవు గలిగినవిశ్వా
సులఁ బ్రభుత యిచ్చి భూపతి, నిలుపవలయు వర్ణరక్షణీయత వెలయన్. 386
క. చోరులచేఁ జెడ కుండం, గ్రూరులచేఁ జావ కుండఁ గువలయజనులన్
జారులచేఁ బడ కుండ ధ,రారమణుఁడు నేర్పు గలిగి రక్షింపఁ దగున్. 387
క. అవు బేహారముఁ గృషియు, న్నవరణలును బసులసొంపునన యట్లగుటన్
భువిఁ బసులు గలుగుకాఁపుల, నవనీశుఁడు గన్న ప్రజలయట్లరయఁ దగున్. 388
క. అరి మిగులఁ గొనుట క్రేపులఁ, బొరిమాలం బిదికినట్ల భూవర కడుపున్
వెరవునఁ బెనిచినయట్టగు, నరపతి ప్రజచేత నప్పనము దగఁ గొనినన్. 389

బండారంబు వృద్ధి సేయు తెఱంగు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుం జెప్పుట.

వ. అనిన విని పాండవాగ్రజుండు బండారంబు గలిగించువెర వెట్టిది తెలుపు మని
యడిగిన నాపగాతనయుం డతని కిట్లనియె. 390
క. విను కర్షకులును వణిజులు, ననఘా గోరక్షకులు ధరాధీశునకున్
ధన మొడఁగూడెడుచోటుల, కనేకవిధములకు నెల్ల నాద్యస్థలముల్. 391
తే. ధనములకు ధాన్యములకు నుత్పత్తితలము
లయినవాని కించుకయును హాని గాక
యుండఁ దనకును బండార మొదవఁ దగు ను
పార్జనము సేయ వలయు భూపాలకుండు. 392
క. పులి గూనలఁ దినుచందము, గలిగిన నంతటన నిలుచుఁ గాక ధనంబుల్

1 సేయువాఁ.

గలుగునె మీఁదం గావున, జలగ దిగిచినట్లు గొనఁగఁ జను నిల సొమ్ముల్.

క. అరయుటఁ బ్రజ వర్ధింపఁగ, నరి [1]యేఁటఁ గ్రమప్రవృద్ధమానట్టులుగా నరపతికిఁ గొనఁగ వచ్చు, న్వెరవులఁ బెంపంగఁ జాల నెఱయు ధనంబుల్.394

క. దమియింపఁ దగినవారల, సమయమున దమించి వారిసంపదలు మహీ రమణుండు దనదుబండా, రముగా సమకూర్చు జనము రాగిల్లంగన్. 395

క. ఆపనికిఁ గీడు రోయుచు, భూపాలుఁడు ధనము గలుగుపురుషులసిరిఁ దాఁ జూపోపక కొనఁదగదు ద,యాపరుఁడై పెంప వలయు నఖిలజనములన్. 396

క. ప్రభువుల నుపచారంబుల, విభుఁ డనురాగిల్లఁ జేసి [2]వెదగొనుఁ గాఁపుల్ సభయులు గా కుండ ధనం, బుభయజగత్సిద్ధి [3]పొంటె నుర్వీనాథా. 397

క. ఆయతి కిమ్మెయిఁ గలుగును, పాయంబులు ధర్మమార్గఫలితంబులు గాఁ జేయుటయ మేలు నృపతికి, మాయాకృతినిపుణుఁ డగుట మతి గాదు సుమీ.

క. ధనము నవరించినఁ బ్రయో, జన మేమి యపాత్రములకుఁ జల్లి చెఱుచునే ని నరేంద్రముఖ్య వ్యయములు, విను రక్షయ సిరికిఁ బాత్రవిషయములైనన్.

వ. ఈభంగి నైనం గోశమిత్త్రరాష్ట్రబలంబులు వృద్ధిఁ బొందు నీ విట్టి తెఱంగువాఁడ వై ప్రజల రక్షింపుము రణంబుల కలయక విరోధుల వధింపుము మఖంబు లొనరింపుము దరిద్రులైనధరణీసురాదిసాధుల నరసి కుటుంబరక్షణంబు సేయుము మాంధాతృనకు నాంగిరసుం డగునుతథ్యుండు సెప్పినహితవాక్యంబు లుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము. 400

మాంధాతృన కుతథ్యుఁడు సెప్పినహితవాక్యములప్రకారము.

తే. భూతవృద్ధులు ధనలాభములును గలుగు,ధర్మమునను రాజనువాఁడు ధర్మరక్షకై జనించెను గావున నతఁ డరోష, కాముఁడై ధర్మనిరతుండు గాఁగ వలయు.

క. విను ధర్మమునకు బ్రాహ్మణ, జనము జననదేశ మగుట జనపతి భక్తిం గొనియాడి యనూయావ,ర్జనుఁడై తగ విప్రకోటి సంభావింపన్. 402

చ. అనిమిషులుఁ విభీతు లగునట్టిపదంబునఁ బేర్చి ముఁ విరో చనతనయుండు భూమిసురజాతిసువృత్తి కసూయ చేసి నె ట్టన సిరిఁ బాయఁడే బలి దృఢం బగుభక్తివిశేష మూఁదఁ గా ననఘు యతండు దాఁ బిదప నవ్యయసౌఖ్యవిభూతి నొందఁడే. 403

ఆ. ధర్మమునకు సిరికిఁ దగ జనించినయది, దర్ప మనిమిషులు నుదాత్తమునులు నైన నగ్గుణమున నూనినఁ జెడుదురు, దాని గెలువ వలయు ధరణిపునకు.

మ. పరనారీగమనాదిదోషములు భూపాలుండు సేయంగఁ ద ద్ధరకుఁ వర్షము లేక యుండుఁ బ్రజకుఁ దైన్యంబు వాటిల్లుఁ బె కృురుజల్ పైకొను నెందునుం గలయ నుక్కుం దేజముం దక్కును

1 యేఁటేఁటం బ్రవృద్ధ. 2 వెడగొనుఁ; వెదకుం. 3 బొఁదు.

ద్ధుర సైన్యంబుల శత్రు లాత్తుదురు బంధు శ్రేణికిం జేటగున్. 405

క. కాని చెయిదములు సేయక, నూనపుధర్మమున నడుచునుర్వీశుఁడు సం
తానము బంధులుఁ బ్రజయును, దానును సేనలును శుభము దలకొనఁ జేర్చున్.

వ. అనియిట్లు సెప్పినవాక్యంబులం దెలివొంది ధర్మతత్పరుండై మాంధాతృండుమహా విభూతిం బొంది నెగడె నీవును నట్ల నెగడు మనిన ధర్మతనయుండు ధర్మంబున నెగడ దొరకొనుట యెట్టిభంగిం గలుగు నని యడుగుటయు నతనితో నక్కురుపితామహుండు దొల్లికౌసల్యుం డగువసుమనుండనురాజు వామదేవమహాముని నిట్లు యడిగిననతండతనికి నుపదేశించిన తెఱంగెఱింగించెద వినుమనియిట్లనియె.

వసుమనుం డనురాజునకు వామదేవుండు సెప్పినధర్మప్రకారము.

ఆ. అర్థసిద్ధికంటె నరయ నెక్కుడు ధర్మ, సిద్ధి దాన సకలసిద్ధులును బ్ర
శస్తభంగిఁ జేరు శాశ్వతకీర్తియు, సంభవించుఁ గలుగు సద్గతియును. 408

క. ధనమునకై ధర్మముదెస, ననాదరము సేసెనేని నానృపతికి న
ద్ధనమును జెడు దుర్యశముం, బనుగొనుఁ దుది దుర్గతియును బాటిలు ననఘా.

క. లాభంబు ధర్మముఖ్యము, గా భరపడి మార్గశుద్ధి గనుఁగొని కైకో
ల్గా భూవరునకు నిహపర, శోభనములు సేఁత చెప్పు శ్రుతివాక్యంబుల్. 410

క. ధర్మప్రవృత్తి యయ్యును, ధర్మము నా కింతకంటెఁ దత్తద్విధులం
బేర్మిం బొరయవలయు నను, ధార్మికతాతృష్ణ నత్యుదాత్తుఁడు వొందున్. 411

వ. అని తనవచనంబులం దెలివొందినవసుమనుండనురాజుతో వామదేవుండు రాజ్యతంత్రంబునకెల్ల నాధారభూతంబు లగుసామభేదదానదండంబులం బ్రయోగించు తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 412

క. మూలబలము సంతుష్టం, బై లాలిత మగుచు నున్నయప్పు [1]డసదుఁజో
టాలోకించి నడవ భూ, పాలకునకు దండ మతిశుభం బొనరించున్. 413

చ. సమరము సాహసం బధికసంపద లక్ష్మియిఁ దెచ్చికోలు ప
థ్యమె రిపు లేల కల్గుదు రహంకృతిపెంపును నుత్కటంపుఁగో
పము మగిడింపఁ జాలునరపాలున కట్లగుటన్ హితంబు సా
మము దనయంతవాఁ డయినమానవనాథునెడన్ మహీశ్వరా. 414

క. తనభటులు గలఁగినప్పుడు, ధన మిచ్చి విరోధి నల్పతరు నైనను శాం
తునిఁ జేయవలయు దానము, నన యధికునిఁ దేర్చు టురవు నరపతి కెపుడున్.

తే. ఆయుపాయముల్ మూఁటికి ననువు గాని, యట్టిపగతునియెడ భేదమాచరింప
వలయురంధ్రముల్ దగవేచు [2]వలనుగలిగి, తత్పరతఁ జేయఁజాలుసాధకులఁ బనిచి.

వ. శుక్రమతంబునం బంచమోపాయం బైనయుపేక్ష వర్తిల్లు దానిం బ్రయోగించు భంగియుం జెప్పెద. 417

1 డసుదుఁజో. 2 వైపు.

మ. కలహంబుల్ దమలోనఁ జేసిన నుపేక్షానైపుణం బొప్ప శ
త్రులఁ జూడం దగు భూతదానవులపోరుం జూచిన ట్లెమ్మెయి
న్మలు ముంటం దగఁ బుచ్చుభంగి గలుగు న్భూనాథ కిట్టైనమం
త్రులయేర్పుల్ విభుఁ డిట్లు మాపునది నేర్పుం బెంపుఁ బొల్పారఁగన్. 418

వ. అని యిత్తెఱంగున వామదేవుండు సెప్పినహితవచనంబులు వాటించి కోసలపతి భాసమానుం డయ్యె నీవును నట్ల వర్తిల్లి వెలయు మనినఁ బాండవాగ్రజుండు సమరంబున శత్రుల జయించునప్పటిపాడి యెట్లుండు ననుటయు భీష్ముం డతని కిట్లనియె. 419

ధర్మజునకు భీష్ముండు సమరంబునపాడి చెప్పుట.

సీ. పగవాఁడు బలములఁ బన్ని త్రోచినఁ దాను, సబలుఁడై యొంటిమై సంగరంబు
గోరిన నమ్మెయి గొనకొని మాయ లొ, నర్చిన మాయలఁ బేర్చి గెలుపు
గొనునది వెన్నిచ్చినను బ్రమాదంబునం, బడినను గైదువు భగ్నమైన
శరణన్న మ్రొక్కినఁ దురగాళి యెడలిన, నోరుతోడఁ బోరుచు నున్న నెట్టి
ఆ. పగతునైనఁ జంపఁ దగ దధర్మంబునఁ, జంపుకంటె ధర్మసమరకేళిఁ
జావు మేలు రాజు శయ్యఁ జచ్చుట గొఱ, గాదు గానయోడఁ గాదు పోర.

క. విను చిల్లు యిడినయాయుధ, మును విషలిప్త మగుశస్త్రమును నెట్టియమి
త్రునిపైనైనఁ బ్రయోగిం, చిననరపతి నరకమున వసించు నృపాలా. 421

క. తనకుం దోడ్పడి యని నొ, చ్చినవానిం గాంచి కడఁగి చేష్టింపక యు
న్ననరేంద్రుఁ బొందుపాపం, బునకుఁ గొలఁది గలదె భరతపుంగవ తలఁపన్.

వ. అని చెప్పి వెండియు. 423

చ. అరిపయిఁ బోయి వానిపుర మగ్గలికం జెఱుపంగఁ దద్ధరం
బరఁగుప్రజం జలంబుమెయి బాధలఁ బెట్టు టధర్మ మట్టిని
ష్ఠురత యొనర్చు టప్పటికి జూడఁగ మానఁగ రాదయేని భూ
సురగృహదేవగేహములచూఱ నవశ్యము మాన్చు టొప్పగున్. 424

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబుకంటెం బాపకర్మంబు లేదు పొమ్మని పలికి యిట్లేని రాజున కెట్లును నధోగతి వాటిల్లుఁ గదే యనుటయు నాపగాతనయుం డిట్లనియె. 425

క. శరణాగతుఁ గాచియు నని, నరిపోటులఁ బడ్డఁ దెచ్చి యరసియు ధరణీ
సురులం బ్రోచియు నానా, ధ్వరములు సేసియును రాజు దలఁగు దురితముల్.

క. అన విని యమ్మనుజేశ్వరుఁ, డని ననివర్తులయి శౌర్య మభినుతి కెక్కం
దనువుఁ దొఱంగినవారికి, ననఘా యెబ్భంగిలోక మగు నని యడిగెన్. 427

వ. అడుగుటయు నమ్మహీశాంతునితో శాంతనవుండు శక్రాంబరీషసంవాదంబు చెప్పెద దాన నీయడిగినయది దేటపడు నని యిట్లనియె. 428

ఇంద్రాంబరీష సంవాదప్రకారము.

సీ. అంబరీషుండు నానాధ్వరంబులు సేసి, కడచని వాసవుకడకు నేఁగి
యచట నుజ్జ్వలవిమానారూఢుఁడును మనో,హరిసంక్రీడనోదారచరితుఁ
డును నై వెలింగెడుతనదుబంటు సుదేవుఁ,డనువానిఁ జూచి యయ్యనిమిషేంద్రు
తోడ మదీయభృత్యుఁడు వీఁడు క్రతుముఖ్య,కర్మముల్ సేయఁ డెక్కారణమున
తే. ననఘ నాకంబెఁ గడుఁ బేర్చియునికి గలిగె,ననుడు నాజిష్ణుఁ డిమ్మహాత్ముని తెఱంగు
సెప్పఁ జిట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని,వినుము చెప్పెద నని యిట్టులనియెఁ బ్రీతి.
వ. శతశృంగుం డనియెడుదానవునితనూజులు సదముండును విదముండును దముం
డును నని యెడువారలు. 430

శా. బాహాగర్వము సూపఁ గోరి పటుదర్పం బొప్ప నుగ్రాహవో
త్సాహం బూర్జితభంగిగా భయదఘోషస్ఫీతనానావిధ
వ్యూహంబుల్ ధరణీప్రకంపనము లై యుద్దామసర్వాంగస
న్నాహత్వంబునఁ బేర్చి తోడ నడప న్సంరంభశుంభద్గతిన్. 431

ఉ. మంచిమగండ వై ననినుమార్కొనువారయి దాడివెట్టి యొ
క్కించుకశంక లేక ప్రజ యెల్లను బెగ్గిల ముట్టి యర్థముల్
గొంచు ధరిత్రి గైకొనుటకుం గన లగ్గల మొంది యాతనిం
బంచితి సైన్యయుక్తముగఁ బార్థివ యిట్లని పల్కె తత్తఱిన్. 432

మ. పసగల్ వే చని దోర్బలంబున రణప్రావీణ్యముం జూపి నీ
వసురానీకముఁ ద్రుంచి భూప్రజలకున్ హర్షంబు గావించి రా
క సుమీ రాక జయంబు లేక ప్రజదుఃఖం బొందఁగా రాక నీ
యసువర్గంబులపోక గా నెఱుఁగు పెక్కాడంగ నింకేటికిన్. 433

మహాస్రగ్ధర. అనిన న్సంగ్రామకేళీవ్యసనరసికుఁడై యట్ల శాకంచు నిన్ వీ
డ్కొని యాతం డేఁగి తానప్డు దనుజతతియాటోపముల్ గూఢచారుం
డనుదృష్టిం జూచి తా నిట్లను మనమున సైన్యంబుచే పేల శత్రుం
గొన నీ నేలా పురారిం గొలుతు నతనికిం గోసి యిత్తున్ శిరంబున్. 434

మ. అని నిశ్చయుఁడై రణం బుడిగి సైన్యంబంతయుం గ్రమ్మఱం
జనఁగాఁ జేసి పరేతభూమికి దృఢోత్సాహంబునం బోయి శం
భునిఁ జిత్తంబున నిల్పి వాలును గళంబుం గూర్చినన్ సత్కృపా
ఘనుఁ డద్దేవుఁడు ముందటన్ నిలిచి ఖడ్గంబుం దొలంగించుచున్. 435

మ. చనునే సాహస మిట్లు సేయ నిది గర్జంబే కతం బేమి యి
ప్పని కన్నం గని చక్కఁ జాఁగి ధరయున్ ఫాలంబునుం బొంద వం
దనముం జేసి యితండు నీపలుకులున్ దైతేయులం దాఁక నొ
ల్లనివాఁ డైన తెఱంగుఁ జెప్పె శివునుల్లం బార్ద్రితం బొందఁగన్. 436

ఉ. ఆపరమేశ్వరుం డితని కప్పుడు దివ్య రథోత్తమంబునుం
జాపము నస్త్రకోటియుఁ బ్రసన్నత నిచ్చి రణంబునందు నీ
యేపున కోర్వ దేవతలకేనియు దైత్యుల కేని రాదు పో
ష్మపగ జేని గెల్వుము మహిం జరణం బిడ కుండు మాజిలోన్. 437

మ. అని వీడ్కొల్పిన నీతఁ డుబ్బు మదిఁ బొం గారంగఁ దేరెక్కి వే
చని దైత్యధ్వజినీప్రతాపమహిమోత్సాహంబులం జీరికిం
గొన కుగ్రోద్ధతిఁ దాఁకి పీనుఁగులపెంగుప్పల్ గొనం జేసె న
[1]య్యనిఁ బైఁ ద్రోచిన నిద్ధఱిం దునిమె దైత్యాధీశులన్ వ్రేల్మిడిన్. 438

వ. ఇవ్విధంబున సదముండును దముండునుం బడినం గని కోపోద్దీపితుం డై. 439

స్రగ్ధర. వీరోదారోగ్రలీలన్ విదముఁడు సమరోర్విన్ బలోల్లాస మొప్పం
జేరెన్ బాహాసముల్లాసితఘనరుచిరాసిప్రభాభాసురుం డై
యారక్షోనాథుపైఁ బేరలుక మఱపుఁ జేయంగ నీతండు డిగ్గం
దే రుద్యత్ఖడ్గదీప్తుల్ దెసల నిగుడ దైతేయవీరుల్ చలింపన్. 440

వ. ఇట్లు విధాతృవశంబునఁ బాదచారి యై. 441

మ. దనుజుం దాఁకి కృపాణఖేలనము చిత్రంబై వెలుం గొందఁ ద
త్తనుసంఛేదనకేలి సల్ప నతఁడుం దన్నుం బటుప్రస్ఫుర
ద్ఘనకౌక్షేయకధారఁ జీరఁ బడియెం దా నాతనిం గూల్చెఁ ద
క్కినదైత్యావలి విచ్చె నల్గడఁ బరిక్షీణోద్యమత్వంబునన్. 442

వ. ఇట్లు నిశ్శేషంబుగాఁ బరవీరులం బరిమార్చిన నీరాజ్యంబు పూజ్యం బై వెలసె భూప్రజయుం బ్రమోదంబు నొందె నిత్తెఱంగున నీను దేవుండు సుకృతవంతుం డై యింతటిపదంబున కర్హుం డయ్యె నేయజ్ఞంబులును సంగ్రామయజ్ఞంబునకు సదృశంబులు గావు వినుము వీరమస్తకరాశి వేదికగాఁ గృపాణబాణాదిసాధనంబులు సమిత్స్రుక్స్రువంబులుగా శోణితం బాజ్యంబుగా మాంసంబు పురోడాశంబుగా వీరవ్రతదీక్షితుండు సమరాధ్వరంబు సలిపి రుధిరజలపూరయు మస్తిష్కకర్దమయుఁ గేశశైవాలయు [2]నాంత్రఫేనయు భేరీమండూకయు హేతిమీనయు గజకళేబరపులినయు నగు సమరపుణ్యనది నవభృథస్నానంబు సేసి మదీయలోకంబున సుశ్లోకుం డై నిత్యస్థితి నత్యుదాత్తపదవిం బ్రవర్తిల్లుఁ బుణ్యాతముం డగుటకుం దనువు దొఱంగ వలయు నని లేదు తెగువతోడియనివర్తనగతియ చాలు నిట్టిది రణాచరణప్రభావం బేనును బ్రబలదైతేయవ్రాత[3]శాతన సుకృతంబునం గాదె యీ దేవేంద్రత్వంబు నొందితి నని పలికిన నంబరీషుండు సమరశూరులసమధిక పుణ్యత్వంబు దెలిసి సంభావించె నని చెప్పి దేవవ్రతుండు వెండియు. 443

1 య్యాని పైఁ దోఁచిన యిద్దఱిం. 2 నాతపత్రఫేనయు. 3 శాసనసుకృతంబునం.

⟶ సమరానివర్తనంబువలనిఫలము: ⟵

క. జనకుడు ప్రతర్దనునకుం, దనకును రణమైనయపుడు తనయోధులకుం
దిను నాకంబును నరకముఁ, గనుఁగొనుఁ డని చూపి చెప్పెఁ గౌరవముఖ్యా.

తే. పుణ్యతమము భోగాస్పదంబును మనోహ
రాంగనాజనబహుళంబు నైనయది ర
ణంబు బిరుదులై చేసిన నరులనెలవు
[1]దూరఁ బందలచోటిది దుఃఖమయము. 445

వ. అని తనమాహాత్మ్యంబునం జూప నోపినయుభయస్థలంబులుం జూపం జూచి యేచి యవ్వీరులు దెంపు వొంపిరి వోవం దఱియ నుఱికి వైరుల జయించిరి సమరంబు తెగువ దీప్తలక్ష్మిం గరం బొనర్పుఁ బుణ్యతమలోకంబు లిచ్చుం గావున శూరుం డధికపుణ్యోదారుం డని యిట్లు దేవవ్రతుండు ధర్మసూనునకు సమరానివర్తనజనవిశేషం బెఱింగించె నని చెప్పిన విని యటమీఁద వారలసంప్రశ్నోత్తరంబులు ప్రవర్తిల్లినవిధంబులు వినిపింపు మనుటయు. 446

మ. పరమాయుఃపరమార్థసిద్ధిపరమప్రావీణ్యసంపాదనా
దరసంభావితభక్తలోక నిగమాంతస్ఫీతహార్ద్యాగ్రసం
చరణప్రౌఢమయూర చిత్రమహిమా సర్వాత్మ విజ్ఞానసం
పరిపాకప్రకటాకృతీ శమదమోద్భావాహితస్వీకృతీ. 447

క. యమనియమాద్యష్టాంగ, క్రమాభ్యసననిర్మథితవికారసుచేతః
కమలామోదమయాత్మా, [2]సమతారాహిత్యశస్య సర్వనమస్యా. 448

మాలిని. సమధికనిరవద్యస్వైరనిత్యప్రభుత్వా
విమలమహిమహేలావిర్భవత్సర్వసత్త్వా
నమదమలినచిత్తోన్నత్యదివ్యస్వమహత్త్వా
దమమహితతపస్సద్భావసంవేద్యతత్త్వా. 449

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము. 450

---

1 దురము పందల. 2 సమానరాహిత్య...సమస్యా.

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, తృతీయాశ్వాసము.

ధుర్యకరణ సమ్య
గ్బోధాత్మవిహరణ దివిజపూజ్యచరణ యా
రాధకభరణ నిరాధి
వ్యాధికరణ సౌమ్యకిరణ హరిహరనాథా. 1

కాలనిరూపణాదు లగురణోపాయంబుల ప్రకారము.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నిట్లు శూరులు పుణ్యాతమ పురుషు లని విని కుంతీనందనాగ్రజుండు గంగానందనుతోఁ గాలనిరూపణాదు లగురణోపాయంబు లెఱింగింపు మనుటయు నతండు భరితాదరుండై. 2

సీ. వానయు సీతును వర్జించి మండువే, సవి గాక మున్న సస్యములపంట
లాదవెడుతఱి నెత్తునది శత్రుపయిఁ బూరి, గట్టియల్ నీళ్లుఁ గలుగు తెరువు
గాఁ జూచి నడచుట గర్జంబు సిడములుఁ, గంకటంబులును బల్కాలును విండ్లు
మొద లగునాయుధంబులు రథ గజహయం, బులసవరణాలు సపూర్వభంగి

తే. నొప్పి యరిభీకరంబులై యుండవలయు, శంఖకాహళపటహనిస్సాణముఖము
లైనతూర్యముల్ మంచివి యైన లెస్స,యధిప విడిదల సమతల మగుట మేలు.

క. చరులఁ బనిచి యరుల తెఱం, గరయుచు వారెదురు నడచునట్టి దయిన దె
ప్పరపుం దెరువున డప్పిం, బొరసినయెడ విడియుచోటఁ బొడుచు టుగవగున్. 4

ఆ. నిదుర పోవుచోట నీరు దవ్వై వడఁ,బడినయెడను[1]గూడు దడసి సొలసి
నపుడుఁ జెదరి యున్నయవసరమునఁ బగ,వారిఁ బొడిచి చెఱుపవలయు నధిప.

సీ. చెట్టును ఱాయును మిట్టయుఁ బల్లంబుఁ, గలిగినచోటు గాల్బలము నేల
వినుము నీళ్లును రొంపియును లేక సమవిశా,లము నైనచోటు గుఱ్ఱములనేల
కమ్మి గ్రుంగక [2]గదుగదుప రొంపులు గలు, గమి నొప్పుచోటు రథములనేల
యెడనెడ మ్రాఁకులు మడువులుఁ గలచోటు,కురునాథ యెఱుఁగుము కరులనేల

ఆ. యేబలంబు దనకు నెక్కుడు గలిగె న,బ్బలమునేల పోరుగలను గాఁగ

1. జాల...పొలసి. 2 గదగదప; కడకడవ.

వినుఁడు సీతు గాలి వెనుకగా మొన నడ,పించి పోదువ సంభవించుజయము.

చ. పలకలవార లగ్రమునఁ బన్నుఁగ విండులవారి ఘోటకం
బులఁ గరులన్ రథంబులను భూవర వెన్వెనుకం గ్రమంబునన్
నిలిపినఁ గూడి నిల్చినయనీకమునం గడుమంచియోధులం
గలయఁగ నెందు నయ్యయిప్రకారమువారల నిల్పు బల్పగున్. 7

ఆ. బంటు లుత్సహించి పగఱ పోయిరి పోయి, రంచుఁ గడఁగి బొబ్బలార్చులెనఁగ
నతిరయమున నడరునట్లుగ దొర సము,ద్ధతి యొనర్పవలయుఁ దాఁకుదలల. 8

వ. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో బంట్లెట్టివారు గావలయు
నని యడిగిన నతం డిట్లనియె. 9

తే. ఏనుఁగేనుంగుఁ బేర్చిన సైసక మెసఁగు,నంగములసొంపుఁ బులికిని సింగమునకు
బుట్టినట్టియుగ్రతయును గట్టిమెఱయ, వలనుఁగలయోధవీరులు వలయు ననికి.

వ. దేశవిశేషంబు లాకర్ణింపుము గాంధారసింధుసౌవీరులుకఠారంబుల నబళంబులం బరిశ్రమంబు గలిగి బలశౌర్యసమగ్రులై సర్వసమరంబులకుఁ జాలి యుండుదురు శౌశీనరు లెల్లకైదువులకు నేర్చి సత్త్వవంతులై యుండుదురు ప్రాచ్యులేనిక కయ్యంబునకు నేర్పరు కపటయోధులై యుండుదురు యవనులుఁ గాంభోజులును మథురచుట్లదేశంబులవారును గుఱ్ఱపుబవరంబులకు నలవడి యుండుదురు ఘూర్జరులు బ్రద్దపరుల నడిదంబులం బరిణతులై యుండుదురు మాళవులు రథంబులు మొదలైనచతురంగబలంబులసంగరంబులం జతురులై యొక్కఁడొక్కండ పెక్కండ్రకైన నోర్చియుండుదురు గొందఱఁగొందఱ నిర్దేశించితి మఱియు ననేకదేశంబులవారు వివిధప్రకారంబుల నుండుదు రయ్యైతెఱంగు లెఱింగి పెనంగించి జయంబు గొను నది యనినధర్మనందనుండు జయించుసైన్యంబులం దోఁచులక్షణంబులు విన వలతు ననవుడు భీష్ముఁ డతని కిట్లనియె. 11

ధర్మజునకు భీష్ముఁడు శకునాపశకునములు దెలుపుట.

క. సైనికులమనము లుత్సా,హానూనము లగుచు నుండు హయఘోషణముల్
వీనులకును సొగయించు గ,జానీకము లుబ్బు విజయ మగుసైన్యమునన్. 12

క. మృగములుఁ బక్షులు ననులో, మగతిం జరియించు వెనుక మందానిలుఁ డిం
పుగ వచ్చి మెలఁగుఁ గడుమే, లగుమాటలు వొడము గెలుచునట్టిబలమునన్.

క. [1]వెలుదునెడఁ దెలివితో న,గ్నులు వలపలసుడియు శిఖలఁ గొమరగుఁ దూర్యం
బులు గంభీరధ్వనులం, జెలఁగును జయము గొనునట్టిసేనఁ గుమారా. 14

క. అని చెప్పి మఱియు నతఁ డి, ట్లను మట్టినపగఱసొంపు నడఁచుట యొప్పున్
విను కయ్యమునకుఁ గాల్ద్రి, వ్వినఁ బాటిలు దురిత మెట్టివిభునకు నైనన్. 15

క. చెఱువునడు మవిసినను బెను, వెఱ మొకములు సెదరినను వివేకనిధీ యు

1 వెలలు నెడ...శిఖలు గొమరుగ.

క్కఁటి బహుళసైన్య మఱిముఱిఁ, బఱచిన నాఁగంగ రాదు బలియుర కైనన్.
క. విను కొంద ఱైనఁ గడుఁదెం, పున మార్కొని కడిమి మీఱి పొంగి యడరినఁ
మొన యెంతయైన విఱుగుం, జనునే కయ్యంబు [1]వోడువ శక్తులకైనన్. 17
క. క్షమ మేలగు నైన నతి, క్షమ దైన్యముఁ దెచ్చు నెదురు గర్వించిన గ
య్యము వోడిచి గెలిచి యరిశే, షము నెడ సదయక్షమావిశదుఁ డగు టొప్పున్.

—రాజు పగఱయెడ నుండవలయువిధము.—

వ. అనిన నప్పాండవోత్తముండు పుడమిఱేఁడు పగఱయెడ నెట్టివాఁడు గావలయు ననవుడు నాభూపతితో భీష్ముండు బృహస్పతి దివస్పతి కెఱింగించిన తెఱం గుపదేశించెద నని యిట్లనియె. 19

చ. విను మరిఁ జంపనుం జెఱుప వేచుట లెస్స ప్రతాపభాషణం
బున వెడ నుల్లికుట్టులను బొంకుల వానిఁ గలంగఁ జేసి రేఁ
చినఁ దనపూఁపు దప్పు నఱ సేయనిచందము నమ్మి యున్నచా
డ్పును మెఱయంగఁ బల్కుచుఁ గడుఁ మది సమ్మక యుండఁగాఁ దగున్. 20
చ. అరిపయి వీఁక నెత్తి చనునప్పుడుఁ దేనియ లుట్టునట్లుగా
నరపతి వానివారలు వినం బ్రియమాడుట మేలు పక్షిఁ దాఁ
దిరముగఁ [2]జేయఁగా మృగము తేఁకువ వావను వేటకాఁడు త
త్స్వరములు సూపి కాదె తుదిఁ జంపఁ దెగుం దనబారిఁ బాఱినన్. 21
ఉ. వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట రిత్తకు రిత్తవైరముం
దా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖతంత్రము గాదు సుసంధికాలముఁ
సీమ దగంగ [3]రూ పడఁగఁ జేయుటయుఁ వల దగ్గమైన వాఁ
డేమెయి నైన వధ్యుఁ డను నిట్టి వినిశ్చయ మాత్మఁ గల్గుటన్. 22
క. కాలవిపర్యయమున నర, పాలుఁడు దా మ్రొక్కియైనఁ బగతుఁ గలసి త
చ్ఛీల మెఱిఁగి తఱి యైనం, గాలునిపురి కనుచునది సుకరముగ వానిన్. 23
క. అనదతనంబును బెడిదపుఁ, దనమును లేకుండిఁ బరఁగి దరి యొత్తెడునే
ఱునుబోలె నొత్త వలయును, మనుజేంద్రుఁడు మూర్తరం గ్రమంబున నధిపా.
క. పెక్కండ్రతోడ నీరస, మొక్కతఱిన కొనక తఱిఁగియున్న పగతుతో
[4]ను క్కాఁడి బంధుభావముఁ, దక్కటిపగఱయెడ వలయుఁ దా నెఱపంగన్. 25

—కాలకవృక్షీయమహాముని క్షేమదర్శికిఁ జెప్పినహితవాక్యములు.—

వ. అనిన శంతనుపుత్త్రుతో నజాతశత్రుండు నిజపరివారదోషంబున నైనను బరుల చేతనేనియు సంపద సెడుట నాపదం బొరసినధరణీశుండు నెవ్వగ నెవ్విధంబునం బాపికొను నెఱింగింపు మనుటయుఁ దొల్లి కోసలపతి యైనక్షేమదర్శి విదేహపతి

1 వోడు పశక్తులకైనన్. 2 జేరఁగా. 3 రూపడక...నేనవధ్యుఁడగు; నైన వంధ్యుఁడగు .. మాత్మఁ గల్గినన్. 4 నుక్కాఁరి.

చేత భూమి గోల్పోయి వగం బొంది మున్ను దనకు మంత్రియై యుండి తాను
రాజ్యంబు సేయుచుండం బరమశాంతినొంది వనంబునకుం జనినకాలకవృక్షీయు
నాశ్రయించి యిట్లు యడిగిన నమ్మనుజపతికి నమ్మునిపతి సెప్పినవాక్యంబులు
సెప్పెద విను మని యక్కురుపితామహుం డిట్లనియె. 26

తే. అర్థవంతుండై భోగంబు లనుభవించు, చున్నయప్పుడ యిది యిట్టులుండ నేర
దస్థిరము తాను లోనుగా నని యెఱుంగు, నతండు వగం బొందం డేదియెట్లైన నధిప.

క. కానియటు లుండి నెఱిఁబడు, నైన తెఱఁగు దోఁచి మాయ మగు నిబ్బంగిన్
మానసమున కుబ్బు వగయుఁ, దేనోపుం బనులు బుధుఁడు దేలఁడు రెంటన్. 28

క. జననీజనకులును సుహృ, జ్జనులును దెగునపుడు గావఁ జనమి దెలియ దే
ధనములు వారలకంటెనె, మనుజేశ్వర వగపు వాని మగిడించునొకో. 29

క. గతమునకును వగవ కనా, గతమునకును నోరు దెఱచి కడుఁ గోరక దీ
నతఁ బొందక దైవం బే, గతిఁ బుచ్చిన దానఁ బోదుఁగా కనవలయున్. 30

క. వెరవును లావును గలిగిన, పురుషులు లే రెట్లు లోకమున నెవ్వరికిన్
సిరి శాశ్వతంబె యని వగఁ, బొరయఁడు ధీరుండు గలిమిపోకకు నధిపా. 31

క. సారపు [1]సిరిచేటు నరుఁడు, గోరకయే వచ్చునట్లు కోరక యుండన్
శ్రీ రాక గలుగు దైవము, కారుణ్యము గలిగెనేని గాఢవివేకా. 32

క. సిరివిడుచును బురుషుని విను, పురుషుఁడు సిరిఁదొరఁగునిది యపూర్వమె ఫలమూ
లరతుండై వాఙ్నియతిం, బొరసి యునికి యట్టిచోటఁ బురుషున కమరున్. 33

క. కలఁగినపెద్దమడువు విను, తెలివిఁ బొరయునెట్లు దాన ధీరుం డట్ల
గ్గలము లయినదురితంబులఁ, గలఁగియుఁ దనయంతఁ దేఱు గౌరవ మొప్పన్.

వ. అని చెప్పి యిది యుపశమనప్రకారంబు నీతి యెఱింగించెద నాకర్ణింపు మనుట
యు నమ్మునివరుతో నమ్మనుజవరుండు మహాత్మా నిన్నుఁ జేరి యేను దురితంబులం
దొలంగ వలదె యానతి మ్మనిన నతం డతని కిట్లనియె. 35

సీ. తద్దయు శాంతుఁడై తక్కువ కోర్చి శ, త్రునిఁ గని యొడఁగూడి మనఁగ వలయు
[2]మన్నె రాజులభూమి మర్దించి సైన్యము, ల్లన కూర్చి వైరిపైఁ జనఁగవలయుఁ
బ్రబలునిఁ జేరి యారాధించి యాతని, సేన భోఁడుగ నరిఁ జెఱుపవలయు
విషమున మాంత్రికవిధిఁ బంపుపోటున, నలయక రిపుఁ దెగ టార్పవలయుఁ

తే. బొంచి భేదం బొనర్చి కలంచియేని, నంగనలఁ గొని వారిమాయలఁ దగిల్చి
యైన మఱియునుబహువిధోపాయములను, దెగువడింపకపగతుసాధింపవలయు.

వ. అని చెప్పె నని చెప్పి గాంగేయుండు వెండియుం జెప్పు నాకౌసల్యుం డధర్మో
పాయవిధాయకంబు లగునుపాయంబులకుం బోరం జాల ననిన నమ్ముని తద్విరోధి

1 సిరి చెడు నరుఁడుం, గోరిననే వచ్చు. 2 నన్యరాజులభూమి నర్థించి.

యగువిదేహావిభు రావించి యేకాంతంబున నాక్షేమదర్శిం జేరంగని నీ వతని రాజ్యంబు గొనియున్నవాఁడ వన్నరపతి యొండుమైఁ గార్యంబు సూచుట యొప్పదు సంధి సేయు మని వెరవుకలిమి నొడంబఱిచి యిరువురకును సంధి యొనర్చి నెయ్యంబు వాటించి వీడుకొల్పినఁ గౌసల్యుం దోడ్కొనిచని యతనికిఁ దనకూఁతు నిచ్చి కరితురగాది వివిధపదార్థంబు లొసంగి వి దేహాజనవల్లభుం డవ్వ సుమతీవల్లభుని నిజపురంబున కనిచి పుచ్చె రాజులకు జయాపజయంబు లనుభావ్యంబులు మదవిషాదంబు లనాదరణీయంబు లనవుడు ధర్మనందనుండు పరిజనంబులయందు గణంబులై యున్నవారిం బరిపాలించుసమ్యక్ప్రకారంబు సెప్పు మనుటయు నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం డి ట్లనియె. 37

ధర్మరాజునకు భీష్ముండు గణజనులం బాలించుప్రకారంబు సెప్పుట.

క. విను మర్థార్జకులును గా,ర్యనిపుణమానసులు నాయుధాజీవులుఁ ద
క్కనుగలపనులజనులుఁ గల, రనఘా యొక్కొండ్లవార లైనజనంబుల్. 38

క. వారు గదా గణములు పతి, వారలలోఁ గలసి మెలఁగువడువున నయ్యే
వారి తెఱఁగెఱుఁగ వలయును, వారికి నెమ్మి గలిగించు వల నొదవుటకున్. 39

సీ. కుల మొక్కఁడైనఁ దేఁకువ లేక బుద్ధియు, శౌర్యంబుఁ బెంపును సరకుగొనక
యెట్టివారలతోడ నెవ్వ రైనను మత్స,రంబు గల్గుమరు గణంబుజనులు
దాన నంతర్భేద మైన శత్రులు వాపి, కొండ్రు గొందఱ నది గ్రొచ్చు రాజ్య
మూలంబుఁ గావున మున్ను భూపాలుండు, వారి నందఱఁ దగువచనరచన

తే. నీగి మన్ననఁ గలఁగంగ నీక పొదివి
యధికముగ గణముఖ్యుల నాదరించి
పనులు గొనునది తమలోనఁ బాయ కుండఁ
[1]బ్రోవు లెడలిన రాజ్యంబు పోలుపు దప్పు. 40

క. ఎక్కార్యములను గణజను, లొక్కటి యై మెలఁగు చున్న నుర్వీశునకుఁ
మిక్కిలి సిరి యగుఁ గావునఁ, [2]దక్కని యరయంగవలయుఁ దగ గణవిధముల్.

ధర్మజునకు భీష్ముండు ధర్మసూక్ష్మత తెఱం గెఱింగించుట.

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధర్మంబులు బహు[3]శాఖలు గలిగి యుండు నన్నియు ననుష్ఠింప వచ్చునే యెయ్యది యాచరించి పురుషుం డైహికాముష్మికసుఖంబులం బొందు ననిన మందాకినీనందనుం డతని కి ట్లనియె. 42

సీ. విను తల్లియును దండ్రియును గురుండును సేవ, సేయులు సద్భక్తి నిత్యనిరతి
వారలఁ గొలుచుచు వా రెద్ది సెప్పిన, నది యాచరించుట యధికధర్మ
మాగమత్రయమును నగ్నిత్రయంబు లో, కత్రయంబును దేవతాత్రయంబు
ననువస్తువులు వార లందును జనని గా, రవమున నెక్కుడు రాజవర్య

1 బ్రోలు వెడలిన. 2 దక్కక. 3 ముఖంబులు.

తే. యీజగంబున దివమునం బూజవడయు, మాతృభక్తుండు పితృభక్తిమానసుండు
నట్ల యవ్యయానందసంప్రాపణంబు, గురుపదాబ్జసమారాధకుండుఁ గాంచు. 43
వ. అనవుడు నజాతశత్రుండు గంగాపుత్రునితో సత్యానృతంబులు జగంబులం బరఁగి యుండుఁ బురుషుండు వానియెడ నెబ్భంగివాఁడై ధర్మపరుం డగు నని యడిగిన నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 44
సీ. సత్యంబు వలుకుట సర్వధర్మములకు, మిక్కిలి యనృతంబు మేటిపాత
కము తద్విశేషంబు గలదు చెప్పెద నోరు, నర్థంబుఁ బ్రాణంబు నపహరింపఁ
జూచుపాతకులతో సూనృతం బాడుట, పాపంబు బొంకులు వలికి యట్టి
వారి హింసించుట వరధర్మమిది యొక్కఁ, డేల భూతములకు హితము సేయు
తే. బొంకు లెల్లను ధర్మముల్ భూతబాధ
కంబు లగునిక్కములు పాతకములు వినుము
భూతములదుష్టశిష్టత్వములు వివేక
సూక్ష్మతావేద్యములు వానిఁ జూడవలయు. 45

—: పాపనిస్తరణప్రకారము. :—

వ. అనినం గాంతేయాగ్రజుం డెట్టివారు దురితంబులు నిస్తరింప నేర్తు రని యడిగిన సురనదీసూనుం డి ట్లనియె. 46
సీ. వర్ణాశ్రమాచారవంతులు నవిషయా, సక్తులుఁ బ్రతికారశక్త లయ్యుఁ
[1]దిట్టాడు వడి సైఁచు ధీరు లుదారులు, నతిథిపూజకులు నధ్యయనరతులు
నగ్నిహోత్రపరులు నాజిఁ బిఱిందికి, నడుగు వెట్టక తెగి నడచువారు
సత్యవాదులు సాధుజనపోషకులు సర్వ, దేవతాసములు నై భావ మెందు
తే. నిలిచె నమ్మూర్తి భక్తిమైఁ గొలుచువారు, దురిత[2]దుర్గముల్ నిస్తరింతురు పురాణ
పురుషుఁ డవిచింత్యుఁ డచలుండు పుండరీక,లోచనుండు సద్భక్తులఁ గాచునధిప.
క. విను మగ్గోవిందుఁడు సఖుఁ, డును బంధుఁడుఁ గార్యకర్మఠుఁడు నై నిన్నుం
గొనియాడు చుండ దురితం, బను పేరును గలదె నీకు ననఘచరిత్రా. 48
ఆ. ఇంద్రుఁ డజుఁడు విష్ణుఁ డెవ్వాని వైదిక, స్తోత్రములఁ బ్రసాదితునిఁగఁ జేసి
యెలమిఁ గొలుతు రమ్మహేశ్వరుఁ గొలుచువా, [3]రెందు నెపుడుఁ గీడునొందరధిప.
క. విను మివ్వాక్యము లెవ్వఁడు, గొనియాడుఁ బఠించు విప్రకోటికిఁ జెప్పుఁ
జననాథ వాఁడు దురితం, బనుదుర్గము నిస్తరించు నక్లేశమునన్. 50
వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు. 51

—: వ్యాఘ్రగోమాయుసంవాదము. :—

క. సౌమ్యు లసౌమ్యులభంగి న, సౌమ్యులు సౌమ్యులవిధమున జనవర చిత్తా
గమ్యతఁ దోఁతురు వారిని, సమ్యఙ్నిశ్చయతఁ గాంచుచందము సెపుమా. 52

1 దిట్టులువడి; దిట్టాటవడి. 2 వర్గముల్. 3 రెందు నిందు.

వ. అనుటయు నాపగాతనయుం డేతత్ప్రయోజనం బైనవ్యాఘ్రగోమాయుసంవా
దం బను నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 53

ఆ. పురిక యనఁగఁ బరఁగుపురిఁ బౌరికుం డను, నృపతి క్రూరకర్మనిష్ఠఁ బరఁగు
నవ్విభుండు సచ్చి యధిప గోమాయు వై, పుట్టెఁ బు ట్టెఱుంగు బుద్ధితోడ.

వ. ఇబ్భంగిం బుట్టినయానక్క మహితవ్రతశీలం బయి మాంసంబు దినక హింస
సేయక వనంబునం బతితఫలంబులుఁ బత్త్రంబులు నాహారంబులుగా వర్తించు
చుండఁ దోడినక్క లిది యేటివ్రతంబు మాంసం బేము దెచ్చి యిచ్చెద ముప
యోగించి సుఖి వై యుండు మని ప్రార్థించిన నమ్మెయికిం జొరక దృఢనిశ్చయం
బై యుండె నంత నొక్కనాఁడు మృగంబుల కెల్ల ముఖ్యం బైనశార్దూలం బత్తె
ఱం గెఱింగి వచ్చి యగ్గోమాయువుతో ని ట్లనియె. 55

క. నిను సౌమ్యుఁడ వని యెఱిఁగితి, ననఘా నను జెంది నిలిచి యతులసుఖము లం
దిన మేలు నన్నుఁ గ్రూరుం, డను[1]లోకం బిదియు నుడుప నగు నీశిక్షన్. 56

వ. నాతోడి బాంధవంబు సేయు మనిన నగ్గోమాయు వి ట్లనియె. 57

క. నీ వాశ్రయణీయుండవు, గావే విను భోగపరము గా కున్నది మ
ద్భావం బటు గావున నా, కీవచనము లింపు సేయ విద్ధగుణాఢ్యా. 58

వ. అది యట్లుండె భోగంబులు గా కున్న నేమి నీకుం గార్యాకార్యంబులు నామె
ఱింగిన తెఱంగున నుపదేశించుచు మైత్రి పాటించి యునికి గర్హణీయంబై భవ
దీయమూలభృత్యు లసూయ సేసి భేదింతురు దాన నొప్పమి వచ్చు నీవు వారలు
గలంచినఁ గలంగ కుండుటకును నాబుద్ధి పాటించుటకును సమయంబు సేసి
నన్ను మన్నించికొని యుండు మట్లైన నీకడ వర్తించి యుండెద ననుటయు నా
వ్యాఘ్రంబు బాభంగి నడపం గలయది యై. 59

ఆ. సంతసంబుతోడ సమయంబు సేసిన, నెలమిఁ బొంది నక్క పులికి బుద్ధి
సెప్పికొనుచుఁ దగ వసించెఁ దదీయని, కేతనమునఁ బులియుఁ బ్రీతి సలిపె. 60

వ. కొండొకకాలంబునకు నమ్మృగరాజు మన్నించువిధంబును నగ్గోమాయువు దదీ
యహితాహితంబు లరసి బుద్ధిసాచివ్యంబు సేయు తెఱంగును జూచి చూపోపక
యప్పులిమూలభృత్యులు దమలోనం గూడికొని యొక్కనాఁడు. 61

క. పులి సమకొడుమాంసము వెర, వల్లవడఁ దా నుపహరించి యానక్కకు ని
మ్ముల నిల్వం గావించిన, నిలయంబున గొందిఁ బెట్టి నేర్పారంగన్. 62

వ. ఉన్నంత [2]భక్ష్యపదార్థపరిరక్షణంబును దాన చేయునది గావున నగ్గోమాయు
వప్పనికిం జొచ్చి మాంసంబు గానక యెవ్వరేని ముచ్చిలి కొనుటగా నెఱింగి
నది యై శార్దూలంబున కెఱింగించిన నాముచ్చిమి యప్పులి యరయం దొడం
గిన నెప్పటికపటభృత్యులు గపటోపాయంబు పన్ని. 63

---

1 లోకము నిందయు నుడుప. 2 భక్షణపదార్థ.

క. నెమకుపరివార మమ్మాం,సము గను తెఱఁగును ఘటింప శార్దూలముచి
త్తము నక్కవలన విరస,త్వము నొందిన నెఱిఁగి భృత్యతతి యిట్లనియెన్.
ఆ. నక్క కేటి వ్రతము స్రుక్కక యిమ్మాంస, మపహరించినపుడ యబ్బెనేని
నేమి యైనఁ జేయు నిది పాపశీలంబు, గపటధర్మకంచుకంబు సువ్వె. 65
క. తా నటె మాంసముఁ దిన దటె, యీనక్కయు బేలువెట్టె నిన్నాళ్లును నీ
యాన మఱుమాట వలుకం, గా నోడితి మిదియ నడపఁ గార్యములయెడన్.
క. అనుటయు మృగపతి మనమునఁ, [1]గన లడరిన నక్కఁ బట్టఁ గాఁ బంచి వధిం
పను బుచ్చె దాని నంతయు, విని యప్పులితల్లి గరమువెసఁ జనుదెంచెన్. 67
వ. చనుదెంచి యావ్యాఘ్రవరునితో నిట్లనియె. 68
క. [2]ఇట్టివి కృత్రిమములు గల, వట్టిదె యానక్క బేలవై తివి భృత్యుల్
వుట్టినకోలెను గుటిలత, లెట్టట్టివి సేయ రకట యెఱుఁగ గలఁగెనే. 69
తే. బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు,వలన హీనులు రూపసివలనఁ [3]గొనటి
వారసూయలు సేయుదురీరసమున,నింత యెఱుఁగంగ వలవదే యీవు గొడుక.
క. ధర్మ మధర్మముభంగి న,ధర్మము ధర్మంబుమాడ్కిఁ దనయా తోఁచుఁ
నిర్మలమతి నరయ వలయు, ధార్మికతన కోరువాఁడు దన కేర్పడఁగన్. 71
క. విను మీగోమాయువు వ,చ్చినయంతటనుండి మనకుఁ జేసినహితముల్
గనికొన వలవదె యీతర,మునవాఁ డిటు సేయఁ డనుసమూహాయు వలదే.
క. హితుఁ డగుమంత్రిం గుటిలుల, యతికపటోపాయములకు నగపడి చెఱుపన్
మతిఁ దలఁతురె పతి సుపరీ,క్షితంబు గావింప కొకటి సేయం దగునే. 73
చ. అనవుడు నక్కఁ రాఁ బనిచి యప్పులి కౌఁగిటఁ జేర్చి బాష్పము
ల్గనుఁగవఁ [4]గ్రమ్మనుం బలుకులం దగఁ బెద్దయు గారవించిన
న్వినుము మృగేంద్ర మున్నటుల నీవు సభన్ నను వీఁడు మంచివాఁ
డని కొనియాడి యిప్డు దెగటార్చితి పెంపును నాదుమానమున్. 74
వ. అని పలికి యగ్గోమాయువు వెండియు. 75
క. నను నీవు పదస్థునిఁగా, ననఘా చేయంగఁ దలఁచినప్పుడ నీభృ
త్యనికాయముకఱపులఁ బడ, కునికియు నాబుద్ధి వినుటయును మఱవమికిన్. 76
వ. బాస సేయవే యట్లుంగాక. 77
ఆ. ఎఱిఁగి యైన నెఱుఁగ కేనియు నొక్కని, భంగపెట్టి పిదప సంగతుఁడుగఁ
జేసికొనుట మేలె సిరి గలవారికి, నట్టినిలువు వాని కగునె హితము. 78
క. అని పాసి యరణ్యమునకుఁ, జని యనశనదీక్ష నొంది సద్భావఖ్యా
తి నెఱయఁ బరమస్థానం, బున కగ్గోమాయు వరిగెఁ బురుషవరేణ్యా. 79
వ. ఈకథ పూర్వాపరవాక్యంబులయందలితాత్పర్యంబు నిరూపించి, 80

---

1 గినలు గదిరి. 2 ఇట్టియకృత్యంబులు. 3 కొనఁటి. 4 గ్రిమ్మఁ బల్కులఁ దగం గడుఁబెద్దయు.

క. వావిరిమాటలఁ దేలక, భావంబునఁ గీడు మేలుఁ బరికించి యస
ద్భావుని సద్భావుని నవ, నీవర [1]యేర్పఱుప నెఱుఁగ నేరఁగ వలయున్. 81

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సహాయసంపన్నత్వం బావశ్యకం బగుట సెప్పుట.

వ. అనిన విని సంతోషించి కౌంతేయాగ్రజుం డేయిభంగివర్తనంబున భూపాలుండు సుఖియై యుండు ననుటయు నన్నరపతికిం గురుపితామహుం డిట్లనియె. 82

సీ. ఆలస్యమును నస హాయత్వమును నొప్ప, నవి లేనిపతి సుఖి యై చరించు
విను తొల్లి యొకయుష్ట్రి మనితరసాధ్యతపంబు సేయఁగ మెచ్చి బ్రహ్మ వచ్చి
యర్థించినది యేమి యనిన నాలొట్టెనుఁ, గొప్ప నామెడ శతయోజనప్ర
మాణం బగుట కోర్కి వాణీశ నావుడు, నట్లగుం గాకని యతఁడు సనియె
తే. నదియు వరగర్వమున సహాయంబు నొల్ల
[2]కలసభావంబుతో నుండి వలచి యొక్క
నాఁడు దనయుఱ్ఱు సాఁచి కాననములోన
దీనుకొని మేయఁగాఁ బెను వాన వచ్చె. 83

క. వచ్చినఁ దనమెడ సాఁగిన, యచ్చటిగుహలోన నుత్తమాంగం బిడి తా
నిచ్చమెయి నిదురపోవఁగ, విచ్చలవిడి నొక్కనక్క వెలఁదియుఁ దానున్. 84

వ. ఆగుహ సొచ్చెం జొచ్చి యాఁకటిపెల్లున నాలుం దానును నొక్కట నాలొట్టె నుఁగుకుత్తుక కబళించి నెత్తురుం గండలు నొండొండ మ్రింగం దొడంగిన నది మేలుకని మెడ [3]పొరల్చునంతకు నానక్కలు నరంబులు ద్రెవ్వంగఱచిన నెఱి దప్పి యయ్యుష్ట్రింబు నిర్గతప్రాణం బయ్యె నట్టిచందంబు గాక నీ వనాలస్యుం డవును సహాయసంపన్నుండవును నై నెగడు మనిన నజ్జగతీశుం డతనితో శత్రుం డధికుం డైన నల్పబలుం డగురాజే యోజ నాపద నిస్తరించు ననవుడు నతండు సముద్రసరిత్సంవాదం బాకర్ణింపుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేట పడియెడు నని పలికి యిట్లనియె. 85

సముద్రసరిత్సంవాదము.

తే. ఉదధి సుఖగోష్ఠి నున్నప్డు నదులతోడ, మీతటంబులతరువులు మీరు వొంగి
తెఱిమిపాఱినఁ గూలు వేతసము లేల, పెఱికిపో వవి మీకేమి ప్రియ మొనర్చె.

వ. వాని నున్మూలింప మీకు శక్యంబు గామిం జేసియో వానికిం జేటు వాటిల్ల దిది యేమి యనవుడు గంగ యిట్లనియె. 87

క. బిగు వెడలక నిలిచి పడుఁ, నగములు వేతసచయంబు నమ్రంబై పె
ల్లగుమహావేగము గడపి యె, [4]సఁగుఁ బూర్వస్థితిన బ్రదుకు సమకూరంగన్. 88

వ. అనియె నా[5]ప్రబ్బలిచెట్లతెఱంగు కనికొని. 89

1 నీవేర్పరింప. 2. దలస...నుండు నొలసి ..బంగికొని. 3 మరల్చె. 4 సగొనుఁ బురాస్థితిన.
5 పలిపెచెట్ల; పలిదచెట్ల.

ఆ. అరినృపాలుపెంపు నాత్మీయశక్తియు, నెఱిఁగి మూర్ఖవృత్తి నెదురుపడక
యుచితవృత్తి నతని యుద్ధతి మేవడిఁ, గడపి హీనబలుఁడు సెడక నిలుచు. 90
వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు దగుపదంబులకుఁ గులవంతులగుపరిజనులు దొరకొనకు
న్న నరనాథుం డేమి సేయంగలవాఁడని యడిగిన నప్పుడమితేఁకి భీష్ముం డిట్లనియె.

కుర్కురనీచత్వముం దెలుపునట్టియితిహాసము.

సీ. వినుమొక్కయితిహాస మనుపమంబగుతపం, బునఁ బేర్చువాఁడొక్కమునివరేణ్యు
నాశ్రమంబునఁ దద్దయావిశేషంబున, నఖిలజంతువులును నచట నచట
వసియించి సుఖముండు వానిలో నొక్కకు, ర్కుర మెప్డు భక్తిమైఁ గొలిచితిరుగు
నమ్ముని మెలఁగిన యచట నెల్లను దాను, వర్తింప నొకదుప్పి వైరమెత్తి
తే. కఱవ వచ్చిన నమ్మునికడకుఁ బాఱు, తెంచె నాకుక్క నాతఁడు దీప్తరూప
మైనదుప్పిఁగాఁ జేసిన నడ గడంగి, కవియ భయ మంది పాఱె మున్కవియుదుప్పి.
సీ. అట్లు బెబ్బులి వచ్చి యడరిన బెబ్బులిఁ, గాఁ జేసి గెలిపించెఁ గరుణ మెఱయ
నొకమత్తకరిఁ జూచి యోటమై నొదిఁగిన, నుద్ధతకరిఁ జేసి యొసఁగె జయము
సింహంబుదెస భీతిఁ జెంది ప్రార్థించిన, ఘనసింహముఁగఁ జేసి గర్వ మిచ్చె
శరభంబుధాటికిఁ జకితమైన నుదగ్ర, శరభంబుఁ జేసి యుత్సాహిఁ జేసె
తే. నిట్లు దివసక్రమంబున నెక్కుడైన, సత్త్వముఁగఁ జేయఁగాఁ గుక్క శరభభావ
మండితం బయి తిరుగుచు నుండి పూర్వ, వాసనానీచ మగుమనోవర్తనమున.
వ. ఇట్లని విచారించె. 94
చ. ననుఁ గని యొండుసత్త్వము మనంబున బెగ్గిలి పాఱునప్పు డీ
మ్మునివరుఁ డిట్లపోలెఁ గృప మొక్కల మై శరభంబు గాఁగఁ జే
యునొ తగ దాని నట్లయిన నుద్ధతి నాకుఁ జరింప లేదు గా
వున నితనిన్ వధింతు వెరవున్ బలమున్ సరి నుల్లసిల్లఁగన్. 95
తే. అనువిచారంబు దివ్యబోధాఢ్యుఁ డైన
యమ్మునీశ్వరుఁ డెఱిఁగి యీయధమజాతి
యున్నతస్థితి యెఱుఁగునే మున్నపోలెఁ
గుక్కయయి యుండుఁ గా కన్నఁ గుక్క యయ్యె. 96
వ. కావునం గులహీనులు మాననీయులుగా రట్లుం గాక విశేషం బాకర్ణింపుము. 97
చ. కుల మని పట్టి చిత్తమునఁ గూరినకీ డరయంగ లేక య
గ్గలపువిభూతి దుష్టునకుఁ గల్గఁగఁ జేయుట గర్జ మెట్లు భృ
త్యులమది యున్నరూ పరసి యుత్తమమధ్యమహీనరూపమా
త్రలకుఁ దగంగ నయ్యయిపదంబుల నిల్పుట నీతి భర్తకున్. 98
క. శౌర్యము సత్యంబును స, త్కార్యజ్ఞానమును భక్తి తాత్పర్యము గాం
భీర్యముఁ గలిగినఁ గురుకుల, వర్య కులంబేల సిరికి వాఁ డుక్తుఁ డగున్. 99

క. ఇది సిద్ధాంతం బన రా, ముదితయశా యెట్టు లైన నున్నతవంశుఁ
విదితగుణుం డగుపురుషు, న్వెదకి నిలుపవలయు మాననీయపదమునన్. 100
వ. అది యెట్లంటేని. 101
ఉ. ఒక్కటి యేను జెప్పెద మహోగ్రపుఁగేసరి కైనఁ దోడుగా
నుక్కును లావునుం గలుగు నుజ్జ్వలసత్త్వచయంబుఁ గొన్నఁ గా
కెక్కు డుకృత్యముల్ నడప నెట్లగు నిట్టివి చాలు నంచుఁ దాఁ
గుక్కలఁ గూర్చి చేయఁ దనకుం దలఁపుల్ దలకూడ నేర్చునే. 102
చ. వలనుఁ గులంబు లేనిపరివారము గోటియు నేల నేర్చు న
గ్గలికయు [1]భక్తిపెంపు మదిఁ గల్గి సుహృజ్జనమిశ్రమౌ బలం
బిలువడి గల్గెనేని నిల యెల్లను నేలఁగఁజాలు [2]వేయుర
జ్జులు వినురాజు నేర్పరియు శూరుఁడుఁ గావలయుం జుమీ నృపా. 103
వ. అని చెప్పి వెండియు. 104
సీ. వినుమమయూరంబువిధమున బహుచిత్ర, భంగులఁ బ్రజయంతరంగ మాత్త
వశము సేయుచు మృదువాక్యముల్ వలుకుచు, మంత్రంబు నెడఁ దనమాటవెడల
కునికి శరత్సమయోచితక్రియచాడ్పు, గాఁగ ధర్మంబు శిఖాపరీకార
మొంది తనర్ప సముల్లాసిపక్షమై, యానంబు గైకొంచు నధికతరస
తే. మున్నతత్వంబు సంశ్రయయోగ్యమగుటఁ, గాంచుచును దఱివచ్చినఁగాదు కాల
మేచు తెఱఁగున నేచుచు నీచకుటిల, గతులఁ దునుముచు నెగడుట పతికి నీతి.
క. కిరణములభంగిఁ జతురపుఁ, బరిజనముల నెందుఁ జొనిపి పరకృత్యంబుల్
నిరతంబును గనుఁగొనుచును, దరణికరణి వెలుఁగు టొప్పు ధరణీశునకున్. 106
తే. అలుక గూరిమి ఫలదంబు లగుచు నుండఁ
గృత్యములఁ దా నెఱుంగుచు నిత్యవిధుల
నాయములును వ్యయంబులు నరసి కోశ
సంపదలు గాంచి యునికి రాజన్యగుణము. 107
వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు రాజులకు దండంబు [3]సర్వసాధారణంబు తదీయస్వరూ
పంబు విన వలతుం జెప్పుమనిన నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డిట్లనియె. 108

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దండనీతిప్రభావం బెఱింగించుట.

సీ. అసితోత్పలచ్ఛాయమై దంష్ట్రికాచతు, ష్టయమును భుజచతుష్టయము జిహ్వా
కలు రెండుఁ బాదాష్టకంబును శంకుక, ర్ణములును బహునయనములుఁ గల్గి
యూర్ధ్వరోమంబులు నుగ్రారుణాస్యంబుఁ, గపిలజటాజాలకంబు నొప్పు
నసి గదా శక్తి శరాసన ముసల చ, క్రప్రాస శర తోమర త్రిశూల
తే. పరశుముఖసాధనంబులఁ బాపజనులఁ, దరతరంబ సంఛేదనతాడనాదు

1 నొప్ప భక్తి. 2 వేయి రాజులు; వేయు నాజులు. 3 సర్వసాధనంబు.

లైనవివిధప్రహతుల నేపడచుచును జ,రించుదండంబు సుజనులు ప్రియమునొంద.
సీ. పరుఁ డసంగుఁడు ధర్మపాలుండు ధర్మండు, విజయుండు శాస్త్రంబు విశసనుండు
గ్రిహ మక్షరుఁడు ప్రజాగరము దురాసదుఁ, డసి సత్యగుండు నిత్యగుఁడు శాస్త
ప్రాగ్వచనుండు శస్త్రంబు బ్రహ్మము తీక్ష్ణ, వర్ముండు మనువు శివంకరుండు
కౌమారిసుతుఁడు శ్రీగర్భుండు వ్యవహార, తంత్రంబు సంగుప్తమంత్ర మనఁగఁ
తే. బరఁగుపేళుల నొప్పి యధ్వరమయాత్ముఁ, డైనవిష్ణుండు దండ మై యావహిల్లు
శ్రీసరస్వతి యనునివి శిష్టదండ, నీతినామాంతరంబులు నృపవరేణ్య. 110
వ. ధర్మాధర్మంబులు సుఖదుఃఖంబులు నయానయంబులు నర్థానర్థంబులు బలాబలంబులుఁ బ్రమాదాప్రమాదంబులు మొదలైనసకలావస్థలును దండంబున సమ్యగసమ్యక్ప్రకారంబులం గలుగుం గావున సమ్యక్ప్రకారంబుచేత దండంబున రక్షింపం బడినప్రజ రాజు నభివృద్ధి నొందించు నట్లగుట దండంబు రాజునకుం బరాయణంబు. 111
క. సత్యప్రకారధర్మము, నిత్యానుష్ఠేయ మది సునీత మగుచు నా
దిత్యపతిఁ బ్రీతుఁ జేయఁగ, నత్యున్నతి నెసఁగు నాతఁ డన్నప్రదుఁ డై. 112
వ. దానంజేసి దండంబు ప్రసన్నంబై వెలుంగుఁ దదీయాభిధానంబులు మఱియునుం గల వాకర్ణింపుము. 113
ఆ. పురుషుఁ డీశ్వరుండు భూతాత్మకుండు జీవుండు ప్రాణుఁ డక్షయుండు సత్త్వ
మనఁగ నేడుపేరు లష్టమంబు ప్రజాపతి యనఁ బరఁగు దండదేవుపేరు. 114

—॥ వసుహోముఁడు మాంధాతృనకుఁ జెప్పినదండోత్పత్తిప్రకారము. ॥—

వ. దండంబు సాక్షాద్దేవుం డట్లగుటఁ దెలిపెడునది యొక్కయితిహాసంబు గల దంగదేశాధీశుండు వసుహోముం డనురాజు హిమశైలంబున ముంజపృష్ఠం బనం బ్రసిద్ధం బగుశృంగంబునకు దేవీసహితంబుగాఁ జని యందు వసియించి మునిగణపూజితం బగువృత్తంబున నుదాత్తుం డయి యుండ నమ్మహీపతికడకు మాంధాతృండు సనుదెంచి సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లిన నబ్భూవల్లభునకు నతం డర్ఘ్యపాద్యాదు లగునుపచారంబు లాచరించి వచ్చినపని యేమి యనియడిగిన నప్పుడమితేఁడు సవిస్తరంబుగా దండప్రకారంబు వినుటకై నిన్నాశ్రయింప వచ్చితి ననవుడు నమ్మహాత్ముం డతని కిట్లనియె. 115
సీ. అజుఁ డధ్వరంబు సేయంగఁ దలంచి ఋత్విజు నాత్మసదృశుని వెదకి యెందుఁ
గానక తానొక్కగర్భంబు ధరియించి, వేయేండ్లకును దుమ్మి వెలువరించె
క్షుతసంభవతఁ జేసి క్షుతుఁ డను పేరిటఁ, బరఁగెడునాప్రజాపతియు ఋత్వి
జుండుగఁ గ్రతువొనర్చుచునుండ నంతర్హి,తంబయ్యె వలచుచందమున నడచు
ఆ. నట్టిదగుట దండ మధిప కార్యాకార్య, తంత్రభేద మెడలె దానఁ జేసి
మహి గలంగెఁ గడునమర్యాద వర్తించె, గమలజుండు విష్ణుకడకుఁ జనియె.

క. చని సంప్రార్థించి యతనిఁ, గొని రుద్రునిఁ గాంచి నీసఖుం డీతఁడు వ
చ్చినకార్యము గృపతోడను, విను మని దండంబు తెఱఁగు వినిపించెదగన్. 117

వ. అట్లు లోకరక్షకుం డగుపుండరీకాక్షు దండగొని దండాభావంబున జగంబు గలంగు టెఱింగించిన నవ్విరించిపలుకులు మనస్కరించిమహాదేవుండు నిజప్రభావంబు దండంబుగాఁ గల్పించి దండనీతిశాస్త్రయుం డై పరఁగుచుండె. 118

సీ. వినుము ఋగ్వేదాది వేదముల్ నాలుగుఁ, గల్పాదు లైనయంగంబు లాఱు
బెరసి విద్యలు పది పేర్చుపురాణంబు, లనియును నొకవిద్య యధిప ధర్మ
విదులు సెప్పెడుశాస్త్ర వితతి యంతయునొక,విద్య సర్వన్యాయ విస్తరంబు
నొకటి మీమాంస దా నొక్కటి యిట్టులు, వివరింపఁ బదునాల్గు విద్య లయ్యె

తే. వైద్యకోదండగాంధర్వ విద్య లర్థ,శాస్త్ర మగునీతివిద్య తత్సహితవృత్తి
వెలయఁగాఁ బదునెనిమిది విద్య లభవుఁ, డేర్పరించె జగత్త్రయహితముపొంటె.

వ. ఇట్లు సమకట్టి దండంబును దండనీతిప్రపంచంబు లయినయవ్విద్యలను విష్ణువశగతంబులుసేసె నాసర్వేశ్వరుం డత్తప్పుచూలికిఁ దుమ్ము ఘటించి యాభంగిం బ్రజాపతి ప్రసవంబు గావించె దండనీతి సమగ్రరూప యై చెల్లె నెల్లజగంబులుం బ్రియం బందె నరవిందభవునియాగంబును సుప్రయోగంబై నడచె విష్ణుండు దండనీతిశాస్త్రంబు సకలంబు నాంగిరసున కిచ్చె నాంగిరసుం డింద్రమరీచులకు మరీచి భృగునకు భృగుం డనేకమునులకు నిచ్చె నీక్రమంబున నది జగంబులం బరఁగె దండంబుజాగరణంబున లోకంబు మర్యాదామహితంబై వర్తిల్లెఁ గపర్ది శంకరుండు రుద్రుండు భవుండు స్థాణుం డుమాపతి యనుపేళ్లం బరగునద్దండదేవుని నతులధర్మంబున నయించుభూపాలుం డైహికాముష్మికసిద్ధులం బొందు.

క. అని వసుహోముఁడు సెప్పిన, విని మాంధాతృండు దండవిభవజ్ఞుం డై
యనఘ మహీపరిపాలన, మొనరించెను నీతి దండయుక్తి వెలయఁగన్. 121

క. ఈయాఖ్యానము విని భూ, నాయకుఁ డెవ్వం డిలాజనంబుల నతుల
న్యాయంబునఁ బాలించుఁ జి,రాయుస్థిరపుణ్యభాగి యగు నతఁడు నృపా. 122

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు ధర్మార్థకామంబులతెఱం గెఱింగించుట.

వ. అనిన వినిధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులనడవడి యెట్లయిన మేలై చెల్లు నని యడిగిన భీష్ముం డిట్లనుఁ దొల్లి యాంగరిష్ఠుం డనునరవరుండు కామందకనాముం డైనముని ని ట్లని యడుగ నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

చ. అనయముఁ బేర్చుకామమున నర్థము ధర్మముఁ గ్రాఁగుఁ గామతం
త్రనిరతుఁ డైనవాఁడునుప థప్రతిపన్నుఁడు గాఁడు దుష్టదం
డన మొనరింపఁ డట్టిపతి డాయరు సాధులు నార్యులున్ సుహృ
జ్జనులును దానఁ జేటు నగుఁ జావును బాటిలు నెల్లభంగులన్. 124

ఉ. కావున ధర్మసిద్ధికి ముఖం బగునర్థమునందు నిష్ఠమై

నేవిధి నైనధర్మరతి యెక్కుడుగా మదిఁ జొన్పి టొప్పఁగా
మావిలబుద్ధి గాక యుచితాగతసౌఖ్యము లాచరించుచున్
భూవిభుఁ డెప్డుభూమిసతిఁ బొంది రమింప మహోన్నతుం డగున్. 125

క. అన విని ధర్మతనూజుఁడు, జనమ్ము శీలమ్ము నధికసంస్తుత్యముగాఁ
గొనియాడుఁ దత్స్వరూపం, బనఘా వివరింపవే దయారతి నాకున్. 126

వ. అనుటయు నాపగాతనయుండు విను మని యతని కి ట్లనియె. 127

క. మున్నింద్రప్రస్థంబున, నున్నతిమెయి ననుజతనుజయుక్తంబుగ నీ
వున్న తెఱఁగు దుర్యోధను, కన్నులు గమరింప నతఁడు గడు వగనొందెన్. 128

వ. భవదీయసభయొప్పునకును రాజసూయంబు చెల్లినయుల్లాసంబునకును నట్లసహ్యా
పడి ధృతరాష్ట్రునితో భవద్గృహంబున నిచ్చలుం బదివేవురు భూసురులు పసిండి
పళ్లెరంబులం బాయసాహారంబులు గొనుట మొదలు గాఁగ లక్ష్మిపెం పుగ్గ
డించి తనవగపుదోఁపం బలికిన నతం డతని కిట్లను మధురాన్నపానమణిభూషణ
వరవాహనాదులంజేసి యుజ్జ్వలం బైయున్నది గాక నీయైశ్వర్యం బనదే పాండ
వాగ్రజుం డెక్కుడు మెఱసి యునికిం గలదు వినుము చెప్పెద. 129

ఆ. శీలవంతులైన సిరిఁ బొందుదురు ధర్మ, తనయునింటిసిరికి నెన యనంగ
నెక్కుడనఁగ లక్ష్మి యెసకం బెసఁగ నీవు, శీల మలవరింపు చిత్తమునను. 130

వ. మాంధాతృండు నాభాగుండు మొద లయినమేదినీపతులు శీలంబునం గాదె
యీలోకంబునం బెంపు వడసి రివ్విషయంబునకు నొక్కయితిహాసంబు గల
దాకర్ణింపుము. 131

క. దనుజవిభుఁడు ప్రహ్లాదుం, డనిమిషపతి రాజ్యలక్ష్మి యతులితశీలం
బునఁ గొని త్రైలోక్యంబును, దనకు వశగతంబు సేసె ధర్మం బలరన్. 132

క. దానికి గోసి బృహస్పతి,తో నమరేంద్రుండు మేలు దొరకొనువిధ మె
ట్లో నావుడు భార్గవునిం, గానఁగఁ జను మతఁడు సెప్పఁ గరుణాన్వితుఁ డై. 133

క. అని గురుఁడు వంప నింద్రుఁడు, సని భార్గవుఁ గాంచి మేలు సమకూరు తెఱం
గనఘా యుపదేశింపవె, యనినం బ్రహ్లాదుఁ జెందు మతఁ డెఱిఁగించెన్. 134

ఆ. అతని నాశ్రయించి యవ్వేర విప్పించి,కొనిన మేలువొందు ననియె భార్గ
వుండు వజ్రి బ్రాహ్మణుం డయి ప్రహ్లాదుఁ, జేరి శిష్యవిధులు సేయుచుండె. 135

వ. అంత నద్దానవేంద్రుండు ప్రసన్నుండై భూసురాకృతి యయినసురపతితో సం
భాషించిన నతండు నీకుఁ ద్రైలోక్యరాజ్యంబు సంప్రాప్తం బైనకారణం బేమి
యెఱింగింపవే యనుటయు. 136

ఆ. దనుజనాథుఁ డిట్టులను రాజ ననుగర్వ,మున ధరామరులకు మనను గందఁ
జేయ నెపుడు నే నసూయాదు లమ్మహా,త్ములకు ధనము లిత్తు నెలమితోడ. 137

వ. వారలు మెచ్చునట్టిశీలంబునం బ్రవర్తిల్లు దానంజేసి మహోన్నతుండ నైతి. 138

క. అనవుడు నీశీలము నా, కనఘా దయ నొసఁగవే మహాత్ములఁ దగఁ జెం
దినవారు బ్రదుక వలదే, యని దీనత దోఁప ననిమిషాధిపుఁ డరిగెన్. 139

క. విని ప్రహ్లాదుఁడు కృప దన, మనమునఁ గదురంగ విప్రమాత్రుఁడు గాఁ డీ
తనిభంగిఁ జూడ ననువెఱ,వును బుట్టఁగ నిచ్చె శీలముం బెం పెసఁగన్. 140

తే. పడసి యింద్రుండు శీలసంపన్నుఁ డగుచుఁ
జనియెఁ దదనంతరంబ యద్దనుజవరుని
తనువునం దుండి తేజిష్ఠతనువిలాసుఁ
డైనపురుషుండు వెడలిన నతఁడు సూచి. 141

వ. నీ వెవ్వండ వన నప్పురుషుం డేను శీలంబ నీ విచ్చినయవ్విప్రు పాల వసియింపం జనియెద నని చెప్పి పోయెం దదనంతరంబ క్రమంబునం దేజోమయరూపంబులు నిజదేహాంబుననుండి నిర్గమింప నద్దానవేశ్వరుం డడుగుచు. 142

క. ఉత్తమధర్మము సత్యము, వృత్తంబు బలంబు నగుట వినఁబడె బడిఁ ద
చ్చిత్తము విషాద మంద మ,హత్తరమూర్తి యొకవారిజానన వెడలెన్. 143

క. వెడలిన నీ వెవ్వతె వని, యడిగిన నాతనికి నిట్లు లను దీనత న
ప్పడఁతి సిరి నేను బల మె,క్కడకు నరుగు నందుఁ బోవఁ గడఁగి వెడలితిన్.

చ. అనిన భయంబు నొంది యతఁ డాసతితోఁ బరమేశ్వరీ మహా
వినయమతిఁ ననుం గొలిచె విప్రవరుం డతఁ డెవ్వఁ డన్న న
వ్వనిత సురాధినాథుఁడు భవద్ఘనరాజ్యవిభూతి యంతయుం
గొనుటకు నిన్నుఁ జెందె నిటు గోల్పడి తీవును నీదుశీలమున్. 145

వ. వినుము చెప్పెద శీలంబున ధర్మంబు వెలయు ధర్మంబున సత్యంబు దొరకొను సత్యంబున వృత్తంబు సొప్పడు వృత్తంబున బలంబు వాటిల్లు బలంబున నేను గలుగుదుం గావున సమస్తంబునకు మూలంబు శీలం బని చెప్పి సిరి పురందరు పాలికి ధర్మాదులతోడఁ గూడం జనియె ననుటయు దుర్యోధనుండు శీలం బెట్టి దనిన ధృతరాష్ట్రుం డతని కిట్లనియె. 146

క. ఒలసి మనోవాక్కాయం, బుల ద్రోహభావ మఖిలభూతములయెడం
గలిమి విను శీల మది మే, లొలయించును దాన నుల్ల మూన్పుము పుత్రా.

క. పరహితము సిగ్గుపాటుం, బొరయక యుండంగ నెదిరి బోధించుటయుఁ
నరసముదయంబు వొగడెడు, చరితము శీలమున కంగసంపద వత్సా. 148

క. అనియె నని చెప్పి భీష్ముం, డను ధర్మజుతోడ నీకు నది నైజమ యే
నును బోధించితి శీలము, మనమ్మునం దిరము సేయు మనుజాధీశా. 149

వ. అనిన విని యజ్జనపతి భీష్మునితో నాశ యనునది యనంత మై యుండు నది నిరర్థకమైన నయ్యెడుదుఃఖం బధికం బది దుర్యోధనుం బేర్చి కలసియుండం జూచితి నమ్మహాత్ముండు దేఱక మదీయాశఁ గుంఠితంబుఁ జేసి నన్ను దుర్బుద్ధిం

గావించె నది విషాదంబు సేయు నాశ నడంచుట యరిది గదే యనుటయు
నాశాదోషనిరాసకం బైనయొక్కయితిహాసంబు గలదు విను మని యక్కురు
సత్తముం డిట్లనియె. 150

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సుమిత్రుఁ డను రాజుచరిత్రంబు సెప్పుట.

సీ. హైహయుండు సుమిత్రుఁ డను రాజు వేఁటవోఁ, యినచోటఁ దనచేత నేటువడిన
మృగ మమ్ముతోఁ బాఱఁదగిలె వెన్వెంటన, యదియును నొకమరి యగ్గ మయ్యు
నొకమరి ద వ్వయ్యు నొకమరి దృష్టిక,గోచరం బయ్యును ఖురపదంబు
లరసి పాఱిన నింతనంతఁ దోఁచియు నాశఁ, బెనుచుచుఁ జని మహావనముసొచ్చె
ఆ. నవ్విభుండు డస్సి యచ్చట నొకముని, పల్లె కేఁగి మునులు ఫలజలములఁ
దృప్తుఁ జేయ డప్పి దేఱి యున్నెడ ఋష,భాఖ్యుఁ డైనతపసి యతనితోడ.
క. వనమున నెక్కటి నీ వే, పనికై చనుదెంచి తేల పరమవిషాదం
బునఁ బొందె దనిన నాతం, డను నొకమృగ మమ్ముతోడ నరుగఁగ వెనుకన్.
క. ఆసాసల వచ్చితి నను, గాసిం బెట్టి యది యడవిఁ గలసెను మృగయా
వ్యాసక్తుఁడు వగచుం దన, యేసినమృగ మనఘ తప్పి యేఁగుటకుఁ గడున్.
వ. ఆశ యింత [1]దుర్నివార యగునే యనిన నమ్మునిపతి యమ్మనుజపతి కిట్లనియె.
క. విను తీర్థయాత్ర సని యే, నను త్తమం బైనబదరికాశ్రమమున నొ
క్కనిఁ గాంచితిఁ గృశగాత్రునిఁ, దనుఁ డనుపేరింటివానిఁ దాపసవర్యున్. 155
క. కని భ క్తిం బ్రణమిల్లుడు, ముని యాతిథ్యం బొనర్ప మోదంబున నా
తనిపాల ధర్మఫణితులు, విను చుండఁగ నొక్కధరణివిభుఁ డేతెంచెన్. 156
వ. విషాదవివర్ణుం డగుచు [2]సపరివారంబును సదారంబునుగాఁ జనుదెంచి యజ్జన
పతి మునిపతిం గాంచిన నతం డతిథిపూజాసత్కారంబులు సేసి యాగమనకా
రణం బడిగిన నన్నరనాథుండు. 157
చ. తనయుఁ డొకండు వాఁడు గుణధాముఁడు క్రీడనవాంఛ సాంద్రకా
ననమున కేఁగి కాడుపడినం దడవం జనుదెంచి యెందుఁ గా
నన మదియాశ ద్రిప్పికొనినం వెగ డందుచు వచ్చినాఁడ న
న్న నతఁడు వల్క కుండె వదనం బొకయించుక వాంచి చింతతోన్. 158
క. చింతించునతనితో భూ,కాంతుం డిట్లనియె మఱియు గాఢతరాశా
క్రాంతత దుర్లభఫల యగు, టింత యసహ్య మగు నయ్య యెడఁద మునీంద్రా.
వ. అనుటయు నత్తాపసోత్తముం డమ్మహీపతియాననం బాలోకించి. 160
క. ఏనరుఁడు మానసము ధృతి, నూన నుచితవృత్తి నుండు నుదిలగొనక యెం
దైనను నెయ్యదియేనియు, వానికి దుర్లభము లేదు వసుధాధీశా. 161
క. అర్థాదు లగుఫలంబులు, ప్రార్థించినచోట సిగ్గు వఱుపక తగ న

1 దుర్నివారం బగునే. 2 సపరివారంబుగాఁ జనుదెంచి.

య్యర్థి సులభార్థుఁ జేయుక్రొ, తార్థుఁడు దుర్లభుఁడు దలఁప నఖిలజగములన్.
వ. అని పలికి పూర్వాచారస్మారకత్వంబున నిట్లనియె. 163
క. వినుము గుణవంతుఁ డొకరుఁడు, ధనవంతుం డైనయొక్క ధరణీనాథుం
దనకూడుసీరకై కాంచన మడిగి తదీయబాలిశత్వము పేర్మిన్. 164
క. విహతాశుండై లజ్జా, మహితం బగునాశ దొఱఁగుమదితో సకల
స్పృహాయును నెవ్వనియందును, వహింపనని యతుల మైనవ్రతము బూనెన్.
వ. అని చెప్పి యప్పార్థివుం డొల్లి తాను ధన మర్థించి యఫలితప్రయత్నుం డై
తత్కాలజనితవైరాగ్యంబునం దపస్వి యగుట దేటపఱిచి వెండియు. 166
చ. ఒడఁబడి యీనివానియెడ నుల్లమునందుఁ గృతఘ్నుతం గడుం
జెడు గగుదుర్వినీతునెడఁ జిత్తము కోర్కికిఁ బట్టు సేసి లే
వడి యగునీచకాంతయెడ వారక యాసలు సాఁగు నిట్లు పె
క్కెడలను బాఱునాసగమి యెల్లఁ దొఱంగుము సౌఖ్య మొందెడున్. 167
వ. అని యాసపజ్జం బోవమి సుఖకరం బగుటం దెలిపి యప్పీరద్యుమ్నునకుం గరు
ణించి యతనికొడుకు భూరిద్యుమ్నుం దనతపోమహిమ నాకర్షించి పీడుకొలిపె
నని చెప్పి ఋషభుండు సుమిత్రునిచిత్తంబు మృగయాశాయత్తంబు గాకుం
డునట్లుగా బోధించెఁ బాండవాగ్రజా నీవును నివ్వాక్యంబు లాదరించి సుస్థిరుం
డవై నిరాశత్వంబున సంతాపంబు దక్కి సుఖివి గమ్మని పలికిన భీష్మునితో న
బ్భూపతి భవదీయవచనామృతాస్వాదనంబున మనంబు దృప్తి సన దింకను
ధర్మప్రకారంబులు వివరింపు మనిన నతం డతని కిట్లనియె. 168
క. తనభూమిఁ బరులభూమిని, ధనము లుపార్జింప వలయు ధరణీశునకుఁ
ధనములు మూలము రాజ్యం,బునకును మూల మగుధర్మమునకు నరేంద్రా.
క. అది బెట్టిదంపువెరవున, మృదుభూతోపాయమునను మెయికొనద ప్రజం
బొదువ వలయు నాజ్ఞాసం,పద [1]గలసాకతముతోడఁ బతి యవహితుఁ డై. 170
క. విను బండారము పెరుఁగని, జనపతికి బలంబు మిత్రసంపదయును గ
ల్గునె బలమిత్రవిహీనున, కొనరునె రాజ్యంబు విభవ మున్నత మగునే. 171
ఉ. కావున నర్థసంపదలు గల్మియ యింతకు మూల మైన ను
ర్వీవరుఁ డాత్మశక్తి కతిరిక్తము లైనసముద్యమంబులం
దా వలియం దలంచి సముదగ్రతఁ గైకొను టొప్ప దవ్విధం
బావిభుతొంటికల్మికిని హాని యొనర్చు హరించుఁ బ్రాణముల్. 172
క. తనకొలఁది నుపాయంబులు, వొనరిచి ధనవంతుఁ డగుట భూపగుణము ని
ర్ధనుని నిజప్రజయును గై,కొనదు విరోధులును సరకు గొనరు కుమారా. 173
క. తెరువాటున మ్రుచ్చిమి ను,ద్ధురు లగుకూరులకు మూఁక దోరం బగున

[1] గలస్వాగతముతోడఁ.

వ్వెరవరిదొరల బలంబుగ, ధరణీశుఁడు గూర్చుకొనుట దైన్యము దెచ్చున్.174
క. అన్యాయంబునఁ బొదలిన, సైన్యముచే సమరజయము సమకూర దనూ
నన్యాయపరులు గాంతురు, మాన్యత్వము దస్యులైన మనుజాధీశా. 175
వ. ఇట్లగుటకు నుదాహరణం బగునొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. 176

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గాపవ్యోపాఖ్యానము సెప్పుట.

సీ. అవనీశ పారియాత్రాచలంబున నుండు, నొకబోయ ధర్మసంయుక్తబుద్ధి
వింట నేర్పరి మృగవితతిప్రకారజ్ఞుఁ, డారణ్యదేశసంచారశాలి
తల్లికిఁ దండ్రికిఁ దద్దయు భక్తుఁడై, ఫలమూలమధుమాంసములును మేలి
కూడుగూరలు [1]దొరకొల్పి వారికిఁ దృప్తి, యావహించుచు శయనాసనాదు
తే. లగుపదార్థముల్ హృద్యంబులుగ నొనర్చు
వలయునాహారములు మునివరుల కిచ్చుఁ
బగఱఁ దోఁచినఁ బరిమార్చు భండనమున
నొకఁడ వేవురనైన మహోగ్రగతుల. 177
క. కాపవ్యుం డనుపేరను, దీపించినయతనిభూరితేజము గని ర
క్షాపరుఁడు వలయు మన కని, యాపాలమునఁ గల్గుదస్యులందఱుఁ దమలోన్.
ఆ. అతనిఁ దమకు నెల్లనాధిపత్యము సేయు, వానిఁగా వరించువారు గాఁగ
నిశ్చయించి కూడి నెమ్మిమైఁ జనుదెంచి, కాంచి యిట్టు లనిరి గారవమున. 179
క. బలవిక్రమసంపన్నుఁడ, వలఘుచరిత్రుఁడవు మమ్ము నందఱఁ బ్రభువై
తలకొని రక్షింపుము నీ, వలచినపని గొనుము పుత్రవర్గముఁబోలెన్. 180
వ. అనిన విని యతండు వారల కిట్లనియె. 181
సీ. శిశుజనమునిజనస్త్రీజనంబులఁ జంపఁ, గా దెట్టివాఁడైనఁ గడఁగి మీరఁ
గవియక పొడుచుట కల్మషం బగనఁ, జెఱపట్టఁ దగదు విశేష మొకఁడు
వినుఁ [2]డెల్లసత్త్వంబులను బెంటిఁ జంపుట, పాపంబు గోవుల బ్రాహ్మణులను
సంకటపెట్టంగఁ జనదు తదీయహితము గోరి పూని యుద్ధంబు సేత
తే. యధికపుణ్యంబు సస్యక్రియావిఘాత
మాచరించుట గడుదోష మవనిప్రజకు
బాధ గావించి కుడిచి శవంబు దొలుచు
ప్రవృత్తిగతి నది వాలియంగఁ బొలియు నతఁడు. 182
వ. అని చెప్పి మీర లీధర్మాధర్మంబు లెఱింగి నాపంచిన తెఱంగున బ్రదికెదరేని
మీకు ముఖ్యుండ నయి సఖ్యంబు సౌఖ్యంబుఁ బెనుప మీయోగక్షేమంబు
లరసెద ననియె దానికి వార లందఱుఁ బ్రీతిం బొంది యాతని [3]వశంబున వర్తించి
వర్ధిల్లి రిట్లు కాపవ్యుండు సాధులకు హితం బగునట్లుగా దస్యులం బాపంబులకుం

1 సమకొల్పి. 2 డెట్టిసత్త్వజాతిని బెంటిఁ. 3 వచనంబున.

బాపి తానును వారును నిహపరసిద్ధులం బ్రశస్తి వహించె. 183

క. కాపవ్యోపాఖ్యానము, పాపహరము దీనిశ్రవణపఠనము లటవీ
వ్యాపారక్షేమంకర, రూపము లగు దస్యుమృగవిరోధము లడఁచున్. 184

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దీర్ఘదర్శి మొదలగుమత్స్యముల తెఱంగెఱింగించుట.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లను దీర్ఘదర్శియుఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండును దీర్ఘసూత్రుండును ననుమత్స్యంబులు మూఁడు జలచరబహుళం బగు నొక్కయేటి మడువునఁ దమలోనం బొందుగలిగి యుండునవి వేసవి సొచ్చిన దీర్ఘదర్శి దక్కటి రెంటినిం గూడం బిలిచి. 185

క. మడు వింకఁగఁ జాఱెడు నీ, రెడ త్రెవ్వినఁ నొండుసోటి కేఁగఁగ రా దె
ప్పుడు నింకనినీళ్లు గల,మడువునకుం బోవ వలదె మన కిట్టియెడన్. 186

తే. అనినఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుఁ డిట్లనియె నేది, ప్రాప్తమయ్యె నక్కార్యంబుభంగి నెఱిఁగి
యప్పటికిఁ దగునట్లు సేయంగవలయు, మానితోపాయవృత్తి నేమఱుట లేక.

వ. అనిన నయ్యిరుదెఱంగులపలుకులు విని దీర్ఘసూత్రుం డిట్లనియె. 188

క. జడనిధిచందంబున ని, మ్మడు వొప్పఁగ నిప్పు డేమి [1]మాఁడెనె యిమ్మై
నడిచిపడ రిత్తనెవ్వఁగ, ఉడుగుఁడు మఱి చూచికొంద మొయ్యన తఱితోన్.

క. అనుటయు నిది కర్జము గా, దని పల్కుచు దీర్ఘదర్శి యంబుస్రోతో
జనితాభయ మగుపథమునఁ, జని చొచ్చెం బెద్దమడువు సమ్మదలీలన్. 190

వ. తక్కిన రెండును నంద నిలిచె నిట్లు నిలిచినయమ్మత్స్యద్వయంబునకు భయంబు జనియింపం గతిపయదివసంబులకు. 191

క. పాఱెడునీ రెడ త్రెవ్వఁగఁ, దాఱ బెడిద మైనయెండ దనుకఁగ నివురం
బాఱె మడు వంత వేడుక, కాఱులు జాలరులు సొచ్చి క్రందుకొనంగన్. 192

క. వెరవున నూఁతల నెత్తెలఁ, గరముల మత్స్యములఁ బట్టి కడుసంతసముం
బొరయుచుఁ ద్రాళ్లం గ్రువ్వఁగఁ, గర మూహించి మదిఁ బ్రాప్త[2]కాలజ్ఞుండున్.

క. ఇం దొకత్రాడు గఱచి యే, నొందం గాఁ గ్రుచ్చినట్ల యుండెద వీరీ
క్రందుకొనుట మానంగ న,మందత నది యెడల విడిచి మడువు దఱిసెదన్.

క. అని యొకగుదెమీలనడుమ, నెనయంగాఁ దూఱి కఱచి యిరుదొడలఁ ద్రా
డొనరంగఁ బట్టుకొని క్రుచ్చినచందము దోఁప మూర్ఛఁ జెందినభంగిన్. 195

వ. ఉన్నంత వేఁట దీఱె యగ్గది గలయతండు. 196

క. తెలిసీట రొంపి వోవం, [3]దొలుచునెడం ద్రాడు విడిచి దురితంబునకుం
దొలఁగి పొరదప్పి యం దొక, జలచర మున్నయెడ కేఁగె సంభ్రాంతగతిన్.

క. ముట్టఁబడి దీర్ఘసూత్రుం, డిట్టట్టరుగఁగ నుపాయ మేది యొకనిచేఁ

---

1 మాఁడిననిమ్మై, నడిచిపడియెదరు నెవ్వఁగ; మాలెను నిమ్మై, నడిచిపడ రిత్తనెవ్వఁగ. 2 కాలజ్ఞుఁ డనున్. 3 దొలఁచునెడం.

బట్టువడెఁ దనదుశౌండము, పట్టు [1]వదలి చకితవికలభావేంద్రియుఁ డై. 198
క. విను దాదవ్వులఁ గార్యము, గనికొని వలయుపని మున్న కావింపఁగ నే
రనిజడుఁడు దీర్ఘసూత్రుం, డనునమ్మత్స్యంబుభంగి నాపద నొందున్. 199
తే. అప్పటికిఁ దోఁచినట్టులు దప్పకుండ, ననువుతో ధృతి గల్గి కార్యంబు నడపు
నతఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞాఖ్యునట్లపోలెఁ, బరమసంశయ మయ్యెడు బ్రదుకు గాంచు.
క. ధుర్యత ననాగతము లగు, కార్యము లూహించి పని తగం జేయునయా
చార్యుఁడు సౌఖ్యముఁ బొరయును, నార్యస్థితి దీర్ఘదర్శి యనుమీనుక్రియన్.

పలితరోమశు లనుమూషికమార్జాలంబుల సంవాదప్రకారము.

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు పెక్కండ్రు పగఱకు నగ్గమై హీనబలుం డైన నర
పతి యెవ్వరుసున నాపద నిస్తరించువాఁడనియడిగిన నప్పుడమిఱేనితో భీష్ముండు
మార్జాలమూషికసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది నీ దగుప్రశ్నంబునకు సము
త్తరం బగు విను మని యి ట్లనియె. 202
సీ. అడవిలో నొకమఱ్ఱియడుగున లాఁగలఁ, బలితుండు నా నొక్కయెలుక యుండు
నమ్మహీజముమీఁద ననిశంబు రోమశుం, డనుపిల్లి వసియించు నానమీప
మున సంజకడ నిత్యమును మృగంబుల కురు, లొడ్డి వేకువ వచ్చి యొక్కమాలఁ
డగపడ్డవానిఁ గొం చరుగు నొకప్పు డాహారంబునకుఁ బిల్లి యచటఁ దిరుగఁ
తే. బోయి యురిఁ బడి యుండంగఁ బొంచి చూచి
భయము దక్కి యచ్చోటన పలితుఁ డెరకుఁ
గ్రుమ్మరఁగఁ జంద్రకుం డను గూబపులుఁగుఁ
[2]హాలికుఁ డను ముంగియు నింత నంతఁ దోఁచె. 203
వ. ఎరలకై వచ్చి యిట్లు దోఁచిన నయ్యెలుక యారెంటిబారికిం దప్పి పోవ రామి
దలంచి బెగ్గలించియు ధైర్యంబుకలిమిం గార్యం బూహించి యప్పిల్లిం గొండొక
సేరం జనుచు దానితో ని ట్లనియె. 204
క. ఉరిద్రెవ్వఁ గొఱికి యిప్పుడ, వెర వారఁగ నీకు నేను విడుగర నేయం
దొరకొనుట నీదుభాగ్యం, బరిత్వము దొఱంగి మైత్రి యలవఱుపు మదిన్.
క. ముంగికి గూబకు నగపడి, యంగంబులు వడఁకుచున్నయవి నా కిమ్మై
సంగతి గలిగిన నీయు,త్సంగంబుననుండి భయము దక్కుదు నేనున్. 206
చ. అనవుడుఁ బిల్లి యిట్టు లను నార్తశరణ్యుఁడ వయ్యె దిట్టినీ
కనఘ హితంబు సేయ వల దయ్యె జగత్పతి సాక్షి గాఁగ ని
ప్పని దగఁ బూనితిఁ వెఱవుఁ బాచి ననుం గదియంగ రమ్ము వ
చ్చిన నకులంబు గూబయును జేరఁగ నేరవు నాకు నోడుటన్. 207
ఆ. అనిన నట్ల యగుట నాత్మ నెఱింగియు, గాదె సంధి యైన నాదు బ్రదుకు

1 గదల జనితవికల. 2 హరితుఁ డనియెడు ముంగియు నంత.

నీదువిడుగరయును నిజ మగు టూహించి, నిన్నుఁ జెందె బుద్ధినిశ్చయంబు.

క. అని పలికి పిల్లి పొదిగిట, ననయము నిశ్శంకవృత్తి నయ్యెలుక వసిం
చినఁ జూచి యయ్యులూకం,బును నకులము నచటు వాసిపోయె నిజేచ్ఛన్.

క. నకులము నులూకమును బో,కకు నంతన మంది యుండి గ్రక్కున నమ్మూ
షిక మయ్యురిచేరులు గొఱు, కక యలసత నల్ల నల్లఁ గఱచుచు నుండెన్.

వ. అమ్మెయిఁ బలితుండు గొనకొని యయ్యురిం గొఱుక కుండుట యెఱింగి రోమ
శుం డి ట్లనియె. 211

క. తగునే యిట్లు కృతార్థుఁడ, వగునీ కురి గొఱుక కిట్టు లాలస్యము సేఁ
త గటా కృతఘ్నతకు నెల,వగు టొప్పునె కొఱుకు కడఁక నద్రోహుఁడ వై.

చ. అనుటయు నెల్క యిట్టు లను నాశ్రితరక్షణశీలు నిన్నుఁ గీ
డునఁ [1]బొరయింతునే యిది కడుం జెడుగుందన మేను భీతి నా
నినమదితోడ నమ్మమిన నెట్టన యియ్యురిఁ ద్రెంప [2]నయ్యెదన్
మనమున నెగ్గుగాఁ గొనకు మాలనిఁ గాంచినయప్డ త్రెంచెదన్. 213

క. ఉరిఁ బాసి యేమి దలఁతో, యరిత్వమున వినుము ప్రబలుఁ డైనయతనితో
వెరవున సంధి యొనర్చియుఁ, గరంబు నమ్మమియ నీతిగాఁ గొండ్రు బుధుల్.

ఉ. మాలనిరాక చూచి భయమర్దిత మైనమనంబుతోడ న
క్కాలమునందు నీకుఁ జనఁగా వలయున్ వెస మ్రానిపైకి నా
యాలయముం జొరన్ సమయ మప్పుడ నాకును గాన యత్తఱి
న్మేలొనరింతు నమ్ము మిది నిక్కము గర్జము నీ వెఱుంగవే. 215

క. అనవుడు న ల్లెల తలఁప, వినుము భవత్ప్రాణరక్ష వెసఁ జేసితి నే
ననఘా నీవును నమ్మెయి, నను నాపదఁ బాప వలదె నమ్మి రయమునన్. 216

ఆ. అనినఁ బిల్లి కిట్టు లను నెల్క వేగిర, పడకు ముచితకాలభావ్య మైన
యత్నవిధిగదా సమగ్రఫలత్వంబు, నొందు నొందు దలఁప నూర కుండు. 217

వ. అని యిట్లప్పలితుండును రోమశుండును నొండొరులతో మాటలాడు చుండ
వేకువ యయ్యె నట్టియెడ. 218

క. తనతోఁ గొందఱు గుక్కలఁ, గొని యే తేరంగఁ గేలఁ గ్రూరకృపాణం
బును భీకరభంగి గ వెసఁ, జనుదెంచెన్ మాలఁ డధికసంరంభమునన్. 219

ఆ. పరిఘనాముఁ డైన పాపాత్ముఁ గని భయ, మడరఁ బిల్లి యిట్టు లనియె నింక
నేమి సేయువాఁడ నిదె వచ్చె జముదూత,వోలె సత్వరముగ మాలవాఁడు.

క. అనిన విని యోడ కోడకు, మనుచుం దెగఁ గొఱికె వేగ మయ్యురిఁ బలితుం
డనయముఁ జకితాత్ముం డై, చనియెన్ రోమశుఁడు నవనిజముపైకి వెసన్.

చ. ఎలుకయు [3]బొక్కలోపలికి నేఁగి ముదంబునఁ బొంచి చూడ సం

1 బొరయంగ నిత్తునె కడుం. 2 నియ్యెడన్. 3 బ్రొక్క.

కులముగ నేఁగుదెంచి పరిఘుం డురి నుగ్గగు టెల్లఁ జూచి ని
ష్ఫలతకుఁ జిత్త మెంతయు విషాదము వొందఁగఁ బోయెఁ బిల్లి య
య్యెలుకకు నిట్లనుం జెవికి నిం పగురీతి నుదాత్తభంగిగన్. 222

ఆ. మేలు సేసి తగినమిత్త్రుని బడసి త, త్సుచరితముల వచ్చు సుఖము లనుభ
వింపఁ జూచు టుడిగి వేర్పడి యుండుట, యరయ నీతివిదుల తెరువు గాదు.

చ. అనఘ భయంబు నొందు టిది యారయ [1]బేలతనంబు నెమ్మిమై
మును నను నమ్మి చెంది భయమోక్షణముం గని నాకుఁ జాల మే
లొనరఁగఁ జేసి తీవు దుది నుల్లమునం దగ విశ్వసింప కి
ట్లునికి సుఖంబె నాదుసిరి [2]కుత్తుఁడ వయ్యెదు రమ్ము ప్రీతితోన్. 224

క. బలవంతు లైనచుట్టం, బులు నేనును నీకు మేలు వొనరింపఁగ ని
మ్ములను మనుట యొప్పదే నను, గలసి మెలఁగు విడువు శంకఁ గను మభిమతముల్.

వ. అనిన విని యప్పలితుండు రోమశునితో నీపలుకు లుచితంబులు నామాటలు
విను మని యిట్లనియె. 226

చ. అరులను మిత్త్రులం దెలియ నారయ నెంతయు సూక్ష్మకృత్య మ
వ్వెర వతిదుర్లభం బరులు వీ రన నుండియు మిత్త్రభావముం
బొరయుటయుఁ సుహృజ్జనులపోలికి గల్గియు శత్రుతాగుణ
స్ఫురణ మొకప్డు సూపుటయుఁ జూతుము గాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్. 227

వ. కావున నిన్నుఁ బెద్ద గదియుట గర్జంబు గాదు నీవును మద్వశగతిం బొందుటఁ
జూచి తేనియు నేమఱం జన దెట్లంటేని. 228

క. బలవద్రిపులు ప్రయోజన, ములకై లోఁబడుట గల్గుఁ బాలముల నేసుం
గులు దీమంబులపజ్జఁ ద, గిలి నెట్టన పట్టువడినకియఁ జతురమతీ. 229

చ. అరిమెడ మిత్త్రభావ మొకయప్పుడు కార్యముపొంటెఁ గల్గిన
న్వెరవునఁ బాముఁ బట్టునెడ నిక్కము నమ్మక దానివాతికిం
గరము దొలంగఁ జేయునరుకర్జము వట్టి చరించు టొప్పదే
పొరుగున నుండి నీకు హితముం దగఁ జేసెద నెప్డు వంచినన్. 230

మ. విను నీ కామిష మేను నీయెడఁ గడుఁ విశ్వాసముం బూ[3]ని చే
రిన నీచిత్త మొకప్డు దుద్గతవికారీభూత మై దుర్గ్వినో
దనహింసా[3]రుచి నొందు నీసుతసుహృద్బంధువ్రజం బేని మున్
ననుఁ గన్నఁ గి సహించు దాత్మఁ గరుణ న్మన్నింపు మిట్లుండెదన్. 231

వ. అని యంత నిలువక. 232

క. [4]బలుపుటిరిఁ జిక్కి పేరాఁ, కలితో రే యెల్ల నున్నకతమున నీకుం
జలిది వలసి పిలిచెద విటు, వలయునె నీపలుకు నమ్మి వత్తునె చేరన్. 233

1 బేలుఁదనంబు. 2 కుక్షుఁడ. 3 రతి. 4 బలితపుటురిఁ బడి పేరాఁ.

ఆ. అనుడు నిట్లు దలఁప నగునె మత్ప్రాణర, క్షకుఁడ వైననిన్ను శత్రుఁ గాఁగ
దలఁతునే కృతజ్ఞతయుఁ బౌరుషంబును, గలుగ నేను వెఱవ వలవ దనఘ.
వ. అనిన రోమశునకుఁ బలితుం డి ట్లనియె. 235
క. నీవలన నేను బ్రదికితి, నీవును నాకతన మూలనికి నగపడ వై
తీవిధమునఁ గల్గుసుహృ,ద్భావము చాలు నినుఁ జేరఁ దగ దిటమీఁదన్. 236
వ. ఇవ్విధంబునకు శుక్రు వాక్యంబులుం గల వాకర్ణింపుము. 237
క. బలవంతుఁ డైనశత్రుని, వలనఁ బ్రయోజనము గలిగి వలను కలిమిఁ దాఁ
గలసియు నది గడచనఁగాఁ, దొలఁగ వలయు నమ్మ నేనిఁ దుదిఁ గీ డొలయున్.
ఆ. నమ్మఁ దగనివారి నమ్మకయున్నది, తగినవారి నైనఁ దద్ద నమ్మి
యుండఁ దగదు తన్ను నొరులు నమ్మెడునట్లు, యుండి యొరుల నమ్మకునికి నీతి.
వ. ఇట్టిద బ్రదుకుఁదెరు వగుటం జేసి. 240
క. నినుబోంట్లను నమ్మక యే,నును బ్రతికెద ననఘ నీవునుం గని చండా
లునియట్టివారిమాయలు, నినుఁ బొందక యుండ బ్రదుకు నెఱిఁ బొ మ్మింకన్.
క. అనిన విని సిగ్గువడి తన, చనుచోటికిఁ జనియెఁ బిల్లి నమ్మతిఁ బలితుం
డును వేఱొకతగులాఁగకుఁ, జని సముచితవర్తనమున సౌఖ్యముఁ బొందెన్.242
క. బలుపగఱవలనియాపద, దలఁగుటకును రిపునిహీనతరు [1]నైనఁ దనుం
గలపికొని బ్రదుకుటకు ని,య్యెలుకయుఁ బిల్లియును వెరవు లెఱిఁగించెఁ దగన్.
వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో నెవ్వరియెడ విశ్వసింప కున్నం
జిత్తంబునకు విశ్రామంబుగల్గదు విశ్వసించిన దురితంబులు దొడరు న ట్లగుటం జేసి
విశ్వసించుటయు విశ్వసింపక యుండుటయు ననురెంటిలోననుం బరమకర్తవ్యం
బెయ్యదియో నిశ్చయింప నేర ననుటయు నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె
నీయర్థంబు దేటపఱుచునట్టియితిహాసంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 244

బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజని యనుశకుని కైనసంవాదప్రకారము.

సీ. బ్రహ్మదత్తుం డనఁ బరఁగిననరపతి, నగరఁ బూజని యనునాము మొప్పఁ
జతురభాషిణి యొక్క [2]శారిక వర్తించు, నది పిల్లఁ బెట్టి యింపారుపండ్లు
దెచ్చి యర్మిలి దాని కిచ్చుచో మే లెఱిఁ, యధిపుపుత్త్రున కిచ్చు నందుఁ గొన్ని
వాఁడును మచ్చిక వచ్చి యప్పిల్లతోఁ, జర్లాట మాడుచు సంచరించు
ఆ. నొక్కనాఁడు దాది యొద్ద లే కుండ న,ర్దారకుండు పిల్లతల [3]నొగిల్చి
చంపె దానితల్లి సనుదెంచి కని మది, నిట్టు లనియె శోక మొసక మొనఁగ.245
తే. అకట కూడి మెలంగి యే మొకటి యైన, నర్థి నిదియును దానును ననుభవించుఁ
బట్టి యాడుచు నుండు నిప్పాపజాతి, పడుచు సంపునె యిటు దీని మిడుకమిడుక.

1 నైనయుఁ. 2 శకుని వర్తిలుచుండు. 3 నగల్చి.

ఆ. రాచకొడుకు గాఁడె రాచవారికి నేటి
పరిచయంబు వేగ కరుణ విడుచు
హితవు మఱచు రాజు లెందు నమ్మికకుఁ బా
త్రములె సమదమతులు క్రౌర్యరతులు. 247

వ. అని నిందించి. 248

క. ఈషగ దీర్చెద నంచుం, గోపంబున రాజుకొడుకు గ్రుడ్డులు రెండుం
బోపడునట్లుగ గోళ్లన్, వే పెఱికి రయమున గగనవీథికి నెగసెన్. 249

వ. ఎగసి యచ్చోట నిలిచి బ్రహ్మదత్తుండు విన ని ట్లనియె. 250

క. చేసె నఘము దత్ఫలముం, జేసేతం గుడిచెఁ గాని శిశువునెడన్ నా
చేసినకార్యము లే దేఁ, జేసితి మా ఱొండుగీడు సెందదు నన్నున్. 251

చ. అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁ డది యట్టిద నీదెసఁ గీడు లేదు నీ
చనుటకు నామనం బతివిషాదముఁ బొందెడుఁ దొంటియట్ల [1]నె
మ్మిన నిలు మన్నఁ బూజని శమించునె యొండొరుచేతఁ బడ్డయా
పెనుఁబగ నొంచి మాటపన బేల్పడి క్రమ్మఱఁ జేరు టొప్పునే. 252

వ. అనిన విని యతండు. 253

క. చేసినదానికి మాఱుగఁ, జేసినఁ బగ యంతతోడఁ జెడుఁ గాక గుణుల్
[2]శాసిన నమ్మేలు విడిచి, దోసముఁ బట్టుదురె యెట్టితుచ్ఛులుఁ జతురా. 254

వ. అనిన నతనికి [3]శారిక యి ట్లనియె. 255

క. నెయ్యము సెడినను మాటల, తియ్యఁదనము వట్టి పగ మదిన్ మఱచినఁ జా
వయ్యెం జే టయ్యెఁ గలఁక, యయ్యె నొకటి మూఁడుఁ గాక యది మే లగునే.

ఆ. వినుము నేల [4]దోఁచికొనినను దాయాదు, లైన మాటమాట కేని నాఁడు
వారియెడను గీడు వారక చేసినఁ, బగ జనించు నిట్లు భంగు లైదు. 257

ఆ. పగయుఁ గలెనేని పాయునె గూఢమై, మ్రాన నగ్ని యున్నమాడ్కి నుండుఁ
గాన నమ్మి [5]బేల కాలాంతరంబున, నైనఁ జెడును సందియంబు వలదు. 258

క. జననీజనకసహోదర, తనూభవుల సఖుల నమ్మఁ దగ దనినను నె
మ్మనమునఁ బగ గలవారలఁ, జనునే నమ్మంగ విడువు చతురవచనముల్. 259

వ. అనుటయు బ్రహ్మదత్తుం డి ట్లనియె. 260

క. కాలవశంబునఁ గీడు, న్మేలును జనులకును మూఁడు నీకును నాకున్
వాలి యవి సేయ వచ్చునె, బేలనె యే నంత యేల పెడఁబాయంగన్. 261

వ. అనిన విని శారిక యతనిమొగంబు దేఱకొనం జూచి. 262

క. విను చల్లనిమాటలలో, మునిఁగి యలుక [6]గుబ్బతిలు సముద్రజలములో

---

1 నమ్మి నిలువుమన్నఁ. 2 డాసిన యమ్మేలు. 3 శకుని. 4 ద్రోఁచికొనినను. 5 'బేలు' అని పెక్కుప్రతులు. 6 గుబ్బటిలు.

నన యుండి యాఱ కెప్పుడు, గనగన మనుబాడబాగ్నికరణి నరేంద్రా. 263
క. అని పలికి యవిశ్వాసము, మనమున నెలకొల్పి రాజుమాటలకుం దే
లనివెరవుతోడ నాప్తు, జని దన కిమ్మైనయెడకుఁ జనియెఁ గుమారా. 264
వ. అదియునుం గాక. 265
క. జననాథునకు నవిశ్వా, సనిరూఢత వలయు నెల్లజనములయందుం
దనుఁ దనసిరిఁ గాచుటకై, యని నీతులు సెప్పుదురు బృహస్పతిముఖ్యుల్. 266

—కణికుఁడు శత్రుంజయున కుపదేశించినహితవచనములప్రకారము.—

వ. అవ్వాక్యంబు లాదరింప వలయు నని పల్కి వెండియుభీష్ముండు పాండవాగ్రజుతో సౌవీరపతి యగుశత్రుంజయునకు భారద్వాజవంశవర్యుం డైనకణికుం డుపదేశించినహితవచనంబులు గలవు వానిం జెప్పెద నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. 267
క. వికచముఖుఁ డగుచు శాత్రవు,లకు హితు లగునట్టివారలం గని భూపా
లకుఁ డెడ్డ కత్తెరయు నా,లుక బెల్లము నై [1]మనంబులుం గన వలయున్. 268
ఉ. జ్ఞాతుల నమ్మి తోడుకొని శత్రుల నోర్చి యహీనరాజ్యముం
బ్రీతి యెలర్పఁ జేకొనినపిమ్మట సౌఖ్యసమృద్ధితోషిత
జ్ఞాతినికాయుఁ డై మది నజస్రము నమ్మక సర్పసంయుతం
బై తనరారురమ్యనిలయంబున నున్నటు లుండఁగాఁ దగున్. 269
వ. అని మఱియును. 270
క. వినుము తఱి వేచి రిపు మూఁ, పున మోవఁగ వలయు సమయముం గనికొని గ్ర
క్కునఁ గడవ శిలాస్థలి వై,చినచాడ్పున నేర్పు [2]మెఱయఁ జెఱుచుట యొప్పున్.
క. పానము జూదము వేఁటయు, మానినియును భూపతులకు మధురవినోద
స్థానము లగు నైనను దగ, వైనవిధము దక్కఁ దగుల మాపద దెచ్చున్. 272
క. విని విననివాఁడపోలెం, గని కాననివాఁడపోలెఁ గావలయు విభుం
డొనరింపఁ దలంచినపని, కను వగునంతకు నభేద్యుఁ డై జనులయెడన్. 273
క. ఒల్లని కార్యం బౌనల, నల్లన కాలగతిఁ గడపునది కాలముచేఁ
బెల్లొదవు విఘ్నములు భూ,వల్లభునకు [3]నెపము వెట్టవచ్చుం బిదపన్. 274
తే. బహుళ మగుగర్వమునఁ గార్యభంగియును న
కార్యసరణియు నెఱుఁగ కనార్యవృత్తిఁ
గాని తెరువున నడచు చున్నని గురుని
నైన శాసింపఁగాఁ దగు సంద్రు బుధులు. 275
క. తెగఁ దీర్పక [4]తగ నార్పక, తెగటార్పక కడమకొంత ద్రిక్కఁగ నున్న
జగతీశ యప్పు నగ్నియుఁ, బగయును గడుఁ బెరుఁగుఁ గీడు వాటిల్లుఁ దుదిన్.
ఆ. మార్దవమున మృదువు మర్దింపఁగా వచ్చు, మార్దవమున ఖరవిమర్దనంబుఁ

1 మనంబులుం గొనవలయున్ ; కలయఁ బలుకఁ గా వలయున్. 2 వెలయఁ. 3 దప్పు 4. తెగ.

జెల్లు మార్దవమునఁజెల్లనియది లేదు, గాన మృదువ తలఁప ఖరము సువ్వె.
వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు ధర్మంబు నడవక యనగ్రహాదిదురితంబులు దుస్తరంబు లయిన నాహారంబులు దొరకొననియట్టిచో ద్విజాతు లేమిభంగిం బ్రాణంబులు రక్షించుకొనువా రనుటయు నాపగానందనుండు విశ్వామిత్రచండాలసంవాదం బనునితిహాసంబు భవత్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బై యుండు నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 278

విశ్వామిత్రచండాలసంవాదము.

క. ఏపారి తొల్లి త్రేతా,ద్వాపరములసంధి నొక్కవఱపు ధరిత్రీ
తాపంబుఁ జేసె జనముల, పాపంబున వత్సరములు పండ్రెం డధిపా. 279
సీ. ఏఱులుఁ జెఱువులు నివురఁ గర్వనము లెం,దును జెడఁ దరులతాదులును గమర
భూమియుఁ బస [1]మాల గోమహిషాదిజీ,వధనంబు వొలియ భూవరులు మేర
దప్పి లోకములోనిధాన్యముల్ గొన నధ,ర్మం బంత కంతకుఁ [2]బ్రబ్బ నధికు
లనదలఁ జెఱుపంగ యాగముల్ దేవతా, పూజలు నెడలంగ భూసురప్ర
ఆ. ముఖము లైనవర్ణములచొప్పు దప్ప నా,హారరహితజనము లచట నచటఁ
బడఁగఁ జూడ ఘోరభంగిగాఁ దఱచయ్యె,నొక్కలున్న వారికెక్క భయము.
వ. అట్టిసమయంబున. 281
క. మునిపతి విశ్వామిత్త్రుఁడు, దనయాఁకలి కెందు మెలఁగి ధైర్య మెడలి యా
దనమాంసమూలఫలములు, జనుల నడిగి యెందుఁ బడయఁ జాలక డప్పిన్.
వ. తూఁగాడుచుం జనువాఁడు. 283
చ. పసరపుటెంపప్రోవులును బందులడొక్కలుఁ గుక్క [3]గుట్టలున్
ము ఁగు వడంగ భూమితలముం దఱ చారఁగఁ గప్పుచున్ మదిం
బస యొకయింత లేక పెఱప్రాణులనుం బొరిగొంచు నెప్డు దు
ర్వ్యసనతఁ గూరి యున్న వెలివాండ్రురపల్లియఁ జేరి యయ్యెడన్. 284
వ. ఆర్తినొంది యిట యట వోవంజాలక నేలం బడి యుండి ప్రాణంబులు వోవుట యుపేక్షింపం దగదు ప్రాణరక్షణంబ పరమధర్మం బని వితర్కించి తగునుపాయంబు చింతించువాఁ డప్పుడ చంపి [4]తి త్తొలిచి గాలిగొన వైచినకుక్కకడిమంబుఁ గనుంగొని. 285
క. ఇది దప్ప నిప్పు డియ్యెడ, నోదవదు ప్రాణంబు గావ నొం డొకఁ డిదియున్
మది నూహింపఁగ మ్రుచ్చిమి, [5]నొదవించికొనంగ వలసి యున్నది నాకున్.
తే. ప్రాణములు వోవ కుండంగఁ బరిహరింప
నొం డుపాయ మెయ్యదియు లే కుండెనేని
మ్రుచ్చిమియు ధర్మమగు నధమునిధనంబు

1 దూల. 2 బ్రబల. 3 పుట్టలున్. 4 తో లొలిచి. 5 నొదలించి.

గొనుట యెంచును ముఖ్యమై చనుట గలదు. 287

వ. కావునఁ జండాలధనం బగుసారమేయమాంసం బపహరించి ప్రాణహాని పరిహరించి కొందు నని నిశ్చయించి యుండ నర్ధరాత్రం బగుటయుఁ జండాలు రెల్ల నిద్రింప నల్లన లేచి చని యమ్మాంసంబు వట్టి తిగిచిన నచ్చేరువ నిద్రించుచండాలుండు విధివశంబున మేలుకని నీ వెవ్వండవు మాంసంబు మ్రుచ్చిలించెదవు నిదవ్రావోవం జుమ్ము నిన్నుఁ బొరిగొనియెద ననుటయు భయంపడి గ్రక్కున నమ్మునిపతి యేను విశ్వామిత్రుండ నని పలికిన వాఁడు వినయంబున శయ్య డిగ్గి కరుణం గన్నీ రొలుకం బ్రణమిల్లి కేలు మొగిడ్చి మహాత్మా నీతలం పేమి యని యడిగిన నతండు సాంత్వనవచనంబుల ని ట్లనియె. 288

చ. దరికొనునాఁకలిం దనువిదాహము వుట్టినఁ బ్రాణహానికిం
బరిహరణంబు సేఁత కిది పాపమ యైనను గుక్కనంజు డే
భరపడి మ్రుచ్చిలించెద విభావసుఁ డెంతశుచిత్వసంపదం
బొరసియు సర్వభక్షకతఁ బొందును నన్నును జూడు మ ట్లగున్. 289

వ. అనిన విని చండాలుండు. 290

తే. కుక్క మృగములలో నెల్లఁ గుత్సితంబు
దీనిఁ దిని ధర్మమున కేల హాని సేయ
నొం డుపాయంబు వెదకికొ మ్ముజ్జ్వలాత్మ
యనుడు వానికి ముని యిట్టు లనియె నధిప. 291

క. విను బ్రహ్మవహ్ని నాకుం, బెనుఁబ్రా పై యుండ నేను వెఱతునె యె ల్లె
ననుఁ బోవ నీక ప్రాణము, దనువున నిల్పుటయ చూవె ధర్మం బరయన్. 292

ఆ. బ్రదికి యున్న నేఁ దపంబున విద్యను, బాచికొనఁగ నేర్తుఁ బాతకంబు
నట్టు లగుట జీవితాధార మైనయీ, నంజు డిప్పు డెట్లు నమల కుడుగ. 293

చ. అనుటయు నంత్యజుండు నగి యట్టివిధం బధమంబు గాక నె
ట్టన యది ధర్మమే కటకటా మిముబోంట్లకు నిట్లు సేయఁగాఁ
జనునొకొ యన్న నమ్ముని ప్రశస్తుఁ డగస్త్యుఁడు దైత్యమాంసముం
దినఁడె నశించెనే యతని తేజముఁ బెంపును నంతనుండియున్. 294

వ. అనవుడు వాఁ డి ట్లనియె. 295

క. పరహితము సేయఁ బూనిన, పురుషుఁడు పాపంబు సేసి పొందఁడు కీడుం
బరమముని యగునగస్త్యుఁడు, పరోపకారార్థకృతి నభవ్యుం డగునే. 296

క. నావుడు మదాత్మ బ్రాహ్మణ, తావిద్వత్త్వాస్పదంబు దానికిఁ గా నే
నీవిధి యొనరించుట పా, పావేశము లేదు దీని కడ్డపడకు వే. 297

క. అని ముని వల్కిన నంత్యజుఁ, డను మాంసము విడువ నోప కనుటగఁ దలఁపం
జనునె భవదీయ తేజో, ధనహానికిఁ గరుణ వుట్టదా యెవ్వారికిన్. 298

వ. అనవుడు గాధినందనుండు. 299

తే. కరుణ గలవేనిఁ బ్రాణంబు గాచికొనఁగఁ
దలఁచునాకు నిమ్మాంస మి మ్మలఘుచరిత
యట్టు లైన మ్రుచ్చిమియు లే దనృత మెడలి
పడయువస్తువు సేయదు పాతకంబు. 300

వ. అనిన విని చండాలుం డి ట్లనియె. 301

క. అతిశయితపుణ్యదీప్తులు, ప్రతిగ్రహము నీచనరునిపాలం జేయన్
మతిఁ దలఁపఁ గూడునే వి,శ్రుతగుణ యే వెఱతు నింకఁ జుఱచుఱఁ బల్కన్.

వ. నీ వలచినయట్లు సేయు మని సారమేయమాంసం బిచ్చినఁ బుచ్చికొని దానం
బ్రాణంబులు రక్షించుకొని విశ్వామిత్త్రుండు సనియె నింద్రుండు తదనంతరంబ
లోకంబులవడ దేఱ వర్షించె నంత హర్షించి య త్తపస్వివర్యుండు దపోవిశేషం
బున దోషంబు నీఁగికొని మనీషిజనస్తుత్యం బగునిత్యవ్రతంబున విలసిల్లెనాపత్సమ
యసమాచారం బిట్టిద యని చెప్పిన భీష్మునితో భూవల్లభుండు ధర్మసూక్ష్మప్రకా
రం బింత దురవగాహం బగునే యీయితిహాసం బాకర్ణించుట నాడెందంబు విషా
దంబు నొందె ననవుడు నతండు ధర్మంబు బహుశాఖాసమన్వితం బై యుండు రా
జులకు నెల్లతెఱంగులు నెఱుంగవలయు విషాదం బేల యనవుడు నజ్జనవిభుండు.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు శరణాగతరక్షణసుకృతం బెఱింగించుట.

క. శరణాగతసంరక్షణ, పరులకు సమకూరు నెట్టిపాటిఫలము ని
ర్భరకరుణాకర పరమా,దరమున నెఱిఁగింపు నాకు దాని తెఱంగున్. 304

ఆ. అనిన భీష్ముఁ డిట్టు లను ముచుకుందుండు, నాఁగఁ బరఁగుధరణినాయకుండు
దనుజమంత్రిచేత వినినది యొకకథ, యఖిలపాపహరణ మాచరించు. 305

వ. అయ్యితిహాసంబు సెప్పెద దాన నీయడిగినయర్థంబు దెలియు నవహితుండ వై
యాకర్ణింపుము. 306

సీ. పాపాత్ముఁ డొకబోయ పక్షుల వధియించి, తినియును బెక్కమ్మికొనియు నదియ
బ్రదుకుగా దానికి బహుసాధనంబులు, సవరించుకొని మహాటవిఁ జరింప
నొకనాఁడు పెనువానయును గాలియును ముట్టి, సకలజీవులకు నాశంబు వుట్టు
నట్టిది యై కాన యంతయు జలమయం,బైన బెగ్గిలి యన్నరాధముండు

తే. [1]వేగ వట్రోడి యెల్లను వెడలి మిఱుత, నొకవనస్పతి జొంపమై యున్నదానిఁ
జెంది రాతిరి యగుటయు శిలయ సెజ్జ, గాఁగ శీతార్తుఁడై యుండెఁ గౌరవేంద్ర.

క. ఆలుబ్ధకుఁ డ త్తరువర, మాలోకించి కడు భక్తి ననియె నిచటిభూ
తాలిం గొలిచెదఁ గరుణా, శీలత ననుఁ గాచుటకు విశిష్టవినీతిన్. 308

వ. అని యి ట్లప్పక్షిధ్వంసకుండు శయనంబు ప్రాపించియుండ నమ్మహీరుహంబుకోట

1. వెరవుతో నల్లనల్లన వెడలి మిఱుత; పెల్లు వట్రోడిఁ బడియంత నుల్లి మిఱుత.

రంబున వసియించి యుండునది యొక్క కపోతంబు దనవల్లభ యెటయేని మేఁత
కుం బోయి రాక తడసిన శోకించి. 309

సీ. ఎచటనున్నదియొక్కొ యింతప్రొద్దాక చోట, నుండునే ననుఁబాసి యుజ్జ్వలాంగి
యమ్మేను లేకున్న నిమ్మేనికలిమి ని,రర్థకం బధికానురాగయుక్త
యగుసతిగుణముల నైహికాముష్మిక, సుఖసాధనంబులు సువ్వె పతికి
నేకారణంబున నే మయ్యెనో వాన,యేపునఁ దెగియెఁ గా నోపు నకట
తే. నేమి సేయుదు మందిరం బిపుడు పాడు, వాఱుచున్నది యనఁగ నవ్వలుకులెల్ల
బోయవలలోన నున్నకపోతి విని మ,నంబు సంతోషపూరమగ్నంబు గాఁగ.
క. పతిమదికి నింత యెక్కిన, యతివగదా పుణ్యవతి ప్రియాలాపము లీ
గతి వినఁ గాంచితి జన్మము, గృతకృత్యం బయ్యె నాకు గెలిచితి జమునిన్. 311
వ. అని యుల్లంబునన యుగ్గడించి పతికిం దన తెఱం గెఱింగించి విధికృతంబునకు
వగవం బని లే దని మఱియు ని ట్లనియె. 312
చ. శరణము సొచ్చినం దగఁ బ్రసన్నతఁ గైకొని రక్షణంబు సా
దరముగఁ జేయు టత్యధికధర్మముగా బుధకోటి సెప్పు నీ
వరసి మహోర్తు వీని శరణాగతు నోపినభంగి నాపదం
బొరయక యుండఁ జేయుము ప్రభూతపుసీతునఁ గొంకు వోయెడున్. 313
క. అని యేర్పడ భాషించిన, విని శోకము డిగ్గవిడిచి విహగము గరుణం
దనజాతి సెప్పి తగ ని, ట్లనియె మనుజభాషణముల నాలుబ్ధకుతోన్. 314
క. ఓయన్న డస్సినాఁడవు, మాయింటికి నతిథి వైతి మసలక నీకుం
జేయవలయు నాతిథ్యం, బేయది భవదీప్సితార్థ [1]మెఱిఁగింపవనా. 315
చ. అనవుడు నుల్ల మెంతయుఁ బ్రియంబు వహింపఁగఁ బక్షివైరి సీ
తున సకలాంగకంబులుఁ [2]బ్రితున్నము లయ్యెడు దీనిఁ బావవే
యనిన విహంగమంబు రయ మారఁగ నచ్చటిపుల్ల లెల్ల ము
క్కునఁ గొని తెచ్చి ప్రోవిడి యకుంఠితమైనదయాగుణంబునన్. 316
వ. ఆపొంతపల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతల సంగతం బైనయింగలంబు. 317
క. కొనివచ్చి పుల్లప్రోవునఁ, దనుకంగాఁ జేసి నెమ్మి దళుకొత్తఁగ ని
ట్లను బోయతోడ మే నీ, యనలంబునఁ గాఁచికొనుట కై లె మ్మనఘా. 318
చ. అనవుడు వాఁడు గువ్వహృదయం బలరం దనయంగకంబు ల
య్యనలశిఖాకలాపమున నల్లన యల్లన కాఁచి శీతబా
ధన ముడుగంగఁ జేయఁగఁ బదంపడి యాఁకలి సాలఁ దోఁచెఁ దోఁ
చిన నెఱిఁగించె గువ్వ కది సేయ నుపాయము లేక యాత్మలోన్. 319
వ. వగచి వెలువెలంబాఱి తలంచికొని వాని కిట్లనియె. 320

1 మెఱిఁగింపుతగన్. 2 బ్రదూనము.

తే. ఖగములను జీవనం బనఁ గలదె సంగ్ర, హించినట్టిది యాఁకలి కేమి యైన
మాకు దొరకొన్నఁదిందుము గాకయైన, నీవు డస్సితి వాతిథ్య [1]నియతివలయు.

కపోతంబు దనశరీరమును బోయ కాహారంబుగా నిచ్చుట.

వ. నాశరీరం బాహారంబుగా నిచ్చెదఁ గొనుము. 322
క. అని పలికి యగ్ని వలగొని, తనదేహము దానిలోనఁ దడయక యిడినం
గనిబోయ విస్మయంబున, మన మూనఁగఁ గొంతసేపు మ్రాన్పడి యుండెన్.
వ. పదంపడి. 324
మ. కలదే యిమ్మెయిపౌరుషంబు జగతిం గారుణ్య మేపార ని
ప్పొలుఁ గిట్లిచ్చునె మేను నాదుచరితంబుల్ నిందకుం బట్టు లై
తలఁపన్ వచ్చిన నింతకీ డగునె యేతత్క్రూరతాఘోరచే
ష్టలు మానం గలవాఁడఁ బక్షిగురు వై సంధించె సద్బోధమున్. 325
వ. అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగుటయు నంత నిలువక. 326
మ. ఇది యిట్లాలిని బంధులం దొఱఁగి తా నీయగ్నిలోఁ గూలె నొ
ప్పిదమై యుండఁగ నిట్టి[2]తెంప యొలయం బెంపారువైరాగ్యసం
పద పాపంబుల నెల్లఁ ద్రుంపఁగ మహాప్రస్థానపుణ్యత్వ మొం
దెద నే నిప్పుడ యంచు మానసము శాంతిం బొంద నిర్మోహుఁడై. 327
క. వలలోన నున్నపులుఁగుల, వెలువడఁగా విడిచి వలయు వెండియుఁ దనకుం
గలపక్షినిహతిసాధన,ములు నచటనె యుండఁ బోవె బోయ నియతుఁడై.
ఆ. అక్కపోతి నాథుఁ డగ్నిలోఁ బడుటకు, శోకవహ్నిఁ జిత్త మాకులముగ
నెలుఁగు రాలుపడఁగ నిట్లని పలవించె, నశ్రుజలతరంగితాస్య యగుచు. 329
క. నాయాఁకలి కోర్వ వెపుడు, వే నైనను నేఁ గొనంగ వెండి యనుభవిం
తాయాస పడుటఁ గనుఁగొని, నోయుదు ననుఁ బాసి యిటు సనుట దగ వగునే.
వ. అని వెండియు. 331
సీ. ఇగురుజొంపంబుల నింపారువిరులను, బలు పైనపాదల క్రేవలకుఁ దార్చి
సెలయేఱులందలి తెలినీటఁ దనుపుసొం, పెలసినగిరుల [3]తెప్పలకుఁ జేర్చి
మావిమ్రోకల నెలదీవలఁ జెన్నొందు, తోఁటలకడ [4]నలితోడఁ జెంది
యలరునెత్తమ్ములకలిమిఁ జెల్వగుడిగ్గి, యలతీరభూముల నల్లఁ బొంది
తే. నన్ను మనమునఁ దేల్చి యానంద మొందఁ, గేలి సలిపెడునీ దగులీల మఱవ
నావశంబె ప్రాణేశ ప్రాణంబు లిపుడ, నిన్నకూర్చి యేతెంతు నీసన్నకడకు. 332
వ. అట్లుం గాక. 333
క. తేనియనుమరణమునఁ దన, మేను విడిచినట్టికాంత మేలిపదవికిం
దాను నతండును నరిగి య,నూనస్థిరసుఖము లందు చుండుట విందున్. 334

1 నీతి. 2 తెంపు వెలయం. 3 తెంపలకుఁ. 4 నర్థితోడఁ.

క. అని పలికి యపుడ యనలము, ఘనముగ దరికొల్పి మది వికాసముఁ బొందం
దనవల్లభుఁ దలఁచుచు వల, గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ గూడం జనియెన్. 335
క. స్ఫురితవిమానముమీఁద న,మరతతి వేష్టింప రత్నమయభూషణసుం
దరదివ్యమూర్తి వెలిఁగెడు, వరునిఁ గలసి పరమసౌఖ్యవైభవ మెసఁగన్. 336
తే. లీల మీఱఁబోనచ్చర లేమపిండు, బలసి యభినందనము సేయఁ బొలిచె నిట్లు
సనినపక్షియుగ్మంబువర్తనము దోఁచెఁ, బుణ్యవర్తనుఁ డగుట నాబోయ కపుడు.
వ. తోఁచిన నతండు. 338
క. ఏనును నిట్లగుదు ననుచు, నూనినకౌతూహలమున నుల్లము వొదలన్
మేనెల్ల ముండ్లు సింపఁగఁ, గానఁ దఱిసి గళితరక్తకలితాకృతి యై. 339
తే. అరుగుచుండువాఁ డొకచో దవానలంబు, గట్టెదిరి కాననం బెల్ల ముట్టిమండ
సంప్రమోదితచిత్తుఁడై చక్కఁ జొచ్చి, యొడలు దొఱఁగి దేవత్వంబు వడసి యొప్పె.
ఉ. ఈయితిహాస మర్థిమెయి నెజ్జనముల్ వినినం బఠించినం
బాయు నుదాత్తగోహననపాతక మైనను భూరిసౌఖ్యముల్
వేయివిధంబులం బొరయు విస్మితగన్ శరణార్థిఁ దోషితుం
జేయని[1]నాఁడు కల్మషముఁ జెందు నొకప్పుడుఁ బాయ దేమిటన్. 341
వ. అని యిట్లు శరణాగతరక్షణఫలవిశేషప్రకటనం బగులుబ్ధకకపోతాఖ్యానంబు
సెప్పిన విని యప్పితామహునిమీఁదం బ్రీతివినయవిస్తారవిలోకనం బెలయ న
ప్పాండవాగ్రజుండు. 342
క. పాపంబు బుద్ధిపూర్వ, వ్యాపారము గాక తొడరినప్పుడు మనుజుం
డేపాట దానినంతయుఁ, బాపికొనం జాలు సుజనబాంధవ చెపుమా. 343
వ. అని యడిగిన నయ్యార్యవర్యుం డాధరణీభరణధుర్యునకు నిట్లనియెఁ దొల్లి పరి
క్షిత్తనయుం డగుజనమేజయుం డనుమహారాజు దనకబుద్ధిపూర్వకబ్రహ్మహత్య
వాటిల్లినం దత్కల్బిషంబు వాపికొనియె నది పురాణకథయై మునులవలన వినం
బడు నత్తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. 344
క. పాపంబు దొడరుటయు న,బ్భూపాలకుఁ బ్రజయు విడిచె భూసురులును నిం
దాపాత్రంబుగఁ జేసిరి, తాపము మదిఁ గదిరి యతఁడు తల్లడ మందెన్. 345
తే. అట్లు జనమేజయుఁడు వగ నారఁ గూరి
పురము వెడలి యొక్కరుఁడును బోయి కాన
నాంతరము సొచ్చి శౌనకుం డనుమునీంద్రు
నాశ్రమము రోసికొని చని యమ్మహాత్ము. 346
వ. కాంచి దండప్రణామం బాచరించి సవినయంబుగఁ గరంబులు మొగిచి నిల్చినం
జూచి యతండు. 347

1 వాఁడు...బాయఁ డేమిటన్.

చ. పెనుఁబాల వల్చుచున్నయది పీనుఁగుఁ జూచినయట్లు లయ్యెడున్
నినుఁ గనుఁగొన్న నీయెడకు నీవిది యేటికి వచ్చె దెక్కడేఁ
జనుము శిరంబు క్రిందుగ నజస్రము వ్రేలఁ గలాఁడ వీభవం
బునతుదిఁ గ్రూరకాకచయముల్ దొలువన్ నరకాధివాసి వై. 348

చ. అనుటయు గర్హ్యకర్ముఁ డగునట్టిదురాత్మునిఁ బూజితవ్రతుల్
గని యిటు లంటయుక్త మటు గాన కదా భవదీయపాదనం
దన మొనరించి మీవలన దారుణపాపము వాచికొందు నే
ననుమది వచ్చినాఁడ సదయం బగుచూడ్కిఁ బరిగ్రహింపవే. 349

వ. అనిన విని కరుణాయత్తచిత్తుం డగునత్తపోధనసత్తముం డిట్లనియె. 350

క. విను కొంద ఱల్పబుద్ధులు, నను నెంతయు ధిక్కరింప నవ్వఁగ వారిం
గొనక బుధు లైనవిప్రులు, ననిమిషులును మెచ్చుచుండ ననియెద నీతోన్.

క. హీనప్రజ్ఞుఁ డకార్యము, లైనవి సేసి తుది వగచు నతులప్రజ్ఞా
సానుమదారూఢుఁడు వగ, నూనఁడు [1]దురిత మనువతితి కోడక యునికిన్. 352

వ. ప్రజ్ఞాకార్యంబు లై యనుష్ఠింప వలయువానిం జెప్పెద నీకుం బాపంబునెడ ననుతాపంబు గలిగి ధర్మప్రవణుండ వైతే యనుటయు నమ్మనుజనాథుండు. 353

క. తాపసవర తీవ్రం బగు, పాపాగ్నిజ్వాలచయము పాలువడి పరీ
తాపము నొందుచు ధర్మ, వ్యాపారజలాభిలాషి నై యున్నాఁడన్. 354

వ. భవదీయకృప నాశ్రయింప వచ్చితి నన్ను రక్షింపవే యనవుడు నమ్మునీంద్రుండు.

క. భీతి [2]యొకటి గోరుటయును, నీతలఁపులలోన దీని కిది గత మనఁగా
నే తెరువును గలుగదు మ, చ్చేతోగతి ధర్మవృత్తిఁ జిక్కుట దక్కన్. 356

క. ఆతురత నీవు నాకడ, కేతెంచినదానఁ జేసి యెలసినధర్మ
ద్యోతనకౌతూహలమున, నీతోఁ బడవలసె వినుము నిశ్చలమతి వై. 357

క. భూవిబుధుల కెయ్యది హిత, మావిధమున నడచువాఁడ వగునది ద్రోహ
భావంబు ప్రతిజ్ఞాతం, బై వెలయఁగ వలయు నీకు నాజాతియెడన్. 358

చ. అనవుడు ధర్మవృత్తము మదాత్మకు నైజము దోషవృత్తికిన్
మునివర యేను భీతుఁడ సముజ్జ్వలవిప్రకులంబు నాకు మ
న్ననలకుఁ బాత్ర మెవ్విధమునం దెగి ద్రోహము దానియందు నా
మనము దలంప దింతకును మాన్యభవచ్చరణంబు లంటెదన్. 359

వ. అనుచుఁ దదీయపాదస్పర్శనంబు సేసి యవ్విధంబునం గృతశపథుం డగుటయుఁ గరుణాగోచరం బగుచిత్తంబుతో నత్తపోధనవర్యుం డాదరమేదురావలోకనం

1 దురితములవిరతి కోపక యుండున్. 2 నొకటి గోరుటయును, నీతలఁపునఁ దోడ దీనికేది గతము నా, నే తెరువునఁ గలుగదు.

బాభూపాలునిమీఁద నొలయ నిట్లను నట్లనిం జెప్పెద నవహితుండ వయి యాకర్ణింపుము. 360

సీ. శ్రీమంతుఁడును బలశ్రేష్ఠుండు నగురాజు, భోగంబు దర్పంబుఁ బోవ విడిచి
ధర్మంబు గైకొని తపమును దానంబు, నధ్యయనంబును యాగవిధులు
నాచరింపఁగఁ జూచి యచ్చెరువడి యను,గ్రహము సేయదె భూతరాజి యతని
కధిప యయాతివాక్యమునర్థ మెఱింగింతు, వినుము సరస్వతియును దృషద్వ
తే. తియును ననుపుణ్యనదులందుఁ దిరిగి తీర్థ, సేవ సేయుచు నధ్యయనావధాన
దాననిర్ధూతరాగత్వదయలు గలిగి, పరఁగఁ బాపకళంకలేపంబు వాయు. 361

వ. అదియునుం గాక యొక్కపరమస్మృతి సెప్పెద వినుము. 362

చ. దురితము సేసి తాపమునఁ దూలిన నింకిటు సేయ నన్మతిం
బొరసిన ధర్మసంచరణ బుద్ధియ మేలని యూఁదినం గ్రియా
పరుఁ డయి మేలు సేసినను బాదము పాదముగాఁ గ్రమంబునన్
విరియు సమస్తముం దదభివిష్టకళంకము నిర్భయంబుగన్. 363

చ. నరవర వాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లని చెప్పె బుద్ధితోఁ
బొరయనిపాతకంబులు సబుద్ధికపుణ్యములన్ నశించు నం
బరమునఁ బట్టినట్టిమలపంకము గారములోన నద్దఁగా
విరిసినయట్లు నమ్ము మిది వేదము సెప్పిన నేనుఁ జెప్పితిన్. 364

వ. అని యిట్లు బహుప్రకారంబులం గారుణికోత్తముం డగుసత్తాపసోత్తముం డా భూవరు బోధించి తీర్థసేవాదిపునశ్చరణంబులం బరిపూతాత్ముం గావించి యశ్వమేధంబు సేయించిన నుజ్జ్వలుం డయి యజ్జనమేజయుండు నిజరాజ్యంబు పరిపాలనంబు సేసె నని చెప్పి వెండియు. 365

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము సెప్పుట.

సీ. గాంగేయుఁ డిట్లనుఁ, గౌంతేయపూర్వజు,నకు విదిశాపట్టణమున నొక్క
బాలుండు మృతుఁడైన బంధులు ప్రేతభూ,మికిఁ గొనిపోయి యమేయశోక
వివశాత్ములై పలవింపఁగా గ్రద్ద యొ,క్కటి వచ్చి మీర లిక్కడ భయంబు
దక్కియేడ్చుచునుండఁ దగ దిదె క్రుంకెడుఁ,బ్రొద్దురాక్షసులును భూతములుఁ బి
తే. శాచములు వచ్చి తిన నిపు డేచి వచ్చు, జననమరణముల్ వింతలె చన్నశిశువు
తోన యందఱుఁ జనుటకుఁ బూని యుండు, వారలే పొందు పీనుంగు వైచి వేగ.

క. తెగి పోయినవా రేడ్చిన, మగుడుదురే వెఱ్ఱులార మానుఁడు మీరుం
దెగుదురు దడసిన నావుడు, నగు నట్టిద కర్జ మనుచు నందఱు భీతిన్. 367

వ. శవంబు విడిచి పోవం జూచిన నొక్కనక్క [1]బొక్కలోనుండి వెడలివారలతోడ.

సీ. గ్రద్దమాటల కేల కడుభీతిఁ బొందితి, రక్కటా బాలుని నబ్జవదను

1 బ్రొక్క.

నిటు వైచి పోవఁ గా నెట్లాడె నేడ్వఁడు, శోకంబు వోవ నిచ్చోటఁ గొంత
ప్రొద్దంతలో విధి క్రూరుండు గాకున్నఁ, బ్రాణంబు గ్రమ్మఱ రాక గల్గు
నో యెఱుంగుదురే యినుండును నస్తాద్రిఁ, [1]జేరఁడు వెఱవక మీరు నిలువుఁ
తే. డనిన వారును మనమున నాన పుట్టి, మగిడి వచ్చిన గ్రద్ద యిమ్మందబుద్ధి
యైననక్కమాటలు విన నగునె విశ్రుత, మయ్యెఁ బీనుంగు వచ్చునే యసువులింక.
క. కడుబెట్టిదుండు కాలుఁడు, మిడుక మిడుక నపహరించు మీరీయాసల్
విడువుఁడు బాలునికి సుగతిఁ, బడయుఁడు దానాదులైన బహుధర్మములన్. 370
వ. అని పలికిన నాగృధ్రింబువచనంబు లాక్షేపించి యజ్జంబుకంబు వారల
నుద్దేశించి. 371
క. క్రూరంబు గృధ్రి మిట్టికు, మారకునిం జూచి చూచి మసలక పోవన్
మీరెట్లోర్చెదరో కన్నీ రిటు ననుబోఁటులకును నిలువ కొలికెడున్. 372
క. దయ మాలి పోవ నేటికిఁ, బ్రయత్నమునఁ బొదువ దైవబలమున మీకుం
బ్రియమెసఁగ బ్రదుకు బ్రదుకం, డయినను మఱిపోవరాదె యని చెప్పుటయున్.
వ. గ్రద్ద యిట్లనియె. 374
ఆ. ఏను బుట్టి వేయు నిన్నూఱు మున్నూఱుఁ, గలవు వత్సరములు గాన నెందు
బాలు యౌవనస్థుఁ బ్రౌఢుని వృద్ధునిఁ, జచ్చి పోయి మగిడి వచ్చువాని. 375
క. ఒకటి గలదు వత్తురు వే, ఱొకగర్భంబునకు మృతులు [2]నుక్కవ మాన
క్కకు నేటిబుద్ధి పీనుఁగు, నకు బ్రదుకటె గలుగు నిట్టినవ్వులు గలవే. 376
సీ. అనవుడు [3]నెగ వెక్కి యాబిడ్డ వైచి పో, యెడువారలకు నడ్డపడుచు నక్క
వినుఁడు రాఘవుఁడు నేర్పున బ్రదికింపఁడే, మృతుఁడైనభూసురసుతుని మగుడ
సృంజయుకొడుకు సచ్చిన నారదుఁడు ప్రభా, వంబునఁ గ్రమ్మఱ వానిఁ దేఁడె
యట్టులయొకసిద్ధుఁ డమరుండు మీ యేడ్పు, లాలించి దయ బాలునసువు లొసఁగె
ఆ. నేని మేల కాదె యిది యేల పోయెద, రనిన వారు మగిడి యరుగుదెంచి
శిశువుశవముచుట్టుఁ జేరి పెల్లేడ్చిరి, పనవి పనవి యంత నినుఁడు గ్రుంకె. 377
వ. ఆగృధ్రింబును జంబుకంబును నాఁకలిచేత వందురుచుండి తానతానబాలశవంబు
నాహారంబు గొనుటకై యివ్విధంబునం దమతమపల్కునేర్పున నజ్జనంబుఁ గ్ర
మ్మఱించెఁ బ్రొద్దు గ్రుంకినం దా నచ్చోట నిలువ నేరదు గావున గ్రద్ద యట
మున్న వారు వోవునట్టితెఱంగుమాట లాడె రాత్రియైనం దనకు మేలు గావున
నక్క వారలు దడయుటకుం దగినచందంబుఁ జెప్పె నది వాని తెఱంగు ప్రేత
వనవిహారనిరతుం డగుశంకరుండు కరుణాకింకరుం డగుట నప్పుడు. 378
ఆ. అట్లు పనవి యేడ్చు నజ్జనంబునకుఁ బ్ర, త్యక్షుఁ డై వరంబు లడుగుఁ డనిన
సంప్రమోదభక్తి సంభ్రమభరితులై, చక్క నవనిఁ జాఁగి మ్రొక్కి వారు.

1 జేరెడు. 2 యుక్తినిజమె నక్కకు. 3 నెళ వెక్కి; వెకి వెక్కి.

క. బాలమరణశోకంబునఁ, దేలక యుండంగఁ గావు దేవోత్తమ నీ
వాలించిన బ్రదికితిమి దయాళుహృదయ పార్వతీప్రియా చంద్రధరా. 380

వ. [1]అనుచు లేచి నిలుచుటయు శివుం డాశిశువుప్రాణంబు లొసంగి వీఁడు శతాయుస్సంపన్నుం డగువాఁ డని యానతిచ్చి యాగృధ్రజంబుకంబులకు నాఁకలి యెన్నండును లేక యుండం బ్రసాదించి యంతర్హితుం డయ్యె సంతోషంబున నంతరంగంబులు నంగంబులుం బొదల నజ్జనంబులు బాలు నెత్తికొని పలుమఱుం జూచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం జనిరి గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచుం బోయి తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై పరివర్తిల్లె నార్తజనబాష్పప్రమార్జనంబు ప్రభువునకుం గర్తవ్యం బగుటకును నిజకార్యార్థు లగుకపటులనేర్పుమాటల తెరువు లెఱింగికొనుటకును నుదాహరణం బైనయాగృధ్రజంబుకోపాఖ్యానంబు. 381

క. వినినఁ బఠించిన వ్రాసినఁ, గొనియాడిన దురితపీడకుం దొలఁగి నరుం
డనుపమధర్మములకు భాజన మగు నాయుఃప్రవృద్ధి సంపద నొందున్. 382

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ బవనశాల్మలీతరుసంవాదంబు సెప్పుట.

సీ. అని వినతుం డగునాధర్మసుతునకు, ముదమునఁ జెప్పి భీష్ముండు మఱియు
నిట్లను నిదియొక్కయితిహాస మధిప యా,కర్ణింపు హిమవన్నగంబునందుఁ
గల దొక్కబూరువు గడుఁబెద్దకాలంబు, ముదురు శాఖాశోభిమూలదృఢము
నారదముని యొక్కనాఁ డత్తరువుపొంతఁ, జని చని వేడ్క ని ట్లనియె నెమ్మి
తే. బూరువా యింతపఱపును బొడవుఁ గల్గి, నీవు మృగపక్షిసంశ్రయణీయ మగుచు
నునికిగని ప్రీతి నడిగెద ననిలుచేతఁ, బడు [2]నొకప్పుడు తరులు నీ పడమియెట్లు.

క. పవనునకును నీకును బాంధవము గలదొ యతఁడు నిన్ను దయ రక్షింపన్
సవినయవృత్తిని బ్రదికితొ, చెవులకు నిం పెసఁగ నిజము సెప్పుము నాకున్.

క. అనిన విని బూరు విట్లను, ననిలునిబల మస్మదీయ మైనబలముతో
నెన గా దేర్పడ విను పదు,నెనిమిది యగునంశమునకు నెనయ దరయఁగన్.

వ. అని పలుకుటయు నమ్మునీంద్రుండు. 386

ఆ. అమ్మచెల్ల యిట్టు లనకుము కొండలు
లోను గాఁగఁ బవనుచే నపాస్త
[3]మహిమ గలుగు పెఱుఁగుమా భూతములచేష్టి
తములు వాయువశగతములు గావె. 387

క. అనుటయుఁ బెలుచని యెలుఁగున, ఘనమూలప్రబలశాఖికాదుర్జయు న
న్నును దాఁకిన నతని ప్రభంజనుఁ డనునామంబునకు నసత్యత వచ్చున్. 388

వ. అని గర్వంపుమాట లాడినయాశాల్మలిం జూచి సురమునిప్రవరుండు. 389

1 అని యనేకవిధంబుల వేఁడుటయు శివుం. 2 మహీజము లెల్ల నీ. 3 మహిమము లగు పెఱుఁగు.

చ. మఱవక యుండు నీబిరుదుమాటలు నీ విటు లంట మారుతుం
డెఱిఁగెడు నెట్లు నంచు వెస నేఁగి సమస్తముఁ జెప్ప నాతఁ డే
డ్తెఱఁ జనుదెంచి నీ పెలె కడిందిమగండవు నిన్నుఁ దాఁకినం
జెఱు తలె పేరు బూరుగ నశించితి గా కిట పల్కు లేటికిన్. 390

మ. అని కోపంబునఁ బల్కు నప్పవనుతో నాభూరుహం బింతపె
ల్చన నీ [1]వాఁడెడునంతతక్కువనె బేలా లోకసామాన్యవృ
త్తనికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ నిచ్చం జూచితే యన్న న
ల్లనిన వ్వాప్పఁగ నాసమీరణుఁడు హేలాస్ఫారుఁడై యి ట్లనున్. 391

క. ఒకనాఁ డజుండు నీన్నీ,డకు డబ్బా టరుగుదెంచుటయు నమ్మే లా
త్మకు ప్రేఁగ్గై మన్నించిన, మెకమెకపడి తిట్ల పలుకు మీ తగ రేవున్. 392

వ. అని పలికి బలుమొగంబుతోడం బోయిన నబ్బూరువు దలంకి. 393

చ. మనుగడ దప్పనొక్కొ మునిమాటలు గైకొన నైతి నాబలం
బన నది యెంత యుగ్రత మహాబలు రాకకు నోర్వఁజాల నా
తని నొకభంగి గెల్తు నని తాఁ దలపోసి హరించె నాకులుం
గొనలును జొంపముల్ నిడుదకొమ్ములుఁ దే యగుఁ దుర్ణ రయంబునన్. 394

వ. అట్లు తన్నుం దాన విఱుచుకొని యున్నంత వేగుటయు. 395

చ. ప్రతినకు నీడు గా భయదభంగిఁ బ్రభంజనుఁ డేఁగుదెంచి యా
క్షితిరుహముం గనుంగొని యిసీ యిది నాపని నీవ చేసి [2]తీ
ధృతి మతి సంతసింపు మిట తేజముఁ బొందుము నీదుబాంధవ
ప్రతతికి నివ్విధంబునదు పాయము మేలెఱిఁగింపు పెంపునన్. 396

వ. అని యుల్లసం బాడి సముల్లసద్గతి నాసదాగతి సనియె నట్లు శాల్మలి పవను
చేత భంగంబునొంది వగం గుందెఁ బ్రబలునితోడ దుర్బలుండు దొడరి మత్సర
గ్రస్తుం డయిన నపాస్తవిభవుం డగు నని తెల్పు నప్పవనశాల్మలీసంవాదంబు
పుణ్యప్రదం బయినయుపాఖ్యానం బని చెప్పిన. 397

ఆ. పాండవాగ్రజుండు పాపంబునకు నధి,ష్ఠాన మెద్ది భరతసత్తమాగ్ర
గణ్య దాని నెఱుఁగఁగాఁ జెప్పు మనుడు నా,తనికి భీష్ముఁ డిట్టు లనియెఁ బ్రీతి.

సీ. వినుము పాపముల కెల్లను నధిష్ఠానంబు, లోభంబ యది కామలోలతయును
గ్రోధంబు మత్సర ద్రోహంబులును బర,ధనదారవాంఛలు దైన్యపాటు
వ్రీడాతిమానసత్యవిముఖభావంబును, గలిగించి ధర్మంబు గలఁచి నరునిఁ
బ్రయి మాలి యేమిటి కయినను [3]గర్ధించు, వానిఁగా నమకట్టుఁ గాన లుబ్ధ
ఆ. జనులఁ దొఱఁగి లోభ మనుతిరిం బడనిస, త్యవ్రతులను బరమధార్మికులను

1 వాఁడెద వంతతక్కువనె. 2 తిమ్మతి నిఁక సంతసింపు మిటునున్నఁ బొందుము. 3 నర్థించు; కాంక్షించు.

బాపభీతమతులఁ బనిగొను లోభంబుఁ, జెంద నీకు నీదుచిత్తవృత్తి. 399
వ. అనిన విని యజాతశత్రుం డజ్ఞానం బాపదలకును దుర్గతికిని మూలం బనివిందు దాని తెఱం గెఱింగింపు మనిన నాపగాతనయుం డమ్మనుజపతి కిట్లనియె. 400
క. రోషము శోకము రాగ, ద్వేషము లభిమానదర్పవేగాలస్యా
శ్లేషము లజ్ఞాన మని మ,నీషిజనము సెప్పు మాననీయచరిత్రా. 401
క. విను లోభము నజ్ఞానం,బును సదృశఫలప్రదముల పుట్టును లోభం
బున నజ్ఞానము గావున, జననాయక లోభ ముడుగ సౌఖ్యము లొందున్. 402
ఆ. అనిన ధర్మపుత్త్రుఁ డనఘు ధర్మంబు నా,నాప్రకారగతి వినంగఁ బడు మ
దీయచిత్తమునకుఁ దేటపడంగ వి,శిష్టధర్మ మెద్ది సెప్పు మనుడు. 403
వ. ప్రియం బంది భీష్ముం డతని కిట్లనియె. 404

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దమంబుప్రభావం బెఱింగించుట.

క. తమతమ కలవడువిజ్ఞా,నముల తెరువు లాదరించి నానాగతులన్
సుమతులు ధర్మము దెలిపిరి, దమము పరాయణము ధీరతను యన్నిటికిన్. 405
తే. దమము నిశ్శ్రేయసము పుణ్యతమము ధర్మ
సార మది వెలిగా ధర్మసంచయంబు
సిద్ధిఁ బొందునె దమముతో బుద్ధి పొందు
గనినఁ బొందనియున్నతుల్ గలవె యధిప. 406
క. తమముం గడచినసద్ధ,ర్మము లే దని విందు నాశ్రమము లన్నిటికిన్
దమవంతుఁడు గామముఁ గ్రో,ధము లోభము మత్సరంబు దర్పము గెల్చున్.
క. శీలంబు మైత్రి కరుణ య, లోలుపభావము తితిక్షలో నగుమునిలో
కాలంబనీయసద్గుణ, జాలంబు దమంబురూపసంపద యధిపా. 408
క. గుహయందు నిహిత మనియెదు, మహనీయబ్రహ్మపదము మహితదమత్వో
పహితుం డగువానికి స,న్నిహితం బని చెప్పుదురు మనీషిజనంబుల్. 409
వ. అని విశదంబుగా వివరించె. 410
ఆ. అట్లు దమముమహిమ యాదరంబున విని, యమృతసేవసేసి నట్లపోలె
హర్షమయమనస్కుఁ డై భీష్ము నడిగె నా,ధర్మనందనుండు దపమువిధము.
వ. అడిగిన నతం డతని కిట్లనియె. 412

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ దపంబువిధము సెప్పుట.

క. తపము నిదానము ధర్మ,ప్రపంచమున కెల్ల దానిఁ గ్రమమున వ్రతతం
త్రపరాయణు లొనరింతు ర,ధిప ఫలమూలాంబువృత్తిఁ దృప్తిఁబొరయుచున్.
క. విను మశననిగ్రహము దప, మనునభిధానంబు గలమహాధర్మము త
ద్ధనవంతుచిత్తవశగతిఁ, జను నఖిలస్థావరమును జంగమతతులున్. 414
తే. పంచవిధవృత్తు లగుమహాపాతకములు, లోనుగాఁ గిల్బిషము లెల్ల లుంఠితంబు

లగుఁ దపంబున సత్యశౌచాదులాలయు,నఖిలసిద్ధులు నఱచేత నావహిల్లు. 415

వ. అనిన విని దేవపితృభూదేవగణంబులు సత్యంబు ప్రశంసించుఁ దదీయస్వరూపంబును నది దొరకొను తెఱంగును నెఱింగింపు మని యడిగిన నజాతశత్రునకు శంతనుపుత్త్రుం డిట్లనియె. 416

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సత్యస్వరూపాదులు సెప్పుట.

క. సమతయు దమముఁ దితిక్షయు, నమత్సరము హ్రీయు ధృతియు ననసూయార్యత్వములు నహింసాదాన, క్షమాత్యజనసూనృతములు సత్యము మూర్తుల్. 417

క. సత్యాకృతు లగుగుణములు, నిత్యానుష్ఠితసమగ్రనిర్మలయోగ
స్థిత్యభిముఖునకు సులభము, లత్యంతసుఖప్రదంబు లవికార్యంబుల్. 418

చ. కుదురు సమస్తధర్మములకుం దివి సత్యము యోగమోక్షస
త్ప్రదములు సత్యకార్యములు పాప మసత్యముకంటె నొండు లే
దు దలఁప నశ్వమేధములు దొమ్మిదినూఱులు వెండి నూఱునై
యొదవిన నీడుగావు భరతోత్తమ సత్యముతోడ నారయన్. 419

వ. అనిన విని ధర్మతనయుం డరిషడ్వర్గం బేమిట నుదయించు నెట్లు సమయు నెఱింగింపవే యనుటయు ననిమిషనదీనందనుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె. 420

భీష్ముఁడు ధర్మజున కరిషడ్వర్గాదులు దెలుపుట.

సీ. మనుజేంద్ర సంకల్పమునఁ బుట్టుఁ గామంబు, రూపఱు దేహనిరూపణమునఁ
బరులదోషంబునఁ బ్రభవించుఁ గ్రోధ మ,క్షీణక్షమాయుక్తిఁ జేసి పొలియు
భూతాస్థిరత్వంబు బుద్ధిఁ గానమి లోభ, మనఘ జనించుఁ గాంచిన నడంగు
నజ్ఞానమున మోహ మావహిల్లు నధర్మ, లేపవర్జనమున లేక తక్కుఁ
తే. గులమునను విద్య ధనమునఁ గలుగు మదము
మరలి వానిపెంపూహింప మ్రందిపోవు
సాత్త్వికుఁడు గామిఁ బొడము మాత్సర్య మిదియుఁ
జెడుఁ గురూత్తమ సాధుసంసేవనమున. 421

క. ఈమాటెంటను సకలాపాయంబులు మానవులకుఁ బాటిలు వీనిం
బాయంగ జడియ నోపిన, ధీయుతునకు శుభము సద్గతియు సమకూరున్. 422

క. ఇవి దోఁడేళులభంగిం, గవియుఁ బురుషు ధైర్యహానిఁ గనికొని ధైర్యం
బవలంబించిననరుఁ జే,రవు వీనికి నిదియు తెఱఁగు రాజవరేణ్యా. 423

తే. అధిప యివి ధార్తరాష్ట్రులయందుఁ జాలఁ
గలిగియుండు నీబుద్ధి నొక్కండుఁ జొరదు
సారధీరతాసంపదుదారమతివి
గాన యింకను నిర్జింతు వీని నెల్ల. 424

వ. అని వెండియు. 425

క. హింసావిహారి యైనన్నృ, శంసుం డీయాఱుఁ గలుగుజనుకంటెను గీ
డంసప్రదేశలలితో, త్తంసీకరణోపలాల్య ధరణీవలయా. 426
క. మే లనుభవించుఁ జుట్టము, లాలోకింపంగఁ గుజనుఁ డదియు నృశంసా
శీలము పంచి కుడుచునతఁ, డేలోకంబునను బేర్మి యెసఁగ సుఖించున్. 427
వ. అని చెప్పి వెండియు. 428
ఆ. వినుకుటుంబభృత్యజనజీవనంబుఁ ద్రి, వర్షములకుఁ గల్గువాఁడు నధిక
మొదవినట్టియతఁడు నుర్వీశ యర్హులు, మాననీయసోమపానమునకు. 429
క. క్రతువు లొనరించుభూసుర, తతికిఁ గ్రియాశేషయోగదానాదులు దు
ర్గతిఁ గొఱఁతనడిన ధరణీ, పతి నెఱపఁగవలయు వానిఁ బరికించి తగన్. 430
క. ధనధాన్యపశుసమగ్రుం, డనఁ బరఁగెడునట్టివైశ్యుఁ డధ్వరముం జే
యనినాఁడు బ్రాహ్మణాధ్వర, మునకు నతనిసొమ్ము రాజుపుచ్చి యిడఁ దగున్. 431
క. కుడువక పెట్టక శూద్రుఁడు, కడునెక్కుడు గూర్చినట్టికనకముఁ గొలుచుం
బుడమిపతి ధర్మకృతులకు, నిడునది సగము గొని మేదినీశ్వరవర్యా. 432
క. విను విప్రులు పేద లగుట, మనుజేంద్రుని బుద్ధిలేమి మాతాపితృభా
వన నతఁడు వారిఁ బ్రోచినఁ, గనుమేలున కెల్ల గలదె కౌరవనాథా. 433
క. ఆమద్రవ్యము మణియును, రామయు శుచు లగుటఁ గాదె రామారత్నా
రామత దగ వగు దుష్కుల, మై మెచ్చుమి దోఁచెనేని ననిరి మునీంద్రుల్. 434
క. అమృతము విద్యయుఁ బరమహి, తము సేయుటఁ బుచ్చికొండు దానిని దానిఁ
సుమతులు విషమువలననై, న మహీశ్వర నీచ మగుజనముచే నైనన్. 435
క. భూపాలక విను పంచమహా, పాతకకరులుఁ బతితు లక్కడులు ప్రా
ణాపాయాంతప్రతికృతిఁ, బాపుదు రత్యధికపుణ్యపరతను బాయున్. 436
క. యానాసనాన్నపానవి, ధానాదులఁ బతితు బెరసి తాఁ బతితుఁ డగుఁ
మానవుఁడు దపోముఖధ, ర్మానుష్ఠానములఁ బాచు నక్కల్బిషమున్. 437
క. అనృతము పాతక మగు నై, నను వనితలయెడను బెండ్లి [1]నవ్వున మృతి వ
చ్చినఁ సర్వధనముఁ జెడుచో, విను మది పాపంబు గాదు విమలచరిత్రా. 438
క. ఏపాపమేని లేనిది, కాపురుషత నొకనిమీఁదఁ గలిగించిన న
ప్పాపము సేసినవాఁ డగు, నాపొలువ యనంగ విందు మార్యులచేతన్. 439
ఆ. తల్లిఁ దండ్రిఁ బాయఁ దగ దకారణమునఁ, బాసెనేని వాఁడు పతితుఁ డాస
నంబు సెజ్జ భోజనము చీర వటుకుమా, రులకుఁ బ్రీతి నొసఁగఁ బొలియుఁ గీడు.
వ. అనియె నట్టియెడం గృపాణరణనిపుణుం డగునకులుండు సకలాస్త్రశస్త్రసార విశారదుం డైనయబ్భాగీరథీసుతునకు సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లి ధను వుత్తమాయుధం బని చెప్పుదు రది సర్వజనసమ్మతంబు ధనువునకు బాణంబులకు

1 నాఁడును.

వైకల్యంబు వాటిల్లినయెడం బరవీరప్రహరణంబునకు నాత్మత్రాణంబునకుం
గృపాణంబు మేలని యుండుదు నాతలం పెట్టిదియో తెలిసికొనవలయుం దత్ప్ర
భవప్రభావంబులుం దదీయపూర్వాచార్యునిం జెప్ప వేయని యడిగిన. 441

భీష్ముండు నకులునకు ఖడ్గప్రభావంబు తెఱం గెఱింగించుట.

సీ. అతనికి నాతఁ డిట్లను బ్రహ్మజగములు, సృజియించి భూతసంసృష్టి సేయ
దివిజమర్త్యాదిజంతువు లమ్మహాత్ము వి,ధించిన తెరువులఁ దిరిగి బ్రదుకు
చుండ దైత్యులు సముద్దండత నన్యాయ, వర్తులై సురమునివ్రాతములకు
బాధ లొనర్ప నప్పరమేష్ఠి హిమశైల, తటమున వేయువత్సరము లధిక
తే. నియతిమెయిఁ దప మొనరించినిష్ఠఁ గ్రతువు, [1]సేసె నయ్యగ్నిఁ బుట్టె నశేషలోక
భీతికర మగునుగ్రంపుభూత మొకటి, ప్రాంశుకృష్ణమై దంష్ట్రలు ప్రజ్వరిల్ల. 442
ఆ. అప్పు డినుఁడు మాసె ననిలుండు సుడివడి, వీచె నుల్క లురిలె వెఱఁ దలంకు
నుగల మునులఁ జూచి సరసిజభవుఁ డిది, నాదుమతమ యొండు గాదు వినుఁడు.
వ. ఇది రాక్షసనాశంబునకుం దోఁచినయుత్పాతంబు [2]లోకంబులరక్షింపను రాక్ష
సుల వధియింపను సాధనంబుగా ఖడ్గంబుఁ గల్పించితి నని పలుక నాభూతం బా
రూపంబు విడిచి ఖడ్గాకృతి గైకొని తనమెఱుంగులు దిక్కుల దీటుకొనం బొల్చిన.
క. కమలాసనుండు నిజచి,త్తము భక్తిమయంబు సేసి తలఁచె హరుని ఫా
లముకంటిమంటతో న,య్యమరవరదుఁ డేఁగుదెంచె నచటికి నెమ్మిన్. 445
ఉ. వచ్చినఁ దత్పదాంబురుహవందనపూర్వము గాఁగఁ బద్మజుం
డిచ్చెఁ గృపాణ మవ్విభుఁ డహీనసముద్యమలీలఁ గ్రాలుచుం
బుచ్చికొనంగ నాసభ యపూర్వమనఃప్రమదంబు [3]తోడిపే
రచ్చెరువాటు నొందె నటు లయ్యసిఁ గైకొని మేను వెంచుచున్. 446
తే. హరుఁడు బెట్టుగ నవ్వి పెల్లార్చుటయును
విని సముద్ధతరయమున దనుజకోటి
మునుఁగఁ బఱతెంచి తాఁకిన మునుముకొని వ
ధించి యిల యెల్ల నెత్తుట ముంచె నతఁడు. 447
ఉ. దైత్యుల నిట్లు గీటడఁచి ధర్మము నిల్పి ప్రసన్నమూర్తిసాం
గత్యము నొంది యప్పరమకారుణికుండు త్రిలోకరక్షణా
దాత్త్యమునన్ వెలుంగుహరిఁ దద్దయువేడుకఁ బిల్వఁ బంచి సం
ప్రీత్యభిరాముఁ డై యొసఁగెఁ బెంపుగ నమ్మహనీయఖడ్గమున్. 448
వ. అట్లొసంగినం గైకొని దుష్టదమనం బాచరించుచు నుండెడు నవ్విష్ణుండు మహా
స్త్రరూపం బగు నయ్యాయుధంబు పదంపడి మరీచి కొసంగె మరీచి భార్గవునకు
భార్గవుం డనేకమునులకు మును లింద్రునకు నింద్రుండు లోకపాలురకు నొసంగెఁ

1 సేయ నయ్యగ్ని. 2 సురల రక్షింపను. 3 తోడఁ బే, రచ్చెరువాటు.

క్రమంబున మనుప్రభృతు లైనమానవేంద్రులు వడసి నిజసంతతికి నిచ్చుచు వచ్చి రందు దుష్యంతుండు భరతున కిచ్చె నాభరతువంశంబునందు ఖడ్గ సంప్రదాయంబు గలిగి వచ్చె నొకముని యనుగ్రహింప ద్రోణుం డధిగమించి కృపున కిచ్చెఁ గృపునిచేత మీ రేవురుం బడసితిరి విశేషించి యీవిద్యయం దత్యంతాదరణవంతుండ వగుటం జేసి దీనివలన వెలసితివి నిస్త్రింశంబునకు నక్షత్రంబు గృత్తిక యగ్ని యధిదేవత గురుండు రుద్రుం డని చెప్పి వెండియు నిట్లను నసి విశసనంబు ఖడ్గంబు [1]తీక్ష్ణధారంబు దురాసదంబు శ్రీగర్భంబు విజయంబు ధర్మపాలంబన నెనిమిదిపూజ్యనామంబులం బరఁగి కృపాణంబు ప్రహారణంబుల లోనం బ్రధానం బై నెగడుచుండు. 449

క. సుమహిత మగునీఖడ్గా,గమ మగుపుణ్యకథ వినఁగఁ గాంచినపురుషుం
డమితయశంబును నధిక, ప్రమదంబును సద్గతియును బడయుఁ గుమారా. 450

క. అని యిట్లు నకులునకు భీ,ష్ముని చెప్పినకథ సుచిత్తమున విని కుంతీ
తనయాగ్రజుండు పురికిం, జనియెడుప్రొద్దగుడు వినయసంభృతుఁ డగుచున్.

వ. సముచితంబుగా నమ్మహాత్ముని వీడ్కొని చని యోగ్యవర్తనంబు లాచరించి వినోదగోష్ఠి నుండి విదురునిం దమ్ముల నుపలక్షించి ధర్మార్థకామంబులయం దుత్తమ మధ్యమాధమత్వనిరూపణంబు సేయుఁడు చూత మని పల్కిన నవ్విభునకు విదురుం డిట్లనియె. 452

ధర్మజునితో విదురాదులు ధర్మార్థకామంబులతారతమ్యంబు సెప్పుట.

క. విను ధర్మంబున ధన మగు, ధనమున సిద్ధించుఁ గామతంత్రం బటు గా
వున మధ్యమంబు నధమము, ధనకామము లుత్తమంబు ధర్మం బధిపా. 453

చ. అనవుడుఁ బార్థుఁ డిట్టు లను నర్థము మూలము ధర్మకామవ
ర్తనముల కట్లు గాకయు విరక్తత నొంది జటాదిధారణం
బునఁ జరియించువారికిని భూవర యర్థము దేహకృత్యసా
ధన మనురేజ్యకణ్వులును దానిన మే లని పూని చెప్పరే. 454

వ. కావున నర్థంబు ప్రధానం బనుటయు నకులసహదేవు లేకవాక్యత నిట్లనిరి.

తే. అర్థధర్మంబు లితరేతరాశ్రయములు, గాన వానిలో నొకఁడూఁదుమానవేంద్ర
జగము [2]వోకలఁ బుచ్చునసంభృతార్థుఁ, డైనవానికిఁ గామ మప్రాప్య మరయ.

క. తమలో సరి ధర్మము న,ర్థము నర్థంబునకుఁ గామతంత్రము ఫలరూ
పము గావున నప్పురుషా,ర్థమునుం గొనియాడ వలయు ధరణీనాథా. 457

వ. అనిన విని పవననందనుం డిట్లనియె. 458

క. దధిసారముచందంబున, నధిపా ధర్మార్థసార మగుకామరసం
బధమ మనుతలఁపు సుఖసం, విధానబాహ్య మని నీవివేకమ యెఱుఁగున్.

1 తీక్ష్ణ వర్త్మంబు. 2 'పోకలఁ' అని పెక్కుప్రతులు.

క. విను మలి యులరునఁ దేనియుఁ, గొనుగతి నత్యంతసుఖము గొన నగుఁ గామం
బున నధికసుఖము లొందని, జనుసిరి [1]దాఁ గొల్చు లేనిసస్యము గాదే. 460

తే. అనఘ ధర్మార్థకామంబులందు నొకట, నర్థిఁ దగిలినమానవుం డధముఁ డొకటి
మాని వర్తించునాతఁడు మధ్యముండు, నడపు నన్నింటి నుత్తమనాయకుండు.

క. అని యిట్లందఱుఁ జెప్పఁగ, విని చిఱునవ్వున ముఖారవిందము చెలువం
బినుమడిగా ధర్మజుఁ డి, ట్లను వారలఁ గలయఁ జూచి యాదర మెసఁగన్. 462

వ. ఏ నడిగిన తెఱంగునకు విదురునివాక్యంబు సిద్ధాంతంబు దక్కటివారివచనంబులు
నొక్కొక్కమెయి నాదరణీయంబు లది యట్లుండె నామతంబు వినుండు. 463

క. భూతములు జరామరణో, పేతంబులు గాన మోక్ష మెదఁ గోరుట మే
లాతతవర్గత్రయసం, జాతమనోదుఃఖభారసహుఁ డగుకంటెన్. 464

వ. అది గోరిన దొరకొనునే యందు మేని. 465

క. మనమున ధర్మము నర్థం,బును గామముఁ గీలుకొనక పొరపొచ్చెము లై
చన సుఖదుఃఖంబుల మద,మును దైన్యముఁ బొంద కునికి మోక్షకర మగున్.

వ. అనిన విని వార లందఱు నభినందించిరి మఱునాఁడు నదీనందనుం గొలిచి
యుండి ధర్మనందనుండు నరపతులకు వలయువారును వలవనివారును నెట్టి
వారని యడిగిన నమ్మహీపతి కిట్లనియె. 467

ఉ. తాలిమిఁ బేర్చువారలును ధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవంతులున్
లోలత లేనివారు మదలోభనిరర్థకకోపహీనులు
న్శీలసమేతులుం బలుక నేర్చుట కార్యము గాన్పు పెంపుమైఁ
జాలుట గల్గుభృత్యులును సంపద సేయుదు రాత్మభర్తకున్. 468

ఉ. క్రూరుఁడు లోభియున్ శఠుఁడుఁ గొండియుఁడున్ జడుఁడుం గృతఘ్నుఁడున్
నేరనివాఁడు బొంకరియు నిందకు నోర్చునతండుఁ బందయున్
ధీరత లేమి దుర్నయమతివ్యసనత్వము గల్గువారలుం
జేరువ నున్కి భూపతికిఁ జెట్ట యొనర్చు నరేశ్వరోత్తమా. 469

క. ఒప్పనిగుణములఁ బరఁగెడు, నిప్పురుషాధములలోన నెల్లఁ గృతఘ్నుం
డొప్పఁడు గడు నిట్లగుటం, జెప్పెదునితిహాస మొకటి సెప్పెద నధిపా. 470

వ. అది కాశ్యపగౌతమాఖ్యానం బనం బెద్దలగోష్ఠిం బ్రవర్తిల్లు. 471

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నాడీజంఘుని చరిత్రంబు సెప్పుట.

చ. విను మొకబ్రాహ్మణుండు కులవృత్తము [2]పెంపుఁ దొఱంగి బోయదా
ని నొకత గర్తిఁ జేసికొని నెమ్మిఁ గిరాతులఁ గూడి వేఁటకుం
జనుఁ దిను మాంస మద్దురితసక్తుఁడు భోగపరుండు గావునన్
ధనము ఘటింపఁగాఁ దగువిధం బని చూచి వణిగ్జనంబుతోన్. 472

1 యెనుకొలుచు లేని; యెనుకోలు లేని. 2 తెల్లఁ...గల్సి; నల్చి.

వ. చెలిమి సేసి కొందఱు గోమట్లు బేహారంబువెంట దేశాంతరంబునకుం జనఁ దానును వారితోడం గూడి పోవం బోవ గిరిగహనదుర్గమస్థలంబున నొక్కవన గజంబు. 473

ఆ. సాతులోని కుఱికి జనముల నున్మద,లీల నేలఁ బెట్టి కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును భీతి విచ్చి నల్దిక్కులఁ, బఱచి రెల్లవారుఁ బటురయమున.

క. ఆయనయుఁ గాందిశీకుం, డై యుత్తరదిక్కు వాఱె నతిదూరముగా
నాయెడ నొకమార్గము గని, పోయెను దాను నట పోవఁ బోవం గెలనన్.

తే. పొదలతలఁచున జొంపమై పొడవుఁబఱపుఁ, గలిగి వట్రువఁదనమునఁజెలువుమిగిలి
యున్న వటభూరుహముఁ గని యుల్లమునఁట, నిలువఁ గోరిన నామ్రానినీడఁ జేరి.

క. వనలతలకుసుమగంధము, గొని సుడివడుగాడ్పు డప్పిఁ గొండొక దేర్పం
దను పొరునచటఁ గూర్చుం,డె నతం డట్లుండ నచ్చటికి లలితగతిన్. 477

వ. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె నది పద్మభవునకుం బ్రసాదపాత్రం బగుచు నాడీజం ఘుండును రాజధర్ముండు నను పేళ్లం బరఁగు నాకొక్కరకు నమ్మఱ్ఱి నివాసం బై యుండు నప్పక్షి యట్లేతెంచి యవ్విప్రునిం గాంచి ప్రియంబు దలకొనుచూడ్కి నాదరించి. 478

క. ఎం దుండి యేమిపనికై, యెందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతిం
బొందితి నినుఁ గని తగియెదు, విందవయితి నాకు నీదువిధముం జెపుమా.

వ. అని యడిగిన నతం డేను మధ్యదేశీయుండ గౌతముండ నొక్కమహనీయచరిత్రునిపుత్త్రుండ నాలస్యంబున వేదాధ్యయనాదివిప్రకర్మవిరహితుండ నయి కామలోలత్వంబున బోయత యిల్లాలుగా బోయలం గలసి యుండి పేదఱికంబునకు నలసి [1]బేహారంబువెంట నొక్కసాతుం గూడి పరదేశంబున కరుగుచోట గిరి గహనదుర్గమప్రదేశంబున. 480

క. వనకరి యొక్కటి యాసా,తునకుఁ గవిసి జనచయంబుఁ ద్రుంపఁ దొడఁగుడుఁ
విను మెల్లవారునుం గను,కనిఁ బఱచిరి భీతి నేను గాననభూమిన్. 481

ఆ. పఱచి దిక్కు దప్పి భాగ్యంబుకల్మి నీ, దైననిలయమునకు నరుగుదేరఁ
గంటి నని మేలు గాక నీదారిద్ర్య, మపనయింతుఁ జింత యపనయింపు. 482

వ. అంతకు నియ్యాతిథ్యంబుఁ గయికొను మని రుచిమంతంబు లగుమంచాకినీమీనంబులు సుపక్వంబులు సేసి మధురంబు లగువన్యఫలంబులు దెచ్చి తృప్తియగు నట్లుగా నతనికి నాహారవిధి యొనర్చి రాత్రి యగుటయుం బల్లవపుష్పసాంద్రం బగుశయనంబు గల్పించి యబ్బకపతి యద్ధరణీసురునితోడి సముచితసల్లాపంబులను సుఖనిద్రను నారాత్రి గడపి వేగుటయు నవ్విప్రు నాలోకించి. 483

క. విను మిత్త్రుండును రజతముఁ, గనకము బుద్ధియును నాల్గు గారణములు మ

1 బేహారులవెంట.

ర్త్యునిదారిద్ర్యము వాయుట, కని దేవగురుండు సెప్పె నన్నిటిలోనన్. 484
క. మిత్రుం డెక్కుడు కాశ్యప,పుత్త్రుఁడ నగు నేను నీకు భూసురవర స
న్మైత్రి యనుష్ఠించెద నటె, పాత్రము గాకుండు దే యపారశ్రీకిన్. 485
తే. నాసఖుండు విరూపాక్షనామధేయుఁ, డతనిపురము మధువ్రజమదియు మూఁడు
యోజనము లిచ్చటికి దాని [1]కుల్ల తెరువు, పట్టి వేచని యాదైత్యభర్తఁగనుము.
క. కాంచి యతనితో నేఁ బు,త్తెంచితి నని చెప్పు మతఁ డతిప్రీతుం డై
కాంచనమును రత్నంబులు, నంచితుఁగాఁ జేసి యిచ్చునప్పుడ నీకున్. 487
క. అని యప్పురిదెస సెప్పినఁ, జని యాతం డతనిఁ గాంచి సముచితభంగిన్
వినిపించె రాజధర్మున, కనుగల మగుసఖుఁడ ననియు నతనిపనుపునన్. 488
తే. అరుగుదెంచితి ననియు ధనార్థి ననియు
నిట్లు వినిపించుటయు రాక్షసేశ్వరుండు
దేఱకొనఁ జూచి యాత్మ నిప్పాటి డధముఁ
డగుట దోఁచుచు నున్నది యడుగ వలయు. 489
వ. అని తలంచి. 490
క. కులమును విద్యయు వృత్తముఁ, గలరూ పెఱిఁగింపు మనినఁ గలఁగక తన్నుం
దెలియంగఁజెప్పె విప్రుం, డలఘుం డగుననురపతియు నవికృతుఁ డగుచున్. 491
క. ఇతఁ డెట్టిఁ డైన నే మగు, నతనికి సఖుఁ డట్టి బకమహాత్తరసఖ్యం
బితనిం బాత్రముఁ జేయదె, యితనికిఁ దృప్తి యగునట్టు లిత్తు ధనంబుల్. 492
వ. అని నిశ్చయించి యతనికి నాహార[2]సంఛాదనంబులు సమీచీనంబులుగానిర్వర్తిం
పఁదగువారి నియోగించి మఱునాఁడు కార్తికపౌర్ణమాసియైనభూసురసహస్రం
బులు దనగృహంబునం బసిండిపళ్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను బహుళదక్షి
ణలు ప్రతిగ్రహింపనుం గలనైమిత్తికక్రియానుష్ఠానంబులు గలిగిన నమ్మహాజనం
బులలోఁ గలపి యత్యంతాదరంబున. 493
క. మహనీయబహుళపూజా, సహితంబుగ భోజనంబు [3]సంతృప్తిగ న
మ్మహితాత్ముండు నడపి దు,ర్వహభారము గాఁగఁ గనకరాశియు మణులున్.
చ. కుడిచినపళ్లెరంబును నకుంఠితహర్షముతోడ నిచ్చినం
గడు ముద మంది యెత్తికొని గాఢభరంబున మూర్ఛ మోవఁగా
మెడయును వీపు మూఁపులును మిక్కిలినొవ్వనఁ గొంకు వోవ ని
క్కడువెస నేఁగుదెంచెఁ గని కొక్కెర సమ్మద మంద మట్టికిన్. 495
తే. అట్లు సంతోషమునఁ దేలి యతనిడప్పి,వోవ బకవల్లభుఁడు పక్షపుటయుగమున
నల్ల వీచి యాహారసమర్పణంబు, నేసి నిసి యైన సుఖనిద్ర నేయు చుండ. 496

1 కున్న తెరువు. 2 సంభారంబులు. 3 సంప్రీతిగ.

నాడీజంఘుఁడు దుష్టబ్రాహ్మణుచే మృతుం డై మరల జీవించుట.

వ. ఆదుర్బ్రాహ్మణుండు దన [1]రేపటిపయనంబునకు నాహారంబు చింతించి యిమ్మహా
బకంబుశరీరంబు గ్రొవ్వి యున్నది దీనియందు మాంసంబు సాలం గల దిది
యేమఱి నిద్రవోయెడుఁ జావ నడిచి చెండికొని పోయెదం గాక యని పాప
నిశ్చయుం డై చీర నక్కం గట్టికొని యొక్కకాష్ఠంబు గరయుగంబునం జిక్క
నమర్చికొని. 497

క. అందంద మెడయుఁ దలయు న,మందాటోపమునఁ బెక్కుమాఱు లడిచి చా
వుం దెలియఁ జూచి యలరెడు, డెందముతో నీఁక లన్నిటిని వెస [1]నూడ్చెన్.

తే. [2]ఊడ్చి బొందువు వ్రచ్చి పేవురివి నంజు
డంతయును బుచ్చి పొదుకగా నమరఁ గట్టి
కొనుచు వేగుఁ బో కగుటయుఁ జనియె నట్టి
సమయమున మేలుకని దనుజప్రభుండు. 499

క. పొల వలచె నేమిగీడొకొ, కలిగెడు నని తలఁచి మనసు గలఁగఁగఁ దనవా
రలతోడ నుగ్గడించుచుఁ, జలియించుచు నుండఁ బ్రొద్దు జా మెక్కుటయున్.

వ. రాజధర్మునిం దలంచి. 501

ఉ. నిచ్చలు వచ్చు రేపకడ నెయ్య మెలర్పఁగ మత్సఖుండు నేఁ
డిచ్చటి కేల రాఁడు గుణహీనత విప్రునియందుఁ గల్మి నా
యిచ్చఁ దలంచితిం దులువ యేమి దలంచెనొ యక్కటా మదిం
బొచ్చెము లేదు నమ్ము బకపుంగవుఁ డెట్లగునొక్కొ దైవమా. 502

క. అని తూర వగచి యారయఁ, బనిచెం బని గఱపి భటులఁ బలువుర వారుం
జని బకముడొక్క యేర్పడఁ, గని యతనికిఁ జెప్పి పుచ్చి కడువేగమునన్. 503

వ. అవ్విప్రునిచొప్పు వట్టి. 504

చ. పరిమెయిఁ బాఱి వానిఁ గనిపట్టి వడిం బెడగేలు గట్టి తె
చ్చి రసురభర్త సూచి యిటు సేరఁగఁ దే వల దీకృతఘ్నునిం
బొరిగొని వే తినుం డనినఁ బోకడ మాలినవారమయ్య యి
ద్దురితశరీరముం దినఁగ దోసము మా కని వార లొల్లమిన్. 505

వ. అతండు. 506

క. తినుఁడు తినకుఁ డొం డే మైనను జేయుఁడు వీని నేల నాముందటికిం
గొని వచ్చితి రని పలికిన, దనుజులు పురి వెడలఁ దెచ్చి తద్గాత్రంబున్. 507

క. వెడగోఁతలు నెత్తు రొలుకఁ, బడఁ ద్రోచిన వచ్చి కుక్కపదుపు వెనుకకుఁ
జడిసెఁ గబళింప నొల్లక, కడుపులు నకనకఁబడంగఁ గౌరవముఖ్యా. 508

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు. 509

1 నూచెఁ. 2 ఊఁచి బొందువు... మే నుఱిచి.

క. విను మది యట్టిద కుక్కలుఁ, దినఁగా రోయుం గృతఘ్ను దేహముమాంసం
బని చెప్పు నాగమంబులు, మనుజేశ్వర తెల్ల మయ్యె మన కిచ్చోటన్. 510
వ. అని పలికి వెండియు ని ట్లనియె. 511
క. పురపురఁ బొక్కుచు బకపతి, కరంకముం దేరఁ బనిచి గారవమున నె
య్యురఁ దాను నగ్ని యిచ్చి యసురపతి యున్నంత వచ్చె సురపతి నెమ్మిన్.
క. కని యతఁడు సంభ్రమంబును, వినయంబును బెరయ గారవించి యడిగె నా
తని రాజధర్మ నీవే, యని దైన్యము దోఁప నగచి యశ్రులు దొరఁగన్. 513
వ. అడిగిన నమరవిభుండు నీసఖుండు చతుర్ముఖునకు సఖుం డగుట యెఱుంగవే
వానికి నగవ నేల యవ్వారిజాసనుండు దనపాలికి ననుదినంబు వాఁడు వచ్చుటం
గోరుచుండుం గావున. 514
క. పలుమాఱును రామికి ను, త్తలపడియెను దాన నిట్టిదశ నతఁ డొందెం
జెలి యగుట నితనిడొక్కకు, నలఘువిధిఁ వహ్ని యిచ్చి తది మేలకదా. 515
వ. అ ట్లగ్నిసంస్కారంబు నేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ తచ్చితాసమీపంబున.
క. కదు నర్మిలిఁ గ్రేపుం జను, గుడుపఁ దొడఁగె నొక్కసురభి[1]గుఱుపా ల్చెరయం
బడువత్సవక్త్రఫేనము, నుడిగాలిం దూలి పడియె సొద పై ననఘా. 517
వ. దానం జేసి యన్నాడీజంఘుండు సంజీవితుం డయి యెప్పటియట్ల యొప్పెడునా
కారంబుతో నరుగుదెంచు చున్నవాఁ డి ట్లగుటకుం గారణంబును నద్దేవుని
దివ్యచిత్తంబు మహానుభావంబ. 518
క. అని చెప్పి నంత బకపతి, సనుదెంచెను దనుజపతికి [2]సమ్మద మెసఁగ
మును వాసవుఁ డజువాక్యము, నన పాశనిబద్ధుఁ జేసినాఁ డవ్విప్రున్. 519
క. ఆనాడీజంఘుండును, దాని నెఱిఁగి భూసురునకుఁ దనకతమున న
ద్దీనదశ యగుట కోర్వక, వానివిడుపు గోరి వేఁడె వరముగ నింద్రున్. 520
చ. అతఁడును దివ్యబోధమున నానమయంబున బ్రహ్మనత్కృపా
న్వితుఁ డగు పేర్పడం గని వినీతతముం డగు రాజధర్మవాం
ఛిత మొనరించె విప్రునకుఁ జేర్చిరి తెచ్చినవారు తద్ధన
ప్రతతియు దైత్యనాయకుఁడు వంప బకాధిపుఁ బ్రస్తుతించుచున్. 521
వ. అవ్విప్రుండు ధనసంచయంబు మోచికొని మరలి మరలి చూచుచు సంభ్రమం
బునం బోయెఁ దదనంతరంబ. 522
క. సురపతియుఁ ద్రివిష్టపమున, కరిగె బకాధీశుఁడును నిజాలయమునకుఁ
గరిమంబు మెఱయఁ జనియెం, బరితుష్టుం డగుచు దైత్యపాలుం డనుపన్.
క. అని చెప్పి తాత యి ట్లను, మనుమనితో నాదరమున మఱియును బ్రహ్మ
ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును, వినుము కృతఘ్నునకు లేదు విమలచరిత్రా.

1 గుఱిపా ల్చెరయం; గుచివా ల్చెరయం; గురువా ల్చెరయం. 2 సంతస మెసఁగఁ.

క. ఆరయ మిత్త్రద్రోహము, దారుణ మగు పాతకము కృతఘ్నతకంటెన్
వైరము గొని విడువవలయు, నారెండు దెఱఁగులవారి నాప్తులనైనన్. 525

క. మిత్త్రుం డైహికములు నా, ముత్త్రికములు నైన భద్రములు దలకొలుపున్
మిత్త్రధనంబులలోనను, మిత్త్రుఁడ యెక్కుడనుమాట మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్. 526

క. ఉత్తమకులజుఁడు సుగుణా, యత్తుఁడు సస్నేహమతియు నగుమిత్త్రునకుం
జిత్తమెలర్పు తెఱంగునఁ, [1]బొత్తుమనఁగ వలయు శుభముఁ బొంద వలసినన్.

వ. అని యిట్లు కృతఘ్నతయు మిత్త్రద్రోహంబును నధికపాతకంబు లగుటయు సన్మిత్త్రుం బాటించుట శుభంబుఁ జేయుటయు భీష్ముండు భీమార్జునకుం జెప్పె ననిన విని యయ్యుత్తమపురుషులయడుగుటలును నుత్తరం బిచ్చుటలును నింత లెస్సలై చెల్లెడునే యట మీఁదఁ జెల్లిన తెఱంగు లెఱింగింపు మనుటయు.

చ. స్మయభయదర్పితక్షుభితసామజమర్దనరక్షణక్రియా
శ్రయణవిలాసభాసురభుజాచరణప్రణతామరవ్రజా
జయ[2]విభవప్రభుత్వధనసంపదుదాత్తచరిత్రకీర్త్యపా
నయనకృతార్థసేవకజనా మునిసంభృతయోగపూజనా. 529

క. తరణిశశినేత్ర జగదుప, [3]కరణచణచరిత్ర బోధగాత్ర తపస్సం
భరితశమమునిమనోజ్ఞా, భరణీయప్రాజ్ఞ విశ్వభారవిధిజ్ఞా. 530

మాలిని. వరదచరణలీలా వైకృతాగమ్యశీలా
విరతినిరతసేవ్యా వేదవిద్యావిభావ్యా
నిరవధికవిభూతీ నిశ్చయాతీతరీతీ
భరితకరుణదృష్టీ భక్తమాధ్వీకవృష్టీ. 531

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము. 532

1 బొత్తున మనవలయు. 2 విజయ...ఘన. 3 కరణీయచరిత్ర.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీతవక్షస్స్థలగౌ
రీశ్రితవామాంగసుభగరేఖాసంప
త్ప్రాక్రాంతతనూలలిత స
మాశ్రితజననిత్యఫలిత హరిహరనాథా. 1

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సర్వోత్తమం బగుధర్మంబు సెప్పుట.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు బహుప్రకారంబుల శాంతనవుండు వివరింప రాజధర్మంబులు విని ధర్మనందనుండు దమ్ములుం దానును బ్రియంబందె నమ్మందాకినీనందనుం డతనితో నాయెఱింగినతెఱంగునం బ్రజ్ఞాకరంబు లగువాక్యప్రకరంబు లుపన్యసించితి నింక నేమి విన [1]నిచ్ఛ సేసెద వనిన నాదేవవ్రతునకు నన్నరదేవోత్తముండు వినయం బెసఁగ వినతుం డై. 2

క. రాజోచితధర్మంబుల, యోజ విశదభంగిఁ జెప్పి తుజ్జ్వలవిసర
త్తేజోధన నాకు సకల, భూజనపరమహితధర్మముం దెలుపు దయన్. 3

క. ఉత్తమ మెయ్యది నావుడు, నత్తటినీనందనుఁడు సమాదరసమ్య
క్చిత్తుఁ డగుచు నక్కురుభూ, పోత్తమునకు నిట్టు లనియె నుర్వీనాథా. 4

తే. విను మనేకవిధంబుల విస్తరిల్లు, ధర్మములయం దొకండును దలఁప నిష్ఫ
లంబు లే దాత్మమోక్షావలంబి యైన, ధర్మ ముత్తమ మండ్రు తత్త్వజ్ఞు లధిప.

క. ప్రియములు నప్రియములును హృ
దయమునఁ బొరయమియ మోక్షదం బగుధర్మం
బయమహితా తద్బోధవి
షయ మగు నితిహాసముం బ్రసన్నాకృతిగన్. 6

వ. చెప్పెద నాకర్ణింపుము [2]సేనజితుం డనురాజు పుత్త్రశోకార్తుం డయి యున్న యెడఁ దదాప్తుం డగువిప్రుం డతని కిట్లనియె. 7

1 బృచ్ఛసేసెద. 2 సేనజిత్తనురాజు.

క. ఇది యేమి శోకమున వం, దెదు పుట్టినవారి కెల్లఁ దెరు వారయఁ గా
నిదియె భవత్సుతుఁ డొకనికె, వదలు వనట మూఢునట్లు వనరం దగునే. 8

వ. అనిన విని యజ్జనపతి నీ వేమిటం జేసి వగపు వారిం తనవుడు నతం డతని
కి ట్లనియె. 9

క. కదియుం గాష్ఠముఁ గాష్ఠము, నదిలో మఱి కొంతసేపునకుఁ బాయును నె
మ్మది నట్లుగఁ దలఁపఁగ వల, వదె పితృపుత్త్రాదిబంధువర్గము నధిపా. 10

క. తనకుం దా నెర వనినను, వినుము బంధులు సతమె [1]యన్వివేకంబున నే
జనులపయిఁ జేయ నర్మిలి, నను వగ వొంద దది కారణముగ నరేంద్రా. 11

క. నరనాథ సుఖము దుఃఖముఁ, బరువడిమెయిఁ బొరయుఁ గాక పన్నుగ నరునిం
బొరయునె యం దొక్కటి యవి, పొరసిన వల దూఁద మోదమును ఖేదంబున్.

క. ఇది నాయది యనునూఁత, న్మది నెయ్యది పట్టుకొల్పినను వాసిత మై
తుదిఁ జేటు నొంది వానికి, నది శోకము నావహించు నత్యంతంబున్. 13

క. వినుము పురాతనజన్మం, బునఁ జేసినయట్టికర్మముల ఫలములు ప్రా
జ్ఞునినైనఁ బొందు వానికి, మనుజేశ్వర మందు ధైర్యమహిమయ చుమ్మీ. 14

క. పరమసుఖము దృష్ణ యుడుగు, టరయఁగ ని ట్లగుట పింగళాలాపములం
బరిబోధిత మగు ధరణీ, శ్వర చెప్పెదఁ దెలియ వినుము వాని తెఱంగున్. 15

వ. పింగళ యనువేశ్య దనకూర్చువాని రాక నార్చి పెద్దయుం బ్రొద్దు వోవునంతకు
నుండి వాఁడు రా కుండుటయును. 16

ఆ. ఏను వేఁదు ఱగుడు వాని సివ్వేఁదుఱ, [2]పట్టఁ జదురు గలదె భ్రాంతి దొఱఁగి
యొంటికంబ మొప్పనింటివాకిళులు దో, మ్మిదియు నెఱయ మూసి నిదుర వోదు.

క. పొంతకు వచ్చినవానిన, కాంతునిఁ గాఁ గొనుచు నొరునిఁ గాంక్షింపక యే
నెంతయు నూఱడి మనమునఁ, జింత యొకఁడు లేక యున్నఁ జెందు సుఖంబుల్.

క. ఆశయ యింద్రియజయము వి, నాశముఁ బొందించుఁ గావునం దొఱఁగెద నే
నాశను సౌఖ్యము నిచ్చు [3]ని, రాశయ యని పలికి యట్టిదై నిద్రించెన్. 19

వ. అని విప్రుం డుపదేశించినవాక్యంబులం గలంక దేఱి సేనజిత్తు సుఖియయ్యె నీ
వును నందలి తాత్పర్యం బనుసంధించి శాంతి నొందు మని చెప్పినఁ గుంతీతన
యాగ్రజుండు శాంతనవుతో భూతక్షయావహం బగుకాలం బతిక్రాంతం బగు
చున్నయది యట్లుండ జనంబుల కెయ్యది కర్తవ్యంబు లుపదేశింపు మనిన నమ్మ
నుజపతిం బ్రీతిం గనుంగొని యమ్మహాత్ముండు పితాపుత్త్రసంవాదం బను
నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము దాన నీ యడిగినయది దేటపడు నని పలికి
యి ట్లనియె. 20

1 యవ్వివేకంబున. 2 పట్టఁ జదువు గలదె; పట్టి చదువఁ గలదె. 3 ని, రాశత.

మేధావి యను బ్రాహ్మణకుమారుఁడు దండ్రితోఁ జేసినసంవాదము.

సీ. వేదవిదుం డగువిప్రనందనుఁడు మే,ధావినామకుఁడు మేధావివరుఁడు
సత్సమయంబున జనకుతో నాయువు, జనులకు వేగంబ చనుచు నుండు
దీనిపైఁ గను వెట్టి ధీరత దలఁకొల్పి, మేలు వాటిల్ల నెమ్మెయిఁ జరించు
వారొకో యనవుడు వానికి నిట్లనుఁ,దండ్రి యీలును నపత్యంబుఁ గలుగు
ఆ. తెఱఁగు నడపి యజ్ఞతృప్తనిర్జరుఁ డయి, శమము నొంది కాననమున కేఁగి
సౌమ్యవృత్తి ముక్తి సాధించి మృత్యువు, నలఘునియతి గెలువవలయు ననఘ.
వ. అనిన విని మేధావి దండ్రి కిట్లనియె. 22
సీ. నిక్కమ కాలంబు నీకుఁ గొంత గలట్లు, వలికెదు నీవు గర్భంబు సొచ్చి
నప్పటనుండియు నన్వేషణము సేయుఁ, గొనిపోవుటకు మృత్యువని యెఱుంగు
మివి రెడు [1]నీటిమీనవు గావె దారపు,త్రాదిసక్తుం డగునతనిఁ గాన
నమున సుప్తుం డైననగుఁ బులి గొనుపోవు, నట్టులు నూ మృత్యు వపహరించుఁ
తే. జేసినది సేయుచున్నది సేయవలయు, నది యనం గలకార్యంబులందుఁ దగులు
వాని మృత్యు వేపునఁ దనవశముఁ జేయుఁ,గాన కాలంబు [2]నేమనఁగాదు తండ్రి.
క. భీరుఁడు శూరుఁడు జడుఁడు వి,శారదుఁ డబలాత్మకుండు సబలుం డన లే
దేరి నయిన మృత్యువు దు,ర్వారంబై యపహరించు వైదికవర్యా. 24
క. విను సంసృతి మృత్యువుప,ట్టనఘా నిస్సంగవృత్తి యమరగృహము నె
ట్టన నిట్లగుటం గనికొని, తునుముము సంసారరజ్జు దురితవిదూరా. 25
క. అమృతము మృత్యువు నన స,త్యము మోహము గాన విను మహాత్మా యే న
త్యమునన మృత్యువు గెల్చెద, సమసుఖదుఃఖుండ నగుచు శాంతిపరుఁడ నై.
తే. నాకుఁ బ్రజ గతి నిచ్చు ననంగ వలవ, దేన ప్రజనయి పొడమెదఁ గాన యేను
నన్నుఁ గనుచున్నదిమోక్షణంబు సేయు, నాశపడ నట్టులగుటఁ బ్రజాభియుక్తి.
క. విను పశుయజ్ఞము హింసన, మనంతఫలదంబు గా దహంకృతిసహితం
బనఘా వాఙ్మనస [3]నియమ, మనుయాగం బిచ్చు నవ్యయానందంబున్. 28
వ. కావున నీవును. 29
క. కామక్రోధాద్యము లగు, నీమానసవికృతు లుడిపి యేకాంతగుహా
రాముఁడ వై నిను వెదకుట, నూ మేలొం డెల్ల నుడుగు సులభవివేకా. 30
క. అని పుత్రుం డుపదేశిం,చిన జనకుం డట్ల చేసి చెందె సుఖంబున్
మనుజేంద్ర యవ్విధముఁ గని, కొని యీఁదుము సత్యధర్మకుశలత్వంబున్.
వ. అని చెప్పిన నజాతశత్రుండు శంతనుపుత్రునితో జగంబున ధనవంతులు నధనులుం గలిగి యుండుదురు వారలలోన సుఖు లెవ్వరు దుఃఖు లెవ్వ రని యడిగిన నక్కురుపితామహుండు శమ్యాకుం డనునొక్క శాంతిపరాయణబ్రాహ్మణుండు

1 నిట్టమీనవు; నింటమీనవు. 2 నేమఱఁ. 3 యమం, బను.

సంసారంబు వదల విడిచి కూడుసీరకు నపసి యుండు నట్టివాఁడు దొల్లి నాకడకు
వచ్చి గోష్ఠీప్రసంగంబున నుపదేశించినవచనంబులు గలవు వాని వినుమని భవ
త్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబులై యుండు నని పలికి యిట్లనియె. 32

తే. ధనము కలిమియు లేమియుఁ ద్రాసునందు, నిలిపియెత్తంగములు సూపె నిర్ధనత్వ
మెక్కుడై దానిదిక్కున నెట్టులన్న, వినుము గుణదోషములభంగి విస్తరింతు. 33

క. ధనము గలవాఁడు మృత్యువ, ధనమున నున్నట్లు భయము దనచిత్తమునం
దనుకఁగ నుల్లల నుడుకును, విను శిఖిచోరాదిముఖ్యవిషయాపదకున్. 34

క. కోపంబును లోభంబును, నేపారి మనంబు గలఁప నెప్పుడుఁ జింతా
తాపంబు నొందు సధనుం, డాపద గాకవ్విధము సుఖావహ మగునే. 35

క. ఎచ్చోట నైన నధనుఁడు, విచ్చలవిడి నుండు లేదు వెఱపించుకయుం
బొచ్చెపుఁజందం బొల్లఁడు, మెచ్చరె సుర లైనఁ బలుకు మృదువై యుండున్.

క. లోకముచందము గనికొని, యీకానఁగ నగుధనాదు లెల్లను గాల
వ్యాకులతఁ బొందఁ గలయవి, గాకుండమి యెఱిఁగి విడువు గడుఁ జదు రెందున్.

క. ధనవత్త్వము దుఃఖకరం, బని కని తత్కాంక్ష విడుచు నతని కధనతా
జనితాత్మాధీనత్వం, బనుపమసౌఖ్యంబు సేయు నక్షీణముగన్. 38

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు మంకి యను బ్రాహ్మణునిచరిత్రంబు సెప్పుట.

వ. అని చెప్పె ననిన విని ధర్మతనయుండు పితామహుతో ధనతృష్ణాభిభూతుం డగు
పురుషుం డేమిట సుఖి యగు ననుటయు నయ్యమరనదీనందనుండు ధనార్జనంబు
తోడివిసువుటం బుట్టినవిడుపున సుఖంబు గలుగు నయ్యర్థంబుఁ దెలిపెడునది
యొక్కయితిహాసంబు గలదు విను మని యిట్లనియె. 39

సీ. మంకి నాఁ బరఁగుబ్రాహ్మణుఁడు ధనేచ్ఛమై, వర్తించు శిక్షింప వలయునట్టి
గుజ్జుదోయిని జట్టిగొని ప్రీతి లంకించి, యుండ లంకియతోన గండు మీఱి
పాఱె నక్కెడియల్ పడి యున్న గనపలొ, ట్టెనుంగుపై నది యెగసి పఱవ
నుభయపార్శ్వంబుల నురిపోసిన ట్లవి, వ్రేలి చచ్చినఁ జూచి విప్రుఁ డడలి

తే. రత్నములుఁబోనివత్సతరంబు లకట
వ్రేలు చున్నవి లొట్టెగ్గువెంటఁ దవిలి
యనుచు నిర్వేద మొంది యిట్లనియెఁ దన్నుఁ
గరుణతోడఁ గనుంగొనునరులతోడ. 40

తే. సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు, కంటె దైవంబు ముఖ్యంబు గార్యసిద్ధి
కెచటనేనియుఁ బౌరుష మెసక మెసఁగె, నేని యది దైవదత్తంబ యింత నిజము.

వ. కావున. 42

క. మనమునకు సుఖము గోరెడు, జనులకు నర్థక్రియావిశారదభంగుల్
పొనుపడ విడిచి భరము లే, కునికియ యూహించి చూడ నుర వెబ్బంగిన్. 43

వ. అని పలికి యుద్దామం బైనకామంబు విడువు వడ కున్నఁ జిత్తంబునకు నిర్వృతి గలుగునే యనువిచారంబు వుట్టి తదీయోత్సారణం బూహించి యాచిత్తధర్మంబు నుద్దేశించి. 44

క. నీమూలం బే నెఱిఁగితిఁ, గామమ సంకల్పమునన కలిగెదు సంక
ల్పామర్శరహిత మగుచే,తో ముద్రం దాల్తు నేను దుది యది నీకున్. 45

వ. అని కామం బనునది గోర్కి గావునఁ గోర్కి యొప్పమి దేటపఱుపం దలంచి.

తే. సొమ్ము గోరినయంతన సుఖముగలుగ,దది యుపార్జింపఁగా సిద్ధి యగుట నిజమె
కలిగెనేని యనేకచింతల నొనర్చుఁ, జెడుట చావుతోఁదుల్య[1]మయ్యెడుమయేల.

క. ఇచ్ఛానిరసనంబు సుఖం బని వెండియు. 48

క. శోకశ్రమతృష్ణలకున్, నీకలిమియ యోల మగుట నీ కగపడువాఁ
డేకర్తవ్యము గానం, డో కామమ నిన్నుఁ దొఱఁగి యుండెద సుఖినై. 49

క. నీ వానపఱుప ధనములు, గావించెదఁ బో [2]వినాశకముల నుడుపఁగా
నీవశమె [3]కాన నీచెడు, తేవగవుం దేదు పెనుప దేదైన్యంబున్. 50

చ. సులభమొ దుర్లభంబొ యని చూడ నెఱుంగవు గన్నదానిపై
నలముదు కామమా యిడుమ లందఁగఁ జేయుదు నిండు తేమిటం
గలుగదు నీకు నీతెఱఁ గగాధరసాతలభంగి నీవు స
న్పొలమునఁ బోవ కుండి నినుఁ బుచ్చెద బచ్చెనరూపుపోకులన్. 51

తే. ధనముచేటున విసివి నామనము నిన్ను, నీడవిడిచె నో కామమ యేను శాంతి
దాంతిసత్యక్షమాభూతదయలఁ జెంది, నాఁడ లోభాదు లొందవు నన్ను నింక.

తే. కామసుఖదివ్యసుఖములు కాంతుఁ దొఱఁగు, మేలి షోడశాంశంబునఁ బోల లేవు
గాన కామమ నిను శత్రుకరణిఁ జంపి, బ్రహ్మపురమున నుండెద రాజుఁబోలె.

అజగరచరితప్రతము.

వ. అని పలికి మంకి యివ్విధంబునం గోడెలు సచ్చినం బుట్టినని ర్వేదనంబున సకల కామంబులం బరిత్యజించి దేవసముం డై యుండె నని చెప్పిన విని పాండవాగ్రజుం డేమివర్తనంబున నరుండు వీతశోకుం డగుచుఁ జరించు నెద్దానం జేసి పరమగతి వడయు ననుటయు ననిమిషనదీనందనుం డజగరచరితం బనునితిహాసంబు వినుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడు దానిం జెప్పెద నాజగరనామధేయుం డగునొక్కబ్రాహ్మణునిఁ బ్రహ్లాదుండు శమప్రకారం బుపదేశింపు మని యభ్యర్థించిన నతం డతని కిట్లనియె. 54

క. అనిమిత్తము భూతంబుల, జననం బవి రూపు సెడుట సంపన్నము లై
యునికి విషాదము మోదం,బును జేయఁగ లే వనిత్యములుగ నెఱిఁగినన్. 55

1 మయ్యెడునదేల. 2 వినాశకత నుడుపంగా. 3 కామమా చెడ, వేతగవుఁ లేదు పెనుపవే దైన్యంబున్.

తే. [1]వఱదఁ గాష్ఠముల్ గూడిన వడువ బంధు, సంగమం బవి వాసినచాడ్పు తద్వి
యోగ మింత సూచిన వాని నుమ్మలికము, వొరయ నేరదు దానవవరతనూజ.
వ. ఈ తెఱంగు లే నెఱుంగుదు నాదెసఁ బ్రశాంతిం గని కాదె నీవు శమోపదేశం బర్థించితివి వినుము. 57
క. మే లర్థింపను గీడును, జాలింబడి తొలఁగఁ ద్రోవ సరిఁ దూష్ణీంభా
వాలంబిమనస్కుఁడ నై, యాలంబుగఁ జేసి నడతు నయ్యిరుదెఱఁగున్. 58
క. సరసాన్నముఁ బిణ్యాకము, సరిగాఁగ భుజింతు మృదులశయ్యాతలముం
ధరణియు శయనరుచికి నా, కరయంగా నొక్కరూప యసురప్రవరా. 59
ఆ. నారచీరయేనిఁ జారుచీనాంబరం, బైనఁ గట్టుకొనినయపుడు హృదయ
మొప్ప దొప్పు ననక యుండు రూపాదుల, నలమికొనవు చక్షురాదికములు.
వ. అని వెండియు. 61
ఆ. చలన మేది పుట్టుఁ జావును బిరువెట్టి, యామిషార్థిజనుల నపహసించు
చెలమితోడ లేమి కలిమి వాటింపని, రమణ నునికి యజగరవ్రతంబు. 62
ఆ. అనియతంబులైన యాహారవిహరణ, శయనముల విధాతృసంప్రయుక్త
భంగిఁ బరఁగు నంతరంగ[2]నిర్బాధవ, ర్తనముకలిమి యజగరవ్రతంబు. 63
ఆ. నిత్యతృప్తి శౌచనిరతి తాల్మి సమత్వ, మూరఁ గలిగి చిత్సుఖానుభవము
ప్రచుర మగుట యజగరవ్రత మది విను, మజ్ఞదుర్లభంబు ప్రాజ్ఞభూమి. 64
వ. ఇది శమప్రకారం బనియె నని చెప్పి భీష్ముండు. 65
క. అజగరచరితము దనకును, నిజముగ నలవఱుప నేర్చునిర్మలమతికిం
వృజినభయమన్యుశోకము, లజేయములు గావు మోక్ష మాయత్త మగున్. 66
వ. అనిన వినియజాతశత్రుండు బంధుమిత్త్రకర్మవిత్తప్రజ్ఞలయం దెయ్యది నరునకు సుప్రతిష్ఠం జేయునని యడిగిన నాపగాతనయుం డతని కిట్లనియె. 67
క. ప్రజ్ఞయ ప్రతిష్ఠ లాభము, ప్రజ్ఞయ నాకం బనంగఁ బ్రజ్ఞయ చువ్వే
ప్రజ్ఞయ [3]కైవల్యంబును, బ్రజ్ఞాసాధ్యములు గానిపనులుం గలవే. 68
వ. బలి ప్రహ్లాద మంకి ప్రభృతులు ప్రజ్ఞన కాదె సమాధానసంపన్నులయిరి కాశ్యప నామధేయుం డగుధరణీసురోత్తముం డొక్కయుద్ధతపురుషునిరథంబు దాఁకిపడి తదవమానదూయమానమానసుండై యసుపరిత్యాగపరవ్యవసాయుండగుటయు నింద్రుండు సృగాలరూపంబున నమ్మహాద్విజునిపాలికి వచ్చి ప్రజ్ఞా[4]సంబోధకం బగు సంవాదంబునం జిత్తప్రసాదంబు గావించె నని యిందు మెల్లభంగులఁ బ్రజ్ఞ యుత్తమాధికారం బనిన విని ధర్మతనయుండు. 69
క. నరవర దానముఁ దపమును, గురుశుశ్రూషయును యజ్ఞకోటియు నైనై

1 వఱతఁ. 2 నిర్బాధవ. 3 కైవల్యదమును. 4 సంపాదకం.

పరిణతిఁ బొందం గలయవి, పురుషున కిత్తెఱఁగు దెల్లముగ విన వలతున్. 70

వ. అనుటయు దేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కిట్లను మేలు లనుబంధించు మేలు లట్ల కీళ్లును ననుస్యూతంబు లయి తొడరు నాకర్ణింపుము. 71

క. కఱవుపయిఁ గఱవు వొరయుచు, వెఱపుపయిన్ వెఱపుదోఁపవిడువనియిడుమం దొఱఁగమిపైఁబురుషుఁడిడుమఁ, దొఱఁగమిఁజేడ్పడుచునడచుదుష్కర్మములన్.

వ. అని మఱియును. 73

ఆ. ఉత్సవంబుమీఁద నుత్సవ మందుచు, సుఖముమీఁద సుఖము సొప్పడంగఁ బుణ్యపదముమీఁదఁ బుణ్యపదంబున, కరుగు నరుఁడు సుకృతి యైన నధిప. 74

క. పులుఁగులలోఁ బూత్యండక,ములు సారము లైనధాన్యములలోనం బొ ల్లులుఁబోలెను జూవె మను,ష్యులలో ధర్మరహితాత్ము లుర్వీనాథా. 75

క. చనినఁ జను నున్న నుండు, న్ననుజుఁ డొకటి సేయఁ జేయు[1]నరనాయకతో డన తగిలి నీడవోలెను, విను చేసినకీడు మేలు విడువవు వానిన్. 76

క. సమయం బైనను గుసుమఫ,లము లెట్టులు దోఁచుఁ దరువులం దటితోఁ గ ర్మములం బొడమున్ సుఖదుః,ఖము లట్టుల నిప్ప్రయత్నకలితోద్భూతిన్. 77

క. తెలిసికొనఁ బడయ రొరు లా,ర్యులపోయెడితెరువు లరసియును జదలం బ క్షులు నీళ్లలోన మీనం,బులు వోయెడుతోవ లెఱుఁగఁ బోలునె యధిపా.

క. ఐనను గాఢనిరూపణ, మానసుఁ డై యార్యజనుల మహితవచనముల్ వీనుల [2]నినుచుచు ధర్మము, లైనవి సేయంగఁ దప్ప కగుఁ దత్ఫలముల్. 79

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో భూతసృష్టి యెవ్వానివలన నెబ్భంగి నైనయది యెఱింగింపు మనవుడు నతం డిదియును మఱియుం గొన్ని యర్థంబులు భరద్వాజుం డడిగిన భృగుండు సెప్పె నప్పరిపాటి యుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యతని కిట్లనియె. 80

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ బృథివ్యాదిభూతోత్పత్తిక్రమం బెఱింగించుట.

సీ. కైలాసశైలశిఖరమునఁ దేజోవి,రాజితు భృగు భరద్వాజుఁ డధిక
వినయంబుమైఁ జేరి మునినాథ భూతసృ,ష్టిప్రకారము నాకుఁ జెప్పు మనిన
నమ్మహితాత్ముఁ డి ట్లను విను నారాయ,ణుం డవ్యయుం డనంతుండు భూత
సృజనంబు దలఁచి మున్ సృజియించెఁ దనదుమ,హస్రాంశకమున నవ్యక్తుఁడనఁగ

తే. మనసునన యజరామరు ననుపమాను
నతనివలన మహత్తత్త్వ మావహిల్లె
నతఁడు దివ్యతేజోమయం బైనపద్మ
మొకటి గలిగింప బ్రహ్మయం దుద్భవించె. 81

తే. అతనితలఁపునఁ బ్రభవించె నాకసంబు, దానియందు జలంబు లుద్భవమునొందె

1 మనుజాధిప. 2 నూనుచు ధర్మము.

సలిలమున నగ్ని మారుత జనన మొనరె, ననలపవనయోగమున మేదినిజనించె.
వ. ఆబ్రహ్మ యఖిలభూతాత్మకుం డెట్లనిన నతనికి శైలంబు లస్థులు మేదిని మేదో మాంసంబులు సముద్రంబులు రుధిరం బాకాశం బుదరంబు పవనుండు నిశ్వాసం బగ్ని తేజంబు సరిత్తులు సిరలు రవిచంద్రులు నయనంబు లూర్ధ్వలోకంబు శిరంబు పాతాళంబు పాదంబులు దిశలు బాహువు లి ట్లనంతాత్మకుం డగువాఁడు విష్ణుం డి త్తెఱంగున విశ్వంబు విష్ణునివలనం గలిగె ననిన విని భరద్వాజుం డాకాశాదిభూతంబు లేనింటిప్రమాణంబులు నడిగిన భృగుం డవి యనంతంబులు దేవతలకుం గొలఁది వెట్ట రాకుండు నొక్కచోటు నిరూపించి యీభూతం బింతనుండి యట లే దన రాదు పంచభూతంబులు నిరవధికంబు లది యెత్తెఱంగనిన విష్ణునకు గౌణం బై యనంతుం డనునామంబు గలదు గాదె విష్ణుండు జగన్మూర్తి విష్ణుతనుభూతం బయినమహాభూతపంచకం బప్రమేయంబు గాక తక్కునే యని యెఱింగించిన. 83
సీ. విని భరద్వాజుండు మునినాథ పుష్కరం, బునఁ బుట్టె నన్నష్ట పుష్కరంబు
బ్రహ్మకు నాది నాఁ బ ట్టయ్యె నెట్లొకో, నావుడు విష్ణుమానసభవుండు
బ్రహ్మయాద్యుఁడు పుష్కరముద దాసనరూప, ముగఁగల్పితం బయ్యెమున్నపిదప
ననునిశ్చయంబు లేకునికిఁ బద్మజుఁ డన, వలసియు నుండు నయ్యలఘుతేజుఁ
తే. బద్మ మది భూతధాత్రి యప్పద్మమునకు, గగనమూర్థిత మగు మేరునగమురుచిర
చారుకర్ణిక యందుండి సకలజంతు,సృజనధుర్యత్వమహిమనయ్యజుఁడు వెలుఁగు.
వ. అని భృగుండు సెప్పిన విని భరద్వాజుండు భూతంబు లై దగుట యేమిట ననియడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె. 85
క. వాయువు చేష్టారూపము, మ్రోయునెడ నభంబు ద్రవము మునివర జల మూష్మయిత మనలము గాలి, న్మాయితేము ధరిత్రి యిట్లు లైదు దెఱంగుల్. 86
వ. ఈయయిదింటనకాదె జంగమంబులు స్థావరంబులు నైనయవి యనుటయు భరద్వాజుండు స్థావరంబులయందు భూతగుణంబు లేమిటం గంటి మని యడిగిన భృగుం డి ట్లనియె. 87
సీ. అశనినిర్ఘోషంబు నాకర్ణనము లేక, వికృతి నెట్టులు వొందు వృక్ష మాక
సముశక్తినూవె శ్రోత్రము నిదాఘంబుచోఁ, కునవాడుఁజోఁకెఱుంగుటనమీర
శక్తి మార్గముఁ గని చాఁగెడుఁ గనుట తే,జశ్శక్తి పాదపసంజ్ఞఁ బరఁగుఁ
బాదజిహ్వలఁ గొని పానంబు సేయుట, జలశక్తి జిహ్వ నైజంబు లైన
తే. కుసుమధూపాదిగంధముల్ గొనుట నెలమిఁ
దాల్చు నని చెప్పఁ దరువువేదంబు ఘ్రాణ
మురివిశక్తి యి ట్లయిదును నుల్లసిలుట
ననఘ భూజంబు పంచభూతాత్మకంబు. 88

వ. శైలాదులయందు నిట్లు యూహింపఁ బెఱభంగులం గలిగి యుండుఁ బంచభూతాత్మకంబు గానిభూతంబు లేదనుట వేదనిశ్చయం బనిన విని భరద్వాజుండు.
క. భూముఖ్యం బగుభూత, గ్రామంబుగుణంబు లైనగంధాదులఁ దే
జోమహిత యనుభవించుట, [1]యేమెయి నెద్దాని కావహిల్లుచు నుండున్. 90
తే. అనిన భృగుఁ డిట్టు లను విషయములు నింద్రి
యములు మనసును గ్రమసాధనములు గాఁగ
నంతరాత్మ ప్రదర్శి యై యనుభవించి
తత్కృతము లగుమోదఖేదములఁ బొందు. 91
వ. అప్పురుషుండు. 92
క. క్షేత్రజ్ఞుం డనఁగ నిఖిల, గాత్రవ్యాప్తత్వమహిమ గలిగి సమీరా
సూత్రణమున జీవుండును, గోత్రము నై [2]సర్వవర్తకుం డగుచుండున్. 93
క. అగు నీతత్త్వము సత్త్వా, దిగుణత్రయవిక్రృతి [3]కత్యతీతం బై పూ
ర్వాగురుత్వంబునకుం జన, విగతత్వంబునకు నెలవు విమలవిచారా. 94
ఆ. బుధుఁడు సూక్ష్మవిమలబుద్ధి నప్పురుషుని, నరసి కాంచి యతనియంద మనసు
డిగ్గ విడిచి యెగ్గు లగ్గును బొందక, శుద్ధశాంతిఁ బరమసుఖముఁ బొందు. 95
వ. అని వెండియు. 96

భృగుమహాముని భరద్వాజునకుం జెప్పినవర్ణాశ్రమాచారక్రమము.

సీ. ఆగమసత్యధర్మాచారతపముల, కునికిపట్టులు గాఁగ వనజభవుఁడు
గలిగించె మును బ్రాహ్మణుల మఱి కల్పించె, నృపవైశ్యశూద్రుల నిర్మలాత్మ
బ్రాహ్మణాదికముగఁ బరఁగునన్నాలుగు, జాతుల యుజ్జ్వలచ్ఛాయ లోలి
సొంపారుఁ దెలుపునుగెంపును బసపుచా, యయుఁ గప్పు నయ్యు నంద్రార్యవర్యు
ఆ. లాత్మకర్మ మెడలి యనులోమవృత్తి స్వజాతి సొచ్చు నన్యజాతిపనికి
దాని కట్టిభంగి దలకొనుఁ బెక్కులు, పనులఁజేసి జారతనము వచ్చు. 97
క. సితరక్తపీతనీలము, లతులమతీ మొదలు దొడఁగి యం తంతకు హీ
నతఁ దాల్చుఁ గాన యెఱిఁగిం,చితి నీపరిపాటిఁ గర్మశీలతకొఱకున్. 98
వ. అని మఱియును. 99
క. సత్యమ [4]బ్రహ్మము దపమును, సత్యమ ప్రజలను సృజించు సత్యమ లోక
[5]స్థిత్యాధానముఁ జేయును, సత్యం బనృతంబుచేత సంపిహిత మగున్. 100
వ. అట్లుం గాక ధర్మాధర్మంబు లనఁ బ్రకాశతమంబు లన బోధాజ్ఞానంబు లన స్వర్గనరకంబు లన సుఖదుఃఖంబు లనఁ బరఁగుబుధజనవ్యావహారికశబ్దంబులకు నర్థంబులై నత్యానృతంబులు ప్రవర్తిల్లుం గావున. 101
క. అనఘా దుఃఖాత్మక మగు, ననృతం బడఁగించుటకుఁ బ్రయత్నమున సుధీ

1 యేమిట. 2 సర్వవర్తకుం. 3. గత్యతీతం. 4 ధర్మము. 5 స్థిత్యాధారముఁ.

జను లాచరింతు రనిశం,బును మోహావిఘాతినియమములు నిష్ఠమెయిన్ 102
క. ఒలయు జరావ్యాధిప్రభృ,తులు శారీరములు గాఢతోదకశోకా
దులు మానసములు దుఃఖం,బులు రెండువిధముల నిట్లు పురుషు నలంచున్.
క. శారీరమానసము లగు, నీరెండువిధములు దన్ను నేఁపక యుండం
గోరికొని నియమములఁ బ్రతి,కారం బొనరింపఁగా సుఖం బొందు నరున్. 104
క. విను దుఃఖంబులఁ దెగఁ ద్రో,చినపురుషుఁడు సౌఖ్యసక్తచిత్తుఁడు గా [1]కా
రినవైరాగ్యముఁ జెందిన, ననుపమ మగుపరమపదము నమ్మెయి సేర్చున్. 105
వ. అనిన విని భరద్వాజుం డాశ్రమధర్మప్రకారంబులు సువ్యక్తంబులుగా నెఱిం
గింపు మనుటయు భృగుం డి ట్లనియె. 106
సీ. గురునకు భక్తుఁడై పరమాదరమున వే,దాభ్యాస మెప్పుడు నాచరించు
చును శౌచశీలత వినయంబు త్రిషవణ,స్నానంబు భాస్కరానలసపర్య
పాటించు చుండుట బ్రహ్మచారికవృత్తి, ధనధాన్యములు గర్హితంబు గాని
తెరువునఁ బడసి యతిథిపూజ మున్నుగా, నన్నపానాదిభోగానుభవముఁ
తే. బొందువాఁడు గృహస్థుండు గందమూల,శాకఫలము లాహారంబు శయ్యభూమి
వననివాసికి నిస్సంగవర్తనమున, భిక్షుబ్రదుకు గ యతిశాంతిఁ బేర్చి యుండు.
క. ఫలకాంక్షి గాక నియతిం, జలిపిన నీయఖిలకర్మజాతంబును ని
ర్మలమోక్షపదముఁ జేర్చుట, గలుగు నవశ్యంబుఁ బుణ్యకరణప్రవణా. 108
వ. అనిన విని భరద్వాజుండు పరలోకం బన నొకండు గల దండ్రిలోకంబునకును
నాలోకంబునకును విశేషం బెట్టిది యెఱింగింపవే యని యడిగిన భృగుం డతని
కి ట్లనియె. 109
క. ఇది కర్మభూమి భోగా,స్పద మాలోకంబు ధర్మపరులకు సులభం
బది సత్యశౌచసౌజ,న్యదయాదులు లేనివారి కప్రాప్య మగున్. 110
క. ఈలోకము దుఃఖబహుళ, మాలోకము భూరిసుఖనిరంతర మం దే
జాలియును లేక యొండొరు,లో లెస్సగఁ బొంది యుండుదురు జను లనఘా.
తే. హస్తిమశకాంతరము గల దరసి చూడ, వాసగృహశయనాసనవసనగంధ
మాల్య[2]తౌర్యత్రికారామ మానినీజ,నాదిసుఖసాధనములకు నందు నిందు.
వ. అని వెండియు. 113
క. ఇవి పుణ్యలోకవిషయ, వ్యవసితవచనంబు లధమ మగులోకము ధ
ర్మవిదూరజనులు పొందుదు, రవిరతబహుదుఃఖనిలయ మది విప్రవరా. 114
క. విను మమకారవివర్జిత,మనస్కులకుఁ బుణ్యపాపమార్గంబులు లే
మిని లోకంబులఁ ద్రిమ్మర, [3]రనఘా పొందుదురు శాశ్వతానందంబున్. 115
వ. అని చెప్పి భృగుండు బ్రహ్మవిహితంబు లగుధర్మంబులు సంక్షేపరూపంబున

1. కాదినవైరాగ్యము; కాదినవైకార్యము...నమ్మెయి సెర్చుఁ. 2. తూర్యత్రయా. 3 కనఘా.

నెఱింగించితి ననిన భరద్వాజుండు ప్రముదితాత్ముం డగుచు నమ్మహాత్ముం బ్రశం
సించి వినతుం డై వీడ్కొనియె నతనిచేత విన్నంతవట్టును నీకుం జెప్పితి నీ వింక
నెయ్యది విన వల తనుటయు ననిమిషనదీనందనుతో ధర్మనందనుం డాచారవిధి
వినువాంఛ నామనంబునం బేర్చియుండు ననవుడు నతం డతని కి ట్లనియె. 116

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నాచారవిధి యెఱింగించుట.

సీ. సజ్జను[1]లందు రాచారవంతుల దురా,చారంబు గష్టత్వకారి యట్లు
గావున నాచారగతి వింట గడులెస్స, రాజమార్గంబున రచ్చ మంద
మూత్రపురీషవిమోక్షంబు సేయమి, శౌచి యై వార్చి నిష్ఠను జలంబు
సొచ్చుట సంధ్యల సూర్యు సేవించుట, యర్కోదయాస్తమయముల నిద్ర
తే. వోవకుండుట పంచార్ద్రభావమొంది, కుడుచుటన్నంబు దెగడమి దడిపదములు
గలుగ నిదురకుఁ జొరమి సత్కర్మవేది, నారదుఁడు వివరించె నాచారములుగ.
తే. ఉదయ మగుసూర్యుఁ గనుఁగొను టొప్ప దన్య
వనిత నగ్న యై యుండంగ వలదు చూడఁ
దనపురీషంబు సూచుట ధరణినాథ
కీడు నిజపాపగుప్తి యకృత్య మరయ. 118
క. సురతంబు గుప్త మగుటయు, గురుశుశ్రూషయును బ్రహ్మకులభజనము నా
యురవాప్తిఁ జేయు లక్ష్మీ,కరంబు లగు నూర్ధ్వలోకగతియు నొనర్చున్. 119
వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డధ్యాత్మవిద్య విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతనికి
దేవవ్రతుం డి ట్లనియె. 120
సీ. జలధితరంగలచాడ్పునఁ బొడముచు, నడఁగుచు నుండు భూతాత్మునందు
భూమిప్రభృతిభూతములు వానిగుణములు, గంధాదు లింద్రియగ్రాహ్యకోటి
యనఘ శ్రోత్రం బాది యగునింద్రియశ్రేణి, దర్వియుఁబోలె సాధనత నొందు
మనసింద్రియములకుఁ బెనుఁబ్రాపు బుద్ధిత,న్ముఖమున నిశ్చయంబునకుఁ జేరఁ
తే. బురుషుఁ డవ్విషయంబులఁ బొందు నిట్లు
గాక యుండ నింద్రియములఁ గ్రమ్మఱించి
మనసుతోఁ గూర్చి బుద్ధిలోనన యడంప
బుద్ధి నిర్విషయస్థితిఁ బురుషు నొందు. 121
క. విను మాత్ముఁడు క్షేత్రజ్ఞుం, డన భూతాత్ముఁ డనఁ బురుషుఁ డనఁ బరమేశుం
డన బుద్ధిసాక్షి యన [2]నం, జనరహితుం డనఁగఁ బరఁగు శాంతిప్రవణా. 122
క. తనయందఁ దోఁచువిషయము, లనుభవగోచరము లగుట [3]యదిమాయాసం
జనితస్వప్నం బై యా,త్మునికిం దనుఁ గాన [4]లేని మోసము దెచ్చున్. 123
క. విను గుణములు మాయకు నొడ,లని యెఱిఁగి తమోరజస్సు లడఁచి సుసత్త్వం

1 లంద దాచార; లంద నాచార. 2 ఁగా, జననరహితుఁ డనఁగ. 3 వది. 4 లేమి.

బున నిలిచి సద్వివేకంబున నదియుం ద్రోచి విమలబోధాత్ముఁ డగున్. 124
తే. అరసి చూడ సత్త్వంబు సుఖాత్మకంబు, సాంద్రదుఃఖమయంబు రజస్సు బోధ
మాంద్యమూర్తితమస్సుసమత్వమూఁది,యీయవస్థలఁబొరయమి మాయపోక.
వ. అని యధ్యాత్మప్రకారంబు నిర్దేశించి భీష్ముండు వెండియు యోగంబు సెప్పెద
నాకర్ణింపు మని యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె. 126

—॥ ధర్మజునకు భీష్ముఁడు యోగప్రకారంబు సెప్పుట. ॥—

సీ. తెలి వొంది మనసు నిశ్చలవృత్తి నేకాగ్ర, మై యున్కి-గోరి నిష్ఠాతిశయము
కలిమి కృత్యంబు మేఘంబునమెఱుఁగును, నలినపత్త్రంబున సలిలకణముఁ
బోలె మంతవ్యంబు పొంతఁ జరించుము,నంబు దానికిఁ బవనంబుగతియ
గతి గాన హితము మాగుతధారణము పవ,మానంబు గ్రమమునఁ గాని నిలువ
ఆ. దలయ విసువఁ గాదు తలకొని యమనియు,మాదు లెనిమిదియును నభ్యసింపఁ
గా విచార మొలయుఁ గలుగు వితర్కంబు, మఱివివేక మనిలు నెఱికిఁ దెచ్చు.
క. విను మంతర్నాడిం జనఁ, బనుపడి పవనంబు బ్రహ్మపద మొందఁగ శాం
తినిరూఢ మైనచిత్తము, గను నానందంబు నంద కలయుం బిదపన్. 128
వ. అనిన విని కురుపతి కురుపితామహునితో జపవిధిప్రకారంబును జపశీలు రగు
వారు పోవుగతియును నెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మహీవిభునకు నమ్మహాత్ముం డి
ట్లనియె జప్యంబువిషయంబుగా యమకాలమృత్యుభూసురేక్ష్వాకులకు సంవా
దంబు ప్రవర్తించె నయ్యితిహాసంబునుం జెప్పెద మున్ను నాయెఱింగినతెఱం
గునుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 129

—॥ యమకాల మృత్యు భూసు రేక్ష్వాకుల సంవాదము. ॥—

సీ. వేదాంతవిదు లనుమోదించునట్టిది, జపకర్మ మత్యంతశౌచశాలి
యై కుశాస్తీర్ణసమావనతలమునఁ, గుశముష్టి సేకొని విశదచిత్త
వృత్తి నింద్రియములు విషయసక్తంబులు, గాకుండ నిలిపి తదేకపరత
మత్సరాహంకారమానదంభావగ,మంబును బ్రహ్మచర్యంబుఁ గలిగి
తే. జపము సెల్లించుపురుషుండు సర్వలోక, విజయి నిస్స్పృహ మగుజపవిధివిశోక
హర్షరాగాదికంబును నవ్యయంబు, నైనపదముఁ బొందించు నృపాగ్రగణ్య.
క. శౌచాదిగుణము లెడలుట, నీచత్వము వాటిలంగ నిశ్చలమతి దు
ష్టాచరిత మైనజపవిధి, నాచెప్పినసుగతిఁ దేదు నరకము దెచ్చున్. 131
వ. అని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె. 132
సీ. వేదవేదాంగసంవేది కౌశికుఁ డను, ధరణీసురుఁడు సంహితాజపంబు
విహితశీలతఁ జేయ వేయు వత్సరములు, ననిన సావిత్రి యమ్మునివరునకుఁ
బొడసూపి తనుఁ జెప్పఁ గడు భక్తితో నతం, డెఱిఁగిన నిచ్చెద నిష్ట మడుగు
మనిన నాతండు జపాతినిష్ఠయ కోర, నది యిచ్చి దేవి నీ కత్యుదాత్త

తే. గతియు నగుధర్మ మర్థి నీకడకు వచ్చు
యముఁడుఁ గాలుండు మృత్యువు నరుగుదెంతు
రనఘ నీకును వారికి నావహిల్లు
వాద మని చెప్పి చనియె భూవరవరేణ్య. 133

క. ధరణీసురుఁడును జపతత్పరుఁ డై దివ్యాబ్దములు శతంబు గడపె న
ప్పురుషవరుకడకు ధర్మము, పరమప్రీతిఁ జనుదెంచెఁ బౌరవముఖ్యా. 134

తే. అట్లు సాకార మై వచ్చి యతనితోడ, నీజపంబున సిద్ధించె నిరతిశయము
లైనపుణ్యలోకములు నీ వందుఁ జనుము, తనువుఁ[1]జిత్తంబు విడిచి యుత్సవమెలర్ప.

వ. అనిన విని యమ్ముని ధర్మంబున కిట్లనియె. 136

క. తనువు దొఱఁగి సనులోకము, లనఘా యే నొల్ల మేల యైనను దుఃఖం
బున కోర్చి నాతలంపున, కనుగుణమై యుండ దీని నగునె తొఱంగన్. 137

వ. అనుటయు ధర్మంబు. 138

క. ఒడ లెట్లు విడువ వలదే, కడురమ్యము నాక మింత గానవొకో నా
వుడు మేను వెలిగ నట వో, నొడఁబడ నని పలికె బ్రాహ్మణోత్తముఁ డధిపా.

వ. అని పలికిన ధర్మం బతనితో నీ వొడలు విడువ నొల్లవు పో యమకాల మృత్యు
వులు వీరె వచ్చిరి చూడు మనియె నయ్యవసరంబున వారలు వచ్చి యమ్మహీ
సురవరుముందఱ నిలిచి తమ్ముం బేర్కొని దాతని నుద్దేశించి యముండు నీజపంబు
ఫలంబు సిద్ధించె ననియుఁ గాలుండు నీకు నాకలోకారోహణంబునకుం గాలం
బైనం దోఁచితి ననియును మృత్యువు గాలచోదిత నై నిన్ను నేఁడు గొనిపో
వచ్చితి ననియుం బలుకుటయు నమ్మాటలు గీటునం బుచ్చుచు వారలవదనం
బులు విలోకించి సవినయవ్యాహృతస్వాగతుం డయి యవ్విప్రుం డేను మీకు
నెప్పని సేయువాఁడ నని పలికె నట్టియెడఁ దీర్థయాత్రాపరుం డైనయిక్ష్వాకుం
డచ్చటికి నేతెంచి వార లందఱకుం బ్రణతుం డయ్యె బ్రాహ్మణుం డతిథింగా
నిరూపించి యాదరభరితుం డై. 140

కౌశికునకు నిక్ష్వాకుమహారాజునకు నయినసంవాదము.

క. నాకలిమితోడ నిచ్చెద, నీ కెయ్యది యిష్ట మనిన నృపతి నృపులు దా
నైకపరులు గొనువారలె, యేకామ్యము లైన నిత్తు నీ పడుగు తగన్. 141

వ. అనిన విని విప్రుం డవ్విభున కిట్లనియె. 142

క. కొనువారు ప్రవృత్తులు గా, క నివృత్తులు గొందు రయ్య కామ్యంబులు నా
మనమున లే వేనేమియుఁ, గొన నిత్తున కాన యధిప కోరుము తగఁగన్. 143

వ. పూజారూపంబున నిచ్చినయది యతిథి కై కొనుట యొగ్గు గా దనుటయు నమ్మనుజ
పతి నీ విచ్చువాఁడవయేని నీసకలజపంబుఫలంబును నిమ్మనిన నమ్మహీదేవుండు.

1. జింతయు.

క. జపఫలమునసగ మిచ్చెద, నృప యంతయు నైనఁ గొనుము నీ వనవుడు న
జ్జపముఫలం బెయ్యది యని, నృపుఁ డడిగిన నాతఁ డేను నిరపేక్షుండన్. 145

క. కావున ఫల మిట్టిది యని, భావింప నెఱుంగ నొరులఁ బనివడ యడుగకు
నీ వాఫలంబు గొను మది, దా వినఁబడుఁ బిదప ధర్మతత్త్వజ్ఞులచేన్. 146

వ. అనుటయు నయ్యనతనయుండు ఫలం బిట్టి దని యెఱుంగ వేనిం గొననొల్ల నన
వుడు నతం డతని కిట్లనియె. 147

క. నీ వడిగి తేను నిచ్చితి, భూవల్లభ యింక సత్యమున కూనము గా
దే వరియింపమి నావుడు, నావసుధాధీశుఁ డద్ధరామరవరుతోన్. 148

వ. రాజులకు యుద్ధంబు సుకర్మంబు గావున నీతో వివాదయుద్ధంబు సేసితి ననిన
నతండు నీ వేమి సేసి తేమి యది య ట్లుండ నిమ్ము. 149

క. విను మిచ్చెద నని యీమియుఁ, గొనియెద నని పలికి పిదపఁ గొన కునికియు న
త్యనృతంబులు సత్యవ్రత,మునకుం దొలఁగంగ మనకు భూవర తగునే. 150

క. సత్యమ తపమును యజ్ఞము, సత్యమ వేదంబు దాంతిశాంతులు నగుటకు
సత్యము దొఱఁగుట నిర్మల,నిత్యానుష్ఠానములును నిష్ఫలము లగున్. 151

వ. అనిన విని ధర్మంబు వారల నుద్దేశించి యమాదులు విన వీరికి వివాదంబు వలదు
విప్రుండు దానఫలంబును రాజు సత్యఫలంబునుం బొందువా రనియె నట్టియెడ
నాకంబు నరాకృతి దాల్చి వచ్చి తన్నెఱింగించి యయ్యిరువుర నాలోకించి వా
దేల మీరిద్దఱుం దుల్యఫలప్రాప్తుల రయ్యెద రిట్లు సేయుం డని పలికె నవ్విభుం
డట్లేని నితండును నాయిచ్చునది గొనవలయు ననుటయు నమ్ముని యేను దప
స్స్వాధ్యాయనిరతుండం బరిగ్రహావిధియందు విరతుండ. 152

క. అనవుఁడు నరనాథుఁడు నా, కును నీకును సరియ కాఁగఁ గోరెద సత్క
ర్మనిరూఢి మత్సుకృతఫల, మనఘా కొనవే యనుగ్రహంబు దలిర్పన్. 153

వ. అని ప్రార్థించె నప్పుడు వికృతవేషు లగుపురుషు లిరువురు దమలో వివాదంబు
సేయుచు వచ్చి యవ్విభుండు మనల శాసింప నొడయుండు వొమ్మనుచు నిక్ష్వాకు
ముందటఁ నిలిచిరి వారితెఱంగు వినుము. 154

తే. ఒకఁడు గోదాన మొనరింప నొక్కరుండు
తత్ఫలము వేఁడఁ బ్రీతి నాతండు నొసఁగఁ
గొనినవాఁ డిది దక్కువ దనకు నని త
లంచి యుత్తమగోయుగళంబు విలిచి. 155

సత్పాత్రదానక్రియ నిర్వర్తించి తత్ఫలంబు మున్ను దనకు గోదానఫలం బిచ్చిన
యతని కిచ్చువాఁ డయిన నతండును గొనువాఁ డయి యుండి కొనక యెడ సేసి
తిరుగం దిరుగ నప్పుడు ముట్టం బట్టినవాడు వుట్టిన వచ్చినవారై రత్తెఱం గెల్ల
నుక్తిప్రత్యుక్తుల నప్పుడమిఱేనికి నేర్పడం జెప్పి రట్లు సెప్ప వినినయవ్విభుని

తోడఁ దొలుత నోసంగినవాఁ డితం డడిగిన నెమ్మిం బ్రతిగ్రహింపఁగా నోసంగి
తిఁ బ్రతిగ్రహం బొల్లనినన్ను నితండు నిర్బంధింపం దగునే యని చెప్పినఁ బిద
పటియాతం డితండు గొనియెద నని యొడంబడి కొనమి పాతకం బగుట కర్మ
కాండవిదు లెల్ల నెఱుంగుదు రనవుడుఁ గౌశికుం డిక్ష్వాకు నుద్దేశించి వింటె
యిప్పురుషునివచనంబు లని పలికి వెండియు. 156

క. నృప నీవు మదీయం బగు, జపముఫలం బడిగి తేను సమ్మతి నీఁగా
విపరీతఫణితు లాడిన, శపియింతుఁ జుమీ యెఱుంగఁ జాటితి నీకున్. 157

తే. అనిన నాతఁడు భయ మంది యాత్మలోన
నోదులయీగికి నకట చేయొడ్డ కుండు
నట్టినా కిది వలసెనే యనుచుఁ గరము
సాఁచె నవ్విప్రుదెసకు నిశ్చయముతోడ. 158

వ. [1]అతండు ననేకవర్షంబులు సేసినజపంబుఫలం బంతయు నీ కిచ్చితి ననుచు ధార
వోసిన నమ్మహీసురవరునాననం బాలోకించి భూపాలుండు నాకరంబున జలంబు
లు వడియె మనకు నిద్దఱకును సత్కర్మ సమత్వంబు గలుగవలదే నాయది ధ్యైన
యాగఫలం బేనును నీ కిచ్చెదఁ గైకొను మని పలికె నట్టియెడ వికృతవేషు లగున
ప్పురుషు లిరువురు నన్నరనాథు నుద్దేశించి యేము కామక్రోధులము ధర్మయమా
దులచేతను మాచేతను మీరిద్దఱుం బరీక్షితుల రైతి రింతియ కాని యిచ్చుట
యుఁ గొనుటయును నివి దైవాచరితంబులు మీకుం బని గాఁ దని పలికిన విని
యవ్విప్రుండు భూవిభునితో ని ట్లనియె. 159

ఆ. శ్రిద్ధయును బలంబు జపవిధియందు సా, విత్రి నాకు నిచ్చె వేఱ జపము
నాచరింపఁ [2]దగదు నైనను నిందఱు, యెదుర నీవు గోరి తివ్విధంబు. 160

క. కావునఁ బ్రార్థన సెఱుపం, గా వెఱచెద [3]నట్ల కాక గైకొంటి ధరి
త్రీవల్లభ నీసుకృతం, బేవెంటం దిగిచె నరుగు మీ వగ్గతికిన్. 161

వ. అనియె నయ్యిరువురసత్కర్మనిష్ఠావిశేషంబునం బ్రీతు లయి బ్రహ్మాదిదేవతలు
వారలమీఁదం బుష్పవృష్టి గురియించుచు నయ్యెడకు నరుగుదెంచి యభినందిం
చిరి దేవతూర్యంబులు మొరయ నప్సరోగణంబు లాడుచుం బాడుచు నుల్లసిల్లె
నయ్యవసరంబునం గౌశికు నిక్ష్వాకు నుద్దేశించి నాకంబు. 162

తే. అనఘులార సంసిద్ధుల రైతి రింకఁ, దడయ నేటికి నిర్మలోదాత్తగతికి
నుత్సహింతురు గా కన్నమత్సరాది, బంధకంబులఁ బోఁ ద్రోచి బ్రాహ్మణుండు.

వ. ధర్మయమాదులను నాదిత్యసంఘంబును సవినయప్రణామసహితంబుగా నా
మంత్రితులం జేసి. 164

1 ఇట్లు సాఁచిన నాభూసురోత్తముండు ననేక. 2 దగునె యైనను. 3 నట్లు గాన...మీత
ద్గతికిఁ.

కౌశికేత్యాదులు బ్రహ్మపదప్రాప్తు లగుట.

క. వాయువుల నియతవృత్తిమ,నోయంత్రణ బొమలనడుమ నూల్కొలిపి విచే
ష్టాయితశరీరుఁడై మూ,ర్ధాయోజితములుగఁ జేసి యత్తలఁ జేర్చెన్. 165

వ. అప్పుడు తదీయబ్రహ్మరంధ్రోద్గతుండును మహాజ్యోతిర్జ్వాలాకృతియుం బ్రాదేశమాత్రుండును నగుపురుషు నెదుర్కొని పరమేష్ఠిసమాధానంబున వచ్చితే యని పలికి వెండియు. 166

తే. జాపకులకు యోగులకును సమము పుణ్య, గతివిశేషంబు ప్రత్యక్షకలిత మందు
జాపకులు [1]నిర్భరోత్థాన శక్తి నధికు, లనుచు వక్త్రంబు విచ్చి రమ్మనియె నధిప.

వ. అనుటయు. 168

తే. బ్రహ్మరంధ్రనిర్గతుఁడైన బ్రాహ్మణుండు, బ్రహ్మవదనంబు సొచ్చె భూపతియు నట్ల
వెడలి తద్వక్త్రి మెప్పటి[2]వికసనంబుఁ, బొంద నందుఁ బ్రవేశించె భూపవర్య.

క. దేవత లచ్చెరువడి య,ద్దేవుని నయ్యిరువురను నుతించి రజుఁడు సం
భావించె ధర్మమును నవ,నీవర యప్పరమవిభుఁడు నిరుపమలీలన్. 170

వ. తదనంతరంబ యంతర్హితుం డయ్యెఁ దక్కినవారును నిజస్థానంబుల కరిగిరి జాపకప్రకారంబును దదీయసుగతివిశేషంబు నెఱింగించితి నీ వింక నెయ్యది వినవల తనవుడు నాపగాసుతునితోడం గుంతీతనయాగ్రజుండు నిరతిశయ జ్ఞానయోగంబువిధంబు వినువాంఛ నాకుం గలదు సెప్పవే యనిన నప్పురుషుం డప్పారవోత్తమున కిట్లనియె మనుబృహస్పతిసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది యడిగిన యర్థంబునకు బోధకం బయి యుండు నాకర్ణింపుము మనువాత్మీయగురుం డగు దేవగురునకునకుం బ్రణమిల్లి. 171

మనుబృహస్పతి సంవాదము.

సీ. జ్ఞానయోగము కృపాసంపన్నబుద్ధి నా, కెఱిఁగింపవే యన్న నెలమి నాతఁ
డతనికి నిట్లను ననఘ సత్కర్మయో,గశ్రద్ధ దానికిఁ గారణం బ
నిష్టంబు ద్రోవను నిష్టంబు దేరను, నరుఁడు గర్మాచరణం బొనర్చు
నెయ్యవి సుఖము లొక్కింతకాలమునకు, నవియ దుఃఖంబులై యావహిల్లు

ఆ. నింత యెఱిఁగి ఫలమునెడ నిరపేక్షుఁడై, [3]నతఁడు సౌఖ్యదుఃఖయమముఁద్రోచి
కామముఖ్యవిపదకంపితజ్ఞానవి,శేషబుద్ధిఁ బరమసిద్ధిఁ బొందు. 172

వ. అని వెండియు. 173

క. అసమాలంబ మశబ్దము, రసగంధస్పర్శరూపరహితం బగుటం
బ్రసరించునింద్రియములకు, వసంబు గా దొందఁ బరమవస్తువు పుత్రా. 174

క. స్త్రీపున్నపుంసకత్వము, లాపరతత్త్వమున లేమి నది వినుతత్త
ద్వ్యాపారాపేతం బయి, దీపించుచు నుండు బోధదేహాత్వమునన్. 175

---

1 నిర్భరోదారశక్తి. 2 విలసనంబుఁ. 3 సమత సౌఖ్యదుఃఖచయముఁ.

తే. వెలుఁగు చుండెడిదీపంబు వేఱ వస్తు
వులఁ బ్రకాశింపఁ జేయున ట్లలఘునిత్య
బోధనజ్యోతి యింద్రియంబులను మాన
సమును దనప్రభ విగతజాడ్యములఁ జేయు. 176

క. విను పురుషున కింద్రియములు, మనంబు గలిగించుఁ గ్రియల మనుజేశునకుం
దనతన తెఱఁగునఁ గార్యము, లనేకములు సూపుసచివు లట్టుల వత్సా. 177

వ. అని మఱియును. 178

చ. అనలము దోఁచునే తరువునందుఁ గుఠారముఖంబు లైనసా
ధనములఁ [1]బ్రవ్వ సజ్జనహితా తగఁ దర్చినఁ గాక యట్ల యి
త్తనువు నలంగఁ జేసి పరతత్త్వముఁ గాంతు మనంగ రాదు వి
న్ననువున నాగమోక్తమథనం బొనరించినఁ గాని యారయన్. 179

క. డెందమున కింద్రియములకు, నొందఁగ రాకున్న లేక యున్నె తత్త్వం
బెందు నపరభాగంబునఁ, బొందవు చూడ్కు లది లేక పోవునె సుమతీ. 180

క. వల యురి యోదము గాలము, గలిగి కదా మృగముఁ బక్షి గజము ఝషము ద
క్షులు వట్టుదు రట్టుల త, జ్జ్ఞులు విజ్ఞానంబుకలిమిఁ జూతురు పురుషున్. 181

క. పా మెఱుఁగుఁ బాముకాళులు, ధీమంతుం డెఱుఁగ నేర్చు ధీసాక్షిత్వ
శ్రీమంతుఁ బరమపురుషుని, ధీమలనిర్మోచనంబు తెఱఁగు నెఱిఁగినన్. 182

క. కలుగుం దోఁపమి యమవసఁ, గలుగునె యంతటన యమృతకరునకు నాశం
బలఘుపరవస్తువునకుం, గలదె యభావంబు మనసు గాననికలుచన్. 183

క. రవిబింబము రాహువు పయిఁ, గవిసినఁ బాసినను దోఁపకయుఁ దోఁచియు నుం
డువిధమ యజ్ఞానంబున, యవిరతివిరతులయధీనుఁ డగు [2]టాత్మునకున్. 184

క. విను మానసప్రసన్నతఁ, దనుఁ గనుపురుషుండు గలుషతం గానఁడు దే
ఱిననీట రూపు సూడఁగ, నను నై కలఁక నది లేని యట్టులపోలెన్. 185

తే. ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చ నిట్టు నట్టుఁ, దిరిగెనేనియు దుఃఖముల్ దెచ్చు నవియ
కట్టువడి సుఖ మొనరించుఁ గానయాత్మఁ, గావవలయు నింద్రియచోరగణమువలన.

క. పాపక్షయమున బోధం, బాపాదింపఁబడి మెఱుఁగుటద్దముకరణిం
జూపునకు వచ్చుఁ దనుఁ దా, నాపురుషుఁడు గాంచుపనికి నై తన్మయతన్.

తే. ధ్యానయోగనిశ్చల మగు నంతరంగ, మెడల విడుచు గుణంబుల నిద్ధశాంత
మైననిర్గుణవస్తువునందుఁ గలయుఁ, బరమపద మది దానికిఁ బరము లేదు. 188

వ. అని పలికి సమ్యగ్జ్ఞానంబునకు మాయ మాటు గావున దాని మొఱంగు తెఱంగు
దేటపఱుపం దలంచి యి ట్లనియె. 189

---

1. ద్రెవ్వ...ద్రచ్చినఁ గాక. 2 నాత్మునకున్.

బృహస్పతి మనువున కుపదేశించినమాయాప్రకారము.

క. విను మాయావిధ మిట్టిది, యని యారయ వెరవు గలుగ దవనిం జరణం
బనఘా మోపనిజంతువు,నసుచో ప్పరయంగ రానిచందం బొందున్. 190

క. గుణమూర్తి మాయ దానిని, గణుతించెద నన్నఁ దెగడు గ్రాహ్యత్వంబుఁ
గుణములఁ బెడఁబాపంగా,గణనాతీత మగు వెలుఁగు గనుఁ [1]దాన తనన్. 191

తే. వినుము నృప సత్త్వమును రజస్సును దమస్సు
ననఁగ గుణములు మువ్వురి గొనుచు నాత్మఁ
జుట్టుకొను నొండుమెయిఁ దెగ విట్టలముగ
నొలయువైరాగ్య మనుకొడవలినకాని. 192

వ. అని నిర్దేశించి వెండియు. 193

ఆ. మణిమయములుఁ గనకమయములు రజతమ
యములు మఱియు మృణ్మయాదికములు
నైనపెక్కుఁపూసలందుఁ ద్రాడున్నట్లు
భూతకోటియందుఁ బురుషుఁ డుండు. 194

క. ఏకరసమయక్షేత్రమ,నేకౌషధిరసమయం బయినయట్లు సుమీ
యేకవిధమైనబుద్ధి య,నేకము లగుకర్మములమెయిం బోక నృపా. 195

ఆ. జలము పృథివికంటె జలముకంటెను దేజ, మంతకంటె వాయు వాకసంబు
దానికంటెఁ బెద్దవాని కెల్లను బెద్ద, మనసు బుద్ధి పెద్ద మనసుకంటె. 196

తే. ధరణి మొదలైన పంచభూతములకంటె
మనసుకంటెను బుద్ధికంటెను మహత్త
రంబు గాలంబు గాలతత్త్వంబు మిగిలి
యుండు విభుఁ డిజ్జగంబుల కొడయఁ డతఁడు. 197

క. ఆదియు మధ్యము నంతము, నా దేవేశునకు లేమి నవ్యయుఁ డతఁ డీ
వేదములకు నానావిధ,వాదములకుఁ [2]జేరుగడ భవక్షేపి నృపా. 198

క. అనుభవము మ్రింగు శాంతిం, గనునది నిర్భేదసత్ప్రకాశం బది దా
విను తలఁపునకును బలుకున,కు నగమ్యము గర్మముల కగోచర మనఘా. 199

క. మనసు గొని మనసు బుద్ధిం, గొని బుద్ధిని దర్శనంబు గొని దర్శనముఁ
విను క్రమమున నొదిఁగించినఁ, గను బుధుఁ డక్షరుని విష్ణు ఘనబోధమయున్.

క. అమృతం బచ్యుత మమలం,బమేయ మవ్యయ మనంత మవ్వెలుఁగు యమా
ద్యముల నలవడినచిత్తము,శమాతిరేకమునఁ బొంద సంవేద్య మగున్. 201

క. అని గురుఁ డుపదేశించిన, విని మనువు గృతార్థుఁ డయ్యె విద్వన్నుత నీ
వును నలవరింపుమీ మన,మున నివ్వాక్యములయర్థముం దత్పరతన్. 202

1 దాన తనున్. 2 దేఱుగడ.

వ. అనిన విని పరమహర్షంబునం బాండవాగ్రజుండు పితామహునిం బ్రశంసించి మహాత్మా మహనీయుం డగుకృష్ణునిమాహాత్మ్యంబు విన వలతుం జెప్పవే యని యడిగిన నతం డమ్మహీపతితో నారదజామదగ్న్యమార్కండేయవ్యాసవాల్మీకిప్రభృతిమునీంద్రులు సెప్ప వినిన తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుమని యిట్లనియె.

క. కృష్ణుండు ప్రభవిష్ణుం డగు, విష్ణుం డనిలాగ్నితోయ వియదిలలఁ గ్రియా
నిష్ణాతత్వవినోదన, తృష్ణం గల్పించెఁ దనదుదివ్యవిభూతిన్. 204

తే. అట్లు కల్పించి జలములయందు భవ్య, తల్పగతుఁడైన నాభిఁ బద్మంబు దోఁచె
నందజుఁడు పుట్టి సృజియించె నందనుల మ, నంబునన సప్తసంఖ్యుల నరవరేణ్య.

వ. మరీచియు నత్రియు నంగిరసుండును బులస్త్యుండును బులహుండును గ్రతువును దక్షుండు నసం బరఁగువారలయందు మరీచికిం గశ్యపప్రజాపతి జన్మించె నతనివలన సురాసురగరుడనాగాదిజాతిసంభవంబునుం గలిగె నతనికి సూర్యుండును నత్రికి సోముండును నుదయించి రాజవంశంబులకుఁ గూటస్థులైరి సూర్యసోమాన్వయజాతులైన నృపతు లనేకు లనేకదేశంబు లేలిరి దేశకాలవిశేషంబుల నృపకులంబులు బహుశాఖంబులై వర్తిల్లు వానినెల్లం దనవలసినయప్పుడు విష్ణుండు పరస్పరవిరోధజనితసంగ్రామంబులు నిమిత్తమాత్రంబులుగాఁ గలవిశేషప్రకారంబుల నుపసంహరించు నద్దేవుండు వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాత్మకంబు లగుచతుర్విధదివ్యస్వరూపంబులు గలిగి జగద్భరణం బాచరించుచు నిట్లు లీలాజన్మంబులం బొంది క్రీడసలుపు నని కృష్ణునిం జూపి యీభూతేశ్వరు మానుషసామాన్యదృష్టిం జూచుట యజ్ఞానంబు గృష్ణుండు భక్తపరతంత్రతం జేసి యుత్కృష్టచరితులయారాధనంబునకు భాజనం బయి భోగమోక్షంబులు గరుణామయకటాక్షంబుల నొసంగు ననినం బ్రీతుండై భీష్మునకుం బ్రణమిల్లి యుధిష్ఠిరుండు. 206

క. మునిజనవినుతచరిత్రా, మనుజుం డెవ్వనిఁ దలంచి మహనీయనిరం
జనసిద్ధిఁ బొందఁ గను నే, యనువు దలఁపు నలవరించు నని యడుగుటయున్.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు విష్ణుమంత్రప్రభావంబు తెఱం గెఱిఁగించుట.

వ. ఆధర్మతనయుతోడ నద్దేవవ్రతుం డిట్లను నారదునిచేత వినిన తెఱంగు వివరించెద నాకర్ణింపుము. 208

తే. పరము నక్షరు విష్ణునిఁ బ్రస్తుతించి, నారదమునీంద్రుఁ డంజలిసమితమైన
మస్తకముఁ జేర్చి భక్తిసమగ్రచిత్త, వృత్తి నల్లన యిట్లని విన్నవించె. 209

క. దేవా మోక్షార్థిజనము, లేవెరవున నిన్నుఁ దలఁతు రేజప్యము సం
భావింతురు నా కానతి, యీవె భక్తపరతంత్ర యేర్పడఁ గరుణన్. 210

తే. అనిన నద్దేవమునిపలు కాదరించి, వరదుఁ డగువిష్ణుఁ డిట్లనుఁ బరమభక్తి
నిర్మలశ్రద్ధ యింద్రియనిగ్రహంబు, మన్మయధ్యానమునకు సమాత్యకోటి. 211

క. విను పీతకల్మషున కవి, పనుపడుఁ గల్మషము లెల్లఁ బాపఁగ నామె
చ్చినయట్టిపరమసాధన, మనుస్మృతి జపించునది నియతిమెయి దానిన్. 212
తే. ప్రణవపూర్వక మగునమఃపదముపొంత, షడ్గుణైశ్వర్యవాచకసర్వవసన
నిర్వచనశబ్దములు గ్రమనిష్ఠమెయిఁ జ, తుర్థిఁ గూర్పంగమంత్రంబు దోఁచు బెరసి.
క. తొలితొలి యిమ్మంత్రము ని, శ్చలమానసుఁడై జపించి జపియింపంగా
వలయు ననుస్మృతి దానం, గలుగుఁ జతుర్వర్గసాధకత పురుషునకున్. 214
క. అని మఱియు దయ ననుస్మృతి, యనుపేరం గలుగుదాని నమ్మునిపతి కి
ట్లని చెప్పె నచ్యుతుఁడు నిజ, మనఃప్రియం బైనయట్టిమహితస్తవమున్. 215
సీ. అవ్యక్తు శాశ్వతు నఖిలప్రభవభూమి, భక్తవత్సలు విష్ణుఁ బరమపురుషు
నక్షయుఁ బ్రాంజలినై యాశ్రయించెదఁ, బుండరీకాక్షుని భువనసాక్షి
నిత్యుఁ బురాణు వర్ణించెదఁ బరు సహ, స్రాక్షు నక్షరుని లోకైకనాథు
భవ్యుఁ గొల్చెద [1]భూతభవ్యభవత్ప్రభు, సర్వతోముఖు భూతసంప్రవర్తి
ఆ. నమృతు నచ్యుతుని ననంతు హృషీకేశు, రవిసహస్రనిభు హిరణ్యగర్భు
నబ్జనాభు సత్యు నాద్యంతరహితు భూ, గర్భుఁ బ్రభువు భక్తగమ్యుఁ దలఁతు.
తే. అచలు సూక్ష్ము [2]వరేణ్యు సహస్రశీర్షు, నభయకారి సశీర్షు నారాయణుని స
నాతనుని యోగమూర్తి లోకాతిరిక్తు, ధ్రువుని నీశ్వరు హరిభక్తితోడఁ గొలుతు.
క. [3]ఎవ్వఁడు సచరాచరగురుఁ, డెవ్వనినాభీసరోజ మిూనె విధాతకు
నివ్విటిలు జగము లన్నియు, నెవ్వనిచే నమ్మఁకుండు నెప్పుడుఁ గొలుతున్. 218
తే. స్థావరములు జంగమములు ధాతలోను, గాఁగఁ బ్రళయంబు నొందినకాలమునను
నిలుచు నెవ్వఁడొకండ యానిత్యసత్య, లలితు శార్ఙ్గిఁ బ్రసన్నుఁ గాఁ గొలుతు నియతి.
క. కాలముఁ బర్జన్యుండును, నేలయు సస్యంబుఁ గ్రియయు నిష్క్రియయును ధ
ర్మాలోకము నై మహిమ, న్నీల సలుపువాను దేవునిం బ్రణుతింతున్. 220
క. అనలునకు రవికిని శశాం, కునకును గ్రహతారకములకును దేజం బె
వ్వనివలన నావహిల్లెడు, ననుపాధిక తేజుఁ గొల్తు నవ్విశ్వాత్మున్. 221
తే. నాలుగింటను వేఁడియు నాలుగింట, రెంట నైదింట మఱియును రెంట వేల్చి
యజ్ఞశీలు [4]రారాధించునట్టివిష్ణుఁ, డిష్టదాయి ప్రసన్నుఁ డయ్యెడుమ నాకు.
ఆ. యజ్ఞధరుఁడు పంచయజ్ఞుండు లక్ష్మికి, నునికిపట్టు యోగమునకు నెలవు
సర్వమునకు సిద్ధసదనంబు గా నొప్పు, వాని నాశ్రయింతు వరదుఁ బరము.
క. [5]అగమనునిం బాంధు నఖిల, జగద్భరణపరు నమూర్తి సాగరనిభబో
ధగరిష్ఠుఁ బంచకాలజ్ఞు, గుణాత్మకు నిర్గుణత్వశోభితుఁ గొలుతున్. 224
క. వ్యక్తమునకుఁ బ్రభవం బవ్యక్తం బాతత్త్వమునకు నవుల యనువచో

1 భూతభవ్యజగత్ప్రభు. 2 శరణ్యు. 3 ఎవ్వండు చరాచరగురు; ఎవ్వండు పరాపరగురు.
4 రారాధింతు రట్టి. 5 అగమను నభోధ్యుని నఖిల.

యుక్తికిఁ బరాయణం బగు, భక్తపరాధీను భవ్యభావ్యు నుతింతున్. 225

క. జ్ఞానధ్యానపరాయణు, లైనమహాత్ములు జితేంద్రియత్వమహితు లె
వ్వానిం బొందిన మరలరు, వాని శరణుఁ జొచ్చి బ్రదుకువాఁడ సుకృతి నై.

క. లోకం బంతయు నెవ్వం, డేకాంశంబునన నిర్వహించుచు నగ్రా
హ్యాకారుం డై వెలుఁగు ద,యాకరు నప్పద్మనాభు నభివర్ణింతున్. 227

తే. అయిదువెలుఁగులఁ బ్రకృతిఁ బంచాననముల, ననుభవించుక్షేత్రజ్ఞుసత్త్వాదిగుణచ
యంబులీల భుజించుమహాత్త్వకలితు, సంశ్రయింతు [1]మదాత్మప్రసత్తిఁ గోరి.

క. మతిగలసాంఖ్యులు యోగా,న్వితులు నగుమహాత్ము లెవ్వనిం గని పునరా
గతి లేనిసుగతి వడయుదు, రతర్క్యవైభవునిఁ దలఁతు నప్పరమాత్మున్. 229

క. ఇనునడుమ వెలుంగుచు సో,మునిమధ్యమునం జలత్వముం బొందనిని
ల్పున వెలయుదీప్తి యగువా,ని నిరంజను నంతరాత్మునిం బాటింతున్. 230

క. సోమార్కాగ్నిమయముఁ దా,రామయమును నిత్యసుస్థిరంబును నగు తే
జోమయతత్త్వము నాత్మా,రామత్వంబున నిరంతరంబును జూతున్. 231

క. గుణములకు నాది యై ని,ర్గుణమ్ములకు నాద్యుఁ డగు[2]నరూపుని లక్ష్మీ
ప్రణయపరము నజు సూక్ష్మునిఁ, బ్రణుతింతుఁ బ్రసన్నుఁ గాఁ బరము సర్వగతున్.

క. కలయంగ నెల్లయెడలుం, దలలును లోచనములును వదనములు నగుని
ర్మలు నిర్వికారు నిన్నుం, గొలిచెద సర్వైకసాక్షి గోవింద హరీ. 233

క. నిను నెఱుఁగకున్న సంసా,రనిమగ్నత [3]వోదు గోచరము గావు మనం
బునకు సఖిలేంద్రియములకు, నను నే మనువాఁడ వింక నారాయణుఁడా. 234

క. రోషముఁ గామము రాగ,ద్వేషములును లేక భక్తి దిర మై యేకా
శ్లేషిణిగాఁ గొలుతు రవి,శ్లేషమనోనిలయవృత్తి సిద్ధులు నిన్నున్. 235

క. ఫలములు గోరక కర్మం,బులు నడపుచు వాని విమలబోధాగ్ని [4]హుతిం
బొలియించుచు నిర్ద్వంద్వత, నెలకొను నేకాంతిజనులు నినుఁ గంద్రు హరీ.

క. దేహస్థు నదేహు నఖిల, దేహిసమున్ నిన్ను భక్తిఁ దెలుతురు దురిత
వ్యూహమ్ముఁ బుణ్యచయము న,మోహాత నిరసించు యోగిముఖ్యులు కృష్ణా.

చ. ప్రకృతియు బుద్ధ్యహంకృతులు భావము భూతచయంబు నింద్రియ
ప్రకరముఁ గేశవా భవదుపాశ్రయభావితవర్తనంబు లా
సకలమునందు నీవును బ్రసన్నత నిత్తది నీకు నీవు దా
నికి నిలువంగఁ బట్టగుట నిక్కము గా దిటు లై వెలుంగుదే. 238

క. ఏకత్వం [5]బన్యత్వ మ,నేకత్వము గలుగునీమహిమచందం బా
లోకింప నిపుణు లగుసు,శ్లోకులకుం బరమపదము సులభము శార్ఙ్గీ. 239

---

1 మ:దాత్మ(బ్ర)శాంతిఁ గోరి. 2 స్వరూపుని...(ప్రణయపరు నజుని...గాఁగఁ బరు సర్వగతున్. 3 పొందు. 4 వడిం. 5 బమలత్వ మనే.

తే. అచరములునుజరంబులునై నభూత, సముదయంబులుమణులుసూత్రముననున్న
కరణి నీయంద యున్నవి గాన సమత, నేకభక్తి నేఁగోరెద నిన్ను దేవ. 240

క. హేతురహితుఁడ వకర్తవు, భూతస్రష్టవు సమస్తభోక్తవతత్త్వం
బై తత్త్వము నగుదు జగ,న్నేతవు కూటస్థుఁడవును నీవ ముకుందా. 241

సీ. ద్వైవ్యంబుఁ బ్రియ మనువేర్పాటు లేదు భూ,తములయందెల్లను సముఁడ[1]నాకు
భూతసంయోగంబు బుద్ధ్యహంకారయు, క్తియు గుణత్రయసంగతియును లేవు
ప్రారంభణంబు ధర్మాధర్మములు నింద్రి,యములపొందును విషయాభిరతియుఁ
బరిహృతంబులు జరామరణమోహార్తినై, శరణంబు వేఁడెదఁ గరుణ నాదు

తే. ఘ్రాణజిహ్వలు మహి నుదకమున దృక్కు
త్వక్కు దేజంబునందును వాయువునను
శ్రోత్ర మాకాశమునఁ గ్రమసూత్రితముగఁ
బొందఁ జేసి గోవింద యానంద మిమ్ము. 242

సీ. ఇల జలంబుల జలంబులు శిఖి శిఖి వాయు,వున వాయు వంబరంబునను నంబ
రంబు చిత్తమునఁ జిత్తం బహంకృతి నహం, కృతి బుద్ధిఁ దగ నొదిఁగించి యింత
పట్టును గూడ నవ్యక్తంబుఁ జేర్చి య,వ్యక్తంబు నిజభంగి మైనఁ ద్రిగుణ
సామ్యవ్యవస్థితి నడిసన్నఁ గారణ,భూతతన్మాత్రలు పొదువ కుండఁ

తే. దొలఁగఁబెట్టుట దొరకొనవలయు దానఁ, బరమము న కేవలము నగుపదముఁగలిగి
యేన నీవనునైక్యంపుటెఱుక వొడముఁ, గాత గమనాగమనములు గ్రాఁగి పోవ.

క. హరియుం దేనును నాయం, దరయం గా హరియుఁ గలము హరి నాకును నా
హరి కేను [2]ననశ్వరులము, హరిప్రసాదోదయము మహత్తరమహిమన్. 244

తే. బుద్ధియును బ్రాణమును నిన్నుఁ బొరయఁ జేయఁ
జాలుభక్తి నా కొసఁగుము జలధిశయన
పూర్వకర్మఫలంబులు వొందుఁ గాక
యవి ఋణంబులు గడతేఱు టై సుఖంతు. 245

తే. నిన్ను నెప్పుడుఁ దలఁచెద నన్ను నీవు, వత్సలుఁడ వయి వీఁడు నావాఁ డనంగ
వలయుఁ జుమ్మయ్య మఱవక వాసుదేవ, దేవదేవ మునీశ్వరభావనీయ. 246

క. తనుఁ దనయంద నిలిపి పే, రనువున బుద్ధికడ వెలుఁగునచ్యుతుని సనా
తను నగ్రాహ్యునిఁ జిన్మయు, ననుస్మరించునది యపునరావృత్తికి నై. 247

క. పరమాత్ముని నారాయణుఁ, జిరంతనుని భక్తశేముషీనిష్ఠాస్వీ
కరణైకాయనుని నమ,స్కరణంబునఁ దలఁతు నతులషడ్విధభూతిన్. 248

తే. అని జపించి సర్వావస్థలందు నను వి, శిష్టభక్తి ననుస్మరించినయతండు
సకలపాపంబులను బాసి శాంతి నొంది, యవ్యయానందపదమున నతిశయిల్లు.

---

1 నాఁగ. 2 నధీశ్వరులము.

తే. వైష్ణవియుఁ గల్మషవ్రజధ్వంసినియును, నైనయీయనుస్మృతి ప్రాజ్ఞుఁడైన నజ్ఞుఁ
డైననెవ్వాఁడు పఠియించుయజ్ఞదాన,సమయములవాఁడు తత్ఫలశతమువడయు.

క. సురపితృపూజలఁ బావక, పరిచర్యలయందు నన్ను భక్తిఁ దలఁచుచుం
బరమనియతి నివ్విశ్వో,త్కరముఁ బఠించినయతండు గనుఁ బుణ్యగతిన్. 251

క. వినిపించునది యనుస్మృతి, నను భక్తిం గొలుచుబహుజనముల కమావా
స్యను బున్నమ బారసిని స,వినయంబుగ దాన నెల్ల విభవముఁ గలుగున్. 252

క. జనము లనుస్మృతిఁ జదువఁగ, విని మ్రొక్కినయంత్యజునకు విశ్రుతగతి గ
ల్గు నని సద్భక్తి జపిం,చినయుత్తమజాతిజునకుఁ జెప్పఁగ నేలా. 253

ఆ. అఖిలకర్మఫలము నంతవంతంబు మ,ద్భక్తులకు ననంతపదము గలుగు
నట్టు లగుటఁ దలఁపు మమరమునీంద్రని, న్నది మదీయపదమహర్ద్ధిఁ జేయు.

క. జ్ఞానము గేవలకృప న,జ్ఞానికి నుపదేశవిధిఁ బ్రజనితము సేయం
గా నది సకలధరిత్రీ, దానంబునకంటె నధికతరఫలద మగున్. 255

క. కావున నీ కేఁ జెప్పిన, యీవిధ మంతయును శుద్ధహృదయులకుఁ గృపా
శ్రీ వెలయఁ జెప్పుమీ పు,ణ్యావహశీలురకు సులభ మగు సర్వంబున్. 256

తే. అశ్వమేధసహస్రంబు లాచరించి, పడయ రానిమహోన్నతపదము నన్మ
దీయభక్తిరసైకపరాయణుండు, వడయ నేర్చు సుకరముగ బ్రహ్మపుత్త్రి. 257

సీ. అని చెప్పె నిట్టు లయ్యనిమిషమునిపతి, యడుగంగ శంభుఁ డెయ్యది సమాద
రంబున నెఱిఁగించె రాజవంశోత్తమ, తెల్లంబుగా నదియెల్ల నీకుఁ
జెప్పితి నేకాగ్రచిత్తుండ వై పర,మాత్ము నన్నారదునట్ల భక్తి
సంభృతశ్రద్ధానుషంగతాత్పర్యంబు,తోఁ దలంపుము కృతార్థుండ వగుదు

తే. [1]పరమవరదరహస్యానుభావపూజ్య,మానమూర్తి యనుస్మృతి దీనిజపము [గు.
బుద్ధిఁ బెనుచు దుఃఖంబులఁ బోవఁ ద్రోచు,బంధములఁ బాపు నిత్యశుభంబు నొసఁ

క. అని భీష్ముం డుపదేశిం,చిన విని యానందభరితచిత్తుం డై పాం
డునృపాత్మజుఁ డప్పుణ్యా,త్మునకుం బ్రణమిల్లె వినయమునఁ దను వొప్పన్.

వ. ఇట్లు ప్రణామంబు సేసి యాధరణీవరుండు గురుపితామహుతో మోక్షమార్గబో
ధనప్రపంచం బుపదేశింపవే యని యడిగిన నతండు వార్ష్ణేయాధ్యాత్మం బను
నితిహాసంబు గల దాతంత్రంబు నీయడిగినది యై యుండు నని పలికి వినుము
వార్ష్ణేయనామధేయుం డగువాఁడు. 260

భీష్ముండు ధర్మజున కధ్యాత్మవిద్యాప్రకారం బెఱింగించుట.

క. మానితముని యొకఁడు సుఖా,సీనుం డై యున్న నతనిశిష్యుఁడు వినయం
బూని నిలిచి మోక్షము తెఱు, వానతి యీవే దయామయా నా కనుచున్.

---

1 పరమధర్మరహస్యానుభావ.

వ. పాదములకుం బ్రణమిల్లినఁ బ్రబోధమహితాత్ముం డగునమ్మహాత్ముండు. 262

ఆ. భక్తి గలవు నాకుఁ బ్రజ్ఞానఘనుఁడవ, ట్లవుట నీవు యోగ్యుఁడవు కుమార
సదుపదేశమునకు సమవధానుండ వై, వినుము నాదువాక్యవృత్తి తెఱఁగు.

వ. అని పలికి యి ట్లనియె 264

తే. కాలచక్రంబు నిరవధికంబు దీని
సర్గములుఁ బ్రళయంబులుఁ జనుచు నుండుఁ
బ్రళయమునఁ బరమాత్ముండు ప్రకృతిఁ బొంది
యఖిలమును సృజియించుఁ గల్పాదియందు. 265

తే. భూతజాలంబుతో మునిపుంగవులును
దోఁచి మును ప్రళయంబునఁ దోఁ పడంగి
చనినసర్వవేదంబులు శాస్త్రములును
బడసి రద్దేవుదివ్యానుభావమునను. 266

క. న్యాయాద్యనేకతంత్రము, లాయంచితమతు లొనర్చి యఖిలజనాను
ష్ఠేయాచారములుఁ బరి, జ్ఞేయములుగ విశదభంగిఁ జేసిరి పుత్రా. 267

క. అవి వినఁగ నెఱుఁగఁ జేయను, నవుఁ బరమబ్రహ్మబోధ మమరులకు ముని
ప్రవరులకును దుర్లభ మ, య్యవగతము జనార్దనునక యలవడి యుండున్. 268

ఆ. సకలదుఃఖభేషజం బగున త్తెరు, వప్పురాణపురుషు నగ్గలంపుఁ
గరుణ నతనివలనఁ గనిరి మునీంద్రులు, గ్రమముతోడ సర్వగమ్య మయ్యె.

క. చైతన్యశక్తిఁ బురుషున, మేతత్త్వవిశేషమున వహించుఁ బ్రకృతి త
జ్జాత యగును బుద్ధి తదు, ద్భూత మహంకార మదియుఁ బొరయుం జిత్తున్.

క. కలిగె వినుము మహంకారము, వలన నభము దానఁ జేసి వాయువు గ్రమసం
కలితజననములఁ దేజము, జలము నిలయుఁ దత్తదాత్తజన్యత్వమునన్. 271

వ. బుద్ధికి మహత్తనుతత్త్వనిర్దేశంబునుం గలిగి యుండు. 272

క. వికృతులు మహదాదికస, ప్తక ముభయవిధేంద్రియములు పదియు విషయపం
చకమును మనసును గూడఁగ, వికారషోడశక మిది వివేకాభ్యర్థీ. 273

క. ఈసర్వము దేహాత్వా, భాసిత మిది దేహి యైన పరమాత్మునివి
న్యాసమునకుఁ గా నొదవి యు, పాసించుం గరణరూపమై యాకర్తన్. 274

తే. పుత్ర వినుము నవద్వారపుణ్యపురము, నం దచింత్యసంవ్యాపకుఁ డై శయించు
నీసమస్తభావంబుల నెనసి యట్టు, లగుటఁ బురుషుండు నాఁ జను నవ్విభుండు.

క. అమరుం డవ్యయుఁ డజరుం, డమేయుఁ డమలస్వభావుఁ డప్పురుషుఁడు దే
హమున మహీజమునం దన, ల మున్నగతి నుండు మథనలభ్యుం డగుచున్.

ఆ. వినుము యోగమథనమునఁ దోఁచు న త్తేజ, మది ప్రబోధసాంద్ర మఖిలభూత
గణసమాశ్రయంబు గావున శ్రవణద, ర్శనముఖక్రియాకరంబు దాన. 277

క. భూతము లవ్యక్తంబున, జాతము లగు నంద పెరుఁగు సమయుఁ దదీయ
స్థితత్వమునన పురుషుం, డేతద్విధసాక్షి తానమిద్ధుఁడు వత్సా. 278

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గాలచక్రప్రభావం బెఱిఁగించుట.

ఆ. వ్యక్తసప్తధార మవ్యక్తనాభంబు, షోడశకవికార సుపరిమండ
లంబు ధ్రువ మధిష్ఠితం బాత్మచేతఁ జ,క్రంబు దిరుగుచుండుఁ గాలవశత. 279
క. ఈచక్రంబున సకలచ,రాచరమయ మైనలోక మవశానిష్ఠా
గోచరమై చరియించుట, సూచికొనక వలయుఁ దత్త్వశోధనదృష్టిన్. 280
తే. పొందు సత్త్వరజస్తమంబులు విశుద్ధ,నంత రాత్ముఁ బాంసువ్రాతమనిలుఁ జెందు
నట్లు సద్వివేకమునఁ దదంతరంబు,బుధుఁడుగాంచి యగ్గుణములఁ బొరయకుండు.
క. వేదాంతవిదుఁడు దుర్లభుఁ, డాదరము ప్రవృత్తిలక్షణాన్విత మగుధ
ర్మోదయమందు కలుగు నది, లే దరయ నివృత్తిసౌఖ్యలీనత్వమునన్. 282
క. ఆర్యులుఁ బ్రవృత్తిలక్షణ,కార్యంబులచేతఁ జేసి గ్రాహ్యము నగుత
ద్ధుర్యత్వమందు విడువ ర,నార్యము లగుమదనమదభయక్రోధాదుల్. 283
తే. వినుము దేహాభిమానికి వీని నెల్లఁ, దొఱఁగ దొరకొన దెంత శాంతునకునైనఁ
గాన యేమిట దేహాభిమాన మెడలు, నట్టిచూ పభ్యసించు వేదాంతవిదుఁడు.
ఆ. అడవి సొచ్చి యంతకంతకు నవులకు, నతికుతూహలమున నరిగి యరిగి
చూచుచుండునట్లుసూవె సంసారకా,ననమునందుఁ దిరుగుజనులనడపు. 285
క. విను తెవు లుడుపఁగ భేషజ,మునకుం దలకొనినచందమున మది సత్యం
బును శౌచము శమమును దమ,మును నెలకొలుపంగవలయు మోహచ్యుతికిన్.
తే. భూమి మొదలుగఁ గలభూతములకు నింద్రి
యముల కన్నింటికిని సత్త్వమాది యైన
గుణములకు నెల్ల జగములకును దదీశ్వ
రునకు నరయ నహంకార మునికిపట్టు. 287
తే. స్మృతియు సంప్రీతియును బ్రసన్నతయు మఱియు
[1]నీదృశములును సత్త్వగుణోదితములు
రాగలోభరోషాదులు రాజసములు
దర్పశోకప్రముఖములు దామసములు. 288
క. జ్ఞానమునకు నగ్గుణసం,తానం బడ్డంబు గాన తత్ప్రతిహతికై
పూని మును సాత్త్వికమునను, మానస [2]మాన్పంగ వలయు మహనీయధృతిన్.
క. విను సాత్త్వికములు మది నెల,కొని రాజసతామసములకును వినతత్వం
బొనరించుఁ బదంపడి స,త్వనిరూఢత బోధసంపదకు హేతు వగున్. 290
తే. క్రియ లహంకారమునఁ గల్గుఁ గ్రియలవలన, దేహసంబంధ మెడలక తిరుగవలయు

1 నీదృశములగు, 2 మున్నుషంగ,

జన్మపర్యాయములయందు జన్మ మనఁగ, మిళితనవశుక్లశోణితకలితవృత్తి. 291
ఆ. మూత్రమునఁబురీషమున నూనుచును గర్భ,మునఁ బ్రవర్ధనమ్ముఁబొంది వెడలి
సంతతానుబంధసంసారదుఃఖని,ర్మగ్నుఁ డగుచు నుండు మానవుండు. 292
క. ఇంతకు మూలము దృష్ణా,తంతులతయ వత్స వినుము దానికి నడరం
గాంతాజనంబు దొలుప్రాఁ,కింత యెఱిఁగి తృష్ణ దొఱఁగు టిచ్చు విముక్తిన్.
క. జ్ఞానాజ్ఞానంబులకుం, దాన యుపాశ్రయము బుద్ధి తత్త్వాహంకా
రానూనలక్షణాఢ్యం, బైనయెఱుక దాని జీవుఁ డని చెప్పు శ్రుతుల్. 294
ఆ. అతఁడు కాలకలిత మైనకర్మమున సం,సారవర్తనంబు సలుపు చుండు
స్వప్నసంప్రవృత్తి సలిపెడునరుమాడ్కి, నింద్రియములతోడ నెనయ బెరసి.
క. రాగపరిలిప్తమానస,యోగంబున నింద్రియంబు లుల్లసితము లై
భోగు లగుట య[illegible]సిన నప,రాగతసంసారదుర్విరామము సేయున్. 296
క. పురుషు లఖిలభూతములను, బురుషులలో భూమిసురులు భూమిసురులయం
దరయంగ మంత్రవేదులు, వరు లధికులు బోధయుతులు వారలకంటెన్. 297
క. జ్ఞానంబు దృష్టి నరునకుఁ, గాన నయనహీను నడపుకరణి యగుటఁ బ్ర
జ్ఞానవిహీనునినడవడి, దీని నెఱుఁగ వలయు నెఱుక దెచ్చికొనంగన్. 298
క. క్షమయును సత్యంబును శౌ,చమును సుధర్మములు బ్రహ్మచర్యం బత్యు
త్తమధర్మము వానికిఁ జి,త్తము నలవఱుపంగవలయు ధైర్యముపేర్మిన్. 299
క. పరిహాసము భాషణమును, నిరీక్షణము లోను గాఁగ నింద్యంబులు సుం
దరులయెడ దీని [1]కే మని, చొరఁ దగ దక్లైన మనసు సొత్తురు సుదతుల్. 300
క. విను మాంసాస్థిమయం బని, వనితాంగము సద్వివేకవైభవమునఁ గాం
చిన నందు మది దగుల దా,పనికిని నాడీవిశుద్ధి ప్రాపగుఁ బుత్రా. 301
క. శారీరస్థితికిఁ బ్రథమ,కారణ మై యుండు నాడికాదశకము సం
చారిక లగు నింద్రియముల, కారయ నాడికలు మఱియు నైదమలమతీ. 302
తే. స్థూలభంగులు పదియును సూక్ష్మభంగు
లైదు నివి వీనికంటె నత్యంతసూక్ష్మ
భంగి హృదయంబు నడుముగాఁ బరఁగి యున్న
నాడి యది సర్వగత యగుఁ జూడఁ జూడ. 303
క. ఆచూపు మరిగి చిత్తం, బేచవికం [2]బోదు పోయె నేని మరలుపఁగా
గోచర మగు వెలిచవులం, బాచిన లోచవిన నిలిచి పరమాత్మఁ గనున్. 304
క. ఆవిధము శుక్లగతి గను, భావమునకుఁ గాని పట్టు వడదు వినుము శు.
క్లావేశము సంకల్పజ, మావాసము శుక్లమునకు నఖిలాంగకముల్. 305

1 కేసుఱి. 2 జొరదు చొచ్చెనేని.

క. అరయఁగ సంస్పర్శమునన, తిరుగుడువడు శుక్లమనుట తెఱఁగే సంక
[1]ల్పరతిం గలదే చోఁకెడఁ, జరింప కుండంగ వలయు సంకల్పంబుల్. 306
తే. అత్రిముని యింద్రదైవత్య మని జనులకుఁ
దెలిపె నది కారణముగ నింద్రియ మనంగఁ
బరఁగుఁ జూవె నృబీజంబు పరమ మెల్ల
ధాతువుల కది విను పుత్త్రి దానివిధము. 307
ఆ. శుక్లమునకు మనసు సూక్ష్మరూపము మనో, బలము నిల్వరింపఁ బక్వబుద్ధి
యోపుఁ దరుణవృద్ధు లోప రజ్ఞానదౌ,ర్బల్యమూఢవికలభావు లగుట. 308
క. కావున శుక్లస్థితికిం, గావించినయట్టిపుణ్యకర్మము లగున
త్సేవితయమనియమాదుల, త్రోవ[2]సారఁగవలయువిషయదూరాత్మకుఁడై. 309
క. అరయఁగ విషయము లెంతయు, దురంతములు వానియందుఁ దొడరినఁ జేటుం
బొరయుదురు దొడర కున్నం, బరమపదవి యమ్మహానుభావులకు నగున్. 310
క. జననము జరయును మరణం,బును మొదలుగఁ గలుగు దుఃఖములు లోకమునం
గనుఁగొని బుధుండు మోక్షం,బున కుద్యోగించు నియతిఁ బూతహృదయుఁడై.
తే. వాఙ్మనఃకాయములు శౌచవంతములుగఁ, జేసికొని యనహంకారశీలశాంత
బుద్ధియై నిరపేక్షతఁ బొంది యఖిల, భూతదయ గల్గి మెలఁగంగ బోధ మొందు.
క. మనసును వాక్కును గాయం,బు నియంత్రితములుగఁ జేసి పొందుదురు ధనం
బునకై ముచ్చులు దానిం, గనుఁగొనఁగా వలదె మోక్షకాంక్షికి వత్సా. 313
ఆ. బుద్ధిఁగొని మనంబు పోనీక నిలిపి [3]మ,నోభియుక్తి నింద్రియముల నాఁగి
విషయసమితి నెడల విడిచినవానికి, ననిమిషులు ప్రసన్ను లగుదు రనఘ. 314
క. విను దేవతాప్రసాదం, బున నిర్మలయోగతంత్రములు పనుపడున
య్యనువున నిశ్చలమతి ని,ల్చునది శిథిలితాన్నపానసుఖతృష్ణుం డై. 315
క. శాకకణమూలఫలపి,ణ్యాకాదుల భైక్ష మైనయన్నంబున ని
శ్శోకత నాఁకలి వుచ్చుచు, లోకాలోకంబున నచలుఁడు గావలయున్. 316
క. జ్ఞానమ యింధనముగ వి,జ్ఞానాగ్నిం బ్రబలఁ జేయ జరయు మరణముల్
నానావిధదుఃఖంబులు, లేనియమృత మక్షరంబు లెస్సై తోఁచున్. 317
క. విను నిద్రాదోషంబునఁ, గనుకలల రజస్తమోవికారంబులచే
మనసు దిరుగఁబడఁగాఁ గఱ,చినవి మఱచి యపుడ దుష్టశీలుండ యగున్. 318
వ. అది యోగి కొప్పదు గావున. 319
క. వినుతజ్ఞానాభ్యాసం,బున సమధికజాగరత్వముం బడసి సకృ
జ్జనితం బగునిద్రాభర,మునఁ బొందును యోగి యదియుఁ బోఁద్రోచుఁ దుదిన్.
వ. అని వెండియు. 321

1 ల్పరతి గలదె సోఁకెడలం. 2 జొరనువలయు. 3 మ,నమునశక్తి.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు స్వప్నాద్యవస్థలతెఱం గెఱింగించుట.

క. విలయం బిందిరియములకుం, గలుగఁగ విషయానుభవము గలిగినభంగిన్
మెలఁగును స్వప్నంబునమెయి,గలయట్టుల దేహి భావగతి [1]యెయ్యదియో. 322
క. అని యిట్లాలయువితర్కం,బునెడ హృషీకేశుఁ డైనపురుషోత్తముద
ర్శనమును గ్రమమున నెఱిఁగిన, మునివర్గము శిష్యవర్గముఁ బోధించున్. 323
క. [2]క్రమమున నింద్రియములు లీ,నము లగునది నిద్ర కల యనం దత్సంస్కా
రము మిథ్యావిషయప్రా,ప్త మగుట యప్పుడును దేహి దా సాక్షి యగున్.
తే. అనిలముఖదోషములను సత్త్వాదిగుణవి
కారముల జాగరంబునఁ గలుగునట్టి
తోఁపు బెరయంగఁ గల యయి తోఁచు నది శు
భాశుభములకు సూచక మనియుఁ గలదు. 325
క. స్వాపావస్థం బ్రకృతి క,దీపిత వాటిల్లునపుడుఁ దెలి వెడలక తా
దీపించుఁ బురుషుఁ డిమ్మెయి, చూపు ప్రబోధంబుపరమ[3]సూక్ష్మత పుత్రా. 326
తే. తెలియ మేల్కని యుండుట గలలునిద్ర, యనునవస్థాత్రయంబును నవులఁబెట్టఁ
జాలు [4]విజ్ఞాన నిర్మలసత్యబోధ, రూపనిర్భరానందస్వరూపుఁ డనఘ. 327
తే. వ్యక్త మవ్యక్తమును రెండు నవగతములు
గాక మోక్షంబుమార్గంబు గాన రాదు
వ్యక్త మది మృత్యు వవ్యక్త మమృత మనియె
నతులవిజ్ఞానఘనుఁడు నారాయణుండు. 328
క. అనఘా విను మవ్యక్తం, బనునది త్రైలోక్యమునకు నాధారము దా
ని నివృత్తిలక్షణం బగు, ననుపమధర్మ మని చాటు నాగమఫణితుల్. 329
తే. వినుము బ్రహ్మోదితంబు ప్రవృత్తిధర్మ, మది గతాగతవ్యాప్తుల నావహించు
బ్రహ్మమంత్రునివృత్తిధర్మంబునమ్మ,హాశ్రయము మోక్షదం బనునాగమములు.
క. కట్టినచీరయునుం బైఁ, బెట్టినచీరయును మాళి బిగి యూరంగాఁ
జుట్టినచీరయుఁ బోలెను, నెట్టన షోదివినది దేహిని గుణత్రయమున్. 331
క. విను సత్త్వరజస్తమముల, పెనఁకువ కవుల వెలుఁగొందుపెంపు గలుగుతు
ర్యనిరంజనతత్త్వము పర, మనఘా యది భావనీయ మను వేదంబుల్. 332
క. వాకును మనసును గాయము, నేకాయనవృత్తి శౌచ మెడలనితపముం
జేకొనునది యది బోధ, శ్రీకి ఘృతంబునకు వెన్నక్రియ జనక మగున్. 333
తే. బ్రహ్మచర్య మహింస నాఁ బరఁగుపరమ, ధర్మములు రెండునువ్వో యుత్తమతపంబు
దానిఁ గలవాఁడు నిర్మలజ్ఞానయోగ,వంతుఁ డై చూడ నేర్చు సర్వంబు ననఘ.
క. ఆతతసంసారము తృ,ష్ణాతంతుస్యూతిబంధనంబున దృఢ మై

---

1 యెట్టిదియో. 2 క్రమమున. 3 సూత్రత పుత్రా. 4 విజ్ఞాని నిర్మల.

చేతస్సంగతిఁ బాయుమి, కా తెఱఁగుతపంబు పుత్ర యౌషధము సుమీ. 335
క. వికసితతృష్ణాలతికకు, నకుటిల మగుతపము దాత్ర మై నఱకంగా
వికృతులఁ బ్రకృతిని బురుషుని, నకలంకజ్ఞానదృష్టి నవలోకించున్. 336
క. అని యమ్ముని పలుదెఱఁగులఁ, దను బోధించినఁ గృతార్థతం బొందెఁ దపో
ధనుఁ డాశిష్యుఁడు నీవును, గనికొను మేతద్వచోనికాయార్థంబుల్. 337
తే. అనిన విని ప్రీతుఁడై పాండవాగ్రజన్ముఁ, డాపగాసూనుతో మిథిలాధినాథుఁ
డైనజనకుండు మోక్షంబు నన ఘ యేమి, కృత్యమునఁ గాంచె నది యెఱింగింపుమనుడు.
వ. అతం డతని కిట్లనియెఁ దత్సంబంధి యైనయితిహాసంబు సెప్పెద. 339
క. విను మాచార్యులు నూర్వురు, జనకనృపాలునకు వారు సతతంబును న
జ్జనపతి వినిపింతురు త, త్త్వనిరూపకశాస్త్రములు పృథగ్విధములుగన్. 340
క. ఏవాఁ డెమ్మెయిఁ జెప్పిన, నావసుధాధిపుఁడు దాని ననుమోదించుఁ
భావము సంతోషశ్రీ, భావిత మగు చుండఁ గురునృపాలప్రవరా. 341
వ. అట్టియెడఁ దత్త్వజ్ఞానఘనుండును నిర్ద్వంద్వుండును సంశయరహితుండును నగు
పంచశిఖుం డనుమునివరుండు మహిం దిరుగు చుండి మిథిలకుం జనుదెంచె
నతండు కపిలాభిధాన యగుగురుకుటుంబినిచన్ను గుడిచి పెరిఁగినవాఁ డగుటం
గాపిలేయుండు ననంబరఁగు నమ్మహాత్ముండు హేతుమద్వాక్యవిశేషంబుల నయ్యా
చార్యులనూర్వుర నయ్యుర్వీపతిసన్నిధిన నిరుత్తరులం జేసిన నాతం డతనివిశేషజ్ఞత
యెఱింగి వారలవిడిచి తన్నుం బ్రబోధించుటకై ప్రార్థించి యతనికిం బ్రణతుం
డైన నమ్మాననీయుం డసూనదయాయత్తచిత్తుండు గావున నాభూవల్లభునకు
మోక్షోపాధిబోధప్రదంబు లగు వాక్యంబు లిట్లని యుపదేశించె. 342

పంచశిఖుం డనువిప్రుండు జనకునకుఁ దత్త్వోపదేశంబు సేయుట.

ఆ. విను మవిద్య గామమునకుఁ గామము గర్మ, మునకుఁ బుట్టఁ బట్టు లనఘ యింత
పట్టుఁ గారణముగ పచ్చుఁ బునర్జన్మ, మండ్రు తత్త్వవేదు లైనమునులు. 343
ఆ. [1]ఒలసి లోభమోహములు దోషసంసేవ, నం బొనర్పఁగా ఘునత్వగాథ
యగునవిద్య భూమియై బహుకర్మబీ, జముల కంకురాదిశక్తు లొసఁగు. 344
క. ప్రియములు నప్రియములును హా
[2]దయమును జిక్కవడఁ దివ్వఁ దత్తదనేక
క్రియలకుఁ జొచ్చు నరుఁడు మేఁ
వ్రయ మగు లెఱుఁగఁడు వితతజరావ్యాధులచేన్. 345
క. ధనములు బంధులు భోగము, లనియెడునస్థిరము లెల్ల నాత్మ కెరవు సే
సిన శాంతి యలవడును మన, మున శాంతిశ్రీసమృద్ధి మోక్షము నిచ్చున్. 346
వ. అనిన విని జనకజనవల్లభుం డమ్మునివల్లభునితోడ. 347

1 ఎలసి. 2 దయమునఁ......ద్రిప్పఁ......వ్యయ......జరాదివ్యథలన్; జరాదివ్యాధిన్.

క. కేవలవైరాగ్యము మోహావహ మగునేని యట్టు లైన విరక్తిన్
భావమున నరుఁడు దాల్చెడిఁ, బోవాఁ డవ్యయపదంబుఁ బొందునె యనుడున్.
వ. అవ్విప్రవరుం డతని కిట్లనియె. 349
క. విను నృప హర్షంబు ప్రియం, బనూనసుఖయుక్తి నిర్భరానందము శాం
తినిరూఢి యనఁగ మనమునఁ, బనుగొనునవి సాత్త్వికాఖ్యభావంబు లగున్.
క. పరితాప మనభితోషము, నరేశ్వరా శోచనము జనవ్యాపారా
దర మక్షమ యనియెడునివి, యరయంగా రాజసంబు లగుభావంబుల్. 351
క. తలఁపులు గ్రందుగఁబొడముట,గల గను లేమఱుట భ్రమము గదురుట జాడ్యం
బలసత యనునీభావం, బులు దామసకోటి యండ్రు బుధులు నరేంద్రా. 352
క. కారణము గలిగియుఁను ని,ష్కారణకలితంబు లయ్యు జనియించు ధరి
త్రీరమణ మూఁడుదెఱఁగులు, నారయ నివి యస్థిరంబు లై తిరుగఁబడున్. 353
చ. జనవర సౌఖ్యముం బొరసి సాత్త్వికభావసముద్గమంబు సు
మ్మనియును దుఃఖముల్ గదిరినప్పుడు రాజసభావభంగి సు
మ్మనియు జడత్వసంగసమయంబునఁ దామసభావవృత్తి సు
మ్మనియును ద్రోచి వానఁ బడ కాత్మరతిన్ నిలు పిచ్చు మోక్షమున్. 354
వ. ఇవ్విరవునకు వైరాగ్యంబు మూలం బని చెప్పి వెండియు. 355
తే. వినుము సత్త్వాదిగుణములననఘయాత్మ,తత్త్వము నలీనములఁ జేయఁదన్మయత్వ
దర్శనము దాన నవి మహోదధి నడంగు, నేఱులట్టుల రూపఱు వేఱులేక.
తే. నరుఁడు సుఖదుఃఖముల వెంటఁబొరయనీక,మఱచియాత్మునిఁ జేర్చినమానసంబు
లీన మగు నంద జలములలోన నిడిన, లవణకణముచందమ్మున నవనినాథ. 357
క. తోలు దిగవిడిచి నాగము, లీలఁ బొలుచుమాడ్కిఁ గర్మలేపముఁ దనతోఁ
గీలుకొన నీక వెలుఁగు ని,రాలంబనబోధఘనుఁడు రాజవరేణ్యా. 358
వ. అని బోధించె నిట్లు పంచశిఖునిచేత బోధితుం డై కాదె జనకుండు దనపురం
బైన మిథిల గాలునప్పుడు దుఃఖంబులం బొరయమిం జేసి తన కేమియుం గాల
దని పలికెం గాంగేయాగ్రజా యాకర్ణింపుము. 359
క. అమలం బగునీయితిహా,సము భక్తిం బఠించినం బ్రశాంతి యొలసి దుః
ఖములం దొఱఁగి మనుష్యుం, డమృతత్వావాప్తిమహితుఁ డై వెలుఁగొందున్.
వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతుతో నెట్టివాఁడు సుఖయును మంగళవం
తుండును నిర్భయుండును నై వర్తించు నని యడిగిన నప్పుడమితేని కప్పురుష
వరుం డిట్లను దమసంపన్నునకు నీచెప్పినచందంబు గలుగు నాకర్ణింపుము.
తే. సర్వవర్ణాశ్రమములకు శమము దమముఁ, గలిగి యునికి విశిష్టప్రకార మగుట
బ్రాహ్మణునకు విశేషించి రాజవర్య,దమసమాహితవృత్తి పెద్దయును వలయు.
వ. దమంబు సద్గుణంబులరాశి యవి యెయ్యవి యంటేని. 363

సీ. శౌచ మక్రోధంబు సంతోష మార్జవ, మనసూయ విగతదైన్యత్వవృత్తి
యప్రమాదంబు దురభిమానరాహిత్య, మతివాదవర్జన మఖిలభూత
దయ గురుపూజ నిందాస్తుతిప్రవణతా, త్యాగం బపైశునత్వంబు సాధు
జనసంగమం బమృషాభాషణంబు ని,స్స్పృహత యహింస సుశీలభావ
తే. మింద్రియగ్రామజయ మివి యెల్ల దమము
నాకృతులు వీనిఁ గలపుణ్యుఁ డభయుఁ డైహి
కములవలనను నాముష్మికములవలన
శాంతిమంగళనిధి బోధసౌమ్యమూర్తి. 364

వ. అనినం బితామహునితోఁ బాండవేయాగ్రజుండు వ్రతస్థు లొక్కొక్కయెడ భోజనంబులు సేయుదురు వారలకు వ్రతహాని లేకుండునే యని యడిగిన నతనితో నతండు. 365

తే. వినుము విప్రకామార్థభోజనము లోను, గాఁగఁ గలుగు వేదోక్తప్రకారభోజ
నములు వ్రతహాని సేయవు నరవరేణ్య, యని నిరూపించి పలికి యిట్లనియె మఱియు.

వ. సదోపవాసియు సదాబ్రహ్మచారియు నమాంసభోజియు విఘసాశనుండును నమృతాశియు నస్వప్నుండునుం గావలయుఁ దత్స్వరూపంబు లెట్టి వంటేని. 367

సీ. ఇరుప్రొద్దు గుడుచుచు నెడనెడఁ గుడువక, యుండునాతండు సదోపవాసి
ఋతుకాలమున నాత్మసతియంద రతి సల్పు, భవ్యశీలుఁడు సదాబ్రహ్మచారి
దేవపిత్రతిథిపూజావిధులం దిడి, మఱి నంజుపురుషుఁ డమాంసభోజి
దనయట్లు పంక్తివారును భుజింప భుజించు, నంచితాత్ముఁడు విఘసాశనుండు
తే. భృత్యవర్గంబు గుడిచినపిదపఁ గుడుచు, నాతఁ డమృతాశి దివసంబునందు నిదుర
వోనిపుణ్యుఁ డస్వప్నుఁ డిప్పాలము లగుమ, హాధికవ్రతములు దేహబాధకములు.

ఇంద్రప్రహ్లాదసంవాదప్రకారము.

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితోడఁ గర్మంబులు సంస్కారయోగంబున శుభాశుభంబులం బురుషుం బొందించువానికిం గర్త యప్పురుషుండ యగుట గాకుండుట నిశ్చయింప రాకుండు నా కేర్పడం జెప్పవే యనుటయు నప్పుణ్యుం డక్కురువరేణ్యున కిట్లను నింద్రప్రహ్లాదసంవాదసమాకర్ణనంబున నది దేటపడు నాకర్ణింపుము సత్త్వస్థుండును సంయమనిరతుండును ననహంకారుండును నమర్షక్రోధదూరుండును దుల్యనిందాస్తుతియును సమలోష్టకాంచనుండును నారాయణధ్యానపరాయణుండును నగు ప్రహ్లాదుం డొక్కయెడ నొక్కరుండ యాసీనుం డై యుండ నింద్రుం డతనియంతరంగం బారయ వేఁడి చేరం బోయి.

క. సంపద లేమికి మది శో, కింపవు శత్రువులచేతికిని లో నగుటూ
హింపవు [1]నిను నూర కునికి, పెంపని పాటించె దిట్టిబేలవు గదవే. 370

1 నీకూరకునికి...దిట్టిబేలయూఁ గలఁడే; దిట్టిబేలవుఁ గలవే.

వ. అనిన విని హిరణ్యకశిపునందనుం డప్పురందరున కి ట్లనియె. 371

ఆ. కలిమి లేమి యనఁగఁ గల వాకరెం డవి, యత్నగౌరవము వియత్నతయును
గలుగ వచ్చుననుట గాదది సూ బేల, తనము వినుము తెలియ ననిమిషేంద్ర.

క. తేరక యుండఁగ జేరుం, దేరంగాఁ బొలియు విధియధీనంబులు గా
కారయ విత్తంబులు పురు, షారంభాయత్తములె మహాబుద్ధినిధీ. 373

క. [1]శత్రుజనులు చెఱుచుటయును, మిత్రులు బ్రతికించుటయును మిన్నక యాప
త్పాత్రతయును సంపదయు వి,ధాతృఁడు సంధించుఁ జూవె తఱితోఁ బురుషున్.

ఆ. భావములు నిజస్వభావంబునన తోఁచు, నడఁగు నట్లు గాన యస్థిరతకు
నెలవు అని యెఱుంగ నేర్చినభావంబు, లందుఁ దగులు నెట్లు డెంద మనఘ.

ఆ. ఏను గర్త ననుట యెఱుఁగమి దాఁ గర్త, యోని నేమిఫలము నెడల కుండ
నఖిలకర్మములును నాచరించుచు నున్న, వాఁడె కాన కర్త గాఁడు దాను.

వ. అని పలికి వెండియు. 377

క. అనఘా విధివిహితంబుం, దనచేఁతఁగఁ దలఁప ఫలము దగులు నహంకా
రనిరూఢున కనహంకా,రున కది లేమి ఫలయుక్తిఁ ద్రోవంజాలున్. 378

క. విను [2]విధికృత్యము లూరక, కనుఁగొనుచును సిద్ధ్యసిద్ధికల్పితసుఖదుః
ఖనిరూఢిఁ బొంద కుండఁగ, మనముం దొలఁగించువెరవు మహనీయ మగున్.

క. కావున భూతానిత్యత, భావించుట యెపుడుఁ గలిగి బంధచ్ఛేద
ప్రావీణ్యము సంపరితో, షావహముగ నున్నవాఁడ నమరప్రవరా. 380

క. దాంతుఁడుఁ బ్రజ్ఞావంతుఁడు, శాంతుఁడు నగువానిమానసం బాయాస
శ్రాంతము గా దెమ్మెయి ని,శ్చింతుఁడ నై యుండుదును విశిష్టవిచారా. 381

క. అనవుడు ననిమిషపతి యే, యనువున నీశాంతి నీకు నగపడియె మహా
జనపూజ్య చెప్పవే నా, కని యడిగిన నిట్టు లనియె నతఁ డాతనితోన్. 382

తే. ఆర్జవంబు ప్రసన్నత [3]యాత్మవత్త్వ, మప్రమాదంబు వృద్ధసేవాభినిరతి
మేలు సేయుఁ బ్రజ్ఞాశాంతిశాలి యగుట,కాలపాకంబుతోఁ దాన కలుగు ననఘ.

క. అనిన విని విస్మయము నెమ్మనమునఁ దళుకొత్తఁగా నమరపతి యభివం
దన మొనరించి పొగడుచుం, జనియె నిజావాసమునకు జగతీనాథా. 384

వ. అని చెప్పిన విని యప్పాండవాగ్రజుండు భూపాలునకు లక్ష్మిభ్రంశం బేమిటఁ గలు
గు ననుటయు నయ్యాపగానందనుం డతని కి ట్లనియె. 385

తే. వాసవునకును బలికి సంవాద మనఘ, కలిగె నయ్యితిహాసంబు గర్ణగోచ
రంబు సేయుము నీ దగు ప్రశ్నమునకు, నుత్తరం బది సెప్పెదఁ జిత్త మలర.

సీ. ఇంద్రుఁ డబ్జజుకడ కేతెంచి వినతుఁ డై, బలి మహాసంపద వెలుఁగుచుండె

---

1 శత్రుజనులఁ జెఱు...మిత్రుల...త్పాత్రత సంపద యనఁగ వి, ధాత్రాజ్ఞం గలుగుఁ జూవె తఱిఁ బురుషునకున్. 2 విధికృతంబు. 3 యాత్మత త్త్వ.

నతని నిప్పుడు గాన మాత్రఁ డెచ్చో నున్న, వాఁడొకో యనుడు నవ్వారిజాస
నుండు నీతలఁ పొప్ప కుండుట యెఱిఁగితి, నైనను జెప్పెద నమృతవాది
గా కుండుమీ యుష్ట్రి ఖరగోహయంబుల, యందులో నొక్కటిచంద మొంది
తే. యడఁగి యున్నాఁడు వధియించు టనుచితంబు
వాని నని పల్కె నటు సేయువాఁడఁ గాను
[1]మాట వెట్టుదుఁ గన్నచో మాననీయ
వాక్య యని వీడుకొనియె నవ్వాసవుండు. 387

వ. వీడ్కొని చని జగతిం జరియించి యొక్కచోట ఖరరూపంబున సంప్రీతుండయి
యున్నయబ్బలిం గని బలారాతి యి ట్లనియె. 388

ఇంద్రబలిచక్రవర్తిసంవాదప్రకారము.

క. ఏనుఁగులు [2]సుట్టిరాఁ బే, రేనుఁగుపై మణిమయంపుటెల్లులు మెఱయం
గా నీ వేతెంతువు మముఁ, గానికిఁ గొన వప్పు డిపుడు గాడిదవై తే. 389

క. కనకమయయూప మొప్పఁగ, ననూనవిభవమున నీవు యాగం బొనరిం
చినయొప్పును నిప్పటినీ, యునికియునుం జూచి నాకు నుమ్మల మయ్యెన్. 390

ఆ. ఉముక దినుచు నిట్టులుండి నీతొల్లింటి, లీలఁ దలఁచి యుమ్మలింతొ లేదొ
యున్నరూపు సెప్ప వన్న గార్దభరూప, ధారణైకనిపుణ దానవేంద్ర. 391

సీ. అన విని బలి దేవతాధీశుతో నీకు, నావిభవంబు గానంగ రాదు
గుప్తమై యున్నది గుహయందు నాకిచ్చ, వుట్టిన నప్పుడ పొలిచి తోఁచు
నది యటు లుండె నీ వధికుండ వల్పుల, యెదుర రజ్జులు వల్కు టేటిపెంపు
పొమ్ము దుశ్చ్యవన నీ పోయెడుతెరు వన్న, నాతండు నవ్వుచు నతనిఁ జూచి
ఆ. మున్ను పలికినట్ల [3]కన్నోట లేక ప, ల్కుటయు నతఁడు భూతకోటి మంచు
వోలెఁ దోఁచు విరియు బుద్ధిమంతులు దాని, కిచ్చ వగవ రింత యెఱుఁగ వెల్లు.

వ. అని వెండియు విరోచననందనుండు. 393

క. పొరి నర్థంబు ననర్థము, మరణము జీవితము సుఖసమాగమమును దు
స్తరదుఃఖసంగమంబును, దొరకొనునే నెపుడు సమతతోడన నిలుతున్. 394

చ. బలమును నొప్పు బుద్ధియును బ్రౌఢతయుం గలవారు లేనివా
ర లనక యొక్కభంగిఁ దఱి రాకయ చూచి హరించు చుండు వి
చ్చలవిడిఁ గాలుఁ డ ట్లగుట సారమతిం గని యున్నవాఁడ ను
మ్మలికయు నుబ్బు నాదుమది మందున కైనను లేదు వాసవా. 395

ఉ. గాడిదరూపు దాల్చి యుముకల్ దినుచుండఁగఁ జూచి యుల్లసం
బాడెదు శక్ర శాంతిసమయం బగుటన్ వినుమింకఁ గొన్ని నీ
వాడిన నాదుచిత్తమున నల్క యొకింతయుఁ బుట్ట దిట్లు నీ

1 మాటు వెట్టుదు. 2 సుట్టు. 3 మోమోట.

వాఁడితే మున్ను ని[1]న్నెఱుఁగనా వలదా నను నీ వెఱుంగఁగన్. 396
క. ఎలమియు వాడుటయును దన, వలచినయట్టివె యెఱుంగవా విధిచరితం
బులు బలవంతంబు లగుట, వలదె వివేకంబు పెద్దవారికి నింద్రా. 397
క. ఇటు గర్వించుట నీచత, యెట వోయెదొ పొమ్ము మానుమీ వలవనిత్రు
ళ్లుట వజ్రము నీవును బిడి,కిటితాఁకున నొఱగు దేను గినిసితినేనిన్. 398
క. ఇది మేలపుమాట సుమీ, మది నుద్ధతి లేదు నాకు మహితాశ్చర్యా
స్పద మగువిధాతృచెయ్దుం, దుది నీవును దుస్సువోదు త్రుళ్లు టుడుగుమీ. 399
వ. శాంతుఁడ వగు మని పలికె నట్టియెడ నవ్విరోచననందనుశరీరంబుననుండి సురూ
పయు [2]సుగౌరయు నగునొక్కమగువ నిర్గమించినం గని కౌశికుండు విస్మయ
వికసితాక్షుం డగుచు నతనితో నివ్వనిత యెవ్వత యనిన నాతం డే నెఱుంగ
నీవ యీయమ నడుగు మనుటయు నయ్యనిమిషపతి యమ్ముద్దియ మొగంబు
గనుంగొని మాకు ని న్నెఱింగింపు మనవుడు నద్దేవి యతనితోడ. 400
క. శ్రీయును భూతియు లక్ష్మియు, నా యభిధానములు మీరు న న్నెఱుఁగమి [3]పె
ద్దే యింద్ర యెజ్జగంబుల, నే యుగములయందు నెఱుఁగ రెవ్వరు ననినన్.
క. అనవుడు నతండు నీ వీ, దనుజేశ్వరుఁ బాయుటకుఁ గతం బేమియొకో
యనిన విని లక్ష్మి సత్యం,బును ధర్మము దమము దాన మును నాయిక్కల్.
క. అవి గలిగి పరాక్రమయుతుఁ, డవుపురుషునిపాల నిలుతు నమరాధిప యీ
దివిజారి దొల్లి యట్టిఁడ, యవినీతత నిపుడు బ్రాహ్మణాసూయమెయిన్. 403
క. తొల్లిటిసచ్చారిత్రము, లెల్లను దిగ విడిచెఁ గాన యీతనికడ నే
నొల్ల నిలువ వచ్చెద సుర,వల్లభ నీపాల నెలమి వసియింపంగన్. 404
ఆ. ఆగుణములు మఱియు నాగమోదితసమా,చారములును గలిమిఁ గోరి యింద్ర
నిన్నుఁ బొంది యేను నిల్చెద నేమిట, నేమఱంగ వలవ దెపుడు నీవు. 405
వ. అని పలికె నిట్లు లక్ష్మిచేతం బరిత్యక్తుం డైనబలి యాఖండలు నాలోకించి. 406
క. అయనవశంబునఁ దేజో, [4]వియుక్తుఁ డై రవి ప్రతాపవిరహితుఁ డగునా
క్రియఁ బొనుఁగుపడినఁ బొంగకు, జయింతు నిను దేవదనుజసంగర మగుడున్.
వ. అనుటయు మహేంద్రుండు. 408
క. అది యట్టు లుండె నీతోఁ, బదరం బని లేదు నాకుఁ బద్మభవునిమా
ట దలంప వలయు నీపై, భిదురం బిడ దనుజనాథ ప్రియ మందు మెదన్. 409
క. అనిన విని యొండు వలుకక, దనుజాధీశ్వరుఁడు వోయె దక్షిణదిశకుం
[5]జనియె నుదఙ్ముఖుఁడై దివి, కనిమిషనాథుండు గౌరవాన్వయముఖ్యా. 410
వ. అని చెప్పి యనిమిషనదీనందనుండు వెండియుఁ బాండవాగ్రజునకి ట్లను నింద్ర

1 న్నెఱుఁగఁగా వలదో నను నీ వెఱుంగవో. 2 సగౌరవయు. 3 లేదే. 4 వియుతుండై.
5 జనియెను బ్రాఙ్ముఖుఁడై.

నముచిసంవాదం బనునితిహాసంబు హృదయప్రసాదకరంబు దాని నాకర్ణింపుము.

ఇంద్రనముచిసంవాదప్రకారము.

సీ. సిరిఁ బాసియును నొక్కచింతయు లేక పీఁచులక్రిం దడంగినజలధివోలె
నముచి యేకాంతస్థలమున నుండఁగ నింద్రుఁ డచటికి నేతెంచి యతనిఁ జూచి
పేదవడ్డాఁడవు ప్రియజనంబును బరివారంబు లే దియ్యవస్థ కెంత
వగచెదవో దానవశ్రేష్ఠ నావుడు, నాతండు వగపు నిరర్థకంబు
తే. వలయువస్తువు వగచిన వచ్చునయ్య, రామి యొక్కటియే శరీరంబు నెదయుఁ
దాపమునఁ [1]బొందు వగపున ధర్మ మేదు,నింత యెఱుఁగుదు వగవ నే నేమిటికిని.
తే. సకలభూతంబులకును శాసకుఁడు గలఁడు,గాదె యొక్కరుఁ డాతనికల్పనమునఁ
బ్రాప్త మైనది నీళ్లులు పల్లమునకు, వచ్చుక్రియఁ దాన వచ్చు గీర్వాణముఖ్య.
క. ఇది నా కయ్యెం గాఁ గల, యది యై యనుగాఢనిశ్చయం బెవ్వని నె
మ్మదిఁ గలుగు నుబ్బ వగ సం,పద యాపద గలుగ దట్టి భవ్యున కింద్రా. 414
క. ధైర్యంబున వీర్యంబున, శౌర్యంబునఁ బ్రజ్ఞఁ బడయఁ జాలునె నరుఁ డి
క్కార్యము నప్రాప్య మయిన, నార్యుం డది యెఱుఁగుఁ గాన యడలఁడు శక్రా.
తే. మేలుఁగీడును నరుఁ బొందుఁ గాలముల న,వశ్యమును వానిఁ గోరిన వచ్చుటయును
వినుము త్రోచినఁ బోవుటయును సురేంద్ర, కలదె వానికిఁ గావున వలదు చింత.
క. అని యిట్లు నముచి పలికిన, విని మెచ్చుచు దివికి నమరవిభుఁ డరిగెం బా
వనచరిత యింక నెయ్యది, వినవల తనవుడును భరితవినయుం డగుచున్. 417
క. ఆనరపతి శాంతనవుని,తో ని ట్లను నెద్దియేని దుర్దశ యైనన్
మానవుఁ డెట్టిఁ డగుట మే, లానతి యీవే దయానుయా తేటపడన్. 418
వ. అని యడిగిన నయ్యుధిష్ఠిరునకు బుధశ్రేష్ఠుం డి ట్లనియె. 419
క. ఏవిధమున దుర్దశలకు, భూవర ధైర్యంబ మందు భూరిధృతిమెయిం
జేవ గలుగు దృఢనిశ్చయ,భావము [2]నెవ్వగలఁ దొట్రువడ దెబ్బంగిన్. 420
క. ధృతి యారోగ్యము నొసఁగును, ధృతి యుజ్జ్వలలక్ష్మిఁ దెచ్చు ధృతి గీర్తిసము
న్నతిఁ జేయుఁ గాలగత్యవ,గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతివికారవిదూరా. 421

ఇంద్రబలిసంవాదప్రకారము.

వ. ఏతద్విషయం బైనయది యొక్కటి యింద్రబలిసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము దేవాసురులకు సమరంబు సెల్లినయందు విష్ణునిమహానుభావంబున దేవతలకు గెలుపై రుద్రాదిత్యమరుద్వసుగంధర్వసిద్ధాదులు పరివేష్టింప నింద్రుం డైరావతారూఢుండై లీలం ద్రైలోక్యంబును జరించుచుండి యొకప్పుడు సముద్రోపాంతంబున నొక్కగిరి [3]గహ్వరంబునయంగణంబున వైరోచనుం డగుబలిం గని చేరం జని యద్దనుజపతి దన్నుం జూచి నిస్సంభ్రముండును వైమనస్యరహి

1 గుందు. 2 నెవ్వగల; తొడఁబడ; దొడరుపడ. 3 గహ్వరాంగణంబున.

తుండును నై యునికి నిరూపించి యతనితో ని ట్లనియె. 422
క. హీనస్థానమున విభవ, హీనత ని ట్లుండి రిపులయెలమిఁ గనియు నీ
మానసమున శోకింపమి, దానవకులనాథ యెవ్విధంబునఁ గలిగెన్. 423
ఆ. శౌర్యముననొ వృద్ధసంసేవవలననొ, తపముననొ యుదాత్తతానిరూఢి
గలిగి మమ్ము సరకుగాఁ గొన కున్నాఁడ, వేమికతము దీని నెఱుఁగఁ జెపుమ.
వ. అనిన విని బలి యతని కి ట్లనియె. 425
ఆ. సరకుసేయ వను చసడ్డమాటలు గొన్ని, యాడినంత నేమియయ్యె నింద్ర
నీదుశక్తి వింతయే దైవవశమున, నెట్టిపాటివారు నెట్లుఁ గారె. 426
క. నీవు మును హీనుఁ డగుటయు, నావలనం గాదు నీకు నను హీనదశా
భావితునిఁ జేయు రా దివి, దైవకృతము లట్లు గాన ధైర్యము వలయున్. 427
క. విను పర్యాయంబున సుఖ,మును దుఃఖముఁ జెందు జనులఁ బురుషుఁడు ధైర్యం
బున గర్వంబు విషాదం,బు నడంగింపఁ దగు నండ్రు బుధు లది వినమే. 428
క. చెలులుం జుట్టలును సహా,యులు విభవము [1]పెం పకాలయుక్తి నవస్థం
దొలఁగించుట గలదె మదిం, దెలిసి [2]మనుము మనికి యిట్టిదియకా దెపుడున్.
క. నిను నే గెలుచుట కాలము, నన నీవును గాలయుక్తి నను గెలిచితి గా
వున నశుభమునకు శుభమున, కును గాలము సూవె కర్త కుశికతనూజా. 430
ఆ. నాకు నీకు నేల నాకేశ శత్రుత్వ, మేరి కైనఁ గలదె యెందుఁ బాక
మునకుఁ దెచ్చుచుండు జనులఁ గాలము వృక్ష,ఫలవిధముగ రజ్జుపలుకు లుడుగు.
వ. అని చెప్పి యంత నిలువక. 432
క. కా దిది విక్రమకాలము, లే దిప్పుడు నాకు నలుక లీలాత్మక రో
షాదరము గలిగినను నిను, నీ దగుపరిజనముఁ గూల్పనే పెడసేతన్. 433
వ. అని పలికి వెండియు. 434
క. సిరిపెంపునఁ గడు నొప్పెదు, సురనాయక యిపుడు మీఁదఁ జూచెదు నీకుం
బరిభవము దెచ్చుటకునై, కరమువెనక వచ్చు చేటుకాలము తెఱఁగున్. 435
తే. ఇంద్రు లెందఱు వో రింద్రు లేల బ్రహ్మ
లుండుదురె తఱితోఁ దెగుచున్నవారు
గాక దానవసంఘంబు గాలవశతఁ
బొందు చేటికి [3]సెగ్గింపఁ బొమ్ము నీవు. 436
క. క్రతువులు సేఁతయు దేవ,ప్రీతములు సల్పుటయు వృత్తవంతుఁ డగుటయుం
గతమే కాలము ద్రోచుట, కతర్క్యవర్తనము గాల మదిగొనదు సుమీ. 437
క. అని యిట్లాడినమాటలు, విని దనుజునిఁ జూచి యమరవిభుఁ డుల్లములో
నన సంరంభంబు నుడిపి,కొనుచు నతని కిట్టు లనియెఁ గురువంశవరా. 438

1 సేర్ప. 2 మనుపు మనికి యిట్టిదియ కా నెపుడున్. 3 శంకింప.

క. అకట భవచ్చిత్తము ని,ర్వికార మై భరితధృతివివేకవినయశాం
తిక మగుచు వెలింగెడు దీ,నికిఁ గారణ మైననిష్ఠ నెట్టిదియో. 439
క. అనిన నతఁ డతని కిట్లను, విను మనిమిషనాథ యేను వే ఱొకచోటం
గాని వచ్చితినే చిత్తం,బున కవికృతిధృతివివేకముఖ్యగుణంబుల్. 440
వ. కాలప్రకారం బెఱుంగుదుం గావునఁ గలంగ కుండుదు. 441
తే. చెప్పుచున్నాఁడఁ గాలంబుచేత నెల్ల, విధముఁ జొప్పడు జనులకు వినుము కాల
మప్రమాదవర్తన మధికప్రమాద, సంగమత్తులు వా రెట్లు భంగపడరు. 442
క. కళలుం గాష్ఠలు లోనుగఁ, గలచిదురలఁ గూర్చికొనుచుఁ గాలంబు జనం
బుల వడ్డి కిచ్చునాతని, [1]వల నలవడఁ బొదివి తనకు వశ్యులఁ జేయున్. 443
క. కాల మడఁగించు జనుఁ గ,ల్లోలిని గిరిఁ ద్రెంచుకరణి లోభక్రోధా
శీలత్వకామభయములఁ, దేలుజనుఁడు కాలవృత్తితెఱఁగు నెఱుఁగునే. 444
క. ఇంతకు మును సూచితి నతఁ, డెంతయు నొప్పుగొని యుండె నిది గడుఁ జిత్రం
బెంత వెసఁ జచ్చె ననుఁ దనుఁ, జింతింపఁడు జనుఁడు మూఢచిత్తత్వమునన్. 445
క. విను భావాభావంబులు, గని యత్యుత్తమతపంబు గైకొనువిద్వ
జ్జనుఁడు గనుఁ గాలగతి యె,ల్లను గరతలశోభితామలకముం బోలెన్. 446
క. కాలగతి గనుట శాంతికి, మూలం బై యంతరంగమున కాత్మమయ
త్వాలంబనంబు నిచ్చుఁ ద,దాలీనుం డైనపురుషుఁ డక్షోభ్యుఁ డగున్. 447
వ. అనిన విని పాకశాసనుం డతనివివేకపాకంబున కచ్చెరువొంది యభినందించి
యతని కిట్లనియె. 448
ఆ. దనుజనాథ యివ్విధంబునఁ గాలచా,రిత్రవేది వై పవిత్రశీల
యుతుఁడ వైతి నీవు కృతకృత్యుఁడవు నీదు,వృత్తి గోర వలయు నుత్తములకు.
తే. లోక మెల్లను నఱచేతిలోన నున్న
యట్లు [2]గనికొని సత్త్వాదు లైనమూఁడు
గుణములను బాయఁ బెట్టి నిర్గుణత వెలుఁగు
నాత్మఁ గనుచున్నవాఁడ వే మందు నిన్ను. 450
క. కెలనికిఁ జూడఁగ దైన్యా, కలనం బగుచున్నయిపుడు గదిరినదశయుం
దొలఁగుం గావునఁ గడు మే,లెలసి పరమసుఖముఁ బొందు మిచ్ఛావృత్తిన్. 451
క. అని పలికి యుచితముగ వీ,డ్కొని [3]విభవం బెసఁగ నభ్రకుంజరముపయిన్
వినువీథిఁ జనియె సురలును, మునులును వేష్టింప భూతములు వినుతింపన్. 452
తే. అమృతపానంబుఁ జేసినయంతకంటె
నద్దనుజపతిమధురవాక్యామృతమున
సంభృతానందుఁ డై సురేశ్వరుఁడు దనదు

1 వలె నలవడ. 2 గనుఁగొని. 3 విభ్రమ మెసఁగ.

పురమునకు నేఁగి సుఖ ముండెఁ గురువరేణ్యా. 453

వ. అని యిట్లు ధర్మతనయునకు భీష్ముండు పునరుఖ్యాతం బైనయింద్రబలిసంవాదంబు సెప్పె నని చెప్పిన విని మఱియేమిసత్కథలు సెల్లెఁ జెప్పు మని యడుగుటయు. 454

చ. పరమమునీంద్రసంయమనపక్వవివేకవిభూతిరమ్య వి
స్తరమహనీయతార్కికవచఃకలనానభిగమ్య దేవతా
సురపరిరక్షణోన్మథనశోభికటాక్షవిహార నిత్యసుం
దరశుభకాంతిపూర దురితప్రవిదారణ పీతకారణా. 455

క. ఆదిత్యమరుద్వసురుద్రాది సకలదేవతామయాత్మక శ్రీసం
పాదనవిధావిచక్షణ, పాదసరోజా మహర్ద్ధిభక్తసమాజా. 456

మాలిని. అమలహృదయవేద్యా హవ్యకవ్యప్రసాద్యా
శమసుఖమయమూర్తీ సర్వలోకప్రవర్తీ
కమలభవనిషేవ్యా కామదూరానుభావ్యా
యమనియమవికాసీ వ్యాసచేతోనివాసీ. 457

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైనశ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము. 458

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, పంచమాశ్వాసము.

శ్రీకరణనిపుణచరణ
వ్యాకోచాంభోజనిత్యవాసముదితను
శ్లోకమునిచిత్తభృంగ మ
హాకరుణామిళదపాంగ హరిహరనాథా. 1

శ్రీశక్రసంవాదప్రకారము.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లింద్రబలిసంవాదరూపంబు నం గాలప్రకారంబు విని యుధిష్ఠిరుండు దేవవ్రతునితోడ. 2

క. ఏమిట రూ పగుఁ బురుషుం, డేమెయి రూపు సెడు నాకు నెఱిఁగింపుము తే జోమహిత యనిన నతఁడా, భూమిపతికి నిట్టు లనియె భూపప్రవరా. 3

వ. ఇవ్విషయంబునకు నొక్కయితిహాసంబు శ్రీశక్రసంవాదం బనం గలదు దానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము నారదమునీశ్వరుం డెందును నిజేచ్ఛం జరియించు చుండి యొక్కనాఁడు మందాకినికిం జని కృతస్నానుం డై. 4

క. ఆనదియం దాచరిత,స్నానుం డై నియతి నున్న శక్రుం గని య
చ్చో నయ్యిరువురు సల్లా,పానందముఁ బొందు చుండ నాకాశమునన్. 5

తే. బాలభానుబింబంబు గీడ్పఱచునట్టి
దీప్తిమండలి దోఁచె నద్దేవపతియు
మునిపతియుఁ జూచు చుండ గ్రక్కున విమాన
మవతరించి యాసన్న మై యతివ యొర్తు. 6

క. పురుహూతున కభిముఖి యై, కరములు మోడ్చుటయు నతఁడు గారవమున నె వ్వర వబ్జానన యెచటికి, నరిగెద వెం దుండి రాక యనియె నరేంద్రా. 7

సీ. అనవుడు నద్దేవి యాదరభరిత యై, బాలార్కబోధిత పద్మజాత
యైనట్టిదాన శ్రీ యన లక్ష్మి నాభూతి, యనఁగ వెలుంగుదు నవఘ యేను

స్వాహాస్వధా మతి శ్రద్ధా ధృతి స్మృతి, మేధల దనుజుల మెచ్చి వారి
కడ నుండి మెచ్చ కిప్పుడు నీకడకు నేఁగు, దెంచితి ననిన నద్దివిజనాథుఁ
తే. డేమి కారణమున మెచ్చి తేకతమున, మెచ్చ వైతి దానవుల నీ మెచ్చుచొప్పు
మాకు నెఱిఁగింపు మనిన నమ్మానసీయు, వాక్య యిట్లని చెప్పె నవ్వాసవునకు.
క. దానాధ్యయనాతిథిస, మ్మానాదివిశిష్టగుణసమగ్రతకలిమిఁ
దానవుల నియ్యకొంటిని, వాని విడిచి గర్వు లగుట వారి విడిచితిన్. 9
వ. సత్యధర్మపరుండ వగుటంజేసి నీపాల వసియింప రుచి వుట్టి వచ్చితి నని చెప్పి
వెండియు. 10
సీ. గురుభక్తినిరతులు సురపితృపూజన, పరులును సత్యసంభాషణులును
దానశీలురుఁ బరధనపరదారప, రాఙ్ముఖచిత్తులు బ్రాహ్మణప్రి
యులు దివానిద్రావియుక్తులు వృద్ధదు, ర్బలదీనయోషిత్కృపారతులును
శౌచులు నతిథిభోజనశిష్టభోజులు, నేను మెచ్చుజనంబు లిట్లు గాక
తే. ధర్మ మెడలి కామంబుఁ గ్రోధంబుఁ జాలఁ, గలిగి గర్వులై బలియు భైక్షంబుసడక
పరుషవాక్యుఁ లఁ గ్రూరంపుఁ జరితములను, మిగిలి వర్తించువారు నా మెచ్చుగారు.
క. బుద్ధియు ధృతియును నీతియు, శ్రద్ధయు సన్నతియు క్షమయు శాంతియు ననఁగా
వృద్ధశ్రవ యేమ్వురు మ, ద్వృద్ధిప్రద దేవతలు శ్రుతిస్మృతికథితల్. 12
క. అష్టమి యగు దేవత నేఁ, గష్టాత్మత యసురలందుఁ గని విడిచితి మ
త్తుష్టికరచరితు లగుటఁ ద్రి, విష్టపసదులకడ నిలిచి వెలసెద ననినన్. 13
క. అభినందించిరి దేవ, ప్రభుఁడును నారదుఁడు నపుడు పవనంబును సౌ
రభసుఖసంస్పర్శంబుల, నభిరామం బగుచు వీచె నల్లన యచటన్. 14
ఆ. కురిసెఁ బుష్పవృష్టి మొరసె గీర్వాణదుం, దుభులు సిరి వరింప నభినవోజ్జ్వ
లత్వ మొంది దివిజులకు నేత్రపర్వమై, పొలిచి యింద్రుఁ డాత్మపురికి నరిగె. 15
క. శతమఖకమలావాసా, ప్రతిమసమాగమవిశేష బహుమత మగునీ
యితిహాసము శ్రుత మైనఁ బ, ఠిత మైనను నెఱయ సంఘటించును లక్ష్మిన్. 16
క. ఇందుల తాత్పర్యము నీ, డెందము నొందించి యతిదృఢీకృతశీలా
స్పందితుఁడ వగుము తిర మై, యిందిర నీకడ వసించు నిభపురనాథా. 17
క. అనిన విని ధర్మజుఁడు శాం, తనవునితో జనుల కెవ్విధమునాచారం
బున నెట్టిపాటిశీలం, బున నేవిద్యను మహాత్మ ముక్తి దొరకొనున్. 18
క. అనవుడు నతనికి నతఁ డి, ట్లను విను మితిహాస మొకటి యది నీప్రశ్నం
బున కుత్తర మగు నేర్పడ, వినిపించెద గాఢతరవివేకనిరూఢా. 19

దేవలజైగీషవ్యసంవాద ప్రకారము.

వ. అసితుం డగు దేవలుండు జైగీషవ్యుం డనుసంయమితోడ నీవృత్తం బెఱింగికొన
వలయు నెఱింగింపవే యనిన నమ్మహాత్ముం డమ్మునివరున కి ట్లనియె. 20

ఆ. శాంతిమంతు లైనసౌమ్యుల కెయ్యది, నిష్ఠ దానియందు నిరతిశయస
మాదరంబు గలదు నాదుచిత్తంబున, వినుము తద్విధంబు విస్తరింతు. 21
క. వినుతించిన నిందించిన, ననఘా మనమునఁ బ్రియంబు నప్రియమును లే
కునికియు వ్రేసిన నైనను, గనలు వొడమమియుఁ బ్రబుద్ధగణ్యగుణంబుల్. 22
ఆ. ఒకటి గోరి దాని కుల్లంబు [1]గందంగ, జాలిఁ బడమి యేమి సంభవించె
నేని దానఁ దృప్తి నూనుట దప్పిన, పనికి వగవ కునికి భవ్య[2]గుణము. 23
క. హర్షంబును మానంబు న,మర్షము నపరాధమును సమదభావము ను
త్కర్షాపకర్షచింతలు, నార్షసమాచారమున నిరస్తగుణంబుల్. 24
క. అవమానమునకుఁ దృప్తుం,డవు నమృతము ద్రావినట్ల యంచితసమ్మా
నవిధికి నుద్వేగముఁ బొం,దు విషంబునఁబోలె శమరతుఁడు మునినాథా. 25
క. చుట్టము పగ యనుభేదం, బెట్టిజనులవలనఁ దగుల దెల్లప్పుడు నె
ప్పట్టున నద్దానను మదిఁ, బుట్టదు సంతోషహాని బుద్ధాత్మునకున్. 26
క. ఇంద్రియముల గెల్చి హృదయంబు శాంతిసు,ఖంబుఁ బొంద నిర్వికారవృత్తి
యైనవానిపొందు మానితగతి దేవ,తలకుఁ బొంప నరిది ధర్మనిరత. 27
క. అని చెప్పె ననుడుఁ గుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డాత్మసమ్మదముఁ బొంద నదీ
తనయునితో నెవ్వఁ డఖిల, జనప్రియుఁడు సకలసత్త్వసమ్మతుఁ డనినన్. 28

ఉగ్రసేన శ్రీకృష్ణసంవాదప్రకారము.

వ. అమ్మహాత్ముం డమ్మహీపతి కిట్లను నారదునివిషయంబుగా నుగ్రసేనునకుఁ గేశ
వునకు సంవాదంబు గలిగె నది నీయడిగినయర్థంబుఁ దేటపఱుచు దాని నాక
ర్ణింపుము. 29
క. నరనాథ యుగ్రసేనుఁడు, హరితో నిట్లనియె జనము లభివర్ణనత
త్పరు లగుదురు నారదునెడ, నరయఁగ నతఁ డంతవాఁడె యంబుజనాభా. 30
వ. అనుటయు నాకృష్ణుం డగ్గురుమతి కిట్లనియె. 31
సీ. శ్రుతము నాచారంబు నతిశయవంతంబు, లెడ నహంకార మొకింతయేని
లేదు శీలము గడు లెస్స వేషము నిర్వి,కారం బమత్సరగర్వమదుఁడు
[3]జననంబుఁ దపము దేజంబును బుద్ధియు, వినయంబు నయమును విశ్రుతములు
ధైర్యంబు వచనమాధుర్యంబు శౌర్యదై, న్యక్రోధలోభనిరాసకత్వ
ఆ. మోజ యతనియందు నైజంబు లీర్ష్యయు, నుద్ధతియు నసూయయును నవజ్ఞ
యును నెఱుంగఁ డట్టిమునివరు నారదు, నఖిలజనులుఁ బొగడు టరుదె యధిప.
వ. అని చెప్పె నగ్గుణంబు లఖిలప్రియకరంబులు సకలసత్త్వసమ్మతంబు లనిన విని
ధర్మతనయుండు శంతనుతనయుతోఁ గాలావయవప్రకారంబులును యుగప్రమా
ణంబులును భూతవిధంబులు నెఱింగింపవే యని యడుగుటయు నతండు శుకుం

1. గుందంగ. 2. విధము. 3 జ్ఞానంబుఁ.

డడుగ వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు సెప్పినయర్థంబులు నీయడిగినవియును మఱియు
ననేకంబులుఁ గలవు సెప్పెద విను మని యజ్ఞనపతి కిట్లనియె. 33

క. అనఘుఁ బరాశరసూను న,వినయంబునఁ జేరి భక్తివినతుం డై త
త్తనయుండు బుద్ధిసంప,న్నుఁడు శుకుం డిట్టు లనియెఁ గౌరవనాథా. 34

తే. కాలవిధములు భూతసంఘప్రకార,ములును లోనుగ నెఱుఁగంగవలయు వాని
బహుళకారుణ్యసంపద పల్లవింప, నాకు నెఱిఁగింపవే మునినాథవర్య. 35

—వ్యాసుఁడు శుకునకుఁ జెప్పినకాలావయవనిరూపణము.—

వ. అనిన విని భరితాదరుం డై వేదవ్యాసమునీశ్వరుం డమ్మహనీయున కిట్లనియె. 36

క. కాలములకు భూతములకు, నాలంబనభూత మగుమహామహిమఁ గ్రియా
లీల వెలింగెడునప్పర,మాలోకం బెందు నిష్క్రియాత్మక మయ్యెన్. 37

వ. అది భావనీయంబు. 38

క. వినుము నిమేషంబులు పదు,నెనిమిది యగుఁ గాష్ఠ గాష్ఠ లిరువదియుం దో
డనపదియుం గళ యఱువది,యునుమున్నూఱుఁ గళలై ముహూర్తమునడచున్.

తే. మూఁడుపదులు ముహూర్తముల్ మోహదూర
యగు నహోరాత్ర మట్టివి యన్ని గూడ
మాస మవి రెండు ఋతు వనుమహితసంజ్ఞఁ
బరఁగు ఋతువు లారైన వత్సరము వత్స. 40

తే. అందు మూఁడేసిఋతువుల కయననామ,కంబు లగు నుత్తరాఖ్య మొకండు దక్షి
ణాభిధాన మొక్కటియుగుణాభిరామ,యవియహస్సునురాత్రియుననఁగఁబరఁగు.

వ. అది యోగిజనంబుల నిర్దేశంబు. 42

తే. అనఘ యుత్తరదక్షిణాయనములమ్మ,హాత్ములగ్ని యు ధూమంబు నంద్రుమఱియు
వినుము శుక్లంబుఁ గృష్ణంబుననుటగలుగు, [1]సుగతి కగతికి హేతువులగుటఁ జేసి.

క. నరులనెలలు నేఁడులుఁ బితృ, సురులకు దినము లగు నంద్రు సూరులు వరుసం
బరఁగుకృతత్రేతాద్వా,పరకలియుగవత్సరములభంగిఁ దెలిపెదన్. 44

వ. ఆకర్ణింపుము. 45

—చతుర్యుగసంవత్సరపరిమితిప్రకారము.—

సీ. విబుధులపండ్రెండువే లేండ్లు ననునంత, నాలుగుయుగములు నోలి నడచుఁ
గృతయుగమ్మున కందుఁ జతురంశకములుఁ దే,తకు మూఁడుపాళ్లును ద్వాపరంబు
భాగద్వయంబునఁ బర్యవసిత మగుఁ, గలియుగ మంశ మొక్కటన తీఱు
నిబ్భంగిపాళ్లగు నిన్నియుగముల కం,బరయుగ్మవసువార్ధిపరిమితములు

తే. ఖద్వయర్తుగుణంబులు గగనయుగళ
వేదనేత్రంబులును నభోద్వితయకరసు

1 సుగతి దుర్గతి హేతువు.

ధాంశములును వచ్చు మున్నూట యిఱువదింటఁ
జెంప మానుషాబ్దంబు లై పేర్చి యుండు. 46

వ. ఇట్లు కృతయుగంబునకుఁ బదియేడులక్షలు నిఱువదియెనిమిదివేలును త్రేతాయుగంబునకుఁ బండ్రెండులక్షలుఁ దొంబదియాఱువేలును ద్వాపరంబునకు నెనిమిదిలక్షలు నఱువదినాలుగువేలును గలియుగంబునకు నాలుగులక్షలు ముప్పదిరెండువేలును మనుష్యవత్సరంబు లయ్యె నిందులోన సంధ్యలును సంధ్యాంశంబులు ననుపేళ్లఁ గొంతేసి కాలంబు సెల్లు. 47

క. క్రమమున సంధ్యలు సంధ్యాంశములు ననం బరఁగుఁ బుత్ర సకలయుగాద్యం
తములును యుగయుగమునకుం, దమలో న[1]వి సరియ కాలతత్త్వం బరయన్.

వ. అది యెట్లంటేని దేవసంఖ్యం జెప్పెద. 49

క. నన్నూఱులు మున్నూఱులు, నిన్నూఱులు నూఱులును మహితవర్షము ల
య్యెన్ని యుగములకును గ్రమా,సన్నత సంధ్యలను వానిసంధ్యాంశములన్. 50

వ. ఇట్లు కృతయుగంబునకు సంధ్య లక్షయు నలువదినాలుగువేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ త్రేతకు సంధ్య లక్షయు నెనిమిదివేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ ద్వాపరంబునకు సంధ్య డెబ్బదిరెండువేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ కలియుగంబునకు సంధ్య ముప్పదియాఱువేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ యివి మానుషవత్సరంబులు. 51

క. వరుసఁ గృత త్రేతా ద్వా, పర కలియుగములఁ దపంబు భవ్యజ్ఞాన
స్ఫురణము యజనము దోషా,దరమును మానవులకుం [2]బ్రధానతఁ గలుగున్.

క. న్యాయంబులు ధర్మంబులు, నాయువులుఁ దనూబలములు నంతంతకు వ
త్సె నెంతయుఁ దఱుఁగుం ద్రే,తా యుగముఁ దొడంగి మనుజతతి కరయంగన్.

తే. ఆయుగంబులు నాల్గు మహాయుగంబు
నాఁగఁ జనుఁ దత్సహస్రంబు నలువ పగలు
దానికొలఁదియ రేయును దీని నెఱుఁగు
ప్రౌఢజనములు సు మ్మహో-రాత్రవిదులు. 54

తే. అతఁడు రాత్రి నిద్రించు నిద్రావసరమ
ప్రళయ మగు లోకములకుఁ బ్రభాత మగుడు
మేలుకను దివమున భూతజాలసృష్టి
పరతఁ బొందుఁ బర్యాయ మిప్పాటఁ జెల్లు. 55

వ. అని వెండియు. 56

తే. అనఘ బ్రహ్మంబు తేజోమయంబు శుక్ల, మగ్రభాసిత మెద్దానియతులసార
రసము విశ్వంబు నది యహర్మహితకాల, బుద్ధమై చేయు బహువిధభూతసృష్టి.

1 విపర్యకాల. 2 ప్రధానగుణంబుల్.

వ. తత్ప్రకారం బెట్టి దనిన నమ్మహనీయతత్త్వంబులవలన. 58
ఆ. విను మహత్తనోగగనపవనానల, సలిలభూము లనఁగ సంభవించు
. మహితవిభవములు క్రమంబున నేడు రూపములు జన్యజనకభావ మొంది.
క. క్రమయుక్తిని శబ్దస్పర్శములును రూపరసగంధసద్భావములుం
దమగుణములు గా నాకాశము మొద లగుభూతములు ప్రశస్తి వహించున్. 60
క. నరనుత విను మీసప్తస్వరూపములు పురుషు లండ్రు సంయమివరు లీ
పురుషులు గూడిన సృష్టికి, [1]వెరవరు లది సంఘటిలదు వేర్పడి రేనిన్. 61
వ. ఇట్టిమహిమ గలిగి. 62
క. తేజోరూపము బ్రహ్మము, ప్రాజాపత్యం బనంగఁ బరఁగి పురుషుఁ డు
ద్భ్రాజిష్ణుసత్యనిత్యా, వ్యాజమహిమ వెలుఁగు చుండు నకలంకమతిన్. 63
క. వ్యాపకుఁడు స్రష్ట బ్రహ్మ ప్రజాపతి నాఁ బరఁగి నిత్యసత్యాత్మత్వో
ద్దీపితుఁ డై పురుషుఁడు నిర్లేపుఁ డనిర్దేశముం గలిగి వెలుఁగొందున్. 64
క. సురసంయమిగరుడోరగ, నరకిన్నరగిరిసరిద్వనపయోధులఁ ద
త్కారణీయములం జేయుం, బురుషుఁడు దివ్యాంతరంగమునఁ దలఁచి సుతా. 65
వ. ఇట్లు గలిగి వర్తిలుచున్నలోకంబులందు. 66
ఆ. పౌరుషంబు సూవె ఫలద మందురు గొంద, అనఘ దైవ మిచ్చు నండ్రు కార్య
ఫలము గొంద ఱెల్లఫలము భూతస్వభావంబ యండ్రు గొంద అమితతేజ. 67
వ. ఇవి కర్మస్థుల తెఱంగులు సత్త్వస్థులు సమదర్శను లయి యుండుదురు విశేషంబు
వినుము. 68
క. శివకరము దపము మేధా, ధవ సకలజనంబులకును దానికి మూలం
బవిరళశమదమసంపద, లవుట నివి మనంబుతోడ నలవడ వలయున్. 69
వ. స్వాధ్యాయంబు దపంబునకు బలం బిచ్చి తత్ఫలంబు గావించు. 70
క. అరయంగా [2]శబ్దంబును, బరంబు నన రెండు సూవె బ్రహ్మములు గుణో
త్తర శబ్దబ్రహ్మభజన, పరుఁడు పరబ్రహ్మమహితపదముం బొందున్. 71
క. పరమబ్రహ్మమ భూతో, త్కరముం గలిగించు మ్రింగుఁ దా నిష్క్రియతా
స్ఫురితం బయ్యును బ్రకృతి, స్ఫురణను శబలత్వ మొంది పురుషవరేణ్యా. 72
వ. సృష్టితెఱంగు మున్నెఱింగించితి సంహారప్రకారంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 73
తే. స్థావరములు జంగమములుఁ దన్నుఁ గలయ
విలయ మొందిన ఘుటపృష్ఠవిధము దాల్చు
భూమి నంబువుల్ మ్రింగు నంబువుల నగ్ని
యగ్ని ననిలుం డనిలుఁ ద్రావు నాకసంబు. 74
ఆ. ఆకసమును మనసు హరియించు గంధాది, యగుగుణాళితోడ నఖిలభూత

1 వెర వగు నది. 2 శబ్దం బనఁ.

ములునునిట్లులయముఁ బొంతిన గ్రసియించు, మనసునాత్మగుణము నెనసివిధుఁడు.

క. అతనిఁ బొదువు సంకల్పం, బతులజ్ఞానంబు దాని నడఁచును విజ్ఞా
నితఁ దద్బలముఁ బురుష దే,హితనుం గాలంబు వరుస నెడలం జేయున్. 76

క. కాలం బెడలిన విద్యో,న్మీలిత మగుబోధ మన్యమి శ్రత్వంబుం
దూలించి వెలుఁగుచుండు వి,శాలమతీ బ్రహ్మ మది పరిశస్తము శ్రుతులన్. 77

క. విను మీసంహరణంబును, దనవన మాతత్త్వ మవ్విధంబున దివసం
బును రాత్రియు భూతములకు, జననము విలయమును జేయు సంక్రీడమెయిన్.

వ. అని చెప్పి పారాశర్యుం డార్యవర్యుం డగుశుకునితో వెండియు నిట్లనియె. 79

సీ. జనియించి విప్రుండు జాతకర్మంబును, జౌలంబు నుపనీతి సంస్కృతియును
బడసి యాచార్యునిపాల నధ్యయనంబు, సేసి తా నాతనిచే ననుజ్ఞ
గాంచి తక్కటివి మూఁడంచి తాశ్రిమముల, యందునొక్కటి పూననగుగృహస్థ
ధర్మమాశ్రియ మండ్రు తక్కినమూఁటికిఁ, గావున నది పూని దైవపైతృ

తే. కంబు లైనఋణంబులఁ [1]గ్రాఁచు వడుగు
నాఁటినడవడి ఋషులఋణమ్ము దీర్చి
వచ్చి కాన కాషాయపక్వతఁ [2]బరిశుద్ధిఁ
బొంది మఱి యుత్తమాశ్రమ మొందు టొప్పు. 80

తే. క్రతువు సేఁత సేయించుట శ్రుతులు గాథ
నియతిఁ జదువుట చదివించుటయును ధనము
లీగి కొనుట షట్కర్మంబు లింతవట్టు
నర్హకృత్యంబు లండ్రు ధరామరులకు. 81

దానగుణఁబు సర్వవర్ణసామాన్యఁబుగా నిరూపించుట.

వ. దానానుష్ఠానంబు సర్వజాతిసామాన్యం బయినయుత్తమధర్మంబు పుణ్యపరు లకు దాతవ్యంబు గానివస్తువు లేదు కాశ్యుం డనురాజు దనప్రాణంబు లిచ్చి బ్రాహ్మణప్రాణంబులు గాచె నౌశీనరుం డగుశిబి యాత్మాంగంబుల నౌరస పుత్రునిని బ్రాహ్మణార్థంబుగా నొసంగెఁ గాశీపతి యగుపరితర్దనుండు బ్రాహ్మణున కై నిజనయనంబు లిచ్చె విదేహుండును జామదగ్న్యుండును గయుండును నొక్కొక్కతఱి సకలవసుంధరయును బ్రాహ్మణులకిచ్చిరి పాంచాల్యుం డగు బ్రహ్మ దత్తుండు శంఖనిధి విప్రోత్తములకు దానంబు సేసె మఱియును బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రాణశరీరమణిహిరణ్యకన్యాగవాదిపరిశస్తవస్తువు లనేకు లర్థుల కొసంగిరి వారల కెల్లను సమకూరినసద్గతులవిశేషంబులం జెప్పం బెద్ద యని వెండియు. 82

క. దానాధ్యయనయజనముల, నానావిధపాపములు వినాశముఁ బొందుం
గాన యవి మేలు హింసా, హీనత ధర్మవిధి లేనియెడఁ గడు వలయున్. 83

1 గ్రాఁచి...వచ్చెఁగాన; గ్రచ్చువడక... 2 బ్రసిద్ధిఁ.

ఆ. ధూతపాపుఁ డైనపూతాత్మకుండు ల,ఘ్వాశి యగుచు నింద్రియముల గెల్చి
మనసులోనఁ గామమును గ్రోధమును జొర, నీక బ్రహ్మపదము నిచ్చఁగోరు.

ఆ. ఇట్టివాఁడు వెడల నీఁదు నింద్రియజల, మన్యుపంకలోభమయతటాది
ఘోరరూప యగునసారసంసారవి, శాలనదిఁ బ్రశాంతశాలిహృదయ. 85

తే. ఘనతరప్రజ్ఞ యనుతెప్ప గలుగువాఁడు, సంసరణనది గడవంగఁ జాలుఁగాక
కామమును గ్రోధమును మదిఁగలిగి ప్రజ్ఞ, చించు నేని నక్కడచుట చిక్కువడదె.

క. గతహర్షభయక్రోధుఁడు, ధృతిమంతుఁడు నప్రమత్తధీమహితుఁడు సం
శ్రితధర్ముఁడు దాంతుఁడు నగు, నతఁ డవసాదంబు నొందఁ డతులవివేకా. 87

క. ధర్మ మధర్మమువోలె న,ధర్మము దా ధర్మవిధివిధంబునఁ దోఁచుం
గర్మసమితి నొక్కొకయెడ, ధర్మగతి యెఱుంగవలయుఁ దచ్ఛాస్త్రములన్. 88

వ. అని యుపదేశించి మఱియును. 89

క. జ్ఞానంబు పడయుటకు వా, ఙ్మానసములు సునియతములు గావింతురు స
మ్మానితశాంతికొఱకు వి,జ్ఞానంబున నాత్మనియతి సల్పుదురు బుధుల్. 90

క. ఈతెరువున వేదవిదుఁడు, పీతామ్నాయుండు ధర్మవేదియుఁ బాప
స్ఫీతుఁడు సరి యై కడతు ర,నాతురత జరామరణమహాంభోరాశిన్. 91

వ. ఆచారనేమియుఁ బ్రాణయుగంబును నపానాక్షంబును [1]హ్రీవరూథంబును ను
పాయాపాయకూబరంబును ఘ్రాణశ్రవణవాహనంబును జ్ఞానసారథికంబును
సర్వతంత్రప్రతోదంబును ద్యాగరశ్మియును నగుయోగరథంబు నెక్కి వెరవు
గలవాఁ డక్షరపదంబు సారం జనఁ జాలు నారథికుం డాతంత్రింబు పరిభావంబు
నం జేసి. 92

క. వరుసన ధరణీపవనాం,బరజలతేజముల గెలుచుబల మెక్కి యహం
కరణంబు ద్రోచు బుద్ధిం, బరువడి నడఁగించుఁ బ్రకృతిపనిఁ బెడఁబాపున్. 93

ఆ. భూమిజయము దొడఁగి పురుషుఁ డంతంతకు, వృద్ధిఁబొంది యోగసిద్ధిఁ బొందుఁ
బొగయు మిడుఁగుఱులును బొనుఁగు లేనిశిఖియు, బహులశిఖలు నైనపగిది ననఘ.

తే. విను మహంకారజయము పృథ్వీముఖంబు, లైనవానిని బుద్ధిప్రధానమును జ
యించునట్టిసంస్కారంబు నిచ్చు దాన, వగు మహానుభావంబు సంయమివరులకు.

వ. ఇది యోగప్రకారంబు. 96

తే. అనఘ యింద్రియముల విషయములమీఁద
నిగుడ నీక మనంబుతో మగుడఁ దిగిచి
యాత్మఁ గూర్చుట సాంఖ్యులయనువు సాంఖ్య
యోగములు రెండు నారయ నొక్కతెరువ. 97

క. ఈరెండుప్రకారంబుల, వారలకును మమత విడువ వలయుట సరి ని

1 హ్రీతూకబరంబును శ్రవణదర్శనవాహంబును ... ధర్మప్రతోదంబును.

స్సారపుసంసారమునకుఁ, గారణము మమత్వ మగుటఁ గవిజనముఖ్యా. 98
వ. భూతతారతమ్యంబులు సెప్పెద నాకర్ణింపుము జంగమస్థావరంబులయందు జంగమంబులు లెస్స యవి జరాయువు నండంబును నుద్భిదంబును స్వేదంబును నను జనకవిశేషంబుల జనియించి బహుపాదంబులును ద్విపాదంబులును నై యుండు నందు మనుష్యులు మేలు మనుష్యులయందు జాతిధర్మోపధారకు లెక్కుడు జాతిధర్మోపధారకులయందు విప్రు లుత్తములు విప్రులయందు వేదజ్ఞు లుదాత్తులు వేదజ్ఞులయందుం బ్రవచనశీలు రుత్కృష్టులు ప్రవచనశీలురయం దాత్మజ్ఞు లధికులు వారలు సర్వధర్మవిదులు సత్యసంకల్పులు నదిభూతాధిదైవవేదులు నగుదురు వారలంజూవె దేవతలు బ్రాహ్మణు లండ్రు వా రెల్లవారికి నమస్కారాద్యుపచారాదరణీయులు వారికి సరిలేరు వా రాధారంబుగా సమస్తజగంబులుఁ బ్రవర్తిల్లుచున్నవి యని చెప్పి యమ్మహాత్ముండు వెండియు. 99
తే. బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రధానవర్తనము వినుము, నిర్మలజ్ఞానయుక్తుఁ డై కర్మసమితి నలఘునిష్ఠమైఁజలుపంగవలయుదాన, సంశయము లెల్లఁ బాయుఁ బ్రసాద మొందు.
క. ఇయ్యఖిలము సృజియింపఁగ, నెయ్యది ప్రభు వమ్మహామహితభూతముపొం దయ్యెడిశుభంబు దపమునఁ, జయ్యన సిద్ధించు నది విసంశయ మనఘా. 101
క. మైత్రిం బోలెడుధర్మము, ధాత్రీదివిజులకు లేదు దాని నడపినం బుత్రా యేకర్మంబుప, విత్రతయును వలవ దది వివేకముఁ జేర్చున్. 102
వ. అనిన విని శుకుం డాసంయమివరున కిట్లనియె. 103

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించినపరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనప్రకారము.

క. పరమబ్రహ్మపదము న,ధ్వరముననో ప్రజ్ఞ పెంపువలననొ యోగాచరణముననో సాంఖ్యసమూ, దరణముననో పొంద వచ్చుఁ దత్త్వజ్ఞవరా.
చ. అనుటయు నమ్మునిప్రవరుఁ డాతని కిట్లను నీవు పేరుగ్రచ్చినయవి యెల్ల మేల నవిశేషతపంబును నింద్రియప్రవర్తనముల నిగ్రహించుటయు రాగము లోభముఁ ద్రోవఁ జాలునేర్పును దృఢవిద్యయుం గలుగుపుణ్యుఁడు పొందఁగ నోపు బ్రహ్మమున్. 105
క. విను మందు నొకవిశేషం, బనఘా బుద్ధీంద్రియంబు లైదును బరముం గను వెలుఁగున కడ్డము వా,ని నడంగింపంగ మనసునిపుణత యొప్పున్. 106
క. మనసు నియమింప భూతా,త్మనియత్నం బోవు నియమమునకుఁ లో నై మన సింద్రియములఁ గుదియిం,చిన శబ్దాదులు దొఱంగి సిద్ధి దొరకొనున్.
ఆ. కనుట వినుట యాదిగాఁ గలయింద్రియం,బుల కగోచరంబు బుద్ధి దీపరూపుగాఁగఁ దోఁచు రూపశబ్దాదిగు,ణత్త్వరహిత మైనతత్త్వ మనఘ. 108
చ. వినయము విద్యయుం గలుగువిప్రునియందును గోవునందు నొప్పు నెఱియుహస్తియందు నొకపోఁకకుఁ బోవనికుక్కయందు దా

ని నడిచి తెచ్చి వండి తినునీచవృమాలనియందుఁ దుల్యద
ర్శనులు దదంతరాత్ముని నిరంజనునిం గనునట్టిపండితుల్. 109

క. స్థావరముల జంగమముల, నావిభుఁడు వసించు నతనియందు నవి నిస
ర్గావాసత నుండును ద,ద్భావన మెఱుఁగుట తదైక్యపదముం జేర్చున్. 110

తే. క్షరము నక్షరమును ననం గలవు రెండు
మూర్తు లాత్మ కఖిలభూతములను బూర్వ
మొలయు మృత మన దివమున నుండు నమృత
మనఁగ నపరంబు రెంటిని గను బుధుండు. 111

క. ఈలోకంబుల నెల్లం, గాలము పక్వంబు సేయఁగా నెవ్వాఁ డ
క్కాలము పక్వము సేయుం, జాలు నతం డమృతు నజరు సత్యుఁ గనుటకున్.

తే. విను నవద్వారపురమున వెలుఁగుచుండు
హంసుఁ డతనిన యక్షరుఁ డమృతుఁ డండ్రు
పరమయోగు లాతత్త్వంబుభంగిఁ గాంచు
యోగ్యసత్క్రియాభ్యాసవైరాగ్యపరుఁడు. 113

వ. అని చెప్పి యప్పారాశర్యుండు వెండియు. 114

తే. అనఘ విను కామమును గ్రోధమును భయంబు
నిద్రయును లోభమును జాల నిందితములు
యోగిజనులకుఁ గావున నుడుగ వలయు
వీని నైదింటి నచలావధానవృత్తి. 115

శా. కామంబుం బెడఁబాచుఁ బండితుఁడు సంకల్పంబు వర్జించి ని
ద్రా మోహంబు నడంచు సత్త్వగుణచింతన్ లోభముం బ్రాజ్ఞసే
వాముద్రం దొలఁగించుఁ గ్రోధము శమవ్యాప్తిన్ మగుడ్చున్ మతి
శ్రీమాన్యా భయ మప్రమాదమున నిర్జించున్ దృఢస్వాంతుఁడై. 116

తే. శిశ్నము నుదరమును ధృతిఁ జేయుఁ గాలుఁ, జూడ్కిఁ జూడ్కిని వినికినిశుద్ధమాన
సమున మానసవాక్కుల విమలవిద్య, నవహితుండు రక్షించుఁ గులాగ్రగణ్య.

వ. మఱియు నొక్కతెఱంగు సెప్పెద. 118

తే. ఇంద్రియములలో నొక్కటియేనిఁ బట్టు, వడక వెడలిన నాగంటిఁ బ్రజ్ఞగాఱు
నట్లుగావున మనసుమున్నాఁగివినికి, యాదియగునైదుఁ గ్రమమున నాఁగవలయు.

క. మనసును నింద్రియములనుం, దనయం దొదుఁగంగఁ [1]జేయుఁ దానుఁ దెలివి నొం
ది నిరంజనత్వసిద్ధిం, గని [2]యపధూమానలంబుకరణి వెలుంగున్. 120

మ. మన నేకాగ్రతఁ బొందఁ జేయ జనసమ్మర్దంబు వర్జించి శూ
న్యనికేతాదిగుహావివిక్తవనదేవాగారముఖ్యంబులై

1 జేయఁ దాను; జేయుఁ ధానఁ. 2 గతధూమా.

వనివాసంబుల నుండఁగా వలయుఁ ద న్మన్నించినం గీడు సే
సిన హార్దంబు నమర్షముగా హృదయముం జెందింప కక్షోభ్యుఁ డై. 121
క. సమదృష్టిని ఛాయయుఁ గన,కముఁ జూచుచు సత్సమాధికలితం బగువృ
త్తము నడపిన శబ్దబ్రహ్మము షణ్మాసముల యోగి [1]యతివర్తించున్. 122
క. సుత విను శబ్దబ్రహ్మము, నతివర్తించి భువనత్రయమునను యోగా
న్వితుఁ డగుమునిగను నజు శా,శ్వతు నచలుఁ బురాణతము నజరుఁ బరమాత్మున్.
వ. అనిన విని శుకుండు వేదవ్యాసమునీశ్వరునితో ని ట్లను వేదంబు కర్మంబుల నాచరించుటయుం బరిత్యజించుటయుం జెప్పు నివ్విధంబులు పరస్పరవిరుద్ధంబు లై యున్నయవి యిం దెద్దాన నెట్టిగతి సిద్ధించు నేర్పడ నెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 124
ఆ. విను ప్రవృత్తి కర్మ మనఘ నివృత్తి ని,ష్కర్మ మరయ బంధకంబు మోక్ష
ణంబు నగుట బోధనత్వసంపన్నులు, సొరరు కర్మతంత్రకరణమునకు. 125
క. కొందఱు కర్మకరణ మభి,నందింతురు వారలకు జననమరణములం
బొందక పోరాదు మహా,నందముఁ బొందుదురు నిత్యనైష్కర్మ్యపరుల్. 126
ఆ. చిత్తశుద్ధిమాత్రఁ జేసెనేనియు నవి,ద్యాత్మకంబ చూవె యరయఁ గర్మ
మది దొఱంగు టంచితాత్మవిద్యాత్మక, ధర్మ [2]మదియ మోక్షదంబు సుమ్ము.
ఉ. గుమ్మడిపువ్వుఁ దేనియయుఁ గూపము నైందవరేఖకాంతియుం
జు మ్మథయంగఁ గర్మఫలశోభనసంపద జున్న నేఱుఁ బూ
ర్ణ మ్మగుచంద్రబింబము ననం దగు నిర్మలవిద్య గాఢపా
కమ్ము ఫలోదయం బది యఖండసుఖాత్మపదంబు పుత్రకా. 128
వ. కర్మంబునం గానిది యై విద్య సయ్యెడునట్టి తెఱం గెఱింగించెద. 129
క. విను రేఖామాత్రపుఁ జం,ద్రుని యట్టులజీవుఁ డతనిదుష్పక్షముఁ బో
లినయజ్ఞానము నపగమ,మున బోధానందసాంద్రపూర్ణతఁ బొలుచున్. 130

బ్రహ్మచర్యంబు బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి ముఖ్యకారణం బని చెప్పుట.

వ. అని చెప్పిన విని విద్య యెట్టివారికి నలవడు నెఱింగింపవే యనిన నందనునితో గంధవతీనందనుం డి ట్లనియె. 131
తే. బ్రహ్మచర్యసమేతతపంబు విపుల, కాననమున వానప్రస్థగణముపొంత
నిలిచిచేయుచుఁ బర్ణశాలలకు నుచిత, కాలమునఁ జని యెత్తి భిక్షలు భుజించి.
క. నుతియు [3]నమస్కృతియును లే,క తిరిగి శుభ మశుభ మనువగం బొందక గో
ష్ఠి తెరువు సొర కుండుట సు,వ్రత మది యధ్యాత్మవిద్యఁ బ్రచురముఁ జేయున్.
ఆ. అనుడు నతఁడు కర్మ మఖిలంబు నీడఁబో,విడుచు టొప్పు దండ్రు వేదవిదులు
దాని నాదరింపఁ దగదొకో సంయమి, ప్రవర నందియంబు వాపవలయు.

1 మతివర్తించుగా. 2 మాత్మమోక్షదంబు. 3 దిరస్కృతియును.

వ. అనినం గర్మంబు విడువమియు విడుచుటయుం గలిగి యుండుఁ దదీయయోగ్యతా విశేషంబు లెఱింగించెద. 135

సీ. విను మని ముని యిట్టులను బ్రహ్మచారి గృహస్థవానప్రస్థయతులు విహిత
కర్మనిష్ఠత సిద్ధిఁ గాంతు రాశ్రమచతుష్కము జతుష్పట్టికాఘటిత మైన
నిఃశ్రేణి తుదిముట్టునెల వెక్కుటకు నిట్టి, క్రమవర్తనము సుకరంపుమార్గ
[1]మాయువు మొదలినాలవుపాలు గురుపాల, దానునియట్ల సంతతముఁ బనులు
తే. ప్రీతిఁ జేయుచుఁ గుడిచినపిదపఁ గుడిచి, శయ్యఁ జెందిన నాతనిచరణయుగము
గరయుగంబున నొత్తుచుఁ గలితనిద్రుఁ, డైన నిద్రించు బ్రహ్మచర్యాన్వితుండు.

క. రసగంధప్రముఖంబుల, దెస వేడుక లేక గురుమతికి వచ్చినయ
ట్టిసమయములఁ దగ వేదా,భ్యసనంబులు సేయుచుండు నాతఁడు నియతిన్.

వ. ఇది బ్రహ్మచారిప్రకారం బాతం డాశ్రమాంతరగతుం డయి వర్తించువిధంబు సెప్పెద. 138

సీ. సవినయంబునఁ దనశక్తితో గురునకు, దక్షిణ యిచ్చి యాతండు వనుపఁ
గా సమావర్తనకార్యంబు నడపి వి,వాహ మై హవ్యకవ్యముల నతిథి
తోషణబాంధవపోషణంబుల సత్య,భాషల నిజదారపరతఁ బుత్ర
సంశితుఁ గ్రతువిశేషంబుల నొకయాయు, రంశంబు గడపి గృహస్థధర్మ
తే. వృత్తిఁ గృతకృత్యుఁ డగు నగ్ని విడువ కడవిఁ
బూరిపంటల ఫలమూలములను భిక్షు
పూజ సలుపుచుఁ బరిశిష్టములు భుజించి
తపము సేఁత వానప్రస్థధర్మసరణి. 139

క. వానప్రస్థప్రక్రియ, దా నొకపా లాయువునఁ బదంపడి తుదిపా
లైనను సన్న్యాసాను,ష్ఠానమునకుఁ జొచ్చువాఁడు శాంతాత్మకుఁ డై. 140

వ. ఇట్లాయురంశంబులు నాలుగుం జెల్లుట యుత్తమధర్మస్వరూపం బంశత్రయకాలాచరితం బైనయాశ్రమత్రితయంబు ప్రవర్తనంబులఁ గషాయపక్వం బగుటయుఁ జతుర్థాశ్రమంబుఁ జెందుట కృత్యంబు దాని తెఱం గెఱింగించెద నవహితుండ వై యాకర్ణింపుము. 141

సీ. ఆత్మయం దగ్నిసమారోపణము సేసి, యజన మాంతరముగ నకృతసంధి
విగ్రహుం డగుచుఁ బరిగ్రహవిముఖుఁ డై, ముందుండు నని కేతనుండు వృక్ష
మూలవాసియును గపాలధారుండు నే,కాకియు నక్రోధకామశోకుఁ
డునుగాఁగవలయు భిక్షునకు నిందాస్తుతుల్, దనయందయుడఁగంగఁదాను బరుల
తే. దిక్కువలుకక దివియెల్లఁ బిక్కటిలఁగఁ, దాన యున్నట్లు గనుచు నేమేనిఁగుడిచి
యెద్దియేనియుఁగట్టి యెందే శయించు, నతని దేవతల్ బ్రాహ్మణుఁ డండ్రు పుత్ర.

1 మాయువు మొదల నాలవుపాలు.

క. జననికరములకుఁ దొలఁగును, ఘనభుజగంబులకుఁబోలెఁ గనుఁ బీనుఁగుఁగా
వనితం దనుఁ బాటించిన, ననఘా నరకముగఁ దలఁచు నతఁడు మనమునన్.

తే. అతనివలన భూతములకు నభయ మగుట
భూతములదెస నభయంబ యాతనికిని
బుత్త్ర యీఁగు లెల్లవియును భూతములకు
నభయ మిచ్చుటఁ బోల వం డార్యజనులు. 144

ఆ. జంతుపదము లెల్ల దంతిపదంబులో, నడఁగు క్రియ నహింసయందు సకల
ధర్మములు నడంగుఁ గర్మసంత్యాగికి, నైన భూతదయ నమర్చ్య గుణము. 145

వ. కావున. 146

క. జగముల కెల్ల శరణ్యుం, డగుచు నమృతసిక్త మైనయట్టిమనసుతో
విగతాఖిలలేపస్థితి, గగనమున ట్లుండు నతఁడు గణనాధికుఁ డై. 147

వ. అని చెప్పి యప్పరాశరనందనుండు వెండియు ని ట్లనియె. 148

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించినయంతర్యాగప్రకారము.

తే. హృదయవేదికయందు సమిద్ధమూర్తి, వెలుఁగుచుండు తేజమునందు వేల్చుఁ బ్రాణ
ములను యాజి యట్లంతరమున నొనర్చు, యాగమున వీతకల్మషుఁ డై వెలుంగు.

క. విను మాత్మతీర్థసంసే,వనము తెఱం గెఱుఁగునట్టివానికిఁ దిరుగం
జన వలయునె పెఱచోటుల, కని చెప్పుదు రాశ్రితులకు నధ్యాత్మవిదుల్. 150

తే. అవనిఁ బొందదు దివమున నప్రమేయ, మండజంబు హిరణ్మయమండమధ్య
మున వెలుంగు నుజ్జ్వలపక్షఘనత దాని, నెఱుఁగు సంతతయోగనమేతుఁ డనఘ.

క. విను మూఱంచులుఁ బండ్రెం, డనుపమధారలును నై నిజాస్యము విశ్వం
బును బొదువఁ దిరుగుకాలం, బనుచక్రము దురవబోధ మది యడఁగు గుహన్.

ఆ. మనసు నింద్రియములఁ బనిగొని పురుషుండు, ప్రచురశిక్ష లేనిరథ్యసమితి
నడపురథికుమాడ్కి నడవడి నవి యీడ్చి, నట్టు లైన నశుభ మావహిల్లు.

క. తనకు మహితప్రసాదం, బొనరక యున్నను గీళ్లు లొలయు నది దృఢ
త్వనిరూఢ మైనఁ జేకుఱు, ననంతపదసిద్ధి దాని కను వెఱిఁగింతున్. 154

తే. సర్వసంకల్పరహితుఁ డై సత్త్వమున వి, నిశ్చలంబుగఁ జిత్తంబు నిలుపవలయు
సత్త్వసక్తచిత్తంబు ప్రసాద మొసఁగు, దానఁ గాలంబు నడపు టుత్తమవిధంబు.

క. వినుము నివాతస్థానం, బునఁ గంపనరహితదీపము వెలిఁగెడుచా
డ్పున నంతరాత్మ వెలుఁగుచు, నునికి ప్రసాదంబుభంగి యుత్తమధిషణా. 156

క. విను తత్ప్రసాదవంతుఁడు, దనయందు నిరంజనముగఁ దన్నని శంబుం
గనుఁగొనుచు నియతి నియతా, శనుఁ డై యుండుట యొనర్చు శాశ్వతపదమున్.

తే. అతులవేదాంతశాస్త్రమహాంబురాశి, దచ్చి పుచ్చిననవనీత మిచ్చితిని స
మాదరంబునఁ గైకొను మనుసరించు, నిర్మలాత్మతపస్వికి నీవు నొసఁగు. 158

ఆ. సకలరత్నపూర్ణసర్వవసుంధరా, చక్రదానవిధియు సరి యసంగ
రాదు విశ్వవేదరాశిసారాధ్యాత్మ, విద్య యిచ్చుటకు వివేకధుర్య. 159

వ. అని యుపదేశించి యింక నేమి విన వల తనిన శుకుండు దీనికంటె విన వలయు
నది గలదె దీనిన సుదృఢంబుగా ననుగ్రహింపవే యనుటయు ననుకంపావిధే
యుం డగుసాత్యవతేయుం డతని కి ట్లనియె. 160

క. భూతంబులఁ బచరించుచు, భూతాత్ముఁడు వానిఁ దనవిభూతి నడంచున్
భూతాహరణంబు నిజ, ద్యోతనము దదీయవృత్తి దుర్దశ పుత్రా. 161

క. అవయవము లెట్లు కూర్మము, నివిడించును లోని కడఁచు నెఱి నట్టుల భూ
తవితతి భూతాత్ముండును, బ్రవర్తననివర్తనములపాల్పడఁ జేయున్. 162

క. మాయాశబలుం డై యటు, సేయక పోరామి భూతసృష్టి యొనర్చున్
మాయఁ బెడఁబాప భూతని,కాయాభావ మగు నదియ కవిజనముఖ్యా. 163

తే. గగనపవనతేజోజలక్ష్మాగుణములు, నూవె శబ్దాదికంబును శ్రోత్రముఖ్య
కంబు నై చెల్లువిషయచయంబునింద్రి, యవ్రజంబును సర్వంబునడఁచుశమము.

క. విను మై దింద్రియములకును, మనంబు షష్ఠంబు సప్తమత్వము బుద్ధిం
[1]బనుగొను భవ్యక్షేత్ర,జ్ఞునియం దష్టమత గల్గు సుగుణాభరణా. 165

తే. తలఁచు మనమందు నిశ్చయదశ యొనర్చు
బుద్ధి సర్వైకసాక్షిత్వమున వెలుంగు
నంతరాత్ముండు క్షేత్రజ్ఞుఁ డనఁగ వాని
మెఱపు సత్త్వాదిగుణము లై మెఱయు వత్స. 166

తే. స్వస్థతయు దుఃస్థతయు జడత్వమును గ్రమవి
గణన సత్త్వరజస్తమోగుణము లవి స
మీరితము లగు టడఁగుట యింద్రియంబు
లడరు టొదుఁగుట బుద్ధికృత్యములు పుత్ర. 167

తే. అనఘ యింద్రియములు విషయములు మనసు
బుద్ధియును నాత్మయును గ్రమంబునన యెక్కు-
డాత్మ బుద్ధి యనంగ నల్పాంతరంపు
వస్తువులు బుద్ధి [2]యిన్నింట విస్తరిలుట. 168

క. కనుఁ గన్నై వినుఁ జెవి యై, కొనుఁ జవి జిహ్వయయి మూరుకొను నాసిక యై
తను వై స్పర్శము గైకొను, ననవద్యా బుద్ధి యాత్మయండ నిలుచుచున్. 169

క. ప్రీతిం గడుఁ బొదలు విషా, దాతురతన్ స్రుక్కుఁ దద్ద్వయము లేక సమ
త్వాతిశయంబున నిలుచును, నేతృత్వంబునను బుద్ధి నెఱపు గుణములన్. 170

ఆ. తత్స్వభావ మెఱిఁగి తా నింద్రియాదిస, ప్తకము వెంటఁ బోక తన్నుఁ గనుచు

1 బనిగొను 2 యన్నింట.

నున్నవానిఁ బొంద నోవునె దుఃఖదైన్యంబు సుఖమదంబు నప్రమత్త. 171
ఆ. జలములందు నిలిచి జలపక్షి మునుఁగదు, మేడిపండు మశకపీడఁ బొరయ
దట్లు విషయసమితియందుఁ దా నది దనయందు నుండు వికృతి నొంద దాత్మ. 173
వ. అని చెప్పి మఱియును.
క. విను మూర్ణనాభి తంతువు, జనియింపఁగఁ జేసినట్లు [1]సత్త్వము గుణసం
జనకం బగు నది పురుషుఁడు, గనుట యుదాసీనతన వికారము గలదే. 174
ఆ. ఆదినిధనరహితుఁ డగునిరంజనుఁ జెంది, గుణము లెడల విడిచి క్రోధలోభ
ములకుఁ జొరవయీనిమ్మునిహృదయగ్రంథి, విరియ నడఁచి మోక్షవిభవ మొందు.
క. శమసంపద బ్రాహ్మణజన్మమునకు సామగ్రి మవ్వినయసారము చి
త్తమున కలవడ్డమునికి భయము శోకము మదము హర్ష మనునివి గలవే. 176
క. శమనిరతియు నాత్మజ్ఞానముఁ [2]జువ్వే బుద్ధలక్షణంబులు పర్యా
ప్తము లివి రెండు నరయ మోక్షము సాధించుటకు వేఱ కల్పన లేలా. 177
వ. అనిన విని శుకుండు ధర్మంబుల కెల్లఁ బరమం బయినధర్మం బెఱింగింపవే యను
టయు వాత్సల్యపరాయణుం డగునబ్బాదరాయణుండు సనాతనంబును ముని
సత్తమసంస్తుత్యంబును నగునుత్తమధర్మంబు సెప్పెద నేకాగ్రచిత్తుండ వయి
యాకర్ణింపు మని పలికి యిట్లనియె. 178

ఇంద్రియనిగ్రహం బుత్తమధర్మంబుగ నిరూపించుట.

తే. ఎల్లకడలకు వెలువడునింద్రియముల, బాలపుత్త్రులఁ దండ్రియుఁ బోలె నాఁగు
మవియు మనమును నిశ్చలైకాగ్రభావ, మొందు టుత్తమతప మదియుజ్జ్వలాత్మ.
క. అది ధర్మంబుల కెల్లం, దుది యగుధర్మంబు మనసుతో దానిఁ దగం
గుదియించి మేధతోడం, గదియింపుము నియతిఁ బుత్త్ర కడు గాఢముగన్.
తే. ఇంద్రియంబుల నాఱింటి నిట్లు విషయ
ములకు నొలయక యుండంగ నిలువరించి
తలఁపు లుడిగి [3]తేనియఁ బ్రమదమున నాను
భంగిఁ దృప్తుఁడ వై యుండు పరముఁ గాంతు. 181
వ. అని వెండియు. 182
చ. తనకుసుమంబులన్ ఫలవితానము మూర్కొన నాన మ్రాను నే
రని క్రియఁ గాన నేరదు పరం బగుతత్త్వము నైజభంగి వి
న్ననువున నంతరాత్మ గను నైష్ఠికతం గను మింతనట్టుఁ బా
మెనసినతోలు వాయుక్రియ సీవు దొఱంగుదు పాపపుంజమున్. 183
వ. ఇవ్విధంబున శాంతి నొంది యవ్యక్తసంభవయు సంకల్పకూలయుఁ గ్రోధపంకయు

---

1 సత్త్వగుణము సం. 2 నుఁజూవె బుధలక్షణ. 3 తే నాత్మమోదమున నాను...యుండు పదము.

నింద్రియగ్రాహయుఁ గామభుజంగయు మోహతృణచ్ఛన్నయు సంసారసాగర గామినియునై ఘోరప్రకార యగుచు నకృతాత్ములకుం గడవ రానియట్టిలోభ వాహిని సత్యతీర్థంబున నుత్తరించి. 184

క. సుత నీవు సుప్రసన్నాత్మతఁ బొంది నగాగ్రగతుఁడు మహివారలఁ జూ
చుతెఱంగున నీభూత, ప్రతతిం గనుఁగొనుచు నుండు పరితృప్తుఁడవై. 185

క. శాంతము ధర్మప్రచయం, బంతటికి విశిష్ట మిమ్మహావిద్య మదీ
యాంతఃకరణము సాక్షిగ, నెంతయు సంప్రీతి నీకు నిచ్చితిఁ బుత్రా. 186

వ. అని యిట్లుపదేశించి పరమసంవిదేకాయనుం డగుకృష్ణద్వైపాయనుండు కృతార్థీభూతచేతస్కుం డగునందనుప్రతిపత్తికి నభినందనవిశేషంబుగా నధ్యాత్మవిద్యావిలాసవిషయంబు లగువాక్యంబులు మఱియునను గ్రహించెవానిం జెప్పెద.

క. వేదములుఁ దదంగములు స,మాదరమునఁ జదివినను సుయజమానత్వా
పాదకుఁడైనను బ్రాహ్మణ,తాదశ దక్కునె ప్రశాంతిఁ దక్కఁ గుమారా.

క. ఒరులకుఁ దా వెఱవక తన, కొరులు వెఱవ కుండునట్టియొప్పెడుసమతం
దిర మైననడవడిం గల, పరిణతచిత్తుండు సూవె బ్రాహ్మణుఁ డనఘా. 189

తే. బంధనంబులలో నెల్లఁ బరమబంధ
నంబు గామంబు దద్వర్జనమున నాత్మ
యభ్రపటలంబు వాసినయమృతకిరణ
పూర్ణమండలమునుబోలెఁ బొలుచు ననఘ. 190

క. పరతత్త్వోపాసనత,త్పరుఁడై సంక్షీణకామభావత నున్నం
బురుషుసుఖ మొందు వృద్ధిం,బొరయుచు వపు వమృతకిరణుఁ బొందినమాడ్కిన్.

క. పోరిఁ బోరి భూతముల గుణో,త్కర మవిశేషాన్వితముగఁ గనుఁగొనుసంవి
త్పరుదుఃఖంబు సుఖముచే, విరియుఁ దరణిచేతఁ దమము విరిసినభంగిన్. 192

ఆ. తనది యనక యేమిధనమునఁ బ్రియ మందు,నెద్ది గుడువ కుండ నెసఁగుఁ దృప్తి
యిచ్చఁ బొందు లేక యెయ్యదిబల మిచ్చు,దానిఁగనుట శ్రుతులతలఁపుగనుట.

క. పరిపాటిఁ గర్మ మెడలఁగ, వరుస గుణము లడఁగ విషయవర్గముపొందుం
బొరయక యుండెడుబ్రాహ్మణు,జరయును మృత్యువును బొరయఁ జాలవువత్సా.

తే. అనఘ దేహంబుకంటె వేఱయిన దేహి
సూక్ష్మరూపము శాస్త్రోక్తసుకృతములఁ బ్రి
శాంతజనములు గాంతురు సాధనముల
నాదరింపరు దర్శనానంతరమున. 195

క. ఇనురూపము జలములఁ దోఁ,చినక్రియ బుద్ధిఁ బ్రతిబింబసిద్ధత వెలుఁ గొం
దినయాత్మను బరమార్థతఁ, గనుసత్త్వస్థులకు నిజము గానంగ నగున్. 196

క. అనఘ దివసంబు రాత్రియు, ననునివి భానునకు లేనియట్టులు సతతం

బును బరమయోగయుతుఁ డగు, మునికి వివేకావివేకములు లేకుండున్. 19

క. కరణంబులు దొడరిన ని,ష్కరణత నున్నను శమంబు గలయోగికి సు
స్థిర మగు సమాధి యని ముని, [1]వర శాండిల్యుండు శిష్యవరులకుఁ జెప్పెన్.

సీ. విను మోహబీజసంజనితంబు గామద్రు,మంబు ప్రమాదజలంబు దనకుఁ
బరిషేచనంబుగఁ బెరుఁగు నజ్ఞానస్థి,రాధారకలిత మై యందసూయ
పత్త్రిసంపద యది చిత్రతరంబు మా,నస్కంధదృఢత నున్నతి వహించు
శోకశాఖంబు ననేకచింతోపశా,ఖంబు బురాకృతకర్మసార

తే. ఘనముఁ దృష్ణాలతాపరిగతము నగుచుఁ
బొలుచుఁ దత్ఫలములకు లుబ్ధులు గడంగి
ప్రాఁకి పడుదురు విడుపు శస్త్రముగ నది వి
ఖండితము సేసి బుధుఁడు దుఃఖములఁ దొలఁగు. 199

సీ. పురము శరీరంబు [2]బుద్ధి తత్స్వామిని, సర్వార్థచింతన సచివపదవి
నడచుచు నుండు మనంబు శబ్దాద్యంబు,లై చెల్లువిషయంబులైదుఁ దగు వు
రోహితవర్గంబు శ్రోత్రాదు లగునింద్రి,యంబులు పౌరజనంబు లిట్లు
పరఁగెడురాజ్యంబు పరిభోగమునకు దూ,షకు లైనదొరలు రజస్తమములు

తే. [3]వారికలపులఁ బడు బుద్ధి నేరకుండి
మనసుతోడ వేర్పడినఁ దానును మనంబు
నేకముఖతఁ గార్యము సూచునేని దుష్టు
లడఁగుదురు భోగ మవ్యయ మగుఁ గుమార. 200

వ. అని చెప్పె ననిన విని పాండవాగ్రజుండు భీష్మునితోఁ, గార్యబలంబును వీర్య బలంబును మనోబలంబునుం గలుగునుత్తమక్షితిపతు లనేకు లీకయ్యంబున మృతు లైరి నిజప్రాణంబునకు నొక్కరుండు నొడయుండు లేక తక్కె మృత్యు వనునది యెయ్యది యేమిటం గలిగె నెట్లు ప్రజల సంహరించు నెఱింగింపవే యనుటయు నతం డిట్లనియె. 201

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు మృత్యుదేవత తెఱం గెఱిఁగించుట.

సీ. [4]వినుమకంపనుఁ డనుమనుజేంద్రుఁ డాత్మజుఁ,డాహవంబున మృతుఁడైనవగవు
గదురంగ నుండి నారదు నలవోక వ,చ్చినవానిఁ గని సవిశేషభక్తి
యుతముగా నాతిథ్య మొనరించి తనవగ, పెఱిఁగించుటయు నమ్మునీశ్వరుండు
గరుణ శోకనిరాసకారణం బైనయా,ఖ్యాన మొక్కటి సెప్పె దాని తెలుఁగు

తే. దేటపడునట్లుగాఁ బరిపాటితోడ, నఖిలమును నెఱిఁగించెద నవహితుండ
వై వినంగ నీయడిగినయర్థమునకు, బోధకం బగు నది కురుభూపవర్య. 202

వ. అజుండు జగంబులు సృజియింప జంతుసంతానంబు పెరిఁగి సమ్మర్దం బధికం బై

1 ఇరుఁ దగు శాండిల్యుఁడు. 2 బుద్ధియతత్స్వామి. 3 వారికి అభ్రులఁ. 4 అనుకంపకుండను.

యూర్పు వోవనియ ట్లయిన నద్దేవుండు సంకటపడి సంహారప్రకారంబు విచా
రింపం దదీయచిత్తంబు కార్యదాహంబున మహాదహనుండు జనియించి జగం
బులు దహింపం జొచ్చిన. 203

తే. త్రినయనుఁడువచ్చి యాతనిఁ దేర్చెనాతఁ, డాతెఱంగెఱిఁగించి యయ్యగ్ని నుడిపె
నపుడువుట్టెఁ దదీయేంద్రియవ్రజమున, నొక్కయంగన రక్తాక్షి యుజ్జ్వలాంగి.

వ. పుట్టి దక్షిణాభిముఖ యై పోవం గని కమలసంభవుండు పిలిచి మృత్యువ ప్రజలఁ
బ్రబలదుర్బలభేదంబు లేక సంహారింపు మనుటయు నవ్వనితవనటం గన్నీ రొలుక
నీ కుద్భవించి క్రూరకర్మంబు సేయుదునే ధర్మకార్యంబునకుం బనుపు మని
పలికిన నయ్యశ్రుబిందువులు దోయిటం బట్టి యద్దేవుం డమ్ముద్దియతో నిదియ
పనిగా నుదయించినదానవు నీవు ప్రజాసంహారంబు సేయ వలయు ననవుడు
నాబాల గాలిం దూలుతీవయుంబోలెఁ గంపంబు నొందుచు. 205

క. మనుజుల హరించి బాంధవ, జనమునశోకంబుఁ జూడఁ జాలుదునె తపం
బున కేఁగెద నదయంబుగ, ననుజ్ఞ సేయంగ వలయు నని ప్రణమిల్లెన్. 206

వ. దానికి నరవిందసంభవుండు మందస్మితంబుతో నిట్లేలగు జంతుసంహారంబు
నీ కవశ్యకర్తవ్యంబు దానిం జేయుము సువ్వె యధర్మం బని నిర్బంధించిన నూర
కుండ యన్నాతి పదంపడి యల్లన నరిఁగి ధేనుకాశ్రమంబున కరిగి యత్యంత
దీర్ఘకాలంబు ఘోరతపంబు సేసి కౌశికి గంగ నంద యనునదులకుం బోయి
వాయు వాహారంబుగా నతిదుష్కరవ్రతంబు లనేకవర్షంబు లాచరించి హిమ
శిఖరిశిఖరంబునకుం జని చతురాననప్రీతికరం బగునిష్ఠాతిశయంబున సంయ
మంబు దాల్చి యుండ నద్దేవుండు. 207

క. సన్నిధి సేసి తపము మెయి, నున్నఁ బ్రయోజనము గలదె యుడుగుము పుత్త్రీ
యన్న శరణంబు వేఁడెద, నన్నుం దయం గావు మనియె నాతి యతనితోన్.

వ. అనిన విని యమ్మహాత్ముండు. 209

తే. ప్రజల హరియించు టిది నీకుఁ బరమధర్మ, మేను బొంకెద నే దీని నెల్లభంగి
నాచరింపన వలయు మత్ప్రార్థనంబు, భగ్న మొనరించు టొప్పదు పద్మనయన

వ. మఱియు నొక్కవిశేషంబు సెప్పెద నీయశ్రుజలంబు లేనంజలిపుటంబునం బట్టు
టెఱుంగుదు గాదె యవి నానావ్యాధిరూపంబుల మానవుల బాధించుఁ గామ
క్రోధంబులు వానికిం దోడుపడు వారు దానన తెగుదురు నీవు నిమిత్తమాత్రం
బింతియ నీకు వరం బిచ్చెదను. 211

తే. పురుషుఁడును నంగనయును నపుంసకుండు, నగుము పుత్త్రిక పురుషునినంగనను న
పుంసకునిఁ జంపువేళలఁ బొందకుండు, పాపమును నిది ధర్మమై పరఁగు నీకు.

వ. అని పలుకుటయు నప్పొలంతి శాపంబునకు వెఱచియు నది యట్టిద కాక యను
తలంపు దోఁచియుఁ బ్రజాసంహారంబు సేయునధికారంబు పూనె మృత్యుదేవత

పాపిణాపహారిణి యగుఁ బ్రాణిజాలంబు దేహంబులం బాసి దేవాదిభావంబులం
బొందుచు మగుడ మనుష్యత్వంబు నొందు చుండు. 213

తే. భీమనాదుండు భీముఁ డుద్దాముఁ డప్ర
తర్క్య తేజోమయుఁడు జగత్ప్రాణుఁ దొడలు
మనుపఁ జెఱుపంగ నోడయుండు ననుట మగుడ
నరుగుదెంచుట వింత గా దతని కెందు. 214

వ. అనినం దొల్లియు నిది వింటి నాఁ డత్యంతశోకాక్రాంతుండ నగుట నవ్విని కి
రిత్తవోయె నేఁ డీయుపాఖ్యానంబునయర్థంబు పరిజ్ఞాతం బయ్యె. 215

క. అని పలికె యధిప కుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డిట్టు లనుఁ బితామహుతో స
జ్జనకోటి ధర్మమునకును, మనమున వెఱచు నది యింతమాన్యం బగునే. 216

వ. ధర్మంబు తెఱం గిట్టి దని నిరూపించి యనుగ్రహింపుము. 217

సీ. అనుటయు నతఁ డిట్టులనియె వేదంబుల, మీఁదిభక్తియు దృఢస్మృతియు సమ్య
గాచారమును రుచిరాకారములు ధర్మ, మునకుఁ గొందఱు బుధజనము లర్థ
మగుఁ జతుర్థాకారమం డ్రయినను బాడి, దప్పియు బొంకియు ధనము గూర్చు
టెల్లపాపములకు నెక్కుడు బొంకమి, పరులసొమ్ముల కాస పడమి సర్వ

ఆ. ధర్మములకు నధికతరములు విధివిహి, తంబు గానియట్టిధర్మ మనఘ
చవుట నిడినవిత్తు[1]చాడ్పున రూపించి, చేయ నిహపరములఁ జెందు సుఖము.

వ. ధర్మంబు తెఱంగు సూక్ష్మంబు ధర్మంబులు బహువిధంబు లట్లు గావున [2]ధర్మ
సర్వస్వనైజస్వరూపనిరూపణంబు సేసి కరతలామలకంబుగాఁ బలికెద నాక
ర్ణింపుము. 219

క. ఒరు లేమేమి యొనర్చిన, నరవర యప్రియము దనమనంబున కగుఁ దా
నొరులకు నవి సేయ కునికి, పరాయణము పరమధర్మపదముల కెల్లన్. 220

వ. అని చెప్పినం బ్రీతుండై తాతకుం బ్రణమిల్లి పాండవాగ్రజుండు ధర్మస్వరూప
నిరూపణం బింత యొప్పునే యని యభివర్ణించి యాగ్రహంబున నేమేనియు
నడుగుచున్నవానింగా నన్నుం దలంపవలదు వలవనియట్టిదియడుగం దెలిసికొను
టకై వలయునది యడుగుదు నట్లుంగాక యడిగినదానిన యడుగుటయుం గలు
గుఁ గృప నాదరింపుము సమ్యగాచారంబు ధర్మాకారం బని నిర్దేశించితి వృత్త
మాచారప్రకారం బెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మనుజపతికి నమ్మహాత్ముం
డి ట్లనియె. 221

తే. వేద మాచారములఁ జెప్పు వివిధగతుల, సకలహిత మగునట్టియాచార మరయ
ననఘ వేఱొండు గలదె మహాత్ము లెద్ది, యాచరించిరి దానిఁ జేయంగ వలయు.

వ. అని పలికి తొల్లి జాజలి యనుమునికిఁ దులాధారుం డనువణిగ్వరునితో సంవా

1 చాడ్పు నిరూపించి. 2 ధర్మస్వరూపనిరూపణంబు గరతలా.

దంబు గలిగె నది యితిహాసరూపంబునఁ జెల్లు నేతద్విషయం బయి యుండు దాని జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 223

జాజలితులాధారుల సంవాదప్రకారము.

సీ. చలనంబు లేక జాజలి తపోనిష్ఠ నా,సీనుఁ డై యుండఁ బిచ్చికలు గూఁడు
గావించెఁ దన్మస్తకంబున నమ్మిథు,నము గారణముగ నండములు గలిగి
పిల్లలై వర్తించి యెల్లెడ కెరగొన, నరుగుచు మరలుచు నవియు నవియు
నగ్గూఁట వసియింప నతఁడు దయాళుఁ డై, వానిఁ జోపక యుండి వత్స తనదు
తే. నియతి కెద మెచ్చి యీధర్మనిష్ఠ యెందుఁ
గలదె యనుటయు మ్రోసె నాకాశవాణి
ధర్మపరుఁ డైనయత్తులాధారుఁ డింత
యాడఁ డిట్లాడ నే లని యద్భుతముగ. 224

వ. అట్లు మ్రోసిన విని వెఱఁగుపడి యత్తులాధారుం గాన వలయు నని తలంచినం దులాధారుండు వారాణసీపురంబున నున్నవాఁ డనువాక్యంబును నంబరంబున వీతెంచె నమ్మునియును మత్సరభరితుఁ డగుచు నప్పురంబునకుం బోయి జనసం పూజ్యవాణిజ్యంబునం బ్రవర్తిల్లునతనిం గాంచిన నతండు సముచితసత్కారం బాచరించి యిట్లనియె. 225

తే. పిచ్చికలు గూఁడు శిరమునఁ బెట్టి తారుఁ, బిల్లలును సుఖలీల వర్తిల్లుచుండఁ
జిత్తవికృతి లేకెట్టులు సేయు దయ్య, తపము సంభావనీయవర్తనుఁడ వీవు. 226

వ. అనినఁ దదీయబోధనంబునకు విస్మయం బందుచు విప్రోత్తముండు నీవు వణిగ్వర్తనంబున నుండ నెవ్విధం బగుధర్మంబున నిర్విశేషంబు గలిగె ననవుడు నతం డతని కిట్లనియె. 227

సీ. విలుచుట నమ్ముట నొలయదు వంచన, యర్థలాభంబున యనుభవింతు
సరిసిద్ధ్యసిద్ధులు సమలోష్ఠ కాంచన, మై యుండు మనసు నిందాభినుతులు
హింసయు నాత్మప్రశంసయు లేవు భూ,తంబులయం దెల్ల దయ ఘటిల్లు
నభయదక్షిణ మగు నంచితసత్యయా,గము సెల్లుఁ గోర భోగమును యశము
తే. నెవ్వరికి మేలు సేసిన నింత సేసి, నాఁడ ననుబుద్ధి మమత యెన్నండు నాకుఁ
గలుగ దేమిట నేనియు వలపు నొల్ల,మియును బుట్టదు నిక్కమింతయు మహాత్మ.

క. లోకం బెల్లను నేఁ జి,త్రాకారము గాఁగఁ జూతు నట్లగుట మనం
బేకార్యములం దగులదు, కోకనదదళాంబుబిందుగుణ మొనరంగన్. 229

వ. అనిన విని జాజలి తులాధారున కిట్లనియె. 230

తే. తపములును యజ్ఞములు నీవు ధర్మములుగఁ,బలుక వైతవి యాధ్యసంభావనీయ
పదము లగు కర్మములలోనఁ బరిగణింపఁ, బడవొకో వేదశాస్త్రితత్పరులచేత. 231

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను నహంకృతియుక్తముఁ గామసంశ్రితం

బును నగు నేని నట్టితపమ్మున్ ఫలకాంక్ష యొనర్చుయజ్ఞమున్
ఘనతరలోభవృత్తి యనుకొన్నన మెచ్చదు దేవకోటి వా
న నగు [1]గతాగతంపుభ్రమణంబులు గీల్గులు గాక మేలులే. 232

ఆ. నిత్యతృప్తుఁడైన సత్యయజ్ఞునియెడ, దేవతలును నధికతృప్తు లగుదు
రమరతృప్తివలన నవ్యయానందంబు, సంఘటిల్లుఁ జూవె సంయమీంద్ర. 233

తే. అనిన జాజలి యట్లని యనఘ నీవు, కర్మ ముడుగమి కెయ్యది కారణంబు
మాకు నెఱిఁగింపుమనుటయు మహితబోధుఁ, డగుతులాధారుఁ డిట్లను నతనితోడ.

క. ధర్మారాముఁడు సంతత, ధర్మసఖుఁడు నై యసంగతానిష్ఠ మతిన్
నిర్మలుఁ డగు వానికి ని, ష్కర్మత్వానందసిద్ధి గలుగు మునీంద్రా. 235

ఆ. నగము లెల్లఁ బుణ్యనగములు నదు లెల్లఁ, బుణ్యనదులు వినుము భూసురాగ్ర
గణ్య [2]యకలుషం బకర్దమ మనఁ జాలు, నాత్మతీర్థ మెఱుఁగు నకలుషునకు.

క. కారణములవలనఁ గృత, ప్రారంభం బైనకర్మ మంచితగతికిం
గారణమే కర్తవ్య, త్వారబ్ధక్రియలయట్టు లనఘచరిత్రా. 237

వ. అని చెప్పి యంత నిలువక. 238

క. విను మంచివారిచే నై, నను నితరులచేత నేని నాయెఱిఁగినయీ
యను వొప్పదో మేలో యను, ననుమానము నాపుదమె మహాధర్మనిధీ. 239

వ. అప్పని మనచేత నయ్యెడి నీవు దండ్రివోలెం బెనిచిన మరగి నీతో నరుగుదెంచి
నీశిరంబు చక్కటిచదలం జేరువం బొలయునివ్వాలుఁగులం బిలిచి కరంబుల ధరి
యించి యుపలాలింపుమా యనుటయు జాజలి వానిం బిలిచిన నవి దివి నిలిచి
యతనితో ని ట్లనియె. 240

చ. మునివర ధర్మదేవత మముం బనుపన్ నిను నారయంగ వ
చ్చినఖగసంఘ మేము విను చెప్పెద మీను గలంక పోరితం
బనునివి మత్సరంబు గలయట్టిమనంబునఁ బుట్టు హింస పీ
నన జనియించు సంయమిజనంబు విమత్సర మైన మే లగున్. 241

తే. స్పర్ధ సద్ధర్మమునకు నాశని సుధర్మ, నాశమునఁ జేసి నరుఁడు వినష్టభావ
మొందుఁ గావున సంస్పర్ధ యుడుగవలయు, నిర్మలశ్రద్ధఁగైకొని నిపుణుఁ డనఘ.

క. శ్రద్ధ [3]రవితనయ సాత్త్వికి, బోద్ధవ్యావాప్తి శుభముఁ బొనరించు మన
శ్శుద్ధిస్వరూప దానిఁ బ్ర, బుద్ధుఁడు వాటించుఁ జూవె పురుషాత్మికఁగన్. 243

క. అమరులు విమలశ్రద్ధా, సమేతములు గానితాపసత్వముఁ గ్రతుమ
త్త్వముఁ గైకొన రానువిశేషము గలిగిన మెత్తు రది ప్రశస్తం బనఘా. 244

క. విను మునివర వాగ్వృత్తియు, మనఃప్రవర్తనముఁ [4]గాచు మహితశ్రద్ధా
ధనసంపద శ్రద్ధ యనం, జనునది జీవాత్మను ప్రసన్నత సుమ్మా. 245

1 గతాగతంబు భ్రమణంబులు. 2 యపరుషం. 3 ఋషితనయ. 4 గాఁచు.

—— తులాధారుఁడు జాజలికిం జెప్పినబ్రహ్మగీతలు. ——

వ. అని మఱియు నిట్లను బ్రహ్మగీత లనువాక్యంబు లాకర్ణింపుము. 246

క. యాగంబునందు శ్రద్ధా,యోగము గలయట్టి శ్రద్ధ యొనరని యట్టి పు
ణ్యాగమసంపదఁ దుల్యులు, గా గణుతించిరి నిరూపకత నమరవరుల్. 247

క. విను మజుఁడు శ్రద్ధ యతిపావని యది గలవాఁడు గౌరవశ్రేష్ఠుం డా
తనియన్నము భోజ్యతరం, బని నిర్దేశించె నెల్లయమరులు వినఁగన్. 248

ఉ. వారక వడ్డి కిచ్చి కుడువన్ వెర వారినదానశీలు నె
వ్వారికిఁ జేయుఁ జూపక ధృవంబుగ లోభగుణంబ పట్టి ని
స్సారత నుండువేదవిదు సామ్యముఁ జేర్చి రమర్త్యు లందు న
వ్వారిజసూతి దాని యగువాఁ డధికుం డనియెన్ హావిర్విధిన్ 249

ఆ. దానగుణము శ్రద్ధ లేనివానికి లేదు, గాన యివ్విధమునఁ గమలభవుఁడు
నిశ్చయించె నీవు నిర్మలశ్రద్ధాభి, పూతమతివి గమ్ము పుణ్యచరిత. 250

ఆ. వినుము శ్రద్ధ గలుగుమనుజుండు పాపంబుఁ, బొలఁగఁద్రోవ నేర్చుఁ దోలు డిగ్గ
నాడ్వ వెరవు గలుగునురగంబుచాడ్పునఁ, గాన మేలు శ్రద్ధధానుఁ డగుట.

వ. అని వెండియు. 252

ఆ. మత్సరాదిచిత్తమాలిన్యములు శ్రద్ధ, గలమనంబునందు నిలువ నేర
వనినఁ దేటి యిట్టు లనియె జాజలి తులా,ధారుతోడ [1]నిభృతిఁ గౌరవేంద్ర.

క. మునులవలనఁ దత్త్వం బే, విన కుండుటఁ జేసి యిట్టివిధము గలిగె నా
కనఘా నీవాక్యంబుల, మనంబు దెలివొందె శాంతి మరగెద నింకన్. 254

వ. అనిన నభినందించి తులాధారుండు. 255

క. తనతన తెరువునఁ గర్మం, బనుష్ఠితం బైన మేల యనఘ నివృత్తిం
గని శ్రద్ధఁ గూర్పఁగా నే,ర్పెనయంగా వలయు దాని[2]యెడయం దతఁడున్. 256

ఆ. అట్ల కాక యని ప్రియంబుమై వీడ్కొని, జాజలియును జనియె రాజవర్య
యిహపరముల నెసక మెసఁగ సౌఖ్యముతులా,ధారుఁడును సమున్నతత్త్వమొందె.

క. ఆవణిజుఁడు ధర్మస్థితి, దేవతలును మెచ్చునట్లు దెలియఁగఁ బలికెన్
నీ వీవాక్యము లన్నిట, భావం బలవఱచి కసటువాపుము వత్సా. 258

వ. అని చెప్పినం బ్రమదంబు నొంది. 259

క. సురసరిదాత్మజుతోఁ గురు, నరపాలోత్తముఁడు వినయనమ్రుం డగుచుం
జిరమో కార్యసమీక్ష యు,చిరమో వలయునది కరుణఁ జెప్పు మనవుడున్.

వ. అతం డతని కిట్లనియె. 261

క. త్వరితము సేయక కార్యము, చిరంతనవిమర్శనముగఁ జేసి యొనర్పన్
ధరణీశ్వర యోటువడఁడు, పురుషుఁడు సిద్ధియును వానిఁ బొందు దృఢముగన్.

---

1 ప్రీతి. 2 యెడనను డతఁడున్.

క. తాలిమి లేనిజనంబులు, మే లెఱుఁగక యట్టివానిమీఁదను జాడ్యం
బాలస్యం బిది యని దో,షాలోచన మాచరింతు రది మతి యగునే. 263

వ. అని చెప్పి వెండియు నిట్లను నీయడిగినయర్థంబు మేధాతిథి యనుమునిసుతుం
డు చిరకారి యనువానివృత్తంబు వినినం దెలియు దానిం జెప్పెద. 264

చిరకారి యనుమునికుమారునిచరిత్రము.

క. అతఁడు చిరకాలనువిచా,రితంబుగాఁ జేసి యాచరించుం గురుభూ
పతివర్య యెద్దియును నది, గతముగఁ జిరకారినామకంబునఁ బరఁగున్. 265

సీ. విను మొక్కకారణంబున ముని పత్నిపైఁ, గోపించి చంప నక్కొడుకుఁ బనిచి
యెటయేని వెడలి పోవుటయును బను లెల్లఁ, జిరవిచారముతోడఁ జేయుఁగాన
యచ్చిరకారి యి ట్లని విచారించె జ,నకుపంపు సేత మానంగ రాదు
తల్లిఁ జంపుటయును దగదు తండ్రితలంపు, దప్పింతుఁ గా కని తలఁతునేనిఁ

తే. గల్మషం బండ్రు దాని సత్కర్మవిదులు, మాతృరక్ష గర్తవ్య మెమ్మాడ్కి నైనఁ
బుత్త్రభావ మస్వాతంత్ర్యమునకు నెలవు, పాపమడఁగింప నెవ్వాలనోపునొక్కొ.

క. జననీవధంబు సేసిన, ననుమానమె నరక మగుట యని యుడిగితిఁ బో
జనకావమాన మొనరిం, చినవానికి నరకమున వసింపఁగ వలదే. 267

తే. తల్లి [1]భస్త్రిక బీజంబు తండ్రి వెట్టు, వంశధరణార్థముగ నిది వారిభంగి
యేను బొత్తులవాఁడ నయ్యురువురకును, వీరలం దిప్పు డెవ్వరి విడుచువాఁడ.

వ. అని విచారించి తలంచుకొని. 269

క. జనకుఁడ యే నై జన్మిం,చినవాఁడను జనకుపంపు సేసినఁ బాయుం
దనయునిపాపము లనియును, విని యుండుదుఁ దలఁపు లింక వేయును నేలా.

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం,బును విద్యయుఁ బరమదైవమును గావున నా
తనికిఁ బ్రియం బగుపని సే,సిన దేవత లెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుట గల్గున్. 271

వ. అని వితర్కించియుఁ దల్లి తెఱంగుఁ దలంచి. 272

చ. కరచరణాదిసంఘటితకాయము సంజననంబు వహ్నిపు
ట్టరణికిఁబోలెఁ దల్లిదెస నైనది గాదొకో యట్లుఁ గాక దు
ర్భర మగుగర్భఖేదమును బట్టికి నై నిజదేహచింతపై
భర మొకయింత లేక పడుపాటులు నక్కట యెక్కు [2]డింతకున్. 273

ఆ. వచ్చి పోయి చూచువాఁడు గా కిడుమలఁ, బడునె తల్లివోలెఁ బట్టితోడఁ
దండ్రి చెప్పు నిట్లు ధర్మశాస్త్రంబులు,నంబ గౌరవమున నధిక యగుట. 274

ఆ. బాలుఁ డైనఁ గొడుకు ప్రౌఢుఁ డైనను వృద్ధుఁ,డైన నొక్కవిధమ యర్మిలియును
నరయుభరముఁ దల్లి కాపదార్థంబు జ,గంబుకలిమి కెల్లఁ గారణంబు. 275

ఆ. క్షుద్రజంతువులకు గురులకు నెమ్మెయిఁ, దలఁప నొక్కరూప తల్లి వలయు

1 ధాత్రిగ ; ధాత్రిక. 2 డెంతయుఁగ.

నూఱుడిల్లఁగలదె యొండుపోటుల నువ,స్తువు నివాస మైనచోటఁ గాక. 276

క. అప్పుడ యసమర్థుం డగు, నప్పుడ దుఃఖి యగు శూన్యమై తోఁచు జగం
బప్పుడ మాతృవియోగం, బెప్పుడు వాటిల్లె నపుడ యెంతయుఁ దూలున్.

క. కలవాఁడు లేనివాఁడు స,బలుఁ డబలుఁడు మూఢబుద్ధి ప్రౌఢుం డనఁగా
వల దెవ్వరి కైన జనని, కలిమియ యత్యంతసౌఖ్యకరమై యుండున్. 278

తే. ఇట్టిజనని వధించుట యెల్లభంగి, నధికపాపపయోరాశియందు ముంచు
దీని నెఱుఁగండె పసులవాఁడైన వధకు, నేల తెంపు వాటిలుఁ జేతు లెట్టులాడు.

వ. అని యిట్లు పెక్కుభంగుల నూహించుచుఁ జిరకారి యగుట నతండు శీఘ్రకారి
గాక యుండం దడ వెంతయేనియుం గలిగె నంతకుం దదీయజనకుండు. 280

క. వెడపనికి నాలిఁ జంపం, గొడుకుఁ బనిచి వచ్చినాఁడఁ గ్రూరత్వమునం
గడవంబడునొకో పని యని, కడువెసఁ జనుదెంచె నశ్రుకణములు దొరఁగన్.

వ. అట్లు సనుదెంచునప్పుడు. 282

క. చిరకారి [1]యెట్లునుం దన, చిరకారితఁ జూపుఁ గాక శీఘ్రపుఁజేతఁ
దురటిల్లఁ జేయునే నను, వెరవరి వాఁ డిట్టిపనికి వేగిరపడునే. 283

వ. అని పుత్త్రు నుద్దేశించి. 284

చ. చిరముగ గర్భవాసమునఁ జెందితి పుత్త్ర చిరంబు గాఁగ ని
న్నరసెఁ గదయ్య తల్లి యనయంబును నేఁ బనుపంగఁ బూనియుం
జిర మగునట్టి యిత్తెఱఁగు నేఁత దలంచితయేని సత్కృపా
పర చిరకారి నాఁ బరఁగు భాసితనామము సార్థకం బగున్. 285

ఆ. నాకు నాతపంబునకు నింద రా కుండ, దురితభయము నిన్నుఁ బొరయ కుండ
నెమ్మి జేసి తన్న నీచిరకారిత, సకలభూతములును సంస్తుతింప. 286

వ. అనుచుం జనుదెంచి నివాసంబు ప్రవేశించినం గని చిరకారి నిజకరంబున నున్న
వధసాధనంబు డిగ్గ విడిచి యగ్గౌతమవంశవర్యుచరణంబులు శిరంబు సోఁకఁ బ్రణా
మంబు సేసెం బత్నియుం జాఁగి మ్రొక్కె నయ్యిరువుర నెత్తి శోకబాష్పంబు
లానందాశ్రువులు గా నమ్మునివరుండు దనయుని గాఢాలింగనంబును మూర్ధ
ఘ్రాణంబునుం జేసి దీవనలం బొగడ్తల నభినందించి దానును వారును సుఖాసీనుఁ
డై యుండి యి ట్లనియె. 287

క. కార్యవిచారము చిరముగ, ధైర్యముతో నడప వలయుఁ దత్తత్క్రియలం
దార్యుఁ డనార్యుఁడు వీఁ డని,యార్యులు సేయుదురు నిశ్చయము [2]జిరముగన్.

క. మిత్త్రత్వము శత్త్రుత్వముఁ, బాత్త్రతయు నపాత్త్రతయును బరికించు సుచా
రిత్త్రుఁడు చిరతరగణనా, సూత్త్రితముగ దాన నెల్లశుభములు నొందున్. 289

వ. అని నిర్దేశించె నట్లు చిరకారిచిరకారిత్వంబు సఫలత్వంబు నొంది వినుతిం బొందె.

1 యెప్పుడుం. 2 ధిరముగన్.

క. కావునఁ గురువంశోత్తమ, నీవును సదసత్ప్రకారనిశ్చయము చిరం
బై వలఁతిఁ జేయుమీ యది, గావించుం జిరము లైనకార్యఫలములన్. 291
క. విను మచిరవృత్తిఁ జేసిన, పని కర్తకు నావహించుఁ బశ్చాత్తాపం
బనఘా చిరభావితశుద్ధనిరూపణకృతము శుభముఁ దేజముఁ దెచ్చున్. 292
వ. అనిన విని ధర్మపుత్త్రుండు ప్రజల శిక్షించువెర వెట్టి దని యడిగిన నాపగానం
దనుండు దొల్లి ద్యుమత్సేనుం డనురాజునకు నిజతనూజుం డగుసత్యవంతుతోడ
సంవాదంబు గలిగె నది నీయడిగినయర్థంబునకుం బ్రకాశకం బగుఁ జెప్పెద నాక
ర్ణింపుము వారి ద్దఱుం బ్రజాశిక్షఁ దెలుంగు మాట లాడునమయంబున. 293
సీ. వధము ధర్మంబుగా బుధులు సెప్పరు దని, యనుశాసనము సేయుజనకుతోడ
సత్యవంతుఁడు హింసకృత్యకర్మం బగు, నేని నకృత్య మింకేది యనుడు
మ్రుచ్చులు ప్రల్లదుల్ సచ్చువారల యట్లు, గా కున్న [1]బాధలు లోకమునకు
బుట్టవె యనిన నబ్భూపతి యమ్మాట, కతఁడు సంపుట దక్క నన్యదండ
తే. విధిన శిక్ష సెల్లించుట వెరవుగాదె, నావుడును బతి యట్లలనడచు దృష్టి
దండవాగ్దండధనదండతనువికార, దండములు సేయునది తప్ప[2]దర మెఱింగి.
క. విను చంపఁ దగినతప్పున, కనఘా చంపుటయు వలయు నాప్తుఁడు బంధుం
డనుజుఁడు దనుజుఁడు ననుమ, న్ననయును దుష్టునెడ రాజునకుఁ బాప మగున్.
తే. తాను మున్ను వినీతుఁడై తనదుమంత్రి
వరులఁ బుత్త్రుల భృత్యుల వరుసతోడ
వినయవంతులఁ జేసి భూవిభుఁడు ప్రజకు
రక్షణము సేయ నిహముఁ బరంబుఁ గల్గు. 296
క. దోష మరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగినరూపునఁ జేయం
బోషక మగు ధర్మమునకు, నైమమ్యవిహీన మైనవధము గుమారా. 297
క. చంపఁగఁ జూచియు లోభము, పెంపునఁ గ్రోధమునఁ గామపీడను మది శం
కింపక దుష్టులు గీడొన,రింపఁగఁ జూడమె కలంకరేఁగు నహింసన్. 298
ఆ. విను మహింస విప్రజనులకు నెల్లభం,గులను వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణ
గలిగి వారిఁ గీడు గదురక యుండంగఁ, గాపు పతి కహింసకత్వ మనఘ. 299

కపిలగోసంవాదప్రకారము.

వ. అనియె నని చెప్పిన విని యజాతశత్రుండు తాతతో నవశ్యకర్తవ్యంబు గృహస్థ
ధర్మంబో పరిత్యాగంబో నిరూపించి చెప్పవే యనిన నతండు రెండును మానసీ
యధర్మంబుల కపిలగోసంవాదం బనునితిహాసంబు వినుము దాన నీవితర్కంబు
వినిశ్చయదశం బొందు నని పలికి యిట్లనుఁ గపిలుం డనుసంయమిసత్తముం డుత్త
మాకృతియు భీతిరహితయు నహుషసంభావితయు నగు నొక్కగోవుం గాంచి నీవు

1 నాథులు. 2 తల మెఱింగి; దల యెఱింగి.

వేదస్వరూపవు గావే యని పలికె నమ్మాట వేదంబులవలనియాదరంబులేమింజేసి
వెడలినదిగా నూహించి యప్పుడు గెలన నున్నస్యూమరశ్మి యనుముని సూ
క్ష్మరూపంబున నగ్గోవునందుఁ బ్రవేశించి. 300

క. వేదములు డాంభికత్వా, పాదనములు గాఁగ యతులు పలుకుదు రవి స
ర్వాదరణీయంబులు నీ, కాదరపాత్రములు గావొ యని పలుకుటయున్. 301

వ. అగ్గోవున కతం డి ట్లనియె. 302

క. వేదములవలన నాకు న,నాదరమును నాదరమ్ము నను రెండును లే
వేది గతంబుగ నడిగితొ, నీదుతలం పెఱుఁగునట్టినేరిమి గలదే. 303

వ. అయినను నాయెఱింగినంత సెప్పెద నాకర్ణింపుము బ్రహ్మచర్య గృహస్థధర్మవా
నప్రస్థప్రవృత్తి పరివ్రాజనంబు లనునాలుగాశ్రమంబులును దేవయానంబుల య
త్తెరువుల నడచుట సంసారులకుం గర్తవ్యంబు గావున. 304

క. వారలకు వేదవిహితా,చారంబులు వలయునది ప్రశస్తము హింసా
ప్రారంభ మాచరించుట, యారయఁగా మేలొ కీడొ యంచితమూర్తీ. 305

వ. అనుటయు స్యూమరశ్మి యతని కి ట్లనియె. 306

క. అలఘుమతిని యజ్ఞార్థం,బులుగాఁ బశువులను ధాన్యములఁ గల్పించెఁ
జలజభవుం డది గాకయుఁ, దలకొని యజ్ఞంబు లతఁడు దాఁ జేయఁ డొకో.307

క. విను మజ్ఞునకును బ్రాజ్ఞున,కును గలయది దివ్యసుఖము గోరుట దివ్య
త్వనిరూఢి యాగకరణం,బునఁ దక్కఁగ నొంటఁ గలుగఁ బోలునె చెపుమా.

క. అమలినగృహస్థధర్మో,త్తమమును గల్మషహారంబు దైవతసంభా
వ్యము నైనయజ్ఞకర్తృ,త్వము మునివర హింస గాఁగఁ దలఁపం దగునే. 309

చ. అనుటయు ని ట్లనుం గపిలుఁ డాత్మసుఖైకపరాయణుండు మె
చ్చునె పెఱసౌఖ్యకోటి గతశోకుఁ డకాముఁ డసంగశీలుఁ డా
తని కవి యెల్ల నేటికి మదప్రదలోకము లొల్లమిన్ సనా
తన మగుమోక్షముం [1]గొఱలి తా విడుచున్ గృహధర్మవర్గమున్. 310

వ. అనిన విని స్యూమరశ్మి యాసిద్ధప్రవరున కి ట్లనియె. 311

ఆ. ప్రజలు దల్లిఁ జెందుపగిది గృహస్థధ,ర్మంబు నెల్లయాశ్రమములుఁ జేరి
కాదె జీవనంబు గావించుకొను గృహ,యుక్తుఁ డోషధులకు నొడయుఁ డగుట.

క. విను మోక్షము గార్హస్థ్యం,బునఁ గా దని యెన్నఁ డెచటఁ బురుషుం డెవ్వం
డు నిరూపించి పలికె స,ర్వనిధానము గృహము వేదవాక్యఫలజ్ఞా. 313

క. అలసులు ధనహీనులు నై, సొలసి క్రియలు విడుతు రది విహూత్రత దానం
గలదే సద్గతి వేదం, బులు విడిచి [2]యఘంబుపరతఁ బోవరె తండ్రీ. 314

క. విదితము గర్భాధానము, మొదలుగ శ్రుతికలితమంత్రములు నిర్మలనం

---

1 గెరలి. 2 యఘుంబు ఎఱుత.

పద తెల్లను బ్రాహ్మణునకు, నొదవించుట దగునె శ్రుతుల నొల్లక యుండన్. 315
ఆ. అనినఁ గపిలుఁ డిట్లులని వివరించు నా, చారములను దేవసమితి నెల్ల
భూమిసురులు దృష్టిఁబొందింతు రమృత మా, నంగఁ బ్రీతినిచ్చు భంగి యొలయ.
వ. అది యట్లుండె వినుము చెప్పెద. 317
క. పాణి యుపస్థం బుదరము, వాణి యనఁగ మూఁయ రానివాకి ళ్లివి గీ
ర్వాణులకు వీని బుధుఁడు పు, రాణపురుషరక్షకై తిరంబుగ మూయున్. 318
తే. పుచ్చి కొనఁడు ముందటఁ బైఁడిపోక యున్న
నలుక వొడమియుఁ బొడువను నడువఁ దొడఁగఁ
డట్టియానైష్ఠికునిచేత నడఁగ కున్న
పాణి యనియెడువాకిలి బంధురముగ. 319
క. ఏవిధముకాంత నైనం, దా విహరణమునకు నెపుడుఁ దార్పఁడు తనయం
దావిష్టము భార్యావ్రత, మూవెర వడ్డం బుపస్థ మనువాకిటికిన్. 320
క. తనుయాత్రకుఁ గా నశనము, గొనుఁ బూర్ణముగాఁ గొనండు గోరఁడు లౌల్యం
బున రానిదాని నమ్మెయి, ముని యుదరద్వార మోపి మూసెనకాదే. 321
క. పలుకఁ డనత్యము దూఱం, బలుకఁడు బెట్టిదము గాఁగఁ బలుకఁడు వాదం
బులకుఁ జొరఁడు వాణి యనం, గలవాకిలి యట్టిబుధుఁడు గప్పం జాలున్. 322
తే. ద్వారములు నాల్గు మూయంగ దక్షుఁ డైన
వాఁడ చూవె బ్రాహ్మణుఁ డట్టివాని కేల
తపములును యజనంబులు దానములును
వ్రతములును వేదకింకరత్వంబు [1]దొడఁకు. 323
తే. ద్వంద్వములులేక పేర్మికి వ్రస్సి పడక
ప్రకృతి వికృతులఁ గనుచుండు బ్రాహ్మణత్వ
శాలి యానదాచారంబు సలుప లేని
వాఁడు ఫలకాంక్షి యై కర్మవశతఁ బొందు. 324
వ. అని నిర్దేశించిన గోవునం దడంగి యునికిదక్క సన్నిహితుండై స్యూమరశ్మి తన
పేరు సెప్పి యేను ధర్మనిర్ణయం బెఱింగికొన వలసి గోవిలీనుండనై పలుకుచుం
డితిఁ గాని యొండు గాదు మహాత్మా నిన్నాశ్రయించితి వేదంబులు ప్రమాణం
బు లగుట యాఁదివరాశ్రమవిహితాచారంబులు నడపుటయుం బరిత్యాగంబు
నుం గల దెయ్యది యత్యంతవిధేయంబు సువ్యక్తంబుగా నెఱింగింపవే నీవు ధర్మ
సూక్ష్మత్వదర్శి వేను శుశ్రూషకుండ నన్ననుశాసింపు మనవుడుఁ గపిలుండు
ప్రీతుండై యతని కిట్లనియె. 325
క. జ్ఞానంబు నాశ్రయించిన, వానికి నేపనులఁ గీడు వాటిల్లదు ప్ర

1. తొడఁకు.

జ్ఞానరహితుండు గామా, ధీనతమెయిఁ గర్మసమితి ద్రిప్పునఁ జిక్కున్. 326
క. అనహంకారుఁడు నక్రో,ధనుఁడు నతృష్ణుండు నై నతఁడు శుభ మశుభం
బనుభేదముఁ బొరయఁడు విడు, పున సమతానుఖమయత్వముం గనుచుండున్.
క. విను మెఱుక గలర మీ రెల్లను నేకాత్మత్వసిద్ధిలాభం బెందే
ని నొకని కలవడు నాతం, డనుమానింపఁ డఖిలక్రియలుఁ బోఁ ద్రోచున్. 328
వ. అనిన విని స్యూమరశ్మి యమ్మునివరున కిట్లనియె. 329
ఆ. వేదశాస్త్రసరణి విడుచు టున్మార్గవ, ర్తనము మోక్షపదము రాదు దాన
ననఁగ నిందు నంచితాత్మ వేదంబులఁ, గైకొనమియ కీడు నాకుఁ జూడ. 330
వ. నామనంబుసందియంబుఁ బాపవే యనినం గపిలుం డమ్మహాద్విజునితో వేదంబుల
నేల కైకొన కుండ వచ్చు నవియ చూవె లోకంబులకుం [1]ప్రమాణంబు లనిపలికి
యి ట్లనియె. 331

— కపిలుఁడు స్యూమరశ్మికి వేదంబులు ముఖ్యప్రమాణంబులుగాఁ జెప్పుట. —

క. అరయంగా శబ్దంబును, బరంబు నన రెండు సూవె బ్రహ్మములు గుణో
త్తర శబ్దబ్రహ్మభజన, పరుఁడు పరబ్రహ్మమహితపదముం బొందున్. 332
క. మనమున నెద్దియుఁ గోరం, డనసూయయు శమము దమము నతులజ్ఞానం
బును గలగృహపతి ధర్మం, బని నడపును వేదచోదితాచారములన్. 333
క. భూతదయయు ననహంకా,రాతిశయముఁ గలుగువిమలుఁ డప్రాయశ్చి
త్తాతురుఁడు సూవె విధులు ను,నీతము లై నను దృఢాత్మనిష్ఠకతమునన్. 334
క. విను శాంతు లైనవిప్రులు, మనుజేంద్రులు గృహమునందు మహితవ్రతసం
జనితపరిజ్ఞాననిరం, జను లై పడయుదురు సూవె శాశ్వతపదమున్. 335
తే. బ్రహ్మచర్యాదు లగునాల్గుఁ బాదమహిమ
గాఁగఁ బరఁగెడు ధర్మ మొక్కటియ చూవె
యెవ్వఁ డెందు వర్తించిన నేమి సకల
కర్మఫలరూపకత్వ మొక్కటియ కాదె. 336
క. సంతోషామృతసుఖిత, స్వాంతుం డగు నేని సట్టివాఁడు గృహంబుం
గాంతారదేశమును నొ,క్కంతగ నిశ్చింతవృత్తి నక్షోభ్యుఁ డగున్. 337
క. విను తృష్ణారాహిత్యం, బున నాలవునాశ్రమంబుఁ బొందుదురు మహా
జను లది యుపనిషదుక్తం, బనక యవైదిక మనంగ నగునే నీకున్. 338
క. జ్ఞానము ధర్మమున కధి,ష్ఠానము మూలంబు పరమసంతోషము భ
వ్యానూనత్యాగము రూ,పానందము ప్రాకు దాని కను వేదంబుల్. 339
క. ఏదియుఁ దలఁప ననేవ్యముఁ, గా దాశ్రమసమితిలోనఁ గావున శుచు లై
యేదాన నున్న సంసా, రోదధియాదరికిఁ బోవనోపుదురు బుధుల్. 340

1 ప్రామాణ్యం బని.

క. సంతోషంబున నేగతి, శాంతాత్మున కొదవు దాని సద్గతిగా వే
దాంతవిదులు గొనియాడుదు, రింత నిజము దీని నీవు నెఱుఁగు మనింద్యా.
తే. వేదతాత్పర్య మారసి వేదితవ్య, మెఱుఁగువారలు వేదజ్ఞు లిట్లు గాని
వారు వేదపాఠకులు సర్వంబు నరయ, వేదపరినిష్ఠితము నూవె విప్రవర్య. 342
క. త్యాగ మొకనెలవు శమసం, యోగం బుత్తరము దాని కూర్ధ్వము సంతో
షాగమము మోక్షలాభో,ద్యోగికి నివి గమ్యభూము లుత్తమధిషణా. 343
వ. అని యిట్లుపదేశించి. 344
సీ. వేదితవ్యం బన విదితంబు నా ఋతం, బనఁగ సత్యం బన నతిశయిల్లి
సంభృతస్థావరజంగమం బనఁగ స,ర్వాత్మకం బన శుభం బనఁగ వెలసి
యవ్యక్త మనఁగ బ్రహ్మంబు నా నుత్తర, మనఁగ శివం బన వినుతి కెక్కి
[1]ప్రభవం బనంగ నవ్యయ మన శాంతి నాఁ, దేజంబు నా నెందుఁ దేజరిల్లి
తే. క్షమ యనఁగ నంబరం బనఁగా ధ్రువంబు, నా ననామయ మన నొప్పి లీనరూప
బుద్ధిసంప్రాప్యమగుతత్త్వమునకు వేద, మానితబ్రాహ్మణులకు నమస్కరింతు.
వ. అని పలుకుటయు స్యూమరశ్మి ప్రీతుం డగుచుఁ గపిలునిం బ్రశంసించె నియ్యి
తిహాసంబుతాత్పర్యంబు నీవుం గనికొను మని చెప్పినం దద్దయుఁ బ్రియం బంది
ధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులు మూఁడును [2]వేదశంసితంబులు వీనిలో నెద్దా
నిలాభంబున విశేషంబు గలిగియుండు నెఱింగింపవే యనిన గాంగేయుండు గుం
డధారుం డనువాఁడు నిజభక్తున కుపకారంబు సేసినప్రకారం బితిహాసరూపంబు
నం బ్రవర్తిల్లు నది భవత్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బై యుండు వినుము చెప్పెద
నని యప్పుడమిఱేని కి ట్లనియె. 346

కుండధారుం డను దేవానుచరునివృత్తాంతము.

సీ. యజ్ఞార్థ మొక్కబ్రాహ్మణుఁడు ధనార్థియై, తపము సేయఁగఁ గుండధారుఁ డనఁగఁ
బరఁగెడుదేవానుచరుఁ డచ్చటికివచ్చి, యభిలాష మేరూప మనుడు నర్థ
సిద్ధి గోరెద నని చెప్పినఁ బ్రీతి నా,తఁడు మాణిభద్రుని ధనదభృత్యు
నియతిఁ దలంప సన్నిధి సేసె నయ్యక్షుఁ, డతఁడు మదాశ్రితుం డైనయితని
తే. ధనసమగ్రునిఁ జేయవే యనిన నంత, ధనము వలసిన నిచ్చెద ననియె మాణి
భద్రుఁ డమ్మహాత్ముఁడు మర్త్యభావ మస్థి,రత్వదూషిత మనువిచారంబు వుట్టి.
క. ధన మేటికి నీవిప్రుని, మన మొలయఁగ వలయు ధర్మమార్గంబున దా
నన సర్వసంపదలు నగు, నని నిశ్చయ మొంది వినయ మతిశయమందన్. 348
ఆ. యక్షవరునితోడ నవ్విచారము మృదు,వచనరచనఁ జెప్ప వాఁడు దాని
కాత్మఁ బ్రీతిఁ బొంది యనుమతి సేయంగ, నధికభక్తినిరతుఁ డై యతండు.
క. దేవతలను బ్రార్థించిన, నావసుధామరునిచిత్త మాప్రొద్ద తప

1 వైభవంబనఁగ నవ్యయమన. 2 వేదశాసితంబులు.

స్సేవనతత్పర మగుడు, న్దేవానుచరునకు నిట్లనియె నతఁ డధిపా. 350
క. అనఘా భవదీయదయ, స్మనంబు దెలి వొందె నిపుడు నాకే నొల్లన్
ధనము తపంబ యొనర్పఁగ, ననుజ్ఞ సేయంగ వలయు నాదరణమునన్. 351
ఆ. అనిన నట్ల కాక యాచరింపుము ధర్మ, మనుచు నరిగె నిర్జరానుచరుఁడు
భూసురుండు మూలములును బత్త్రములు నా,హారములుగఁ జేసి నధికతపము.
క. క్రమమున జలపవనము లశ,నములు గఁ గొని తపము సేసినం గాయముఁ జి
త్తము మానుషంబు లగుచం,దములు విడిచి దివ్యమహిమధామము లయ్యెన్.
వ. అట్లు సిద్ధుం డగుటయు. 354
క. నను నెవ్వ రాశ్రయించిన, ధన మొసఁగుదు రాజ్య మిత్తుఁ దద్దురితములం
దునుముదు ననునగ్గలికలు, మనమున జనియింపఁ జొచ్చె మనుజాధీశా. 355
వ. అవ్విధంబున మహానుభావుం డై. 356
తే. ఆతఁ డతిభక్తిఁ దలఁచె దేవానుచరుని, నపుడ యక్కుండధారుఁడు నరుగుదెంచె
నరుగుదెంచిన నతఁడు నిజానుభావ, జనితగంధపుష్పములఁ బూజన మొనర్చి.
ఉ. చక్కఁగఁ జాఁగి మ్రొక్కుటయుఁ జయ్యన నెత్తి మనం బెలర్పఁ గా
నక్కునఁ జేర్చి యి ట్లనియె నద్ద్విజానుచరుండు శంక దాఁ
దక్కి ధనంబుఁ గామమును ధర్మముతోఁ గలయంగ నెన్ను నే
యక్కట యిట్లు వేద మవి యప్పురుషార్థము [1]నోలి మే లగున్. 358
వ. అని ధర్మం బగ్గించి. 359
క. [2]ఆనుకృతము గడ యెద్ది మ,హాసత్త్వయోగసేవనారామత ను
ద్భాసితుఁడ వగుచు [3]నిష్ఠా, వ్యాసంగవిహారి వగు మనామయలీలన్. 360
క. అని యతఁడు నిజనివాసం,బున కరిగెను విప్రవరుఁడు మునిజనములు పూ
జనము లొనరింప ఖేచరు, లనుమోదింప విహరించె నప్రతిహతుఁ డై. 361

నారదప్రవర్తితం బగునితిహాసము.

వ. అని చెప్పి యప్పురుషవరుం డప్పాండవాగ్రజుతో వెండియు నిట్లను నొక్కధర్మ సూక్ష్మత సెప్పెద నాకర్ణింపు ముంఛవృత్తి యగువిప్రుం డొక్కరుండు భార్యాసహితుం డై వనంబున నుండి యజ్ఞాచరణంబునకుం దొడంగి యహింసాపరుం డగుటం బహువిధ యుడిగి ఫలమూలంబుల హవిస్తంత్రంబు నడపం జూచె నది విహితాచారంబు గామి యెఱింగియు శాపభయంబునం దత్పత్ని యమ్మహీసుర వరునెదుర నిలిచియుం బలుక కుండెఁ బాకశాసనాదులు హవిర్భాగంబులు గొనం గడంగమి నగ్నియుం బచనశక్తిం దొఱంగె నట్టియెడ నాసమీపంబునం దిరుగు హరిణంబు మనుష్యవచనంబులం దత్పత్నిదూఱి యమ్మహీసురవరునెదుర నిలిచి తన్నుహింసించి యాగంబు సెల్లింపు మనిన నతం డట్లు సేయం బోమ్మనవుడుఁ గొ

1 నూఁప. 2 నాసుకృతము. 3 నిష్టవ్యాసంగ.

న్నియడుగులు వోయి మగిడి యాకృష్ణమృగంబు నాయిచ్ఛాదివ్యదృష్టిం గనుం
గొను మేను జెప్పినట్లు సేసిన నిన్నభినందించువారై యప్సరఃకాంతలును గంధ
ర్వులును వీరె విమానంబుల నేతెంచినవా రనుటయు నవ్విప్రుండు విలోకించి
దివ్యత్వసిద్ధికై దాని హింసించువాఁ డగుటయు దానం దదీయతపంబునకు నుత్పా
తంబులు పుట్టె నేణరూపంబున వర్తించునాధర్మదేవత యాభూదేవునకు సన్నిధి
సేసి నీయజ్ఞశ్రద్ధకు సంతోషించి ధర్మసూక్ష్మత్వంబు దెలుప వచ్చితి నర్హంబగు
హింసావిశేషం బహింసావ్రతహానిం జేయదు క్రతువు గదా యని యనర్హహింసన
గర్తవ్యంబు గా దని నిర్దేశించి తత్పత్నీసమాధానంబునం దపశ్శక్తిప్రత్యాసత్తి
యుం జేసి యాగవిశేషవిధానంబు వరప్రదానంబున నిర్వహించె నయ్యితిహాసంబు
నారదప్రవర్తితం బని చెప్పిన నప్పుడమిఱేఁడు ప్రీతుండై. 362

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు ముక్తిమార్గము దెల్పుట.

క. పురుషుం డేమిటఁ బాపా,చరణమునకుఁ జొచ్చు ధర్మచర్యకు మూలం
బరయఁగ నెయ్యది రెంటిం, బొరయం డెద్దాన నెట్లు వొందును ముక్తిన్.
వ. అని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డి ట్లనియె. 364
సీ. [1]గంధరసాదులకాంక్ష లోభము మోహ,మును దెచ్చు నద్దోషమునకు మనను
లోనైన ధర్మవిలోపంబు వాటిల్లు, దానఁ బాపము సేయుతలఁపు లొదవుఁ
బ్రజ్ఞ నక్కీడులు భావించి సద్గోష్ఠిఁ, బరఁగంగ విషయతత్పరత మాను
నది ధర్మబుద్ధికి నాలవాలం బగు, ధర్మాచరణములఁ దనివి సనక
తే. హృద్గతద్వంద్వముల నెల్ల నెడల [2]విడుచు
ననఘ యనపాయ మగునుపాయమున ముక్తి
నడయుఁ బదపడి యేను నీయడిగినంత
వట్టుఁ దెలిపితి ధర్మనిర్వాహి వగుము. 365
తే. అనుడు ననపాయ మగునుపాయం బనంగఁ
జెప్పి తొక్కటి మోక్షంబుఁ జెందు తెఱఁగు
దానిఁ దెలియంగ నెఱిఁగింపవే నరేంద్ర
ముఖ్య యనియె నక్కురువంశముఖ్యుఁ డధిప. 366
వ. అనుటయు నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం డి ట్లనియె. 367
క. వినుము ఘటము సేయుట సా,ధనములు లే కున్న నగునె ధరణిప పూర్వాం
బునిధికిఁ జనుమార్గ మపర, వనరాశికిఁ జనునె [3]వెరవు వలయుం దెలియన్.
వ. అడిగి మేలు సేసి తాకర్ణింపుము. 369
సీ. క్షమఁ గ్రోధ మకృతసంకల్పతఁ గామంబు, చిరనిద్ర సత్త్వసంసేవనమున
గాఢధైర్యమున రాగద్వేషములుభయ, మప్రమాదమున మోహంబుభ్రమము

1 గంధసారాదులకాంక్ష. 2 విడిచి యనఘ. 3 చెప్పవలసెం.

వినివర్తనాభ్యాసమున రోగములు నుప, ద్రవములు హితము మితంబుఁ గాల
యోజితంబును నగుభోజనంబున జీవ, సందర్శనమున నిశ్వాస మఖిల
తే. విషయములు నంతవిరసతావేక్షణమున, నిత్యసంతోషమున లోభనిరతి కృప న
ధర్మ ముచితకృతావేక్షధర్మమవులఁ, ద్రోవ నేర్చుట ముక్తికిఁ ద్రోవ యధిప.
తే. తాను గ్రోధాదు లెడలించుఁగాని ముక్తి, దెచ్చియీదొకభంగి ముక్తికిఁబథంబు
నగుట ననపాయ మగునుపాయం బనంగ,వలసె [1]నీ నేర్పు పేరిందువంశవర్య.
చ. అనుడు నజాతశత్రుఁ డిటు లన్నలు దమ్ములు లోను గాఁగఁ దృ
ష్ణ నఖిలబంధుకోటులను జంపెడు తెంపొలసెఁ మహాత్మ యే
యనువునఁ దృష్ణ త్రోపు వడు నట్టిసమంచితచిత్తధర్మముం
బనుపడుపంగఁ జాలుకలభాషణపంక్తి ననుగ్రహింపవే. 372
క. అనుటయు దేవవ్రతుఁ డ,మ్మనుజపతికి నిట్టు లనియె మాండవ్యునితో
జనకుఁడు సెప్పినమాటలు, విను మవి తృష్ణ నడఁగించువెరవు నొనర్చున్. 373

జనకరాజమాండవ్యమహామునుల సంవాదప్రకారము.

వ. జనకునికడను మాండవ్యుండు వచ్చి వితృష్ణత్వశిక్షఁ గోరిన నమ్మేదినీశ్వరుం
డాదరభరితుం డై. 374
సీ. అర్థముల్ దుఃఖదోషాకరంబులు విను, మేమిటిపై నాశ లేమిఁజేసి
పొరయవు నను దుఃఖములు మునినాయక, మిథిల గాలంగ నేమియును నాకుఁ
గాలనియట్లుండెఁ గామసుఖంబును, దివ్యసుఖంబును దృష్ణ విడుచు
సుఖముఁ బోలునె యర్థసులభతతోడన, గోవృతోఁ బెరిఁగెడుకొమ్ములట్లు
తే. తృష్ణ దానును పెరుఁగుఁ [2]దదీయసక్త,మమత గలుగు మాబంధులుమాధనములు
మానివాసంబు లనమి మమత్వ మెదఁ ది,రంబు గాకున్న నింకుఁ దృష్ణాంబురాశి.
క. దొరకొన్న ననుభవించుచు, దొరకొనమికిఁ జింత నొంది దురపిల్లక ని
ర్భరుఁ డై యున్నను దృష్ణకుఁ, జొర వచ్చునె యతనిమనసు సువ్రతశీలా. 376
తే. విడువరాదు దుర్మతులకు నొడలు ముదియఁ
దాను ముదియదు ప్రాణాంత మైనరోగ
మనఘ తృష్ణ వర్జితకాముఁ డైనతండు
దానిఁ బోఁద్రోచి సౌఖ్యసాంద్రత్వ మొందు. 377
క. శోకప్రమదాదిద్వం, ద్వాకులుఁడవు గాక శాంతి నంతఃకరణ
శ్రీకిఁ బరిరక్ష సేయుము, నీకు వితృష్ణత్వసౌఖ్య [3]నిత్యత గలుగున్. 378
క. అని చెప్పిన నమ్ముని య,మ్మనుజపతిం బ్రస్తుతించి మనము ప్రశాంతిం
బనుపడఁగఁ బ్రీతి వీడ్కొని, చని వర్తిల్లెను వితృష్ణసరణిఁ గుమారా. 379

1 నీనేర్పు నెఱిఁ గురువంశ. 2 దదీయశక్తి, మమత గలిగి మాబంధులు. 3 నిష్ఠత.

పితాపుత్రసంవాదము.

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతనునందనుతో సర్వభూతభయావహం బగుచుం గాలం బతిక్రమించుచుండఁ బురుషుం డెద్ది యాచరించుట మేలు దీని మున్న నడిగి విన్నవాఁడ నిది పెద్దయు విన వలయునది గావున నడిగెదం జెప్పవే యను టయు నమ్మహాత్ముం డీయర్థంబు దెలియుటకు ముందర రేను జెప్పినపితాపుత్రసంవాదం బనునితిహాసంబు లెస్స యందుఁ గొన్నివాక్యంబు లప్పుడు సెప్పనియవి యునుం గలవు చెప్పెద విను మధ్యయనపరుం డగునొక్కబ్రాహ్మణపుత్రుం డన్వర్థనామధేయుండు మేధావి యనువాఁడు దండ్రి కభిముఖుం డై. 380

సీ. ఆయువు దఱుఁగు నంతంతకు ధీరుఁ డెయ్యది సేయువాఁ డన్న నతఁడు బ్రహ్మ
చర్యంబు వేదాభ్యసనమును సంతాన, సంపాదనంబు యజ్ఞప్రవర్త
నంబును జేసి వానప్రస్థధర్మంబు, నడపి యాచరితసన్న్యాసుఁ డగుట
కృత్యం బనుడు జరామృత్యువుల్ జనన మా,దిగ వెనుతగులంగ దిగులు లేమి

తే. మీను వల దన్నుఁ బొదువుట గాన కిష్ట,వృత్తి విహరించుచుండెడువిధము గాదె
యెల్లి సేసెద ననక మే లిపుడ చేయు, మనఘ వార్చునె మృత్యువు జనులపనుల.

వ. అని పలికి పుత్త్రుండు వెండియు. 382

క. కృత మిది యకృతం బిది యిది, కృతాకృతం బనుచు నరుఁడు గింకర్తవ్య
త్వతిరోహితాత్మహితసం, స్మృతి యైనఁ గృతాంతుఁ డతనిఁ జేర్చుఁ దనపురిన్.

క. అనఘా మృత్యువు నమృతం,బును దేహమునంద కలవు మోహము మృత్యు
త్వనిరూఢ మున్నరూపుం, గను టమృతత్వోపహితము గాఁగ నెఱుఁగుమీ.

క. ననుబోఁటికిఁ బశుయజ్ఞం,బున హింసకుఁ డగుట దగునె భూసురవర హిం
సనరహిత మైనశాంతియ,జనమున బ్రహ్మాధ్వరంబు సలిపెద నియతిన్. 385

క. యోగంబుఁ దపంబుఁ బరి,త్యాగంబును గాక యొండు లగునె హితంబుల్
రాగముసరిదుఃఖంబును, ద్యాగముఁ బోలెడిసుఖంబు నరయం గలవే. 386

క. ప్రజ యేన కాన నన్నుం, బ్రజ సుగతికిఁ బుచ్చు నని భరంపడి కోరం
బ్రజ విడిచెద నాయం దది, యజేయమును నవ్యయంబు నగుపద మిచ్చున్.

ఉ. కావున లోకసంశయము గన్గొని యెల్లెడ నిర్మముండ వై
నీవును శాంతియుక్త సమతనిష్ఠయుఁ బూని గుహాప్రవేశసం
భావన నాత్మదర్శనవిభాసివి గ మ్మనినం దదీయవి
ద్యావచనంబులం జనకుఁ డట్టిఁడ యై వెలిఁగెం గృతార్థతన్. 388

క. నరనాథ యమృత మగును,న్నరూపు గను దీవు మరగు నాచెప్పినయి
ప్పర మేతిహాసవాక్యో,త్కరంబు నర్థంబు చిత్తగత మగు చుండన్. 389

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డెవ్విధంబుశీలంబు గలవాఁడు బ్రహ్మపదంబు నొందు నని యడిగిన భీష్ముం డత్యాదరంబున. 390

తే. అధిప లఘ్వాశియై యింద్రియప్రపంచ
జయము గలిగి మోక్షార్థోక్తసారధర్మ
నిరతి నుండెడివానికిఁ బరమ మగుప
దంబు తంగేటిజున్నుచందంబు నొందు. 391

వ. అని పలికి మఱియు నిట్లను హారీతగీతి యనువాక్యసంచయం బాకర్ణింపుము దాన మోక్షధర్మంబులు దేటపడుం జెప్పెద హారీతుం డనుమునివరుండు విద్వజ్జనంబులు దనవలనం బ్రవ్రజనంబు సమీచీనప్రకారంబు గా నెఱుంగ నపేక్షించిన. 392

హారీతుండు విద్వజ్జనుల కుపదేశించిన తత్త్వప్రకారము.

సీ. [1]వారి కిట్లనియె నిష్ఠారంభమతి నిలు, వెడలి కోర్కుల కెల్ల విముఖుఁ డగుచు
జనములకీడు వాక్చక్షుర్మనోవర్తనములఁ గూర్పక మైత్రి సమత గరుణ
గలిగి నింధాప్రశంసల ఖేదమును నుబ్బు, లేక పాడింటను నేకతంపు
గుడిమాఁనిషాంతను గుహాలోన నుండుచు, డంపకములకు వంటకములకును

తే. భోజనములకుఁ దఱి యైనప్రొద్దు గడపి, భిక్షకొనుఁ బ్రీతి మన్నన పెద్దవెట్టు
నట్టియెడఁ దక్కఁ గ్రొత్తగానరుగు యతిని, రంతరంబు నాత్మారాముఁడై చరించు.

తే. అనిన వారు కృతార్థులై యతనిఁ బ్రస్తు
తించి రని చెప్ప విని నరదేవవరుఁడు
దేవతటినీతనూజుతో భావశుద్ధి
కలిమి యొప్పంగ దే యని పలికి మఱియు. 394

తే. రాజభావంబు[2]తొడుసున గ్రచ్చుకొన్న
మనసుతో నుండ కెన్నఁడో మరలి యింద్రి
యముల నిర్జించి సత్త్వాదు లవులఁ ద్రోచి
యేను శాంతిసుఖంబున కెలయు టనఘ. 395

చ. అనుటయు నాతఁ డిట్టు లను నక్కురుభర్తకు వేగ మేటికిఁ
ఘనభుజ యెల్లచందములుఁ గాలముతోడివ చుమ్ము వర్ణధ
ర్మనిరతి చిత్తపాకము గ్రమంబునఁ దెచ్చుఁ గషాయపక్వతం
బనుపడ కర్హుఁ డేలగు నృపాలకుమారుఁడు సన్న్యసింపఁగన్. 396

వ. ఇవ్విషయంబున వృత్రగీత యనునితిహాసంబు గలదు వినుము వృత్రుండు భండనంబునం బడిన నెత్తికొని పోయి పెట్టుకొని యున్నయెడ నయ్యవస్థ నొందియు విషాదంబు లేక యున్నయద్దనుజవిభునితో శుక్రుండు వైరిహృతవిభవుండ వైన నీకు మనోవ్యథ లేమికిఁ గతం బేమి యని యడిగిన నతం డతని కిట్లనియె.

1 హారీతుఁడనియె నిరాలంబమతి (నిరారంభమతి). 2 తొడసున గ్రందుకొన్న.

వృత్రగీత.

తే. కలిమియును లేమియును విను కాలవశగ,తములు బోధవిహీనుల దర్పదైన్య
కలితసుఖదుఃఖములఁ బెట్టుఁగాక యర్థ,ములయనిత్యత యెఱిఁగినఁగలదె వికృతి. 399
వ. అర్థంబులయస్థిరత్వంబ కా దాకర్ణింపుము.
క. దైవతమానుషతిర్య,గ్భావంబులఁ బొందుచును వికారిణి యై భూ
తావలి దిరిగినవెంటన, వేవిధములఁ దిరుగుఁ గర్మవివశత్వమునన్. 400
క. ఏ నిది యంతయు నెఱుఁగుదుఁ,గాన వగపు నుబ్బు నాకుఁ గలుగ వనుదు ని
ర్మ్మానవిహీనపుమాటలు, దానవకులనాథ నీకుఁ దగునే యాడన్. 401
వ. అని యతనిమనశ్శుద్ధి యెఱుంగుటకు నై భార్గవుండు. 402
క. అనయము నీను వొనర్చిన, విని యతనికి నిట్టు లనియె వృత్రుఁడు విజయం
బునకు నయి తపము సేయనె,ముని తత్సుకృతమునఁ గొననె మూఁడుజగములున్.
క. ఆయైశ్వర్యము గ్రమ్మఱ, మాయుటకుం గారణంబు మాన్యచరిత లే
దే యొకదుష్కృత మది యిటు, సేయుం గా కేమి యేల చింతింపంగన్. 404
క. విను మనఘ యింక సుకృతం,బునకుం జొర దుష్కృతంబుపొంతకుఁ బో నే
ననుపము నచ్యుతు నవ్యయు, ననంతుఁ జెందెద ననామయుత నవ్విష్ణున్. 405
చ. అనిమిషనాథుతోడి యని యప్పుడు గంటి ననంతు నాద్యు వి
ష్ణుని నలవోకఁ దన్మహిమ సువ్రత నా కెఱిఁగింపు కర్మసం
జనితవిశేషతం గలుగుచాయలలోపల నెద్ది యవ్విభుం
గనుటకు నర్హ మయ్యొఱుక గల్గఁగఁ జేయుము నాదుబుద్ధికిన్. 406
ఆ. అనిన నట్ల కాక వినుము చెప్పెద నని, యసురగురుఁడు పలుకునవసరమున
నచటి కరుగుదెంచె నఖిలమునీంద్రస,మ్మాన్యుఁ డగుసనత్కుమారుఁ డధిప.
వ. వచ్చి యభిపూజితుండై సమున్నతాసనంబున నున్నయమ్మహాత్మునితో శుక్రుండు విష్ణుమాహాత్మ్యంబును వర్ణవిశేషంబులు నిద్దానవేంద్రునకు నెఱింగింపవే యనిన నతండు ప్రసన్నవదనుం డగుచు నిట్లనియె. 408
ఆ. వినుము దనుజనాథ విష్ణునియం దఖి,లంబుఁ గలుగు నిలుచు లయముఁ బొందు
నతనిభక్తి నింద్రియజయంబునను బోలె, దానధర్మవిధులఁ గాన రాదు. 409
వ. అవి ప్రయోజనపడుటయుం గలిగి యుండు నదియునుం జెప్పెద మున్ను విష్ణుని మహిమ యాకర్ణింపుము. 410
తే. ధరణి పాదంబు లతనికి శిరము దివము
దిశలు బాహు లతఁడు సర్వదేవమయుఁడు
భూతవిక్షేపసంహారములు దదీయ
మానసస్వైరలీలలు దానవేంద్ర. 411
వ. వినుము జీవావస్థలు ఛాయ లై యుండుఁ గృష్ణంబును ధూమ్రంబును హారితంబును

హారిద్రంబును రక్తంబును శుక్లంబును నైనవి యాఱు గలవద్దశావిశేషంబులు.
తే. అనఘ విష్ణువిహారంబు లైనవిషము, వివిధవిక్షేపసంహారవృత్తులందు
భ్రమణ మొందెడిజీవుని బహుళకర్మ,ములవశంబున నాతనిఁ బొందుచుండు.
తే. తన్ను నుత్తమమధ్యమాధమము లైన
ఛాయ లొందంగఁ బ్రచురపర్యాయవృత్తి
జీవుఁ డమరత్వముఖ్యనానావిధముల
నొంది యెక్కుచు డిగ్గుచు నుండుఁ జూవె. 414
క. మే లొనరింపఁగ దొరకొను, మేలిమి గలచాయ కీడు మొయికొని చేయన్
లోలత్వరహిత చాయకుఁ, జాలం గీట్పాటు వొలయుచందము వచ్చున్. 415
వ. కావున. 416
క. రసకర్మజ్ఞుఁడు దారము, పసిండి సేఁతకుఁ బ్రయత్నపరుఁ డై శుద్ధ
త్వసమగ్రము సేయుక్రియ, న్విసువక పరిశుద్ధి జీవునికిఁ జేయు టురున్. 417
క. విను కుసుమంబుల వాసిం,చిన నొప్పనికంపు విడిచి చెందును సౌర
భ్యనిగూఢిం దిల లట్టుల, యనఘా సుకృతముల జీవుఁ డకలంకుఁ డగున్. 418
క. అంతంతకు సత్కర్మము, లెంతయుఁ బెను పొంద జీవుఁ డెక్కుడుచాయం
జింతాకలుషము వాయఁగ, సంతోషామృతము నాని సంశుద్ధుఁ డగున్. 419
వ. ఎక్కుడుచాయ శుక్లత్వంబు. 420
క. జీవుఁడు శుక్లచ్ఛాయా, భావితుఁ డైనపుడు విష్ణు భావించుటకుం
దా వెరవరి యగుఁ దద్గత, భావ మొసఁగు గుఱుమ లేనిపం డగునెలవున్. 421
వ. అనిన నిని వృత్రుం డదీనంబులు నమృతస్వరూపంబులు నగుభవదీయవచనంబులు
వినికిం జేసి విశుద్ధుండ నైతి నని పలికి ప్రాణంబులు విడిచి విష్ణునిం బొందె నని
చెప్పుటయు నప్పాండవేయాగ్రజుండు వృత్రునివిజ్ఞానంబును విష్ణుభక్తియు నింత
యొప్పునే యని యగ్గించి యతండును నాఖండలుండును భండనంబు సేసిన తెఱం
గెఱింగింపవే యనుటయు ననిమిషనదీనందనుం డతని కి ట్లనియె. 422

ఇంద్రవృత్రాసురుల యుద్ధప్రకారము.

సీ. ఇంద్రుఁ డుజ్జ్వలరథం బెక్కి దేవానీక, సహితుఁ డై వృత్రుపైఁ జన నతండు
దనుజసైన్యముఁ గొని తాఁకెఁ దత్సంగర, మవ్వాసవునకు భయం బొనర్చెఁ
బర్వతప్రతిమరూపమున నయ్యసురయు,గ్రతఁ జూచి వడఁకు దైవతకులేంద్రు
నద్దానవుండు మాయాబలంబున మోహి,తునిఁ జేయ సొగయుడు మునిసమాజ
తే. సంస్తుతముగ రథంతరసామశక్తిఁ
జేసి యమ్మూర్ఛ దేర్చె వసిష్ఠుఁ డతని
తోడ నజుఁడును హరియు రుద్రుండుఁ బోరు
గనుఁగొనంగ వచ్చినవారు గడఁగు మనుడు. 423

చ. అతఁడు గడంగ దేవగురుఁ డప్డు మునీంద్రులుఁ దాను నమ్మరు
త్పతివిజయంబు గోరి హరుఁ బ్రార్థన సేయఁ దదీయ తేజము
ద్ధతచటులజ్వరం బగుచు దైత్యపతిం బొదివెన్ సురేశ్వరో
ద్యతకులిశంబుఁ బొందె హరి దత్సమయంబునఁ గౌరవేశ్వరా. 424

తే. ఇంద్రునకు రుద్రుఁ డత్తఱి నిట్టు లనియె, ననఘ యిరువదివేలు దివ్యాబ్దములు మ
హాతపం బొనరించె నీయసుర వీని, గొసఁగెఁ బద్మజుఁ డధికమహోగ్రబలము.

క. అని చెప్పి యబ్బలము నా, ఘనతేజముచేత నడఁగు గడఁగు మనుడు న
య్యనిమిషనాథుఁడు వజ్రం,బున వైవ నతండు వడియె మునిగణ మలరన్.

క. సుర లార్చిరి తూర్యంబులు, మొరసె ననేకంబు లపుడు మోదమున మునుల్
[1]హరిహరులం గీర్తించిరి, సురేంద్రు నగ్గించి రధికశుభవాక్యములన్. 427

క. విను విష్ణునిసంస్పర్శం,బున నప్పుడ చూవె కసటు వోయిన నతనిం
గనుటయు శాంతిం బొందుట, యును గురువర కలిగె వృత్రునుల్లంబునకున్.

వ. అని పలికి భీష్ముండు వెండియు నవ్విభున కిట్లను నట్లు వృత్రుని జయించి. 429

చ. హరునకు మ్రొక్కి మీకరుణ నార్తి దొఱంగి యనూనసౌఖ్యముం
బొరసితి నంచు [2]వీడుకొని పోయె మహేంద్రుఁడు బ్రహ్మహత్య యా
సురపతి నప్డు వెన్కొనియెఁ జొచ్చె బిసాంతర మాతఁ డందునుం
బరిగొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టెఁ జలంబున నమ్మహాత్మునిన్. 430

ఆ. బ్రహ్మహత్య దన్నుఁ బట్టిన నమరేంద్రుఁ, డజునికడకు నేఁగి ప్రార్థనంబు
చేసి దీనిఁ బాయఁ జేయవే యన నతం, డది దొలంగఁ జేయ ననువు దలఁచి.

వ. అగ్నినోషధివృక్షతృణంబులను వనితాజనంబులను జలంబులను దలంపున రావించి వృత్రునివలన వాసవునకుం బాటిల్లినబ్రహ్మహత్య చతుర్భాగంబులు సేసితి మీర లొక్కొక్కపాలు గైకొనుం డని పనిచెఁ బనిచిన వారు దేవా నీపంపు సేసెదము మాకు నిష్కృతి యెట్టిది దాని నీదివ్యచిత్తంబున నవధరింప వలయు నని పలికిన నగ్నికిని నోషధివృక్షతృణంబులకును వనితాజనంబులకును జలంబులకును వరం బులుగాఁ గ్రమంబున నీవు ప్రజ్వలింపక హవిఃప్రదానంబు సేయువానియందును మీకుఁ బర్వకాలంబుల భేదనచ్ఛేదనంబు లాచరించువానియందును మీరు రజస్వల లై యుండ మీతో సురతంబు సలుపువానియందును మీలో మలమూత్రశ్లేష్మంబులు విడుచువానియందును మీమీకడ నున్నబ్రహ్మహత్య ప్రవేశింపం గలయది యని నిర్దేశించిన దానికిం బ్రియం బంది యగ్నిప్రముఖంబులు శతమఖు బ్రహ్మహత్యపాల్లు ధరియించి రిట్లు విరించిప్రసాదంబునం గల్మషంబు దొఱంగి యాఖండలుండు దదనుమతి నశ్వమేధంబు సేసి నాకసామ్రాజ్యంబున సర్వలోకపూజ్యత్వంబు నొంది వెలింగె నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె.

1 హరుని హరిం. 2 వేఁడుకొని ... సురపతి నంటె.

తే. ఒదవువృత్రరక్తమున బుద్బుదము లెసఁగి, [1]పుట్టకొక్కు లై యవి జనభోజ్యభావ
మొంది విప్రాదికద్విజయోగ్యతాభి, పన్నములు గావు ధర్మసంపన్నచరిత. 433
క. ఆవాసవుచందంబున, నీవును శత్రుజయకీర్తనీయుఁడ వగుచున్
భూవిబుధుల కెపుడుఁ బ్రమో, దావహుఁడవు గమ్ము భారతాన్వయముఖ్యా.
తే. పర్వములయందు విప్రసభను సభక్తికంబుగా నెవ్వఁ డీశక్రకథఁ బఠించు
వానిఁ బాపము లొందవు మాననీయ, ధర్మములయందు రతుఁడగు ధర్మతనయ.
వ. అనిన నతండు ప్రీతుండై వృత్రుండు జ్వరంబుచేతం బాధువంబడియె నని వింటి
దానిజననంబును దత్ప్రకారంబును నెఱింగింపవే యనుటయు భీష్ముం డాభూపతి
కి ట్లనియె. 436

దక్షమఖధ్వంసంబు నప్పుడు శివునివలన జ్వరం బుద్భవించినప్రకారము.

సీ. రజతాచలంబున రత్నతటంబున, నంబికాసహితుఁడై హరుఁడు పేర్మి
నమరమునీంద్రయక్షాదులు గొలువంగ, నుండు న ట్లుండంగ నొక్కనాఁడు
దేవర్షికోటు లతిప్రమదంబునం, జనఁ జూచి వీ రేమి పనికి నెచటి
కరిగెద రని పతి నడిగె భవాని యా,తఁడు దక్షుఁ జేయునధ్వరమునందుఁ
తే. దమహవిర్భాగములు గొనుదాని కనినఁ, బొలఁతి నీ వేల పో వనుపలుకు వలికె
నాకుమునుభాగపరికల్పనంబు లేమి, నతఁడుఁబిలువఁడేనునుబోవననియెభవుఁడు.
క. తనపతికి భాగకల్పన, మొనరింపఁడు దక్షుఁ డని మహోగ్రపుఁగోపం
బున బొమలు ముడివడఁగ న,వ్వనిత పలుకు మాని యుండె వసుధాధీశా.
సీ. దేవిచిత్త మెఱింగి దేవుండు ప్రమథసం,ఘంబును దాను నాక్రతువు సెఱుప
నరిగె యజ్ఞాంగంబు లన్నింటిఁ బ్రమథులు, గాసి సేయుచును రక్తములు సల్లి
యార్పంగ మృగరూపమై గగనంబున, కెగసె నధ్వరము మున్నీశునుదుట
నలుకఁ బుట్టినఘర్మజలకణ మిలఁ బడ్డఁ, బెనుమంట లెగసిన జనితుఁ డయ్యె
ఆ. నందుఁ బురుషుఁ డొకరుఁడరుణనేత్రకము నీ,లంబు నూర్ధ్వరోమకంబు ఘోర
భంగికంబు నైనయంగంబుతో సప్త, తంతుదాహి యగుచు ధరణినాథ. 439
క. సురలు మునులు భయమునఁ బఱ,చిరి నలుగడ బ్రహ్మవచ్చి శివుఁ గని వినయో
త్తరముగ మ్రొక్కుచు నమరులు, పరికల్పించెదరు నీకు భాగము భక్తిన్.
వ. స్వామీ కోపం బుపసంహరింపుము. 441
క. నావుడు నల్ల నగుచు న,ద్దేవుఁడు గరుణించి మునుల దేవతలను సం
భావింప భాగకల్పన, గావించిరి వార లాజగత్ప్రభువునకున్. 442
వ. అప్పరమేశ్వరుండు సుప్రసన్నుండై యనిమిషులకు మునిగణంబులకు నానందం
బొసంగె శతానందుం డయ్యిందుశేఖరునితో దేవా నీనుదుటిచెమటం బుట్టిన
యప్పురుషుండు జ్వరం బనునామంబునం బ్రశస్తుం డయి యెందునుం జరియించు

1 పుట్టకూకులై.

నీజ్వరం బేకముఖత్వంబునం బృథివికి దుర్భరంబగు బహువిధంబుగా సృజియింపవే
యనుడు నగ్గిరీశుండు గరులకుశిరస్తాపనంబును భుజంగంబులకు నిర్మోకంబునుగోవు
లకు ఖురాంతర్బాధనంబునుమృగంబులకు నైజస్వరూపదర్శనప్రత్యవరోధనంబును
దురగంబులకుఁ బార్శ్వశోషణంబును మయూరంబులకుఁ బత్త్రచ్ఛేదనంబును
గోకిలంబులకు నేత్రరోగంబును శుకంబులకు హిక్కయు నజంబులకుఁ జిత్త
భ్రమణంబును శార్దూలంబులకు శ్రమంబును మనుష్యులకు జననమరణాదుల
యెడ వేదనావేశంబునుంగా విభాగించె నివి జ్వరప్రకారంబు జ్వరంబు మాహే
శ్వరం బగు తేజంబు గావున సర్వజనంబులకు [1]నమస్కార్యంబును మాననీయం
బును నై యుండు. 443

క. జ్వరకథ వినినఁ బఠించినఁ, బురుషుం డారోగ్యసిద్ధిఁ బొదలుం దేజ
స్స్ఫురణముఁ జిత్తసమాధియు, దొరకొనుఁ గోర్కులు ఫలించు దురితములడఁగున్.

క. అని చెప్పి యమరతటినీ, తనూభవుం డాదరమున ధర్మసుతునితో
ననఘా నీ విం కెయ్యది, వినవల తెనవుడు నతండు వినయానతుఁడై. 445

→ శాస్త్రతత్త్వం బెఱుంగనివాఁడు సేయవలసిన విధము. ←

తే. శాస్త్రతత్త్వ మెఱుంగక సంశయాత్ముఁ, డగుచుఁ బరమార్థ మిట్టిదియనఁగ లేని
యట్టివాఁ డేమికర్మంబు నాచరించు, వాఁడు సెప్పవె ధర్మప్రవర్తనజ్ఞ. 446

వ. అని యడిగిన నమ్మహామతి యతని కిట్లను గురుపూజయు వృద్ధోపసేవనంబును
విద్యాశ్రవణంబును నవశ్యకర్తవ్యంబులు మఱియునుం జేయవలయు నవి నారద
గాలవసంవాదంబు వినినం దెలియు వినుము చెప్పెద నారదు నాశ్రయించి
గాలవుండు. 447

క. నానాశాస్త్రంబుల నర్థానేకత్వంబు గనుచు నప్రాప్తసువి
జ్ఞానపరినిష్ఠ మగుమ, న్మానసముం దేర్పవె సమగ్రవివేకా. 448

వ. అని యభ్యర్థించిన నద్దేవముని యమ్మహాద్విజున కిట్లనియె. 449

క. చతురాశ్రమములవృత్త, స్థితులు పరీక్షించి యందుఁ జెంద [2]దలఁచి త
ద్గతి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొని, సతతంబుఁ ద్రివర్గచరిత [3]సౌమ్యుఁ డగుచున్.

తే. పాపకర్మంబు లెల్లను బాయఁ బెట్టి, పుణ్యకృత్యంబు లగువానిఁ బురుషుఁ డోపి
నట్లు శుద్ధమనస్కుఁడై యాచరించు, వాఁడు సజ్జనసంగతి వలయు నెపుడు.

క. విను సర్వభూతములయం, దును మార్దవయుక్తుఁడై మధురవాగ్వృత్తిం
బనుపడఁగ వలయు నార్జవ, మనూనముగ దేవపితృసమర్చకుఁ డగుచున్. 452

క. అనహంకారము నప్రా, ర్థనమును విషయములఁ బెద్ద దగులమియును మే
లనఘా పరు నిందించుట, దను వర్ణించుకొను టనుచితము లెయ్యెడలన్. 453

క. విను మలసుండును గర్వియు, ననర్థభాషియును మత్సరాలీఢుఁడుఁ గ్రో

1 నమస్కారార్హంబు. 2 దలఁచె. 3 సౌమ్యం.

ధనుఁడును గా వలవదు శ,క్త్యనురూపతఁ జేయ వలయు నాతిథ్యంబున్. 454
క. వేదాధ్యయనంబుఁ దదం, గాదరణము యజ్ఞవిధిసమారంభము ధా
త్రీదైవతసమ్మానము, నే దేశమునందుఁ గలుగు నిర వది నిలువన్. 455
క. ఇత్తెఱఁగునఁ బురుషుం డ,త్యుత్తమచరితముల నడచు చుండఁగఁ బాయుం
జిత్తంబుకలఁక బోధో,త్పత్తికి నది మూల మగు నధర్మవిదూరా. 456
క. అని చెప్పి ననుడుఁ గుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డమరతటినితనయునితో ని
ట్లనుఁ [1]గాలపాశసంఛే, దనమును ననుబోఁటి యెవ్విధంబునఁ జేయున్. 457
వ. అని యడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె. 458

అరిష్టనేమి యనుముని సగరున కుపదేశించిన ధర్మప్రకారము.

ఆ. విను మరిష్టనేమి యనుముని నడిగె నీ, యడిగినట్ల సగరుఁ డమ్మహాత్ముఁ
డన్న రేంద్రునకుఁ బ్రియంబునఁ జెప్పిన, సౌమ్యవాక్యములు ప్రశాంతిఁ జేయు.
వ. వానిం జెప్పెద నవహితుండ వై వినుము సగరుం బ్రబోధించుటకు నరిష్టనేమి
యి ట్లను ధనధాన్యపశుకళత్రపుత్త్రాదులసందడిం బడి డెందం బాకులం బగు
నేని ముక్తిమార్గంబు దుర్గమంబై యుండు. 460
సీ. వృద్ధకళత్త్రంబు బుద్ధిమత్పుత్త్రుల, విడిచి నిర్భరత వివిక్తదేశ
మునకుఁ బోవలయు సపుత్త్రుం డపుత్త్రకుం, డనువిశేషంబు లే దతులశాంతి
వైరాగ్యములు గలవానికి విను నృప,వర్య బంధులఁ బ్రోవ వలదె యనుత
లంపున సంసారలంపటుం డగువాఁడు, బేలదా మృత్యువుపాలు వడిన
ఆ. [2]యపుడ వారి నరయ నబ్బునే యద్దశఁ, దలఁచి ముక్తి గోరఁ దగదె యట్లుఁ
గాక తనకు వారు గలుగుదు రే యప్పు, డదియుఁ దలఁప వలయు నదియ కాదె.
తే. భూతములపుట్టుఁ జేష్టయుఁ బొలియుటయును
జూచు నేర్పు గలుగు వాఁడు సూడ నేర్చు
మోక్షమార్గంబు చిత్తంబు మూఢ మైన
సక్తుఁ డగు లోకగతి నెట్లు ముక్తి గలుగు. 462
క. అనఘ దురన్నము శాల్యో,దనమును భూమియును మృదులతల్పము నజిన
మ్మును సురుచిరచీనాంబర,మును సరి యెవ్వనికి నతఁడు ముక్తిం బడయున్.
తే. నేల యెల్లను నేలిన నృపులపుట్టు, నీగిపోకయుఁ జూపాది గాఁగఁ గలుగు
శక్తు లెడలినఁ జెడుమేనిచందమును ద,లంప నేర్చునతఁడు మోక్షలక్ష్మిఁ జెందు.
క. ధనయోగము దుర్లభ మని,యును గ్లేశము సులభ మనియు నూహించుచు నె
మ్మనమున మర్త్యత్వము గీ, డని యెఱుఁగునతండు గను మహానందంబున్. 465
క. కావున గృహస్థవృత్తిక, నీ వతిలోలుఁడవు గాక నెఱిఁ జేయుము ర
క్షావిధి ధరణీప్రజకుం, గైవల్యము దాన నీకుఁ గలుగుం జులుకన్. 466

1 సంగపాశ. 2 వారి నప్పు డరయ నబ్బునే.

క. అని బోధించిన సగరుం, డనయముఁ దెలిసొంది నియతుఁ డై ప్రజ రక్షిం
చె నరేంద్ర నీవుఁ దద్వ, ర్తనమున నెగడుము జనాభిరంజన మొప్పన్. 467

తే. అనినఁ బ్రియ మంది పాండవేయాగ్రజుండు, ధర్మవిద్వేషపరు లగు దానవులకు
మంత్రి యైయుండు శుక్రత్వమహిమ యెట్లు, గలిగె భార్గవునకుఁ బుణ్యగణ్యచరిత.

శుక్రనామంబు భార్గవునకుం గలిగినవిధము.

చ. అనవుడు భీష్ముఁ డిట్లనియె నాతఁడు యోగబలంబు పెంపునన్
ధనదుని మోసపుచ్చి తదుదాత్తధనం బవలీలఁ గొన్న నె
మ్మనమున నొచ్చి చెప్పెఁ బురమర్దనుతోడ నతండు దానికిం
గనలున నమ్మహేశ్వరుఁడు గన్నుల నిప్పులు రాలు చుండఁగన్. 469

తే. శూల ముగ్రత నెత్తి యెచ్చోట నున్న, వాఁడు భార్గవుఁ డనుచు దుర్వారకోప
వివశుఁడగుటయు నాతఁడు వెఱచి చాల, దూరముగఁ బోయి[1] తుప్పలఁ దూలియుండె.

క. అమ్మెయి నిలుచుటకును జి, త్తమ్మోర్వమిఁ దల్లడంబు దనికినఁ గడు వే
గమ్మునఁ ద్రిపురహరునిహ, స్తమ్మునఁ [2]జొప్పడియెఁ గని యతఁడు వెస మ్రింగెన్.

ఆ. కడుపులోన నుండి కలగొనఁ బాఱెడు, విబుధవైరిగురుఁడు వెడల కుండు
నట్లుగాఁగఁ దెరువు లన్నియు మూసి శి, శ్నంబు మూయ కంగజన్మరిపుఁడు.

క. వెడలు మని తెరువు చూపిన, వెడలెను భృగునందనుండు వెండియుఁ గోపం
బడరఁగ నాతనిఁ గనుఁగొని, యెదురుద్రునిఁ జూచి దేవి యిట్లనియె నృపా. 473

క. నీకడుపున జన్మించుట, నాకుం గొడుకయ్యె నితఁడు నాసుతునకు సు
శ్లోకా యలుగం దగునే, నీకు సుఖం జేయు మీతనిం గృపతోడన్. 474

తే. అనినఁ దేజస్విఁ జేసి చంద్రార్ధమౌళి, శిశ్నమున నిర్గమించుటఁ జేసి యితఁడు
శుక్రుఁడను పేర వర్తించు సుదతి నీకుఁ, బ్రియ మొనర్చితి ననియె సంప్రీతితోడ.

తే. అనఘ యిది భార్గవుఁడు శుక్రుఁ డైన తెఱఁగు
నావుడును ధర్మజుఁడు శాంతనవునితోడ
నీదు వాక్యామృతమున నా నెమ్మనంబు
తృప్తి సనదు సద్ధర్మంబుఁ దెలుపు మనియె. 476

వ. అనవుడు నమ్మహానుభావుం డమ్మహీనాథుతోఁ బరాశరగీతాశ్రవణప్రవణుండ
వగు మది ధర్మప్రబోధకం బగు నని పలికి యిట్లనియె. 477

జనకునకుఁ బరాశరముని యుపదేశించినధర్మప్రకారము.

సీ. జనకభూపతి యడిగినఁ బరాశరముని, ధర్మసంబోధనతానిరూఢి
నిట్లని యెఱిఁగించె నిహపరసౌఖ్యముల్, ధర్మకార్యము లని తలఁచి నరుఁడు
ఫలము బీజంబునం బడయునట్టుల ధర్మ, మున సౌఖ్యసంసిద్ధిఁ బొందవలయు
సుకృతదుష్కృతములు సుఖమును దుఃఖంబుఁ, గుడువఁ జేయక నరు విడువ వధిప

1 తుప్పలఁ దూఱి యుండె; తుప్పలు దూఱి నిలిచె. 2 బొదువంబడియె నతఁడు.

తే. వాఙ్మనోదృష్టికలితప్రవర్తనములఁ, గాయచేష్టితములను నన్యాయపథముఁ
బొరయ నీ కున్న సత్పథనిరతి గలుగు, సత్యశమదమాహింసలు సత్పథములు.
క. అనఘుం డింద్రియహయభృత, మనోరథరథంబు నాఁగు మహితజ్ఞాన
త్వనిరూఢరశ్మిశక్తిని, జననాయక దుష్పథమునఁ జన కుండంగన్. 479
ఆ. పడయ రానియాయు వొడలికిఁ గలిగినఁ, బాపకృతుల దానిఁ బదటఁ గలుప
నగునె పుణ్యవిధిసమాచరణములఁ గై, సేయ వలయుఁగాక చెలువు మిగుల.
క. [1]దురితంబులు దొడరుమహిత, కరణంబున మేలు వడయఁ గాఁ గోరుట భూ
వర దుస్సలిలస్నానా,దరము తెఱఁగు సూవె యెవ్విధంబునఁ దలఁపన్. 481
క. సమదర్శి యై యఖిలభూ,తములను దనయట్ల కాఁగఁ దలఁచుచు నెవ్వం
డమలన్యాయపరుం డగు, నమరు లతని వందనీయుఁ డండ్రు నరేంద్రా. 482
క. ధన మించు కేని ధర్మం,బునఁ బడసినయట్టి దైన భూవర పాత్రం
బున నిడిన నది మహాఫల, జనకం బగు నండ్రు వేదసంవేదిజనుల్. 483
తే. మునులఋణ మధ్యయనమున ననిమిషులఋ
ణంబు క్రతువున నతిథిఋణంబు పూజఁ
దీర్చునది శ్రాద్ధమునఁ బితృదేవతలఋ
ణంబు నరులఋణము [2]రంజనవ్రతమున. 484
క. నారదపర్వతదేవల, భారద్వాజాదు లైనపరమమునులు ధ
ర్మారంభంబునఁ బడసిరి, గారవ మట్లగుట ధర్మకరణము వలయున్. 485
క. విను మర్త్యుఁ డగు ననర్త్యుం, డనఘా విష్ణుస్తుతిక్రియం దపమున ధ
ర్మనిరూఢి నివి మనంబున, ఘనపరిబోధంబుఁ గూర్చుఁ గావున నధిపా. 486
ఆ. ఆహితాగ్నిఁ బుణ్యుఁడను శ్రుతి జననియు, జనకుఁడును గురుండు సద్గతియును
దేజమును బలంబు ధృతియును బుద్ధియు, నగ్ని యగుటఁ జేసి యమలచరిత.
తే. సుజనసంగతి [3]కర్తవ్య కుజనుఁ డైన, దాన నిర్మలుఁ డయ్యెడుఁగాన వినుము
శూద్రజాతిభూదేవశుశ్రూషఁగాదె,యిహముఁబరమునుబడయుటమహితవృత్తి.
క. అనఘా మర్త్యులజీవన, మనిత్య మని యెఱిఁగి సుఖమునప్పుడు దుఃఖం
బునయపుడు ధర్మ మేమఱ, కునికియ యెజ్ఞాతి కైన నుర వూహింపన్. 489
తే. పాప మించుక దొడరినపనియు నెట్టి, ఫలము గలిగిన వల దల్పఫలవిధాయి
యైనపుణ్యమిశ్రితకార్య మాచరించు,నది శివం బగు దాన నిహముఁ బరము.
తే. యజ్ఞపరుఁడు రక్షకుఁడు సుపార్జకుండు, విప్రశుశ్రూషకుఁడు గాని విప్రరాజ
వైశ్యశూద్రులు దక్కటివాని నెట్టి, ధర్మములఁ జేసి రేని నధర్మపరుల. 491
ఆ. ధర్మలబ్ధ మైనధనము పాతిక యేని, బహుళఫలము నిచ్చుఁ బాప [4]వృత్త్య

1 దురితంబునఁ దొడఁగుమహిత; దురితంబులు దొడరునహిత. 2 ను దానవ్రతమున. 3 గృత్యంబు కుజనుఁ. 4 మత్త్య,పార్జితంబు.

పార్జితంబు కోటి యైన నిష్ఫల మండ్రు, దానశాస్త్రవిదులు మానవేంద్ర. 492

క. నృపధర్మ వైశ్యధర్మము, లపాపకర్మములు జీవనాభావముపా
లుపడినబ్రాహ్మణునకు నర,కపాత మగు శూద్రకర్మకర్తృత్వమునన్. 493

క. రాజునకును ధర్మము శ,స్త్రాజీవిక యొకఁడ వైశ్యుఁ డాపద యైనన్
రాజవర మధువు మాంసముఁ, దా జట్టి యిడంగఁ బొందు దౌర్గత్యంబున్.

క. జనవర కృషిఁ బశుపాలన,మున నేనియు బ్రదుకు ధర్మముగ నార్యులు శూ
ద్రునకు విధింతురు జీవన, వినాశమున వాన వృత్తి వినిహత గామిన్. 495

సీ. విను తొల్లి ధర్మవర్తనము లసహ్యంబు, లైన దానవులు మహాగ్రహమున
నరులయుం దెలసిన నరవర వారలు, దర్పరోషముల నధర్మవృత్తిఁ
దగిలినఁ గలఁగె వేదములును గ్రతువులు, సురలు విష్ణు లై పురహరునకు
నంతయు నెఱిఁగింప నతఁడు త్రిశూలంబుఁ, బనుప దైత్యావిష్టభావ మడఁచె

తే. నది మహామునుల్ మృడునిఁ బ్రజాభిరక్ష
ణమున కై నిల్పు శ్రుతులు జన్నములుఁ దొంటి
చందమునఁ జెల్లె నమరులు సంతసింప
ననఘ నీవును బాలింపు మట్ల ప్రజల. 496

క. అని చెప్పి తపముపెంపును, వినిపించుట కిట్టు లనియె విద్యాధరస
న్ముని దేవతాగణంబులు, వినుతతపంబునన మహితవిభవముఁ బొందెన్. 497

చ. కమలభవుండు దాఁ దపముకల్మినకాదె సృజించె నెల్లలో
కములను నాదిరాజు లధికం బగుపెంపు వహింను టెల్ల ను
త్తమతప మాచరించుటన తద్దయుసౌఖ్యకరంబు లైనభో
జ్యములును గంధమాల్యములు శయ్యలు భవ్యతపఃప్రభూతముల్. 498

తే. దారధనమిత్రపుత్రకాద్యంబు లగుప,దార్థములసంగమునఁజిత్తమలఁతఁబొంది
విసివినప్పుడు నిర్మలవిపులతపము, గారణం బగు నుపశాంతికలిమి కనఘ. 499

క. విను లోభము సంతోషం,బును దుఃఖసుఖప్రదములు పురుషునకవి సం
జనితము లగుట తపము లే, కునికిని గలుగుటను జూవె యుర్వీనాథా. 500

తే. అనఘ సుఖదుఃఖములు వచ్చినపుడు మదవి
షాదములు లేక సంప్రాప్తసముపభోగ
రతుఁడు నప్రియవాంఛానిరాసకుండు
నగుట సారతపోరూప మండ్రు బుధులు. 501

క. వరధర్మము నర్థంబును, సరసం బగువిషయసుఖము సద్గతియుఁ దపః
పరిపాకమునన కలుగుఁగ్, నరునకుఁ దత్తద్విధాత్త నైపుణుఁ డైనన్. 502

వ. అనిన విని జనకుండు వర్ణంబులయుత్కర్షాపకర్షత్వంబులకు మూలం బెయ్యది

దానిని దాన పుత్త్రుం డై జన్మించు నం ద్రదియు [1]వినంశయం బగుట నెఱింగిం
పవే యనుటయుం బరాశరుం డతని కి ట్లనియె. 503
తే. పద్మభవముఖబాహూరుపాదసంభ, వములు గాన భూసురరాజవైశ్యశూద్ర
భావములు తారతమ్యసంప్రాప్తి నొందె, జనన దేశగుణంబుల మనుజనాథ. 504
క. తాన సుతుఁ డగుట దెలియం,గా నగు మును లాత్మవీర్యకలనం బెవ్వే
నైనం జేయఁగ మునిభా,వానూనత బుఱ్యశృంగుఁ డాదిగఁ గనుటన్. 505
ఆ. అనిన జనకుఁ డిట్టు లను వినినవి యైన, వలయుఁ దెలియ వినఁగ వర్ణధర్మ
సమితిఁ గలవిశేషసాధారణత్వంబు, లేర్పరించి చెప్పవే మునీంద్ర. 506
వ. అనుటయుఁ బరాశరుం డిట్టు లనియె. 507
సీ. వినుము ప్రతిగ్రహంబును యాజనంబును, నధ్యాపనమును ధరామరులకుఁ
బ్రజరక్ష నృపునకుఁ [2]బశుపాలనము కృషి, వాణిజ్యమును నివి వణిజులకును
శూద్రజనులకు శుశ్రూషయు శ్రుతులు వి, శేషధర్మములుగఁ జెప్పె సత్య
శౌచంబులును నహింసయు ననసూయయు, శ్రాద్ధంబు నతిథిపూజనము నాత్మ
తే. దారపరతయు సర్వసాధారణంబు, లనఘ వీనను నిజవృత్తులను సమస్త
జాతులును నిహపరసౌఖ్యసంపదలకు,నాస్పదము లగు నింద్యంబు లన్యవిధులు.
క. భూవర నాకుం జూడం,గా విష్ణుఁడు దైవ మట్లు గావున నతనిన్
భావించు టెల్లవారికిఁ, గావించును మోక్షమయసుఖము [3]పెన్నింటన్. 509
క. అనిన విని జనకభూవిభుఁ, డనఘ యహింసనము లైనయవి యెయ్యవి య
ప్పను లెఱుఁగఁ జెప్పవే నా, కనుడు నతని కిట్టు లనియె నమ్ముని యధిపా. 510

జనకునకుఁ బరాశరముని వివరించినహింసాహింసలప్రకారము.

ఆ. శమము దమము లేమిజనులకు హింస నొ,నర్చుఁ గాన ధరణినాథ విను మ
హింస శమదమములు హృదయంబునకు నెప్డు, నలవడంగఁ జేత యండ్రు బుధులు.
వ. అని చెప్పి వెండియుం బరాశరమునీశ్వరుం డిట్లనియె. 512
క. దురమున జయము గొనుటకై, నరపతులకు వలయు హింసనం బెట్లును ద
త్పరిహారణస్థానములును, ధరణీశ్వర కలవు సెప్పెదను విను వానిన్. 513
క. పడినం బాఱినఁ గైదువు,వడినను వాహనము వడినఁ బార్థివముఖ్యా
పొడువఁ దగదు శత్రుని నె,య్యెడల నహింసనముఁ బోల వేసుకృతములున్.
క. న్యాయమున సంగరంబుం, జేయఁగ శస్త్రాగ్ని దన్నుఁ జెందిన దానం
గాయంబు విడుచుపురుషుఁడు, వే యేటికి మోక్షలక్ష్మివిభుఁ డగు నధిపా. 515
క. తనతోఁ దుల్యుం డైనను, మనుజాధిప యధికబలసమగ్రత్వము గ
ల్గిన నని శత్రుని వధియిం,చిన నరపతి పుణ్యలోకసిద్ధిం బొందున్. 516
వ. అని మఱియును. 517

1 నిస్సంశయంబుగా నెఱిం. 2 బాశుపాల్యము. 3 అన్నింటన్ ; లెన్నింటన్.

క. భూతంబులు నింద్రియసం,ఘాతము సత్త్వాదిగుణనికాయముఁ గాయం
బై తోఁచు నెఱిఁగినను ధ,ర్మేతరకృత్యములు సేయునే నరుఁ డనఘా. 518

క. జాతుఁడు మృతుఁ డగుట ధ్రువము, భూతోల్లాసము లనిత్యములు విను సద్యః
పాతి యగు శరీరంబున, కై తొడఁగునె ధర్మపథము నార్యుం డనఘా. 519

తే. ఉత్తరాయణమును సంగరోత్సవాది
కారణంబులుఁ గలుగు సత్కర్మపరుని
మరణమునకు దుష్కాలంబు గరళరజ్జు
జలముఖములుఁ బాటిలు దుష్టచరితుమృతికి. 520

క. మానవులకుఁ దలఁపఁగ న,జ్ఞానమునట్టిపగ లే దసంగతకృత్యా
ధీనుం డై రూపు సెడును, దానం గావున నుదాత్తధర్మవిధిజ్ఞా. 521

క. మానుషజన్మము మే లతి, హీనపుజాతిని జనించె నేనియు నన్యం
బైనజననంబుకంటెను, దాన సుగతి వడయ నగుటఁ దత్త్వప్రవణా. 522

క. దానములఁ బుణ్యతీర్థ,స్నానంబుల నతిథిపూజనంబులను ఫలా
దాననిరతుండు గాక, మానుష్యము గారవించు మతి నిత్యుఁ డగున్. 523

వ. అనిన విని జనకజనేశ్వరుండు పరాశరమునీశ్వరునితో మే లెయ్యది పరమగతి యెయ్యది కృతం బైన నెద్దానికి నాశంబు లేకుండు నెఱింగింపవే యనవుడు నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 524

ఆ. అరయ మే లసంగ మంచితజ్ఞానంబు, పరమగతి మహాతపంబు చేటు
లేనికృత్య మిట్లు గా నెఱుంగుట సర్వ,వేదవాక్యతత్త్వవిత్త్వ మనఘ. 525

వ. అని చెప్పి వెండియు. 526

క. విను సుమతి విషయముల నం, దునికి గలిగెనేనిఁ బొందఁ దుదకంబులఁ బొం
దనిబిసరుహపత్త్రముచా,డ్పున నది విజ్ఞానఫలము భూపవరేణ్యా. 527

తే. అనఘ మూఢాత్ముచిత్తంబునందు విషయ,జాల మత్యంతగాఢసంసక్తి నొందు
లక్కరసము దండాదులఁ జిక్కఁబట్టు,చందమున దీనిఁ గనుట ప్రశాంతికరము.

క. ఇనరుచిఁ బాషాణము ర,శ్మినిరూఢం బైనయట్లు చిత్తము సద్భా
వనమున నదాత్మకం బగు, ననామయస్థితికి మూల మది మనుజేంద్రా. 529

క. ఆరయఁ గదళీగర్భా, సారము సంసార మిట్టిచంద మెఱిఁగినం
జేరవు జననమరణములు, గారించును దీనిభంగిఁ గానక యున్నన్. 530

క. ఒరులపనికిఁగా నిజహిత, విరహితుఁ డగునట్లు గాదె వివిధేంద్రియకా
ర్యరతుం డై యాత్మసము,ద్ధరణంబును జేయ కునికి ధరణీనాథా. 531

క. తనగృహమున నభ్యాసం,బున మెలఁగెడునంధుచందమున సంసారం
బునఁ దిరుగుమూఢుఁ డెఱుఁగఁడు, వినుతం బగు మోక్షపదము విమలవివేకా.

క. వినుము మృణాళంబున నం,టినదొంపి జలంబులం గడిగినను బెడఁబా

సినక్రియ విమలజ్ఞానం,బున సంసారంబు వాయుఁ బురుష నరేంద్రా. 533

క. నరనాయక శిశ్నోదర, పరాయణుం డగుచు నొందు పరికింపనిదు
ర్నరుఁ డెలుకఁ బిల్లి వోదివిన, పరుసున జర వోదువ ముక్తిఁ బడయక పోలియున్.

తే. వ్రేఁగు [1]పెద్దైన నోడ వారిధిఁ దరింప, లేనిభంగి మనోభవాలీఢవృత్తి
యగుచు నుండుజీవుండు భవాబ్ధి యుత్తరింప లేఁ డిది నిజము గరిష్ఠచరిత.

క. పడియెడుదుఃఖము లరయం, గడుఁ బెక్కల్పములు గనుసుఖంబును వీనం
బడయఁగ నగుమే లెయ్యది, [2]విడుప యురవు శుభముపొందు విద్యాప్రవణా.

క. మిత్రులు భార్యలు భాౄతలుఁ, బుత్రులు నిజకార్యపరులు బోధము సుమ్మా
త్మత్రాణమునకు మూలము, ధాత్రీపతివర్య యెవ్విధంబునఁ జూడన్. 537

ఆ. ధీరుఁడై యభేదదృష్టియ పాటించు, చుండు నట్టిపురుషు నొక్కమాటు
విడువ దక్కనంశువిభవంబుచాడ్పున, బోధలక్ష్మి పెంపు భూపవర్య. 538

క. అని యిట్లు పెక్కుభంగుల, మునివరుఁడు పరాశరుం డమోఘప్రజ్ఞా
ఘనత యొలయంగఁ జెప్పిన, జనకుఁడు ముద మందె భరతసంతతివర్యా. 539

హంసగీత.

సీ. అనిన ధర్మసుతుండు హర్షమ్ము దనదుచి, త్తమున నిండార శాంతనవుతోడ
దమమును సత్యంబు క్షమయును నెల్లెడ, వినుతింపఁబడు నార్యజనులచేత
నవి యంతలెస్సలే యనవుడు నతనికి, నతఁ డిట్టు లను విను హంసగీత
యది యుత్తరం బగు నధిప నీప్రశ్నంబు, నకు దానిఁ జెప్పెద నలినభవుఁడు

తే. పసిఁడిరాయంచయై కేలిపరత నొంది, తిరుగ నొక్కెడ సాధ్యుల ద్దేవుఁ గాంచి
పక్షివర నీవు విద్యలఁబ్రౌఢుఁ డగుట, సెప్పఁగా విందు మాశ్రయించెదము నిన్ను.

వ. ఏము సాధ్యుల మని పలికి సవినయంబుగా నిట్లనిరి. 541

తే. ఉత్తమం బెద్ది నీచిత్తమొలయు నెందుఁ, బురుషుఁ డెయ్యది గల్గినఁ బొందునఖిల
కర్మబంధమోక్షము నట్టిధర్మ మెఱుఁగఁ, జెప్పవే కరుణాలత చిగురు లొత్త. 542

వ. అని యడిగిన నాదరించి యయ్యంచ వారల కిట్లనియె. 543

క. క్షమయును దమమును సత్యము, నమేయమహిమాస్పదంబు లన విందుము ధ
ర్మములం దెల్లను నభివర్ణ్యము లవి హృద్గ్రంథిభేదనప్రౌఢంబుల్. 544

వ. అని చెప్పి వెండియు. 545

క. పరమర్మ[3]భేదులును నయ, విరహితములు ధర్మకార్యవిముఖంబులు ని
ష్ఠురములు నగుమాటలు స, త్పురుషుం డాడఁ డవి సత్యములుగా కునికిన్.

క. జనములు దను నవమానిం, చిన నిందించినను మాఱు సేయక సైరిం
చినశాంతాత్ముఁడు వారల, మునుచేసినయట్టిసుకృతముల నాఁచికొనున్. 547

1 పెల్లైన. 2 విడుపయుఱవును భవముపొందు. 3 ఛిదంబులు నయ.

క. కీడాడిన మేలాడుచుఁ, దాడన మొనరించి రేని దరహాసముతో
నీడం బోదును గ్రోధో, త్పీడ వారయ దెప్పుడును మదీయహృదయమున్. 548

తే. వేదసారంబు సత్యంబు వినుఁడు సత్య, సారమూర్తి దమము దమసారమనఘు
లార మోక్ష మీపరిపాటి గారవమున, నాదరించుజనంబుల కందు ముక్తి. 549

క. దమమునఁ గర్మేంద్రియముల, శమియింపఁగఁ జేత యది నిసర్గగుణం బై
రమియించు నెప్పురుషుచి,త్తము దాన నతండు సర్వధర్మకరుఁ డగున్. 550

క. ఆతెఱఁ గఘములఁ బాచును, బాతకములు వాయ మొగులు వాసిన సంప్ర
ద్యోతితుఁ డగునమృతాంశుని, భాతి వెలుఁగు నాత్మ మోక్షపద మది నుండీ.

క. మనసును వాక్కును రక్షిం, బనుపడు నెవ్వనికి శ్రుతితపస్త్యాగము లా
తనిచేతిలోని వగు నని, మునిజనములచేత విందుము నిరంతరమున్. 552

క. పలుకు వడినతనిఁ బాపం,బులు విడుచుం బలికినతనిఁ బొందును బాపం
బులు నొరుపాపము దనపై, నొలయింపఁగ నేల నింద యుడిగినఁ గాదే. 553

క. కుపితుఁ డగువానివ్రతమును, జపమును దేవార్చనంబు శ్రాద్ధక్రియయుం
దపమును దానము యజనము, నపగతములు గాఁగఁ జేయు నంతకుఁ డలుకన్.

చ. పలుకక యుండుకంటెఁ దగఁ బల్కుట మేలు వినుండు సత్యముం
బలుకుట ధర్మమార్గమునఁ బల్కుట సర్వజనప్రియంబుగాఁ
బలుకుట యోలి నెక్కు డగుభంగులు వీని నెఱింగి యొండుమైఁ
బలుకక నాల్గుచందములఁ బల్కఁగ మెత్తురు వాని దేవతల్. 555

క. సత్యక్షమాదమంబులు, నిత్యపదంబునకు నెక్కునిచ్చెన యవి సం
గత్యనుగతములు సత్సాం,గత్యం బటు గాన ముఖ్యకార్యము నుండీ. 556

వ. అని సత్యక్షమాదమప్రకారవిషయంబు లైనవాక్యంబులు సెప్పిన విని కృతార్థు
లై సాధ్యులు సంతోషించి వెండియు హంసంబున కిట్లనిరి. 557

క. ఏమిట లోకం బావృత, మేమిటఁ దా వెలుఁగ కుండు నేమిట మిత్త్ర
స్తోమంబు విడుచుఁ దనుఁ గా, దేమిట మోక్షంబు మాకు నెఱిఁగింపు దయన్.

వ. అనుటయు. 559

ఉ. ఆనతవైరి యిట్టు లను హంసము వారలతోడ లోక మ
జ్ఞానముచేత నావృతము సంభృతమత్సరుఁ డైన వే ఱగుం
దాను బ్రకాశసంపదకుఁ దన్ విడుచుం దెగి మిత్త్రకోటి లో
భానుగతిన్ విమోక్షపద మందదు సంగముకల్మి నెమ్మెయిన్. 560

వ. అనిన వారు మరాళంబున కిట్లనిరి. 561

క. ఎవ్వఁడు రమించు నొక్కఁడ, యెవ్వఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతి నెనఁగఁగఁ జేయున్
నివ్వటిలు నెవ్వనికి బల, మెవ్వఁడు కలహంబు [1]వెంట కెంతయుఁ దొలఁగున్.

1 వెట్ట కెంతయు మెలఁగున్.

వ. అని యడిగిన హంస యి ట్లనియె. 563

క. ప్రాజ్ఞుఁడు రమించు నొక్కఁడ, ప్రాజ్ఞుఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతిఁ బరఁగఁగఁ జేయుం
బ్రాజ్ఞుఁడు బలవంతుం డగుఁ, బ్రాజ్ఞుఁడు [1]కలహమునఁ దొట్టుపడక తొలంగున్.

వ. అని చెప్పినరాయంచతో సాధ్యు లి ట్లనిరి. 565

తే. విప్రుఁ డేమిట దేవత్వవిభవ మొందు, నేమికతమున సాధుత్వ మెసక మెసఁగు
నతని కెద్ది యసాధుత్వ మావహించు, మానుషుం డగు నెద్దానమహితమూర్తి.

చ. అనుటయు హంస మిట్టు లను నధ్యయనంబున దేవభావముం
గను వ్రతవృత్తి సాధు వనఁగాఁ జరియించు జనం బసాధు నాఁ
జనుఁ బరివాదశీలమున శౌచవిహీనత మృత్యుభీతి వాం
చిన మదిలోన నెక్కొనిన దీనత విప్రుఁడు మానుషుం డగున్. 567

క. అని పలికి సాధ్యులకుఁ దన, తనువిభవము సూపి సమ్మదంబున వారల్
దనుఁ గొలువ నిజనివాసం,బున కేఁగె నజుండు నగవు మొగమున నెఱయన్.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు. 569

ఉ. సాదరవృత్తి సాధ్యులఁ బ్రహర్షసమేతులఁ జేయఁ బూని సం
వాదము సేసె దేవమునివంద్యుఁ డజుం డిది సేయు నాయురు
త్పాదన మిచ్చు సంతతశుభంబులు గీర్తి యొనర్చుఁ బుత్రపౌ
త్రోదయ మావహించు భరతోత్తమ తత్ వినినం బఠించినన్. 570

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతనునందనుతో సాంఖ్యయోగంబుల తారతమ్యం
బులుం దత్స్వరూపంబులు నెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మహీపతికి నమ్మహాత్ముం
డి ట్లనియె. 571

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు యోగతంత్రప్రకారము చెప్పుట.

క. తెలుపుదురు సాంఖ్యులును యో,గులుఁ దమతమ తెఱఁగు మేలగుట కారణసం
కలితముగ నాకుఁ జూడఁగ, నలఘుగుణా యొక్కరూప యయ్యిరు దెఱఁగున్.

క. ప్రత్యక్షహేతువాదులు, సత్యపరా యోగపరులు సాంఖ్యులు శాస్త్రా
ర్థాత్యంతనైపుణులు న, గ్గత్యాకలనంబు సరియ తదుభయమునకున్. 573

క. ఆ తెరువులు రెంటికి వే, ఱై తోఁచుట దర్శనంబునందు నరేంద్రా
భూతహితము సద్వ్రతచ,ర్యాతిశయము శౌచమును నియతకృత్యంబుల్. 574

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు భూతదయయును సద్వ్రతధారణంబును శౌచంబును
దుల్యంబులై సాంఖ్యయోగంబులకు దర్శనంబు వేఱగుట యెట్లు వివరింపవే య
నుటయు నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె. 575

క. యోగులకు యోగబలమున, రాగము మోహంబునుం జిరస్నేహముఁ గా
మాగమముఁ గ్రోధము గుణా, యోగమువరుసఁ బెడఁబాపనున్నతి యొలయున్.

---

1 కలహంబుతోడ్డఁబడక; కలహంబుతోడిఁబడక.

చ. ఘనఝుషముక్త సముద్ధతమృగంబును జాలము వ్రచ్చి వాగురా
వినిహతిఁ జేసి యిష్టపదవిం జనుచాడ్పున యోగతంత్రరో
ధన మగులోభజాతదురితవ్రజముం బెడఁబాచి సత్పథం
బునఁ జరియించు యోగి సుఖమూర్తిత సుస్థితగా వహించుచున్. 577

ఆ. యోగబలము లేనియొకభంగియోగి బల్, ద్రోపు లేనిమీను నేపులేని
మృగము వలయు నరియుఁ దెగిపోవ నుఱుకంగ, లేనియట్ల భవములోన నడఁగు.

ఆ. అల్పమైనయగ్ని యడఁగు నింధనములు, మీఁద వైవ బలము మిగుల లేని
యోగ మట్ల తనకు [1]నురునట్టిదానన, సాద మొందు సకలజనమనోజ్ఞ. 579

ఆ. ఇద్ధమైనయగ్ని యింధనసంపద, నతిశయిల్లునట్టు లధికబలన
మగ్రసారయోగమహిమయు నంతంత, కగ్గలించు వ్రతము లగ్గలింప. 580

క. స్రోతోవేగము పటుగతి, వీతబలుం దిగుచునట్ల విషయము లీడ్చుం
జేతోబలసంభృతయో, గాతిశయుఁడు గానివాని నంచితచరితా. 581

క. నదిరయము వారణేంద్రుఁడు, గుదియించినయట్లపోలెఁ గురువర దైన్యా
స్పద మగువిషయోల్లాసముఁ, గుదియించును యోగసిద్ధి గురుహృద్బలుఁడున్.

తే. కుపితుఁ డగునంతకుండును గ్రోధఘోర
మృత్యువును నైన నియమసమృద్ధయోగ
బలుని దెస వోవఁ జాల రప్రతిహతముగ
నెందుఁ జరియించు నతఁడు నరేంద్రముఖ్య. 583

క. భోగంబుఁ దపముఁ బొరిఁబొరి, రాగవిరాగతల హృదయరంగమునకుఁ గే
లీగతులఁ [2]దెచ్చి యార్చుచు, యోగి యనుభవించుఁ దగిలి యుండం డెందున్.

క. జగతీవర యోగస్థూ,లగతులు సెప్పితి వినం గలదు సూక్ష్మవిధం
బగుమార్గప్రచయము ద, న్నిగదన మవధానమున వినిన మతి దేఱున్. 585

క. ఏమిగతి లక్ష్యభేదముఁ, దా మేలుగఁ జేయు ధన్వి దత్పరుఁ డై యో
గామలచిత్తుఁడు మోక్షం, బామెయి సాధించువాఁ డహంకృతిదూరా. 586

ఆ. నేతికుండ మోచియే తెలివున సోబ,నాలు వ్రేఁకునైపుణంబు గలుగు
పురుషునట్ల యోగపరిణతుండును నాత్మ, నేమఱక విముక్తి కెక్కవలయు. 587

తే. రథికునకుఁ గలమరికి సారథియుఁ గర్ణ, ధారుఁడునుబోలె నాత్మకుఁ దాను సుపథ
వర్తనైకవిధాయిగా వలయు యోగ, ధారణానిశ్చలుం డగుధీరుఁ డధిప. 588

క. శిరమును నాభియు హృదయము, నురమును గర్ణములుఁ బార్శ్వయుగళము నాత్మా
దరణీయస్థానము ల, య్యెరవులఁ గను యోగి యాత్మ నిభపురనాథా. 589

వ. అనిన నజాతశత్రుం డాపగాపుత్రునితో నిట్లనియె. 590

తే. యోగియెట్టియాహారంబు లుడుగ వలయు, నాతఁ డెబ్భంగిభోజ్యంబు లనుభవించి

---

1 నురనట్టిదాన నసాధ్యమొందు. 2 జేర్చి.

బలము వడయువాఁ డిది నాకుఁ దెలియఁ జెప్ప, వే జన స్తవనీయసమిద్ధబుద్ధి.
సీ. అనవుడు నతనితో నతఁడు సుస్నిగ్ధంబు, లైనయాహారముల్ మానువాఁడు
యోగి నీరసముల నుదకంబులను జాల, నాఁకలి వుచ్చుచు నవియు నుదర
మధికపూర్ణం బగునట్లుగాఁ గొనక వ, ర్తించుట బలము వర్ధింపఁ జేయు
ననిచెప్పి వెండియుననుఁగామమునుగ్రోధ, మునునిద్రయునుదృష్ణయునుభయంబు
తే. రతియు నరతియుఁ బవనంబుగతియు నుడిపి, ధారణానిశ్చలుండయి తన్నుఁ దాన
కనుచు నుండెడుయోగి దుర్గంపుఁజోటు, వెడల నరిగి సుఖస్థానవిభవ మొందు.
క. జనవర యసిధారావ్రత, మనఁ దగియెడుధారణానియతి పనుపడు నె
వ్వనిచిత్తంబున నాయో, గనిరూఢున కరిది యైనకార్యముఁ గలదే. 593
క. యోగనిరూఢుఁడు సంగ, త్యాగానందైకరతుఁ డతనికి జననసం
యోగము మృతిదైన్యంబును, భోగాభోగసుఖదుఃఖములు లేవధిపా. 594
క. అతనికి సరిత్సముద్ర, క్షితిభృద్ద్వీపములు గేలికిం బట్టులు దా
మతిఁ దలఁచెనేనిఁ బరిశాం, తత నున్నను గుడియు గుహయుఁ దగుమందిరముల్.
క. విముఖుం డగుటయుఁ గీళులు, దమయంతన చెందు జనులఁ దా వారలకున్
సుముఖుం డగుటయు శుభములు, సమకూరును శివునియట్ల చరితము లెల్లన్.
వ. అని చెప్పి వెండియు. 597
తే. యోగతంత్రంబు సకలశాస్త్రోదితంబు, విను విశేషించి లోకైకవిభుఁడు సెప్పె
దీని నారాయణుఁడు మునిమాననీయ, మిది మనంబునఁ దెలిసికొ మ్మిద్ధచరిత.
వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు యోగతంత్రప్రకారంబు భవత్ప్రసాదంబునం
బ్రబుద్ధం బయ్యె సాంఖ్యస్వరూపం బెట్టిది యెఱింగింపవే యని యడిగిన నతనికి
దేవవ్రతుం డిట్లనుఁ గపిలాదిమహామునిదర్శితం బైనమార్గంబున వివరించెద.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సాంఖ్యస్వరూపనిరూపణంబు సేయుట.

సీ. వినుము దృఢజ్ఞానమున విషయంబుల, భంగి లెస్సగ నారయంగ వలయు
నవియుఁ దిర్యఙ్మనుష్యామరపితృసిద్ధ, గరుడగంధర్వకిన్నరులయందు
వేఱచందంబు లై విలసిల్లు శ్రుతివాక్య, దృష్టంబు లగు [1]దానఁ దెలియ నరయు
పరిచయంబున భేదపరబోధ మేమిటి, కనరాదు తోఁచినయప్పు డవియు
తే. దురితకరముల యని వానిఁ దొడర కుండ, వలదె[2] లెస్సగ నెఱిఁగినవచ్చుఁ దొలఁగ
నేమఱమి దక్క నొం డొకండేల చోర, జనులఁ జిట్లంగ నడుచుట కనఘచరిత.
చ. తలఁపగ నాయు వింతియ కదా యని సౌఖ్యము దుఃఖముం బొగిం
గలుగవె కాలవృత్తి నని కర్మము లిట్లని వేదచోదనం
బులబహుభంగు లిట్టి వని బుద్ధికి సత్త్వరజస్తమోగుణం
బులకుఁ బ్రవర్తనంబు లివి పొమ్మని కాంచుట చాల మే లగున్. 601

1 దానఁ; దానిఁ; దాను - దెలియు నరయ; దెలియు నవియు. 2 మేలుగ.

సీ. ఇంద్రియార్థంబుల నేనింట నై దింద్రి,యములును గోష్ఠంబునందు వహ్ని
పవనుండు బయలను బావకునందుఁ దో,యములును భూమిదోయముల బలము
గౌశికునందును గ్రాంతి యుపేంద్రుని, యందును నర్థంబునందు లోభ
మును దమస్సునబుద్ధియును రజస్సునఁదమ,స్సునుసత్త్వమున రజస్సును గరంబు
ఆ. దగులు సత్త్వ మాత్మఁ దగులు నాత్ముండు నా
రాయణుఁడు మహేశుఁ డనఁగఁ బరఁగు
పరముఁ దగులు నతఁడు పరము మోక్షంబునఁ
దగులు మోక్ష మెందుఁ దగుల దధిప. 602
క. ప్రకృతిపదాఱువికారము,లకు నాశ్రయ మాత్మ కది నెలవు విను మాత్మం
డకుటిలతేజోరూపతఁ, బ్రకృతియు వికృతియును గాక ప్రస్ఫురితుఁ డగున్.
తే. ఆత్మునకు రెండురూపంబు లనఘ కలవు, విషయసంగతి నొక్కటి విస్తరిల్లుఁ
దదుపభోగంబు లేక మధ్యస్థభావ, మొంది యొక్కఁడు వెలుఁగుచు నుండుఁజూవె.
క. పవనం బేకము ప్రాణా,దివిభేదము లైదు విను తదీయంబులు నా
నావిధంబు లరయ నిశ్చల, మవు నది యాసుకృత మంతరాత్మునిఁ జూపున్. 605
క. విను గర్భవాసదుఃఖం,బును జన్మవ్యథయు బాల్యము విమూఢత్వం
బును రాగక్లేశజరా, జనితకృపణతలును జూపు సంగముఁ బాపున్. 606
ఉ. చెందుచు నుండుఁ బుణ్యములు సేసి సురత్వము మధ్యకర్ముఁ డై
యొందు నరత్వముం దురితయోగమునం బశుకీటభావముం
బొందు సుఖంబు దుఃఖమును బొందఁగ జీవుఁడు దీనిభేదశ
క్తిం దెలియంగ నేర్చినమతిం గలయాతఁడు గోరు మోక్షమున్. 607
క. క్షయవృద్ధులఁ జంద్రుఁడు న,బ్ధియు లోనుగఁ బొందుచుండఁ దెలియఁడు బంధు
క్షయమునకు వగచు నజ్ఞుం, డయమహితా దీని నెఱుఁగు టమలతఁ దెచ్చున్.
క. తనదేహముదోషములం, [1]గని వేవురలో నొకండు గలుగు విముక్తిం
గనుపని కుద్యోగించుట, కనఘా పెక్కండ్రు లేరహంకృతికతనన్. 609
వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు దేహదోషంబు లెవ్వి యెఱింగింపవే యనుటయు నని
మిషనదీనందనుం డతని కిట్లనియె. 610
క. విను కామముఁ గ్రోధము భయ,మును నిద్రయు నిశ్వసనము భూవర దేహం
బునఁ గలదోషము లీయై,దును బాపెడితెఱఁగు సెప్పెదుం దెలియంగన్.
సీ. క్షమ క్రోధమునకు సంకల్పవర్జనము గా,మమునకు నప్రమాదము భయంబు
నకు సత్యసంసేవనము నిద్రకును లఘు, భోజిత నిశ్వాసమునకు వైరు
లని చెప్పి వెండియునను ననేకము లగు, దోషముల్ దొలఁగంగఁ ద్రోచు వెరవు
లును బెక్కులవి గనికొను వివేకము గల, పురుషుండు దన్మార్గపరిచయమున

1 గనుఁగొన వేవురకు నొకఁడు గల్గు.

తే. విష్ణుమాయను దోఁచునీవిష్టపములు, భి_త్తిచిత్రంబువిధమున ఫేనభంగి
బుద్బుదాకృతిగాఁగను బుధుఁడు దీని, సరకుసేయక మోక్షంబు తెరువు వెదకు.

ఆత్మ పరమపదంబుఁ బ్రాపించెడుప్రకారము.

వ. ఇది సాంఖ్యప్రకారంబు బహిస్స్పర్శంబులు దపోదండంబునం దొలంగఁ జడిసి యానపాత్రరూపంబుగా దీని నవలంబించినయార్యుండు ప్రజ్ఞాకర్ణధారసామర్థ్యంబున దుఃఖోదకంబును వ్యాధిమృత్యుమహాగ్రాహంబును భయోరగంబును హింసావేగంబును రాగపంకంబును దృష్ణావ_ర్తంబును[1] నానాప్రీతిరత్నంబును సత్యతీరంబును నగుసంసారసాగరంబు ను_త్తరించు నాసుకృతి నట సూర్యుండు దనరశ్ములవహించి నడపుపద్మతంతుసన్నిభం బైనమార్గంబు ప్రవేశించి చనం జన సూక్ష్ముండును శీతలుండును సుగంధియు సుఖస్పర్శుండును స_ప్తమారుతశ్రేష్ఠుండును నగుపవనుం డెదుర్కొని నభఃపరమగతిం జేర్చు నభంబు రజఃపరమగతిని రజస్సు స_త్త్వపరమగతిని స_త్త్వంబు నారాయణుని నారాయణుండు పరమంబునం జేర్ప నందుం గలసి తన్మయుండై యమృతత్వనిత్యుం డగు నని చెప్పిన విని పాండవాగ్రజుం డట్లమృతస్వరూపశాశ్వతుం డగునమ్మహాత్ముండు దనపూర్వవృ_త్తంబు దలంచునో తలంప కుండునో దాని నిశ్చయం బతిగహనంబు మోక్షంబు దలంచి పరమజ్ఞానమగ్నుం డగుటం బురుషున కెద్ది దశయో యనువితర్కంబున నది ప్రవృ_త్తిధర్మంబునకంటె మే లన రాకున్నది యీరెండుదెఱంగులుం దెలుప నీవకాక యీలోకంబున నొరులు గలరే యనుటయు నజ్జనపతికి జాహ్నవీనందనుం డిట్లనియె. 613

క. అడిగితి లెస్సగఁ బ్రశ్నము, గడుసంకట మెట్టియెఱుక గలవారలు నె
ప్పుడు సంశయించుచో టిది, దడయక యు_త్తరము సెప్పెదం దేటపడన్. 614

వ. కపిలదర్శనవిదులగుమునీంద్రులపరమమతంబిదియనహితుండవై యాకర్ణింపుము.

సీ. పురుషుని నింద్రియంబు లెఱుంగ వవి మన,స్థనములుగావున మనస్సంగమమునఁ
గను వాని నతఁడు ము_క్తత్వంబు లేనియ,ప్పుడుఁ గల్గినను నది పురుషునందు
సమమ నిర్విషభుజంగము లట్ల నిశ్చేష్ట, మున్నయింద్రియములఁ గన్నఁ గాన
కున్నను నేమి యయ్యుదితవిజ్ఞానామృ,తస్వరూపునకు నాతండు దొఱఁగఁ

తే. గాష్ఠకుడ్యకుసూలాదికములచంద, మొందు నట్లుగాకయు నింద్రియోత్కరంబు
శరధిఫేననిభం బయి విరియు నవ్వి,భూతి యీశ్వరు తెఱఁ గాత్మఁ బొందకున్నె.

క. విను మింద్రియసహితముగా, మనుజాధిప బోధపూరమగ్నత్వము గ
ల్గినను దత్సూక్ష్మగతులఁ, గనుఁ బురుషుఁడు గనియు నిర్వికారత నుండున్.

తే. భూతములను గుణంబుల బుద్ధి మనసు
నడఁచికొని జీవుఁ డొందు నారాయణునిఁ ద

1 తరంగంబును.

దీయమాహాత్మ్యమున మానసీయపరమ
పదము గనుఁ గాన నిష్పుణ్యపాపుఁ డతఁడు. 618

క. పునరావర్తనరహితుం, డనఘా పరమాత్ముఁ జెందినట్టిపురుషుఁ డ
ద్వినుతావస్థను మోక్షుం, బని చెప్పుదు రంతకంటె నధికము గలదే. 619

వ. అని చెప్పి వెండియు. 620

క. గురునివచనంబు తెఱఁగునఁ, బరమార్థనిరూపణంబు [1]పని నియతిం ద
త్పరుఁడై నడపం జాలిన, పురుషునిఁ దడయక ప్రశాంతి వొందు నరేంద్రా.

చ. జనవర సాంఖ్య మిట్టిది ప్రజాపతిపూజ్యము బ్రహ్మభావభా
జనత ఘటింప దీనిసరి సమ్యగుపాయము లెందు లేవు నె
మ్మనమున సంశయింపక సమాహితచిత్తత దీని నూఁదు ని
స్తనుఁ డగు నమ్మహేశునకుఁ దాఁ దను వింకిట వేయు నేటికిన్. 622

తే. వేదశాస్త్రపురాణసంవేదితంబు, లైనబహువిధసంపరిజ్ఞానములకు
నెల్ల నిది సేరుగడసూవె యేఱులకు స, ముద్రమునుబోలె నుపశాంతిభద్రచిత్త.

వ. యోగులును సాంఖ్యులును జూచువెరవు లాకర్ణించితి కాదె యిది యిట్లగుటం జేసి దర్శనభేదంబు గల దంటి నదియును నల్పాంతరం బదియునుం గాక. 624

ఆ. యోగిచూచుభంగినుర్వీశ సాంఖ్యుండుఁ, జూచుసాంఖ్యుఁ డరయుచొప్పు యోగి
వరుఁడు నరయుఁగానవారిద్దఱును నొక్క, తెరువువార యండ్రు పరమమునులు.

క. విను సాంఖ్యమ్మును యోగము, నను [2]పేళ్లుల కాని దీనియం దదియును దా
న నిదియుఁ దోఁచుచు నుండుం, గనుఁ దత్త్వవిచారి యొకఁడ కా నీరెంటిన్.

క. ఈతెరువునఁ జరియించుచు, నేతెఱఁగున నైనఁ దప్పె నేనియుఁ బురుషుం
డాతతనాకసుఖము గనుఁ, దోఁతెంచును మగుడ సమృద్ధులవంశమునన్. 627

ఆ. మఱియు నిత్తెఱంగు మనసున నెలసిన, వినుతమోక్షలక్ష్మివిభుతఁ గాంచు
నిట్టితెరువు సూప [3]నెవ్వారి కలవి నా, రాయణునక కాక యమలచరిత. 628

వ. నారాయణప్రణీతంబై యక్షుప్రదర్శకంబైనయిత్తెఱంగుఁ జిత్తంబున నలవరింపు మని దేవవ్రతుండు ధర్మనందనునకుం జెప్పె నని యిట్లు వైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం జెప్పిన నటమీఁద వర్తించినవిశిష్టసల్లాపంబులు సెప్పవే యని యడుగుటయు. 629

శా. లీలాస్వీకృతచక్రశూల వినతాళీరక్షణాలోల దు
శ్శీలస్వాంతవిదూర వేదజలదశ్రేణీమయూరా సమి
త్కేళీఖండితదైత్య నిర్జరగణక్షేమక్రియానిత్య ని
స్త్రైలోక్యత్వనిరంజనాగ్రవిహృతీ సంస్థాపకవ్యాహృతీ. 630

---

1 భంగినియతిఁ. 2 పేళ్లవికాని. 3 నెవ్వారి కలవు.

క. సురమకుటఘటితరత్న, స్ఫురితచరణ పింఛదామ భుజగాభరణా
కరుణామయదివ్యాంతః, కరణ జరామరణనోదకపదస్మరణా. 631

మాలిని. జపయజననిషేవ్యాసంగనిర్ముక్తభావ్యా
విపులదురితభేదీ విశ్వలోకప్రమోదీ
యపరిమితవిభూతీ [1]యప్రమాణస్వరీతీ
యుపనిషదవగమ్యా [2]యోగభావైకరమ్యా. 632

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి
తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ
బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, షష్ఠాశ్వాసము.

సంధానప్రౌఢద
యానంభృతభక్తమోద యఖిలజగద్ర
క్షా [1]సక్తివినోద శమా
ధ్యాన [2]నిరతసర్వభేద హరిహరనాథా. 1

భీష్ముని ధర్మజుండు ప్రశంసించి యక్షరక్షరంబుల నడుగుట.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు యోగసాంఖ్య విదులక్షరంబు నొంది యానందస్వరూపు లగుదు రని చెప్పిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతునితో నీవు పరమజ్ఞాననిధి వని వేదసంవేదు లగువిప్రులు సెప్ప నప్పలఁకులును నిన్ను సాంఖ్యయోగప్రవీణు లయినయతులును మునిపతులును వర్ణింప నవ్వచనంబులును నాకర్ణించుచుం బ్రమోదంబునం బొందుచుండుదుము దక్షిణాయన శేషదినంబు లింక నల్పంబు లర్కుండు మరలంబడినఁ బరమగతిం బ్రాపించెదవు మఱి మేమెవ్వరిచేత వినువారము కురువంశంబునకుం బ్రజ్ఞాఘృత [3]ప్రదీపితం బగుదీపంబుగా నీ భవత్తేజంబు నాశ్రయించెద మని తనవారలం గలపికొని పలికి నీవు నిర్దేశించినయక్షరం బనునది యెట్టిది క్షరం బెయ్యదియె తెలింగింపవే యనుటయు నతండు వసిష్ఠజనకసంవాదం బనం బరఁగువిశిష్టేతిహాసంబు గలదు దాన నీయడిగినయవియును మఱియు నెఱుంగవలయునట్టివి యనేకార్థంబులును దెలివిపడు విను మని సుప్రసాదభరితుండై. 2

సీ. అనఘు సుఖాసీనుఁడై నవసిష్ఠ సంయమిఁ గాంచి భక్తిఁ బాదముల కెఱఁగి
జనకభూనాథుండు వినయంబుతోడ నుపాసించి మునివర యక్షరం బ
నాది శివం బన నపునరావృత్తిసిద్ధి ద మగుచుండు నెయ్యది యెఱుంగఁ
జెప్పవే యనుడు నాశ్రితవత్సలుండగు నమ్మహాత్ముఁడు దెలియఁగఁ జెప్పె

1 శక్తివినోద. 2 నిరతనిర్వ్భేద. 3 ప్రేరితం.

తే. సద్దయాళునిచెప్పిన యత్తెఱంగు, ప్రస్ఫుటంబుగఁ జెప్పెదఁ బాండవాగ్ర
జన్మ నీ కని పలికి యజ్జాహ్నవీత,నూజుఁ డిట్లను నాననాంభోజ మలర. 3

వసిష్ఠజనకరాజసంవాదప్రకారము.

వ. జనకజనేశ్వరు బోధించుటకై వసిష్ఠమునీశ్వరుం డిట్లనియె. 4

క. నయనముఖపాణిపాదము, లయమహితా మెందుఁ గలిగి యాద్యంతపరి
క్షయవృద్ధిరహితమై ని, ర్ద్వయ మగుతత్త్వంబు నక్షరం బండ్రు బుధుల్. 5

క. క్షర మండ్రు దానివలనను, క్షరియించినతత్త్వములను జనవత్సల య
య్యిరువదినాల్గింటిని దర, తరమ విభాగించి చెప్పెదం దెలియంగన్. 6

తే. అక్షరమువిక్రియాశబలాత్మకత్వ, మొందు నవ్విక్రియకును బేర్లొలసెఁ బ్రకృతి
యనఁ బ్రధానంబునాఁగ నవ్యక్తమనఁగ, తానఁబుట్టుమహాన్నామతత్త్వమనఘ.

తే. విను మహంకార మాతత్త్వమున జనించు, దాన భూతపంచకమునుదద్గుణంబు
లైనశబ్దాదివిషయంబులైదు నింద్రి,యములుఁ బదియును మనసునునావహిల్లు.

క. క్షర మియ్యిరువదినాలుగు, నరనాథా యక్షరంబునకు నెయ్యెడలన్
క్షరభావము లేదయ్యా, క్షరమువిలాసములు సూవె క్షరతత్త్వమ్ముల్. 9

వ. ఈచతుర్వింశతితత్త్వంబులును విజ్ఞానగోచరంబులు పంచవింశతితమంబై యక్ష
రంబనం బరఁగునిప్పరమతత్త్వంబు వినుమవిజ్ఞేయం బవ్యయం బకలంకం బనా
మయం బమృతంబు. 10

క. జననాథ యక్షరం బెం,దును గ్రీడఁ జరించుఁ ద్రిగుణదోహలపరమై
తనకుఁ బ్రబోధము లేకు,న్నను నానాయోనిగతజననములవెంటన్. 11

క. విను సత్త్వరజస్తమముల, యనుసరణమువలన వివిధ మగుయోనిగణం
బున నెలసినయాతత్త్వము, దనుఁ జూడఁగ లేక యవియ తా నని యుండున్.

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితి నక్షర మర్థ్వాధర్మసం
గిత్త్వము మధ్యకర్మతయుఁ గిల్బిషకృత్యము నొంది [1]యొంది ది
వ్యత్త్వనరత్వగోమృగఖగాదికతిర్యగనేకహీనజం
తుత్త్వమిలన్ సుఖంబులును దుఃఖములున్ నరకంబులుం గనున్. 13

క. జనవర శుక్లము లోహిత,మును గృష్ణము నైనవర్ణముల నక్షర మొం
దును సత్త్వరజస్తమముల, యనుసారంబున నవర్ణ మయ్యు వికృతమై. 14

క. అగుణం బయ్యును నిమ్మెయిఁ, బ్రగుణతఁ బ్రాపించు నక్షర మహంకార
స్థగుణం బూఁదిన విడిచినఁ, దెగు నన్నియు నిర్వికార[2]దీప్తంబు నగున్. 15

వ. అని చెప్పి వెండియు. 16

చ. క్రతువులఁ దీర్థయాత్రలను రాత్ర్యశనంబుల భూమిశయ్యలన్
వ్రతపరినిష్ఠలన్ జడలు వల్కలముల్ వివిధంపుదండముల్

1 యుండి 2 దీపంబు.

సతతముఁ దాల్చుటక వపువు సంకటపాటునఁ బెట్టు నాద్య మ
చ్యుత మమలంబు దాను దనుఁ జూడక యక్షర మప్రబుద్ధమై. 17
క. అమృతము నభవము నజరము, నమలము నగుతన్ను మృతము నాహితభవముక
సమధికజరమును మలసహి, తముఁగా నక్షరము మమతఁ దలఁచు నరేంద్రా.
ఆ. తనకుఁ దాన బంధ మొనరించుకొనియెడు, పొత్తినూలికాయపురువుభంగి
నగుణమయ్యు సగుణతావాప్తిఁ బొందిన, క్షరము ప్రకృతిగుణము సంక్రమించి.
ఆ. అమలవాయుసేవనము నిర్మలత్వంబు, గలుగఁగాఁ బదాఱుకళలఁ బూర్ణుఁ
డగుసుధాంశుమాడ్కి నక్షర మమలినా, ఖండశాంతిబోధఘనత వెలుఁగు. 20
వ. అనిన విని జనకుం డమ్మునీశ్వరున కిట్లనియె. 21
క. వనితకుఁ బురుషునకుం దన, తనయంతన రూపోకం డొదవఁ జేయఁగ వి
న్ననువు గలుగ దొండొరువుల, నెనయుటఁ గాని శ్రుతిమతమునిట్ల మహాత్మా.
క. వనితగుణంబులు చర్మం,బును మాంసము శోణితంబుఁ బురుషగుణతతిక
విను మజ్జాస్థిస్నాయువు, లనఘతపోవిభవ యిట్ల యని శ్రుతి సెప్పున్. 23
వ. ఇది తిర్యఙ్మనుష్యాదు లైనసకలయోనులయందును జన్యంబు లావహిల్లెడి తెఱంగు. 24
క. నరనారీసంబంధము, వరుసగదా పురుషునకును బ్రకృతికి నన్యో
న్యరమణ మది సర్వజనన, కర మిట్టుల శ్రుతులు సెప్పుఁ గారుణ్యనిధీ. 25
క. వినుము ప్రకృతిపురుషులభం,గి నిరూపింపంగ ముక్తికిని మార్గంబుం
గను వెరవు లేక యున్నది, మునినాయక యెఱుఁగఁ జెప్పు మోక్షపదంబున్. 26
క. అనుపమ మజర మతీంద్రియ, మనామయ మనంత మమలమన వెలుఁగు నొకం
డని వేదశాస్త్రములచే, విని యుండుదు దానిఁ దెలుపవే కృప నాకున్. 27
వ. అని వేఁడిన నమ్మునివరుండు సాదరంబుగా నతని కిట్లనియె. 28

వసిష్ఠుఁడు జనకున కక్షరక్షరతత్త్వంబుల తెఱఁగెఱింగించుట.

సీ. గ్రంథంబు [1]ధరియింతు గాని నీకర్థబో,ధంబు లే దర్థబోధవ్యపేత
మగుగ్రంథధారణ మప్రయోజన మర్థ, నిశ్చయ మెఱిఁగింతు నిపుణబుద్ధి
నవధరింపుము సాంఖ్యమనుసరించును యోగ,తంత్రంబు నదియును దాని తెరువు
నొందుఁ గావునసాంఖ్యయోగంబు లేకంబ, యని కంద్రు ప్రాజ్ఞులు మనుజనాథ
తే. సాంఖ్యమునకు యోగమునకు జనని శ్రుతియ
పురుషవనితానపుంసకంబు లనఁ బ్రకృతి
లింగములు గల వాత్ముం డలింగుఁ డతనిఁ
జెంద దది [2]యెద్దియును నని చెప్పు శ్రుతులు. 29
క. విను బీజంబున బీజం,బును దేహమునందు దేహమును నింద్రియముల్

1 భరియింతు గాని. 2 యేభియును నని,

దనతనవలనం దానును, మనంబునకు మనను పుట్టు మహితవిచారా. 30
తే. ఇతఁ డబీజుండ దేహుం డనింద్రియుండు,వీతమానసుఁడని యాత్మ విధము సెప్పు
వేదములు భవదుఃఖకర్త్రాదిగములు, నాతనికి లేవు నిర్గుణుం డగుటఁజేసి. 31
చ. ప్రకృతి యలింగత జ్జనితభంగులు లింగము లట్టు లయ్యు రం
జకగుణశీల లింగచయసంగతిఁ దాను సలింగ యయ్యె మూ
ర్తికలన లేక యుండియుఁ బరిస్ఫుటపుష్పఫలాదిసూచక
ప్రకరముచేత మూర్త మయి రంజిలదే ఋతువేళ సూడఁగన్. 32
క. కావున గుణములు ప్రకృతివ, యేవిధమునఁ జూచినను మహేశ్వరుని గుణి
త్వావేశము పొరయ దన, ద్భావము సద్భావ మగునె భరితవివేకా. 33
వ. ఇది యక్షరక్షరవివేకం బేకం బనేకంబు దర్శనం బదర్శనంబు నిస్తత్త్వంబు దత్త్వం
బపవర్గంబు వర్గంబని యక్షరక్షరంబులపర్యాయనిర్దేశంబు లక్షరంబు నప్రబుద్ధులు
గానరు ప్రబుద్ధు లగుసాంఖ్యులును యోగులును బుద్ధికిం బరం బై పంచవింశతి
తమం బయినయాత్మతత్త్వంబు నాలోకింతు రని చెప్పిన వసిష్ఠుతో నవ్వసుమతీ
వల్లభుండు. 34
సీ. కలదు నానాత్వ మేకత్వ మాత్మునకు న, విద్యయు విద్య నావిందు నదియు
నదియును నెఱిఁగింపు మక్షరక్షరభేద, మీవు సెప్పితి బుద్ధి యెంతయేని
నస్థిర గాన యయ్యవబోధమును మాసె, సాంఖ్యయోగంబుల చందములును
దెలియంగఁ జెప్పఁగావలయు నా కనుడు న, మ్ముని యిట్టు లనియె నమ్మనుజపతికి
తే. యోగ మనఁగను ధ్యానంబు రాగరహిత
యదియు వినుము ప్రాణాయామ మనఁగ నొకటి
మనసునేకాగ్రతావృత్తి యనఁగ నొకఁడు
పరఁగు సగుణత్వనిర్గుణభావగతుల. 35
వ. తదనుష్ఠానప్రకారంబు సెప్పెద. 36
క. మలమూత్రంబులకాలం, బుల భుక్తి కనంతరమున భూవర యోగం
[1]బలవడుచు రెండుమార్గం, బులును నిషిద్ధంబు లండ్రుపూర్వాచార్యుల్. 37
సీ. కొంచెపుటశనంబు గొనుచు సంగంబులఁ, బాసి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి
శబ్దాది యైనవిషయజాత మంతరం, గంబున సందడి గాక యుండ
సద్బుద్ధి దృఢ మగుసాధనంబుగఁ గొని, మరలిచి యాత్మ న మనసు నిలిపి
యుపగతసంకల్పుఁ డై యుపలస్థాణు, [2]భంగికస్థితిఁ బనుపడి దివంబు
తే. రాత్రియును యోగసేవాను రతి నివాత
దీపమునుబోలె వెలుఁగునాత్మీయమూర్తిఁ
గనుచు నెడనెడ [3]నుపరమకాలములు స

1 బలవడదు రెండు. 2 భంగికస్థితి పనుపడి. 3 నుపశమకాలములు,

నంగ వర్తించి యోగియానంద మొందు. 38

వ. ఇది యోగప్రకారంబు సాంఖ్యంబు తెఱంగెఱింగించెద. 39

తే. ప్రకృతివాదు లవ్యక్తంబు ప్రకృతి యండ్రు
ప్రసవధర్మిణి యైనయాప్రకృతి దన్ను
బుద్ధ్యహంకారములఁ బంచభూతములును
విషయములు నింద్రియములుఁ గా విస్తరించు. 40

వ. పురుషునివలన నివి యెల్లనుం గలుగుఁ బురుషుం డింతకు నధిష్ఠాతయైయుండు.

క. అనులోమంబున సృష్టియు, జనవర ప్రతిలోమవృత్తి సంహారముఁ గ
ల్గును జననప్రళయంబులఁ, దనకు బహుత్వంబు నేకతయు శోభిల్లున్. 42

వ. క్షేత్రం బన నవ్యక్తం బనం బ్రకృతి యనం బ్రధానం బనం బరఁగుతత్త్వం బొక్కటియ దానినసత్త్వంబునండ్రు జీవుం డాక్షేత్రంబు నెఱింగెడివాఁడుగావున క్షేత్రజ్ఞుఁడును నవ్యక్తపురంబున వసియించుటంజేసి పురుషుండు నన వెలుంగు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు వేఱగుట ప్రస్ఫుటంబవ్యక్తంబు జ్ఞానంబుపురుషుండు జ్ఞేయుండు ప్రకృతి సగుణాత్మిక పురుషుండు నిర్గుణుండిది సాంఖ్యప్రకారంబిట్లు పరిసంఖ్యాన రూపంబునఁ జతుర్వింశతితత్త్వంబుల నేర్పరించి పురుషుండు దన్నుఁదాన చూడం గైవల్యంబు సిద్ధించు నిట్టిది యపునరావృత్తిపదంబుతత్త్వసమూహం బప్రబుద్ధం బది క్షరంబు పంచవింశతితత్త్వవిశిష్టుం డగుపురుషుండుప్రబుద్ధుం డక్షరం బనం బరఁగు నిత్తెఱం గెఱింగినవా రెల్లవలనను నిర్భయులు భూవర యోగంబును సాంఖ్యంబును నక్షరంబును క్షరంబును జెప్పితి విద్యావిద్యలు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 43

ఆ. విద్య యనఁగఁ బంచవింశతితమతత్త్వ, మైనయక్షరంబు మానవేంద్ర
విను మవిద్య నాఁగఁ జనుఁ బ్రధానము దేట, పఱిచెదను విశేషభంగులెల్ల. 44

—॥ విద్యావిద్యలప్రకారనిరూపణము. ॥—

వ. కర్మేంద్రియంబులకు బుద్ధీంద్రియంబు విద్య బుద్ధీంద్రియంబులకు మనస్సును మనస్సునకు భూతపంచకంబును భూతపంచకంబునకు నహంకారమును నహంకారంబునకు బుద్ధియు బుద్ధికి నవ్యక్తంబును నవ్యక్తంబునకుం బంచవింశతితమతత్త్వంబును విద్య లని చెప్పి వెండియు నమ్మునివరుం డిట్లనియె. 45

తే. క్షరము నక్షరమును ననఁగలుగు రెంటి, నేర్పఱిచి మున్న సెప్పితి నింక నొకటి
సెప్పఁగలదు సమగ్రవిశేషకలిత, మవహితుండ వై విను విదేహాధినాథ. 46

సీ. జీవుండుఁ బ్రకృతియు భూవర యక్షర, క్షరము లీరెంటిని క్షరము లనియు
నార్యులు సెప్పుదు రక్షరంబులు నందు, రాద్యంతరహితంబు లగుట యీశ్వ
రత్వంబు గల్గుట తత్త్వాదికము లనఁ, జనుట రెంటికి సదృశంబు సూవె
ప్రకృతిగుణంబు లై పరఁగెడుమహదహం, కారాదికంబులఁ గలసినపుడు

ఆ. క్షర మనంగ వచ్చుఁ బురుషుని బ్రకృతిఁ దా, ననితలంచుఁ గాన యుదియుఁ బురుషుఁ
బొంద గుణవికారములు లేమి నిర్గుణ, మక్షరం బనంగ నగును దాని. 47

వ. ఎప్పుడు పురుషుండు ప్రబుద్ధుం డయ్యె నప్పు డతండు. 48

ఆ. ఇంతకాల మేని యెఱుఁగక సంగాభి,భూత యగుచు నప్రబోధకలిత
మైనయట్టిప్రకృతి యే నంటి నిస్సంగ, బోధమహిమ గానఁ బోలదయ్యె. 49

క. ప్రకృతికి నాకును నుదకము, నకు మత్స్యంబునకుఁ బోలె నైసర్గిక మై
ప్రకటం బైనది వేర్పా, టకట యహంకారవశత నది యే నంటిన్. 50

క. ప్రకృతి గుణంబులఁ గొని బహు,వికృతపురూపముల నట్లు వెట్టిగొలిపె నే
నకలంకుండ నరూపుఁడఁ, బ్రకృతి దొఱఁగి నిలిచెదను నిరంజనమహిమన్. 51

తే. ప్రకృతి సేసెనె యీయపరాధ మరయ
నాయదియ కాక వేఱొకండే యనంగ
కలితుఁ డగునేను దానితోఁ గలయనేల
కలిగె బహురూపములు దానఁ గాదె నాకు. 52

క. మమతం గాదే బహుజ, న్మము లయ్యెడు దీని విడిచి నానాయోని
భ్రమణంబుం బాసెద న, త్యమలుఁడ నగు నాకుఁ బ్రకృతి యాశ్రయ మేలా.

తే. ఎన్నిరూపులు గొనివచ్చి యెట్లు వొడవు, సూపెనేనియు దాని నేఁ జూడ మమత
నా నహంకార మనఁ గల్గు వానిఁ జేర, నీక తోలిచినఁ బ్రకృతి దా నెట్లు దోఁచు.

క. నిశ్చేతనయును నెంతయు, దుశ్చేష్టయు నైన ప్రకృతి దొఱఁగి సముద్య
న్నిశ్చయవృత్తి నిరామయ, నిశ్చలనిర్మలపదైకనిరతుఁడ నగుదున్. 55

వ. అని యిట్లు పరమసంబోధనంబునం జేసి క్షరం బగు నవ్యక్తంబు దొఱంగిన పంచవింశకుం డక్షరం బనం బరఁగు నక్షరంబునకుం బరం బైనదానిం బెక్కండ్రెఱుంగరు సాంఖ్యసూక్ష్మత్వదర్శకులు గాంతురు క్షరాక్షరపరంబు లప్రబుద్ధబుధ్యమానబుద్ధంబు లనునిర్దేశంబులు గలిగి యుండుఁ బరతత్త్వనిర్దేశంబునం బొల్చు షడ్వింశకంబు బుద్ధంబును విమలంబును నప్రమేయంబును సనాతనంబును నై పంచవింశంబును జతుర్వింశంబునుం గనుచు వెలుంగు నని చెప్పి వెండియు.

క. విను దృశ్యంబు నదృశ్యం, బును నగు జీవపరతత్త్వములు బ్రహ్మసమా
ఖ్యను నెగడుఁ బ్రకృతి కది లే, దనఘా యక్షరము తెఱఁగు నభివర్ణింతున్. 57

ఆ. ప్రకృతి దొఱఁగి తన్నుఁ బరికించు జీవుండు, పరము గాంచు నపుడు ప్రకృతి సగుణ
తానిరూఢి యుడఁగి తన్మయత్వము నొంది, జీవ కేవలత్వ సిద్ధి యొలయు. 58

క. విను కేవలుఁ డగుజీవుఁడు, దనుఁ బరముం గాఁగఁ జూచి తల్లీనత్వం
బున వెలుఁగు నది నిరామయ, మనంత మగుపదము సూవె యతులవివేకా.

క. ఈనెఱి పురుషునకుం గల, నానాత్వైకత్వములును నరనాయక శా
స్త్రానూనదృష్టిఁ గనుఁగొనఁ, గా నగుఁ దాత్పర్యశుద్ధకలితాత్మునకున్. 60

క. అనఘా మోక్షము తెఱఁగిది, విను మోక్షణ మిట్లు పంచ వింశకునకుఁగాఁ
గనినది యతండు ప్రకృతిం, దనుఁగాఁ గొని తద్గుణములఁ దగులుటవలనన్. 61
తే. తగులు వాసిషడ్వింశకత్వమునఁ గలయఁ, దనకు మును లేని కేవలత్వమునునిర్మ
లత్వశుచితాస్వతంత్రత్వసత్త్వపరత, లొందుఁ దద్ధర్మసమవాయమొలసియధిప.
వ. అని యిట్లు ప్రబోధించి. 63
క. శివమును బరమబ్రహ్మము, నవికృతియు సనాతనంబు నగుపదమును భూ
ధవ యెఱిఁగించితి నిర్భయుఁ, డవు గమ్మలవఱుపు మిది దృఢంబుగ నాత్మన్.
తే. దీని నెఱిఁగించునపుడు భక్తియును శమము
దమము సంశ్రయమును వేద తత్పరతయుఁ
గలుగఁ జూచి యెఱింగింపు కానివాని
కీకు మీవిద్య పాత్రదానైకనిరత. 65
ఆ. అఖిలరత్నపూర్ణ యగువసుంధర యెల్ల, నొసఁగి తేని నొసఁగు యోగ్యతాభి
యుక్తిలేనివాని కొసఁగకు మీవిద్య, తగినపాత్రమైనఁ దడయ కిమ్ము. 66
క. అని చెప్ప నియతుఁడై విని, జనకనృపాలుఁడు కృతార్థ జన్ముం డయ్యెన్
మనుజేంద్రవర్య నీ కే, వినిపించితిఁ దచ్చిహోసవిధ మేర్పడఁగన్. 67
వ. అని పలికి భీష్ముండు పాండవాగ్రజున కిట్లనియె. 68
క. ఇది బ్రహ్మ వసిష్ఠునకు, న్సదయుండై చెప్పె నతఁడు నారదునకు సం
విదితంబు సేసె నమ్ముని, మదాత్మకుం దేటపఱిచె మహనీయకృపన్. 69
క. ఏను వసిష్ఠువచనముల, కా నెఱిగించితి మానంబు కలఁక విడిచి యీ
జ్ఞానం బలవఱుపుము పర, మానందప్రదము కౌరవాన్వయముఖ్యా. 70
క. క్షరమును నక్షరమును ద, త్పరమును నెఱిఁగితి విశోకభయమోహుఁడ వై
కురువర యానిశ్శ్రేయస, కరప్రబోధంబు నూఁదు గాఢాదరతన్. 71
వ. అని చెప్పి వెండియు. 72
సీ. వేఁటవేడుక నడవికిఁ జని వసుమంతుఁ, డనువాఁడు జనకుని తనయుఁ డొక్క
చో భృగువంశ తేజోవర్ధనుం డగు, నొకమునీశ్వరుఁ జూచి యుచితవృత్తిఁ
జేరి వినమ్రుఁడై చిత్తానువృత్తిమై, నిహపరంబుల కెద్ది హితము సెప్ప
వే యన్నఁ గృప నతం డిట్లను భూతహి, [1]తాహితాచరణంబు లధిప సౌఖ్య
ఆ. దుఃఖముల నొనర్చు దుర్వారతృష్ణత, న్నిరసనంబు మేలు నరులు జుంటి
చవియకాని నెగులుఁ జఱిరయంబున నెక్కి, తారు విఱుగఁబడుటఁ దలఁపలేరు.
క. ధర్మంబుఁ బరిజ్ఞానము, నిర్మలమతి నభ్యసించి నృప యనిశంబున్
ధార్మికసంగతి గలిగినఁ, బేర్మి యుభయలోకముల నభీష్టుత్య మగున్. 74
వ. అని మఱియును. 75

1 తాచరణం బెక్కు డధిప.

తే. బ్రాహ్మణప్రార్థితము లైన పనులు సేయు, మిమ్ము ధనము పాత్రములకు నిచ్చి వగవ కుండు మక్రోధకామత్వ మొలయఁ జేయు, మతికి ధృతిసాలఁ గల్గును మనుజనాథ.

వ. ధృతిలేమిం గాదె మహాభిషాఖ్యుం డగు నృపముఖ్యుండు త్రివిష్టపంబుననుండి విభ్రష్టుం డయ్యె ధృత్యాలంబనంబునం గదా యయాతి యాపద నిస్తరించె. 77

క. అనిన విని యానృపతి య, మ్మునివచనము లూఁది కామమునకుం గ్రోధం బునకుం దొలఁగించి తనదు, మనము ధృతికి ధర్మమునకు మరుగం జేసెన్. 78

వ. అని చెప్పినం బ్రియం బంది మందాకినీనందనుతో ధర్మనందనుండు ధర్మాధర్మ వియుక్తంబును సర్వసంశయవిముక్తంబును జన్మమృత్యురహితంబును నిత్యంబును శుచియును శివంబును నవ్యయంబును బరంబును[1] ననాయాసంబును నగునట్టి దాని నెఱింగింపవే యని ప్రార్థించిన నతండు యాజ్ఞవల్క్యజనకసంవాదం బితిహాస రూపంబునం బ్రవర్తిల్లు నది వినిన భవదభ్యర్థితం బైనయర్థంబు ప్రతిభాసించు మఱియు వలయునవి నెఱుంగ నగుం జెప్పెద నని పలికి యతని కిట్లనియె. 79

యాజ్ఞవల్క్య జనకరాజసంవాదప్రకారము.

ఆ. వినుము సకలలోక విశ్రుతవిజ్ఞాన, ఘనుని యాజ్ఞవల్క్యుఁ డను మునీంద్రు వినయ మొప్పఁ గాంచి వినతుఁ డై మిథిలేశుఁ, డైన జనకనృపతి యతనితోడ.

వ. ఇంద్రియంబులు నవ్యక్తంబును బ్రహ్మంబును బరంబును భూతసర్గప్రళయం బులును దత్కాలసంఖ్యలును దేటపఱచి భవదీయదయాళుత్వంబు నెఱపవే యనిన నమ్మునివరుం డమ్మహీవరున కిట్లనియె. 81

సీ. అధిప సర్గముఁ బ్రళయంబు నవ్యక్తంబు, దానొనరించుఁ దత్కాలసంఖ్య వినుకల్పములు పదిదినమున కంతియు, రజనికాలంబు సర్గంబు పగలు నేయు రే ప్రళయంబు సెల్లించుఁ దొలుతన, శేషభూతములకు జీవనముగ నోషధికల్పన మొనరించుదానికై, హైరణ్య మైనమహాండమున వి

తే. ధాతఁ బుట్టించు నతఁడు భూతముల నెల్ల
జనన మొందించు భూమ్యాదిసారభూత
గంధముఖ్యగుణోత్కరగ్రాహకములు
శ్రోత్రముఖములు దత్స్వామి సూవె మనసు. 82

వ. అది యెట్లంటేని. 83

క. వినుటకును గనుటకును సా, ధనము లయిన చెవియుఁ గన్నుఁ దనదనయంతన్ వినను గానను నేర్చునె, మనసప్రభావమునఁ గాక మనుజాధీశా. 84

తే. ఇంద్రియములెల్ల నట్టివ యెలసి యొందు, వలన మనసున్నఁ దమతమ వర్తనముల నిగుడ నేరమి దెల్లంబు నృపవరేణ్య, యిట్టు లగుటజ్ఞులకు నైన నెఱుఁగవచ్చు.

తే. మనసుచేతివ యింద్రియమహిమ లెల్ల

---

1 ననామయంబును.

నుపరతం బైన మనసుతో నుడిగి మడఁగు
నింద్రియము లుపరమ మొందె నేని దాన
మనసు మగుడదు విషయతృష్ణన చరించు. 86

క. కావున నింద్రియచేష్టల, నేవనికిం బోవ నీమి యింతకు ముఖ్యం
బై వడిగొనుమనసు దిగువఁగా వలయును మగుడ దీనిఁ గనుఁగొను మనఘా.

వ. ప్రళయప్రకారంబు వినుము రాత్రి యగుటయు నవ్యక్తం బహంకృతిపురుషు
బోధించిన నతండు పంచేంద్రియమూర్తులు గైకొని రశ్మిజాలంబుల జరాయుజ
ప్రభృతిసర్వభూతంబులను రూపుమాపినం గూర్మపృష్ఠంబునుంబోని పృథివి జల
మయం బగు జలంబు లోకంబు లెల్లం దనమయం బకాఁ బేర్చి తన్నుంగాలాగ్ని
మడియింపం గుదియఁ బ్రజ్వలజ్జ్వాలాభీలం బగునయ్యనలం బనిలంబుచేతం జెడు
నెందునుం దాన యై పరఁగునమ్మహాబలు నాకసంబు మ్రింగు నతివితతం బగు
నవ్వియత్తత్త్వంబు మనంబు గ్రసియించు మనంబు నయ్యహంకారాధిష్ఠిత
పురుషుండు గబళించు నయ్యహంకృతి నవ్యక్తంబు లోఁగొను నిట్లు రేయి
వోయిన నెప్పటివిధంబు ప్రవర్తిల్లు. 88

క. ప్రీతిగ నధ్యాత్మము నధి, భూతము నధిదైవతంబు భూవర సంప్ర
ద్యోతితములుగాఁ జెప్పెద, నాతెఱఁగు ప్రబోధకారి యగు నూహింపన్. 89

అధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవతప్రకారము.

సీ. పాదపాయూపస్థపాణివాక్కులు విను, మధ్యాత్మములు దత్క్రియానుయుక్తి
గంతవ్యమును విసర్గంబు నానందంబుఁ, గర్తవ్యవక్తవ్యకములు నయ్యె
నధిభూతములు వాని కధిదైవములు వరుసన విష్ణుమిత్త్రిప్రజాపతులును
శక్రపావకులును జక్షువు జిహ్వయు, ఘ్రాణంబుఁ ద్వక్కు శ్రోత్రంబుఁ జూవె

తే. యనఘ యధ్యాత్మములు రూపమును రసంబుఁ
జాలుపడ గంధసంస్పర్శ శబ్దములును
దదధిభూతంబు లధిదైవతములు సూర్య
జలమహీవాయుదిశ లండ్రు శాస్త్రవిదులు. 90

క. మన మధ్యాత్మము దానికి, ననఘా మంతవ్య మందు రధిభూతము చం
ద్రుని నధిదైవతముగ బుధ, జనములు సెప్పుదురు శ్రుతివచఃప్రతిపత్తిన్. 91

తే. బుద్ధి యధ్యాత్మ మనఁ జనుభూపవర్య, దాని కధిభూత మండ్రు బోద్ధవ్యమైన
దానిఁ బొల్చుతదీయాధిదైవతంబు, వినుము క్షేత్రజ్ఞుఁ డనిచెప్పు వేదచయము.

క. అరయ నధాత్మ మహం, కారం బధిభూతనామకం బభిమానం
బారూఢయశఃపరమో, దారా[1]రుద్రుఁ డధిదైవతంబన నెగడున్. 93

తే. ధరణివల్లభ చిత్త మధ్యాత్మమనఁగఁ, బరగుఁ జేతయితవ్యంబు భావితాత్మ

1 'బుద్ధి యధిదైవతం' బని మూలము.

లై నమహనీయులధిభూతమంత్రుబ్రహ్మ, మంచితాధిదైవతమను నాగమములు.
వ. అని చెప్పి ప్రకృతిపురుషప్రకారంబులు వినుట మనోనిర్వికారత్వకారణం బగు
ననుపలుకు వలికి యి ట్లనియె. 95
క. ప్రకృతి దనయిచ్ఛఁ గ్రీడా, ర్థకముగ సత్త్వాదిగుణవితానము నానా
వికృతులఁ బొందింప నసం, ఖ్యకవిధ మై పరఁగు చుండునది మనుజేంద్రా. 96
క. దీపమున ననేకము లగు, దీపములు పరంపరానుదీప్తాకృతు లై
వ్యాపించుచందమున గుణ, రూపంబులఁ బరపుఁ బ్రకృతి రోషవిదూరా. 97
సీ. సత్త్వగుణంబులు సంతోష మానంద, మారోగ్య మక్రోధ మార్జవంబు
శుద్ధి ప్రకాశత సుస్థిరత్వ మహింస, నిర్మలశ్రద్ధ వినీతి లజ్జ
సత్యంబు శౌచంబు సమత యాచారం బ, కార్పణ్యాపై శున్యకామవృత్తి
విను రజోగుణములు విగ్రహదర్పాభి, మానకామక్రోధమత్సరములు
ఆ. కరుణ లేమి భోగకాంక్ష యహంకార, ముమ్మలిక తమోగుణమ్ము లప్ర
కాశమోహబహుతరాశనవాదప్ర, మాద [1]మౌర్ఖ్యమరణఖేదనములు. 98
క. ప్రకృతికిని గుణములం గొని, యకలంకుం డైనయంతరాత్ముని వేవే
ల్వికృతులఁ బొందించుట వా, యక కలుగుం దత్స్వభావ మది యరయంగన్.
క. పురుషుఁడు చైతన్యాత్ముఁడు, నరనాయక ప్రకృతి చేతనారహిత జగ [గన్.
ద్ధురఁ బురుషునివెలుఁగునఁ దా,ధరియించుం బురుషుఁ దిగుచుఁ దనమెయిఁదిరు
ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితిఁ గేవలపుణ్యామిశ్రకా
రిత్త్వవిరుద్ధకర్మములఁ బ్రేరిత మైకను నూర్ధ్వలోకసే
విత్త్వము మానుషత్త్వపదవీకలనంబును రౌరవంబు నా
తత్త్వము దన్నెఱుంగమి ప్రధానముచేతల నావహిల్లినన్. 101
క. తను నెఱిఁగిన నవ్యక్తము, [2]చనవునఁ బోఁ డాత్ముఁ డజరశాశ్వతవిగతాం
జనవిమలాచ్యుతపదముం, గని యక్షరుఁ డగు నిజప్రకాశస్థిరతన్. 102
వ. అనిన విని జనకపతి యమ్మునిపతితో ననాదినిధనంబులు నమూర్తంబులు నచలం
బులు నగ్రాహ్యంబులు నగుపురుషప్రకృతితత్త్వంబులయం దొక్కటి సచేతనం
బై యుండఁ దక్కిన యది చేతనారహితం బగుటకుం గతం బేమి యెఱింగింపవే
యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 103
క. సగుణం బగుణం బగునే, యగుణము సగుణ మగు నెట్టు లవ్యక్తము ని
త్యగుణసమవేత మై జడ, త గలిగి యుండంగఁ బురుషధర్మము గలదే. 104
క. పురుషునికలరూ పెఱిఁగెడు, పరిబోధము లేక యుండుఁ బ్రకృతికిఁ బ్రకృతిం
బురుషుఁ డెఱుంగును దనకుం, బరంబు లేదనియుఁ గను శుభస్థిరదృష్టిన్. 105
క. కావునఁ బ్రకృతి యచేతన, భూవల్లభ చేతనుండు పురుషుఁడు సమ్య

1 మాంద్య. 2 చనవులఁ.

గ్భావన యలవడినమునీం, ద్రావలి యిమ్మెయి సునిశ్చయంబుగఁ బలుకున్.
వ. అని వెండియు. 107
ఆ. తాను బ్రకృతిఁ బ్రకృతి దనయందు నిల్చు ని, ల్చినను దాన వికృతిఁ జెంద కుండుఁ
బురుషుఁ డుదకమత్స్యముల యుదుంబరమశ, కములసంగమంబుకరణి గలుగ.
ఆ. జలముఁ గదిసి యుండ జలముచే నార్ద్రింబు, గాక యుండునట్టి కమలదళము
భంగి నంతరాత్మ ప్రకృతిఁ బొందియును ద, ద్వికృతిఁ బొంద కుండు వీతదోష.
వ. ఇది సాఖ్యానుభవంబు యోగంబు తెఱం గెఱింగించెద. 110
క. విను సాంఖ్యసముజ్ఞానం, బును యోగసమానబలము భూవర లే వెం
దును నవి రెండును వేఱుగఁ, గను బాలిశుఁ డొక్కటెరువకా [1]నేఁ గందున్.
క. జననాథ మనోధారణ, యును బ్రాణాయామవిధియు నుపయోగ్యము లై
చను నిర్గుణమును సగుణం, బును ననఁగా రెండుతంత్రములు యోగమునన్.
క. ప్రాణాయామము గ్రమమునఁ, బ్రాణోత్పీడనము గానిభంగి నడుపుచుఁ
ఘోణాగ్రస్థితి విషయ, శ్రేణి దొఱఁగి యుండి యోగసిద్ధతఁ బడయున్. 113
వ. ఎట్లంటేని. 114
తే. కరము నియతుండై కొంతేసికాలముల శ, రీరధర్మావిరోధిగా రేయుఁ బగలుఁ
బ్రాణసంయమనము నడపంగ వలయు, దానచిత్తంబుఁ దనువు శుద్ధతవహించు.
వ. అది [2]సిద్ధత్వసంపదకు మూలం బిది సగుణతంత్రంబు తెఱంగు నిర్గుణతంత్రప్రకా
రం బెఱింగించెద. 116
తే. ఇంద్రియంబులు మనమునందివురఁ జేసి,మనసుఁ దిగిచి యహంకారమున నడంచి
బుద్ధిలోన నహంకృతిఁ బుచ్చి బుద్ధి, ప్రకృతిఁ గలపదధ్యానతత్పరతగలుగు. 117
క. ధ్యానైకతత్పరాత్ముఁడు, గానఁ బడయు నజరు నిర్వికల్పు విమలు ని
త్యానందసత్యశుద్ధ, జ్ఞానమయుం బరము నచలు శాశ్వతుని శివున్. 118
చ. ఉదితసమగ్రబోధుఁ డగుయోగికి నిశ్చలదీపరూపసం
పద సుఖసుప్తభంగి ఘనపంక్తులు లేనివియత్తలంబు నో
ప్పిద మొదవుం దరంగములపెల్లునఁ దాఁ జలితంబు గానివా
ర్ధి దశ నతం డకంపు డగు ధీపరివృత్తులు గల్గ నేనియున్. 119
క. భేరీశంఖాదికనా, నారవములు వాడమెనేని నాతఁడు దానం
గారింపఁబడఁడు వీశవి, కారస్థితిఁ బొలిచి యుండు గగనముభంగిన్. 120
క. తేనియకుండఁ గొనుచు సో, పానము లేమఱుట లేక ప్రాఁకినక్రియ నా
త్మానందరసం బొకకణ, మైనఁ జిలుక నీక తుదికి నాతం డెక్కున్. 121
క. అనఘ యిది యోగపథ మిం, దనలసుఁ డై చనఁగఁ జాలునతఁడు కృతార్థుం
డనితరసులభపదప్రా, ప్తినిరూఢుఁ డనామయుం డభిష్టుతుఁ డెందున్. 122

1 నే మందున్. 2 శుద్ధత్వ.

వ. అని యుపదేశించి వెండియు. 123

సీ. నరనాథ యుత్క్రమణప్రదేశంబులు, పాద జంఘా జాను పాయు గుహ్య
ములు నూరు పార్శ్వనాభులు బాహువక్షోగ, ళానన శ్రోత్రనాసాంబకములు
భ్రూఫాల మస్తకంబులు నోలి విష్ణుండు, వసుసాధ్య మిత్రులు వసుధయును బ్ర
జాపతి మరు దిందు సంక్రందనస్థాణు, లును నరుం డనుమహామునియు విశ్వ
తే. దేవదిగ్గంధవహులును బావకుండు, నశ్వి పితృ శతానందులు నందు వెలుఁగు
చుండ్రుహృన్మయపవనక్రమోత్క్రమముల, నొందు నద్దైవతంబుల యోగివరుఁడు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు జనకునితో మరణసూచకంబులఁ జెప్పుట.

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లను నరిష్టంబుల తెఱం గెఱుంగ వలయుం గావున నెఱిం
గించెద నాకర్ణింపుము. 125

సీ. ధ్రువమండలమున నరుంధతిఁ గనుశక్తి, గంటికిఁ గలుగంగఁ గానకున్న
ముక్కునవలపటఁ జెక్కువాసినయట్లు, దోఁచినఁ బూర్ణచంద్రుండు మలినుఁ
డై కాన వచ్చిన నాయువు సంవత్స, రంబునఁ గడచను రాజముఖ్య
కాంతి వొల్లిటియట్లు గాక యంతకు నెక్కు, డైనను గడుఁ జెడ్డ నట్లు ప్రజ్ఞ
తే. క్రొత్తగాఁ బెద్దయైనను గొంచెమైన, నాఱునెలల మరణదశయగుట గలుగు
నిందుమండలమున రవియందు నడుమఁ, దెఱపి గాంచినఁ దెగు నేడుదివసములకు.

క. విను గుడిలో నున్నసమయ, మున సురభిద్రవ్యములను బోల వల్చుట గ
ల్గిన నాఱుదివసములఁ గ, ల్గును మృత్యుసమాగమంబు గుణరత్ననిధీ. 127

తే. ముక్కువ్రాలుట కర్ణముల్ మ్రొగ్గఁబడుట
రదనవైవర్ణ్య మక్షివిరాగభావ
మంగ మతికృష్ణ మగు టుల్ల మడరఁ జెడుట
సూచకములు సద్యోమృత్యుగోచరతకు. 128

తే. కారణము లేక దాపలికను ద్రవించు, నెత్తిచక్కటి ధూమంబు నెగయు నపుడ
మరణదశ యావహిల్లెడుమానవునకు, జనకనృప యివి బ్రహ్మసెప్పినవిధములు.

క. విను యోగివరుఁ డరిష్టము, గనుఁగొని యనిశమును యోగగతియుతసాంఖ్యం
బనపాయత నడపుచు నా, త్మునిఁ బరముం జేర్చి కాలముం గబళించున్. 130

వ. ఇవ్విధమున నతండు. 131

ఆ. కాలకబళనైకశీలుఁ డై మృత్యువు, గెలిచి శాశ్వతము నచలము శివము
నచ్యుతము ననామయము నమృతము నవ్య, యంబు నగుపదంబునందు నిలుచు.

వ. అని పలికి యాజ్ఞవల్క్యమునీశ్వరుండు జనకజనేశ్వరుతోఁ బరంబు దేటపఱుపు
మని నీ వడిగి తాప్రశ్నంబు సూక్ష్మం బుత్తరం బవహితుండ వయి విను మని
యి ట్లనియె. 133

సీ. మహనీయతపమున మార్తాండు నాకుఁ బ్ర,సన్నుఁగాఁ జేసితి సదయదృష్టి
ననుఁ జూచి యద్దేవుఁ డనఘ వరంబు నీ, కిచ్చెద నీకోర్కి యెద్ది సెప్పు
మనవుడుఁ బ్రణతుండ నై యజుస్సంప్రాప్తి, గోరెద ననిన నవ్వారిజాప్తుఁ
డల్లని వాగ్దేవి నావహించెద విప్ర,తంబుగాఁ జేయు మాస్యంబు విప్ర
తే. యనియె నవ్వచనము విని యాననమ్ము
సంతసమున విచ్చితి సరస్వతియు నాదు
తనువుఁ జొచ్చెఁ బదంపడి దాహ మొంది
తన్ను నెఱుఁగక వెగ డొందు నన్ను నినుఁడు. 134

క. కనుఁగొని యించుక సేపునఁ, దనువడు నని పలికెఁ బిదపఁ దనువడుటయునుం
[1]బనుపడియె నప్పు డద్దే,వునివదనాబ్జమున నాచెవుల కింపారన్. 135

క. భూసురవర వేదము ప్రతి, భాసిల్లుచు సంతతప్రపత్తి గలుగు ను
ల్లాసంబు బుద్ధి నొందు న,మాసన్నంబు లగు సాంఖ్యమతయోగంబుల్. 136

ఆ. యోగసాంఖ్యసిద్ధి నొందు నిష్టావాప్తి, ననుము సమ్మదమున ననుమ్మృదూక్తు
లుద్భవించె మోద ముత్కట మయ్యె నా, కమృతవృష్టిఁ దోఁగినట్టులైతి. 137

వ. తదనంతరంబ యద్దేవుం డస్తాచలంబువలని కరిగె నేనుం బరమానందకందళితమన
స్కుండ నగుచు మందిరంబున కేతెంచి సరస్వతిం దలంచు చున్నంత. 138

క. వినుము వినుతస్వరవ్యం,జనభూషిత యగ్రభాగసంస్ఫురదోంకా
ర నితాంతహృద్యమధుగ,ర్భ నిజాకృతి విశదముగ సరస్వతి దోఁచెన్. 139

విశ్వావసునకు యాజ్ఞవల్క్యుఁ డుపదేశించినతత్త్వప్రకారము.

వ. తోఁచిన నత్యంతభక్తిం బ్రపత్తిసేసి సూర్యప్రసాదలబ్ధయుఁ బంచదశశాఖాన్వితయు నిఖిలోత్తరసంహితయు నగునయ్యజుర్వచోమూర్తిధరియించి శిష్యులం బరిగ్రహించి వారల నధ్యయనంబు సేయించుచు నివ్వాఙ్మయబ్రహ్మంబునందు వేదితవ్యం బెయ్యదియో యని విచారింప విరోచనుమహానుభావంబునం జేసి యోగసాంఖ్యరూపోపాయప్రకారంబు దోఁచెఁ బదంపడి తదుపేయం బగు వేదవేద్యంబును నద్దేవునికరుణావిశేషంబునం బ్రతిభాసించెఁ గొండొకకాలంబునకు విశ్వావసుం డనుగంధర్వేశ్వరుండు నాకడకుం జనుదెంచి తన్నెఱింగించి యేను జేయునతిథిపూజనం బత్యాదరంబునం గైకొని విశ్వావిశ్వంబులు మిత్రావరుణులు జ్ఞానజ్ఞేయంబులుఁ దపోతపంబులు సూర్యాతిసూర్యులు విద్యావిద్యలు వేద్యావేద్యంబులుం జలాచలంబులు ననునవి వేదోదితంబులు వానిం దేటపఱుప వేయని యడిగిన నవహితుండనై విను మని పలికి విశ్వంబు [2]భూతభవ్యభవత్కరం బగువ్యక్తం బవ్యక్తనామప్రకృతియ విశ్వంబు నిర్గుణుం డగుపురుషుండు మిత్రావరుణులు పురుషప్రకృతులు జ్ఞానజ్ఞేయంబులుఁ దపోతపంబులు సూర్యాతిసూర్యులును

1 వినఁబడియె. 2 భూతభవ్యభయంకరం.

బ్రకృతిపురుషుల కా నెఱుంగుము విద్యావిద్యా వేద్యా వేద్యా చలచలంబు లను శబ్దంబులు వరుసం బురుషునకుం బ్రకృతికిని వాచకంబు లని చెప్పి వెండియు నిట్లంటి. 140

ఆ. అజము లవ్యయంబు లక్షయంబు లతీంద్రి,యములు ప్రకృతిపురుషులనఁగఁబరఁగు
రెండుతత్త్వములు నఖండరూపతఁ బొంది, నపుడు ప్రకృతి పురుషునట్ల కాన.

వ. అని తెలిపి మఱియును. 142

క. విను వేదవేద్యము నెఱుం, గనియాతని వేదపాఠకలనంబు సుధీ
ధన వేదభారవహనం, బనఁ జను నింతియ నిరర్థకాయాసం బై. 143

ఆ. క్షరము నక్షరంబుఁ గానంగఁ బోలు వే, దార్థచింతనమున నమ్మిథునము
నందుఁ బూర్వ మరివి యపరంబు నేపట్టి, నిలువ వలయు నధికనిష్ఠ గలిగి.

తే. అక్షరం బగుపంచవింశాఖ్యతత్త్వ,తత్పరత నున్నఁ గేవలత్వము ఘటిల్లు
వినుము కేవలత్వమున షడ్వింశదర్శ,నంబు పురుషున కొదవి తన్మయత గలుగు.

క. పురుషుని నవ్యక్తము రెం,డురూపులుగఁ జూచు టొప్పెడు తెఱం గతఁడుం
బురుషోత్తముండు నరయఁగ, నిరువురుగా రతఁడ యాతఁ డిది నిజము సుమీ.

క. పురుషోత్తమషడ్వింశక, పరమేశ్వరనామకములు పరఁగును విను మా
పరమునకు నదియ నిష్కళ, నిరంజనానందబోధనిత్యం బనఘా. 147

వ. అని చెప్పిన విశ్వావసుండు పంచవింశకతత్త్వంబునకుం బరంబు గలుగుటయు నది రూపింప నేకం బగుటయు నారద జైగీషవ్య దేవల కపిల శుక సుమంతు పైల్యాదు లైనపరమమునులగోష్ఠీవిశేషంబుల విందు వినినను నిస్సంశయం బగు బోధం బుదితంబు గామి ని న్నాశ్రయించితి నీవు సంయమిలోక సురలోక బ్రహ్మలోకప్రఖ్యాతప్రజ్ఞానసంభావనీయుండవు మదీయసందేహాపనయంబు సేయవే యనుటయు నాదరాయత్తచిత్తుండ నై. 148

క. మునిగోష్ఠివలనికొఱఁతయె, విను భవదీయాంతరంగవృత్తి కలుష మై
నిను సంశయాత్మునింగా, నొనరించుచు నున్నయది సముజ్జ్వలతేజా. 149

వ. ప్రసన్నైకాగ్రచిత్తుండ వై యాకర్ణింపు మని యి ట్లంటి. 150

క. పురుషున కవ్యక్తపరి, స్ఫురణ శబలవృత్తి గలుగఁ బోయిన నతనిం
బురుషోత్తముఁ డనరు జనన, మరణాదివికారయుక్తి మా టయి యజ్ఞుల్. 151

వ. అని వెండియు. 152

తే. ప్రకృతి పురుషునిఁ గానదు ప్రకృతిఁ గనుచు
నునికిఁ బురుషుండు పరమునిఁ గనుట లేక
యుండుఁ గనుఁ దద్ద్వయముఁ బరముండు పరమ
[1]వీక్షణము పురుషున కగువెరవు వినుము. 153

1 వేక్షణము.

క. స్నేహసహవాసములు స,మ్మోహము దలకొలుపఁ గాలమున మునుఁగుచు గా
ఢాహంకారమమత్వము, లీహఁ బెనుపఁ బ్రకృతిఁ బురుషుఁ డే నను చుండున్.

క. అది లెస్సగ విడిచి ప్రకృతి, కుదకనిభాకలనమును ఝషోపమ దనకుం
బదిలుఁ డయి చూడ నేర్చిన, విదితం బగు దానితోడి వేఱ్పా టనఘా. 155

ఆ. ప్రకృతి దొఱఁగి తన్నుఁ బన్నుగాఁ జూచుచి, వేకదృఢతఁ బంచవింశకుండు
సంగరహిత మైనషడ్వింశపదముని, స్సంశయముగఁ గాంచు వంశవర్య. 156

క. జననజరామృత్యుభయం,బున యోగసమేతసాంఖ్యముం దిరముగ నూఁ
దినయతులు నిర్మమత్వం,బునఁ బడయుదు [1]రప్పదంబుపొం దచలముగన్.

వ. అపునరావృత్తిపదం బగునప్పదంబు సూవె పరం బని చెప్పి వెండియు. 158

క. నెట్టన చూడమి నయ్యేడు,నట్టిది యొకచూపునం బరానందంబుల్
గట్టిగఁ జేయఁగ వికృతులు, పుట్టక పురుషుండు తత్ప్రబోధాత్ముఁ డగున్. 159

క. పురుషోత్తముండుఁ బురుషుఁడు, నిరువు రగుట గలదు గలిగెనేనియుఁ బురుషుం
బురుషోత్తమునందుఁ గలవు, వెరవున నేకత్వమహిమ విజ్ఞాత మగున్. 160

క. ఇది విజ్ఞానముకృత్యము, తుది విజ్ఞానాత్ముఁడు నగు దుర్లభము ప్రశాం
తిదశాహీనాత్ముల కప్పద మది మోక్షంబు మమత వాసినఁ గల్గున్. 161

వ. అని యుపదేశించిన విని విశ్వావసుండు ప్రమోదంబు నొంది పథ్యంబును
హితంబును దథ్యంబును నగు తెఱం గనుగ్రహించితి భవదీయప్రసాదంబునం
గలంక దేఱి నిర్మలుండ నయితి నని పలికి సభక్తికంబుగాఁ బ్రదక్షిణంబును
బ్రణామంబునుం జేసి నిజస్థానంబున కరిగె నని చెప్పి యాజ్ఞవల్క్యమునినాథుం
డు జనకజననాథుతో వెండియు నిట్లనియె. 162

క. మానవపతిసత్తమ యీ, జ్ఞానము బ్రహ్మాదిదివిజసంయమిమత మె
వ్వానికి మోక్షంబునకుం, దాన తెరువు తెరువు లొండ్లు దలఁపం గలవే. 163

ఆ. జ్ఞానమునన కాని జన్మజరామృత్యు, వుల జయించునట్టియలఘుమోక్ష
పదము గల్గ నేర దది కారణముగను, జ్ఞాన మెల్లభంగి సాధ్యతమము. 164

క. గురుఁ డెవ్వఁ డైన నగు ని,వ్వెర వుపదేశించువాఁడ వేల్పుగ శ్రద్ధా
పరమతి గావలయు జనన,మరణంబులు శ్రద్ధ లేనిమనుజునిఁ బొదువున్. 165

క. విను మజ్ఞానంబునఁ గ,ర్మనిరూఢత గలుగు దాన మలఁగవు జననం
బును మరణము సమ్యగ్జ్ఞా, ననిత్యుఁ డగువాఁడు మోక్షణముఁ జులుకఁగనున్.

క. ఈవెర వూఁదుము నృప నను, నీ వడిగినయంతయును వినిశ్చయకృతి సం
భావితముగాఁగఁ జెప్పితిఁ, బో విడువుము శోకమోహమును నిలుపు ధృతిన్.

క. అని చెప్పిన ముదితుం డై, జనకుఁడు శోకాదిభావసంగవిరహితం
బును బ్రహ్మధ్యానపరం,బును నగుచి త్తంబుతోడ ముదితుం డగుచున్. 168

[1] రప్పరంబు.

వ. ఉండెం బాండవాగ్రజా యీయాజ్ఞవల్క్యమునివరువాక్యరూపంబునన యే
నిమ్మహనీయజ్ఞానంబు నీ కుపదేశించితి నని చెప్పి భీష్ముఁ డతనితో నీ విందుల
తాత్పర్యంబు గలిగి యార్యగర్హితంబు లగుశోకమోహాదిప్రాకృతభావంబులం
దొఱంగి సుఖి వగు మనిన విని యక్కౌంతేయాగ్రజుండు సంతుష్టాంతరంగుం
డై యగ్గాంగేయునకుం బ్రణమిల్లి గృహస్థధర్మంబు పరిత్యజింపక మోక్షంబు
వడయుట గలుగ నోపునే మదీయచిత్తంబు సంశయాయత్తంబగుచుండు నిష్కాలు
ష్యంబు వాపవే యని యభ్యర్థించిన నతండు జనకసులభాసంవాదం బనునితి
హాసంబు గలుగు దాన నేతత్సంశయంబు వాయు దానిం జెప్పెద విను మని
పలికి యతని కిట్లనియె. 169

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు జనకసులభాసంవాదంబు సెప్పుట.

క. సులభాభిధాన యగు నొక, లలన విమలయోగధర్మలంపటు జనకుం
గెలన విని యతనిబోధము, గొలఁది పరీక్షింపఁ దనకుఁ గోర్కి వొడమినన్.
వ. నియమాచరణకృశం బగుశరీరంబు యోగప్రభావంబున డాఁచి సుందరసుకు
మారం బగునాకారంబు వహించి జనకుం గాంచి భిక్షావృత్తిత్వసూచకంబు
లగువచనంబు లుపన్యసించిననతండాసనపాద్యార్చనంబులాచరించిమహనీయం
బగుభోజనం బొనర్చిన సంతృప్తిం బొంది యవ్విదేహపతికి నాసన్నం బగుసుచి
తాసనంబున నాసీన యై యుండి యాతండు ముక్తుం [1]డగుగామి గనికొనుత
లంపున నిజానుభావంబున నతనిచిత్తంబు ప్రవేశించి మారవికారంబు భావించి.
క. తనలోచనదీప్తుల న, మ్మనుజపతిమొగంబునందు మల్లడిగొనఁ జే
సిన నమ్మహాత్ముఁ డప్పు, ద్మనయనతలఁ పెఱిఁగి జనితమందస్మితుఁ డై. 172
ఆ. ఎచటనుండి యెచటి కేఁగెద వెవ్వరి, దాన వేమి వెంటఁ దగిలి నడతు
సుదతి నాకుఁ జెప్పు మది యట్టు లుండె నా, మాట లీవు విను సమాదరమున.
సీ. పంచశిఖుం డనుపరమమునీశ్వరు, శిష్యుండ నతనిచే శిక్షితంబు
గమలాక్షి సాంఖ్యయోగక్షితిపాలనం, బులఁ ద్రివిధం బగుమోక్షధర్మ
మట్లు గావున సంశయము లేక ముక్తకా, మస్థితి నమ్మూఁడుమార్గములను
నడచి పరంబున కెడపడ కుండుదు, ముక్తి వైరాగ్యైకమూల సూవె
తే. విను విరక్తి దృఢజ్ఞాన జనిత గాన, దీపితజ్ఞానమున విరక్తియు ధరింపఁ
బడిన బుద్ధి నిర్ద్వంద్వతఁ బరఁగు నింటి, యంద నిల్చి నిస్సంగుఁడ నై చరింతు.
క. వనితా చందనమునఁ బూ, సినఁ గత్తిని వ్రేసినను సుచిత్తత నా క
జ్జనులిరువురయందును సరి, కనకము లోష్టమును సమము కాఁ గనుఁగొందున్.
తే. జ్ఞానమును గర్మమును రెంటిసంగమంబు, నిష్ఠలుగ మోక్షవిదులు వర్ణింతు రాత్మ
శాస్త్రములుగని మద్గురుశాసనంబు, సుగమపథము తృతీయంబు సూవె యబల.

---

1 డగుటయుం గామియు.

ఆ. కీడు గని యొకండు గృహధర్మ ముడిగి స, మాశ్రయించు నాశ్రమాంతరంబు
దాన సంగ ముడుగఁ గానేర దది యొల్ల, మియును వలపుగాన మీననయన.

క. దండముఁ గాషాయంబును, ముండితయుఁ గమండలువును మోక్ష మొసఁగ వె
ట్లుం డేని లింగములకు న, ఖండజ్ఞానప్రదత్వకలనము గలదే. 178

క. మగువా దుఃఖము శిథిలం, బగు నని లింగములు దాల్తు రమ్మెయి లే దె
[1]ట్లు గొడుగునందుం గావున, వగవఁగ మోక్షదము గాఁగవలయున్ గొడుగున్.

ఆ. జ్ఞానముననకాని మానిని లింగమా, త్రమున ముక్తి యగునె రాజ్యబంధ
రాగబంధనిఖిలభోగబంధములఁ బ్ర, జ్ఞాసిఁ దునిమినాఁడ నది గతముగ. 180

వ. ఇట్లు ముక్తుండ నై యున్న నాయెడ ముక్తత్వాముక్తత్వంబు లారయ వేఁడి వచ్చి
మచ్చిత్తంబు మెత్తన చొచ్చి తదియప్రయోజనం బట్లుం గాక. 181

తే. బ్రాహ్మణివి యోగినివి పరభార్య వబల, [2]భర్తపోషితుఁ డేను నృపాలసుతుఁడ
వినుము గృహమేధి నాచారఘనుఁడ నిట్టి, నేను నీవు రమించుట నిందఁ దేదె.

వ. స్వతంత్ర వై నీవు చేసినయీయవినయంబున నెయ్యది వాటిల్లిన నది నీయంద
నిలుచుం గాక యని పలికి వెండియు. 183

క. నావలనిరాగమున నే, నీ వి ట్లైతి నను గెల్చునిపుణతకుం గా
కీవెడమాయల నిప్పుడుఁ, బోవిడువవు యోగశక్తిపొలుపుకలిమినే. 184

క. నిను డాఁచి కుటిలభావం, బున దుష్టచరిత్ర నైతి ముక్తుల తెఱఁగే
వనిత యిది యే బయలుపఱి, చిన నైనను మానవలదె చెన్నఁటిచూపుల్. 185

క. అని తనవైరాగ్యంబును, ఘనబోధముమహిమయుం బ్రకాశింప మనం
బున సరకుగొనక యి ట్ల, వ్వనితఁ బలికి యన్నరేంద్రవర్యుఁడు మఱియున్.

క. తను వొప్పెడునది యౌవన, మును నూతన మిట్టిసీకుఁ బొలఁతీ యోగం
బున నింతచొరవ యెమ్మెయిఁ, బనుపడియెం జెపుమ దాఁపఁ బని లే దింకన్.

వ. అనుచు. 188

క. తను సరకుసేయ కి ట్ల, జ్జననాథుఁడు పలుక నవ్వచనములు దెలియన్
విని సులభ చతురముగ ని, ట్లను నించుక గొంకు లేక యవ్విభుతోడన్. 189

క. శ్రోతకుఁ దనకుం బ్రియ మగు, నే తెరువున నట్టిమెయి సమీరిత మైనం
జూ తగువాక్యం బది నృప, సూతీ వెఱపలుకు బాలిశులచొప్పరయన్. 190

వ. భవదీయవాక్యవైదగ్ధ్యం బట్లుండె నీవు నన్నెవ్వరిదాన వెచ్చటనుండి వచ్చి
తని తొలుత నడిగి తవహితుండ వై వినుము చెప్పెద. 191

జనకునిప్రశ్నంబులకు సులభప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుట.

క. విను పాంసూదకములచా, డ్పున జతుకాష్ఠములభంగి భూతంబులకున్
మనుజేంద్ర కలుగుఁ బొం దా, పని నన్యోన్యసమధీనభావము గలదే. 192

1 ట్లుగఁ గోరఁ దగదుగావున, వగవను మోక్షదముగాఁగవలదేఁ గోరన్. 2 భర్తృపోషితవేను.

ఆ. ఒక్కమేనియందు నుర్వీశ పంచభూ, తములు దశమితేంద్రియములు మనసు
బుద్ధియును బ్రధానమును గల వివిధయొక్కఁ, డొకటియవియె యేలయొందు సెప్ప.

వ. నిక్కంబునకు నెవ్వరు నెవ్వరివారుం గామి దెలియవే యని పలికి వెండియు.

తే. సకలలోకములను సదశ్వంబుకరణి, ధావనము సేయుచుండుఁ బ్రధాన మింత
యెఱిఁగి జననాథ యెవ్వరినెచట నుండు, వారలనువార మమ్మాటవలనుసెపుమ.

తే. నీవు నీయందు నినుఁ గనుసెఱియయొరుల, యందుఁగానంగవలవ దేయధిపతన్ను
నొరుల నొక్కటిగాఁ జూచుపురుషుఁడెచట, మీారలుండుదు రెవ్వరి వార లనునె.

తే. అరులు మిత్త్రులుదాసీనులనుచు సంధి, విగ్రహాది షడ్గుణములవెరవు లోకరుఁ
డలవరించుచువిజయంబునాసపడుచు, నుండునటె ముక్తి తెఱఁగిటులున్నె యరయ.

ఉ. కావున నీవు ముక్తుఁడవు గా విటు గాకయు నిన్ను ముక్తుఁ గా
భూవర చూచె దిక్కులఁ కబుద్ధులు సెప్పి తగం దొలంగఁగాఁ
ద్రోవఁగఁ బాడి [1]బంధులకు దుర్మతి వుట్టినయట్టిమర్త్యు వా
రేవిధి నైన మందు లిడి యెప్పటిబుద్ధి ఘటించుచాడ్పునన్. 198

వ. ఏ నెట్లు ముక్తుండఁ గా నం టేని విను మింకనుం జెప్పెద. 199

సీ. వర్గత్రయంబునవలనను సప్తాంగ, ములయందుఁ జిత్తంబు మెలఁగుచుండ
రాజులు మజ్జనభోజననిద్రావ, సరములు లోనుగా జనులు సేయు
విజ్ఞాపనము విని యాజ్ఞాపనం బొన, రించుచు మంత్రులుఁ బ్రేమపాత్ర
తరుణులు నస్వతంత్రతఁ జేయ నర్థుల, [2]కొనసరితిండియు ధనగుప్తిమీాఁది

తే. భరముఁ దమలో విరోధులై పట్టి మనసుఁ
జిక్కువఱుపంగఁ బెక్కండ్రు సిరికి నడువఁ
బరిహరించుచు బహుదుఃఖపరులు నల్ప
సౌఖ్యులును నగు చునికి రాజ్యంబు తెఱఁగు. 200

వ. వారలు ముక్తులు గామి దెల్లం బది యట్లుండె నీకు విశేషించియు. 201

చ. సదయమనీమఁ బంచశిఖసంయమి మోక్షము దెల్పె నంటి నీ
హృదయము నాదుచొచ్చుటకు నెంతయు రోసితి ముక్తచందమే
యిది నిగపేక్షుఁ డైనవిను మెయ్యది యెట్లయినం బ్రశాంతిసం
పద నొకయింతయుం గలఁగఁ బాఱక యుండఁడె నిర్వికారుఁడై. 202

క. విను శూన్యస్థానంబున, నునికి యతికిఁ గృత్య మగుట నుర్వీశ్వర ము
క్తునిమానసంబు శూన్యం, బని చొచ్చితి ముక్తి లేమి నది దప్పయ్యెన్. 203

వ. అట్లుంగాక. 204

ఆ. కాలుఁ జేయు మొదలుగాఁ గలనాయంగ, కములలోన నిన్నుఁ గలయ దొకటి
యేని రిత్త యిప్పు డేటికిఁ గటకటం, బడుచు నిట్లు దూరఁ బలికె తథిప. 205

---

1 బంధు లాకదుర్గతి... దారేవిధి. 2 కొసఁగి తిండియు; కోసితిండియు.

వ. అని యమహాత్ముులదిక్కుఁ జూచి. 206
ఆ. పీరు పెద్దవారు వీరలు విన నిట్టి, తులువమాట లాడ దొరకుఁ దగునె
యెదిరిఁ దూలపుచ్చు తే మంచివెరవు గాం, ధీర్యహాని దలఁచు పెంపు లేదె.
క. వనితలపురుషులయెడఁ బుట్టినయది వెల్లివిరిసేఁత డిమ్మరితన మె
ట్టనికృష్టుం డైనను ని,ప్పనికిఁ జొరఁడు దగునె యిది నృపాలనుతునకున్. 208
చ. బిసరుహపత్త్రిలగ్నజలబిందువుచాడ్పున సంగవర్జితో
ల్లసనమునన్ వసించితి నిలావర నీమది నిట్టిదానిఁగాఁ
బొసఁగ నెఱుంగ వైతి నను బొంకగు పేర్పడియెన్ విముక్తిచొ
ప్పొ సదయవృత్తి నీకు మునిపుంగవుచెప్పుట మాట లేటికిన్. 209
క. నీవు గృహధర్మపరతయుఁ, బోవిడిచితి నీకు మోక్షమును విదితము గా
దేవలనికిఁ గా కిట్లు ధ,రావర మిథ్యాప్రబోధరతుఁ డై తరయన్. 210
క. ముక్తులు ముక్తులఁ గలయుట, యుక్తమ యది నభమునభము నొందు తెఱఁగు నీ
ముక్తత బొం కని దీనిని, సక్తతగా నీవు గనుట పాలదె తెలుపన్. 211
వ. మనము ముక్తులము గా కున్నను మనకు సాంగత్యంబు గలుగుట నింద్యంబు గా
దె ట్లంటేని. 212
సీ. నిఖిలజనశ్రోత్రసుఖకరం బగుచరి, త్రమునఁ బెం పారెడుప్రథననృపతి
కులమునఁ బుట్టితి సులభ నాపేరు మ,త్పూర్వులు శతశృంగమునను ద్రోణ
మునను శక్రద్వారమున మహాధ్వరములు, నేసిరి విను పాకశాసనుండు
దమపాలి కే తేరఁ దద్గోష్ఠిఁ బరమార్థ, చింత సేయుదురు భూకాంత యేను
తే. నాకు నెన యైనపురుషుండు లేకయునికి, మోక్షధర్మప్రవర్తనమునఁ జరింతుఁ
గాన నీచూచువర్ణసాంకర్య మస్మ,దీయసాంగత్యమున లేమి దెల్ల మరయ.
క. నను డాఁప నేల దానం, గనియెడునది గలదె ముక్తి గలదో లేదో
జనకున కరసెదఁ గా కని, చనుదెంచితిఁ దప్పె యది విచారింపంగన్. 214
క. అని యిట్లు వలుకుపలుకులు, విని పలుకక యున్న జనకవిభునాననముం
గనుఁగొని సులభ నగుచు ని, ట్లనియె నతనితోడఁ గౌరవాన్వయముఖ్యా.
తే. అగ్ని వెచ్చనో చల్లనో యని మనమునఁ, గరముసందియ మందుటగా దెనిన్ను
నధిప ముక్తుండవో కావొయని తలంచు,టది మదీయబాలిశ భావమనితలంపు.
చ. జనవర నీసుభాషల నసత్య మొకండును లేదు నీవు స
న్మునిగణకీర్తనీయుఁడవు మోక్షము నీ కఱచేతిలోనిదై
యునికి దృఢంబుగాఁ గనియు నొండొకచందము మాటలాడితిన్
నిను [1]నగుపింపఁగా వలసి నీదగుమన్నన శంక వాసినన్. 217
క. అవియెల్ల నసత్యంబులు, యవనీశ్వర యరయ వచ్చు టది యొక్కఁడు ని

1 అ. ప్ర. నగియింపఁగా.

కుఱువ మీయపరాధము భవ, దవిరళసౌజన్యమగ్న మగుఁ గాక తగన్. 218
క. సులభానామము సంసృతి, పోల మొల్లక తిరుగుటయును భూలోకవరా
కలరూప నేఁటి కిచ్చట, నిలిచెద నీవు మునిసేవనీయుఁడ వగుటన్. 219
తే. అనినఁ దానును మంత్రులు నవ్విభుండు, సులభఁ గొనియాడి నాఁడెల్ల నలఘుగోష్ఠిఁ
బ్రియము రెట్టింప నయ్యోగినియును దారు, నెమ్మినొక్కఁడై యుండిరి నృపవరేణ్య.
వ. మఱునాఁ డజ్జనపతి యనుమతి సేయ నమ్మహాభావ నిజేచ్ఛం జనియె నని చెప్పిన నప్పౌరవోత్తముండు ప్రమోదాయత్తస్వాంతుం డయి శాంతనవుని తో శుకుని కెవ్విధంబున వైరాగ్యంబు సొప్పడియెం జెప్పవే యనుటయు నతం డా ధర్మసుతున కిట్లనియె. 221

వేదవ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించిన వైరాగ్యప్రకారము.

సీ. ప్రాకృతజనులవర్తనముల వెంటఁ జిత్తమున జరామరణములకలిమి
దలఁపక యేమఱి మెలఁగెడుశుకుఁ జూచి, విపులధర్మజ్ఞాననిపుణధిషణుఁ
డైనవేదవ్యాసుఁ డాతని కిట్లను, మనసు నింద్రియములు మర్దితములు
గాఁ జేయు ముత్పథగాములు గా నీకు, మక్రోధసత్యశమార్జవములుఁ
తే. దపము దమము నహింసయు ధర్మమునకు
నాకృతులు వీనిఁ బాలింపు మాఁకలియును
నీరువట్టును దగియెడునెఱి నడంచి
దేవతాతిథిశేషోపజీవి వగుము. 222
క. నురువున నొనరించినపం,జరంబులో నున్నపులుఁగుచాడ్పున మేనం
బురుషవర జీవ ముండుట, పరికింపక యేమఱంగఁ బాడియె నీకున్. 223
తే. ఎన్నికొనుచుండఁ జనుచుండ నేండ్లు లివ్వి, ధమున నాయువుదోడ్తోడఁ దఱిఁగి జీవ
హాని వాటిల్లఁగాఁ బుత్ర యనవధాన, నిద్రమోహితుఁడై యునికి నీకుఁ దగునె.
క. విను మాంసశోణితవివ,ర్ధన మగునైహికమునందుఁ దత్పరులు పరం
బని యొకటి కలిమి దలఁపరు, గొనరు బుధులమాట నాస్తికులు వినయనిధీ.
తే. బుద్ధిమంతులతెరువునఁ బోక యుత్ప
థప్రవర్తులనడచుపథంబునందుఁ
జనుట వినుమప్పటికిఁ జూడఁ దనకుఁ జాల
నించి యుండు నాపద యొనరించుఁ బిదప. 226
చ. తనతనధర్మముల్ నడపి దానన సంతస మంది శాంతభా
[1]వనరతి నుండువారిఁ గని వారలచెప్పెడుధర్మవృత్తి ని
చ్చెనయుఁగ నూఁది సత్పదముఁ జెందుట కెక్కుము పొత్తినూలి [2]పు
ర్వునెనయుఁ గాకు బంధకుఁ డవుం దన కజ్ఞుఁడు దాన [3]యమ్మెయిన్. 227

1 వనిరతి. 2 పుర్వున కెన గాకు. 3 యొమ్మెయిన్.

తే. అస్థిరేంద్రియసలిలమయంబుఁ గామ, రోషదారుణగ్రాహప్రదూషితంబు
నైనసంసారసాగర మతులధైర్య, పోతపాత్రిక నిస్తరింపుము కుమార. 228
క. కామాదితృప్తుఁ డై నరుఁ, డేమఱి యుండంగ గొఱియ నెత్తెడుపులియు
ద్దామత మృత్యువు గొని చను, నామూఢునియట్లు గాకు మతులవివేకా. 229
తే. బ్రాహ్మణత్వంబు గడు దుర్లభంబు దాని, నెట్టకేలకుఁ గని [1]కడ యెద్దఁ జేయ
వలదె తపము దమంబు నిశ్చలవివేక, సంపదయునాఁది నరుఁడుదుస్సంగముడిగి.
క. విను విప్రశరీరము సుఖ,మున కే బహునియమసుఖముల నిహమునఁ జెం
దను నిత్యసౌఖ్యముం బర,మునఁ బొందను బుట్టెఁ గాక బోధప్రవణా. 231
క. బలితపుటురి గ్రాసంబున, నిలుచుట యారజ్జు ద్రెవ్వ నీలిగి సుమతుల్
వెలుడి చని సుఖు లగుదు ర,వ్వల నెఱుఁగరు పడుదు రంద వత్స దురాత్ముల్.
తే. తాను దెగునేని బాంధవదారపుత్ర, మిత్త్రు లనుసజ్జనంబు లేమిటికి విగత
చింతుఁ డై గుహసొచ్చి [2]యశ్రాంతబుద్ధిఁ, దడవి కానంగ వలవదె తన్నుఁ దాన.
తే. జరయు మరణంబు మర్త్యునిజన్మమాది,గాఁగ వెనువెంటఁ దగులు [3]నగ్గంబు వేచి
యెల్లి సేసెద ననక మే లిపుడ చేయు, తనయ వార్చునె మృత్యువు జనులపనులు.
ఆ. ఆశ్మశానగమను లంతియ చుట్టంబు, లగ్నిఁ గలపి మరలు నఖల మైన
జ్ఞాతిజనము దీనిఁ జర్చింప కందఱ, యందు మమతఁ బెనుచు నజ్ఞుఁ డనఘ.
క. లోకము గాలముచే ని,ట్లాకులపడు చునికి గాంచి యధికధృతిని ధ
ర్మైకాంతతానిరూఢిం, గైకొని త్రోవంగ వలదె కాలవికృతులన్. 236
క. మానుషము దుర్లభము సో,పానం బగు నది విముక్తిపదము గనుటకున్
దానిఁ గని తొంటిచందము, రానీక సముద్యమమునఁ బ్రాఁకఁగవలదే. 237
క. అనఘా తపోవనమునన, జననంబును మరణదశయు సంప్రాప్తము ల
య్యెనయేని వాఁడు ముక్తుఁడె, మనంబు బహుకామవికృతి మగ్నం బైనన్.
తే. భోగములు సంపరిత్యక్తములుగఁ జేసి, కేవలాంగుఁ డై నిర్మలభావయుక్తిఁ
దపము గృహమున [4]నేనియుఁ దత్పరతఁ జ,రించి సంసారజలధిఁ దరించు నరుఁడు.
క. విను దారపుత్రమిత్రులు, సనిరి కొడుక మున్ను చనినజన్మంబుల నీ
కును వారు వారలకు నీ,వును మఱుపుట్టువులఁ గొఱ యవుట గల్గెనొకో.
ఆ. ఏన కలను నాకు నెవ్వరివానిఁ గా, నాత్మఁ దలఁతు నన్ను నట్టివాని
నెందుఁ గానఁ గాన యెవ్వరివాఁడను, గా ననంగ వలదె మానసీయ. 241
క. దారాపేక్షం గష్ట, ప్రారంభముఁ బూని యిహమునందుఁ బరమునన్
వారని సంక్లేశంబుల, గూరు నరుఁడు దానిఁ జేయ గొనకొండ్రె బుధుల్.
చ. ధన మది యేల భోగమును దానము లే దగు నేని శత్రుమ
ర్దన మొనరింపఁ డేని బలదర్పము లేల సధర్మవృత్తికిన్

1 కరమేదఁ జేయ. 2 నిశ్చింతబుద్ధి. 3 నంగంబు. 4 నేనిఁ దత్పరత నాచ.

గొనకొనఁ డేని విన్కి మునికుంజర యేల జితేంద్రియుండు గాఁ
డనఁ జను నేని నాత్మవిధ మారయు [1]నాక్రమ మేల చెప్పుమా. 243

క. అని యిట్లుపదేశించిన, విని శుకుఁడు విముక్తిమార్గవిదుఁడై చనియెఁ
జనకుఁ దొఱఁగి నిశ్చలదీపనిభాత్ముం డగుచుఁ గురున్నృపాలవరేణ్యా. 244

క. అనిన విని దేవతటినీ, తనయునితోఁ బాండురాజతనయాగ్రజుఁ డి
ట్లనుఁ బ్రీతియు వినయము నాననమునఁ దళుకొత్త నరతనయవంశవరా. 245

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు శుకునిజన్మప్రకారంబు సెప్పుట.

వ. కృష్ణద్వైపాయనపుత్త్రుం డనుమాత్రయ కాని శుకునిజన్మంబు తెలుంగును నతని తల్లిని నతండు బాల్యంబున మహానుభావుం డగుటకుం గతంబును నతండు సిద్ధి వొందినభంగియు నెఱుంగ నవి యెల్ల నెఱింగింపుము. 246

సీ. అనవుడు నతఁ డిట్టు లను నాతనికిఁ గర్ణి, కారవనం బనఁ గలదు మేరు
తటమున నం దద్రితనయయుఁ దానును, బశుపతి లీలమైఁ బ్రమథగణము
గొలువ నుండఁ దనూజుఁ గోరి వేదవ్యాస, సంయమి దత్ప్రదేశమున యోగ
బల మూర్జితముగఁ దపం బొనరించె యో, గమునకు రాజసూయములు నశ్వ

ఆ. మేధములును నపరిమితము లైనను సరి, గావు సూవె వినుము కౌరవేంద్ర
తత్తపోవిశిష్టతకు మెచ్చి శివుఁడు ప్ర, త్యక్షమై యభీష్ట మడుగు మనిన. 247

వ. అమ్మునీశ్వరుండు భక్తిసంభ్రమభరితుం డగుచు దండప్రణామంబు సేసి. 248

క. జలపవనాంబరవసుధా, నలసమవీర్యుఁ డగుపుత్త్రు నా కొసఁగంగా
వలయు ననుడు నిచ్చితి నని, పలికి చనియె నమ్మహాకృపామూర్తి నృపా. 249

వ. ఇట్లు లబ్ధవరుం డగుచు సత్యవతీసుతుం డగ్నికార్యపరుం డై యరణి పుచ్చికొని మథింపం దొడంగిన ఘృతాచి యనునప్సరోవనిత లోచనగోచరం బగుటయుఁ దానునుం గామగోచరత్వంబు నొందిన నయ్యిందువదన యమ్ముని తెఱంగెఱింగి వంచనం జిలుక యయి యుండె నతండును ధైర్యం బవలంబించి యరణికార్య పరిణుండై యుండం బ్రబలుం డగునంగజునిచెద్ధియు నప్సరోరూపాతిశయసక్త చిత్తుం డై నయ్యాసంయమిశుక్లం బయ్యరణియందుఁ బడియె నవ్విప్రుండు [2]నిర్విశంకంబగునంతఃకరణంబుతో నరణిమథనం బొనరించిన. 250

తే. అయ్యరణిఁ బుట్టె జనకసమాకృతియును
భూరికాంతియు వెలుఁగంగఁ బొలిచె శుకుఁడు
యాగకాలసుసంభృతహావిరవాప్తి
మహితతేజస్కుఁ డగుహుతవహునిమాడ్కి. 251

సీ. అపుడు మందాకిని సాకార యై వచ్చి, మంగళస్నానసమన్వితుఁడుగ
నొనరించె నాకసంబుననుండి పడియెఁ గృష్ణాజినదండంబు లతనియెదుర

1 సాగ్రహ మేల. 2 నిర్వికారం బగు.

దివ్యదుందుభులును దేవాంగనాగాన, ములును వీతెంచె నద్భుతము గాఁగఁ
గుసుమవర్షంబులు గురిసె నింద్రాదిదే,వతలు గారవమున వచ్చి రంబి
తే. కాసమేతుఁడై యేతెంచి కామవైరి, యతని నుపనీతుఁ గావించె నమరనాథుఁ
డుజ్జ్వలంపుఁగమండలువొసఁగె నిచ్చి,రమరులెన్నండు మాయనియంబరములు.
క. మృగపక్షిసమూహము లా,దిగఁ గల్గుచరాచరముల దివ్యప్రభవుం
డగుశుకునిపుట్టొనర్చెం, బ్రగాఢతమసంప్రమోదభరితంబులు గాన్. 253
క. జనియించినమాత్రన య,మ్మునిపకిశోరమును వేదములు వొందెను ద
జ్జనకుని మునుపొందిన తెఱఁగున నబ్బాలుఁడు వరించె గురుఁడుగ ధిషణున్.
వ. ఆచారపరిపాటి యవలంబించి యిట్లుపాధ్యాయవరణంబు సేసి. 255
తే. అతఁడు సదివింప వేదవేదాంగధర్మ
శాస్త్రరాజనీత్యాదికసకలవిద్య
లును గ్రమంబునఁ జదివి యమ్మునికుమారుఁ
డచ్చటన యుండె వ్రతచర్యలందుఁ దగిలి. 256
వ. దేవతలకు లోనుగా మంత్రణీయుండును మాననీయుండును నగుచు నట్లుండు నయ్యారణేయుండు నిజాశ్రమంబున నున్నతండ్రిపాలికిం జనుదెంచి తదనుసరణ ప్రక్రియం బ్రవర్తించు నెడ నచ్చేరువం జరియించుమునికుమారులతోడియాటలు మరిగి లోకంబుతోడిపాటియై యాత్మానుసంధానంబు సేయ లేక మెలంగుచున్నం జూచి యాసత్యవతీసుతుండు సాంఖ్యయోగశాస్త్రంబు లతనికి నధిగతంబులు గావించె మఱియు దేహంబునందలియహంకారంబంతయు బంధులవలని మమతయుం బాయునట్టివాక్యంబులుపదేశించె దానం బ్రబోధంబుదయించుటం జేసి యమ్మహామతికి బ్రహ్మచర్యగార్హస్థ్యవానప్రస్థధర్మంబు లనునాశ్రమంబులు మూఁటను బుద్ధి రమింపదయ్యె నయ్యుపరమపరుం డప్పారాశర్యుతో మోక్షప్రదం బెయ్యది దాని నెఱింగింపవే యనుటయు. 257
ఆ. అతఁడు మోక్షదర్శి యగుట నిరూపించి, యమ్మహామునీంద్రుఁ డతనితోడ
వత్స కానఁ బొమ్ము వైదేహుఁ డగుజన, కక్షితీశువినయగౌరవమున. 258
క. గగనంబునఁ జను టుడుగుము, తగంగఁ బాదప్రచారితన చను మిథిలా
నగరమునకు నమ్మునిమా,న్యగుణుం గను మోక్షధర్మ మతఁ డెఱిఁగించున్.
క. ఆరాజన్యునెడ నహం,[1]కారిత మమకారితయును గర్తవ్యముగా
దేరికి నైనను బూజ్యుం, డారయ నాతఁడు వినీతియ తగుం జుమ్మీ. 260
ఆ. అనిన నట్లకాక యని మేరుముఖనగం,బులు ననేకనదులుఁ బలుదెఱఁగుల
దేశములను వివిధతీర్థంబులును జుల్కఁ, గడచి వచ్చె భరతఖండమునకు. 261
వ. వచ్చునప్పు డెయ్యెడ సేవదార్థంబులఁజూచినం జూడనివాఁడపోలె వచ్చె నిట్లు

1 కారము మమకారరహితకర్తృత్వ

వచ్చి విదేహాజనపదంబు సొచ్చి మిథిలాపురంబునుపవనంబు దఱిసి చని తదీయ
ప్రాకారద్వారదేశంబు సేరినసమయంబున. 262

ఆ. ద్వారపాలు రచట వారింప శాంతిమై, నూరకున్నఁ జూచి వారు వెఱచి
లోని కెఱుకచేసి లోఁగుచు వారు ద, న్ననుప నరిగె నృపగృహంబు సేర.

క. అచటఁ బ్రతిహారు లాఁగిన, నచలితశమవృత్తి నుండె నవ్వేత్రధరుల్
ప్రచలితమతులై యాతెఱఁ, గుచితంబుగఁ జెప్ప నృపతియుఁ బురోహితునిన్.

తే. అరయఁ బుత్తెంచె నాతఁడు నరసి పోయి
నిజ మెఱింగింప భక్తివినీతిసంభ్ర
మములు ముప్పిరిగొనఁగ నమ్మనుజనాథుఁ
డఖిలమంత్రులు బుధులుఁ దో నరుగు దేర. 265

చ. శిరమున నర్ఘ్యపాత్ర గొని చెచ్చెర వచ్చి ప్రియం బెలర్ప న
గ్గురుసుతుఁ గాంచి యంతిపురికోటకు లోనగునొక్కసౌమ్యమం
దిరమున కమ్మునిం గొనుచు దేవసమప్రతిపత్తి నేఁగి ర
త్నరుచిరకాంచనాసనమునం దగ నుంచి సునీతపాద్యుఁ డై. 266

క. లలితాక్షతములఁ గుసుమం,బులఁ బూజితుఁ జేసి యర్ఘ్యమును గోవును న
క్కులపతికి నిచ్చె విధిపరి, కలనజ్ఞుం డైనయతఁడుఁ గైకొనియెఁ దగన్. 267

వ. జనకుండు సవినయంబుగా నిలుచుండి యమ్ముని యనుమతి సేసిన మఱి మహి
యంద సమాసీనుం డై తానును మంత్రులు విద్వజ్జనంబులు గొలిచి యుండె
నట్టియెడ నన్నరపతిపరివారజాతం బెల్లను గౌతుకంబునం జనుదెంచి యంతంత
మ్రొక్కుచుం జూచు చుండ. 268

తే. రూపవిభ్రమముల నప్సరోజనంబుఁ, గ్రేణి సేయువారాంగనాశ్రేణి గీత
నృత్యనిరతి నారాధింప నిర్విశేష, యోజితేంద్రియుఁ డై యతఁ డుండె నధిప.

చ. అతనికి నన్నపానముల నంచితభక్తి నొనర్పఁ గాఁ బురో
హితు నియమించి యవ్వసుమతీశ్వరుఁ డద్దినశేష[1]యామినుల్
చతురము భక్తియుక్తమును సంప్రమదంబునుఁ గా నయించె స
స్మితమృదుసారభాషణసమీరణతం దదుపాంతవర్తి యై. 270

వ. మఱునాఁ డమ్మహీపాలుండు గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి కృతకరణీయుండు
ను సుఖాసీనుండును నై యున్నయమ్మునిపాలికి సూరిజనసమేతంబుగాఁ జని పరి
వేష్టించి యుండి కేలు మోడ్చి మీ రిట విచ్చేయుటకుం గతం బేమి యని సవి
నయంబుగా నడిగిన నమ్మహాత్ముండు మా తండ్రిపంపున మోక్షమార్గబోధార్థి
నయి వచ్చితి విప్రునకుం గర్తవ్యం బెయ్యది మోక్షం బేమిటం బడయ వచ్చు
నెఱింగింపవే యనుటయు నతండు సవిశేషసమాదరుం డై. 271

1 యామముల్.

జనకుఁడు శుకున కుపదేశించిన మోక్షధర్మప్రకారము.

సీ. విను ముపనీతుఁ డై విప్రుండు బ్రహ్మచ,ర్యంబు [1]వేదాభ్యసనంబు నడపి
దారసంగ్రహము సంతానసంపాదనం,బును నధ్వరక్రియయును నొనర్చి
దేవపిత్రతిథిపూజావిధిపరుఁ డగు, చుండి వనమునకు హుతవహప్ర
యుతముగఁ జని యందు నతిథులఁ గొనియాడి,వ్రతము [2]గషాయపక్వత నొనర్చి
ఆ. నగ్ను లాత్మయంద యారోపితములుగఁ, జేసి వీతరాగచిత్తవృత్తిఁ
బరమశాంతిఁ బొంది బ్రహ్మాశ్రమపదంబుఁ, బొందువాఁడు లోకపూజ్యచరిత. 273

వ. అనిన విని యమ్మునివరుండు.

క. జ్ఞానోదయ మై యుండఁగ, మానక వెండియును నాశ్రమత్రయవాసుం
డై నిలిచి తత్క్రియాను,ష్ఠానము క్రమవృత్తి నడపుటయు వలయునొకో. 274

తే. జ్ఞానవిజ్ఞానదృష్టి శాశ్వతికతత్త్వఁ
డయ్యెనేనియు విడువ రా దాశ్రమములఁ
గ్రమసమారూఢి యనునె వేదములు దీనిఁ
దెలియఁ జెప్పవె మోక్షవిత్తిలకజన్మ. 275

వ. అనవుడు నతం డతని కిట్లనియె. 276

తే. జ్ఞానవిజ్ఞానములు మోక్షసాధనములు,గురునియుపదేశమున నవి దొరకొనంగ
వానమోక్షంబు గాంచినవాఁడు విడుచు,నయ్యుపాయద్వయంబును నతులబుద్ధి.

క. లోకోచ్ఛేదముఁ గర్మ, వ్యాకులతయుఁ గాక యుండ వలయుట కై సు
శ్లోకా చతురాశ్రమములుఁ, గై కొని నడపిరి దృఢంబుగాఁ బూర్వమునుల్.

తే. అందుఁ దుద ముట్ట నడచిన నందవచ్చు
ముక్తి బహుజన్మసంసిద్ధమోక్షకార
ణముల శుద్ధుఁ డై ప్రథమాశ్రమమునయంద
కాంచు మోక్ష మెందేని నొక్కరుఁడు మునిప. 279

క. వానికి మూఁ డాశ్రమముల,లో నిలువఁ బ్రయోజనంబులుం గలవె తమో
ధీనతను రజఃపరత, న్మాన వలయుఁ గాక సత్త్వనైష్ఠికమతి యై. 280

తే. సత్త్వమార్గాభిరతి యాత్మతత్త్వదర్శ
నంబు గావింపఁ దనుఁ దాన నరుఁడు గాంచు
విశ్వమునఁ దాను దనయందు విశ్వమును వ
సించుటయుఁ జూచుచును ముక్తిఁ జెంది యుండు. 281

వ. ఇవ్విషయంబున యయాతివాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము. 282

ఆ. జ్యోతి యాత్మయంద యున్నది గాన్ప శ,క్యము సమాహితాత్ముఁ డైనమునికి
నొరులవలనఁ దనకు నొరులకుఁ దన దెస, భయము లేక యున్నఁ బరముఁ గాంచు.

---

1 వేదాధ్యయనంబు. 2 గాషాయపక్వత.

క. కోరికయు నొల్లమియు లే, కేరూపున భూతములకు నెగ్గగు తెఱఁగుం
జేరక యకామవృత్తిఁ ద,పోరతి నున్నతఁడు బ్రహ్మముం బ్రాపించున్. 284
క. వినఁ జూడం బడునం దెల్లను సమతం బరముఁ గనుచు లౌల్యనిరసనం
బున సుఖదుఃఖాదిద్వం, ద్వనిరూఢుఁడు గాక యున్నతఁడు ముక్తిఁ గనున్. 285
క. ఇనుమును గనకము నింద యు,వినుతియు సమములుగఁ గొనుచు వివిధాంగకముల్
దనలోన నడఁచుకమఠము, ననువున నింద్రియము లడఁచునతఁడు గను శివున్.
వ. అని చెప్పి. 287
తే. అవ్విశేషంబు లెల్ల నీయందుఁ గలుగు, టనఘ భవదీయజనకదయాసమృద్ధి
సిద్ధదివ్యబోధంబునఁ జేసి తోఁచె, నవ్విధముకంటె నీచంద మధికతరము. 288
క. నీ వట్టిఁడ వగు టెఱుఁగవు, భావంబున సంశయమును భయమును బాల్యం
బావేశింపఁగఁ జేయు న,భావితనిశ్చయుఁడ వగుటఁ బరమమునీంద్రా. 289
క. జ్ఞానము విజ్ఞానము నీ, మానితగుణము లగు నవి సమగ్రము లైనం
గా నేరదు మోక్షపదము, గానుపు దృఢనిశ్చయుండు గా కున్నేనిన్. 290
తే. ఒక్కకొఱఁతయు లేదునీవుదితమోక్ష,బోధుఁడవు సంశయములెల్లఁ బోవవిడిచి
నిశ్చయింపుము నీ కన్న నెలవు శాశ్వ,తంపునెలవుగ విషయావికంపితాత్మ. 291

శుకుఁడు హిమవంతంబున నున్నవ్యాసునియొద్దకు వచ్చుట.

క. అని బోధించిన జనకువ,చనములు విని శుకుఁడు విగతసంశయుఁ డై శాం
తినిరూఢిఁ బరమసౌఖ్యం,బు నొంది తనుఁ దాన కనుచుఁ బోవుచు నుండెన్.
తే. మారుతముతో సమానధర్మత్వ మొంది
యతఁ డుదఙ్ముఖుఁ డై నిఖిలామరులును
మునులు గరుడగంధర్వాదులును గుహూహ
లమున వసియించు శిశిరశైలమున కరిగె. 293
సీ. కురువంశముఖ్య యగ్గిరి పుణ్యవిభవస,మేతంబు విను మమ్మహీధరమునఁ
బరమేశ్వరుండు దపం బేకపాదస్థుఁ, డై బహువర్షంబు లాచరించెఁ
బుత్రలాభార్థిత్వమునఁ గృష్ణుఁ డుత్కృష్ట, నియమాచరణములు నిష్ఠ సలిపె
షణ్ముఖుం డాత్మీయశక్తిప్రభావంబు, దెలిపి దేవాధికతేజుఁ డయ్యె
తే. మఱియుఁ బెక్కండ్రు మునులు నమర్త్యులును సు
చరితములఁ బెంపు నొంది రా శైలమావృ
షాంకునకుఁ గూఁతు నిచ్చె యా గాంగయోని
యగుట నజుఁడు దదాత్మత్వ మర్థిఁ బొందె. 294
వ. అట్టిమహామహిమ గలుగునాహిమవంతంబునకు మున్న వచ్చి సుమంతువైశం
పాయనజైమినిపైలనామధేయులగు శిష్యులంగరుణావిధేయుండగుసాత్యవతేయుం
డధ్యయనంబు సేయించుచుండం బుణ్యాతమం బగుతదాశ్రమంబు భానుప్రభా

నిభం బగునిజకాంతివిసరంబున వెలుంగ నయ్యారణేయుం డమ్మునిపాలికిం జని
తాను యోగబలంబున ననేకంబు లైనగిరిసరిదరణ్యంబులు గడచి యెందునుం
దగులు వడక కార్ముకజ్యానిర్ముక్తశరంబుచందంబున నేతెంచుటకుం బ్రీతుం డగు
నప్పరాశరనందనుపాదంబుల కభివందనంబు సేసిన నతం డభినందింప నాసన్నకు
మాసీనుండై, జనకజననాథసంవాదవిధంబు విన్నవించి విశేషసమ్మదం బావహించె
నిట్లరణిసుతుసమాగమంబు నొంది. 295

క. అమ్మునియును శిష్యులతో, నమ్మహితాత్ము నుతించికొని యధ్యాపనశీ
లమ్మగుచిత్తముతోడ సుఖమ్ముండఁగ నొక్కనాఁడు గౌరవ మొప్పన్. 296

వ. కొలిచి యుండి సుమంతుప్రభృతులు నలువురతనితో దేవా శుకుండు మొదలు
గాఁ గలయే మేవురమును వేదవిషయప్రఖ్యాతి నెల్లవారికంటె నెక్కుడుగా
వలయు మమ్ముంబోలె నొర్లు నాదరాధిక్యంబున భరంపడి సవిశేషంబుగా నధ్య
యనంబు సేయింపకుండుట మాకు వరం బని విన్నవించిన వీతపక్షపాతచిత్తుం 297
డగునత్తాపసోత్తముండు.

తే. భక్తుఁ డగుబ్రాహ్మణునకు వాగ్బ్రహ్మ మఖిల
మును బ్రియంబున నిచ్చుసజ్జనునిచేతి
లోనియది బ్రహ్మలోకంబు దీని మీఱ
లేర్పడఁగ నెన్నఁడును విని యెఱుఁగ రెట్లు. 298

క. వినుఁ డెల్లవారు దుర్గంబును గడచి శుభంబు నొంది పురుషార్థములం
గనువార కాక యనియెడు, ననుగ్రహము వలదె యిట్టు లనఁ దగ వగునే. 299

చ. అనుటయు వార లొండొరులయాననముల్ గనుఁగొంచు నవ్వి యి
ట్లని రటు లేనిఁ బోదుమె దయాపర శైలము డిగ్గి భూమి నెం
దును జరియించి యధ్యయనదోహలులం జదివించి యాజనం
బు నడపి నీకృపారసముపొంగు నిగుడ్తుమె యెల్లచోటులన్. 300

చ. అనవుడు మున్న యిట్టు లన రైతిరి పోవఁగ నీను మిమ్ము నెం
దును గడు వెడ్డు వెట్టితిరి దోహల మిమ్మెయి నుండ జాణ లై
నను నిటు వేఱొకం డడిగి నావచనంబులు మీమనోరథం
బున కిటు సాధనంబులుగఁ [1]బోకలఁ బోయితి రంచు నవ్వుచున్. 301

తే. తమ్ము సంప్రీతిఁ గనుఁగొను నమ్మునీంద్రు
చరణకమలంబులకుఁ జక్కఁ జాఁగి మ్రొక్కి
రన్నలువురును వారల నతఁడు దివిచి
కరుణ సిగు రొత్త బిగి యారఁ గౌఁగిలించి. 302

వ. దీవించి యెయ్యది సేసిన నప్రమాదాయత్తచిత్తుల రై చేయుండు త్రిలోకంబు

1 బోకలఁ బోయితి.

లందును మీకుం బ్రియం బైనచోటుల వర్తిల్లుం డని వీడుకొలిపిన జని వారలధ్యాపనయాజనవిశేషంబుల నశేషదేశంబులు నలంకరించు చుండి రట్టియెడ.

క. నారదుఁడు వచ్చి ప్రీతిం, బారాశర్యమునిఁ గాంచి బ్రహ్మనినాదం
బీ రున్నచోట లేమికిఁ, గారణ మేమిరొకో యనుడు గారవ మెసఁగన్. 304

క. అతఁ డతనితోడ శిష్యు, ప్రతతి యిచట లేమి యనుడు బ్రహ్మర్షివరా
సుతుఁడును [1]నీవైనను ద,ద్వ్రతంబు సెల్లించు చుండ వలదే యనినన్. 305

క. నారదువివచనములుఁ బెం,పారం గొనియాడి భువన మంతయు నాదా
పూరితముఁ జేసె నమ్ముని, సారాధ్యయనమునఁ బుత్రసంయుక్తుం డై. 306

వ. ఇట్లయ్యిరువురు నధ్యయనంబు సేయ మహావాయువు బెట్టువీచిన నవ్విశేషజ్ఞుండు పుత్రుతోడ ననధ్యయనసమయం బగుట సెప్పి తదధ్యయనంబు వారించి తానును నూరకున్న నయ్యారణేయుండు నియ్యత్యధికమారుతం బెక్కడిది యని యడిగిన నఖిలభూతవేది యగు వేదవ్యాసుండు దేవయానంబున విష్ణుండును బితృయానంబున భానుండును నూర్ధ్వాధోగమనపర్యాయరూపంబునం బ్రవర్తిల్లుదు రది పవనాలంబనకలితం బై చెల్లుఁ బవనుల వినుము చెప్పెద సమానుండు దైవతసంఘసంభవుం డతనికి నుదానుండును నుదానునికి వ్యానుండును వ్యానునికి నపానుండును నపానునికిఁ బ్రాణుండును జనియించిరి జగంబులు వీరిచేత సంవ్యాప్తంబులై యుండుం బ్రవహుం డావహుం డుద్వహుండు సంవహుండు వివహుండు పవహుండు పరావహుం డనం బవనులు సప్తసంఖ్యు లదితిపుత్రు లఖిలభువనవ్యాప్తులై చరియింతురు వారు సమానాదిపవనపంచకమహితాత్ములు వారలవలన వర్షంబులకుం బ్రవర్తననివర్తనంబులు గలుగు చుండు వివిధదైవతవిమానంబులకును మహితయానం బావహిల్లు నొక్కొక్కనాఁడు విష్ణునినిశ్వాసవేగంబు.

క. అప్పవనములను గలఁచిన, నిప్పరు సగువిక్రృతవాయు విది దీనిరయం
బిప్పుడు మహనీయం బగు, నిప్పర్వతమును జలింప నెసకం బెసఁగెన్. 308

తే. ఇట్టియప్పుడు సదివిన నెల్లభంగి, నెడరు వుట్టుఁ గావునఁ జదు వుడుగ వలసె
ననిమొఁ బదపడి ప్రకృతిస్థమయ్యెఁ బవన, మఖిలభూతంబులకు సౌఖ్యమావహిల్లె.

వ. స్నానకాలం బయ్యె నని పలికి పుత్రునకు నీవు సదువుచుండు మని చెప్పి యప్పారాశర్యుం డాకాశగంగా[2]ప్రపాతప్రదేశంబునకుం జనియె నయ్యారణేయుండును నారదుం డాకర్ణింపఁ గొంతసే పధ్యయనంబు సేసిన నద్దేవముని మెచ్చి యతనితో నీకు మే లొనర్చెద నిష్టంబు సెప్పు మనిన నితం డీలోకంబునం బుట్టినవానికి హితం బెయ్యది దానిం జెప్పవే యనుటయు నమ్మహాత్ముండు దొల్లి సంయములకు సనత్కుమారుండు సెప్పినవాక్యంబు లేతత్ప్రయోజనంబు లయి యుండు వానిం జెప్పెద వినుమని యిట్లనియె. 310

1 నీవును నైనను, వ్రత మది సెల్లించు. 2 ప్రవాహప్రదే,

F 33

నారదుఁడు శుకున కుపదేశించినతత్త్వప్రకారము.

తే. తపము సత్యంబ కన్ను విద్యయ సుఖంబు
విడుప దుఃఖంబు రాగంబ వినుఁడు నరుఁడు
ముక్తి కుత్సహింపక భవసక్తుఁ డైన
నొందుఁబుట్టువునం దది యొంద రాదు. 311

క. ఆరయఁ గామముఁ గ్రోధము, వైరులు ముక్తి కవి రెండు వారించిన సం
సార మనాకారం బగు, నేరమి యొం డేల ముక్తి నెలవు గనుటకున్. 312

క. అపరిగ్రహసర్వారం, భపరిత్యాగములు గలుగుపండితునకు దుః
ఖపుఁదెరువు వాటిలదు మోక్షపదము [1]సొప్పడి తదాత్మకసుఖం బొందున్.

క. భూతంబుల దర్శింపమి, భూతాస్పర్శనము భూతముల[2]యెడ సంభా
షాతరలత నొందమి సూ, రే తెరువు విమోక్షసుఖగరిష్ఠత వేడయన్. 314

ఆ. హింస లేక యునికి యింద్రియజయము నై, రాశ్యమచపలత్వమనుగుణములు
నాల్గుఁ గలుగునట్టినరునకుఁ గరతలా, మలక మంతరాత్మమహిమ యెల్ల. 315

క. అమ్మునిపతివాక్యములవి, ధర్మ్మిది దీనిం బ్రగాఢతత్పరతం జి
త్తమ్మున నిడి తెలిసి నడవు, నిమ్మెయి సమకూరు నీకు నిహాపరసుఖముల్. 316

వ. అని చెప్పి వెండియు. 317

ఆ. పుత్త్రదారబంధుమిత్త్రసక్తుఁడు రొంపిఁ, బడినగజమునట్ల యెడరు నొందు
భోగజాలపరుఁడు వాగురాజాలసం, పతితమృగయూథములభంగిఁ దలరు. 318

వ. ధర్మాధర్మంబులును సత్యాసత్యంబులును దొఱంగ వలయుఁ దొఱంగు టెట్లు
సొప్పడు నంటేని. 319

సీ. విను మధర్మం బహింసనమున నెడలు ధ,ర్మంబు సంకల్పవర్జనముచేత
నవ్యాప్తిఁ బొందు సత్యాసత్యములు బుద్ధిఁ, గొని త్రోవ నగు నని మునివరుండు
మఱియును జెప్పు నాత్మవిభావనంబున, బుద్ధి విలీనతఁ బొందు శోక
భయహేతువులు నిచ్చఁబదివేలు వాటిల్లుఁ, బండితుం డందుఁ బొందండు భూత

తే. ములును నింద్రియములు నొక్కప్రోవు గట్టి, యున్నవీనికి వగఁబొందుటూరివారి
కొలయునెడరుల కెల్లఁ దా నుమ్మలికము, గట్టికొని కుందునట్టులుగా దె వత్స.

చ. అన విని సంశయం బురివి యమ్మునితో నరణీతనూజుఁ డి
ట్లను భవదీయదివ్యవచనామృత మాని యరోగ[3]చిత్తతం
గని కృతకృత్యతం బొరయఁ గాంచితిఁ బొందెద యోగసిద్ధి సూ
ర్యునిమహితప్రసాదమున నూని సమస్తము డిగ్గఁ ద్రావెదన్. 321

క. అని పలికి యమ్మునీశ్వరు, ననుజ్ఞ గొని తండ్రికడకు నరిగి వినతుఁ డై
తననిశ్చయంబు సెప్పిన, విని యతఁ డలరెం దదీయవిజ్ఞానతకున్. 322

1 సొప్పడఁ దజాత్మసౌఖ్యం బొందున్. 2 గెష. 3 ఛింతతం.

ఆ. సంప్రమోద మందు సాత్యవతేయునిఁ, గని ప్రదక్షిణంబుగాఁగ వచ్చి
నరుగ నుత్సహించె నారణేయుఁడు దానిఁ, గాంచి వత్సలత్వగౌరవమున. 323

వ. ఆబ్రహ్మర్షిసత్తముండు. 324

క. ప్రమద మొనర్చెదు నానయ, నములకు నంత కటు నిలుము నాఁగా నిః స్నే
హము నిస్సంశయముం దన, యమలమతిం బల్లవింప నాశుకుఁ డరిగెన్. 325

ఆ. జనకు విడిచి యిట్లు సని సిద్ధచారణ, సముదయోపసేవితమును యోగ
సేవనార్హవిధము నై వెలుఁ గొందు కై, లాసశిఖరితట మలంకరించె. 326

సీ. విను మందు సమము వివిక్తంబు నగుచోటఁ, బ్రాఙ్ముఖాసీనుఁడై పరమయోగ
రతిఁ బదప్రభృతిగాత్రములఁ గ్రమంబుగ, నాత్మధారణము సేయంగ నంత
నినుఁ డుదయించినం గని పాణిపాదసం, యమ మొప్ప నద్దేవు నాశ్రయించి
నిర్విషయం బగుసర్వాత్మతత్త్వంబు, గాంచి విశిష్టయోగక్రమంబుఁ

తే. బొంది నారదముని యలవోక యచటి, కరుగుదెంచినవినతుఁడై యాత్మయోగ
సిద్ధి యెఱిఁగించి నీకృపఁ జేసి తెరువు, గంటి నరిగెద విగతసంగత్వ మొంది.

క. అని పలికి విమలయోగం, బున నాకసమునకు నెగసి పోయె గరుత్మం
తునిభంగినపుడు సాధ్యులు, మునులుం గని విస్మయమున మునుఁ గుచుఁ దమలోన్.

తే. అచిరకాలంబునన యమ్మహాత్ముఁ డిట్లు, యోగసిద్ధిఁ బ్రాపించునె యుల్ల మెంత
నిర్మలమొ పితృభక్తివినిశ్చలత్వ, [1]సంపదన చూవె యీతఁడీ పెంపు వడసె.

—వ్యాసుఁడు వెనుకొన శుకుఁడు యోగమార్గంబున నదృశ్యుం డగుట.—

వ. అని మఱియు ననేకభంగులం బ్రస్తుతించుచుండె నట్టియెడ శుకుండు మృగపక్షి
శైలసరిత్సరసీతరుగుల్మలతలం గలయం గనుంగొని మాతండ్రి నావెనుకం జను
దెంచి నా దగుపేరం బిలిచెనేని మీ రెల్ల నో యన వలయుం జుండీ యనిన నవి
యట్ల చేసెద మనియె నాబ్రహ్మర్షివరుండు దమోరజస్సత్త్వంబులం గ్రమంబున
డిగ్గఁ ద్రావి యుత్తరాభిముఖుండయి పోవ నొక్కమహాపర్వతంబుశృంగంబులు
రెం డత్యంతపీతశ్వేతంబులై మేరుహిమవంతంబులం దెగడుచుం గదిసి యనేక
యోజనాయామవిస్తారంబులు గలిగి మార్గంబున కడ్డపడి యుండె నతం డప్రతి
హతగమనంబునం జన నవి దుత్తునుము లై రాలె నద్భుతభంగి యగునాసిద్ధపుం
గవుపైఁ బుష్పవర్షంబు గురియుచు నమరగణంబు బహువిధంబులం బ్రణు
తించె నప్పారాశర్యపుత్త్రుం డయ్యెడం బ్రవహించుమందాకినిమీఁదం జదలఁ
జేరువం జనియె నట్లు సనుసమయంబున. 330

తే. నగ్నలై యప్సరస్స్త్రీజనములు సలిల, కేలి సలుపుచు నుండి శంకింప కమ్మ
హాత్ముఁ [2]గనుఁగొను చెప్పటియట్ల నిర్వి, కారవృత్తి వర్తించిరి కౌరవేంద్ర. 331

వ. అయ్యవసరంబున సత్యవతీసుతుండు నిజసుతు వెనుక మహాయోగగమనంబునై

1 సంపదనొ. 2 గనుఁగొని యెప్పటియట్ల.

కొని తగిలె నంతకు న[1]య్యారణేయుండు వాయుపథం బతిక్రమించి సర్వభూతా
త్మకుం డయ్యె నప్పుడు. 332

తే. వెనుక నరుగుచు నున్నయవ్వేదమూర్తి, తోడసిద్ధచారణులు దత్సుతుఁడు శైల
శృంగవిధ్వంసియై పోక సెప్ప నెలుఁగు, పెంపు మిగుల శుకా యని పిలిచె నతఁడు.

వ. పిలిచిన నాసర్వగతుండు [2]నిజప్రకారం బంతర్హితం బగుటఁ దేటపడ బయల నో
యనునాదంబు నిగుడునట్లు సేసెం దదనంతరంబ. 334

తే. సకలజంగమస్థావరసమితు లెల్ల
నో యనిన నద్భుతం బెద్ద నుద్భవింప
సత్యవతికొడుకు కొడుకువిశాలమహిమ
దెలిసి యప్పర్వతముమీఁద నిలువఁ బడియె. 335

వ. ఇట్లు నిలిచిన యవ్వేదవ్యాసమునీశ్వరుం గాంచి జలవిహారంబుసలుపునయ్యప్స
రోజనంబులు సిగ్గునగ్గలిక గ్రందుకొన నందఱు నంబరంబులు ధరియించి రద్దివ్య
బోధమహనీయుండు నిజతనయుచనునప్పుడు వారు శంక లేక యునికి గని
యతనిముక్తతయుఁ దనసక్తతయు నిరూపించి ప్రియంబును లజ్జయు నొక్కటఁ
బొడమ నున్నంత. 336

క. సురమునిసిద్ధగణంబులు, పరివేష్టింపంగ నతనిపాలికి గంగా
ధరు డేఁగుదెంచి నెవ్వగఁ, బొరయునతనితోడఁ గరుణ వొంపిరివోవన్. 337

వ. అనునయపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. 338

క. జలపవనాంబరవసుధా, నలసమవీర్యుఁ డగుపుత్త్రు నాకొసఁగంగా
వలయు నని యడిగి తిచ్చితి, నలఘుతపోవిభవ యేను నట్టికుమారున్. 339

వ. వాఁడును మత్ప్రభావంబునను భవత్తపోవిశేషంబునను బ్రహ్మతేజోమయుండై
దేవతలకుం బొందరానిపరమగతిం బ్రాపించె దీనం జేసి మోదంబు నందవలదె
విషాదంబునకుం బని యేమి యని పలికి వెండియు. 340

తే. ఇలయు గిరులును శరధులు నెంతదాఁకఁ, గలుగునంతకాలంబును వెలయుచుండు
శుకునికీర్తియు నీదుయశోవిభూతి, యును జనంబులవీనుల కుత్సవముగ. 341

వ. అని నిర్దేశించి నలయునేని బుత్త్రసదృశమైనఛాయ నిన్నెప్పుడు ననుగమింప
దర్శించువాఁడవు గాకనియె నిట్లనుగ్రహించి యాబ్రహ్మర్షిప్రవరుని సంప్రీతునిం
జేసివీడుకొల్పి విశ్వేశ్వరుండు నిజేచ్ఛం జనియె నింతవట్టును నారదుండు నాకుం జెప్పె.

క. ఇది యితిహాసవరము దనుఁ, జదివినవారలకు వినిన జనముల కాయుః
ప్రద మగులక్ష్మీకీర్త్యభ్యుదయంబుల నిచ్చు సుగతియును గావించున్. 343

వ. అనియె నద్దేవమునిచేత నావినినచొప్పున నీకుం జెప్పితి నీవింక నేమివినవల తను
టయు ధర్మతనయుండు శంతనుతనయుతో బ్రహ్మచర్యాదు లగునాలుగాశ్రమం

1 సాత్యవతేయుండు. 2 నిజప్రచారం.

బులవారును దమకు నుత్తమపదసిద్ధిం గోరి యారాధించుదైవం బెయ్యది దయ పల్లవింప నా కెఱింగింపుము. 344

క. అనియె నని చెప్పి గురుభ, క్తినిరూఢుఁడు లోకమాన్యతేజుఁడు విద్యా
ఘనుఁ డగునావైశంపా,యనమునివరుఁ డిట్లు లనియె నాతనితోడన్. 345

తే. వ్యాసమునినాథు షడ్గుణైశ్వర్యధుర్యు, నాగమవ్యాసకర్తను నమితతేజుఁ
గొలిచి తత్ప్రసాదంబున వలనుఁబెంపుఁ, గలిగి యేను నారాయణుకథ ఘటింతు.

వ. అని భక్తిపూర్వకంబుగాఁ బలికి జనమేజయున కిట్లనియె నట్లజాతశత్రుం డడిగిన నయ్యాపగాపుత్త్రుం డతనితో నారాయణనారదసంవాదం బనునితిహాసంబు మాతండ్రి నాకుం జెప్పె దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడుం జెప్పెద. 347

క. అని పలికి యాదరంబున, మనంబు మేదురము గాఁగ మనుజేశ్వర య
జ్జనపతికిని లవ్యాతరస,మున నించినయట్టిచందముగ నిట్లనియెన్. 348

—భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నారదనారాయణసంవాదంబు సెప్పుట.—

సీ. విను మవ్యయుఁడు సనాతనుఁడు విశ్వాత్ముఁడు, నైననారాయణుం డనుమునీంద్రు
బదరికాశ్రమమున భక్తిమైఁ గొలిచి నా,రదుఁ డెద్ది సిద్ధి కారాధనీయ
మానతి యి మ్మన్న నతఁడు ధ్రువం బచ,లం బింద్రియాగోచరంబు సూక్ష్మ
మనుపమ మన సర్వమునకంతరాత్మ యై, వెలుఁగుతత్త్వము దక్క వేఱ కలదె

తే. యరయ నారాధ్య మై యజుఁ డాది గాఁగ
సకలభూతంబులకును బూజ్యంబు దాన
యనియె ని ట్లన్న నరసఖుఁ డతికృపార్ద్ర
భావుఁ డై చెప్ప నప్పద్మభవసుతుండు. 349

వ. సంప్రీతుం డై సవిశేషవినయంబున నమ్మహాత్మున కిట్లనియె. 350

క. లోకేశ నీవు ధర్మ, శ్రీకావలి గాఁగ నవతరించుట విద్వ
ల్లోకంబు సెప్పు నమ్మూ,లాకృతి యె ట్లుండునో [1]దయాత్మకమూర్తీ. 351

క. శ్రుతిపరతయు గురుభక్తియు, మతిఁ గల వాకకొంత కొంత మన్నింపఁగఁ బా
త్రత గలిగెనేని నా కొనఁ,గు తదీయాలోకనం బగు తెఱంగు కృపన్. 352

వ. అని వేఁడిన భక్తపరాధీనుం డై నయమ్మహానుభావుం డద్దేవసంయమితోఁ బరమై కాంతి వగుము నీ కట్టిపెంపు సంపాదించెదం బొమ్మని యత్యాదరంబున వీడుకొలిపినం బ్రీతుం డై వియద్వీథిం జని యమ్ముని గనకనగంబునందు నియతాత్ముండయి యుండి దుగ్ధార్ణవంబును త్తరంబుచేరువ నున్న శ్వేతదీపంబునం దనాహారులు నింద్రియవృత్తిరహితులు నస్వేదులు సుగంధిస్వేతాంగులు నగుపురుషులం గాంచె ననిన విని ధర్మపుత్త్రుం డవ్విశేషంబులు ముక్తలక్షణంబు లై యున్నయవి యప్పురుషుల తెఱం గెఱింగింపవే యని యడిగిన శంతనునందనుం డతని కిట్లనియె. 353

---

1 దయాపరమూర్తీ.

క. వారలకథ మాతండ్రికి, గారవమున బుధులు సెప్పఁగా నే వింటిం
గారవముఖ్య విశిష్టా, చారుఁడు నృపుఁ డొక్కఁ డుపరిచరవసు వనఁగన్. 354
ఆ. [1]కలిగెఁ దొల్లి భూమి గలయంతయును నేలు, సత్యమును దమంబు శమము విష్ణు
భక్తియును నయంబు బలిమియుఁ గ్రతుకుతూహలము బ్రాహ్మణప్రియంబుఁ గలఁడు.
356
వ. అమ్మహాత్ముండు.
చ. అలఘుతపంబు గోరి వసుధాధిపతిత్వము డిగ్గఁ ద్రావి కా
నలఁ జరియించు చుండ సురనాయకుఁ డాతని పాలి కేఁగి నె
చ్చెలి వయి నాకడం దగ వసింపుము వచ్చుచుఁ బోవు చున్న మే
లిలయును నేలు దివ్యతయు నిచ్చితి మెచ్చితి నీదునిష్ఠకున్. 357
తే. దేవభావంబునకుఁ దగ దీని నెక్కి, తిరుగు మెల్లెడ నని రత్నదీప్తమైన
యొకవిమానంబు సంప్రీతి నొసఁగె నతఁడు, నతని[2]మాటకు మిగులక యట్లచేసె.
వ. దానం జేసి వసునామధేయుం డైన యతం డుపరిచరుం డనం బరఁగె నదియునుం
గాక వేఱొక్కటి యవ్విభునివిశేషంబు వినుము కల్పాదియందు మరీచి యత్రి
యంగిరసుండు పులహుండు పులస్త్యుండు క్రతువు వసిష్ఠుం డనియెడుమహాము
నులు చిత్రశిఖండినామధేయులు స్వాయంభువుం డనుమనువుం దారు ననేకవర్షం
బులు విష్ణు నుద్దేశించి తపంబు సేసిన నద్దేవుం డదృశ్యరూపంబున వారలకట్టె
దుర నిలిచి వారితో మీరు ధర్మశాస్త్రకరణప్రవణుల రై నన్నాశ్రయించితిరి
భారతి మీయందు నిలువ నియోగించితి మీచేతం బ్రణీతం బై సకలజగంబు
లకు హితంబును మర్యాదాప్రవర్తకంబును నై శాస్త్రంబు వెలుంగు నంగిరసు
వలన బృహస్పతి యనునొక్కమహామతి జన్మించు వానియం దాసందర్భంబు
ప్రతిష్ఠించునది యని యానతిచ్చి వెండియు. 359
తే. ఉపరిచరవసు వనునొక్కనృపతి పుట్టు, నాతఁ డర్హుఁ డాశాస్త్రంబు నధిగమింప
నాబృహస్పతి సెప్పంగ నధిగమించి, తత్సమాచారనాయకత్వము వహించు.
వ. అమ్మహాత్ముండు మద్భక్తుండు మీకు సంభావనీయుం డని పలికి చనియె నత్తె
ఱంగున నయాపెంపు నొందినయట్టి యవ్వసువు హయమేధంబునకుం బ్రవర్తిం
చిన నమ్మరీచ్యాదు లగుసప్తసంఖ్యులును మఱియునుం దత్సము లగుమహానుభావు
లును ఋత్విక్కరణంబు లాచరించిరి బృహస్పతి యుపదర్శనంబు నడపెఁ బ్రజా
పతిపుత్త్రు లగునేకతుండును ద్వితుండును ద్రితుండును ననుమునిసత్తములు సదస్యు
లై రిట్లు సెల్లునయ్యధ్వరంబునందు. 361
తే. అన్నరేంద్రుం డహింసకుం డగుటఁ జేసి, పశువిశసనంబు లే కుండఁ బరమసిద్ధ
నాతఁ డారణ్యకోద్గీతమైనవాక్య, సంచయము విష్ణుగుఱిచి పఠించె నధిప.
క. కరుణావిధేయుఁ డగునా, హరి యతనికిఁ గాన వచ్చునట్టులుగాఁ జె

1 కలిగె తొల్లి. 2 మాటల మిగులక.

చ్చెర వచ్చి హవిర్భాగా, హరణం బొనరించి చనుఁడు నతికుపితుం డై. 363

వ. దివ్యధిషణుం డగుధిషణుండు గన్నీ రొలుక నన్నరపతితోఁ దన కైయెత్తినపురో డాశభాగంబు విష్ణుం డెల్లవేలుపులుం బోలె నాకు దర్శనగోచరుం డై కొనక యదృశ్యుం డై కొనియె నని యుగ్గడించిన నయ్యుపరిచరుండు భరితవినయుం డై యతని ననునయించె సదస్యులు సంభ్రమంబు లేక యన్నాకేశమంత్రితో ని ట్లనిరి. 364

ఏకతద్వితత్రితులు బృహస్పతికి విష్ణుదేవుమహిమ సెప్పుట

సీ. అలుక మానుము హరికై సముద్యత మైన, భాగంబు హరి గొన్నఁ బదర నేల
యతని దర్శింప శక్యమె నీకు మాకును, నజునిమానసపుత్త్రు లైనయేము
హరిదర్శనము గోరి యధికతపం బాచ,రించు చుండఁగ నశరీరవాణి
దుగ్ధార్ణవంబునందు విశాలరమణీయ, మగునొక్కదీవి దెల్వారి యుండు

ఆ. నచటి కరుగుఁ డచట నతిసితవర్ణు ల,స్వేదు లింద్రియప్రవృత్తివిముఖు
లధికసురభిదేహు లాహారరహితులు, హరిపరాత్ము లైననరులు గలరు. 365

క. వారలకుఁ జూపు నిజ తే,జోరూపము విష్ణుఁ డపుడు సూడఁగ నైనన్
మీరును జూతు రనినఁ బ్రియ, మారినచిత్తములతోడ నందఱము వెసన్.

వ. శ్వేతదీపంబునకుం జని యశరీరవాణి సెప్పినచందంబుమానవులం గంటి మట్టి దీప్తివిశేషంబు లేలోకంబుల నెజ్ఞాతులకు లేవు వారలు మానసజపపరాయణు లై యున్నవారే మయ్యెడ నేకాంతికజనుల కింత నంత నున్నంత భానుసహస్ర ప్రభాభాసితం బగునొక్కదివ్యతేజోరూపంబు వారియగ్రభాగంబునం దోఁచిన వారు గూడుకొని భక్తిమయప్రణామంబులు సేయుచుం జేరి జయ పుండరీ కాక్ష జయ హృషీకేశ జయ విశ్వభావన నమస్తే నమస్తే యనునెలుంగులు నింగిముట్టం గొల్చి రట్టియెడ. 367

క. మానయనంబులు దత్తే,జోనిహతము లగుడుఁ దెలియఁ జూడ నశక్యం
బైనం జేడ్పడి యుండం, గా నొకభూతంబు పలికె గగనతలమునన్. 368

క. ఈదేవునిఁ గన్నట్టుల, కాదే యిప్పురుషవరులఁ గాంచుట మీకున్
ఖేదంబు వలదు నియమత,పోదానము లితనిఁ జూపఁ బోఁట వడియెనే. 369

క. ఏకాంతికభక్తిరతి న,నేకము లగువత్సరముల కివ్విష్ణుని నా
లోకింపంగా దొరకొనుఁ, గా కిటు వేగపడ మీకుఁ గానఁగ వశమే. 370

క. అని పలికిన విని క్రమ్మఱఁ, జనుదెంచితి మేము విష్ణుచందం బిది నీ
కనఘా యలుగం బని లే, దనూనములు గాఁగ నడపు మధ్వరవిధులన్. 371

వ. అని యిట్లేకతద్వితత్రితులు సెప్పినం బ్రశాంతుం డై పురుహూతపురోహితుం డయ్యాగంబు సుప్రయోగంబుగాఁ జెల్లించె నాభూవల్లభుం డట్లు పుణ్యపరుం డగుచుఁ బ్రజాపరిపాలనం బొనరించె నట్టియెడ నాకలోకంబున సురమునిగోష్ఠి

యందు సురలధ్వరంబుల నజంబుల విశసింప వలయు నని పలికిన మును లజంబు
లన్నంతన యెల్ల యుగంబులను ఛాగంబులఁ గాఁ గొనరాదు కృతయుగ విష
యంబుగా వేదంబు లజంబు లోషధు లని చెప్పెం గాన యని రిట్లు వివాదం
బైనసమయంబున నలవోకవోలె నుపరిచరవసు వయ్యెడకుం జనిన నా రెండు
దెఱంగులవారును జయాపజయంబులకు నతనిమాట పాటిగా నూఁది యడిగిన
నాతండు. 372

క. ఛాగము విశసనయోగ్యము, యాగంబుల నెల్లయుగములందును ననియెం
దా గీర్వాణులపక్షుం, బై గెలు పది యపుడు వారి కగుటకు నధిపా. 373

వ. అనిన విని వేదార్థాపలాపంబునకుం గోపంబు నొందిన మునులశాపంబున నతం
డు భూవివరపతితుం డయి యుండ నమరు లేతెంచి యతనియంతరంగంబునకుం
దెలివును నంగంబునకు డప్పి లేకునికియు నొసంగి విష్ణుప్రసాదంబునఁ బ్రత్యా
పన్నుండ వగు దని యూఱడించి యరిగి రన్నరవరుండును విష్ణుధ్యానజపపరా
యణుం డగుచుండ నచిరకాలంబునకు విష్ణుండు విహగపతిం బుత్తెంచి యెత్తిం
చికొని పోయి శరీరంబుతోడన బ్రహ్మలోకగతుం గావించి సంభావించిన నమ్మ
హానుభావుండు పరమానందంబు నొంది వెలింగె. 374

క. కురునాథ యుపరిచరవసు, చరితంబు ప్రసంగకలన సంప్రాప్తం బై
బెరసెను నీ వడిగినయ, ప్పురుషులదివ్యానుభావముం జెప్పంగన్. 375

వ. అని పలికి భీష్ముం డాభూపతితో నారదువృత్తాంతంబు వివరించెద నాకర్ణింపుము.

సీ. అని చెప్పి యిట్లను నధిప నారదుఁ డట్టు, లద్దీవియును నద్భుతాంగు లైన
యమ్మానవులుఁ దనయంతరంగంబునఁ, దోఁచినఁ బ్రీతి నందులకు నేఁగి
యమ్మహాత్ములు దన్ను నాత్మల నాదరిం, పంగఁ దా నత్యంతభక్తిఁ బ్రణతుఁ
డై పరమైకాంతు లగువారి కింతంత, నిలిచి దుష్కరతపోనిష్ఠఁ బూని
తే. యూర్ధ్వబాహుతఁ గదలకయుండి వివిధ, గూఢదివ్యనామోక్తిసంప్రౌఢియచటి
సకలజీవుల నానందసంభృతములఁ, జేయుచుండ విష్ణుస్తుతి సేయుచుండె. 377

వ. ఇవ్విధంబున నేకాంతి యై సంస్తుతింప సితాసితపీతారుణపిశంగహారితవర్ణంబులను
బహుశిరోబాహుపాదంబులను వేదికమండలుస్రుక్స్రువాగ్నిధారణంబున నోం
కారసావిత్రీచతుర్వేదోచ్చారణంబులను మహాద్భుతం బయిననిజదివ్యరూపంబు
నారదునకు దర్శనగోచరంబుగా నిలిచి విష్ణుండు వినయసంభ్రమోపేతభక్తి
ప్రణతుం డగునప్పరమముని నాదరించి యిట్లనియె. 378

శ్వేతద్వీపవాసి యగునారాయణుండు నారదున కుపదేశించినతత్త్వము.

క. ననుఁ గానఁ బడయ రెవ్వరు, ననఘా యేకాంతికులక యబ్బు మద్ద
ర్శన మీ వేకాంతికుఁడవు, ననహంకారుఁడవుఁ గాన యబ్బెం జూడన్. 379

వ. అని పలికి వరంబు వేఁడు మనుటయు నతండు దేవా భవద్దర్శనంబుకంటె మిగుల

వరంబునుం గలదే యనుటయు నద్దేవుండు సవిశేషప్రసాదభరితుం డై. 380

సీ. ఇంద్రియంబుల కందఁ డెల్లభూతంబులుఁ, దెగినను దెగఁ డుండుఁ ద్రిగుణరహితుఁ
డఖిలంబునకు నాత్మ యన సర్వసాక్షి నా, నజుఁ డన నిష్కలుం డన వెలుంగు
క్షేత్రజ్ఞుఁ డాతండు జీవుండు వాసుదే,వుండును సంకర్షణుండుఁ జూవె
నారు మనం బహంకారంబు వరుసఁ బ్ర,ద్యుమ్నానిరుద్ధనామోపహితము

తే. లింతయును మన్మయంబ యే నిరువదియును
నాల్గు నగుతత్త్వకోటికినాథుఁ డైన
పంచవింశకాభిఖ్యుండఁ బరమపురుషుఁ
డనియు నాపేరు మఱి పర మరయ లేదు. 381

క. విను మేకాంతికుఁ డెవ్వనిఁ, గని నిత్యానందపదము గను నప్పరమా
త్ముని వాసుదేవు నిష్కలు, ననుపముఁగా నను నెఱుంగు టాత్మహిత మగున్.

క. భూతాత్మక మైనయఖిల, ధాతుచయము వెలిగ లేదు తను వామొత్తం
బాతతజీవవ్యాప్తిస, మేతము గాకున్నఁ జేష్ట నెసఁగదు వత్సా. 383

క. జీవశరీరములు పృథ, గ్భావాకలితములు గాఁగఁ గనుటయు వలయున్
జీవునిఁ గంటి ననుట మా, యావిలసన మస్మదీయ మది మునివర్యా. 384

క. జీవుఁడు [1]మత్సమవేతుఁడు, గావు నెఱుఁగ వలయు దృఢముగా భక్తిమయం
బై వఱలునాశ్రయంబున, నేవాఁ డొందునను వాని కిత్తు విముక్తిన్. 385

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము నంబుజాసీనుఁడుఁ జతు
ర్వేదములు మదాత్మకతం, గా దేతత్తద్విశేషగౌరవ మొందున్. 386

తే. కమలగర్భు సృజించి సకలజగద్ధు, రానియుక్తునిఁ గావించి యే నివృత్తి
పరత నేకాకినై విద్య భవ్య మగుస, హాయముగ సంచరింతు మధ్యస్థవృత్తి.

వ. ఒక్కొక్కకాలంబున జగద్ధితంబుగా జన్మకర్మంబులం బూనుదు వినుము వారా హరూపంబు దాల్చి హిరణ్యాక్షుని నారసింహమూర్తి ధరియించి హిరణ్యకశిపుని భృగువంశంబున జామదగ్న్యుం డన జనియించి సర్వక్షత్త్రంబును దశరథుం డనురాజునకు రామనామంబునం బుట్టి రావణాసురుం బరిమార్పం గలవాఁడ భూభారంబు వాపుటకై యాదవకులంబునం బ్రభవించి పురందరనందనుం డై యవతరించిననరుండు దోడ్పడ నక్కార్యంబు నిర్వహింతు నేను దాల్చి నరనారాయణు లనియెడునామంబుల మూర్తిద్వయంబును ఋషిత్వంబును వెలయ నోలసి లోకరక్షణం బాచరించు చున్నవాఁడ నమ్మూర్తులపదంపడి కేలీమానుషత్వంబు గైకొని యిట్లు సేయునయ్యవతారంబునఁ గంస కాలయవన ముర నరక బాణ ప్రముఖు లైనకంటకులం జెఱుతు నందు బాణాసురుం గాతు నని పూని మహాదేవుండు మహాసేనాదిసహితుం డై యడ్డపడ నమ్మహాత్ముని

1 మత్సముపేతుఁడు.

జయించి బాణునిం బరాభవింతు నింతకు మున్ను మత్స్యత్వకూర్మత్వంబుల నొంది నిఖిలచ్ఛందోబృందారకహితం బొనర్చితి మచ్చరితంబులు నీకుం గర్ణగోచరంబులు గాకుండెడునే మఱియు ధర్మరక్షణార్థంబుగా నేమేమి సేయవలయు నవి యెల్లనుం జేయువాఁడఁ గృత్యంబులు గృతంబు లైన మదీయప్రకృతిన పొందుదుఁ బరమేష్ఠినందనా నీ వేకాంతికుండ వగుట నీకు నా తెఱం గెల్ల నెఱింగించితి నని చెప్పి యమ్మునిం గని యనాహారులు ననింద్రియులు నస్వేదులు సుగంధిశ్వేతదేహులు నగునమ్మానవులం జూపి వీ రేకాంతికులు మన్మయధ్యానపరులు నై యున్నవారు వీరలకు సమ్మర్దంబుగా మెలంగం దగదు నీవింకఁ బొమ్మని పరమాదరంబునం బలికి వీడ్కొలిపిన నద్దేవమునిసత్తముండు పరమానందభరితుండై బదరికాశ్రమంబునకుం జనుదెంచి నరనారాయణులం గాంచి.

తే. భక్తి వీడ్కొని చని మునిప్రతతి కెందు
నచ్యుతాననోద్గతము వేదార్థమయము
యోగసాంఖ్యాత్మకము నై నవాగమృతము
గర్ణపుటపేయముగఁ జేయు గారవమున. 389

వ. నారదుం డట్లు విష్ణునిదివ్యవాక్యవితతి విద్వజ్జనంబులకు వినిపించుచు బ్రహ్మసభ కరిగి యందునుం బ్రకటించె ననుటయు నప్పద్మభవునకును నది వింతయే యనిన యక్కౌంతేయాగ్రజుతో శాంతనవుం డాశతానందునకు నపరిజ్ఞాతంబునుం గలదే యతనిం గొలువ వచ్చినట్టి సిద్ధసాధ్యాదులకు వినిపించెదం గాక యని పలికి వెండియు నిట్లనియె. 390

క. క్రమమున వాఙ్మయ మగున, య్యమృతము లోకమునఁ బరఁగె నది మజ్జనకుం
డమితదయఁ జెప్పె నాకును, శమయుత యేఁ జెప్పితిని విశదముగ నీకున్. 391

క. మునులును సురలును దీనిని, విని కొనియాడుదురు విష్ణు వినుతింతురు భ
క్తినిరూఢులై జపింతురు, మనమునఁ జర్చింతు రతిసమాహితు లగుచున్. 392

తే. నీవు నిట్టుల చేయు వినీతిపరుఁడు, విష్ణుభక్తుండు శమదమాన్వితుఁడు నైన
యట్టివానికిఁ జెప్పుమీ యచ్యుతాన, నోద్గతం బైనయిప్పురాణోత్తమంబు.

క. నీవినినయుపాఖ్యానము, లేవియు సరి గావు దీని కిది దీర్ఘాయు
శ్శ్రీవిభవారోగ్యములం, గావించుఁ బఠించినం దగం దను వినినన్. 394

క. అని శాంతనవుఁడు సెప్పిన, విని మోదము నొంది పాండవేయులు దీనిన్
వినుచుఁ బఠించుచు విష్ణుం, గొనియాడుదు రధికభక్తిఁ గురువంశవరా. 395

వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు. 396

ఉ. సాత్యవతేయుఁ డీపరమజప్యము భక్తిఁ బఠించుచున్ వియ
ద్గత్యభిరాముఁ డై నియమతత్పరతం జను దుగ్ధవార్ధికిన్
నిత్యము విష్ణుఁ గాంచి మహనీయతరం బగుపూజనంబు సం

స్తుత్యము గాఁగఁ జేతకుఁ గుతూహలసంపద పల్లవింపఁగన్. 397

వ. అనిన విని జనమేజయుండు మోదంబునొంది యమ్మునిసత్తమునితోడ నీవు మో
క్షం బత్యంతసుఖం బని చెప్పెదు సకలజనంబులు నభ్యుదయకరంబు లైనకర్మ
విశేషంబులం దగిలి యుండుదు రొరుల నన నేల దేవతలును దద్ధర్మంబు వాటిం
పక హవ్యభోజనపరత్వం బూని యుండుదు రమ్మహాత్ము లట్లగుట యెట్లొకో
యని యేను విచారించుచుండుదు నత్తెఱంగు దేటపడ నెఱింగింపవే యని
యడిగిన నప్పారాశర్యశిష్యుం డాభూవరున కిట్లనియె. 398

క. విమలాత్ముఁడు పారాశ,ర్యమునీంద్రుఁడు శిష్యులను మహాభారతపం
చమము లగు వేదముల మే,రుమహీధరవాసి యై కరుణఁ జదివించెన్. 399

వ. అట్టియెడ నేనును సుమంతు పైల జైమినులు నీ విప్పుడు నన్నడిగినచందంబున
నమ్మహాత్ము నడిగితిమి దానికి సుముఖుం డయి సర్వజ్ఞుండును సదయహృదయుం
డును నగుసాత్యవతేయుండు మాకు నిట్లని యానతిచ్చె. 400

తే. ఏ నతీతంబులును వర్తమానములు న,నాగతమ్ములు నగుజగదఖిలవర్త
నంబులును గనుదివ్యబోధంబు గోరి, పాలకడలితీరమునఁ దపంబు సేసి. 401

వ. నారాయణప్రసాదంబునం జేసి సిద్ధమనోరథుండ నైతిం గావునం గల్పాదియం
దుఁ గమలసంభవప్రముఖబృందారకు లాచరించినకృత్యంబులు గాన వచ్చు
వానిం జెప్పెద దాన మీయడిగినయర్థంబు దేటపడు వినుండు. 402

క. ఆదిత్య మరుద్వసు రు,ద్రాదిసురులు మునులు నంబుజాసనుఁ గని మా
కేది కరణీయ మీశ ద,యాదృష్టిని మమ్ముఁ జూచి యానతియీవే. 403

వ. అని విన్నవించిన విని భరితాదరుం డగుచు నప్పరమేష్ఠి వారితో మీ కెయ్య
దికర్తవ్యంబో యనుతలంపు మున్న నాచిత్తంబునం బొడమి యున్నయది మీరు
నిమ్మాట సెప్పి మేలు సేసితిరి మీకును నాకును బ్రబలత్వం బెద్దానం గలుగు
దాని నుపదేశించుటకుం బురుషోత్తము శరణు సొత్తము రం డని పలికి వారు
నుం దానును దుగ్ధవారాశితీరంబునకుం బోయి ఘోరం బగుతపంబు బహుసహ
స్రసంఖ్యంబు లగుదివ్యవర్షంబు లాచరించిన వారలకు గంభీరమధురప్రకార
యగువాణి యిట్లని పీతెంచె. 404

విష్ణుఁ డదృశ్యరూపంబున బ్రహ్మాదిదేవతల కుపదేశించినహితప్రకారము.

క. మీవచ్చినపని యెఱుఁగుదు, నీవనజభవుండు జగము లిన్నిటికి గురుం
డేవిధిఁ బనిచిన నది శ్రుతి, భావితకర్మంబు దానఁ బరఁగుదు దగఁగన్. 405

వ. ఏనునుం జెప్పెద వినుండు వేదహితం బగునొక్కయాగంబు సేయుం డందు
భాగంబు నాకుం గల్పింప వలయు ననిన వారుం బ్రీతిఁ బొంది. 406

క. కమలజుపంచినక్రియ యా,గము వైష్ణవ మనఁగఁ జేసి కల్పించిరి భా
గము విష్ణున కం దతఁ డ,య్యమరుల మునివరులపై దయను గగనమునన్.

వ. అదృశ్యుం డై నిలిచి వారలతో ని ట్లనియె. 408

క. నా పంపునను బ్రవృత్తి, వ్యాపక మైనట్టిసత్క్రియం జేసితి రి
ట్లీపుణ్యంబునకును ఫల,రూపం బగుదాని నేనిరూపింతుఁ దగన్. 409

వ. మరీచి యంగిరసుం డత్రి పులస్త్యుండు పులహుండు క్రతువు వసిష్ఠుం డనువీర లవ్వారిజభవునకు మానసపుత్త్రు లిమ్మహాత్ములు నట్టివార వేదాచార్యులు యజ్ఞకార్యధుర్యులు వీరు విధింప సర్వయజ్ఞంబులును మానవులు మాననీయంబులుగా నడప మీ కెల్లను నయ్యాగంబుల భాగంబులు గలిగి తద్భాగంబుల నాప్యాయితులై యుపబృంహణంబు నొందువారలు సన సనక సనందన సనాతన కపిల సనత్కుమారులు పరమేష్ఠిమనోనిర్మితులు సహజజ్ఞానవిజ్ఞానులు నివృత్తిపరులునై సాంఖ్యయోగంబులకుం బ్రవర్తకు లగుచుండుదురు వీరలచేత మోక్షధర్మంబులు సువ్యంజితంబు లగు మీకుం దల్లియుం దండ్రియు గురుండును నివ్విరించియ మదీయానుశాసనంబున నితండు సర్వానుశాసకుం డై వర్తిల్లువాఁడు మత్ఫాలప్రభవుం డైన రుద్రుండు సర్వలోకారాధనీయుండును సకలవరప్రదుండునుం జుండీ మీరు వొండు వేదోదితకర్మంబు లిక్కమలభవుండును మరీచ్యాది ప్రజాపతులునుం బంచినట్లు నడవం గలయవి యిది కృతయుగం బనుపేరింటి యుత్తమకాలంబు దీనియందుఁ బశువులు హింస్యంబులు గావు సంశయంబు వలవ దని నిర్దేశించిన. 410

క. మునులును సురలును విష్ణు, న్వినుతించి నమస్కరించి నిజపదములకుం
జనిరి పరమేష్ఠి [1]యొకరుఁడ, చన కచ్చట నిలిచె హరియు సన్నిహితుం డై.

తే. హయశిరోభాసితుండును హస్తకలిత, లలితదండకమండలూజ్జ్వలుఁడు సాంగ
వేదముఖరముఖుండు నై యాదరార్ద్ర, దృష్టి నిగుడంగ నిలిచి యద్ద్విజముఖ్యు.

వ. కౌఁగిలించుకొని నీవు సర్వంబునకును విధాతవు గురుండవు ప్రభువవు నయి నడపుము నీయందు సర్వభారంబునుం బెట్టి సుఖినై యుండెద నడపుట నీ కెప్పుడేనిఁ గడిందియై తోఁచె నప్పు డేను దోఁచి సమస్తంబును సునీతంబు సేయంగలవాఁడ ననియెఁ దదనంతరం బావిష్ణుం డంతర్హితుం డయ్యె నిట్లు యజ్ఞంబులం దగ్రభాగార్హుండును యజ్ఞధారియు నైనయప్పద్మనాభుండు ప్రవృత్తిధర్మంబు బ్రహ్మాదులకుం గృత్యంబు సేసి నివృత్తిధర్మంబునందు నిష్ఠుండును విద్యాసహాయుండును నై సర్వగతుం డగుచుఁ జరియించు నని చెప్పి యప్పరాశర్యుండు.

క. మొదలఁ గలిగించి జగములఁ, బదిలంబుగ నునిచి వానిఁ బదపడి తనయం
దొదిఁగించి మఱియు నెమ్మెయి, నుదారగతి నడపుచిన్మయుని గొలుతు హరిన్.

ఆ. అజుని విశ్వరూపు నమరుని సర్వామ, రాధినాథు నాద్యు సాంగవేద
వేదితవ్యు నాత్మవేద్యు నీశాను న,వ్యయుఁ దపఃఫలాత్ము నాశ్రయింతు. 415

1 యొక్కఁడ.

వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబుల నప్పరమముని యప్పుడు భావంబున నెలకొన్న
నారాయణుం బ్రస్తుతించి మమ్ముం గలయ నవలోకించి పూర్వవృత్తాంతంబు
ప్రజ్ఞాదృష్టిని నాకన్నయది మీ కెఱింగించితి విష్ణునిదివ్యవచనంబులచొప్పున
నడచునది యప్పరమేశ్వరుం గొలువుండు వేదవాక్యంబులం దత్ప్రకీర్తనంబు
సేయుం డనియె నేము నట్ల కాక యని ఋగ్యజుస్సామంబుల నాత్రిధాముం
బ్రస్తుతించి మనంబుల నారాధించితి మని చెప్పి వైశంపాయనుం డెండియు.

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డగుపరాశరనందనునిచేత, భాషితం బైనయిప్పరమపుణ్య
వృత్తంబు సదివిన విన్నను విప్రుండు, వేదవేదియు రాజు విజయశాలి
యును వణిజుండు లాభోపేతుఁడును శూద్రుఁ, డత్యంతసుఖియును నగు నరేంద్ర
కన్య సద్వరకరగ్రహణంబు వడయు గర్భిణి యైనకాంత సద్గుణునిఁ బుత్త్రుఁ
ఆ. గాంచుఁ బ్రసవకాలకలయందు నెఱి దప్పి, యున్న బిడ్డ గలుగు నువిద సుఖక
రప్రసూతినిర్భరత నొందు వంధ్య సం, తానసిద్ధి సమ్మదంబు నొందు. 417

—భగవన్నామనిర్వచనప్రకారము.—

వ మఱియు నెవ్విధంబుమనోరథంబు లైనను సఫలంబు లగు ననిన విని జనమే
జయుండు గూఢంబు లగువిష్ణునామంబు లనిర్వచనంబులు వినవలతు వివరింపవే
యనుటయు వైశంపాయనుం డమ్మహీనాయకునితో నర్జునుం డడుగం గృష్ణుం
డు వివరించిన నిజనామంబుల నిరుక్తితెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మప్పార్థుని
బోధించుటకై యద్దేవుం డి ట్లనియె. 418

తే. నరుఁడు నారాయణుండు ననంగఁ బరఁగు, నిత్యపురుషులు నీవును నేనుఁ జుమ్ము
భువనహిత మాచరింపఁగాఁ బూని వేడ్క, వచ్చి [1]యిమ్మహిఁబుట్టినవార మనఘ.

వ. గూఢంబు లగుమదీయాభిధానంబులయర్థంబులు దేటపఱిచెద నాకర్ణింపుము.

క. నారము లనఁగా జలముల, పేరయనం బనఁగ నెలవు ప్రీతిగ నాకున్
నారము లయనం బగుటను, నారాయణుఁ డండ్రు జనులు నన్నుఁ గిరీటీ. 421

క. వసియింతు నే జగముల, న్వసియించున్ జగము లెల్ల నాయం దిమ్మై
పొసఁగి వెలుంగుచు నుండుట, నసదృశగుణ వాసుదేవుఁ [2]డనఁగఁ బరఁగుదున్.

క. వ్యాపించి రోదసీకుహ, రాపూర్ణత్వమున నునికి నధికక్రమణ
శ్రీపొలుపున విష్ణుం డను, దీపితనామంబునను [3]బ్రతీతుఁడ నగుదున్. 423

తే. దమము నాఁ గలయుత్తమధర్మమెడఁద, నలవఱిచి నన్నుఁ గామించు నార్యజనము
దివియు భువియు నానడుమన తేజరిల్లు, నట్టులగుట దామోదరుఁ డండ్రు నన్ను.

ఆ. అన్నమును జలంబు నమృతంబు వేదంబుఁ, బృశ్ని యనఁగ నొప్పు పేరఁబరఁగు
నది మదీయగర్భ మగుట విద్వజ్జను, లనఘ పృశ్నిగర్భుఁ డండ్రు నన్ను. 425

క. ఇనరశ్ములుఁ జంద్రాంశులు, ననలశిఖలుఁ గేశసంచయము నాకుం గా

---

1 యిమ్మెయిఁ. 2 డందురు నన్నున్. 3 బ్రదీప్తుఁడ నగుదున్.

వునఁ గేశవాభిధానం, బునఁ గొనియాడుదురు నన్నుఁ బ్రబుద్ధజనంబుల్. 426
క. క్షత్త్రము బ్రహ్మము నై లో, కత్త్రాణన మాచరింపఁ గావలసి పృథా
పుత్త్రా యగ్నీషోములు, చిత్త్రస్థితి వెలుఁగుదురు ప్రసిద్ధాకృతులన్. 427
వ. అని చెప్పి బ్రహ్మక్షత్త్రపదంబులు విప్రరాజనిర్దేశంబు లగుట దేటపడం బలికి విప్రులరాజులమహానుభావంబులు విలసిల్లినయెడలు నిదర్శనంబులుగా నిరూపించి యుపన్యసించి యవియెల్ల నగ్నీషోమమాహాత్మ్యంబు గావు టెఱింగించి. 428
తే. బోధనస్థాపనంబులు బుధవరేణ్య, యగ్నియును సోముఁడును జేసి యఖిలజగము
నఖిలహర్షముఁ బొందింతు రవ్యయప్ర, వర్తనత్వంబు దమయందు వఱలుచుండ.
క. అనఘా యగ్నీషోముల, నన్నుఁ గా భావింప జగమునకు నెప్పుడు హితం
బొనరింతుఁ దత్సుకృతములఁ, బొనరినమద్భవ్యనామముల వివరింతున్. 430
ఆ. పరమవరద లోకభావ నేశ్వర హృషీ
కేశ నామకము లహీనచిత్త
యనియు మఱియు నిట్టు లను యాగముల భాగ
మాహరింతుఁ గాన హరియు నండ్రు. 431
సీ. గోవనమహి యది గుహలోనఁ బడకుండఁ, జెందియెత్తుటను గోవిందుఁడనియు
[1]పితంపురోమంబుచేత నొప్పార నా, విష్టం డగుట శిపివిష్టుఁ డనియుఁ
గర్షణక్రియ భూమిఁ గావింతుఁ జాయయుఁ, గృష్ణంబు గావునఁ గృష్ణుఁ డనియు
నలవడి సదసద్ద్వయంబును నాయందు, సమవేతమై యున్కి సత్యుఁ డనియుఁ
తే. దాత్త్వికం బైన నాకు జాతత్వవికృతి, లేమి నజుఁ డనియును నది లేకపోయి
నపుడు తదనంతరక్షయ మంద కునికి, బుధు లధోక్షజుఁ డనియుఁ జెప్పుదురు నన్ను.
క. సత్త్వమునను౦డి తొలఁగమి, సత్త్వము నాచేతఁ జేసి సత్త్రఁ బొరయుటఁ
సత్త్వమయుజన్ముఁ డగుటను, సాత్త్వతుఁ డనునామ మయ్యె జనవర నాకున్.
తే. చ్యుతము లేకున్కిఁ జేసి యచ్యుతుఁడ వాత
ముఖ్యధాతుత్రయాకారమున శరీర
ధారకుండనై యున్కిఁ ద్రిధాతువును న
నంగఁ బరఁగుదు మునివచనంబులందు. 434
క. ఘృత మర్చిస్సంపద యయి, ఘృతార్చిరభిధాన మొందెఁ గ్రిడి వృషము వి
శ్రుతధర్మము ధర్మమయ, స్థితికతమున వృషుఁ డనం బ్రసిద్ధి వహింతున్. 435
తే. ఆదిమధ్యాంతములు నాకు నరయ లేమి, నైయనాది యమధ్యుఁడనంతుఁడనఁగఁ
జెల్లు పేళ్లులుశుచులు నాచెవులకింపు, లగుట మునులుశుచిశ్రవుఁ డండ్రు నన్ను.
ఆ. ఒక్కశృంగమునన యుర్వియెత్తితి వరా, హావతారలీల యతిశయిల్ల
నట్టు లగుటఁ జేసి యార్యజనప్రియ, నాకు నేకశృంగనామ మయ్యె. 437

1 వీతలోమంబుల చేత.

క. వినుత మగులోకరేచన,మున నన్ను విరించుఁ డంద్రు బుధసుత [1]రవియం
దనుపాధికవిద్యాస్థితి, నునికిం గపిలాభిధాన ముల్లసిత మగున్. 438
క. విను యోగంబు హిరణ్యం, బనఁ బరఁగును యోగగర్భుఁ డగుటను విద్వ
జ్జనములు హిరణ్యగర్భుం, డని ననుఁ గొనియాడుదురు మహాగుణశాలీ. 439
తే. నరుఁడు నారాయణుండు ననంగ లోక,రక్షణార్థంబు గాఁగ ధర్మమున కేను
బుట్టినాఁడఁ గావునఁ బాండుభూపతనయ, నాకుధర్మజుఁ డనియెడునామ మయ్యె.
వ. ఇట్లు వుట్టి గంధమాదనంబున నేను దపంబు సేయుచుండ నక్కాలంబునఁ
గాలాంతకుండు దక్షునియజ్ఞంబున కలిగిన నది భీతిం బఱతెంచి నాయురస్థ
లంబు నొందిన మదీయకేశంబులు ముంజనిభంబు లగుటం జేసి ముంజకేశుం డను
పేరు గలిగె నారుద్రుండు రౌద్రాకారంబున నయ్యజ్ఞంబు వెనుకొని నాపయిం
గవిసిన నొక్కయిషీక పరశురూపంబుగా నభిమంత్రించి యతనిపయిం బ్రయో
గించిన నతండు దాని [2]ఖండితధారంబు సేయుటం జేసి ఖండపరశు వనునభిధానం
బునుం గలిగె ననుటయు. 441
క. విని పార్థుఁ డిట్లు గలిగిన, యనియం దారుద్రునకొ జయము నీకో క
లైను దానితెఱం గేర్పడ, వినఁ గౌతుక మొలసెఁ జెప్పవే విశ్వాత్మా. 442

శివకేశవులపరస్పరకోపప్రసాదములవిధము.

వ. అనిన విష్ణుం డర్జునున కిట్లనియె. 443
సీ. రుద్రనారాయణరూపప్రవర్తిత, మూర్తిద్వయము రణమునకుఁ జొచ్చి
పరమసంరంభంబు వాటింప నుద్వేజి,తములయ్యె నఖిలభూతములు శ్రుతులు
మునులకుఁ దోఁపవయనలంబు లాహుతుల్,గొనవయ్యెఁ బగిలె దిక్కులునభంబు
ధరణి వడంకె భూధరములు దిర్దిరం, దిరిగె దేవతలకు దిగులు సొచ్చె
తే. [3]నాననము పల్లటిల్లంగ నజుఁడు గలఁగె, నిట్టులెందును సంక్షోభ మెసక మెసఁగ
నావిధాత మునీంద్రులు దేవతలును, దన్ను వేష్టింప వచ్చె సత్వరము గాఁగ.
వ. వచ్చి రుద్రునకుం బ్రణమిల్లి సంప్రార్థనంబు దోఁప నిట్లనియె. 445
క. శివుఁడవు నీవు జగములకు, శివ మొనరింపంగ వలదె చేయుము క్రోధ
ప్రవిహాతి విష్ణుం డనఁగా, శివుఁ డన నొకఁ డొట దివ్యచిత్తమ యెఱుఁగున్.
తే. నిగమవేద్య మద్వంద్వంబు నిర్గుణంబ, మూర్తమనియెడుతత్త్వంబు మూర్తిభేద
కలనమున లోకమున ద్విధాకారి యయ్యెఁ, గాక హరియన నీవనఁ గలదె వేఱు.
వ. అని బోధించి వెండియు. 448
క. నరనారాయణు లనఁగాఁ, బురహర జగదాది యైనపురుషులు మనముం
బరికింపఁ దన్మయత్వ, స్ఫురితులము ప్రసన్నదివ్యబుద్ధిం గనుమా. 449
ఆ. [4]తెలుపు మితని ననుడుఁ దేఱి కోపంబువో,విడిచి నన్నుఁ దెలిచె మృడుఁడు పార్థ

1 కపియం. 2 ఖండీభూతంబు. 3 నాసనము. 4 తెలపు........నన్నుఁ దెలిపె.

యేను నతనితోడ ని ట్లంటి మృదుసత్య, [1]పథ్యమునిమనోజ్ఞభంగికముగ. 450

క. నిను నెవ్వఁ డెఱిఁగె నాతఁడు, నను నెఱిఁగినవాఁడ నిన్ను నమ్మిగ సేవిం
[2]చిన నదియ నన్నుఁ గొల్చుట, [3]యనువాదిత లేదు భేద మరయఁగ మనకున్.

క. శ్రీవత్సము శూలాంకిత, మై వెలయుం గాక యిప్పు డాదిగ నాకున్
నీవును మత్పాణ్యంకో, ద్భావన శ్రీకంఠుఁ డనఁగఁ బరఁగుము శర్వా. 452

వ. అని యివ్విధంబున. 453

క. ఇత రేతరమతిసంభా,వితలక్షణకలన మొంది వృషవాహనుతో
నతినిర్మలసఖ్యము సే,సితి బ్రహ్మాదులును సంతసిల్లిరి విజయా. 454

వ. మదీయనామనిర్వచనంబులును రుద్రునితోడిరణంబున నైనజయంబు తెఱంగును
నీ కెఱింగించితి. 455

క. నానారూపంబుల ని, ట్లేను బ్రవర్తింతు జగము లిన్నింటను నీ
శానుఁడు నభవుఁడు నమృతుఁడు, నైనశివుని నీవు గొలువు మర్జున యెపుడున్.

తే. ఏను రక్షింప జయము నీ కెసక మెసఁగె, సమరమున శూలపాణినై శత్రుకోటి
నీదుమునుమున వధియించునిరుపమాన, తేజు రుద్రుఁ గా నెఱుఁగుము ధీరచిత్త.

వ. అనియె నని చెప్పిన విని జనమేజయుండు. 458

క. అరుదే సర్వేశ్వరుఁ డగు, హరితోడుగ జయము గొనుట యర్జునునకు న
ప్పురుషోత్తము బాంధవు లై, పరఁగిరి పెఱవినుతు లేల పాండుసుతులకున్. 459

వ. అని పలికి యి ట్లనియె. 460

క. నారదుఁడు పరమపురుషుని, కారుణ్యము వడిసి వచ్చి క్రమ్మఱ నరునిన్
నారాయణునిం గాంచుట, సారమతిం జెప్పి తీవు సంయమివర్యా. 461

నరనారాయణనారదసల్లాపప్రకారము.

వ. తదీయసల్లాపవిశేషంబులు విన వలతుం జెప్పు మనిన నప్పుడమిఱేనికి వైశం
పాయనుం డి ట్లనియె. 462

క. నారదుఁడు వచ్చి నరునిన్, నారాయణుఁ గాంచి భక్తి నమ్రుం డైనన్
వా రతనికి నాతిథ్యము, గారవమున నడపి యడుగఁ గా వారలతోన్. 463

వ. అద్దేవముని యి ట్లనియె. 464

క. శ్వేతద్వీపంబున భవ, దాతతకృపఁ గానఁ బోలె నచ్యుతుఁ దద్రూ
పాతిశయము మీఁచందమ, యాతనికడఁ గంటి మిమ్ము నద్భుత మెసఁగన్. 465

క. శ్వేతులు నింద్రియవర్జిత, చేతస్కులు నైననరులఁ జెలువుగ [4]మానో
పేతులఁ గంటి నచట వా, రా తేజోమూర్తికిని దయాపాత్రంబుల్. 466

వ. అద్దేవుండు వత్సలుం డయి వారలతోడం గూడి విహరించుచుండు నామీఁదం
గృపచేసి క్షేత్రజ్ఞప్రకారంబు సకలంబును దేటపడ ననుగ్రహించి యాగామి

1 పదము నురుమనోజ్ఞ. 2 చినయతఁడు. 3 యనుపాధిత; యనువాసిగ. 4 మౌని, వ్రాతులఁ.

నిజప్రాదుర్భావంబుల తెఱం గెల్ల నెఱింగించె శ్వేతద్వీపం బనునది శాంతిస్వరూపం బందు సూర్యసోమాంశువ్యాప్తియు వాయుసంచారంబును లే దాలోకనాథునకు నేకాంతికజనంబులం గడచిన ప్రియులు లేకునికి నెఱింగి యేకాంతినై యుండితి నవ్విభుండు వీడుకొలుప మీకడకు వచ్చితి నిచ్చట మీకుం గారుణ్యభాజనంబనై యుండెద ననుటయు వార లతని కి ట్లనిరి. 467

తే. పడసి తద్దేవుఁ గానఁ దద్భాషణములు, వింటి నీవు ధన్యుండవు గంటి మేము
నచట నీయున్న తెఱఁ గెల్ల నిచట నునికి, మేలకాక యుండుము పరమేష్ఠితనయ.

క. దైవముఁ బిత్ర్యంబును ద, ద్దేవసమారాధనంబు దెల్లము శ్రుతిసం
భావిత మది తత్పరతన్, నీ వేకాంతి వయి నిలువు నిర్మలహృదయా. 469

ఆ. అనిన సంతసిల్లి యద్దేవముని వేయు, దివ్యవత్సరములు భవ్యతపము
నియతి నాచరించెఁ బ్రియమున వారు ద, న్నాదరింపఁగాఁ దదాశ్రమమున.

వ. అ ట్లేకాంతియై తపంబు సేసి యత్యంతశాంతి నొంది నారదుండు నరనారాయణుల వీడ్కొని హిమవన్నగంబునకుం జని తన[1]యాశ్రమంబునందు బృందారకాది విశిష్టపూజితుం డై యుండె నని చెప్పిన విని సంప్రీతుం డైన జనమేజయుతో వెండియు వైశంపాయనుం డి ట్లనియె. 471

ఉ. పాండవవంశవర్య పటుపాపవినాశని యైనయిక్కథన్
నిండుమనంబుతో వినుట నీవు కృతార్థుఁడ వైతి శాశ్వతా
ఖండసుఖాత్ము విష్ణు నధికస్థిరభక్తి సమాశ్రయింపు నీ
కొండొకఁ డేల యిమ్మెయి మహోన్నతిఁ జేయు జగత్త్రయంబునన్. 472

క. లే వుభయలోకములు హరి, పై విద్వేషంబు గలుగు పాపాత్ములకున్
భూవర యట్టిజనులపితృ, దేవతలకు నరక మగుటఁ దెలుపును శ్రుతులున్.

క. హరి యాత్మ యెల్లవారికి, నరవర తనయాత్మపై మనంబున దృఢత
త్పరభావము లేనికుజనుఁ, బొరయవె యాపదలు వేఱ బోధన మేలా. 474

క. మునివరుఁడు గంధవతినం, దనుండు నాగురుఁడు గరుణ దళుకొత్తఁగఁ జె
ప్పినవాక్యంబులయర్థము, లనఘా యివి నీవు వీని నలవఱుపు మదిన్. 475

శా. విద్వన్మోదవిధాయి నిర్మలవచోవిస్ఫూర్తివిఖ్యాతుఁ గృ
ష్ణద్వైపాయను నీవెఱుంగుము విభున్ నారాయణుం గా విప
శ్చిద్వంద్యం బగుభారతాధ్యయనముం జేయంగ శక్తుండు ధ
ర్మాద్వైతుండు సరోజలోచనుఁడ కా కన్యుండు తద్వాచ్యుఁడే. 476

క. బహువిధధర్మంబులు లో, కహితంబుగ నిట్లు సెప్పఁగా నిర్మలతా
మహనీయధిషణుఁ డగున, మ్మహాత్మునక [2]తీరుఁ గురుసమాజవరేణ్యా. 477

---

1 యోగాశ్రమంబు. 2 చెల్లు.

హయగ్రీవదేవమాహాత్మ్యాభివర్ణనము.

వ. అనిన విని సవిశేషసమ్మదుం డై జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో హయశిరో
భాసితుం డగువిష్ణుండు వేధకు సన్నిహితుం డయ్యె నని చెప్పితి వప్పురుషోత్తముం
డప్పు డేమిటికై యామూర్తి వహించె నత్తెఱం గెఱింగింపు మని యడిగిన నమ్ముని
యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె. 478
సీ. ప్రళయకాలంబున జలముల విష్ణుండు, యోగనిద్రారతి నొంది మేలు
కాంచి లోకంబులు గావింపఁ దలఁప న,హంకార మెసఁగె బ్రహ్మాభిధాన
కలిత మై తన్నాభికమలంబునం దిట్లు, జనియించి యాబ్రహ్మ సకలసృష్టి
కాదిభూతములుగ వేదముల్ నాలుగు, గలిగించె నప్పు డక్కమలనాభు
ఆ. నందు మునులయించినట్టిగుణంబులు, మూఁటఁ దొలుత సత్త్వమునకుఁ దోఁపు
కలిమి [1]దాననుండెఁ గమలోద్భవుఁడు రజ,స్తమము లసుర లయ్యె ధరణినాథ.
క. [2]విను కైటభుండు నా మధు, వనఁ బేర్చినయద్దురాత్ము లవ్వేదములం
గొని వేగ చని రసాతల,మున నైచిరి గాఢబంధములు సేసి నృపా. 480
వ. దాన నవ్వేధ విహ్వలించి. 481
క. లావును దృష్టియు గతియును, నా వేదచయంబ నాకు నవి యడఁగిన నే
నేవిధి సృజింతు లోకము, లేవాఁ డీయెడరు దలఁగు నిం కెట్లొక్కో. 482
వ. అని పలవించి. 483
ఆ. విష్ణు బహువిధముల వినుతింప నజ్జల, శాయి హయశిరంబు సకలవర్ణ
భాసురంబు నైనపరమాద్భుతంపురూ,పంబు దాల్చి వేదపరత నొంది. 484
క. పాతాళమునకుఁ జని యం, దాతత మై ప్రణవరూప మగునాదం బు
ద్ద్యోతితము సేసె నది యా, దైతేయులు విని పటుప్రతాపం బెసఁగన్. 485
క. ఆనాదము దెసకుం జన, దానవరిపుఁ డొండువలనఁ దా నరిగి తదీ
యానూనబంధపీడిత, లైనశ్రుతులు విడిచి తెచ్చి యజునకు నిచ్చెన్. 486
తే. ఇచ్చి యెప్పటియట్ల యహీంద్రతల్ప,శయనుఁ డై యుండె నట తమ చనినచోట
నెవ్వరిని గానకా దైత్యు లెచట శ్రుతులు, దారు మును వెట్టి రందు సత్వరముగాఁగ.
ఆ. అరిగి యచట వాని నరసి కానక రభ,సమునఁ గలయఁ దిరిగి శార్ఙ్గిఁ గాంచి
యుద్ధమునకుఁ బిల్వ నద్ధరణీధరుం, డడరి సమయఁ జూచె నసురయుగము.
వ. ఇట్లు విష్టరశ్రవుండు సృష్టికార్యంబు నిర్విఘ్నంబుఁ జేసిన విధాత యప్పని సు
నీతంబు సేసె నాఁటనుండియు హయశిరోమహితయగునమ్మూర్తి దక్కినమూర్తు
లకంటె నెక్కు డయ్యె నాజగత్కర్తను వేదంబులు నాశ్రయించి యుండు నని
చెప్పి వెండియు. 489
క. హరిసత్త్వాదిగుణంబులఁ, బోరిఁబోరిఁ గలిగింపఁ బెంపఁ బొలియింపఁగ భూ

1 దాననుండి కమలో. 2 విను కైటభుండు మధువును, వనఁ బేర్చిన.

వరయవి యెక్కువఁ దక్కువఁ,బొరయుచుఁ బరివర్తనంబుఁబొందుచు నుండున్.
క. గుణవంతుఁడు గుణరహితుఁడు, గుణకల్పనతత్పరుండు గుణనాశనసై
పుణశాలి గుణనిబద్ధుఁడు, గుణమోక్షణకరుఁడు శార్ఙ్గి కురుకులముఖ్యా. 491
క. విను నారాయణపరములు, జననాయక వేదములును జన్నంబులుఁ ద
క్షిణపుణ్యసమారంభము, లును రసముఖగోచరంబులును భూతములున్. 492
వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో నేకాంతికజనులు లోకోత్తరు
లని చెప్పి తదైకాంతికత్వం బెట్టిది యెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని
కి ట్లనియె. 493
ఆ. సాంఖ్యయోగపరమసారభూతం బిది, మున్ను వింటి యుద్ధమునకుఁ జొరక
కరుణ నార్ద్రుఁ డైనగాండీవి బోధింపఁ, గృష్ణుచెప్పినట్టిగీతలందు. 494

—వైశంపాయనుఁడు జనమేజయున కేకాంతికధర్మ మెఱింగించుట.—

క. నిర్మల మగు నేకాంతిక, ధర్మము నారాయణోదితం బై క్రియలం
గర్మఠుఁ డగుబ్రహ్మమతిని, ధార్మికవర యొలసె నతఁడు దయ సిగురొత్తన్.
క. దక్షునకు నెఱింగించిన, దక్షుఁడు బోధించె దనదుదౌహిత్రు జగ
చ్చక్షుని నాసవితృండు మ,నుక్షితిపతి కిచ్చె నవ్వినుతధర్మంబున్. 496
క. మను విక్ష్వాకున కొసఁగె న,తనివలనఁ దదీయయోగ్యతాకలితులు స
జ్జనములు వడసి రనేకులు, విను నారాయణునిచేత విని నారదుఁడున్. 497
క. తగియెదుశిష్యుల కొసఁగెను, జగతీశ్వర యిట్టు లది ప్రశస్తం బై యి
జ్జగములను గలిగె విను మ, య్యగాధధర్మంబు దుష్కృతాప్రాప్య మగున్.
క. దాని కహింసయ మూలము, దానన హరి ప్రీతుఁ డగు నతం డన ధరణీ
జానీ క్షేత్రజ్ఞుం డనఁ, గా నొక్కఁడ యగుట దెలియఁగా వలయుఁ గడున్.
క. ఏకద్విత్రిచతుర్వ్యూ, హాకారతఁ దోఁచు చుండు హరి భక్తజనా
లోకమున వాసుదేవా, ద్యేకస్ప్రాప్తముగఁ దత్తదుచితస్ఫూర్తిన్. 500
తే. వాసుదేవుండు ప్రథమంబు వసుమతీశ
యొలి సంకర్షణుండుఁ బ్రద్యుమ్నుఁడును ద్వి
తీయకంబుఁ దృతీయంబుఁ దెల్ల మచ్చ
తుర్థ మనిరుద్ధుఁ డిట్లు చతుర్విధములు. 501
క. ఈనెలవులఁ దోఁచును హరి, దా నొక్కఁడ యింద్రియప్రతతి కందం డే
కానూనభక్తి కగపడు, దానికిఁ దపమును శమంబు దమమును వలయున్.
క. శాంతిపరినిష్ఠునకు నే,కాంతికధర్మంబు గరతలామలక మగుం
జింతాతంతుత్రుటనా, త్యంతవిదగ్ధంబు సూవె యది మనుజేంద్రా. 503
క. అనిన నతఁ డిట్టిధర్మము, గొనియాడక వ్రతము లొండు గోరి నడపఁగాఁ
బని యేమి యెఱింగింపుము, జనముల చందంబు నాకు సంయమివర్యా. 504

క. అని యడిగిన వైశంపా,యనుఁ డతనికి నిట్టు లనియె నది గల దధిపా
విను సాత్త్వికమును రాజస,మును దామసమును వికారములు మానసముల్.
తే. వికృతులందును సత్త్వస్థవిధము మేలు,దాన హరిఁ బొందవచ్చు నతండునడపుఁ
దత్ప్రకారులకుశలంపుఁదంత్ర మెల్ల, వార లేకాంతికులు పెఱవారి వినుము.
క. కలగొన రాజసతామస,ము లయినభావములు వికృతిఁ బొందింపఁగ మ
ర్త్యుల కేకాంతికవృత్తిని, నెలకొనఁగా నెట్లు వచ్చు నిర్మలధిషణా. 507
క. వారికిఁ బ్రవృత్తిలక్షణ, తారూఢం బైనధర్మ మలవడు హరికిం
గారుణ్యపాత్రములు గా, రారయ వా రన్యపథసమాశ్రితు లగుటన్. 508
క. ఏకాంతిజనంబులు సు,శ్లోకుం డగుహరిమనంబులో నుండుదు రా
లోకింప వారి కతనికి, నేకత్వము గలదు దెల్ల మిది వేదములన్. 509
క. ఈతెరువు మద్గురుఁడు సం, ప్రీతిని దయ నన్ను నాదరించుచుఁ జెప్పెం
జేతశ్శుద్ధికలనమెయి, వీతదురిత మైనభంగి విన్నది యధిపా. 510
క. చాలిన నీవును హరి ని, ట్లాలోకింపుము నిరంతరానందశ్రీ
శాలి వగు దనిన నాభూ, పాలోత్తముఁ డాతపస్విపతి కి ట్లనియెన్. 511
తే. వేదములు సాంఖ్యమును యోగవిధియుఁ బాశు
పతముఁ బాంచరాత్రంబు నా బహువిధములఁ
జెల్లుబోధసాధనముల కెల్ల నిష్ఠ
యొక్కటియొ యివి భిన్ననిష్ఠోదితములొ. 512
వ. నా కెఱింగింపవే వీనికిం బ్రవర్తకు లెవ్వరు వారలం జెప్పు మని యడిగిన జనమే
జయునకు వైశంపాయనుం డు. 513
ఉ. ద్వీపమునం బ్రబోధపరిదీప్తుని వేదనిధానముం జగ
ద్వ్యాపకతేజు గంధవతియందుఁ బరాశరసంయమీశ్వరుం
డేపురుషోత్తముం [1]బడసి యీడ్యతమోన్నతి నొందె లోకశి
క్షాపరు భారతాధ్యయనకారకుఁ గొల్చెద నమ్మహాత్మునిన్. 514
వ. అనుచుం గృష్ణద్వైపాయనధ్యానపరాయణుం డగుచుం బలికి యాభూవిభున కభి
ముఖుం డై. 515
క. విను మీతంత్రంబుల కె,ల్లను సరయఁ బరాయణం బలఘుతరసంవి
త్తనుఁ డగునారాయణుఁ[2]డ య,తనిఁ బొందఁగ ఋజువులగుపథములివి యధిపా.
వ. వేదంబులకుం బ్రవర్తకుండు నారాయణనందనుం డపాంతరతముం డనుపేరం
బ్రసిద్ధుం డగువేదవ్యాసుండు సాంఖ్యంబునకుం గపిలుండును యోగంబునకు
హిరణ్యగర్భుండును పాశుపతంబునకు శివుండును పాంచరాత్రంబునకు విష్ణుం
డును బ్రవర్తకులు పాంచరాత్రంబు వైష్ణవం బనం బరఁగు ననిన విని యజ్ఞపతి

1 బడసె నీడ్యతమోన్నత నొప్పలోక. 2 డా,తనిఁ బొందఁగ.

యమ్మునిపతితో వేదవ్యాసుండు పరాశరపుత్త్రుం డని చెప్పి తప్పరమమునికి
నారాయణనందనత్వం బెట్లు వచ్చె ననుటయు నతం డతని కిట్లనియె. 517
సీ. హిమవన్నగంబుపాదమున మహాభారతం బొనర్చి పరిశ్రమంబు దోఁప
భావించి శిష్యులు గావించుపరిచర్యఁ, దద్వినోదనపరత్వమున నొంది
వారికి వేదార్థభారతార్థంబులు, సాత్యవతేయుండు సదయబుద్ధి
నెఱిఁగించు చున్నట్టియెడ నేను లోనుగాఁ, గొందఱు తత్పాదవందనంబు
తే. భక్తిఁ జేసి నారాయణప్రభవుఁ డండ్రు, నిన్నుఁ గృపఁజెప్పవే మాకు నిర్మలాత్మ
యత్తెఱం గని యడిగిన నమ్మహాను, భావుఁ డత్యంతకరుణార్ద్రభావుఁ డగుచు.
వ. మాతోడ ని ట్లనియె. 519

వేదవ్యాసునకు నారాయణనందనత్వంబు గలిగినప్రకారము.

సీ. ఆదికాలమునఁ బ్రజాభిసర్గమునకు, నారాయణుఁడు నిజనాభిపద్మ
మున బ్రహ్మఁ గల్పింప భూతసంఘమ్ముల, నెల్ల నాతఁడు సృజియించె నతని
ముఖమున బహువేదములు ప్రసరింపఁగఁ, జేసి వానికి మేలు సేఁత బుద్ధిఁ
దలఁచి యవ్విష్ణుండు నలఘుబోధుని నపాంతరతముం డనియెడుతనయుఁ జిత్త
తే. మునన కల్పించి యతిభక్తి మ్రొక్కి నిలిచి
యున్నయక్కుమారుని శ్రుతు లన్నియును దృ
ఢావధానుండ వై విని నీవు వాని
నంచితవ్యాస మొందింపు మనియెఁ బ్రీతి. 520
ఆ. అనిన నట్లకాక యని యయ్యపాంతర, తముఁడు వేదభేదనము నొనర్చె
దాని కవ్విభుండు దద్దయుఁ బ్రీతుఁడై, వత్సలత్వగౌరవం బెలర్ప. 521
క. వేదవ్యాసుఁడ రమ్మని, యాదరమునఁ బిలిచి నాకు నాత్మజుఁడై సం
పాదించువాఁడ వధికా, హ్లాదము మన్వంతరంబు లన్నిటియందున్. 522
క. అని యానతిచ్చి మఱియును, జననంబులు నీకుఁ గల్గు సంయమిమాన్యా
యనియుఁ బలికి వెండియు ని,ట్లనియెను విష్ణుండు పేర్చునర్మిలితోడన్. 523
క. నాచరితంబులుఁ దైర్లో, క్యాచరణంబులును ధర్మ మఖిలంబు మదిం
జూచి త్రికాలజ్ఞత్వస,మీచీనత వెలయుమునులు మేటి యనంగన్. 524
క. ఉత్తరకాలంబున లో,కోత్తరుఁడు వసిష్ఠపౌత్త్రుఁ డుదితజ్ఞానో
దాత్తుఁడు పరాశరుం డను, నుత్తమసంయమికిఁ బుట్టు దుజ్జ్వలతేజా. 525
క. నీవలనన కలిగి కురు, క్ష్మావలయం బేలునట్టిజనపతు లన్యో
న్యావిష్టరోషు లై రణ, సేవనమునఁ గులము తఱచు సెఱుతురు వత్సా. 526
తే. కాలములకీడుకతమునఁ గలఁగఁబడిన, వేదములఁ నీవు నాఁడును విమలబుద్ధి
నంచితవ్యాస మొందించి యఖిలదివిజ,మునిగణముల కొనర్తునమ్మోద మనఘ.
తే. ధర్మసందేహములు నీవు నిర్మలంపు, వాక్యములఁ బాపి జగములవార లెల్ల

నఖిలసంశయచ్ఛేత్తపుణ్యాత్మకుండు,లోకహితవాణి యనంగ సుశ్లోకుం డగుదు.
క. రాగిత్వము విడువదు నిను, రాగవిదూరుం డగుసుతుండు ప్రభవించును నీ
కాగమవిధానబుద్ధియు, యోగము సాంఖ్యంబు మది సముదితంబు లగున్. 529
వ. అని నిర్దేశించి నీవు నిజేచ్ఛం బ్రవర్తింపు మని పలికి యద్దేవుం డంతర్హితుం
డయ్యె నిది మదీయనారాయణసంభవత్వంబు తెఱం గేను యమనియమనిరూఢి
నిర్మలతపః[1]కలనంబు చిరకాలం బాచరించి యప్పురుషోత్తముకారుణ్యంబు నా
మీఁద నంత కంతకు నెక్కుడగునట్లు సేసితి నని మద్గురుండును త్రికాలవేది
యు నగువేదవ్యాసుండు సెప్పె నని చెప్పి వైశంపాయనుండు జనమేజయునితో
వెండియు నిట్లనియె. 530
సీ. అట్లు ధర్మజుఁడు నారాయణనారద, సంవాదకథ విన్నసమయమునను
నారదుం డచ్యుతుకారుణ్య మప్పొయిఁ, బడసి క్రమ్మఱి వచ్చి బదరికాశ్రి
మమున నారాయణు మన్ననతోడిసం, భాషణంబును గాంచి పరమతపము
దాఁ జేత యొఱిఁగించి తదనంతరంబ య, య్యమరమునీంద్రుం డే మడిగినట్ల
ఆ. యడుగ ధర్మనందనాదులుం గృష్ణుండు, వినంగ మద్గురుం డతనికిఁ జెప్పె
సురలు మోక్షధర్మపరులు గా కథ్వరా, యత్తచిత్తు లైనయత్తెఱంగు. 531
వ. ఇట్లు సెప్పి. 532
క. వేదవ్యాసుఁడు సుముఖత, నాదైవతమునికిఁ జెప్పె హాయశిరుం డగుదా
మోదరునిదివ్యలీల స,మాదరమున ధర్మనందనాదులు వినంగన్. 533
వ. అని చెప్పి వెండియు. 534
క. నిజనామనిర్వచనములు, విజయుం డడుగంగ నెల్లవియు నెఱిఁగించెం
ద్రిజగద్భజనీయపదాం,బుజుం డగుకృష్ణుండు భరితపుణ్యచరిత్రా. 535
వ. ఇట్లగుట ము న్నెఱింగించితి. 536
క. వేదాదు లైనపథము ల,భేదప్రాప్యంబు లగుట ప్రియ మెసంగంగ న
వ్వేదవ్యాసుఁడు సెప్పె స,మాదరమునఁ బార్థుం డడుగ నందఱు వినంగన్.
క. ఏకాంతికధర్మమును,శ్లోకుం డగునాతఁ డడుగ లోకోత్తర యా
లోకారాధ్యుఁడు సెప్పె ద,యాకరమతి కృష్ణధర్మజాదులు వినంగన్. 538
క. దైవవశంబున నేడును, నీ వడుగంగ నింతవట్టు నిస్సందేహం
బై వఱలంగ నేఁ జెప్పితిఁ, బావన మిది యసదృశంబు పౌరవముఖ్యా. 539
వ. అని పలికి నారాయణనారద [2]సంవాదాదికం బైనయివ్వాఙ్మయం బంతయుం
జెర్కొని. 540
క. నారాయణీయ మగునీ, సారాఖ్యానంబు వినినఁ జదివిన సంప
త్త్వారోగ్యాయుస్సద్గతు, లేరికి నైనం గురుక్షితీశ్వర కలుగున్. 541

1 కరణంబు. 2 సంవాదం బైన; సంవాదికం బైన.

వ. అనిన విని యత్యంతాహ్లాదభరితాంతఃకరణుం డయినయక్కౌరవేంద్రుతో న మ్మునీంద్రుం డిట్లను నిట్లు సకలలోకసంభావనీయసత్కథ లాకర్ణించి సముదీర్ణ సంప్రీతుం డగునప్పాండవాగ్రజుండు. 542

తే. అమరతటినీసుతున కిట్టులనియె రాజ, ధర్మముఖ్యంబు లగుసర్వ ధర్మముల ను దాత్తకృప నెఱిఁగించి తత్ప్యుత్తమంపు, ధర్మ మెయ్యది సెప్పుము ధర్మనిత్య.

వ. అనుటయు నాదేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కిట్లనియె. 544

చ. అరయఁగ ధర్మతంత్రములయందు నిరర్థము లేదొకండు నె
వ్వరిమది యెందు వ్రాలెఁ దగ వారలు దానిన పూని యాచరిం
తు రదియు వారి కిష్టఫల[1]దోహనకార్య మొనర్చు నెల్లెడం
బురుషులఁ జూడ మే తమకుఁ బోలినధర్మములక్ వెలుంగఁగన్. 545

→ ఇంద్రునకు నారదుఁడు సెప్పినభృగునామకవిప్రునిచరిత్రము. ←

వ. అది యట్లుండె నప్రతిహతగతి యై చరించుచుండి యొక్కనాఁడు నారదుం డాఖండలుపాలికిం జనిన నతం డతనికి సముచితసత్కారంబు లాచరించి సుఖాసీనుం డై యున్నయమ్మునివరునాననంబునం జూడ్కి నిలిపి నీవు మెలంగునెడ నెద్దియేనియు నాశ్చర్యంబు గన్న యది గలదే యని యడిగిన నమ్మహాత్ముం డమ్మహేంద్రునకుం జెప్పినకథ సెప్పెద నది భవత్ప్రశ్నంబున కుత్తరం బై యుండు దాని వినుము భాగీరథీదక్షిణతీరంబున మహాపద్మం బనియెడుపురవరంబునఁ గులశ్రేష్ఠుం డగుభృగుం డనువిప్రుండు గలం డప్పురుషవరుండు. 546

సీ. ధర్మనిత్యుండు సత్యవ్రతపరుఁ డహింసాశాలి యింద్రియ జయవిభాసి
నిజకర్మతృప్తుండు నిష్క్రోధుఁ డంచిత, న్యాయసంప్రాప్తధనముల దేవ
పిత్రతిథిజ్ఞాతి మిత్రకార్యములు ని, ర్వర్తించు సువినయవంతు లైన
తనయులఁ గన్నాఁడు దన్నెల్లవారును, వినుతింప మన్నాఁడు దనమనమున

తే. నెట్టికృత్యంబు మేలొ యే నెద్ది సేసి
కృతపరాయణధర్మతా స్థితిసహింతు
నొక్కొ యని చింతఁ బొందుచు నుండు నాత్మ
నిష్ఠయులవాటు కాంక్షించి నృపవరేణ్య. 547

వ. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు. 548

తే. తనగృహంబున కతిథి యుదాత్తుఁడొక్క, బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చె వచ్చినఁ బరమభక్తి యుక్తి నాతిథ్య మొనరించి యున్నయప్పు, డమ్మహాద్విజుతోడ నిట్లనియె భృగుఁడు.

సీ. అనఘ నీమధురవాక్యంబులఁ జేసి మి, త్రత్వంబు వొంది మద్భావగతము
నీ కెఱింగించెద నీవు నెయ్య మెలర్ప, హిత ముపదేశింపు మేను నియతి
నాత్మావలోకన మాచరించెద నని, తొడఁగుదు నది యలవడదు నాకు

1 దోహలకార్య.

లోకసామాన్యగుణాకలనంబున, బద్ధుండ నగుట నెబ్భంగి నాత్మ
ఆ. నాత్మ యందు కని యనామయత్వముఁ బొంది
ఖండరహిత మగుసుఖమున మునిఁగి
యుండువాఁడ భూసురోత్తమ చెప్పవే
యనిన నతని కిట్టు లనియె నతఁడు. 550
క. ఏనును నిట్టుల మోహా, ధీనుఁడ నై యాత్మ గాంచు తెఱఁగొలయుటకుం
బూని పడుదు నెయ్యదియో, కానం దెరు వాశుభ ప్రకలనంబునకున్. 551
ఉ. కొందఱు బ్రహ్మచర్యమునఁ గొందఱు భవ్యగృహస్థధర్మముం
బొందుటఁ గొంద ఱిద్ధతపముల్ వనభూమిఁ దగం జరించుటం
గొందఱు నిష్క్రియత్వమునఁ గొందఱు యజ్ఞవిధానశాలితం
గొంద ఱనూనదానములఁ గోరి యొనర్తురు నిత్యసౌఖ్యమున్. 553
క. జననీజనకారాధన,మున గురుభక్తిని సువృత్తమున శాంతిని దాం
తిని సత్యమున నహింసను, విను కాంతురు మోక్షపదము వేర్వేఱ జనుల్.
వ. అట్లు బహువిధంబు లగుధర్మద్వారంబులు గలవు గలిగినకలుచ నెల్లవారికి నా
త్మానందం బలవడ నేర్చునే యొకటి యుపదేశించెద నాకర్ణింపుము. 554
తే. నైమిశారణ్యమునయందు గోమతి యనఁ
బరఁగు నుత్తమనది [1]మహాపద్మ మనఁగఁ
గలదు [2]పుణ్యహ్రదము దానియలఘు[3]తటత
లంబు నెలవుగా నుండు నాగం బొకండు. 555
క. ఆతీర్థోత్తమమున మాం,ధాతృఁడు లోనుగ విశిష్టతపముల నిహలో
కాతిశయమునుఁ బరలోక, ద్యోతనముం బడసినారు దొల్లి యనేకుల్. 556
వ. అప్పుణ్యక్షేత్రంబున. 557
తే. పద్ముఁ డను పేరియన్నాగపతి యుదాత్తుఁ
డఖిలధర్మజ్ఞుఁ డతులదయాన్వితుండు
సుజనసంభావ్యమానుఁ డస్తోకపుణ్య
నియతనిత్యుఁ డాగంతుకప్రియుఁ డతఁడు. 558
ఉ. ఆతనిఁ గానఁ బొమ్ము పరిచుమరాదరణంబున నీదుకోర్కి సం
ప్రీతిగఁ దీర్చు నాగుణగరిష్ఠుఁడు నాపలు కూఁదు మన్న మో
దాతిశయంబు నొంది భృగుఁ డాధరణీసురవర్యుతో మహా
త్మా తెలి వొందె దే నామనము తావకపావనవాక్యసంపదన్. 559
క. అని పలికి యి ట్లనియె ని, ద్దిన శేషము రాత్రియును మదీయనివాసం

1 అ. మహాప్రథితి ననఘు. 2 పుణ్యపురము. 3 తరతటంబుతలమున నాగాహ్వయం బొకండు.

బున నిలువు నిలిచి మత్పా, వనుఁడవు గావలయు గౌరవశ్రీభరితా. 560
అనిన నతఁ డట్ల చేయ న,తనిఁ బూజించుటను మధురతరసల్లాపం
బున ధర్మసత్కథావ,ర్తనమున నక్కాల మతఁ డుపాత్తతఁ గడపెన్. 561
వేగిన నామంత్రితుఁ డై, యాగుణనిధి పీఁటకొలిపి యతఁడు ప్రయాణో
ద్యోగంబు సమీచీనవి,ధాగరిమప్రౌఢవృత్తి దగ నొనరించెన్. 562

భృగుం డనువిప్రుండు పద్మం డనుసర్పరాజుం గన వచ్చుట.

ఇవ్విధంబున నుద్యుక్తుం డై భృగుండు బంధుమిత్త్రజనసమ్మతం బగు తెఱంగునం గదలి యెడనెడ బహుతీర్థసేవనంబు సేయుచుం జని పుణ్యం బగు నైమిశారణ్యం బుసొచ్చి గోమతీతీరంబు సేరి సుప్రసిద్ధం [1]బగుమహాపద్మప్రాదంబు తటంబునం బొలుచుభుజగేంద్రమందిరంబు గాంచి తగం బ్రవేశించె నట్టియెడ. 563
భక్తితోడ నన్నాగేంద్రుపత్ని యెదురు,వచ్చి తోడ్కొనిచని యర్చలిచ్చిమీర
లిందు రాకకుఁ గారణ మేమి సెప్పుఁ, డెద్ది పనిచినఁ జేసెద నిద్ధచరిత. 564
అనుటయు నమ్మహీదేవుండు దేవి భవదీయపతిం గాన వచ్చితి నెచ్చో నున్నవాఁ డవ్విభుం గానిపింపు మనిన నతని కాభుజంగాంగన యిట్లనియె. 565
తనకు నెలవరుస వచ్చిన, నినరథవహానమున కాతఁ డేఁగినవాఁ డే
డెనిమిదిదివసములకు నిట, సనుదెంచుం దథ్య మిది ప్రసాదప్రవణా. 566
అతని తెఱం గిట్టిది వాం,ఛిత మెయ్యది యిత్తు ననఘ చెప్పు మనుడు నా
సతి కిట్లను భృగుఁడు భవ,త్పతిఁ గనుటయ కాక వాంఛ దక్కను గలదే.
అయ్యురగవల్లభువచ్చునంతకు నుల్లవనంబున నిలిచెద నవ్విభుండు వచ్చినప్పుడ మఱవక నా తెఱంగెఱింగింప వలయు నని పలికి పోయి భృగుండు గోమతీతటపుణ్యారణ్యంబున జప్యపరుండును నిరాహారుండును నై యుండె నట్లుండ నాభుజంగపతిబాంధవులు దదీయపత్నీపుత్త్రసహితంబుగా నమ్మహీసురవరుపాలికిం జనుదెంచి మృదుమధురవాక్యంబుల ననునయించి నీవాహారంబు గొనక నిలువం దొడఁగిననాఁటికి నేఁ డాఱవదినం బయ్యె నే మతిథిపూజాపరులము మాకు ధర్మవిరోధంబు గాకుండ మాచేయునాతిథ్యంబు నాదరింపు మస్మత్ప్రార్థనంబున నన్నంబుఫలంబు మూలంబు మఱియు నెయ్యది యైనను భుజించి మమ్ము రక్షింపవే యనిన వారలతో నాసువ్రతశీలుం డిట్లనియె. 568
ఇం తన నేల యేను భుజగేశ్వరురాకయ వార్చినాఁడ నా
[2]కం తవునంతకుం గుడువ నాఁకలి నీళ్లులు దాఁవఁ దృష్ణ యొ
క్కంతయు లేదు గా కలిగి యే యటవిస్థలి కేఁగుదెంచి యే
శాంతమ యున్నవాఁడ నియమాభిరతుం డను నేఁప నేటికిన్. 569
మాకును ధర్మవిరోధము, గాకుండుట కేన పూఁట గారవమున నా

1. అ. బగునాగాహ్వయపురంబునం బొలుచు. 2 కంతకు నన్నముం గుడువ,

లోకింపుఁ డింక దివసయు, గాకలనముఁ గల్గ వ్రతసమాప్తియుఁ గలుగున్.
క. వినుఁ డష్టమ మగుదివసం,బున ముద మారంగ నిందు భుజగేంద్రుఁడు రా
కునికి గలిగెనేనియుఁ బర, దినమునఁ గుడిచెద భవన్మతిం బ్రియ మెసఁగన్.
వ. మీర లిత్తెఱంగున కనుజ్ఞ సేయ వలయు నని సంప్రార్థనీయస్వరంబునం బలికిన
వార లందఱు నొడంబడి నిజనివాసంబులకుం జని రయ్యష్టమదివసంబున. 572
క. వరుసదినంబులు [1]దీఱిన, నరవిందాప్తుండు దనకు ననుమతి సేయం
గురువంశముఖ్య తగ న,య్యురగాధీశుండు విభవ మొప్పఁగ వచ్చెన్. 573
ఉ. వచ్చిన [2]సంభ్రమంబు గరువంపుఁ జెలర్పున [3]నుల్లసిల్లి మే
నచ్చుపడంగఁ జేయఁ జెలు వాభుజగేశ్వరుపత్ని యాతనిం
జెచ్చెరఁ దా నెదుర్కొని విశిష్టసమాదర యై యుపాయనం
బిచ్చి తదీయచిత్తమున కింపెస లారఁగఁ బాద్య మిచ్చినన్. 574
వ. సంప్రీతుం డై సముచితప్రకారంబున నుండె నట్లున్నయన్నాగేంద్రుండు స
మీపాసీన యైనయద్దేవి నాలోకించి. 575
తే. అతివ సేమమె తగ దేవతాతిథిప్రి, పూజనంబులు నడచునే పూర్వవృత్తి
యెడలి యేను లేకునికి నేమేని వికల,మయ్యెనో చెప్పుమనవుడునా మృగాక్షి.
ఉ. ఆతనితోడ నిట్లనియె సంతయెఱుంగమి రాదు నీదుశీ
లాతిశయంబుకల్మి భుజగాధిప నాకుఁ దగన్ సమస్తదే
వాతిథిపూజనంబులు సమగ్రము లై నడచెన్ సుహృజ్జన
ప్రీతియు మున్నపోలె నవిభేదత యొప్పఁగ నిర్వహించితిన్. 577
వ. అని వెండియు. 578
సీ. గురుభక్తి శిష్యులకును వేదపరత విప్రులకును జనరక్ష భూపతులకు
న్యాయార్జనంబు వైశ్యజనంబులకుఁ ద్రివర్ణారాధనంబు శూద్రావలికిని
బతివాక్యకరణంబు భటులకు సర్వోపకారక్షమం బైనసారభూత
మనఁగఁ బెంపొందుగృహస్థాశ్రమంబుపై, వారనిప్రియ మెల్ల వారలకును
తే. లోకమేల యేనేల యిట్లేకతంబ, యింద్రియంబులఁ గుదియించి యిచ్చ నడఁచి
యుండువాఁడఁ గాకనుమతియోగికిని బ,తివ్రతాత్వంబు భార్యకును వ్రతములు.
వ. కావున ధర్మసూక్ష్మసంవేది వగునీదుచిత్తంబున ఖేదం బొక్కింతయేనియుం బొడ
గునట్టివిధంబున వర్తింతునే యొకండు విన్నపంబు సేయం గల దవధరింపుము పర
మపావనమూర్తి యొక్కమహీసురోత్తముం డిచ్చటికివచ్చి యభ్యర్చితుం డై
భవత్పతి దర్శింప వచ్చితి ననియెఁ గార్యం బేమి యని యడిగిన నాకుం జెప్పకుండె
నేను నీ వట ననుటం జెప్పిన విని యట్లైన నాభుజంగవిభుండు వచ్చునంతకు

1 దంగిన. 2 సంభ్రమంబు గరువంపు చెలర్పను. 3 నుల్లసిల్ల మేఁ; నుల్లసిల్లుమై.

వ. స్వజనంబులచేత నిచ్చట నీయునికి విని యభిగమ్యుండ వగు నీకడకుం జనుదెంచితి ననవుడు నద్ధరామరవరుండు ధర్మారణ్యంబుననుండి నిన్నుం గాన వచ్చితి మాన నీయమహీసురసూనుండ భాను నారాధింపనీ చనుట భవదీయవల్లభవలన నెఱింగి వాఁడి నచేని వాఁడు వాన కెదురుచూచునట్లు భవదాగమనంబు వార్చి నియతవృత్తి నున్నవాఁడ మదీయమనఃక్లేశంబు నిరసింప నీవ యర్హుండ వనుటయు. 594

తే. నీవు కల్యాణమూర్తివి నీమనోర,థంబు సఫలంబు సేసి కదా మదీయ జననసఫలతఁ గలిగింతు ననుభుజంగ,మాధిపతి మోముఁ జూచియిట్లనియె నతఁడు.

క. నాకోర్కి పిదపఁ జెప్పెద, లోకనుతా యొకటి యడుగ లోలత్వము చి త్తాకలిత మయ్యెఁ బ్రార్థన, సేకొని యది నాకు మున్ను చెప్పఁగవలయున్.

వ. అనుటయు నయ్యురగవల్లభుం డది యెయ్యది యడుగు మనిన భృగుండు నీవు రవిరథంబు నహింపం జనినయెడఁ గనినవినినయట్టియాశ్చర్యంబులు గలవేని వాని నా కెఱింగింపవే యనిన నతం డతని కిట్లనియె. 597

సీ. ఆశ్చర్యముల కెల్ల నాస్పదం బాదిత్యుఁ, డాతనివలనన భూతజాల మఖిలంబుఁ [1]జరియించునది యచ్చెరువు గాదె, యద్దేవునంశువులందుఁ బ్రీతి నమరులు వాలఖిల్యాదిమునీంద్రులు, సిద్ధులు శాఖలఁ జెంది యుండు విహగకులంబులవిధమున వసియింతు, రంతకంటెను [2]నెక్కు డద్భుతంబు

ఆ. గలదె యమ్మహాత్మువలనన వాయువు, వెడలి యతనినడిమివిపులరశ్మిఁ బొంది వృష్టిగురియు నెందును నట్టిచో,ద్యములు గలవె భూసురాగ్రగణ్య. 598

క. రవి సృజియించును వర్షము, రవియ మగుడఁ గిరణతతులరస మంతయుఁ దాఁ దివుచును విస్మయకారక, మవనీసురవర్య దాని కధికము గలదే. 599

క. ఇనువేఁడిమి శోషించిన, జనములయం దాత్మనిష్ఠశాశ్వతికత్వం బున వెలుఁగు చుండు దానికి, ననఘా మిగులంగఁ జిత్రమైనది గలదే. 600

తే. సూర్యువలనన బీజంబు ధార్యమాణ, మగుఁ జరాచరధారిణి యైనధరణి చేత నంతకు మిగులఁ జర్చింప నక్కు,జంబు లెందును గలవె నిష్ఠానిరూఢ.

క. పరముండు నిరంజనుఁ డ,క్షరుఁ డజరుం డద్వయుండు శాశ్వతుఁ డగున ప్పురుషుఁడు రవియంద వెలుఁగు, నరు దంతటికంటెఁ గలదె యగ్రిమవర్ణా.

వ. అని వెండియు. 603

ఉంఛవృత్తిమహిమము.

క. విను మత్యాశ్చర్య మొకటి, మనుజోత్తమ యొక్కనాఁడు మధ్యాహ్నమునం దనవెలుఁ గినునివెలుఁగుతో, నెనగా గగనమున నొక్కఁ డేతెంచె వడిన్. 604

క. [3]అంబరపాటనమునఁబో,లెం బెద్దయు మెఱయుతనదులీలాగతిక య్యంబరమణి యధికప్రిమ,దంబున నభిముఖుఁడుగా నుదగ్రస్ఫూర్తిన్. 605

1 జనియించునది. 2 నొక్కటద్భుతంబు. 3 అంబరపాటనమునుబో,లెం.

కదియఁగఁ బాఱుతెంచిన వికాసవిభాసిముఖారవిందుఁ డై
యెదురుగఁ జేయి సాఁచె దివసేశుఁ డతండును [1]లీలఁ గేలు నొ
ప్పిదముగఁ బట్టి రూపము లభిన్నతఁ బొందఁగఁ జొచ్చె బింబమున్
సదనముఁ జొచ్చునట్లు విలసద్గతి నిం కిట యేమి సెప్పుదున్. 606

అట్టియెడ. 607

అరదముమీఁద మున్ వొలుచు నాతఁడొ యిప్పటియాతఁడో దివా
కరుఁ డనుసందియం బు భుజగంబులచిత్తములందుఁ బుట్టి యొం
డొరువులతోడ వారు గడు నొయ్యన పల్కఁగ నే వినీతిను
స్థిరమృదుభాషి నై యడిగితిం బ్రభువున్ ధరణీసురోత్తమా. 608

ఇతఁ డెవ్వం డని యమ్మెయి, నతిచకితాత్ముండ నగుచు నడుగుటయు నహాఁ
పతి నామీఁదఁ గృపాసంగత మగుతనచూడ్కి వాలయఁ గా వత్సలుఁడై.
సురయక్షగంధర్వగరుడోరగాదుల,లోన నెవ్వఁడు గాఁ డలోలువాత్మఁ
డుంఛవృత్తిమహీసురోత్తముం డస్థల,నియముండు ఫలమూల నీరమారు
తాహారుఁ డగుముని యాకాంక్ష సేయఁడు, ప్రాప్తంబు గానిపదార్థములకు
సర్వభూతహితత్వశాలి యిమ్మెయి సిద్ధిఁ, బ్రాపించె నని చెప్పెఁ బ్రకటఫణితి
ననఘ యిట్టివిశేషంబు గనుఁగొనంగ, వినను గాంచితి ననిన నవ్విప్రవరుఁడు
ప్రమదమెద నిండిపొంగారఁ బాఁపఁడేని,యాననముసూచియిట్లనుమానవేంద్ర.
ఇవి యన్నియు నాశ్చర్యము, లవుఁ దెరువును నాకుఁ జూపి తన్వర్థత నొ
ప్పువివిధశబ్దంబుల బో,ధవరేణ్య పోయి వచ్చెదం బ్రియ మొందన్. 611

నను మఱవక పనుపం దగు, పను లెల్లను బనుపు శిష్యభావశుభము నా
కనఘా కలిగెను నీదెస, ననూనభద్రములు నీకు నయ్యెడు నెపుడున్. 612

అన విని నన్నుఁ గాంచితి ప్రయత్నమునన్ వినిపింపు మీవు వ
చ్చినపని నాకు నీ కొకటి సేసితినే యిటు వృక్షమూలవా
సునిక్రియ లేచి పోక తగుచొప్పగునే భవదీయవాంఛ సె
ప్పిన నది యేను దీర్తు మఱి పెం పెసఁగం జను భూసురోత్తమా. 613

అని వెండియు. 614

తే. అనఘ నాయందు నీవు నీయందు నేనుఁ, గలము నీకు నీసర్వలోకంబుఁ గలదు
చింత కవకాశ మెద్ది నిశ్చింతభావ, మొందుమనియె నాదందశూకోత్తముండు.

వ. అనిన విని భృగుండు పద్మున కిట్లనియె. 616

తే. భోగివర యిది యిట్టిద భూతములను, నీవు నేనును సర్వగతావిశిష్ట
విధములము వేదితవ్యంబు విదిత మయ్యె, నిట్టిసందర్శనము వ్రత మింక నాకు.

క. ఈవిధమునిశ్చయము నే, భావింపఁగఁ గంటి నీకృపారతివలనన్

1 గేలుగేల నొప్పి.

నీవు కృతార్థుఁడవు సుజన, సేవిత యామంత్రణంబు సేసినవాఁడన్. 618

వ. అని పలికి యివ్విధంబునఁ గృతనిశ్చయుం డై భృగుండు భుజంగవిభు వీడ్కొని
దీక్షావిశేషకాంక్షం జేసి భార్గవకులపవిత్రుం జ్యవనుం గాంచి నిజవృత్తాంతంబు
సెప్పి తత్కృతసంస్కారంబునం గృతకృత్యుం డయ్యె నిప్పుణ్యకథ యబ్భార్గ
వుండు జనకసదనంబున నారదునకు వివరించె నద్దేవమునివరుండు దేవతావరునకు
వినిపించె నమ్మహాత్ముండు వసువులకుం జెప్పె జామదగ్న్యతోడిసంగ్రామంబున
నుద్దామచిత్తుండ నై నన్నుం దేర్చుటకై వసువులు సకలభూతసమదర్శిత్వసం
పాదకం బైనయీయితిహాసంబు నాకుం జెప్పిరి నీవు పరమధర్మం బెయ్యది యని
యడిగిన నేను నీకుం జెప్పితి సర్వసమతాసముపహితం బైనయనాకాంక్షిత్వంబు
ధర్మోత్తమంబు నిరతిశయానందంబునకు నిధానంబు. 619

క. అని యిట్లు ధర్మసుతునకు, ననిమిషతటినీతనూజుఁ డధికప్రేమం
బునఁ జెప్పుట వైశంపా,యనుఁడును జనమేజయునకు నర్థిం జెప్పెన్. 620

వ. చెప్పినవిని జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో నిత్తెఱంగునఁ బితామహుండు
హితోపదేశంబు సేసిన నమ్మహీశుం డెవ్విధంబుదశావిశేషంబు నొందె మునీం
ద్రా చెప్పవే యనుటయు. 621

ఉ. ఆగమపుష్పసౌరభశుభాంగనివాసబుధాంతరంగ వి
ద్యాగృహమేధితానుభగతామహనీయ సురార్చనీయ ని
ర్భోగనభోగసంపదనిరూప్య సుసంవిదవాప్య భక్తిల
క్ష్మీగురునిత్యయోగిజనసేవిత శాంతిసుఖైకభావితా. 622

క. అభిమతఫలసంపాదన, విభవమహీయఃప్రసాదవిశ్రుతవేదా
ఋభువిభువిలోచనాంబుజ, శుభదరవిత్యాహరిత్వ సుభగహరత్వా. 623

మాలిని. వరబహునుతవేదవ్యాస విశ్వాత్మభాసా
నిరుపమతనులీలానిత్య సత్యాధికృత్యా
నిరతిశయసమత్వోన్నిద్ర కారుణ్యభద్రా
భరితభువనవర్గా భాస్వదానందమార్గా. 624

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిరాజి
తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందు
పర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము. 625

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతమునందలి
శాంతిపర్వము సమాప్తము.

చెన్నపురి : వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము—1915.

ఆంధ్రగ్రంథములు.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
కృష్ణరాయవిజయము, కుమార ధూర్జటికృతము	...	0	8
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి. పాపరాజప్రణీతము	...	1	8
భాస్కరరామాయణము, చక్కనికూర్పు	...	2	8
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద, చక్కనికూర్పు	...	2	8
మొల్లరామాయణము, చిన్నసైజున పెద్దక్షరములతో చక్కగ ముద్రితము		0	8
అచ్చతెనుఁగు రామాయణము, శుద్ధప్రతి	...	1	4
ఆంధ్రభాగవతము, పోతనామాత్యప్రణీతము, ఇదివఱకు ముద్రితమైన ప్రతులకన్న అన్నివిధముల బాగుగనున్నది	...	3	0
మనుచరిత్ర, సటీకము, చిన్నసైజు	...	1	8
వసుచరిత్ర, సవ్యాఖ్యానము, దళసరికాగితములు, చక్కనికూర్పు	...	2	8
ఆముక్తమాల్యద, వావిళ్ల, రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో మేలుకాగితములమీఁద చక్కఁగ మరలముద్రించినారము		3	0
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	8
కళాపూర్ణోదయము, దళసరికాగితములు	...	1	8
రాఘవపాండవీయము, సటీకము, చక్కనికూర్పు	...	1	8
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవి	...	0	10
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	8
విజయవిలాసము, చేమకూర. వేంకటకవికృతము	...	0	4
సారంగధరచరిత్ర, చేమకూర. వేంకటకవికృతము	...	0	8
బిల్హణీయము, చక్కనికూర్పు	...	0	2
వైజయంతీవిలాసము ,,	...	0	8
రంగరాయచరిత్ర, దిట్టకవి నారాయణకవిప్రణీతము	...	0	8
రామాభ్యుదయము, అయ్యలరాజు. రామభద్రకవి	...	1	4
నీలాసుందరీపరిణయము, కూచిమంచి. తిమ్మకవి	...	0	8
రసికజనమనోభిరామము	...	0	8
రుక్మిణీపరిణయము	...	0	6
రాజశేఖరవిలాసము, కూచిమంచి. తిమ్మకవి	...	0	8
పారిజాతాపహరణము, సాధారణప్రతి	...	0	4
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవిప్రణీతము	...	0	8
అనిరుద్ధచరిత్ర, కనుపర్తి. అబ్బయామాత్యప్రణీతము	...	0	8
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిప్రణీతము	...	1	0

ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము, తరిగొండ. వేంకమ్మప్రణీతము, చక్కనికూర్పు	0	14
జైమినిభారతము, అశ్వమేధపర్వము, చక్కనికూర్పు ...	0	12
ఉత్తరహరివంశము, నాచన సోమనాథకృతము, చక్కగ పరిష్కరించి చిన్నసైజున పెద్దచ్చులో ముద్రించియున్నాము ...	1	4
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశిమాహాత్మ్యము ...	0	8
అప్పకవీయము, చక్కనికూర్పు, అట్టబైండు ...	1	6
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు. టీకానుక్రమణికాసహితము, కాలికోబైండు ...	0	12
సులక్షణసారము, సటీకము ...	0	8
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు 1200 పద్యములు ...	0	4
సప్తమస్కంధము, సటీకము, చిన్నసైజు, చక్కనికూర్పు ...	1	0
కుచేలోపాఖ్యానము సటీకము, (భాగవతములోనిది ...	0	4
డిటో ,, (గట్టుప్రభువుకృతము) ...	0	6
గజేంద్రమోక్షము, సటీకము, చక్కనికూర్పు, మంచికాగితములు...	0	6
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీకము, చక్కనిప్రతి ...	0	6
నలోపాఖ్యానము, సటీకము, చిన్నసైజు ...	0	6
రాజయోగసారము, ద్విపద, శ్రీతరిగొండ. వెంకమ్మగారిది ...	0	4
శ్రీనాథుని వీథినాటకము ...	0	2
ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు, శ్రీశతఘంటము. వేంకటరంగశాస్త్రికృతము ...	6	8
సంగ్రహరామాయణము, సులభశైలి ...	0	8
సంస్కృతనాటకకథలు, శ్రీసీతారామశాస్త్రికృతము ...	0	12
దక్కనుపూర్వపుకథలు, శ్రీసీతారామశాస్త్రికృతము, క్రొత్తకూర్పు	1	4
ఈసబునీతికథలు, క్రొత్తకూర్పు 1 వ భాగము ...	0	6
డిటో 2 వ భాగము ...	0	8
శ్రీగురుజాడ. శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవిజీవితములు ...	2	8
ఆనందమఠ, నవల, నూతనముద్రితము ...	0	12
తారాభాయి, చక్కనినవల ...	0	12
రామదాసచరిత్ర, చక్కనికూర్పు. ఇందు రామదాసుగారిప్రతిమయుకలదు.	0	8
అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు, చక్కనిప్రతి, చిన్నసైజు ...	0	6
షేక్స్పియర్ నాటక కథలు. ...	1	4

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

192, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.